

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΡΩΜΑΙΟΥΣ
Γ'

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»	9
ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ	11
ΛΟΓΟΣ Κ' (Ρωμ. ια', 7-36).	15(151)*
Διατί ἀπεδοκιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι.	17(154)
Ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς πλοῦτος.	28(168)
Ἐκ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς φανυλότητος τῶν γονέων οὐδέν καλόν ἢ κακόν συμβαίνει εἰς τοὺς υἱούς, ἐάν θελήσουν.	29(168)
Συνιστᾶται ἡ ἐλεημοσύνη.	30(170)
ΛΟΓΟΣ ΚΑ' (Ρωμ. ιβ', 1-3).	32(172)
Κατὰ ποῖον τρόπον τὸ σῶμα μας γίνεται θυσία.	33(173)
Οὐδέν κακίας ἀσθενέστερον.	35(176)
Ἡ ταπείνωσις εἶναι μήτηρ τῶν ἀγαθῶν.	37(178)
Κατὰ τῆς ἀλαζονείας.	38(179)
ΛΟΓΟΣ ΚΒ' (Ρωμ. ιβ', 4-13).	41(183)
Ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νά γίνεται μέ εὐχαρίστησιν.	43(186)
Ἡ ἀξία αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαθέσεως.	47(191)
Μέ ποῖον τρόπον πρέπει νά ἀσκῆται ἡ φιλοξενία.	47(191)
ΛΟΓΟΣ ΚΓ' (Ρωμ. ιβ', 14-21).	50(195)
Ἡ ἀλαζονεία εἶναι αἰτία διχονοίας.	52(197)
Αἱ ἀδικίαι πρέπει νά ἀντιμετωπίζωνται καρτερικῶς.	57(203)
ΛΟΓΟΣ ΚΔ' (Ρωμ. ιγ', 1-10).	58(204)
Πῶς πρέπει νά ἀγαπᾶται ὁ Θεός.	67(216)
ΛΟΓΟΣ ΚΕ' (Ρωμ. ιγ' 11-14).	68(217)
Ὁ οἶνος ἐξάπτει τήν ἐπιθυμίαν καί τήν ὀργήν.	70(220)
Πῶς πρέπει νά γίνωνται τά συμπόσια.	73(224)
ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ' (Ρωμ. ιδ', 1-13).	76(227)
Διατί ὁ Θεός εἰς αὐτόν τόν κόσμον ἄλλους τιμωρεῖ καί ἄλλους δέν τιμωρεῖ.	84(238)

*Οἱ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀντιστοίχου ἀρχαίου κειμένου.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ' (Ρωμ. ιδ', 14-23).	88(243)
Ἡ δύναμις τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ παραδείγματος.	95(252)
ΛΟΓΟΣ ΚΗ' (Ρωμ. ιδ', 24 — ιε', 7).	97(254)
Ἡ πίστις χρειάζεται ὑπακοήν καί ὄχι πολυπραγμοσύνην.	98(255)
Ἡ ἀγάπη συνιστᾶται καί ἔναντι τῶν ἐχθρῶν.	101(260)
ΛΟΓΟΣ ΚΘ' (Ρωμ. ιε', 8-13).	104(264)
ΛΟΓΟΣ Λ' (Ρωμ. ιε', 14-24).	110(272)
Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Παύλου.	114(277)
ΛΟΓΟΣ ΛΑ' (Ρωμ. ιε', 25 — ιστ', 4).	119(284)
Ἐπαινοὶ διὰ τὴν Πρίσκιλλαν.	125(291)
Ἡ Πρίσκιλλα παράδειγμα εἰς ἡμᾶς. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου καὶ ἄλλα βιβλία τῆς Γραφῆς πρέπει νά μελετῶνται.	126(292)
ΛΟΓΟΣ ΛΒ' (Ρωμ. ιστ', 5-16).	128(295)
Εἰς ποῖον τόπον εὐρίσκεται ἡ γέεννα.	136(306)
ΛΟΓΟΣ ΛΓ' (Ρωμ. ιστ', 17-24).	139(309)
Πόσον ἡρέμως προτρέπει ὁ Παῦλος. Διαφωνία εἰς τὰ δόγματα.	139(309)
Προσευχαί μετ' ἔργων, ἔργα μετὰ προσευχῶν.	141(312)

ΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ»

Πάντοτε και πανταχού, έχει αποδειχθῇ, ὅτι, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, τὸ κακὸν ἢ τὸ καλόν, βασικῶς, γίνεται ἀπὸ τὸν ἕνα, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν, ἐνεργοποιεῖ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἱκανότητάς του καὶ ἐπιλέγει καταλλήλους συνεργάτας, συντονίζων καὶ αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατευθυνομένην δραστηριότητα.

Μία τοιαύτη ἐξαιρετικῶς ἀρίστη περίπτωσις παρατηρεῖται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου ἱερέως Ἰωάννου Κ. Διώτη, ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν.

Ὁ δραστήριος οὗτος κληρικός, γνωστός καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους γῶνας του, ὅταν εἶδε ὅτι ἑτερόδοξοι καὶ αἰρετικοὶ ἤρχισαν νὰ ἐκδίδουν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταφράσεις Πατερικῶν κειμένων, ἀνησύχησε, ἀνέλαβε πρωτοβουλίαν, διωργάνωσεν ἐπιτελεῖον ἀπὸ θεολόγους καὶ φιλόλογους, ἱδρυσεν τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἐκδοτικὴν σειρὰν «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» (κεῖμενον-μετάφρασις), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐκδοτικὸν ἄθλον καὶ ἔχει χαρακτηρισθῇ ὡς πνευματικὸν κίνημα μεγάλης ἐκτάσεως, ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνο τῶν Κολλυβάδων τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἐπὶ ἐποχῆς τοῦ Ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου, ὅπως ἐλέχθη. Μέχρι τώρα ἔχουν ἐκδοθῇ 115 καλαισθητοὶ τόμοι τῆς Σειρᾶς αὐτῆς. Ἐστὶ ὁ κληρικός οὗτος ἔγινεν ὁ πρωτοπόρος εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐκδόσιν τῶν Πατερικῶν ἔργων μὲ κείμενον καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν νεοελληνικὴν μορφήν τῆς γλώσσης μας. Τὸ μέγιστον αὐτὸ ἐκδοτικὸν γεγονός ἔχει ἀναγνωρισθῇ καὶ ἐπαινεθῇ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ἀπὸ Καθηγητᾶς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ πολλοῦς ἄλλους ἀρμοδίους παράγοντας.

Ἐπίσης ὁ π. Ἰωάννης Διώτης ἐκάλυπεν, ἐκδοτικῶς, καὶ δύο ἄλλα κενὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν βιβλιογραφίαν. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἀνεπανάληπτον τρίτομον ἔργον «ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ» (Κονκορδάντσια), τὸ ὁποῖον, ὡς ἐγράφη, ὑπερέχει ἀπὸ ἀπόψεως καλαισθησίας (διετέθη εἰς τὸ 1/3 περίπου τῆς τιμῆς) τῆς ἀντιστοίχου εὐρωπαϊκῆς ἐκδόσεως. Τὸ ἕτερον κενὸν ποῦ ἐκαλύφθη εἶναι ἡ μετὰ ἀπὸ 100 ἔτη, πολυτελής ἐπανεκδόσις τοῦ ἀνυπάρχοντος καὶ τὸσον χρησίμου ἔργου «ΚΛΕΙΣ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΩΝ» τοῦ Δωροθέου Σχολαρίου.

Ἀκόμη ὁ πατὴρ Διώτης παρενέβαλεν εἰς τὰς πολυτίμους ἐκδόσεις του καὶ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ» (κεῖμενον-μετάφρασις), ἡ ἐκδόσις τῶν ὁποίων διὰ πρώτην φοράν, μετὰ ἀπὸ 2.300 ἔτη, θά ὀλοκληρωθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς μίαν ἀρίστης ἐμφανίσεως ἐνιαῖαν σειρὰν. Ἡ ἐκδόσις αὕτη, ἡ ὁποία ἤρχισεν ὡς ἐμπρακτος συμμετοχὴ εἰς τὸ παγκοσμίως ἑορτασθὲν Διεθνὲς Ἔτος Ἀριστοτέλους, γίνεται καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουν βαναύσως κακοποιηθῇ διὰ τῆς ἀποβολῆς ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς Κλασικῆς Παιδείας καὶ διὰ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ παραφθορᾶς τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Ἐπίσης δὲν εἶναι μικρὰς σημασίας ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως καὶ ἡ

ἐκδόσεις ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ κληρικοῦ τοῦ «ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΑΓΓΛΙΚΩΝ» (ἔργου τῆς θυγατρὸς του Βασιλικῆς), εἰς τὸ ὅποιον διὰ πρώτην φοράν συνεκεντρώθησαν 3.000 περίπου ἑλληνικαὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι περιέχονται αὐτοῦσαι εἰς τὸ ἐπίσημον Ἀγγλικὸν λεξιλόγιον. Τιμᾶται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ προβάλλεται ἡ ἀξία τοῦ μοναδικοῦ γλωσσικοῦ μας θησαυροῦ.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, οἱ μέ ἐπιστημονικὴν συνείδησιν καὶ θερμουργὸν πνευματικὸν ζῆλον συνταχθέντες ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ ἐκλεκτοῦ ἐργάτου τοῦ θείου ἀμπελῶνος καὶ ἐκδοθέντες εἰς τὰ προαναφερθέντα ἔργα (γενικὴ ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια τοῦ ἰδίου) ἐκτενεῖς πρόλογοι, ἀποδεικνύουν ὅτι οὗτος συνδυάζει συγγραφικὴν ἱκανότητα μέ μεγάλην ἐκδοτικὴν πείραν, φαινόμενον μοναδικὸν ἴσως μέσα εἰς τὸν ἱερόν Κλῆρον τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Προτείνεται ἐκθύμως καὶ ἐν σεβασμῷ, ὅπως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος βραβεύσῃ δεόντως τὴν μεγάλην καὶ ἀνυπολόγιστον ἀξίαν, τὴν μετὰ πολλῶν θυσιῶν ἀναληφθεῖσαν ἐργῶδη προσπάθειαν τοῦ ἐξαιρέτου ἱερέως πατρός Ἰω. Διώτη διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἔργων τῶν ἀθανάτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Ἀκαδημαϊκός

(Ἀπὸ τὸ περιοδικὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»)

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΤΟΜΟΥ

(Υπό ιερέως Ἰωάννου Κ. Διώτη)

● «Ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐν εὐλαβείᾳ κατανενυγμένος δὲν μεταβάλλεται εὐκόλως, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἐν πονηρίᾳ κατανυγείς πάλιν δὲν θά μεταβληθῇ εὐκόλως· διότι κατανύττομαι τίποτε ἄλλο δὲν σημαίνει παρά ἐμπήγνυμι κάπου καὶ προσηλοῦμαι» (σελ. 16).

● «Εἰς τὸν ἔθνικόν (τὸν εἰδωλολάτριν) τὸ μὲν κακὸν εἶναι κατὰ φύσιν· διότι ἦτο κατὰ φύσιν ἀγριέλαιος· τὸ δὲ καλόν, παρά φύσιν· διότι παρά φύσιν ἐνεκεντρίσθη εἰς τὸν Ἀβραάμ· εἰς σέ ὅμως τὸ ἀντίθετον, τὸ καλὸν εἶναι κατὰ φύσιν· διότι οὐχί εἰς ξένην ρίζαν, ὅπως ὁ ἔθνικός, ἀλλ' εἰς οἰκεῖαν θά στερεωθῇ, ἐάν θελήσῃς νὰ ἐπανεέλθῃς. Ποῖας λοιπὸν συγγνώμης θά εἴσαι ἀξίος, ὅταν ὁ ἔθνικός ἡδυνήθῃ τὸ παρά φύσιν, σὺ δὲν θά ἰσχύσῃς τὸ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο θά προδώσῃς;» (σελ. 25).

● «Ἄς μὴ στηριζώμεθα λοιπὸν εἰς τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων, ἀλλὰ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι θαυμαστός ὁ γεννήτωρ, μὴ νομίσης ὅτι τοῦτο σου εἶναι ἀρκετὸν διὰ τὴν σωτηρίαν, ἢ διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν, ἐάν δὲν γίνῃς συγγενὴς αὐτοῦ κατὰ τοὺς τρόπους· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ἔστω καὶ ἂν εἶναι κακὸς ὁ γεννήτωρ, νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι ἐξ αὐτοῦ καταδικάζεσαι καὶ αἰσχύνεσαι, ἐάν βεβαίως διαθέσῃς καλῶς τὰ κατὰ τὸν ἑαυτὸν σου. Διότι τί ἦτο περισσότερον ἐστερημένον τιμῆς ἀπὸ τὰ ἔθνη; ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς πίστεως ταχέως ἔγιναν συγγενεῖς τῶν ἁγίων. Τί δὲ περισσότερον οἰκεῖον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους; ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας ἀπεξενώθησαν» (σελ. 29).

● «Καὶ πῶς δύναμαι, λέγει, νὰ εἶμαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Ὅταν εἴσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ πάθη, ὅταν ἐπιδεικνύῃς ἐπιείκειαν διὰ τοὺς κακο-λογούντας καὶ ἀδικούντας· διότι καὶ ὁ Πατήρ ὁ ἰδικός σου τοιοῦτος εἶναι πρὸς τοὺς βλασφημοῦντας» (σελ. 30).

● «Τὸ δὲ πολὺ καὶ ὀλιγώτερον δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸ μέτρον τῶν διδομένων, ἀλλ' ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς περιουσίας τῶν παρεχόντων. Ἄς μὴ μεγαλοφρονῇ λοιπὸν οὔτε ὁ πλούσιος, οὔτε ὁ πτωχός νὰ καταπίπτῃ ὡς ὀλίγα παρέχων» (σελ. 30).

● «Εἶναι δυνατόν ὁ λόγος νὰ δημιουργῇ θάρρος εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει ἀποκάμει, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅσον τὰ χρήματα... Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ὤ-ταν μακαρίσῃ τοὺς ἐλεήμονας, δὲν μακαρίζει ἐκεῖνους πού ἐλεοῦν μόνον διὰ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους πού πράττουν τοῦτο διὰ προαιρέσεως μακαρίζει καὶ ἐπαινεῖ» (σελ. 31).

● «Καὶ πῶς τὸ σῶμα θά γίνῃ θυσία, λέγει; Τίποτε πονηρόν ἂς μὴ βλέπῃ ὁ ὀφθαλμός, καὶ ἔγινε θυσία· τίποτε αἰσχρόν ἂς μὴ λαλῇ ἡ γλῶσσα, καὶ ἔγινε προσφορά· τίποτε παράνομον ἂς μὴ πράττῃ ἡ χεὶρ, καὶ ἔγινεν ὁλοκαύτωμα. Μᾶλλον ὅμως δὲν ἄρκοῦν αὐτά, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἀγαθῶν...» (σελ. 33).

● «Τί σημαίνει δὲ λογικὴ λατρεία; Ἡ πνευματικὴ ὑπηρεσία, ἡ κατὰ Χριστὸν ζωὴ. Ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ὑπηρετῶν

καί ιερωμένος, ὅποιος καί ἂν εἶναι, συστέλλεται τότε καί σεμνότερος γίνεται, τοιοῦτοτρόπως καί ἡμεῖς πρέπει νά διαθέτωμεν ὅλην τήν ζωὴν μας, ὥς νά λατρεύωμεν καί νά εἰμεθα ιερωμένοι» (σελ. 34).

● «Ἐκεῖνο τό ὅποιον πράττομεν ἐπὶ τῶν οἰκιῶν, πού δταν παλαιοῦνται, διαρκῶς τὰς διορθῶνομεν, τό ἴδιον νά πράττης καί ἐπὶ τοῦ ἐαυτοῦ σου. Ἡμαρτες σήμερον; Ἐπαλαίωσες τήν ψυχὴν σου; Μὴ ἀπογοητευθῇς οὔτε νά πέσης πάλιν, ἀλλὰ ἀνανέωσε αὐτήν διὰ μετανοίας καί δακρύων καί ἐξομολογήσεων καί διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν, καί ποτέ νά μὴ σταματήσης νά πράττης αὐτό» (σελ. 35).

● «Ἡ κρίσις τῶν πραγμάτων εἰς ἡμᾶς νά εἶναι συγκροτημένη· ἔστω καί ἐάν δέν μετέχωμεν τῆς ἀρετῆς, νά ἐπαινῶμεν τήν ἀρετὴν· ἔστω καί ἐάν δέν ἀποφεύγωμεν τὴν κακίαν, νά κακίζωμεν τὴν πονηρίαν, διὰ νά ἔχωμεν κατὰ πρῶτον τὰς ἀποφάσεις ὁρθάς. Τοιοῦτοτρόπως προοδεύοντες, θά δυναθῶμεν καί ἔργα νά ἐπιτελέσωμεν» (σελ. 36).

● «Καί ἐάν εἶναι ὀρθόν ὅτι ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου (Παρ. θ', 10), ἔρα ἀρχὴ ἀνοησίας ἢ μὴ γνῶσις τοῦ Κυρίου. Ἐάν λοιπόν ἡ γνῶσις εἶναι σοφία, ἢ μὴ γνῶσις εἶναι ἀνοησία, ἢ δέ μὴ γνῶσις ἐξ ὑπερηφανίας δημιουργεῖται (διότι ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἢ μὴ γνῶσις τοῦ Κυρίου), ἄρα ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἐσχάτη ἀνοησία» (σελ. 39).

● «Καί σύ λοιπόν νά μὴ μισῇς, ἀλλὰ νά δακρύζης καί νά ἐλεῇς αὐτόν πού σέ ἐπιβουλεύεται· διότι ὁ τοιοῦτος εἶναι ἀξίος νά ἐλεῇται ἀπὸ ἡμᾶς καί νά χύνωμεν δάκρυα δι' αὐτόν» (σελ. 49).

● «Εἶναι δυνατόν πολλάκις καί ὁ νοήμων νά μὴ γνωρίζῃ τό πρέπον, καί ὁ πλέον ἀνόητος νά εὕρῃ κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα» (σελ. 54).

● «Διὰ ταῦτα ἤδη ἐγὼ πολὺ θρηνῶ, διότι ἐνῷ ἡδυνάμεθα καί τὰ παρόντα νά ἔχωμεν, ἐάν ἡκούομεν ὅπως ἔπρεπε τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ, καί τὰ μέλλοντα νά ἐπιτυγχάνωμεν, ἐκπίπτομεν καί ἀπὸ τὰ δύο, ἐπειδὴ παρακούομεν τὰ λεχθέντα καί ἀσχολοῦμεθα μέ περιττά πράγματα» (σελ. 56).

● «Τό νά ὑπάρχουν ἀρχαί, καί ἄλλοι μὲν νά ἄρχουν, ἄλλοι δέ νά ἄρχονται, καί νά μὴ φέρονται ἅπαντα ἀπλῶς καί ἀφροντίστως, τῶν λαῶν περιεγομένων ὅπως τὰ κύματα τῆδε κάκεισε, λέγω ὅτι εἶναι ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ» (σελ. 59).

● «Καί τοῦτο προσπαθεῖ νά δειξῇ πανταχοῦ (ὁ Ἅγ. Παῦλος), ὅτι δέν χαρίζομεν εἰς αὐτοὺς (τοὺς ἄρχοντας) τὴν ὑπακοήν, ἀλλὰ τὴν ὀφείλομεν. Διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καί τοὺς ἀπίστους ἄρχοντας προσήλκυσε μᾶλλον πρὸς εὐσέβειαν, καί τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπακοήν. Διότι τότε πολὺς λόγος ἐκυκλοφόρει πού ἐσυκοφάντει τοὺς Ἀποστόλους, ὅτι ἅπαντα καί ἔπραττον καί ἔλεγον δι' ἐπανάστασιν καί καινοτομίαν καί δι' ἀνατροπὴν τῶν κοινῶν νόμων» (σελ. 60).

● «Ἀναριθμητὰ ἀγαθὰ γίνονται εἰς τὰς πόλεις διὰ τῶν ἐξουσιῶν τούτων. Ἐάν ἀφαιρέσης αὐτάς, ὅλα θά φύγουν, καί οὔτε πόλεις, οὔτε χωρία, οὔτε οἰκία, οὔτε ἀγορά, οὔτε τίποτε ἄλλο δέν θά σταθῇ, ἀλλὰ ὅλα θά ἀνατραποῦν, ἀφοῦ οἱ δυνατώτεροι θά καταπίνουν τοὺς ἀσθενεστερούς... Διὰ τοῦτο ἐφάνη καλὸν ἄνωθεν, διὰ τῆς κοινῆς γνώμης πάντων, οἱ ἄρχοντες νά τρέφονται ἀπὸ ἡμᾶς, διότι ἀμελοῦντες τὰ ἰδικά των, διὰ τὰ κοινά

πράγματα φροντίζουν, και εις αυτά δαπανουν ὅλην τὴν ἀσχολίαν των, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἰδικά μας διαφυλάσσονται... Διότι καθόλου ὀλίγον δέν συντελουν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ παρόντος βίου ἡμῶν, τοποθετοῦντες ὅπλα, ἀποκρουόντες τοὺς ἐχθροὺς, ἐμποδίζοντες τοὺς στασιάζοντα· εἰς τὰς πόλεις, διαλύοντες τὰς διαφοράς ὄλων. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρεις, παρακαλῶ, ἂν κάποιος κακῶς χρησιμοποῖ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ νὰ βλέπῃς τὴν εὐκοσμίαν αὐτῆς τῆς διατάξεως [«ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν» (Ρωμ. ιγ', 2)] καὶ θὰ ἰδῇς τὴν πολλὴν σοφίαν Ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησε ταῦτα» (σελ. 62).

● «Ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀγάπη· αὐτὴν ἔχει ρίζαν, αὐτὴν βάσιν, αὐτὴν κορυφὴν. Ἐάν λοιπὸν εἶναι καὶ ἀρχὴ καὶ πλήρωμα, τί ἐξισοῦται πρὸς αὐτήν;» (σελ. 64).

● «Σὺ ποῦ ἔχεις ἐνδυθῇ τὸν Χριστόν, ὅλα ἐκεῖνα ἀφοῦ περικόψῃς, ἐν μόνον νὰ ζητῇς, πῶς νὰ ἔχῃς τὴν σάρκα ὑγιαίνουσαν· καὶ μέχρις αὐτοῦ τῇ σημείῳ νὰ προνοῇς δι' αὐτήν, περαιτέρω δὲ οὐδόλως, ἀλλὰ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον νὰ τὸ καταναλίσκῃς εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὰ πνευματικά» (σελ. 71).

● «Τόσον λοιπὸν νὰ τρώῃς ὅσον διὰ νὰ σταματήσῃς τὴν πεῖναν, τοιαῦτα νὰ ἐνδύεσαι ὅσα διὰ νὰ σκεπασθῇς μόνον, οὔτε νὰ καλλωπίζῃς μέ ἱμάτια τὴν σάρκα, διὰ νὰ μὴ τὴν χάσῃς· διότι καὶ περισσότερον ἀδύναμον τὴν κάμνεις, καὶ τὴν εὐεξίαν τῆς βλάβεις, διαλύων αὐτὴν μέ τὴν πολλὴν ἀνοησίαν» (σελ. 76).

● «Τί λοιπὸν, ἂν ἀπὸ μόνος του σκανδαλίζεται, λέγει, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατος; Δι' αὐτὸ τοῦτο μὲν λοιπὸν ἂν εἶσαι δίκαιος ὅλα θὰ τὰ ὑπομένῃς. Διότι ἂν ἦτο ἰσχυρὸς, δέν θὰ ἐχρειάζετο αὐτὸς τόσην φροντίδα· τώρα δὲ ὅμως ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενέστερος, διὰ τοῦτο καὶ πολλὴν φροντίδα χρειάζεται. Ἄς παρέχωμεν λοιπὸν εἰς αὐτόν ταύτην, καὶ ἀπὸ παντοῦ ἄς τὸν ὑποστηρίξωμεν» (σελ. 82).

● «Ἄς μὴ νομίσωμεν βεβαίως, ὅτι ἂν εὐρωμεν κοινωνοὺς τῶν ἁμαρτημάτων θὰ ἔχωμεν ἀπολογίαν· διότι τοῦτο γίνεται καὶ προσθήκη τιμωρίας» (σελ. 82).

● «Τί δέ; Οἱ μοναχοὶ ποῦ ἔχουν καταλάβει τὰ ὅροι, καὶ ποῦ ἔχουν ἐπιδείξει χιλίας ἀσκήσεις, ἀστεφάνωτοι θὰ ἀπέλθουν; Διότι ἂν οἱ πονηροὶ δέν τιμωροῦνται, οὔτε ὑπάρχει ἀνταπόδοσις οὐδένος, θὰ εἰπῇ ἄλλος ἴσως, ὅτι οὔτε οἱ ἀγαθοὶ στεφανοῦνται» (σελ. 86).

● «Μὴ ἐξαπατᾷτε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς σας, πειθόμενοι εἰς τὸν διάβολον· διότι ἐκεῖνοι εἶναι αἱ σκέψεις αὐταί. Διότι ἂν καὶ δικασταὶ καὶ δεσπότης καὶ διδάσκαλοι καὶ βάρβαροι τοὺς μὲν ἀγαθοὺς τιμοῦν, τοὺς δὲ πονηροὺς τιμωροῦν, πῶς εἶναι λογικὸν εἰς τὸν Θεόν νὰ συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα;» (σελ. 87).

● «Διότι ἂν εἶναι φοβερόν καὶ ἀνόσιον νὰ κατεδαφίσῃς ἐκκλησίαν, πολὺ περισσότερον ναὸν πνευματικόν· διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι περισσότερον σεβαστὸς ἀπὸ ἐκκλησίαν. Διότι ὁ Χριστὸς δέν ἀπέθανε διὰ τοὺς τοίχους, ἀλλὰ διὰ τοὺς ναοὺς τούτους» (σελ. 93).

● «Πότε δὲ εἶναι εὐκολώτερον νὰ εὐρωμεν τὴν εὐσέβειαν, σήμερον ἢ τότε (ἐπὶ Ἀβραάμ); Εἶναι ὁλοφάνερν ὅτι σήμερον. Διότι σήμερον μὲν εἰς

ὄλους καὶ τοῦ Θεοῦ τό ὄνομα ἔχει διατρανωθῇ, καὶ προφηταὶ ἀνεκήρυξαν, καὶ αἱ προφητεῖαι ἐπραγματοποιήθησαν, καὶ τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἔχουν ἀνασκευασθῇ· τότε ὅμως οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀκόμη ἀδίδακτοι, καὶ ἡ ἁμαρτία ἐπεκράτει, καὶ οὔτε ὁ νόμος ὑπῆρχε διὰ νὰ διαπαιδαγωγῇ, οὔτε προφήτης, οὔτε θαύματα, οὔτε διδασκαλία, οὔτε τό πλῆθος τῶν γινωσκόντων, οὔτε οὐδέν ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλ' ὅλα τὰ πράγματα διέκειντο ὡς εἰς βαθύ σκοτός, καὶ ἀσέληνον καὶ χειμερινήν νύκτα. Ἀλλ' ὅμως ὁ θαυμαστός καὶ γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἂν καὶ ὑπῆρχον τόσα ἐμπόδια, καὶ τόν Θεόν ἐγνώρισε, καὶ τήν ἀρετὴν ἤσκησε, καὶ πολλοὺς εἰς τόν ἰδικόν του ζῆλον ὠδήγησε» (σελ. 94).

● «Τοῦτο λοιπόν νὰ διορθώσης· ἐπειδὴ πάλιν θά σοῦ εἰπῇ ὁ εἰδωλωλάτρης: Ἀπό ποῦ θά πληροφορηθῶ, ὅτι ὁ Θεός διέταξε πράγματα δυνάμει νὰ κατορθωθοῦν; διότι ἰδοὺ σύ ἂν καὶ εἶσαι Χριστιανός ἐκ προγόνων καὶ ἂν καὶ τρέφῃς μέ τήν καλὴν ταύτην θρησκείαν, ἐν τούτοις οὐδέν τοιοῦτον πράττεις. Τί θά εἰπῇς λοιπόν;» (σελ. 96).

● «Νὰ μὴ λέγῃς λοιπόν, ὅτι μισοῦμαι καὶ διὰ τοῦτο δέν ἀγαπῶ· διότι διὰ τοῦτο περισσότερον ὀφείλεις νὰ ἀγαπᾷς. Ἐξ ἄλλου δέ δέν εἶναι δυνατόν, ὅταν ἀγαπᾷς, εὐκόλως νὰ μισῇσαι, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι κάποιοι θηρίον, θά ἀγαπᾷ αὐτοὺς πού ἀγαποῦν» (σελ. 102).

● «Παῦσε λοιπόν νὰ λέγῃς τόν σατανικόν ἐκείνον λόγον, ὅτι «ἐάν ὁ ἀδελφός μου μέ μισῇ οὔτε νὰ τόν ἰδῶ δέν θέλω». Διότι τίποτε δέν ὑπάρχει περισσότερον αἰσχρόν ἀπὸ τόν λόγον αὐτόν, καίτοι βεβαίως οἱ πολλοὶ θεωροῦν αὐτό δεῖγμα ψυχῆς ἀπὸ καλὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν εἶναι περισσότερον κακῆς καταγωγῆς, οὔτε περισσότερον ἀνόητον, οὔτε περισσότερον σκληρόν» (σελ. 103).

● «Σὺ λοιπόν ἢ γυνὴ νὰ καταπατήσης τόν ἐγωισμόν, τόν καλλωπισμόν τῶν ἱματίων, τὴν πολυτέλειαν τῶν χρυσίων, τὴν ἀλοιφήν τῶν μύρων· καὶ ἀφοῦ ἐγκαταλείψῃς τὴν μαλθακότητα καὶ τὰ νάζια καὶ τό προκλητικό βάδισμα, νὰ εἰσαγάγῃς ὅλην αὐτὴν τὴν φροντίδα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ νὰ ἀνάψῃς εἰς τὴν διάνοιαν τόν πόθον τῶν οὐρανῶν» (σελ. 127).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ

III

ΟΜΙΛΙΑΙ Κ'-ΛΓ'

ΛΟΓΟΣ Κ'

(Ρωμ. 11,7-36)

«Τί οὖν; ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτου οὐκ ἐπέτυχεν, ἡ δέ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν» (στ. 7).

Εἶπεν ὅτι δὲν ἀπεμάκρυνεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν του, καὶ δεικνύων τὸν τρόπον μέ τὸν ὅποιον δὲν ἀπεμάκρυνε, **Β** πάλιν ἐπὶ τοὺς προφήτας κατέφυγε· καὶ δι' αὐτῶν ἀφοῦ ἐδήλωσεν, ὅτι τό περισσότερο μέρος τῶν Ἰουδαίων ἐχάθη, διὰ νά μή φανῇ, ὅτι πάλιν ἀπό μόνος του ἐκφέρει τήν κατηγορίαν, καὶ ὅτι κάμνει τὸν λόγον φορτικόν, καὶ ὅτι ἀσχολεῖται μέ αὐτούς ὡς ἐχθρός, καταφεύγει πρὸς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Ἡσαΐαν, λέγων: «**Καθὼς γέγραπται**· Ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως» (στ. 8).

Μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἅς ἀρχίσωμεν τὸν λόγον. Διότι ἀφοῦ ἀνέφερε τὰ κατὰ τὸν Ἠλίαν, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τί περίπου εἶναι ἡ χάρις, προσέθεσε: «**Τί οὖν; ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτου οὐκ ἐπέτυχε**». **Γ** Τοῦτο δὲν τό λέγει ὡς ἐρωτῶν μᾶλλον, παρά ὡς κατηγορῶν. Διότι πρὸς τὸν ἑαυτόν του μάχεται, λέγει, ὁ Ἰουδαῖος, ζητῶν δικαιοσύνην, τήν ὅποιαν δὲν θέλει νά λάβῃ. Ἐπειτα ἀποστερῶν αὐτούς πάλιν συγγνώμης, δεικνύει τήν ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἔχουν λάβει, οὕτω λέγων: «**Ἡ γάρ ἐκλογὴ ἐπέτυχε**». Καὶ ἐκεῖνοι κατακρίνουν αὐτούς. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν: «**Εἰ δέ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; Διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται**» (Λουκ. 11,19). Διότι διὰ νά μή κατηγορῇ οὐδεὶς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τὴν θέλησιν ἐκείνων, δεικνύει καὶ τοὺς ἐπιτυχόντας. Διὰ τοῦτο καὶ μέ πάρα πολλήν ἔμφασιν χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν, **Δ** ἐνδεικνύων καὶ τὴν ἀνωθεν χάριν καὶ τὴν προσπάθειαν

αὐτῶν. Διότι, ὅχι διὰ νά ἐξαφανίσῃ τό αὐτεξούσιον, λέγει ὅτι ἐπέτυχον, ἀλλά διὰ νά δηλώσῃ τό μέγεθος τῶν ἀγαθῶν, καί ὅτι τό περισσότερον ἦτο τῆς χάριτος, ὅχι τό πᾶν. Διότι καί εἰς ἡμᾶς εἶναι συνήθεια νά λέγωμεν, ὁ τᾶδε ἐπέτυχεν, ὁ τᾶδε εὗρεν, ὅταν εἶναι πολὺ τό γινόμενον κέρδος. Διότι οὐχί μέ τοὺς ἀνθρωπίνους κόπους, ἀλλά μέ τήν θείαν ὄωρεάν ἔγινε τό περισσότερον.

«Οἱ δέ λοιποὶ ἐπωρώθησαν». Κύτταξε πότε ἀνέλαβε θάρρος νά εἰπῇ μέ ἰδικούς του λόγους τήν ἀποβολήν τῶν ὑπολοίπων. Διότι καί ἤδη μέν ἀνέφερεν αὐτήν, ἀλλά εἰσάγων τοὺς προφήτας νά κατηγοροῦν· ἐδῶ ὁμῶς καί ὁ ἴδιος ἐν συνεχείᾳ ἀποφαίνεται. Εἰς ἅλλ' ὅμως οὔτε ἐδῶ ἀρκεῖται εἰς τήν ἰδικήν του ἀπόφανσιν, ἀλλά πάλιν εἰσάγει τόν Ἡσαΐαν τόν προφήτην· διότι ἀφοῦ εἶπεν «ἐπωρώθησαν», προσέθεσε: «Καθὼς γέγραπται· Ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεὸς πνεῦμα κατανύξεως». Καί ἀπό ποῦ μέν ἡ πῶρωσις αὐτῇ; Ἀνέφερε μέν καί προηγουμένως τὰς αἰτίας, καί τό πᾶν ἐπέρριψεν εἰς τήν ἰδικήν των κεφαλὴν, δεικνύων ὅτι ὑπέμειναν τοῦτο ἐξ αἰτίας παρακαίρου φιλονεικίας.

Λέγει δέ καί τώρα. Διότι ὅταν εἶπῃ, «ὀφθαλμούς τοῦ μή βλέπειν, καί ὦτα τοῦ μή ἀκούειν» (στ. 8), τίποτε ἄλλο δέν διαβάλλει, παρά τήν φιλονεικίαν αὐτῶν διάθεσιν. 643 Διότι ἂν καί εἶχον ὀφθαλμούς ὥστε νά ἰδοῦν τά θαύματα, καί ἂν καί εἶχον ἀποκτήσῃ ὦτα ὥστε νά ἀκούσουν τήν θαυμαστήν ἐκείνην διδασκαλίαν, τίποτε ἀπό αὐτά δέν ἐχρησιμοποίησαν ὅπως ἔπρεπε. Τό δέ «ἔδωκεν», ἐδῶ νά μή νομίζῃς, ὅτι σημαίνει ἐνέργειαν, ἀλλά συγκατάθεσιν. Κατάνυξιν δέ ἐδῶ ὀνομάζει τήν ἐπὶ τό χειρότερον συνήθειαν τῆς ψυχῆς, τήν εὐρισκομένην εἰς ἀνίατον καί ἀμετάβλητον κατάστασιν· διότι καί εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει ὁ Δαυὶδ: «Ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου, καί σὺ μή κατανυγῶ» (ψαλμ. 29,13)· τουτέστιν, δέν θά μεταβληθῶ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἐν εὐλαβείᾳ κατανενυγμένος δέν μεταβάλλεται εὐκόλως, Β τοιοῦτο-τρόπως καί ὁ ἐν πονηρίᾳ κατανυγείς πάλιν δέν θά μεταβληθῇ εὐκόλως· διότι κατανύττομαι τίποτε ἄλλο δέν σημαίνει παρά ἐμπήγνυμι κάπου καί προσηλωῦμαι. Δηλῶν λοιπόν τό ἀνίατον τῆς διαθέσεως αὐτῶν καί δυσκόλως μετατιθέμενον, «πνεῦμα κατανύξεως» εἶπεν.

Ἐπειτα δεικνύων, ὅτι διὰ τήν ἀπιστίαν αὐτήν θά τιμωρηθοῦν μέ τήν ἐσχάτην τιμωρίαν, πάλιν προσθέτει τόν προφήτην νά ἀπειλῇ τά ἴδια, τά ὁποῖα ἐξεπληρώθησαν καί ἔλαβον τέλος. «Γεννηθῆτω γάρ, φησίν, ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα, καί εἰς θῆραν καί εἰς σκάνδαλον» (στ. 9. Πρβλ. καί Ψαλμ. 68,23)· C τουτέστιν, ἡ τρυφή, τά ἀγαθὰ πάντα ἄς μεταβληθοῦν· καί ἄς ἀπολεσθοῦν, καί ἄς γίνουν εὐκολονίκητοι ἀπό ὅλους.

Καί δηλῶν, ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τιμωροῦνται ὅταν πάσχουν αὐτά, προσέθεσε: «Καί εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς. Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μή βλέπειν, καί τόν νῶτον αὐτῶν διαπαντός σύγκαμψον» (στ. 9-10). Ταῦτα λοιπόν χρειάζονται ἀκόμη ἐρμηνείαν; δέν ἦσαν φανερά καί εἰς τοὺς πάρα πολὺ

άνοήτους; Καί ἀντί διὰ τοὺς ἰδικούς μας λόγους, αὐτὴ ἡ ἔκβασις τῶν πραγμάτων ἀπὸ πρὶν μαρτυρεῖ διὰ τὰ λεχθέντα. Διότι πότε τόσον πολὺ κατέστησαν εὐκολονίκητοι; πότε εὐάλωτοι; πότε τόσον πολὺ συνέκαμψε τὸν νῶτον αὐτῶν; **Δ** πότε ὑπέστησαν τοιαύτην δουλείαν; Καί τὸ ἐντελῶς μεγαλύτερον, ὅτι οὔτε λύσις θά ὑπάρξῃ τῶν δεινῶν τούτων. Πράγμα τὸ ὅποιον καὶ ὁ προφήτης ὑπεδήλωσε. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς «τὸν νῶτον αὐτῶν σύγκαμψον», ἀλλὰ καὶ «διαπαντός».

Ἐάν δέ φιλονεικῇς, ὦ Ἰουδαῖε, περὶ τοῦ τέλους, ἀπὸ τὰ προηγούμενα μάνθανε καὶ τὰ παρόντα. Κατέβης εἰς Αἴγυπτον· ἀλλὰ παρῆλθον διακόσια ἔτη, καὶ ταχέως ἀπὸ τὴν δουλείαν ἐκείνην σέ ἀπήλλαξεν ὁ Θεός, καὶ ταῦτα ἐνῶ ἡσέβεις καὶ ἐπόρνευες τὴν πλέον αἰσχρὰν πορνείαν· ἀπηλλάγης ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, καὶ προσεκύνησες τὸν μόσχον, ἐθυσίαςες τοὺς υἱοὺς σου εἰς τὸν Βεελφεγῶρ, ἐμόλυνες τὸν ναόν, ἔκαμες κάθε εἵδους κακίαν, **Ε** ἠγνόησες τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν, τὰ ὄρη, τὰς δασώδεις κοιλάδας, τοὺς λόφους, τὰς πηγὰς, τοὺς ποταμούς, τοὺς κήπους ἐγέμισες μὲ θυσίας βδελυράς, προφῆτας ἔσφαξες, θυσιαστήρια κατέστρεψες, ἐπέδειξες πᾶσαν ὑπερβολὴν κακίας καὶ ἀσεβείας· ἀλλ' ὅμως ἀφοῦ σέ παρέδωκεν ἐβδομήκοντα ἔτη εἰς τοὺς Βαβυλωνίους, πάλιν σέ ἐπανάφερεν εἰς τὴν προηγούμενην ἑλευθερίαν, καὶ ἔδωσε πάλιν καὶ τὸν ναόν καὶ τὴν πατρίδα, καὶ τὸ παλαιὸν σχῆμα τῆς προφητείας, καὶ πάλιν προφητῆται καὶ χάρις τοῦ Πνεύματος· μᾶλλον δέ δὲν ἐγκατελείφθης οὔτε εἰς τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὑπῆρξαν ὁ Δανιήλ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἰερεμίας, καὶ εἰς τὴν ἔρημον ὁ Μωϋσῆς.

644 Ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνα ἐπανῆλθες πάλιν εἰς τὴν προηγούμενην κακίαν, καὶ ἑμαίνεσο, καὶ μετετάγης πρὸς τὴν εἰδωλολατρικὴν διαγωγὴν ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ ἀσεβοῦς· ἀλλὰ καὶ τότε μόνον τρία ἔτη καὶ ἐπ' ὀλίγον ἀφοῦ παρεδόθητε εἰς τὸν Ἀντίοχον, διὰ τῶν Μακκαβαίων ἐστήσατε πάλιν τὰ λαμπρά τρόπαια. Τώρα ὅμως οὐδόλως ὑπάρχει τοιοῦτον, ἀλλὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον συνέβη· πρᾶγμα πού καὶ ἰδιαιτέρως εἶναι δυνατόν νά θαυμάσωμεν, ὅτι αἱ μὲν πράξεις τῆς κακίας ἔληξαν, αἱ δέ τῆς τιμωρίας ἐμεγάλωσαν, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἐλπίς μεταβολῆς. Διότι δὲν παρῆλθον μόνον ἐβδομήκοντα ἔτη, **Β** οὔτε ἑκατόν, οὔτε δύο φορές τόσα, ἀλλὰ καὶ τριακόσια καὶ πολὺ περισσότερα, καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νά εὑρετε οὔτε σκιάν τοιαύτης ἐλπίδος, καὶ ταῦτα χωρὶς νά φέρεσθε, ὡς εἰδωλολάτραι, οὔτε νά πράττετε τὰ ἄλλα τὰ ὅποια ἐτολμάτε προηγούμενως.

Διατί ἀπεδοκιμάσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι.

Ποῖον λοιπόν εἶναι τὸ αἷτιον; Τὸν τύπον διεδέχθη ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸν νόμον ἀπέκλεισεν ἡ χάρις· πράγματα τὰ ὅποια βεβαίως

άνωτέρω προαναφωνῶν ὁ προφήτης ἔλεγε: «Καί τόν κῶτον αὐτῶν διαπαντός σύγκαμψον». Εἶδες ἀκρίβειαν προφητείας, πῶς καί τήν ἀπιστίαν προανεφώνησε, καί τήν φιλονεικίαν ἔδειξε, καί τήν τιμωρίαν πού θά ἠκολούθει ἐδήλωσε, καί τό ἀπέραντον τῆς κολάσεως ἐνέδειξε; **Γ** Διότι ἐπειδή πολλοί ἐκ τῶν περισσότερον ἡλιθίων ἀπιστοῦντες εἰς τά μέλλοντα νά συμβοῦν, ἤθελον νά ἴδουν τά μέλλοντα ἀπό τά παρόντα, ἀπό ἐδῶ πλέον καί πρός τά δύο παρέσχεν ὁ Χριστός τήν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεώς του, ἀφοῦ ἐκείνους μέν ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν, οἱ ὅποιοι ἐπίστευσαν, ἀνύψωσεν ὑπέρ τόν οὐρανόν, ἐκείνους δέ ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἠπίστησαν κατεβίβασεν εἰς τό ἔσχατον σημεῖον ἐρημίας, καί παρέδωκεν εἰς ἅλута κακά.

Ἀφοῦ ἐπέπληξε λοιπόν αὐτούς σφοδρῶς καί δι' ἐκεῖνα πού ἠπίστησαν, καί δι' ἐκεῖνα πού ἔπαθον καί πού ἐπρόκειτο νά πάθουν, πάλιν τοὺς παρηγορεῖ διὰ τά λεχθέντα, γράφων ὡς ἑξῆς: «Λέγω οὖν, μή ἔπαισαν ἵνα πέσωσι; Μή γένοιτο» (στ. 11). **Δ** "Οταν ἔδειξεν ὅτι εἶναι διὰ χίλια κακά ὑπεύθυνοι, τότε ἐπινοεῖ παρηγορίαν. Καί πρόσεξε τήν σύνεσιν τοῦ Παύλου· τήν μέν κατηγορίαν ἀπό τοὺς προφήτας εἰσήγαγε, τήν δέ παρηγορίαν ἀπό τόν ἑαυτόν του τοποθετεῖ. Ὅτι δηλαδή αὐτοί μέν μεγάλας ἁμαρτίας ἔχουν κάμει, λέγει, οὐδεὶς θά ἀντείπῃ ἅς ἐξετάσωμεν ὁμως, ἔάν ἡ πῶσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε νά εἶναι καί ἀνίκατος, καί νά μή ἔχη καμμίαν διόρθωσιν. Ἀλλά δέν εἶναι τοιαύτη. Εἶδες πῶς ἐπιπλήττει πάλιν αὐτούς, καί ἐνῶ ἀναμένουν παρηγορίαν τοὺς κάμνει ὑπευθύνους δι' ἁμαρτήματα πού ἔχουν ὁμολογήσει;

"Ας ἐξετάσωμεν δέ καί ποίαν παρηγορίαν ἐπινοεῖ δι' αὐτούς. **Ε** Ποία λοιπόν εἶναι ἡ παρηγορία; "Οταν δέ ὅλοι οἱ εἰδωλολάτραι πιστεύσουν, λέγει, τότε ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖται θά σωθοῦν, κατὰ τόν καιρόν τῆς δευτέρας παρουσίας καί τῆς συντελείας. Ἀλλά δέν λέγει μέν εὐθέως τοῦτο· ἐπειδή δέ πολύ τοὺς ἐπέπληξε, καί εἰς κατηγορίας συνῆψε κατηγορίας, εἰς προφήτας εἰσάγων προφήτας πού κατηγοροῦν αὐτούς, τόν Ἥσαιαν, τόν Ἡλίαν, τόν Δαυῖδ, τόν Μωϋσέα, τόν Ὡσηέ, καί μίαν φοράν, καί δύο φορές, καί πολλάς φορές, διὰ νά μή ἀποκλείσῃ τήν ἐπ' αὐτοὺς ἐλπίδα πρὸς τήν πίστιν, ἀφοῦ ἐμβάλῃ καί τούτους εἰς ἀπόγνωσιν, καί τοὺς ἐξ εἰδωλολατρῶν πιστεύσαντας πάλιν παρασύρῃ εἰς ἀπελπισίαν, **645** καί ἀφοῦ γίνουν ἐγωῖσται βλαβοῦν καί αὐτοί εἰς τήν ὑπόθεσιν τῆς πίστεως, πάλιν παρηγορεῖ αὐτούς, λέγων: «Ἀλλά τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνει» (στ. 11).

Πρέπει δέ ἡμεῖς ὄχι ἀπλῶς νά ἀκούωμεν τά λεγόμενα, ἀλλά νά γνωρίζωμε τήν διάθεσιν καί τόν σκοπὸν τοῦ ὁμιλοῦντος, καί τί ἔχει προσπαθήσει νά κατορθώσῃ· πρᾶγμα εἰς τό ὅποιον διαρκῶς παροτρύνω τήν ἀγάπην σας. Διότι ἂν δεχθῶμεν τά λεχθέντα μέ τήν σκέψιν αὐτήν, εἰς τίποτε ἀπό αὐτά δέν θά ἴδωμεν νά ὑπάρχῃ δυσκολία. Ἐκεῖνο δηλαδή πού προσπαθεῖ αὐτός τώρα εἶναι νά ἐξαφανίσῃ τήν ἀπελπισίαν τήν προερχομένην ἐκ τῶν λεχθέντων εἰς τοὺς ἐξ ἔθνων χριστιανούς· **Β** διότι τοιοῦτοτρόπως

καὶ οὗτοι ἐπρόκειτο νὰ μένουν ἀσφαλέστερον εἰς τὴν πίστιν, ἀφοῦ μάθουν νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐγωϊσταί, καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀπόγνωσιν, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος νὰ προσέρχωνται μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Ἀποβλέποντες λοιπόν πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, ἃς ἀκούωμεν ὅλα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ λεγόμενα. Τί λέγει λοιπόν; καὶ ἀπὸ ποῦ δεικνύει, ὅτι δὲν ἔπесον κατὰ τρόπον ἀνίατον, οὔτε ἐξεβλήθησαν ἐντελῶς; Ἀπὸ τὰ ἔθνη, λέγων ὡς ἐξῆς: «*Τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς*» (στ. 11)

Αὐτὸς δὲ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ἰδικὸς του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ Εὐαγγέλια τὸ ἴδιον θέλουν αἱ παραβολαί. Διότι καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔκαμε τοὺς γάμους εἰς τὸν υἱόν, Ὁ ἐπειδὴ οἱ προσκεκλημένοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἔλθουν, τότε ἐκάλεσε τοὺς εὕρισκομένους εἰς τὰς τριόδους (Ματθ. 22,9). Καὶ ἐκεῖνος δὲ ποῦ κατεφύτευσε τὸν ἀμπελῶνα, ὅταν οἱ γεωργοὶ ἔσφαζαν τὸν κληρονόμον (Ματθ. 21,38), τότε ἔδωκεν εἰς ἄλλους τὸν ἀμπελῶνα.

Χωρὶς δὲ παραβολὴν αὐτὸς ἔλεγεν: «*Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου Ἰσραὴλ*» (Ματθ. 15,24). Καὶ εἰς τὴν Συροφονίκισσαν ποῦ ἐπέμενε ἔλεγε κάτι περισσότερον πάλιν: «*Οὐ γάρ ἐστι καλόν, φησί, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις*» (Ματθ. 15,26). Καὶ ὁ Παῦλος δὲ πρὸς τοὺς στασιάζοντας ἐκ τῶν Ἰουδαίων «*ὑμῖν νῦν πρῶτον, φησὶν, ἀναγκαῖον ἦν λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἐκρίνατε ἑαυτούς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη*» (Πράξ. 13,46).

Δ Καὶ δι' ὅλων αὐτῶν δηλοῦται, ὅτι ἡ μὲν ἀκολουθία τῶν πραγμάτων αὕτη ἦτο, ἐκεῖνοι νὰ προσέλθουν πρῶτοι, καὶ τότε οἱ ἐξ ἔθνων· ἐπειδὴ ὅμως ἠπίστησαν, ἀντεστράφη ἡ τάξις, καὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν καὶ τὸ παράπτωμα ἔκαμε αὐτοὶ νὰ εἰσέλθουν πρῶτοι. Διὰ τοῦτο λέγει «*τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι αὐτούς*». Ἐάν δὲ ἀναφέρῃ τὴν πρᾶξιν ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ ὡς γενομένην προηγουμένως, μὴ ἀπορήσῃς· διότι θέλει νὰ παρηγορήσῃ τὰς κληρωμένας ψυχὰς τῶν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Ἐ Ἦλθε πρὸς αὐτούς ὁ Ἰησοῦς· δὲν τὸν ἐδέχθησαν ἄν καὶ ἔκαμνε χίλια θαύματα, ἀλλὰ τὸν ἐσταύρωσαν· προσήλκυσε ἐν συνεχείᾳ τὰ ἔθνη, ἵνα ἡ τιμὴ ἐκείνων κεντοῦσα τὴν ἀναισθησίαν αὐτῶν, νὰ τοὺς κείσῃ νὰ προσέλθουν, ἔστω καὶ ἐκ τοῦ πρὸς ἄλλους συναγωνισμοῦ. Διότι ἔπρεπε μὲν νὰ δεχθοῦν ἐκείνους πρῶτον, καὶ τότε ἡμᾶς· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε: «*Δύναμις γάρ Θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι*» (Ρωμ. 1,16)· ἐπειδὴ ὁκμας ἀπεσκίρτησαν, οἱ δεῦτεροι ἐγίναμε πρῶτοι.

Εἶδες λοιπόν πόσῃν τιμῇ δι' αὐτοὺς ἐξάγει ἀπὸ ἐδῶ· μίαν μὲν, διότι λέγει ὅτι τότε ἔπρεπε νὰ κληθῶμεν ἡμεῖς, ὅτε αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν· 646 δευτέραν δὲ, ὅτι διὰ τοῦτο λέγει ἐκλήθημεν, ὅχι διὰ νὰ σωθῶμεν ἡμεῖς μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ ἐκεῖνοι διὰ τῆς ἰδικῆς μας σωτηρίας, ἀφοῦ παρακινηθοῦν εἰς ἄμειλλαν, νὰ γίνουν καλύτεροι.

Τί λοιπόν, λέγει; ἐάν δὲν ἐπρόκειτο διὰ τοὺς Ἰουδαίους, δὲν θά ἐκαλούμεθα καὶ δὲν θά ἐσωζώμεθα; Θά ἐκαλούμεθα, ὁμῶς ὄχι πρό ἐκείνων, ἀλλὰ μέ τὴν προσήκουσαν τάξιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ὠμίλει πρὸς τοὺς μαθητάς, δὲν εἶπεν ἀπλῶς «πορεύεσθε πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου Ἰσραὴλ», ἀλλὰ «πορεύεσθε, μᾶλλον» (Ματθ. 10,16), δεικνύων ὅτι πρέπει καὶ πρὸς ἐκεῖνα ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀπέλθουν. Καὶ ὁ Παῦλος πάλιν δὲν εἶπεν «ἀναγκαῖον εἰς σᾶς νὰ διδαχθῇ ὁ λόγος». Β ἀλλ' «ὕμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι» (Πράξ. 13,46), δεικνύων ὅτι καὶ ἐκ δευτέρου καὶ εἰς ἡμᾶς. Ὅλα δὲ αὐτὰ καὶ ἐγίνοντο καὶ ἐλέγοντο, διὰ νὰ μὴ ἔχουν ἐκεῖνοι ἀναίσχυντον πρόφασιν, ὅτι τοὺς παρέβλεψαν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπίστευσαν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἂν καὶ προεῖδε πάντα ὁ Χριστός, ὅμως πρὸς αὐτοὺς πρῶτους ἦλθεν.

«Εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλουτοῖς κόσμου, καὶ τὸ ἥτημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν» (στ. 12); Ἐδῶ χάριν αὐτῶν διδάσκει. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ἀπείρους φορές παρέπιπτον οὗτοι, δὲν θά ἐσώζοντο τὰ ἔθνη, ἐάν δὲν ἐπεδείκνυσον πίστιν· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι θά κατεστρέφοντο, ἐάν δὲν ἠπίστουν καὶ δὲν ἐφιλονείκουν. C Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς εἶπον, παρηγορεῖ αὐτοὺς πού ἔχουν πέσει, μέ ἀφθονίαν προετοιμάζων αὐτοὺς νὰ ἔχουν θάρρος διὰ τὴν σωτηρίαν των ἐάν μετανοήσουν. Διότι ἐάν, λέγει, ὅταν προσέκρουσαν, τόσσοι πολλοὶ ἀπήλυσαν τὴν σωτηρίαν, καὶ μέ τὴν ἀποβολὴν ἐκείνων, τόσοι πολλοὶ ἐκλήθησαν, σκέψου, τί θά συμβῇ ὅταν μετανοήσουν. Διότι δὲν εἶπε «πόσῳ μᾶλλον ἢ μετάνοια αὐτῶν, οὔτε ἢ μεταβολὴ αὐτῶν, οὔτε τὸ κατόρθωμα αὐτῶν», ἀλλὰ «πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐτῶν», τουτέστιν, ὅτε πάντες πρόκειται νὰ εἰσέλθουν. Τοῦτο δὲ εἶπε, δεικνύων ὅτι καὶ τότε τὸ περισσότερον θά εἶναι τῆς χάριτος, καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, καὶ σχεδὸν τὸ πᾶν.

D «Ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ὅσον μὲν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω, εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν» (στ. 13-14). Πάλιν ἔχει προσπαθήσει νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ πονηρὰν ὑποψίαν· καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἐπιπλήττει τοὺς ἐξ ἐθνῶν, καὶ ὅτι ταπεινώνει τὰ φρονήματα αὐτῶν, μέ ἡρεμίαν δὲ διεγείρει εἰς ἀμιλλαν τὸν Ἰουδαῖον· καὶ περιέρχεται μὲν ζητῶν νὰ περιορίσῃ τὴν τόσον πολλὴν ἀπώλειαν αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, τίποτε ὁμῶς δὲν εὐρίσκει, ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Διότι καὶ ἐξ ἐκείνων πού ἔχει ἀναφέρει, ἦσαν ἄξιοι μεγαλυτέρας κατηγορίας. E ὅταν τὰ δι' αὐτοὺς ἡτοίμασμένα ἔχουν λάβει ἄλλοι πάρα πολὺ κατώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς.

Διὰ τοῦτο ἤδη ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους μεταβαίνει πρὸς τοὺς ἐξ ἐθνῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον παρεμβάλλει τὸν λόγον περὶ αὐτῶν, θέλων νὰ φανερώσῃ, ὅτι λέγει πάντα ταῦτα, διὰ νὰ ἐκπαιδεύσῃ αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐγωῖσταί. Διότι σᾶς ἐπαινῶ, λέγει, διὰ δύο πράγματα· δι' ἓν μὲν, ὅτι σᾶς ἔχω ἀνάγκην ἀφοῦ ἔχω ἀναλάβει τὴν ὑπηρεσίαν διὰ σᾶς· δι' ἄλλο δέ, ὥστε μέσῳ ὑμῶν

νά σώσω ἄλλους. Καί δέν λέγει, τοὺς ἀδελφούς μου, τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλά «τὴν σάρκα». Ἐπειτα παρουσιάζων τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν, 647 δέν λέγει, ἐάν κατὰ κάποιον τρόπον πείσω, ἀλλά «παραζηλώσω καὶ σώσω», καὶ οὔτε ἐδῶ ὅλους, ἀλλά «τινάς ἐξ αὐτῶν»· τόσον ἦσαν σκληροί.

Καὶ εἰς αὐτὴν δέ τὴν ἐπιτίμῃσιν λαμπρά δεικνύει πάλιν τὰ ἔργα τῶν ἔθνων· ἐάν βεβαίως καὶ αἵτιοι γίνωνται σωτηρίας εἰς αὐτοὺς, καὶ ὄχι διὰ τῶν αὐτῶν· διότι ἐκεῖνοι μὲν εἰς τούτους ἐξ ἀπιστίας, οὗτοι δέ εἰς ἐκείνους ἐκ πίστεως γίνονται πρόξενοι τῶν αγαθῶν. Ἐπομένως φαίνεται νά εἶναι καὶ ἰσάξια, καὶ νά πλεονεκτοῦν ἐκεῖνα πού βλέπουν τὰ ἔθνη.

Διότι τί θά ἔλεγες, ὦ Ἰουδαῖε; Ἐάν δέν ἐξεβαλλόμεθα ἡμεῖς, δέν θά ἐκαλεῖσθε σεῖς ἀμέσως; Τοῦτο δέ λέγει καὶ ὁ ἐξ ἔθνων: Β' Ἐάν δέν ἐσωζόμην ἐγώ, δέν θά παρεκινεῖσο σύ εἰς ἄμμιλαν. Ἐάν δέ θέλῃς νά μάθῃς καὶ ἐκεῖνο εἰς τό ὅποιον πλεονεκτοῦμεν, ἐγώ μὲν σέ σώζω ἐκ τῆς πίστεώς μου, σύ δέ ἔχεις δώσει εἰς ἡμᾶς πάροδον προτέραν σοῦ, ἐπειδὴ ἔχεις προσκρούσει.

Ἐπειτα πάλιν ἀντιλαμβάνομενος, ὅτι ἐπέπληξεν αὐτοὺς, ἀναλαμβάνει τό προηγούμενον καὶ λέγει: «Εἰ γάρ ἡ ἀποβολή αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν» (στ. 15); Ἀλλά καὶ τοῦτο καταδικάζει αὐτοὺς πάλιν, ἐάν βεβαίως ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν ἐκέρδιζαν, οὗτοι δέ οὔτε ἐκ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἄλλων δέν ὠφελήθησαν. C' Ἐάν δέ τό ἐξ ἀνάγκης συμβάν, τοῦτο λέγει ὅτι εἶναι ἐκείνων, μὴ ἀπορήσης· διότι, ἐκεῖνο τό ὅποιον πολλάκις εἶπον, διὰ νά βάλῃ εἰς τάξιν τούτους καὶ νά προτρέψῃ ἐκείνους, τοιοῦτοτρόπως σχηματίζει τόν λόγον. Διότι ἐκεῖνο τό ὅποιον ἀνωτέρω εἶπον, ἔστω καὶ ἂν ἀπείρους φορές ἀπεβλήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, ποτέ δέν θά ἐσώζοντο τὰ ἔθνη, ἂν δέν ἐπεδείκνυον πίστιν. Ἀλλά παρίσταται εἰς τό μέρος πού ἔχει ἀσθενήσει, καὶ βοηθεῖ ἐκεῖνο πού ἔχει κοπιάσει. Κύτταζε δέ καὶ ἐκεῖνα μέ τὰ ὁποῖα χαρίζεται παρηγορῶν αὐτοὺς μόνον διὰ λόγων. «Εἰ γάρ ἡ ἀποβολή αὐτῶν, φησί, καταλλαγὴ κόσμου». Καὶ ποῖαν σχέσιν ἔχει τοῦτο πρὸς τοὺς Ἰουδαίους; D' «Τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν»; Ἀλλ' οὔτε τοῦτο ἔχει κάποιαν σχέσιν πρὸς ἐκείνους, ἐάν δέν προσελαμβάνοντο. Ἐκεῖνο δέ τό ὅποιον λέγει τοῦτο σημαίνει: Ἐάν καθ' ἣν στιγμὴν ὠργίζετο πρὸς αὐτοὺς, τόσα πολλὰ ἐχάρισεν εἰς ἄλλους, ὅταν συμπληρωθῇ πρὸς αὐτοὺς, τί δέν θά χαρίσῃ; Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν δέν ἔγινε διὰ τὴν πρόσληψιν αὐτῶν, τοιοῦτοτρόπως οὔτε τώρα ἡ ἰδική μας σωτηρία δι' αὐτοὺς· ἀλλ' ἐξεβλήθησαν μὲν ἐκ τῆς ἀνοησίας αὐτῶν, ἐσώθημεν δέ ἡμεῖς ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος. Ἐκ τούτων δέ οὐδέν θά δυνηθῇ νά ὠφελήσῃ ἐκείνους, ἐάν δέν ἐπιδείξουν τὴν προσήκουσαν πίστιν.

Ε' Πλὴν ἀλλὰ ποιῶν τὰ συνήθη εἰς αὐτόν, προχωρεῖ τόν λόγον εἰς ἕτερον ἐγκώμιον, πού δέν εἶναι ἐγκώμιον, ἀλλά φαίνεται μόνον ὅτι εἶναι, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους τῶν ἱατρῶν, οἱ

ὅποιοι τόσα παρηγοροῦν τοὺς ἀρρώστους, ὅσα τοὺς ἐπιτρέπει ἡ φύσις τῆς ἀσθενείας. Τί λέγει δηλαδή; «**Εἰ δέ ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φῦμα· καὶ εἰ ἡ ρίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι**» (στ. 16), ἀπαρχὴν καὶ ρίζαν ἐδῶ ὀνομάζων τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, τοὺς προφῆτας, τοὺς πατριάρχας, ὅλους ἐκείνους πού εἶχον εὐδοκιμήσει ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κλάδους δέ τοὺς πιστεύσαντας ἐξ αὐτῶν.

648 Ἐπειτα ἐπειδὴ ἀντέβαιναν εἰς αὐτόν ἡ ἀπιστία πολλῶν, κύτταξε πῶς πάλιν μετριάζει αὐτό, καὶ λέγει: «**Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν**» (στ. 17). Ἀλλ' ὅμως ἀνωτέρω ἔλεγε, ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπωλέσθησαν, καὶ ὀλίγοι διεσώθησαν· πῶς λοιπὸν ἐδῶ ἔθεσε τὸ «**τινές**» ἐπὶ τῶν ἀπολλυμένων, τὸ ὅποιον εἶναι σημαντικὸν ὀλιγότητος; Ὅχι ἀντιφάσκων πρὸς τὸν ἑαυτὸν μου, λέγει, ἀλλὰ σπεύδων νὰ θεραπεύσω καὶ νὰ κάμω νὰ ἀνακτήσουν τὰς δυνάμεις τῶν ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀποκάμει. Εἶδες πῶς διὰ παντός τοῦ χωρίου φαίνεται τοῦτο νὰ φέρῃ εἰς πέρας, δηλαδή τὴν θέλησιν νὰ παρηγορήσῃ αὐτοὺς; Καὶ ἐάν ἀφαιρέσῃς αὐτό, πολλαὶ ἀντιθέσεις θὰ ἐπακολουθήσουν.

Β Σὺ δέ σκέψου, παρακαλῶ, τὴν σοφίαν αὐτοῦ, πῶς θεωρούμενος ὅτι ὁμιλεῖ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι ἐπινεῖ παρηγορίαν δι' αὐτοὺς, καὶ πλήττει χωρὶς νὰ φαίνεται, καὶ τοὺς δεικνύει νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ἀπολογίαν, ἀπὸ τῆς ρίζης, ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς. Διότι σκέψου τὴν κακίαν τῶν κλάδων, ὅτε ἐνῶ δέν ἔχουν ρίζαν γλυκεῖαν, μιμοῦνται αὐτὴν· καὶ τὴν κακίαν τῆς ζύμης, ὅταν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δέν μεταβάλλεται.

«**Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν**». Καὶ ὅμως τὸ περισσότερον ἔσπασε καὶ ἀπωλέσθη· ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶπον, θέλει νὰ παρηγορήσῃ αὐτοὺς. Διὰ τοῦτο οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνων εἰσάγει τὸν λόγον, **Γ** καὶ μέ τοῦτον χωρὶς νὰ φαίνεται κατέρχεται μέχρις αὐτῶν, καὶ δεικνύει νὰ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν συγγένειαν τοῦ Ἀβραάμ· διότι τοῦτο ἦτο, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἔσπευδε νὰ εἰπῇ, ὅτι οὐδέν κοινόν ἔχουν πρὸς ἐκείνον. Διότι ἀφοῦ ἡ ρίζα εἶναι ἁγία, αὐτοὶ δέ δέν εἶναι ἅγιοι, ἄρα οὗτοι πόρρω ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ρίζαν.

Ἐπειτα διὰ νὰ δείξῃ ὅτι παρηγορεῖ τὸν Ἰουδαῖον, πάλιν διὰ τῆς κατηγορίας πλήττει τοὺς ἐξ ἐθνῶν· διότι ἀφοῦ εἶπεν «**εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν**», προσέθεσε: «**Σὺ δέ ἀγριέλαιος ὢν, ἐνεκεντρίσθης**» (στ. 17). Διότι ὅσον εἶναι εὐτελὲς ὁ ἐξ ἐθνῶν, τόσον περισσότερον ὑποφέρει ὁ Ἰουδαῖος, ὅταν βλέπῃ τοῦτον νὰ ἐντρυφᾷ εἰς τὰ ἰδικά του· **Δ** δι' ἐκείνον ὅμως δέν εἶναι τόση ἡ αἰσχύνῃ ἢ προερχομένη ἀπὸ τὴν εὐτέλειαν, ὅση εἶναι ἡ τιμὴ ἀπὸ τὴν μεταβολὴν. Καὶ πρόσεξε σοφίαν· δέν εἶπεν «**ἐνεφουτεύθης**», ἀλλ' «**ἐνεκεντρίσθης**», μέ αὐτὸ πάλιν κεντῶν τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δεικνύων τὸν ἐξ ἐθνῶν νὰ ἴσταιται εἰς τὸ ἰδικόν του δένδρον, ἐνῶ ὁ ἴδιος κεῖται χαμαί.

Διὰ τοῦτο δέν ἐστάθη μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, οὔτε μέ τὸ νὰ εἰπῇ «**ἐνεκεντρίσθης**», ἀπηλλάγη, καίτοι ἐδήλωσε τὸ πᾶν μέ

αυτό· ἀλλ' ὁμως ἐνδιατρίβει εἰς τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ, καὶ διευρύνει τὴν εὐδοκίμησιν, λέγων: «**Καὶ συγκοινωνός τῆς ρίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου**» (στ. 17). Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι τοποθετεῖ αὐτόν εἰς τάξιν προσθήκης· Ἐ δεικνύει δέ ὅτι οὐδόλως αὐτός παραβλάπτεται μὲ αὐτὴν, ἀλλ' ὅτι ἔχει τὸ πᾶν, ἀφοῦ εἶπεν ὅτι ὁ κλάδος ἐβλάστησεν ἐκ τῆς ρίζης. Διότι διὰ νὰ μὴ νομίσης μὲ τὸ νὰ ἀκούσης «**σύ δέ ἐνεκεντρίσθης**», ὅτι ἡλαττώθη αὐτός συγκρινόμενος πρὸς τὸν ἔμφυτον κλάδον, κύτταξε πῶς ἐξισώνει αὐτόν λέγων: «**Καὶ συγκοινωνός τῆς ρίζης καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου**»· τουτέστιν, κατέστης εἰς τὴν αὐτὴν εὐγένειαν, εἰς τὴν αὐτὴν φύσιν.

Ἔπειτα μὲ τὸ νὰ ἐπιπλήξῃ καὶ νὰ εἰπῇ «**μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων**» (στ. 18), φαίνεται μὲν ὅτι παρηγορεῖ τὸν Ἰουδαῖον, δεικνύει δέ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ἐξ ἔθνων καὶ τὴν πολλὴν ἑλλειψιν τιμῆς. Διὰ τοῦτο δὲν εἶπε «**μὴ καυχῶ**», ἀλλὰ «**μὴ κατακαυχῶ**», μὴ καυχᾶσαι εἰς βάρος ἐκείνων, ὥστε νὰ ἀποκόψῃς αὐτοὺς· **649** διότι εἰς τὰ ἰδικὰ τῶν ἔχεις σταθῇ, τὰ ἰδικὰ τῶν ἀπολαμβάνεις.

Βλέπεις πῶς φαίνεται μὲν ὅτι ἐπιπλήττει τούτους, κεντὰ δὲ ἐκείνους; «**Εἰ δέ κατακαυχᾶσαι, φησίν, οὐ σύ τὴν ρίζαν βαστάξεις, ἀλλ' ἡ ρίζα σέ**» (στ. 18). Ποίαν σχέσιν λοιπὸν ἔχει τοῦτο πρὸς τοὺς ἐκκοπέντας κλάδους; Οὐδεμίαν. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶπον προηγουμένως, φαινόμενος ὅτι ἐπιννοεῖ κάποιαν ἀσθενῆ σκιάν παρηγορίας, καὶ μὲ αὐτό τὸ νὰ ἀποτείνεται πρὸς τὸν ἐξ ἔθνων, καιρίαν πληγὴν καταφέρει πρὸς αὐτοὺς. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «**μὴ κατακαυχῶ**», καὶ ὅτι «**εἰ κατακαυχᾶσαι, οὐ σύ τὴν ρίζαν βαστάξεις**», ἔδειξεν εἰς τὸν Ἰουδαῖον, ὅτι αὐτὰ πού ἔχουν συμβῆ εἶναι ἄξια καυχήσεως, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατακαυχᾶται τις· **Β** καὶ παρακινῶν αὐτόν καὶ παροτρύνων εἰς πίστιν, καὶ τοποθετῶν αὐτόν εἰς θέσιν συνηγόρου, καὶ δεικνύων εἰς αὐτόν τὴν βλάβην, τὴν ὁποίαν ὑπέστη, καὶ ὅτι τὰ ἰδικὰ τῶν κατέχουν ἄλλοι.

Ἔρεῖς οὖν, φησί, ἐξεκλάσθησαν κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρίσθῶ» (στ. 19). Πάλιν μὲ σχῆμα ἀντιθέσεως ἀποδεικνύει τὸ ἀντίθετον τοῦ προηγουμένου, δεικνύων, ὅτι καὶ τὰ ὀλίγον ἀνωτέρω λεχθέντα δὲν τὰ ἔλεγε κατὰ πρόσωπον, ἀλλὰ προσελκύων αὐτοὺς. Διότι ἡ σωτηρία εἰς τὰ ἔθνη δὲν ἐπραγματοποιήθη διὰ τοῦ παραπτώματος αὐτῶν, οὔτε τὸ παράπτωμα αὐτῶν εἶναι πλοῦτος κόσμος, οὔτε ἐσωθῆμεν διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἔπεσον, ἀλλὰ τούναντιον. **Γ** Καὶ δεικνύει νὰ προηγῇται καὶ ἡ πρόνοια εἰς τὰ ἔθνη, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι φαίνεται νὰ σχηματίζῃ διαφόρως τὰ λεχθέντα· καὶ ὅλον τὸ χωρίον δι' ἀντιθέσεως πλέκει, ἀπαλλάσσων τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὴν ὑπόνοιαν τῆς ἀπεχθείας, καὶ ποιῶν τὸν λόγον εὐκόλως γινόμενον παραδεκτόν.

«**Καλῶς**» (στ. 20). Ἐπήνεσε τὸ λεχθέν· ἔπειτα καὶ φοβίζει πάλιν λέγων: «**Τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σύ δέ τῇ πίστει ἐνεκεντρίσθης**» (στ. 20). Ἰδοὺ πάλιν ἕτερον ἐγκώμιον αὐτῶν καὶ κατηγορία ἐκείνων.

Ἄλλὰ πάλιν ἐμποδίζει τὸν ἐγωϊσμόν αὐτῶν, προσθέτων καὶ λέγων: «**Μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ**» (στ. 20). **Δ** Διότι τὸ πρᾶγμα δέν εἶναι ἀποτέλεσμα φύσεως, ἀλλὰ πίστεως καὶ ἀπιστίας. Καὶ φαίνεται μὲν πάλιν ὅτι ἀποστομῶνει τὸν ἐξ ἐθνῶν, διδάσκει δὲ τὸν Ἰουδαῖον, ὅτι δέν πρέπει νά προσέχη εἰς τὴν συγγένειαν τῆς φύσεως· διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει: «**Μὴ ὑψηλοφρόνει**». Καὶ δέν εἶπε «ταπεινοῦ», ἀλλὰ «φοβοῦ»· διότι ἡ ἀνοησία ἐπιφέρει περιφρόνησιν καὶ ὀκνηρίαν.

Ἐπειτα ἐπειδὴ πρόκειται νά διεκτραγωδῇ τὴν συμφορὰν αὐτῶν, διὰ νά κάμῃ τὸν λόγον ὀλιγώτερον φορτικόν, τοποθετεῖ αὐτό εἰς τὴν θέσιν τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἐπιτιμήσεως λέγων ὡς ἐξῆς: «**Εἰ γάρ ὁ Θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο**» (στ. 21)· **Ε** καὶ δέν εἶπεν «οὐδὲ σοῦ φείσεται», ἀλλὰ «**μὴ πως οὐδέ σοῦ φείσεται**» (στ. 21), διὰ νά μετριάσῃ τὸ φορτικόν τοῦ λόγου, καὶ νά κάμῃ τὸν πιστὸν νά εἶναι ἐναγώνιος, καὶ ἐκεῖνους νά προσελκύσῃ, καὶ τούτους νά κάμῃ ὀλιγώτερον ἐγωϊστάς.

«**Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν Θεοῦ**. Ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δέ σέ, χρηστότητα, ἐάν ἐπιμείνης τῇ χρηστότητι, ἐπεὶ καὶ σύ ἐκκοπήσῃ» (στ. 22). Καὶ δέν εἶπεν, κύτταξε λοιπὸν κατόρθωμα ἰδικόν σου, κύτταξε λοιπὸν κόπους ἰδικούς σου, ἀλλὰ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, δεικνύων ὅτι τὸ πᾶν ἔχει γίνεαι ἀπὸ τὴν ἄνωθεν χάριν, καὶ παρασκευάζων νά τρέμῃς. Διότι ἡ ἀρχὴ τῆς καυχήσεως, αὕτη σέ κάμνει νά φοβῇσαι. **650** Διότι ἐπειδὴ διὰ σέ ἔχει γίνεαι ἀγαθὸς ὁ Δεσπότης, διὰ τοῦτο νά φοβῇσαι· διότι δέν παραμένουν ἀμετακίνητα διὰ σέ τὰ ἀγαθὰ, ἐάν ἀδιαφορῇς· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως οὔτε δι' ἐκεῖνους τὰ κακά, ἐάν μετανοοῦν. Διότι καὶ σύ, λέγει, ἐάν δέν ἐπιμείνης εἰς τὴν πίστιν, θά ἐκκοπήσῃς.

«**Καὶ ἐκεῖνοι δέ, ἐάν μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθίσονται**» (στ. 23). Διότι δέν ἐξέκοψεν ὁ Θεὸς αὐτοὺς, ἀλλ' αὐτοὶ ἐξεκόπησαν, καὶ ἔπεσον. Καὶ καλῶς εἶπεν «**ἐξεκλάσθησαν**»· διότι οὐδέποτε τοιοῦτοτρόπως ἐξέβαλεν αὐτοὺς, καίτοι πολλάκις εἶχον κάμει πολλάς ἁμαρτίας. Εἶδες πόσον εἶναι τὸ κύρος τῆς προαιρέσεως; πόση εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς διαθέσεως; **Β** Διότι τίποτε ἐξ αὐτῶν δέν εἶναι ἀμετακίνητον, οὔτε τὸ ἰδικόν σου καλόν, οὔτε τὸ κακόν ἐκεῖνου. Εἶδες πῶς καὶ ἐκεῖνον ἐνῶ εὐρίσκετο εἰς ἀπόγνωσιν τὸν ἠνώρθωσε, καὶ τοῦτον πού ἐθάρρει τὸν ἠμπόδισε νά γίνῃ ἐγωϊστής; Μῆτε σύ δηλαδὴ ὅταν ἀκούσης ἀποτομίαν, ἀποκάμῃς, μῆτε σύ χρηστότητα, θαρρήσῃς. Διὰ τοῦτο σέ ἀποτόμως ἐξέκοψε, διὰ νά ποθήσῃς νά ἐπανέλθῃς· διὰ τοῦτο διὰ σέ ἐπέδειξεν ἀγαθότητα, διὰ νά ἐπιμείνης.

Καὶ δέν εἶπε «**τῇ πίστει**», ἀλλὰ «**τῇ χρηστότητι**», τουτέστιν, ἂν πράττης ἄξια τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ· διότι δέν χρειάζεται πίστις μόνον. Βλέπεις πῶς οὔτε ἐκεῖνους ἄφησε νά κεῖνται χαμαί, οὔτε τούτους νά μεγαλοφρονοῦν, ἀλλὰ καὶ παρεκίνησεν εἰς ζηλοτυπίαν τούτους, πάλιν δι' ἐκείνων, **Γ** ἀφοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα εἰς τὸν Ἰουδαῖον νά σταθῇ εἰς τὸν τόπον τούτου,

ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος κατέλαβεν ἀπό πρὶν τὴν θέσιν τούτου; Καὶ τὸν μὲν ἐξ ἐθνῶν φοβίζει ἀπὸ τούς Ἰουδαίους καὶ τὰ συμβάντα εἰς ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται ἐναντίον αὐτῶν· τὸν δὲ Ἰουδαῖον παρασκευάζει νὰ ἔχη θάρρος ἀπὸ τὰ παρασχεθέντα εἰς τὸν εἰδωλολάτριν. Διότι καὶ σὺ θὰ ἐκκοπῇς, λέγει, ἐὰν ἀδιαφορῇς· διότι καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἐξεκόπη· καὶ ἐκεῖνος θὰ ἐγκεντρίσθῃ, ἐὰν προσπαθῇ· διότι καὶ σὺ ἐνεκεντρίσθης.

Πάρα πολὺ συνετῶς δὲ τρέπει ὅλον τὸν λόγον πρὸς τὸν ἐξ ἐθνῶν, **Δ** πράγματα τὰ ὁποῖα διαρκῶς συνηθίζει νὰ πράττη διορθῶν τούς ἀσθενεῖς μετὰ τὴν ἐπίπληξιν τῶν ἰσχυροτέρων. Τὸ ἴδ' οὐκ παρταίει καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς Ἐπιστολῆς, διδάσκων περὶ τῆς παρατηρήσεως τῶν τροφίμων.

Ἐπειτα καὶ ἐκ τῶν παρελθόντων ἐξετάζει αὐτό, καὶ ὀχι μόνον ἀπὸ τῶν μελλόντων, πράγμα τὸ ὁποῖον περισσότερον ἔπειθε τὸν ἀκροατὴν. Καὶ ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νὰ τηρῇ ἀναντίρρητον ἀκολουθίαν τῶν συλλογισμῶν, τοποθετεῖ τὴν ἀπόδειξιν πρῶτον ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Διότι ἂν καὶ ἀπεκόπησαν καὶ ἀπερρίφθησαν, καὶ ἄλλοι τὰ ἰδικὰ τῶν κατέλαβον ἀπὸ πρὶν, οὕτε τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀπογοητευθῇς· «δυνατός γάρ ἐστι, φησί, πάλιν ὁ Θεὸς ἐγκεντρίσαι αὐτούς» (στ. 23), ἐκεῖνος που κατορθώνει καὶ τὰ ὑπεράνω τῆς ἐλπίδος.

Ε Ἐὰν δὲ ζητῇς καὶ τάξιν πραγμάτων καὶ ἀκολουθίαν συλλογισμῶν, ἔχεις ἀπὸ ἐδῶ τὸ ὑπόδειγμα μετὰ περισσοτέρας ἀφθονίας. «Εἰ γὰρ σὺ, φησὶν, ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαιῖον, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι, οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρίσθησονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ» (στ. 24); Διότι ἐὰν ἡ πίστις ἰσχυρῇ εἰς τὸ παρὰ φύσιν, πολὺ περισσότερον εἰς τὸ κατὰ φύσιν. Διότι ἐὰν οὗτος ἀφοῦ ἐξεκόπη ἀπὸ τούς κατὰ φύσιν πατέρας αὐτοῦ, ἤλθε παρὰ φύσιν πρὸς τὸν Ἀβραάμ, πολὺ περισσότερον σὺ θὰ δυνηθῇς νὰ ἀπολαύσῃς τὸν οἶκεόν σου. **651** Διότι εἰς τὸν ἐθνικόν μὲν τὸ μὲν κακόν εἶναι κατὰ φύσιν· διότι ἦτο κατὰ φύσιν ἀγριέλαιος· τὸ δὲ καλόν, παρὰ φύσιν· διότι παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθη εἰς τὸν Ἀβραάμ· εἰς σέ ὅμως τὸ ἀντίθετον, τὸ καλόν εἶναι κατὰ φύσιν· διότι οὐχὶ εἰς ξένην ρίζαν, ὅπως ὁ ἐθνικός, ἀλλ' εἰς οἰκίαν θὰ στερεωθῇς, ἐὰν θελήσῃς νὰ ἐνανεληθῇς. Ποίας λοιπὸν συγγνώμης θὰ εἶσαι ἄξιος, ὅταν ὁ ἐθνικός ἡδυνήθῃ τὸ παρὰ φύσιν, σὺ δὲν θὰ ἰσχύσῃς τὸ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο θὰ προδώσῃς;

Ἐπειτα ἐπειδὴ εἶπε «παρὰ φύσιν», καὶ «ἐνεκεντρίσθης», διὰ νὰ μὴ νομίζῃς, ὅτι ὁ Ἰουδαῖος ἔχει τι ἐπὶ πλεον, πάλιν διορθώνει αὐτό, λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς ἐγκεντρίζεται: «Πόσῳ μᾶλλον οὗτοι, φησὶν, οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρίσθησονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ»; **Β** Καὶ πάλιν «δυνατός ὁ Θεὸς ἐγκεντρίσαι αὐτούς». Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτοῦ δὲ λέγει, ὅτι ἐὰν δὲν ἐπιμείνουν εἰς τὴν ἀπιστίαν, θὰ ἐγκεντρίσθουν.

Παρὰ φύσιν δὲ καὶ κατὰ φύσιν ὅταν ἀκούσῃς αὐτόν συνεχῶς νὰ λέγῃ, νὰ μὴ νομίζῃς ὅτι αὐτὸς ὁμιλεῖ διὰ τὴν ἀμετακίνητον αὐτὴν φύσιν, ἀλλ' ὅτι μετὰ αὐτὰ τὰ ὀνόματα δηλώνει καὶ τὸ φυσικόν καὶ

τό κατ' ἀκολουθίαν, καί τό ἀφύσικον πάλιν. Διότι δέν εἶναι φυσικά τά καλά καί τά μή τοιαῦτα, ἀλλά ἀποτελέσματα μόνον διαθέσεως καί προαιρέσεως.

Πρόσεξε δέ καί τό μή φορτικόν αὐτοῦ. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι καί σύ θά ἐκκοπῇς, ἐάν δέν ἐπιμείνης εἰς τήν πίστιν, καί οὗτοι θά ἐγκεντριθοῦν, ἐάν δέν ἐπιμείνουν εἰς τήν ἀπιστίαν, **Γ** τό σκυθρωπότερον ἀφοῦ ἄφησε, τό χρηστότερον προετοιμάζει, καί εἰς αὐτό τελειώνει, μεγάλας ἐλπίδας πλέκων εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐάν θελήσουν. Διά τοῦτο καί προσθέτει λέγων: «**Οὐ γάρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τό μυστήριον τοῦτο, ἵνα μή ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι**» (στ. 25), μυστήριον ἐδῶ ὀνομαζών τό ἀγνοούμενον καί ἀπόρρητον, καί ἔχον πολὺ μέν τό θαυμαστόν, πολὺ δέ τό παράδοξον, ὅπως καί εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «**Ἰδοὺ, μυστήριον ὑμῖν λέγω, πάντες μέν οὐ κοιμηθήσόμεθα, πάντες δέ ἀλλαγησόμεθα**» (Α' Κορινθ. 15,51).

Τί σημαίνει λοιπόν τό μυστήριον; «**Ὅτι πόρῳσις τῷ Ἰσραὴλ ἀπὸ μέρους γέγονεν**» (στ. 25). Ἐδῶ πάλιν πλήττει τόν Ἰουδαῖον, ἔχων τήν γνώμην ὅτι διορθῶναι τόν ἐξ ἐθνῶν. **Δ** Ἐκεῖνο δέ τό ὁποῖον λέγει, αὐτό σημαίνει, τό ὁποῖον καί προηγουμένως ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀπιστία δέν ἦτο ἀπὸ ὅλους, ἀλλὰ ἐκ μέρους, ὅπως ἀκριβῶς ὅταν λέγῃ: «**Εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμέ λελύπηκεν, ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μή ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς**» (Β' Κορινθ. 2,5) καί «**ἐάν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ**» (Ρωμ. 15,24). Τοιουτοτρόπως λοιπόν καί ἐδῶ λέγει τοῦτο, τό ὁποῖον καί ἀνωτέρω ἔλεγεν: «**Οὐκ ἀπόσωτο ὁ Θεός τόν λαόν αὐτοῦ, ὃν προέγνω**», καί πάλιν «**τι οὖν; ἔπαισαν ἵνα πένωσι; Μὴ γένοιτο**». **Ε** Τοῦτο λοιπόν καί ἐδῶ λέγει: ὅτι δέν ἀνασύρει ὁλόκληρον τό ἔθνος, ἀλλὰ καί ἤδη πολλοὶ ἐπίστευσαν, καί πρόκειται πάλιν νά πιστεῦουν.

Ἐπειτα ἐπειδὴ μέγα πρᾶγμα ὑπεσχέθη, φέρει μάρτυρα τόν προφήτην τοιουτοτρόπως ὁμιλοῦντα. Διότι ὅτι συνέβη μέν πόρῳσις, δέν φέρει μαρτυρίαν· διότι ἦτο φανερόν εἰς ὅλους· ὅτι ὅμως θά πιστεύσουν καί θά σωθοῦν, τόν Ἡσαΐαν πάλιν εἰσάγει βοῶντά, καί λέγοντα: «**Ἦξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος, καί ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ**» (στ. 26. Πρβλ. καί Ἡσ. 59,20).

Ἐπειτα τοποθετῶν τό σημεῖον διακρίσεως τῆς σωτηρίας, **652** διά νά μή σύρῃ καί ἀναγάγῃ κάποιος αὐτό εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, λέγει: «**Καί αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν**» (στ. 27)· ὅχι ὅταν περιτμηθοῦν, ὅχι ὅταν θυσιάσουν, ὅχι ὅταν πράττουν τά ἄλλα πού διατάσσει ὁ νόμος, ἀλλ' ὅταν τύχουν ἀφέσεως ἁμαρτημάτων.

Ἐάν λοιπόν τοῦτο ἔχει ὑποσχεθῇ, ποτέ ὅμως δέν ἐπραγματοποιήθη ἐπ' αὐτῶν, οὔτε ἀπῆλυσαν τήν ἄφεσιν πού χορηγεῖται διά τοῦ βαπτίσματος, πάντως θά γίνῃ· διά τοῦτο καί προσέθεσεν: «**Ἀμεταμέλητα γάρ τά χαρίσματα καί ἡ κλήσις τοῦ Θεοῦ**» (στ. 29).

Καί δέν παρηγορεῖ αὐτοὺς μόνον μέ τοῦτο, ἀλλὰ καί μέ ἐκεῖνο πού ἤδη ἔχει συμβῇ· καί ἐκεῖνο τό ὁποῖον ὡς ἐπόμενον

συνέβη, τοῦτο θέτει ὡς προηγούμενον, λέγων ὡς ἐξῆς: **Β** «Κατά μέν τό εὐαγγέλιον ἐχθροί δι' ὑμᾶς, κατὰ δέ τήν ἐκλογήν ἀγαπητοί διὰ τοὺς πατέρας» (στ. 28). Διότι διὰ νά μή ὑπερηφανεύεται ὁ ἐξ ἐθνῶν, λέγων, ἐγώ ἔχω σταθῇ, μή μοῦ λέγεις τί θά ἐγίνετο, ἀλλά τί ἔχει γίνεи, καί ἀπό ἐδῶ ἐμποδίζει αὐτόν λέγων «κατά μέν τό εὐαγγέλιον ἐχθροί δι' ὑμᾶς». Διότι ἐπειδή σεις ἐκλήθητε, ἐκεῖνοι ἔχουν γίνεи περισσότερον φιλόνηκοι.

Ἄλλ' ὅμως ὁ Θεός οὔτε κατ' αὐτόν τόν τρόπον ἀνέκοψε τήν ἰδικήν σας κλήσιν, ἀλλ' ἀναμένει πάντας τοὺς ἐξ ἐθνῶν πού πρόκειται νά πιστεῦουν νά εἰσέλθουν, καί τότε θά φθάσουν καί ἐκεῖνοι. Ἐπειτα χαρίζει καί ἄλλην χάριν εἰς αὐτούς λέγων: **С** «Κατά δέ τήν ἐκλογήν ἀγαπητοί διὰ τοὺς πατέρας». Καί ποίαν σχέσιν ἔχει τοῦτο; Διότι ὅπου μέν εἶναι ἐχθροί, εἶναι ἡ κόλασις αὐτῶν· ὅπου ὅμως εἶναι ἀγαπητοί, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς αὐτούς ἡ ἀρετὴ τῶν προγόνων, ἐάν δέν πιστεύσουν.

Ἄλλ' ὅμως, ἐκεῖνο τό ὁποῖον προηγουμένως εἶπον, δέν παύει νά παρηγορῇ αὐτούς διὰ λόγων, διὰ νά τοὺς προσελκύσῃ. Διὰ τοῦτο καί ἀπό ἄλλης σκοπιᾶς ἐξετάζων τό προηγουμένως λεχθέν, λέγει: «Ὡσπερ γάρ καί ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσατε τῷ Θεῷ, νυνὶ δέ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· οὕτω καί οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν τῷ ὑμετέρῳ ἔλεει, **Δ** ἵνα καί αὐτοὶ ἐλεηθῶσι. Συνέκλεισε γάρ τοὺς πάντας ὁ Θεός εἰς ἀπειθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ» (στ. 30-32). Δεικνύει ἐδῶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν νά ἔχουν κληθῇ πρότερον, ἔπειτα ἐπειδή δέν ἠθέλησαν, τοὺς Ἰουδαίους νά ἐξελέγησαν, καί τό ἴδιον πάλιν νά συμβαίνει μετὰ ἀπό αὐτά· διότι ἐπειδή δέν ἠθέλησαν οἱ Ἰουδαῖοι νά πιστεύσουν, πάλιν προσήχθησαν τὰ ἔθνη. Ἀλλά δέν ἴσταιται μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, οὔτε τελειώνει τό πᾶν εἰς τήν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τό νά ἐλεηθῶν καί αὐτοὶ πάλιν.

Κύτταξε πόσον δίδει εἰς τοὺς ἐξ ἐθνῶν· ὅσον προηγουμένως εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Διότι ἐπειδή, λέγει, δέν ἐπειθαρχήσατε σεις, δηλαδή οἱ ἐξ ἐθνῶν κάποτε, προσήλθον οἱ Ἰουδαῖοι. **Ε** πάλιν ἐπειδή αὐτοὶ δέν ἐπειθάρχησαν, προσήλθετε σεις. Ἄλλ' ὅμως δέν θά ἀπολεσθοῦν ἕως τέλους· «συνέκλεισε γάρ τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν ὁ Θεός»· τουτέστιν, ἠλεγξεν, ἀπέδειξεν ὅτι δέν πειθαρχοῦν, ὄχι διὰ νά μείνουν μή πειθαρχοῦντες, ἀλλά διὰ νά σώσῃ τοὺς ἄλλους διὰ τῆς φιλονεικίας τῶν ἄλλων, τούτους δι' ἐκείνων, καί ἐκεῖνους διὰ τούτων. Πρόσεξε δέ· δέν ἐπειθαρχήσατε σεις, καί οὗτοι ἐσώθησαν· πάλιν οὗτοι δέν ἐπειθάρχησαν, καί σεις ἐσώθητε· ἀλλ' ὅμως δέν ἐσώθητε τοιουτοτρόπως, διὰ νά ἐξέλθετε πάλιν ἀπό τήν ὁδόν τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλά διὰ νά προσελκύσῃτε αὐτούς μέ τό νά παραμένετε εἰς τόν ζῆλον.

653 «Ὡ βάθος πλοῦτον καί σοφίας καί γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τά κρίματα αὐτοῦ» (στ. 33)! Ἐδῶ ἀφοῦ ἐπανήλθεν εἰς τοὺς προτέρους χρόνους, καί ἀφοῦ κατενόησε τήν ἄνωθεν διακυβέρνησιν τοῦ Θεοῦ, ἐκείνην πού ἤρχισεν ἀπό τότε πού ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος μέχρι τοῦ παρόντος, καί ἀφοῦ ἀνελογί-

σθη πῶς κατά τρόπον ποικίλον διηυθέτησε τὰ πάντα, ἐξεπλάγη καὶ ἀνεβόησε, βεβαιῶν τοὺς ἀκροατάς, ὅτι θὰ πραγματοποιηθῶν πάντως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶπεν. Διότι δὲν θὰ ἀνεβόα καὶ δὲν θὰ ἐξεπλήττετο, ἐάν πάντως δὲν ἐπρόκειτο νὰ συμβῇ τοῦτο.

Καὶ ὅτι ὑπάρχει μὲν βάθος, γνωρίζει· πόσον ὁμως, δὲν γνωρίζει· Β διότι ἡ φράσις προέρχεται ἀπὸ θαυμάζοντα, ὄχι ἀπὸ γνωρίζοντα τὸ πᾶν. Ἀφοῦ ἐθαύμασε δέ καὶ ἐξεπλάγη διὰ τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσον ἦτο δυνατόν εἰς αὐτόν ἀφοῦ ἀνεκλήρυξεν αὐτὴν διὰ δύο ἐμφαντικῶν ὀνομάτων, τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ βάθους, καὶ ἐξεπλάγη, διότι καὶ ἠθέλησε καὶ ἠδυνήθη ταῦτα, καὶ διὰ τῶν ἀντιθέτων τὰ ἀντίθετα κατεσκεύασεν. «Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ»!

Διότι δὲν εἶναι μόνον ἀδύνατον νὰ γίνουν κατανοητά αὐτά, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐρευνηθῶν. «Καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ» (στ. 33)! Τουτέστιν οἱ τρόποι διὰ τῶν ὁποίων κυβερνᾷ τὸ σύμπαν· διότι οὗτοι ὄχι μόνον να γνωσθῶν, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐρευνηθῶν δὲν εἶναι δυνατόν. Διότι οὔτε ἐγώ, λέγει, εὗρον ἅπαντα, ἀλλὰ μέρος μικρόν, ὄχι τὸ πᾶν· διότι μόνος αὐτός γνωρίζει τὰ ἰδικά του σαφῶς.

Γ Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε: «Τίς γάρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ» (στ. 34-35); Ἐκεῖνο δέ τὸ ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: ὅτι ἀφοῦ εἶναι τόσον σοφός, δὲν εἶναι παρ' ἐτέρου σοφός, ἀλλ' αὐτός εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν· καὶ τόσον πολλά ἀφοῦ ἔκαμε καὶ ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς, δὲν τὰ ἔδωκεν ἀφοῦ ἔδανείσθη αὐτά ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' ἀφοῦ τὰ ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, οὔτε ἐπειδὴ ὤφειλε κάποιαν ἀμοιβὴν εἰς κάποιον, ὥς νὰ εἶχε λάβει κάτι ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' αὐτός πάντοτε κάμνων ἀρχὴν τῶν εὐεργεσιῶν.

Ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς πλοῦτος.

Διότι τοῦτο ἰδιαίτερος εἶναι γνώρισμα τοῦ πλοῦτου, ἡ ὑπερέκχυσις καὶ ἡ μὴ ἀνάγκη βοηθείας ἀπὸ ἄλλον. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν: «Ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτόν τὰ πάντα» (στ. 36). Δ Αὐτός εὔρεν, αὐτός ἐδημιούργησεν, αὐτός συναρμολογεῖ· διότι καὶ πλούσιος εἶναι καὶ δὲν χρειάζεται νὰ λάβῃ ἀπὸ ἄλλον· καὶ σοφός εἶναι καὶ δὲν χρειάζεται σύμβουλον. Τί λέγω σύμβουλον; Οὔτε νὰ γνωρίζῃ κάποιος δὲν δύναται τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν Θεόν, παρὰ μόνος αὐτός ὁ πλούσιος καὶ σοφός. Διότι εἶναι ἀπόδειξις πολλοῦ πλοῦτου, τὸ νὰ κάμῃ τοὺς ἐξ ἔθνων τόσον εὐπόρους, καὶ πολλῆς σοφίας τὸ νὰ κάμῃ τοὺς κατωτέρους τῶν Ἰουδαίων διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐξεπλάγη, καὶ εὐχαριστίαν ἀναφέρει λέγων: «Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν» (στ. 36). Ὅταν δηλαδὴ

ἀναφέρει κάτι τέτοιο μέγα καὶ ἀπόρρητον, θαυμάζων, εἰς δόξαν καταλήγει. **Ε** Τό ἴδιον καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ πράττει· διότι καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ ἐθαύμασεν, αὐτό τοῦτο ἀκριβῶς τό ὅποιον καὶ ἐδῶ προσέθεσεν: «*Ἐξ ὧν ὁ Χριστός τό κατά σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων Θεός εὐλογητός εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν*» (Ρωμ. 9,5).

Ἐκ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς φαυλότητος τῶν γονέων οὐδέν καλόν ἢ κακόν συμβαίνει εἰς τοὺς υἱούς, ἐάν θελήσουν.

Τοῦτον λοιπόν καὶ ἡμεῖς ὥς μιμούμεθα, καὶ πανταχοῦ ὥς δοξάζωμεν τόν Θεόν διὰ τῆς φροντίδος εἰς τήν ζωήν, οὔτε νά στηριζώμεθα εἰς τās ἀρετάς τῶν προγόνων, γνωρίζοντες τό παράδειγμα τῶν Ἰουδαίων. Διότι δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει αὕτη ἡ συγγένεια εἰς τοὺς χριστιανούς, ἀλλ' ἡ κατά Πνεῦμα συγγενική ἐγγύτης. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Σκύθης γίνεται υἱός τοῦ Ἀβραάμ, **654** καὶ ὁ υἱός ἐκείνου καθίσταται πάλιν περισσότερον ξένος ἀπό τόν Σκύθην.

Ἄς μή στηριζώμεθα λοιπόν εἰς τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων, ἀλλά, ἔστω καὶ ἂν εἶναι θαυμαστός ὁ γεννήτωρ, μή νομίσῃς ὅτι τοῦτο σοῦ εἶναι ἀρκετόν διὰ τήν σωτηρίαν, ἢ διὰ τήν τιμήν καὶ τήν δόξαν, ἐάν δέν γίνῃς συγγενής αὐτοῦ κατά τοὺς τρόπους· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ἔστω καὶ ἂν εἶναι κακός ὁ γεννήτωρ, νά μή νομίσῃς ὅτι ἐξ αὐτοῦ καταδικάζεσαι καὶ αἰσχύνεσαι, ἐάν βεβαίως διαθέσης καλῶς τὰ κατά τόν ἑαυτόν σου. Διότι τί ἦτο περισσότερον ἐστερημένον τιμῆς ἀπό τὰ ἔθνη; ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς πίστεως ταχῶς γίναν συγγενεῖς τῶν ἁγίων. Τί δέ περισσότερον οἰκεῖον ἀπό τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλ' ὅμως ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας ἀπεξενώθησαν. Διότι ἐκείνη μέν ἡ συγγένεια εἶναι ἀποτέλεσμα φύσεως καὶ ἀνάγκης, **Β** κατά τήν ὁποίαν πάντες εἴμεθα συγγενεῖς· διότι ὅλοι ἔχομε τήν ὑπαρξίν ἀπό τόν Ἀδάμ, καὶ δέν θά ἦτο ὁ εἰς τοῦ ἄλλου περισσότερον συγγενής, καὶ κατά τόν λόγον τοῦ Ἀδάμ καὶ κατά τόν τοῦ Νῶε καὶ κατά τόν τῆς γῆς, τῆς κοινῆς μητρός ὅλων· ἡ δέ ἀξία τῶν στεφάνων συγγένεια εἶναι ἐκείνη πού διαχωρίζει ἡμᾶς ἀπό τοὺς κακοὺς. Διότι δέν εἶναι δυνατόν ἐδῶ νά εἶναι ὅλοι συγγενεῖς, ἀλλά οἱ ἔχοντες τοὺς ἰδίους τρόπους· οὔτε ὀνομάζομεν ἀδελφούς ἐκείνους πού ἐγεννήθησαν ἀπό τήν ἰδίαν μητέρα μέ ἡμᾶς, ἀλλά ἐκείνους πού ἐπιδεικνύουν τόν ἴδιον ζῆλον.

Κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Χριστός ὀνομάζει τέκνα Θεοῦ, κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ υἱούς διαβόλου πάλιν ἐξ ἐναντίας, κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ ἀπειθείας, κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ γεέννης, κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ ἀπωλείας. **Γ** Κατά τόν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ Τιμόθεος ἦτο υἱός τοῦ Παύλου ἐξ ἀρετῆς, καὶ γνήσιον τέκνον ὀνομάζετο, τοῦ δέ υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ οὔτε τό ὄνομα δέν γνωρίζομεν· καίτοι βεβαίως ὁ μέν κατά φύσιν ἦτο

συγγενής εἰς αὐτόν· ἀλλ' οὐδέν ὄφελος· ἐκεῖνος ὁμως καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον διέφερε [διότι ἦτο πολίτης τῶν Λύστρων (Πραξ. 16,1)]· ἀλλ' ὁμως ἀπὸ ὅλως ἐγινε πλησιέστερος.

Ἄς γινώμεθα λοιπόν καὶ ἡμεῖς παῖδες τῶν ἁγίων, μᾶλλον δέ ἄς γινώμεθα καὶ τοῦ Θεοῦ παῖδες. Διότι ὅτι εἶναι δυνατόν καὶ τοῦ Θεοῦ νὰ γινώμεθα παῖδες, ἄκουσε τί λέγει: «*Γίνεσθε οὖν τέλειοι, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς*» (Ματθ. 5,48). Διὰ τοῦτο καὶ Πατέρα τὸν ὀνομάζομεν ὅταν προσευχώμεθα, **Π** καὶ ὄχι μόνον τὴν χάριν ἐνθυμούμενοι, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν, ὥστε τίποτε ἀνάξιον νὰ μὴ πράττωμεν τῆς τοιαύτης συγγενείας.

Καὶ πῶς δύναμαι, λέγει, νὰ εἶμαι υἱὸς τοῦ Θεοῦ; Ὅταν εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰ πάθη, ὅταν ἐπιδεικνύης ἐπιείκειαν διὰ τοὺς κακολογοῦντας καὶ ἀδικοῦντας· διότι καὶ ὁ Πατήρ ὁ ἰδικός σου τοιοῦτος εἶναι πρὸς τοὺς βλασφημοῦντας. Διὰ τοῦτο πολλὰ πολλάκις ἀφοῦ εἶπε, οὐδαμοῦ δέν λέγει «*διὰ νὰ γίνετε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς σας*», ἀλλ' ὅταν εἶπεν «*εὐχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς*» (Ματθ. 5,44), τότε ἀνέφερε τοῦτο τό ἐπαθλόν. Διότι τίποτε δέν μᾶς πλησιάζει τόσον πρὸς τὸν Θεόν καὶ μᾶς κάμνει ὁμοίους, **Ε** ὅπως τοῦτο ἐδῶ τό κατόρθωμα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ «*γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ*» (Ἐφεσ. 5,1), κατὰ τοῦτο νὰ γίνεσθε, λέγει.

Συνιστᾶται ἡ ἐλεημοσύνη.

Διότι ἀπὸ ὅλα μὲν τὰ κατορθώματα ἔχομεν ἀνάγκην, ἰδιαίτε-
ρως ὁμως ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἡμερότητα, ἀφοῦ καὶ
ἡμεῖς χρειαζόμεθα πολλὴν φιλανθρωπίαν. Διότι καθ' ἑκάστην
ἡμέραν εἰς πολλὰ σφάλλομεν· διὰ τοῦτο καὶ πολὺ ἔλεος χρειάζε-
ται δι' ἡμᾶς.

Τὸ δέ πολὺ καὶ ὀλιγώτερον δέν κρίνεται ἀπὸ τό μέτρον τῶν
διδομένων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέγεθος τῆς περιουσίας τῶν παρεχόντων.
Ἄς μὴ μεγαλοφρονῇ λοιπόν οὔτε ὁ πλούσιος, οὔτε ὁ πτωχός νὰ
καταπίπτῃ ὡς ὀλίγα παρέχων· **655** διότι πολλάκις οὗτος περισσό-
τερα ἔχει δώσει ἀπὸ ἐκεῖνον. Οὔτε πρέπει βεβαίως νὰ ἐλεεινολο-
γῶμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας· διότι εὐκολωτέ-
ραν κάμνει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι ἐκεῖνος πού κέκτη-
ται πολλὰ, κατέχεται καὶ ἀπὸ παραφροσύνην καὶ ἀπὸ ἐπιθυμίαν
νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερα· ἐκεῖνος ὁμως πού ἔχει ὀλίγα, ἔχει
ἀπαλλαγὴ καὶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτάς τυραννίδας· διὰ τοῦτο καὶ
εὐρίσκει περισσοτέρας ἀφορμὰς νὰ κάμνῃ ἐλεημοσύνην. Διότι
καὶ εἰς φυλακὴν αὐτός θά βαδίσῃ εὐκόλως, καὶ ἀρρώστους θά
ἐπισκεφθῇ, καὶ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος θά προσφέρῃ· ἐκεῖνος
ὁμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν θά καταδεχθῇ, ἐπειδὴ κατέχεται ὑπὸ
τοῦ πυρετοῦ τοῦ πλούτου.

Β Νά μή ἄθυμῃς λοιπόν ἐξ αἰτίας τῆς πενίας· διότι καί τὴν ἀπόκτησιν τῶν οὐρανῶν εὐκολωτέραν σοῦ κάμνει ἢ πενία. Ἔστω καὶ ἂν δέν ἔχῃς τίποτε, ἔχῃς ὅμως ψυχὴν πού συμπονεῖ, καὶ δι' αὐτό θά σοῦ ἀποδοθῇ μισθός. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος προέτρεψε νά κλαίωμεν μετὰ κλαίωντων (Ρωμ. 12,15), καὶ πρὸς τοὺς φυλακισμένους ὡς νά εἴμεθα μαζί των φυλακισμένοι διέταξεν. Διότι ὄχι μόνον πρὸς τοὺς κλαίοντας δημιουργεῖ κάποιαν παρηγορίαν τό γεγονός, ὅτι εἶναι πολλοὶ οἱ συμπονοῦντες, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς εὐρισκομένους καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας· διότι εἶναι δυνατόν ὁ λόγος νά δημιουργῇ θάρρος εἰς ἐκείνον πού ἔχει ἀποκάμει, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπό ὅσον τὰ χρήματα.

Διότι διὰ τοῦτο καὶ χρήματα διέταξεν ὁ Θεός νά δίδωμεν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, **Γ** ὄχι μόνον διὰ νά θεραπεύσῃ τὴν πενίαν ἐκείνων, ἀλλὰ διὰ νά διδάξῃ καὶ ἡμᾶς νά συμπονῶμεν διὰ τὰ κακά τοῦ πλησίον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλάργυρος εἶναι μισητός, ὄχι μόνον διότι περιφρονεῖ τοὺς εὐρισκομένους εἰς πτωχείαν, ἀλλὰ διότι καὶ ὁ ἴδιος ἐτοιμάζεται διὰ σκληρότητα καὶ πολλὴν ἀπανθρωπίαν· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ αὐτός πού περιφρονεῖ τὰ χρήματα χάριν ἐκείνων, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀγαπητός, διότι γίνεται ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος. Καὶ ὁ Χριστός δέ ὅταν μακαρίξῃ τοὺς ἐλεήμονας, δέν μακαρίζει ἐκείνους πού ἐλεοῦν μόνον διὰ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους πού πράττουν τοῦτο διὰ προαιρέσεως μακαρίζει καὶ ἐπαινεῖ.

Αὐτὴν λοιπόν τὴν προαίρεσιν ἅς τὴν παρέχωμεν κατάλληλον δι' ἐλεημοσύνην, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ θά ἀκολουθήσουν. **Δ** Διότι ἐκεῖνος πού ἔχει φιλόανθρωπον καὶ ἐλεήμονα διάθεσιν, ἔστω καὶ ἂν ἔχῃ χρήματα θά τὰ ἐγκαταλείψῃ, καὶ ἂν ἴδῃ κάποιον νά εὐρίσκεται εἰς συμφοράς, θά κλαύσῃ καὶ θά θρηνήσῃ, καὶ ἂν συναντήσῃ ἀδικούμενον, θά τόν ὑπερασπισθῇ, καὶ ἂν ἴδῃ κάποιον νά βλάπτεται, θά δώσῃ χεῖρα βοηθείας. Διότι ἀφοῦ ἔχῃ τὸν θησαυρόν τῶν ἀγαθῶν, τὴν φιλόανθρωπον δηλαδή καὶ ἐλεήμονα ψυχὴν, ἀπό ἐκεῖ ὅλα θά τὰ ἀναβλύσῃ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, καὶ θά ἀπολαύσῃ ὅλους τοὺς μισθοὺς πού χορηγοῦνται ἀπὸ τόν Θεόν.

Διὰ νά ἐπιτύχωμεν λοιπόν καὶ ἡμεῖς αὐτούς, πρό πάντων ἅς καταστήσωμεν τὴν ψυχὴν ἡμερον. Διότι κατ' αὐτόν τόν τρόπον καὶ ἐδῶ ἐνθ' εὐρισκόμεθα χίλια θά ἐπιτελέσωμεν ἀγαθὰ, καὶ θά ἀπολαύσωμεν τοὺς μελλοντικούς στεφάνους, **Ε** τοὺς ὁποίους εἴθε πάντες ἡμεῖς νά ἐπιτύχωμεν μέ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα εἰς τόν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄

(Ρωμ. 12, 1-3)

656. «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν» (στ. 1).

Πολλὰ περὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἀφοῦ ἐδίδαξε, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τὴν ἀπερίγραπτον φροντίδα αὐτοῦ, **Β** καὶ τὴν ἀνεκφραστον ἀγαθότητα καὶ ἡ ὁποία οὐτε νὰ ἐρευνηθῇ δέν εἶναι δυνατόν, αὐτὴν ταύτην ἐν συνεχείᾳ προβάλλει, διὰ νὰ πείσῃ ἐκείνους πού εὐηργετήθησαν νὰ ἐπιδείξουν διαγωγὴν ἀξίαν τῆς δωρεᾶς. Καὶ ἐνῷ εἶναι τόσον σπουδαῖος καὶ τόσον σεβαστός, δέν παύει νὰ παρακαλῇ· καὶ ταῦτα ὄχι χάριν ἐκείνων τὰ ὁποῖα αὐτός ἐπρόκειτο νὰ ἀπολαμβάνῃ, ἀλλὰ χάριν ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἐκέρδιζον ἐκεῖνοι. Καὶ διατὶ ἀπορεῖς, ἐάν αὐτός δέν παύῃ νὰ παρακαλῇ, ὅπου βεβαίως καὶ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ προβάλλει; Διότι ἐπειδὴ, λέγει, ἀπὸ ἐδῶ, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, προέρχονται τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθὰ δι' ἡμᾶς, αὐτοὺς νὰ ἐντραπῇτε, αὐτοὺς νὰ εὐλαβηθῇτε. Διότι αὐτοὶ κρατοῦν τὴν ἱκετηρίαν¹, **Γ** ὥστε τίποτε ἀνάξιον αὐτῶν νὰ μὴ πράττειτε. Δι' αὐτῶν τούτων λοιπόν, λέγει παρακαλῶ, διὰ τῶν ὁποίων ἐσώθητε· ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος θέλων νὰ στρέψῃ εἰς ἐντροπὴν ἐκεῖνον πού πολὺ ἔχει εὐεργετηθῇ, αὐτόν τόν εὐεργετήσαντα θὰ προσῆγε ἱκέτην.

Καὶ τί παρακαλεῖς, πές μου; «Παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». Ἐπειδὴ βεβαίως εἶπε «θυσίαν», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τις, ὅτι διατάζει νὰ κατασφάξωμε τὰ σώματα, ταχέως προσέθεσε «ζῶσαν». Ἐπειτα διαχωρίζων αὐτὴν ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν, λέγει «ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν». **Δ** διότι ἐκείνη ἦτο σωματικὴ, καὶ ὄχι πολὺ εὐάρεστος. «Τίς γάρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν» (Ἰησ. 1, 12); λέγει, καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα φαίνεται νὰ ἀποκροῦσθαι αὐτάς. Ἄλλ' οὐχὶ ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην ὅταν ἐδίδετο ταύτην ἐζήτη. Διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε: «Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με», καὶ πάλιν, «Αἰνέσω τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου μετ' ὧδῆς, καὶ ἀρέσει τῷ Θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλὰς» (Ψαλμ. 49, 23 καὶ 68, 31-32). Καὶ ἀλλαχοῦ ἐκβάλλων αὐτὴν, καὶ λέγων: «Μὴ φάγομαι κρέα τῶν ὄντων, ἢ αἷμα τράγων πίνομαι»; πρόσθεσε: «Θύσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, **Ε** καὶ ἀπόδος

1. Ἰκετηρία εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἦτο κλάδος ἐλαίας, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὁ ἱκέτης, διὰ νὰ δεικνύῃ κατ' αὐτόν τόν τρόπον τὴν διάθεσίν του νὰ ἱκετεύσῃ. Ἐδῶ προσωποποιοῦνται οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ παρουσιάζονται νὰ κρατοῦν τὴν ἱκετηρίαν. Ἐάν λοιπόν οἱ οἰκτιρμοὶ ἱκετεύουν, φανταζόμεθα πόσον πολλοὶ οἰκτιρμοὶ εἶναι! Καὶ τό συμπέρασμα, πού τονίζει ὁ ἱερός πατήρ, εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ἀξιοὶ αὐτῆς τῆς μεγάλης φροντίδος τοῦ Θεοῦ.

τῷ Ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου» (Ψαλμ. 49,13-14). Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ προτρέπει: «Παραστήσατε τὰ σώματα θυσίαν ζῶσαν».

Κατὰ ποῖον τρόπον τὸ σῶμα μας γίνεται θυσία.

Καὶ πῶς τὸ σῶμα θά γίνη θυσία, λέγει; Τίποτε πονηρόν ἅς μὴ βλέπῃ ὁ ὀφθαλμός, καὶ ἔγινε προσφορά· τίποτε αἰσχρόν ἅς μὴ λαλήῃ ἡ γλῶσσα, καὶ ἔγινε προσφορά· τίποτε παράνομον ἅς μὴ πράττῃ ἡ χεὶρ, καὶ ἔγινεν ὀλοκαύτωμα. Μᾶλλον ὁμως δέν ἀρκοῦν αὐτά, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἀγαθῶν, ὥστε ἡ μέν χεὶρ νά ἐκτελῇ ἐλεημοσύνην, τὸ δέ στόμα νά εὐλογῇ τοὺς βλάπτοντας, ἡ δέ ἀκοή διαρκῶς νά ἀκούῃ θείας ἀκροάσεις. Διότι ἡ θυσία τίποτε δέν ἔχει ἀκάθαρτον, ἡ θυσία εἶναι ἀπαρχή τῶν ἄλλων.

657 Καὶ ἡμεῖς λοιπόν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ στόμα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἅς τὰ ἀρχίζωμεν ἐπὶ τὸν Θεόν· ἡ τοιαύτη θυσία εἶναι εὐάρεστος, ὅπως ἀκριβῶς ἡ θυσία τῶν Ἰουδαίων ἦτο καὶ ἀκάθαρτος. «Αἱ θυσίαι γάρ αὐτῶν, φησὶν, ἄρτος πένθους αὐτοῖς» ('Ως. 9,4). Ἄλλ' ὅχι ἡ ἰδική μας. Ἐκείνη τὸ θυσιασθέν τὸ ἄφηνε νεκρόν· αὕτη τὸ θυσιασθέν τὸ κάμνει ζῶν. Διότι ὅταν νεκρώσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν, τότε θά δυνηθῶμεν νά ζῶμεν· διότι νέος εἶναι οὗτος ὁ νόμος τῆς θυσίας· διὰ τοῦτο καὶ παράδοξος ὁ τρόπος τοῦ πυρός. Διότι οὔτε ξύλα χρειάζεται καὶ ξυλεία νά ὑπόκειται, ἀλλ' αὐτὸ ἀπὸ μόνον του ζῆ τοῦ ἰδικόν μας πῦρ, καὶ οὔτε κατακαίει τὸ σπάγιον, ἀλλὰ μᾶλλον ζωοποιεῖ αὐτό.

B Αὐτὴν τὴν θυσίαν ἐξήτει ἄνωθεν ὁ Θεός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε: «Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον» (Ψαλμ. 50,19). Καὶ οἱ τρεῖς παῖδες δέ ταύτην προσέφερον λέγοντες: «Οὐκ ἔστιν ἄρχων οὐδὲ προφήτης οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι καὶ εὐρεῖν ἔλεος, ἀλλ' ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώσεως προσδεχθείμεν» (Δαν. 3, 38-39).

Πρόσεξε δὲ πῶς καὶ ἐκάστην λέξιν τὴν χρησιμοποιεῖ με πολλήν ἀκρίβειαν. Διότι δέν εἶπε «ποιήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν», ἀλλὰ «παραστήσατε» ὡς νά ἔλεγε: Τίποτε ἐν συνεχείᾳ δέν ἔχετε κοινόν πρὸς αὐτά· εἰς ἄλλον ἐδώσατε αὐτά. **C** Διότι καὶ ἐκεῖνοι πού παριστοῦν τοὺς πολεμικοὺς ἵππους, οὐδέν κοινόν ἔχουν ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτούς. Καὶ σύ λοιπόν παρέστησας τὰ μέλη εἰς τὸν κατὰ τοῦ διαβόλου πόλεμον, καὶ εἰς τὴν φοβερὰν παράταξιν· μὴ τὰ καταβιάζεις πρὸς ἰδιωτικὰς ὑπηρεσίας.

Καὶ ἕτερον δὲ ἐκ τούτου φανερῶναι, ὅτι καὶ δόκιμα πρέπει νά κάμνωμεν αὐτά, ἐάν βεβαίως πρόκειται νά τὰ παριστῶμεν. Διότι δέν παριστῶμεν αὐτά εἰς κάποιον ἐκ τῶν ἐπιγείων ἀνθρώπων, ἀλλ' εἰς αὐτόν τόν βασιλέα τῶν ὅλων Θεόν, ὅχι μόνον διὰ νά πολεμοῦν, ἀλλὰ καὶ διὰ νά ἔχουν νά ἐπικάθῃται ἐπάνω τοὺς αὐτοὺς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς. **D** Διότι δέν παραιτεῖται νά ἐπικάθῃται ἐπὶ

τῶν μελῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καί πάρα πολύ ἐπιθυμεῖ αὐτό· καί ἐκεῖνο τό ὁποῖον δέν θά προετίμα βασιλεὺς ἀνθρώπος, τοῦτο προτιμᾷ ὁ Δεσπότης τῶν ἀγγέλων.

Ἀφοῦ λοιπόν νά παρίστανται πρόκειται, καί θυσία εἶναι, κάθε ψόγον νά τόν ἀπομακρύνῃς· ὅπως ἐάν ἔχῃ ψόγον, ποτέ δέν θά ἦτο θυσία. Διότι οὔτε ὁ ὀφθαλμός δύναται νά θυσιασθῇ ὅταν βλέπῃ πορνικά, οὔτε ἡ χεὶρ νά παρασταθῇ ὅταν ἀρπάξῃ καί ἔχῃ πλεονεξίαν, οὔτε οἱ πόδες ὅταν χωλαίνουν καί ἀναβαίνουν εἰς τὰ θέατρα, οὔτε ἡ γαστήρ ὅταν ὑποδουλῶνεται εἰς τήν τρυφήν, **Ε** καί ἐξάπτῃ τās ἐπιθυμίας τῶν ἡδονῶν, οὔτε ἡ καρδιά ὅταν ἔχῃ θυμόν καί πορνικόν ἔρωτα, οὔτε ἡ γλῶσσα ὅταν ὁμιλῇ αἰσχρά.

Διὰ τοῦτο πρέπει ἀπό παντοῦ νά ἐξετάζεται μήπως ἔχῃ ψόγον τό σῶμα μας. Διότι ἐάν ἐκεῖνοι πού ἀνέφερον τās παλαιάς θυσίας διετάσσοντο ὅλα νά τὰ ἐξετάζουν, καί δέν τοὺς ἀφῆναν νά προσφέρουν, οὔτε ἐκεῖνο πού εἶχε κοπῇ ὦμόν, οὔτε μέ κοντοκομμένα τὰ κέρατα, οὔτε ἐκεῖνο πού εἶχε ψώραν ἀγρίαν, οὔτε λειχήνα, πολύ περισσότερον ἡμεῖς οἱ ὅποιοι ἀναφέρομεν ὄχι ἄλογα πρόβατα, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, περισσότεραν ἀκρίβειαν πρέπει νά ἐπιδεικνύωμεν, καί ἀπό παντοῦ νά εἴμεθα καθαροί, διὰ νά δυνηθῶμεν καί ἡμεῖς νά λέγωμεν ὅπως ὁ Παῦλος: **658** «Ἐγὼ γάρ ἤδη σπένδομαι, καί ὁ καιρός τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε» (Β΄ Τιμοθ. 4,6). Διότι ἀπό ὁλόκληρον θυσίαν ἦτο καθαρώτερος· διὰ τοῦτο καί σπονδήν ὠνόμαζε τόν ἑαυτόν του.

Θά γίνῃ δέ αὐτό ἐάν φονεύσωμεν τόν παλαιόν ἀνθρώπον, ἐάν νεκρώσωμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐάν σταυρώσωμεν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας τόν κόσμον. Τοιουτοτρόπως οὔτε μάχαιραν θά χρειασθῶμεν κατόπιν, οὔτε θυσιαστήριον, οὔτε πῦρ· μάλλον δέ ὅλα αὐτά θά τὰ χρειασθῶμεν, ὅμως ὄχι χειροποίητα, ἀλλὰ ὅλα θά ἔλθουν εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν, καί τό πῦρ ἄνωθεν καί ἡ μάχαιρα, καί τό θυσιαστήριον δι' ἡμᾶς θά εἶναι τό πλάτος τοῦ οὐρανοῦ. **Β** Διότι ἐάν, ὅταν ὁ Ἥλιος ἀνέφερε θυσίαν αἰσθητήν, λαμπάς ἡ ὁποία κατερρίφθη ἄνωθεν κατέφαγε τὰ πάντα, καί τό ὕδωρ καί τὰ ξύλα καί τοὺς λίθους, πολύ περισσότερον τοῦτο θά συμβῇ ἐπὶ σοῦ. Ἔστω καί ἐάν ἔχῃς κάτι πού διαρρέει καί εἶναι βιωτικόν, ἐάν ὅμως προσφέρῃς θυσίαν μέ ὀρθήν διάθεσιν, ἀφοῦ κατέλθει τό πῦρ τοῦ Πνεύματος, καί τό βιωτικόν ἐκεῖνο θά δαπανήσῃ, καί ὅλην τήν προσφοράν θά τήν ἀποτελειώσῃ.

Τί σημαίνει δέ λογική λατρεία; **Η** πνευματική ὑπηρεσία, ἡ κατὰ Χριστόν ζωή. Ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ὑπηρετῶν καί ἱερωμένος, ὁποῖος καί ἂν εἶναι, συστέλλεται τότε καί σεμνότερος γίνεται, τοιουτοτρόπως καί ἡμεῖς πρέπει νά διαθέτωμεν ὅλην τήν ζωὴν μας, ὥς νά λατρεύωμεν καί νά εἴμεθα ἱερωμένοι. **Σ** Θά πραγματοποιηθῇ δέ αὐτό, ἐάν καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσφέρῃς εἰς αὐτόν θυσίας, καί γίνῃς ἱερεὺς τοῦ ἰδικοῦ σου σώματος, καί τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς· π.χ. ὅταν προσφέρῃς σωφροσύνην, ὅταν ἐλεημοσύνην, ὅταν ἐπεικείαν καί ἀνεξικακίαν. Διότι ὅταν πράττῃς αὐτά, προσφέρεις λογικὴν λατρείαν.

τουτέστιν, οὐδέν ἔχουσα σωματικόν, οὐδέν παχύ, οὐδέν αἰσθητόν.

Ἀφοῦ λοιπόν ἀνύψωσε τόν ἄκροατὴν διὰ τῶν ὀνομάτων, καὶ ἕκαστον ἱερέα διὰ τῆς ἑαυτοῦ σαρκός, διὰ τῆς ζωῆς ἀφοῦ ἀνέδειξε, λέγει καὶ τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατόν ὅλα νά τὰ κατορθώσῃ. Ποῖος λοιπόν ὁ τρόπος; «Μὴ συσχηματίζεσθε, φησί, τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός ὑμῶν» (στ. 2). **Β** Διότι τό σχῆμα τῆς παρούσης ζωῆς εἶναι τετριμμένον καὶ εὐτελές καὶ πρόσκαιρον, καὶ τίποτε δέν ἔχει ὑψηλόν, οὔτε διαρκές, οὔτε εὐθές, ἀλλὰ ὅλα διεστραμμένα. Ἐάν λοιπόν θέλῃς ὀρθά νά βαδίξῃς μὴ προτυπώσῃς τόν ἑαυτόν σου συμφώνως πρὸς τό σχῆμα τοῦ παρόντος βίου· διότι τίποτε ἐκ τῶν εἰς αὐτόν ὑπαρχόντων δέν παραμένει καὶ δέν ἔχει σταθεροποιηθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ σχῆμα ὠνόμασεν αὐτό· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν: «*Παράγει γάρ τό σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου*» (Α' Κορινθ. 7,31). **Ε** Τίποτε δηλαδὴ διαρκές οὔτε σταθερόν δέν ἔχει, ἀλλὰ ὅλα εἶναι πρόσκαιρα. Διὰ τοῦτο καὶ «*τῷ αἰῶνι τούτῳ*», εἶπε, διὰ τούτου μὲν δηλῶν τό φθαρτόν, διὰ τοῦ σχήματος τό μὴ ἔχον ὑπαρξιν. Διότι ἔστω καὶ ἂν ἀναφέρῃς πλοῦτον, ἔστω δόξαν, ἔστω σώματος ὠραιότητα, ἔστω τρυφήν, ἔστω ὅ,τιδήποτε ἐκ τῶν θεωρουμένων σπουδαίων, σχῆμα μόνον εἶναι, ὄχι πράγματος ἀλήθεια, ἐπίδειξις καὶ προσωπεῖον, ὄχι κάποια ὑπόστασις πού νά παραμένῃ.

Ἄλλὰ σὺ νά μὴ συσχηματίζεσαι μέ αὐτόν, ἀλλὰ νά μεταμορφώнесαι, λέγει, μέ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ νοός. Δέν εἶπε «*μετασχηματίζου*», ἀλλὰ «*μεταμορφοῦ*», δεικνύων ὅτι τό μὲν τοῦ κόσμου εἶναι σχῆμα· τό δέ τῆς ἀρετῆς ὄχι σχῆμα, **659** ἀλλὰ μορφή ἀληθῆς πού ἔχει φυσικόν κάλλος, πού δέν χρειάζεται τὰ ἐξωθεν ἐφθαρμένα καὶ σχήματα, τὰ φαινόμενα καὶ συγχρόνως καταστρεφόμενα· διότι ἅπαντα ταῦτα, πρὶν ἢ φανοῦν, διαλύονται. Ἄν λοιπόν ἀπορρίψῃς τό σχῆμα, ταχέως θά φθάσῃς εἰς τὴν μορφήν.

Οὐδέν κακίας ἀσθενέστερον.

Διότι τίποτε δέν εἶναι ἀσθενέστερον ἀπὸ τὴν κακίαν, τίποτε δέν παλαιοῦται τόσον εὐκόλως. Ἐπειτα ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι καὶ εἶναι φυσικόν καθ' ἑκάστην ἡμέραν νά ἁμαρτάνωμεν, παρηγορεῖ τόν ἄκροατὴν λέγων, ὅτι καθ' ἑκάστην νά ἀνανεώσῃς τόν ἑαυτόν σου. **Β** Ἐκείνο τό ὅποιον πράττομεν ἐπὶ τῶν οἰκῶν, πού ὅταν παλαιοῦνται διαρκῶς τάς διορθώνομε, τό ἴδιον νά πράττῃς καὶ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Ἡμαρτες σήμερον; ἐπαλαίωσες τὴν ψυχὴν σου; Μὴ ἀπογοητευθῇς οὔτε νά πέσῃς πάλιν, ἀλλὰ ἀνανέωσέ αὐτὴν διὰ μετανοίας καὶ δακρύων καὶ ἐξομολογήσεων καὶ διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἀγαθῶν, καὶ ποτέ νά μὴ σταματήσῃς νά πράττῃς αὐτό.

Καὶ πῶς θά δυνηθῶμεν νά πράττωμεν τοῦτο; «*Εἰς τό δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, τί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ τό ἀγαθόν καὶ*

εὐάρεστον καὶ τέλειον» (στ. 2). Ἡ τοῦτο λέγει: «Ἀνανεωθείτε διὰ νὰ μάθετε τὰ συμφέροντα καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ». **Σ** ἢ ὅτι «τοιουτοτρόπως δύνασθε νὰ ἀνανεωθῆτε, ἐάν μάθετε τὰ συμφέροντα, καὶ τί θέλει ὁ Θεός». Διότι ἂν ἰδῆς τοῦτο, καὶ μάθῃς νὰ διαχωρίζῃς τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων, κατέλαβες ὁλὴν τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Καὶ ποῖος ἀγνοεῖ, λέγει, τὰ συμφέροντα, καὶ ποῖον εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; Οἱ συγκινημένοι πρὸς τὰ παρόντα πράγματα, οἱ νομίζοντες ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι ἀξιοζήλευτος, καὶ τὴν πενίαν ἐξευτελίζοντες, οἱ ἐπιδιώκοντες τὰς δυναστείας, οἱ ριπτόμενοι πρὸς τὴν ἔξωθεν δόξαν, οἱ νομίζοντες ὅτι εἶναι σπουδαῖοι ὅταν ἀνεγείρουν λαμπράς οἰκίας, καὶ ἀγοράζουν τάφους πολυτελεῖς, **Β** καὶ ἔχουν ἀγέλας ζώων, καὶ περιφέρουν πολὺ πλῆθος ὑπηρετῶν. Οὗτοι ἀγνοοῦν καὶ τὰ συμφέροντά των καὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· διότι ἀμφοτέρωτα ταῦτα εἶναι ἓν.

Διότι ὁ Θεός θέλει τὰ συμφέροντα εἰς ἡμᾶς· καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θέλει ὁ Θεός, αὐτὰ εἶναι καὶ συμφέροντα εἰς ἡμᾶς. Ποῖα λοιπόν εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θέλει ὁ Θεός; Τὸ νὰ ζῶμεν ἐν πενίᾳ, ἐν ταπεινοφροσύνῃ, μέ περιφρόνησιν τῆς δόξης, μέ ἐγκράτειαν, ὅχι μέ τρυφήν, μέ θλίψιν, ὅχι μέ ἄνεσιν, μέ τὸ πένθος, ὅχι μέ τὴν διάχυσιν καὶ τὸν γέλωτα, μέ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα ἐνομοθέτησεν. **Ε** Ἄλλ' οἱ πολλοὶ ἀποστρέφονται ταῦτα ὡς κακὸν οἰωνόν, ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι τὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα πολὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπομένως οὔτε νὰ πλησιάσουν δέν θά δυνηθοῦν ποτέ τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς προσπάθειας. Διότι ἐάν οὔτε αὐτὸ τοῦτο δέν γνωρίζουν, δηλαδὴ τί εἶναι ἀρετὴ, ἀλλὰ τὴν κακίαν ἀντὶ ταύτης θαυμάζουν, καὶ τὴν πόρνην ἀντὶ τῆς σώφρονος γυναικὸς κλείουν μαζί των, πότε θά δυνηθοῦν νὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸν παρόντα αἰῶνα;

Διὰ τοῦτο πρέπει πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἢ κρίσις τῶν πραγμάτων εἰς ἡμᾶς νὰ εἶναι συγκροτημένη· ἔστω καὶ ἂν δέν μετέχωμεν τῆς ἀρετῆς, νὰ ἐπαινῶμεν τὴν ἀρετὴν· ἔστω καὶ ἂν δέν ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν, νὰ κακίζωμεν τὴν πονηρίαν, διὰ νὰ ἔχωμεν κατὰ πρῶτον τὰς ἀποφάσεις ὀρθάς. Τοιουτοτρόπως προοδεύοντες, **660** θά δυνηθῶμεν καὶ ἔργα νὰ ἐπιτελέσωμεν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ αὐτός προτρέπει νὰ ἀνανεοῦμεθα «εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ».

Ἐδὼ νομίζω ὅτι καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐπιπλήττει πού ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὸν νόμον. Διότι ἦτο μὲν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παλαιὰ πολιτεία, ὅμως ὅχι προηγούμενον, ἀλλὰ παραχωρηθὲν διὰ τὴν ἀσθένειαν ἐκείνων· τὸ τέλειον ὅμως καὶ εὐάρεστον εἶναι ἡ νέα πολιτεία. Διότι καὶ λογικὴν λατρείαν ὅταν ὠνόμασε, πρὸς ἐκείνην ἀντιδιαστέλλων αὐτὴν ὠνόμασε τοιουτοτρόπως.

«Λέγω γάρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὕμιν, **Β** μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστω ὡς ὁ Θεός ἐμέρισε μέτρον πίστεως» (στ. 3). Ἀνωτέρω ἀφοῦ εἶπε «διὰ τῶν οἰκτιρῶν τοῦ Θεοῦ παρακαλῶ

ὡμᾶς», ἐδῶ πάλιν λέγει «διὰ τῆς χάριτος». Κύτταξε ταπεινοφροσύνην διδασκάλου, κύτταξε διάθεσιν ταπεινήν. Πουθενά δέν λέγει ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι ἀξιόπιστος διὰ τὴν τοιαύτην παραίνεσιν καὶ συμβουλὴν· ἀλλὰ ἄλλοτε μὲν τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ παίρνει ὡς συμμάχους, ἄλλοτε δέ τὴν χάριν. Διότι δέν διδάσκω ἰδικόν μου λόγον, λέγει, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ δέν εἶπε, σᾶς ὁμιλῶ διὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, σᾶς ὁμιλῶ διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «διὰ τῆς χάριτος». Ὡς συνεχῶς ὑπενθυμίζων τὰς εὐεργεσίας, ὥστε νά τοὺς κάμῃ περισσότερον εὐγνωμόνους, καὶ νά δεῖξῃ ὅτι καὶ διὰ ταύτης εἶναι ὑπεύθυνοι εἰς τὴν ὑπακοήν τῶν λεγομένων.

«Παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν». Ὅχι μόνον εἰς τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄρχοντα καὶ τὸν ἀρχόμενον, καὶ εἰς τὸν δοῦλον καὶ τὸν εὐλεύθερον, καὶ εἰς τὸν ἀπλοϊκόν καὶ τὸν σοφόν, καὶ εἰς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα, καὶ εἰς τὸν νέον καὶ τὸν γέροντα· διότι οὗτος ὁ νόμος εἶναι κοινός, ἐπειδὴ εἶναι δεσποτικός. Τοιουτοτρόπως κάμνει τὸν λόγον οὐχὶ δυσβάστακτον, παραθέτων τὰ διδάγματα εἰς ὅλους, καὶ εἰς ἐκείνους πού δέν εἶναι ὑπεύθυνοι, ὥστε οἱ ὑπεύθυνοι ἐνκόλωτον νά δεχθοῦν τὴν τοιαύτην ἐπιτίμησιν καὶ διόρθωσιν.

Ἡ ταπεινώσις εἶναι μήτηρ τῶν ἀγαθῶν.

Δ Καὶ τί διδάσκεις, πές μου; «Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν». Ἐδῶ εἰσάγει τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, μιμούμενος τὸν ἰδικόν του διδάσκαλον. Διότι ὅπως ἀκριβὲς ἐκεῖνος ἀφοῦ ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ τὸν ἠθικόν λόγον ἐνῶ ἐπρόκειτο νά πλέκῃ, ἀπὸ ἐδῶ ἤρχισε πρῶτον, καὶ ταῦτα τὰ θεμέλια κατέθεσε, τοιουτοτρόπως διδάσκων, «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι» (Ματθ. 5,5), κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτὸς ἀφοῦ τώρα ἀπὸ τὰ δογματικά μετέβη πρὸς τὰ ἠθικώτερα, ἐδίδαξε μὲν συνολικῶς τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ ἀπήτησε παρ' ἡμῶν τὴν θαυμαστὴν θυσίαν, ἐπειδὴ πρόκειται νά σκιαγραφῇ αὐτὴν εἰς τὰς λεπτομερείας, ὡς ἀπὸ ἐπικεφαλίδος, ἀπὸ τὴν ταπεινοφροσύνην ἀρχίζει, καὶ λέγει «μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν». Ἐ διότι τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, «ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν».

Ἐκεῖνο δέ τὸ ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Ἐλάβομεν φρόνησιν, ὄχι διὰ νά τὴν χρησιμοποιήσωμεν εἰς παραφροσύνην, ἀλλὰ εἰς σωφροσύνην. Καὶ δέν εἶπεν, εἰς τὸ ταπεινοφρονεῖν, ἀλλ' «εἰς τὸ σωφρονεῖν», σωφροσύνην ἐδῶ ἐννοῶν, ὄχι τὴν ἀρετὴν πού ἀντιδιαστέλλεται εἰς τὴν ἀσέλγειαν, οὔτε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἀκολασίαν, ἀλλὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ὑγίαν τῆς διανοίας· διότι διὰ τοῦτο ὀνομάζεται σωφροσύνη ἀπὸ τοῦ σῶας ἔχειν τὰς φρένας. Δεικνύων λοιπόν, ὅτι ἐκεῖνος πού δέν εἶναι μετρημένος εἰς τὴν ζωὴν του οὔτε νά σωφρονῇ δέν δύναται,

τουτέστι νά εὑρίσκεται εἰς τάξιν καί νά ὑγιαίνει, ἀλλά παραπαίει καί εἶναι ἐκτός ἑαυτοῦ ὁ τοιοῦτος, καί εἶναι περισσότερον παράφρων ἀπό κάθε μανιακόν, σωφροσύνην ὠνόμασε τήν ταπεινοφροσύνην.

661 « Ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεός ἐμέρισε μέτρον πίστεως ». Διότι ἐπειδή ἡ δόσις τῶν χαρισμάτων πολλούς παρέσυρεν εἰς παραφροσύνην καί μεταξύ αὐτῶν καί μεταξύ τῶν Κορινθίων, κύτταξε πῶς φανερώνει τήν αἰτίαν τοῦ νοσήματος, καί ὀλίγον κατ' ὀλίγον τήν ἀφανίζει. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι πρέπει νά φρονῶμεν εἰς τό νά σωφρονῶμεν, προσέθεσεν: « Ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεός ἐμέρισε μέτρον πίστεως », πίστιν ἐδῶ ὀνομάζων τό χάρισμα. Μέ τό νά εἰπῇ δέ, ὅτι « ἐμέρισε », καί ἐκείνων πού ἀπήλαυσε τό μεγαλύτερον ἡμπόδισε νά μεγαλοφρονῇ. Διότι ἐάν ὁ Θεός ἐμοίρασε, καί δέν εἶναι ἰδικόν σου τό κατόρθωμα, διατί μεγαλοφρονεῖς;

Κατά τῆς ἀλαζονείας.

Β Ἐάν ὁμως λέγῃ κάποιος, ὅτι ἐδῶ μέ τήν λέξιν πίστιν δέν ἐννοεῖ τό χάρισμα, καί τοῦτο πάλιν κατά μεγαλύτερον τρόπον φανερώνει, ὅτι αὐτός θέλει νά ταπεινώσῃ τοὺς ἀλαζόνες. Διότι ἐάν αἴτιον τοῦ χαρίσματος εἶναι ἡ πίστις, κατά τήν ὁποίαν γίνονται τά θαύματα, καί τοῦτο προέρχεται ἀπό τόν Θεόν, ἀπό πού μεγαλοφρονεῖς; διότι ἐάν δέν ἦρχετο, οὔτε ἐσαρκουτο, οὔτε θά προώδευον τά ἀνήκοντα εἰς τήν πίστιν.

Ὡστε ὅλα τά ἀγαθὰ ἀπό ἐκεῖ ἔχουν τήν ἀρχήν. Ἀφοῦ δέ αὐτός δίδῃ γνωρίζει πῶς μοιράζει· διότι ὅλους αὐτούς ἐδημιούργησε, καί δι' ὅλους κατά τόν ἴδιον τρόπον φροντίζει. Καί ὅπως ἀκριβῶς ἡ δόσις προήλθεν ἀπό φιλανθρωπίας, τοιουτοτρόπως καί τό ποσόν τῆς δόσεως. Διότι βεβαίως εἰς τήν ἀρχήν ἀφοῦ ἐπέδειξε τήν ἀγαθότητα, **Γ** πρᾶγμα τό ὅποιον εἶναι ἡ δόσις τῶν χαρισμάτων, εἰς τό μέτρον δέν ἐπρόκειτο νά σέ προδίδῃ. Διότι ἐάν μὲν ἤθελε νά μή σέ τιμήσῃ οὔτε τήν ἀρχήν θά σοῦ ἔδιδε· ἐάν ὁμως ἔχῃ προσπαθήσῃ νά σέ σώσῃ καί νά σέ τιμήσῃ (διότι διὰ τοῦτο καί ἦλθε καί τόσα ἀγαθὰ ἐμοίρασε), διὰ ποῖον λόγον θορυβεῖσαι καί ταράττεσαι καί εἰς ἀφροσύνην χρησιμοποιεῖς τήν φρόνησιν, καταισχνώνων τόν ἑαυτόν σου περισσότερον τοῦ ἑκ φύσεως ἀνοήτου; Διότι τό νά γίνῃς μὲν ἐκ φύσεως ἀνόητος δέν εἶναι παράπτωμα· τό νά γίνῃς ὁμως ἀνόητος διὰ τῆς νοημοσύνης, καί τῆς συγγνώμης ἔχει στερηθῇ καί μεγαλυτέραν ἐπιφέρει τήν κόλασιν.

Δ. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ μεγαλοφρονούντες διὰ τήν σοφίαν καί ἐμπίπτοντες εἰς τήν ἐσχάτην παραφροσύνην. Διότι τίποτε δέν εἶναι τόσον ἀνόητον ὅσον ἐκεῖνο τό ὅποιον δημιουργεῖ ὁ ἐγωϊσμός. Διὰ τοῦτο καί ὁ προφήτης τοιουτοτρόπως ὠνόμαζε τόν βάρβαρον λέγων: « Ὁ δέ μωρός μωρὰ λαλήσει » (Ἡσ. 32,6). Διὰ νά μάθῃς δέ τήν ἀνοησίαν αὐτοῦ καί ἀπό τούς λόγους, ἀκουσε τί

λέγει: «Ἐπάνω τῶν ἀστρῶν τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ. Καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡς ἀρῶ» (Ἦσ. 14,14 καὶ 10,14). Ὅθεν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦς λόγους τί περισσότερον ἀνόητον θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ; Καὶ κάθε κομπορρημοσύνη δέ ἀμέσως τοῦτο τό ὄνειδος ἐπισύρει. **Ε** Ἔστω καὶ ἂν ἀναφέρω κάθε λόγον ἐκ τῶν ἀπεγνωσμένων, δέν θὰ δυνηθῇς νὰ διαχωρίσῃς ποίου ἐκ τῶν δύο εἶναι οἱ λόγοι τοῦ ἀπεγνωσμένου ἢ τοῦ ἀνοήτου· τοιουτοτρόπως ἔν εἶναι αὐτό ἐδῶ τό ἐλάττωμα. Διότι καὶ ἄλλος βάρβαρος πάλιν λέγει: «Ἐγώ εἰμι Θεός, καὶ οὐκ ἄνθρωπος» (Ἰεζ. 28,2)· καὶ ἄλλος πάλιν: «Μὴ δυνησεται ὁ Θεός σῶσαι ἡμᾶς, ἢ ἐξελεῖσθαι ἐκ τῶν χειρῶν μου» (Δαν. 3,15); καὶ ὁ Αἰγύπτιος δέ, «οὐκ οἶδα τὸν Κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελῶ» (Ἐξόδ. 5,2)· καὶ ὁ παρὰ τοῦ προφήτου ἄφρων κάποιος τέτοιος εἶναι, λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ «οὐκ ἔστι Θεός» (Ψαλμ. 13,1)· καὶ ὁ Κάιν δέ «μὴ φύλαξ ἐγώ εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ μου» (Γεν. 4,9); Ἐπομένως μήπως δύνασαι νὰ διαγνώσῃς ποῖον ἐκ τῶν δύο, ἀπεγνωσμένων ἢ ἀνοήτων εἶναι οἱ λόγοι; **662** διότι ἡ παραφροσύνη μέ τό νὰ ἐκπίπτῃ ἀπὸ τὴν συμμετρίαν καὶ ἀπὸ τοῦ νοῦ παραγομένη (διὰ τοῦτο καὶ ἀπόνοια λέγεται), καὶ ἀνοήτους καὶ ἀλαζόνας κατεργάζεται.

Καὶ εἴαν εἶναι ὀρθόν ὅτι ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου (Παροιμ. 9,10), ἄρα ἀρχὴ ἀνοησίας ἡ μὴ γνῶσις τοῦ Κυρίου. Ἐάν λοιπόν ἡ γνῶσις εἶναι σοφία, ἡ μὴ γνῶσις εἶναι ἀνοησία, ἡ δέ μὴ γνῶσις ἐξ ὑπερηφανίας δημιουργεῖται (διότι ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἡ μὴ γνῶσις τοῦ Κυρίου), ἄρα ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἀνοησία ἐσχάτη.

Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Ναβάλ, ἂν καὶ ὄχι πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐκ παραφροσύνης γενόμενος ἀνόητος· **Β** ἀλλ' ὕστερον ἀπέθανεν ἐκ τοῦ φόβου. Διότι ὅταν κάποιος ἐκπέσῃ ἀπὸ τό μέτρον τῆς φρονήσεως, καὶ δειλὸς συγχρόνως καὶ θρασύς γίνεται, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ ἐξασθενίζει.

Διότι ὅπως ἀκριβῶς τό σῶμα, ὅταν ἀπολέσῃ τὴν σύμμετρον συγκρότησιν, ἀφοῦ γίνῃ φιλάσθενον, κυριεύεται ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν ἀπολέσῃ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀφοῦ δεχθῇ κάποιαν ἀσθενῆ συνήθειαν, καὶ δειλὴ καὶ θρασεῖα καὶ ἀνόητος γίνεται, καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς θά ἀγνοήσῃ κατόπιν. Ἐκεῖνος δέ πού ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτὸν του, πῶς θὰ γνωρίσῃ τὰ ὑπὲρ ἑαυτόν;

Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού κατέχεται ἀπὸ φρενίτιδα, ὅταν ἀγνοήσῃ τὸν ἑαυτὸν του, δέν γνωρίζει οὔτε τὰ πρό τῶν ποδῶν του· **Γ** καὶ ὁ ὀφθαλμός, ὅταν ὁ ἴδιος τυφλωθῇ σκοτίζει ὅλα τὰ ὑπόλοιπα μέλη, τοιουτοτρόπως συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ἀλαζονείας. Διὰ τοῦτο οὗτοι εἶναι ἀθλιώτεροι καὶ τῶν παραφρόνων καὶ τῶν ἐκ φύσεως ἀνοήτων. Διότι ὁμοίως μέ αὐτοὺς ἐπισύρουν τὸν γέλωτα, καὶ ὁμοίως μέ ἐκείνους εἶναι ἀηδεῖς· καὶ εὐρίσκονται ἐκτός ἑαυτῶν μέν ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ

δέν ἐλεοῦνται ὅπως ἐκεῖνοι· παραφρονοῦν δέ ὅπως αὐτοί, ἀλλὰ δέν συγχωροῦνται ὅπως αὐτοί, ἀλλὰ μισοῦνται μόνον· καὶ ἐνῶ ἔχουν τὰ ἐλαττώματα καὶ τῶν δύο, ἔχουν στερηθῇ τῆς συγγνώμης καὶ τῶν δύο, ὅχι μόνον ἀπὸ τούς λόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς κινήσεις ὄντες καταγέλαστοι.

Δ Διότι, πές μου, διατί ἀνασηκῶνεις τὸν αὐχένα; διατί βαδίζεις εἰς τὰ ἄκρα τῶν ὀνύχων; διατί σουφρώνεις τὰ φρύδια; διατί φουσκῶνεις τὸ στήθος; Μίαν τρίχα δέν δύνασαι νά τὴν κάμης λευκὴν ἢ μαύρην, καὶ ἀεροβατεῖς ὡς νά ἐξουσιάζης τὰ πάντα; Ἵσως ἤθελες καὶ περὰ νά σοῦ φυτρώσουν, διὰ νά μὴ βαδίζης ἐπὶ τῆς γῆς; Ἵσως ἐπιθυμεῖς καὶ τέρας νά εἶσαι. Διότι τώρα δέν ἔχεις καταστήσει τὸν ἑαυτὸν σου τέρας, ἀφοῦ εἶσαι μὲν ἄνθρωπος, ἐπιχειρεῖς δέ νά πετᾷς; μᾶλλον δέ καὶ νά πετᾷς ἀπὸ μέσα σου, καὶ νά φουσκῶνῃς ἀπὸ παντοῦ;

Τί νά σέ ὀνομάσω διὰ νά σοῦ ἀφαιρέσω τὴν ἀλαζονείαν. **Ε** "Ἄν σέ ὀνομάσω τέφραν καὶ σκόνην καὶ καπνὸν καὶ κονιορτόν, περιέγραψα μὲν τὴν εὐτέλειαν, καθόλου ὅμως δέν συνέλαβα ἀκριβῶς τὴν εἰκόνα τὴν ὁποῖαν ἠθέλον· διότι θέλω νά παραστήσω καὶ τὴν φλεγμονὴν καὶ ὀλόκληρον τὸ ἐντελὲς κούφιο αὐτῶν. Ποῖαν λοιπὸν εἰκόνα θά εὐρωμεν πού νά ἀρμόζῃ εἰς αὐτούς; Εἰς ἐμέ φαίνονται ὅτι ὁμοιάζουν μέ στουπὶ πού ἔχει καταφλεχθῇ. Διότι καὶ ἐκεῖνο φαίνεται μετὰ τὴν καύσιν νά φουσκῶνῃ καὶ πολὺ νά προεξέχῃ· ὅταν ὅμως δι' ὀλίγον τὸ ἐγγίση ἡ χεὶρ, πίπτει ὅλο κάτω, καὶ φαίνεται εὐτελέστερον ἀπὸ κάθε τέφραν. Τοιαῦται εἶναι καὶ αἱ ψυχαὶ τούτων· διότι τὸ φούσκωμα αὐτῶν τὸ ἐντελὲς κούφιο, καὶ ἡ τυχούσα προσβολὴ θά δυνηθῇ νά τὸ ταπεινώσῃ καὶ νά τὸ ἐξαφανίσῃ. **663** Διότι ὁ ἀλαζὼν πάντως ἀναγκαστικῶς εἶναι καὶ ἀσθενής· διότι δέν εἶναι τὸ ὕψος ὑγιές, ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς οἱ φοῦσκες σπάζουν εὐκόλως, τοιουτοτρόπως καὶ αὐτοὶ εὐκόλως καταστρέφονται.

Ἐάν δέ ἀπιστῇς, δός μου ἓνα θρασύν καὶ ἀλαζόνα καὶ θά τὸν ἰδῇς νά γίνεται δειλότερος καὶ ἀπὸ τὸν πεσόντα χαμαί, μόλις φανῇ ἢ τυχούσα δυσκολία. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἡ μὲν ἀπὸ φρύγανα ὑψουμένη φλόξ συγχρόνως ἦναψε καὶ συγχρόνως ἔγινε σκόνη, ἡ δέ φύσις τῶν στερεῶν ξύλων οὔτε ἀνάπτει εὐκόλως καὶ ἐπὶ πολὺ διατηρεῖ τὴν φλόγα καιομένην. **Β** τοιουτοτρόπως καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ μὲν σταθεραὶ καὶ στερεωμέναι οὔτε καίονται εὐκόλως οὔτε σβήνουν· οὗτοι ὅμως πάσχουν ἀμφοτέρω ταῦτα αὐτοστιγμεί.

Ταῦτα λοιπὸν ἀφοῦ γνωρίζομεν, τὴν ταπεινοφροσύνην ἅς ἀσκῶμεν. Διότι τίποτε ἀπὸ αὐτὴν δέν εἶναι δυνατώτερον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πέτρων εἶναι ἰσχυροτέρα, καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα στερεωτέρα, καὶ ἀπὸ πύργους καὶ πόλεις καὶ τεῖχος μᾶς καθιστᾷ μέ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, γενομένην ὑψηλοτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς μεθοδεῖας τοῦ διαβόλου· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ἡ παραφροσύνη καὶ εἰς τοὺς τυχόντας μᾶς κάμνει εὐκολονικητούς, ἀφοῦ ἀπὸ φοῦσκα, ὅπως εἶπον, σπάζει εὐκολώτερον, καὶ ἀπὸ ἀράχνην σχίζεται ταχύτερον. **Γ** καὶ ἀπὸ καπνὸν διαλύεται γρηγορώτερα.

Διά νά εἴμεθα λοιπόν στερεωμένοι ἐπὶ τῆς στερεᾶς πέτρας, ἐκείνην ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν, ταύτην νά προτιμήσωμεν. Διότι τοιουτοτρόπως καί εἰς τόν παρόντα βίον θά εὕρωμεν ἀνάπαυσιν, καί κατὰ τόν μέλλοντα αἰῶνα θά ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ ἀγαθά, διὰ τῆς χάριτος καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τόν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ'

(Ρωμ. 12,4-13)

«Καθάπερ γάρ ἐν ἐνὶ σώματι μέλη πολλά ἔχομεν, τὰ δέ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν· Ὁ οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δέ καθ' εἰς, ἀλλήλων μέλη» (στ. 4-5).

Πάλιν τὸ ἴδιον παράδειγμα χρησιμοποιεῖ, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε καί πρὸς τοὺς Κορινθίους (Α' Κορινθ. 12,12), διὰ νά ἐμποδίσῃ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς πάθος. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ φαρμάκου καί ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος, διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ νοσήματος τοῦ ἐγωϊσμοῦ. Διὰ ποῖον λόγον, λέγει, σύ μεγαλοφρονεῖς; ἢ διατί πάλιν ἄλλος ἐξευτελίζει τόν ἑαυτόν του; Εἰ δέν εἴμεθα ἅπαντες ἐν σῶμα, καί μεγάλοι καί μικροί; Ὅταν λοιπόν ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν εἴμεθα ἐν καὶ μέλη ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, διατί μὲ τὴν ἀλαζονείαν διαχωρίζεις τόν ἑαυτόν σου; διατί ἐντροπιάζεις τόν ἀδελφόν; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος εἶναι μέλος ἰδικόν σου, τοιουτοτρόπως καί ἐκείνου σύ· καί πολλή εἶναι ἡ ὁμοτιμία καί κατὰ τοῦτο.

Ἔθεσε δηλαδή δύο τινά ἱκανά νά διορθώσουν τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν· καί ὅτι εἴμεθα μέλη ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, ὅχι μόνον ὁ μικρὸς τοῦ μεγάλου, ἀλλὰ καί ὁ μέγας τοῦ μικροτέρου, καί ὅτι ἅπαντες εἴμεθα ἐν σῶμα· μᾶλλον δέ καί τρία τινά· διότι καί τὸ χάρισμα πού ἐδόθη τὸ ἀπέδειξε νά εἶναι ἐν.

Νά μὴ μεγαλοφρονῇς λοιπόν· διότι σοὺ ἐδόθη ἀπὸ τόν Θεόν, δέν ἔλαβες σύ, οὔτε εὗρες. Διὰ τοῦτο καί ἀναφερόμενος εἰς τὰ χαρίσματα δέν εἶπεν, 664 ὅτι ἄλλος μὲν ἔλαβε μεγαλύτερον, ἄλλος δέ μικρότερον, ἀλλὰ τί; Διάφορον. «Ἐχοντες γάρ, φησί, χαρίσματα, οὐ μεῖζονα καὶ ἐλάττονα, ἀλλὰ διάφορα» (Α' Κορινθ. 7,7). Διότι ποῖαν σημασίαν ἔχει ἐάν δέν διετάχθῃς τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὸ σῶμα εἶναι τὸ ἴδιον; Καί ἀφοῦ ἤρχισεν ἀπὸ χάρισμα, κατέληξεν εἰς κατόρθωμα. Διότι ἀφοῦ ἀνέφερε προφητείαν καί ὑπηρεσίαν καί ὅσα τοιαῦτα, κατέληξεν εἰς ἐλεημοσύνην καί προσπάθειαν καί βοήθειαν. Διότι ἐπειδὴ ἦτο φυσικόν μερικοὶ νά εἶναι μὲν ἐνάρετοι, νά μὴ ἔχουν ὁμῶς προφητικόν χάρισμα, δεικνύει ὅτι καί τοῦτο τὸ χάρισμα εἶναι καί πολὺ μεγαλύτερον ἐκείνου, Β ὅπως ἀκριβῶς ἔδειξεν εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους· καί τόσον πολὺ μεγαλύτερον, ὅσον τὸ μὲν ἔχει μισθόν, τὸ δέ ἔχει στερηθῇ ἀμοιβῆς· διότι ὁλόκληρον εἶναι ὠρεά καί χάρις. Διὰ τοῦτο

λέγει: «*Ἐχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως*» (στ. 6).

Διότι ἐπειδὴ ἀρκούντως παρηγόρησεν αὐτούς, θέλει νὰ τοὺς κάμῃ καὶ καταλλήλους δι' ἀγῶνας, καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ σπουδαιοτέρους, δεικνύων ὅτι αὐτοὶ παρέχουν τὰς ἀφορμὰς, ὥστε νὰ λάβουν μεγαλύτερα ἢ μικρότερα. Διότι λέγει μὲν ὅτι αὐτὸ χορηγεῖται καὶ ἀπὸ τόν Θεόν, ὅπως ὅταν λέγῃ «*ἐκάστω ὡς ὁ Θεός ἐμέρισε μέτρον πίστεως*». **С** καὶ πάλιν «*κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν*», διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπερηφάνους.

Λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς γίνονται αἱ ἀρχαί, διὰ νὰ διεγείρῃ τοὺς ὀκνηροὺς· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πράττει καὶ εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους κινῶν καὶ τὰ δύο αὐτά. Ὅταν μὲν δηλαδὴ λέγῃ «*ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα*» (**Α'** Κορινθ. 12,31), δεικνύει ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶναι αἵτιοι τῆς διαφορᾶς τῶν διδομένων· ὅταν δὲ λέγῃ «*πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἐκάστω καθὼς βούλεται*» (**Α'** Κορινθ. 12,11), ἐκεῖνο διδάσκει, ὅτι δέν πρέπει νὰ ὑπερηφανεύωνται ἐκεῖνοι πού ἔχουν λάβει, ἀπὸ παντοῦ παρηγορῶν τὸ πάθος αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐδῶ πράττει.

Καὶ πάλιν διεγείρων ἐκείνους πού ὑπεχώρησαν ἐκ δειλίας λέγει: **Д** «*Εἴτε προφητείαν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως*». Διότι ἂν καὶ ὑπάρχῃ χάρις, ἀλλ' ὅμως δέν ρέει ἀπλῶς, ἀλλὰ ἀφοῦ λαμβάνει τὰ μέτρα παρὰ τῶν δεχομένων, τόσον ἐπιρρᾶει, ὅσον ρκευὸς πίστεως θά εὖρῃ πού προσεφέρθῃ εἰς αὐτήν.

«*Εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ*» (στ. 7). Ἐδῶ ἔθεσε πρᾶγμα πού ἀναφέρεται εἰς ὅλα. Διότι καὶ ἡ ἀποστολὴ λέγεται διακονία, καὶ πᾶν ἀγαθὸν πνευματικόν ἔργον, διακονία. Βεβαίως ὑπάρχει μὲν καὶ δι' εἰδικὴν ὑπηρεσίαν αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἐδῶ ὅμως ἔχει ἀναφερθῇ καθολικῶς.

«*Εἴτε ὁ διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ*» (στ. 7). Κύτταξε πῶς ἀδιαφόρως θέτει αὐτά, τὸ μικρόν πρῶτον καὶ τὸ μέγα ὕστερον· Ἐ πάλιν εἰς τὸ ἴδιον ἀκριβῶς ἐκπαιδεύων, εἰς τὸ νὰ μὴ εἶναι ἐγωῖσταί οὔτε ὑπερήφανοι.

«*Εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει*» (στ. 8). Καὶ τοῦτο εἶναι εἶδος διδασκαλίας. «*Εἰ γάρ ἐστιν ἐν ὑμῖν λόγος παρακλήσεως, φησί, πρὸς τόν λαόν λέγετε*» (Πράξ. 13,15).

Ἐπειτα δεικνύων ὅτι δέν εἶναι μέγα ὄφελος νὰ μετέχῃς τῆς ἀρετῆς, ἐάν τοῦτο δέν γίνεται μετὰ τοῦ προσήκοντος νόμου, προσθέτει: «*Ὁ μεταδιδούς, ἐν ἀπλότῃ*» (στ. 8). Διότι δέν ἀρκεῖ ἡ δόσις, ἀλλὰ πρέπει μέ μεγαλοδωρίαν νὰ πράττωμεν τοῦτο. Διότι τοῦτο παντοῦ ἀπλότῃ τὸ ὀνομάζει· ἀφοῦ καὶ αἱ παρῆνοι εἶχον ἔλαιον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρκετὸ δέν εἶχον, ἀπὸ ὅλα ἐξέπεσον.

673* «*Ὁ προϊστάμενος ἐν σπουδῇ*» (στ. 8). Διότι δέν ἀρκεῖ νὰ προϊσταταί τις, ἂν δέν πράττῃ τοῦτο μέ ἐνδιαφέρον καὶ προθυμίαν.

*Εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ ἀρχαίου κειμένου γίνεται μεταπήδησις εἰς τὴν ἀριθμῆσιν ἀπὸ 664 εἰς 673, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κενὸν κείμενον. Βλ. καὶ σημείωσιν εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν τῆς σελ. 323.

«Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἡλαρότητι» (στ. 8). Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ πρέπει νὰ πράττῃ τοῦτο μέ ἀφθονίαν καὶ διάθεσιν χωρὶς λύπην· μᾶλλον δὲ δὲν πρέπει μόνον μέ χωρὶς λύπην, ἀλλὰ καὶ μέ διάθεσιν παιδρὰν καὶ χαίρουσαν· διότι δὲν εἶναι τό ἴδιον νὰ μὴ λυπῆσαι, καὶ νὰ χαίρῃς. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς καὶ πρὸς Κορινθίους γράφων, μετὰ πολλῆς φροντίδος ἀνέλυε· διότι διεγείρων μὲν εἰς ἀφθονίαν ἔλεγεν: «Ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει» (Β' Κορινθ. 9, 6-7). Β διορθῶντων δὲ τὴν διάθεσιν, προσέθετε: «Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης». Διότι καὶ τὰ δύο πρέπει νὰ συνυπάρχουν εἰς τὸν ἐλεοῦντα, καὶ ἡ ἀφθονία καὶ ἡ εὐχαρίστησις. Διότι διὰ ποῖον λόγον κλαίεις ὅταν δίδῃς ἐλεημοσύνην; διατί πονεῖς ὅταν ἐλεῇς, καὶ προδίδεις τὸν καρπὸν τοῦ κατορθώματος; Διότι ἐάν πονῇς, δὲν ἐλεεῖς, ἀλλ' εἶσαι σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Διότι ἐάν σὺ πονῇς, πῶς θὰ δυνηθῇς νὰ χαροποιήσῃς ἐκεῖνον πού εὐρίσκεται εἰς λύπην; Διότι εἶναι ἀγαπητόν, ἐκεῖνος τίποτε κακὸν νὰ μὴ ὑποπτευθῇ, καὶ ὅταν μετὰ χαρᾶς παρέχῃς. Ἐπειδὴ τίποτε τόσον ἀσχημον δὲν θεωρεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, C ὅσον τό νὰ λαμβάνουν ἀπὸ ἄλλους, ἂν δὲν ἀφαιρέσῃς τὴν ὑποψίαν μέ τὴν ὑπερβολικὴν παιδρότητα, καὶ δὲν δείξῃς ὅτι λαμβάνεις μᾶλλον παρά δίδεις, κατέρριψες χαμαὶ μᾶλλον παρά ἀνέστησες αὐτόν πού λαμβάνει. Διὰ τοῦτο λέγει, «ὁ ἐλεῶν, ἐν ἡλαρότητι».

Ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νὰ δίδεται μέ εὐχαρίστησιν. Ἡ ἀξία αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαθέσεως.

Διότι ποῖος ὅταν λαμβάνῃ βασιλείαν, εἶναι σκυθρωπός; Ποῖος ὅταν δέχεται συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων, παραμένει εἰς κατήφειαν; Νὰ μὴ προσέχῃς λοιπὸν εἰς τὴν δαπάνην τῶν χρημάτων, ἀλλὰ εἰς τὴν πρόσδοον πού προέρχεται ἀπὸ τὴν δαπάνην. Διότι ἐάν ἐκεῖνος πού σπείρει χαίρῃ, καίτοι βεβαίως σπείρει χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὅτι ὅπωςδὴποτε θὰ θερίσῃ, πολὺ περισσότερον ἐκεῖνος πού γεωργεῖ τὸν οὐρανόν. Διότι τοιουτοτρόπως ἔστω καὶ ἂν δώσῃς ὀλίγα, πολλὰ θὰ δώσῃς· D ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως μέ σκυθρωπότητα ἔστω καὶ ἂν δώσῃς πολλὰ, ὀλίγα ἔκαμες τὰ πολλὰ. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ χήρα πολλὰ τάλαντα ὑπερέβαλε μέ δύο λεπτὰ· διότι ἦτο πλουσία ἢ διάθεσις.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, ἐνῷ ζῶ ἐν ἐσχάτῃ πτωχείᾳ, καὶ ὅλα τὰ δαπανᾷ, νὰ πράττῃ τοῦτο μετὰ προθυμίας; Ἐρώτησε τὴν χήραν, καὶ θὰ ἀκούσῃς τὸν τρόπον, καὶ θὰ γνωρίσῃς ὅτι δὲν δημιουργεῖ τὴν στενοχωρίαν ἡ πτωχεία, ἀλλ' ἡ προαίρεσις καὶ τοῦτο καὶ τό ἐντελῶς ἀντίθετον πραγματοποιεῖ· διότι εἶναι δυνατόν ἐνῷ ζῇς ἐν πτωχείᾳ νὰ εἶσαι μεγαλόψυχος, καὶ ἐν πλούτῳ μικροπρεπής καὶ φιλάργυρος.

Διά τοῦτο καί εἰς τήν μετάδοσιν ζητεῖ τήν ἀφθονίαν, καί εἰς τήν ἐλεημοσύνην τήν φαιδρότητα, καί εἰς τήν προστασίαν τήν φροντίδα. **Ε** Διότι δέν θέλει μόνον μέ χρήματα νά βοηθῶμεν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, ἀλλά καί μέ λόγους καί μέ πράγματα καί μέ τό σῶμα, καί μέ ὅλα τά ἄλλα. Καί ἀφοῦ ἀνέφερε τήν προηγουμένην προστασίαν, τήν διά τῆς διδασκαλίας, τήν διά τῆς παρηγορίας (διότι αὕτη εἶναι ἀναγκαιότερα, ὅσον τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ τροφή), ἦλθεν ἐπὶ τήν διά τῶν χρημάτων καί τῶν ἄλλων ἀπάντων.

Ἔπειτα δεικνύων πῶς θά κατορθωθοῦν αὐτά, τήν μητέρα αὐτῶν εἰσάγει, τήν ἀγάπην. «**Ἡ ἀγάπη γάρ, φησίν, ἀνυπόκριτος**» (στ. 9). Ἄν ἔχῃς αὐτήν, δέν θά ἀντιληφθῇς τήν δαπάνην τῶν χρημάτων, οὔτε τόν κόπον τῶν σωμάτων, **674** οὔτε τόν μόχθον τῶν λόγων, οὔτε τόν ἰδῶτα καί τήν ὑπηρεσίαν, ἀλλά ὅλα θά τά ὑπομείνῃς γενναίως, ἔστω καί ἂν χρειασθῇ νά βοηθήσῃς τόν πλησίον μέ τό σῶμα, ἔστω μέ χρήματα, ἔστω μέ λόγον, ἔστω μέ ὁ,τιδήποτε ἄλλο.

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν δέν ἀπαιτεῖ μόνον μετάδοσιν, ἀλλά τήν μέ ἀφθονίαν, οὔτε προστασίαν, ἀλλά τήν μετά φροντίδος, οὔτε ἐλεημοσύνην, ἀλλά τήν μετά φαιδρότητος, τοιουτοτρόπως καί ἀγάπην ὄχι ἀπλῶς, ἀλλά τήν ἀνυπόκριτον· διότι αὐτό εἶναι ἀγάπη· ἔαν τοῦτο γίνη, ὅλα τά ἄλλα ἀκολουθοῦν. Διότι καί ὁ ἔλεων, μέ χαράν ἔλεει· διότι εἰς τόν ἑαυτόν του δίδει· καί ὁ προϊστάμενος, μέ φροντίδα προϊσταται· διότι εἰς τόν ἑαυτόν του προϊσταται· καί ὁ μεταδίδων, μέ ἀφθονίαν πράττει αὐτό· **Β** διότι εἰς τόν ἑαυτόν του δίδει.

Ἔπειτα ἐπειδὴ ὑπάρχει καί ἀγάπη διά πονηρά πράγματα, ὅπως π.χ. εἶναι ἡ τῶν ἀκολάστων, ἐκείνων πού ὁμονοοῦν διά χρήματα καί ἀρπαγάς, ἐκείνων πού τήν ἔχουν διά μέθας καί συμπόσια, ἀποκαθαίρων αὐτήν ἀπό ταῦτα, λέγει: «**Ἀποστρυγόντες τὸ πονηρόν**» (στ. 9). Καί δέν εἶπεν, ἀπεχόμενοι, ἀλλά, μισοῦντες, καί ὄχι ἀπλῶς μισοῦντες, ἀλλά καί πάρα πολύ μισοῦντες. Διότι ἡ πρόθεσις «ἀπό» εἰς πολλά σημεῖα παρά τῷ Παύλῳ σημαίνει ἐπίτασιν, ὅπως ὅταν λέγῃ «ἀποκαρδοκίαν», καί «ἀπεκδεχόμενοι», καί «ἀπολύτρωσιν». Διότι ἐπειδὴ πολλοί καί ὅταν δέν πράττουν τά κακά, **С** ὅμως ἔχουν τήν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, διά τοῦτο εἶπεν «ἀποστρυγόντες». Διότι αὐτός θέλει καί ἡ διάνοια νά εἶναι καθαρά, καί πολλήν ἔχθραν νά ἔχωμεν πρὸς τήν κακίαν, καί μῖσος καί πόλεμον.

Διότι μὴ νομίζετε, λέγει, ἐπειδὴ εἶπον «ἀγαπήσατε ἀλλήλους», ὅτι μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου λέγω, ὥστε καί εἰς τά πονηρά νά συμπράττετε μεταξύ σας· διότι τό ἐντελῶς ἀντίθετον νομοθετῶ· ὄχι μόνον ἀπό τήν πράξιν, ἀλλά καί ἀπό τήν διάθεσιν γύρω ἀπό τήν κακίαν νά εἶσαι ξένος, καί ὄχι μόνον ἀπό αὐτήν τήν διάθεσιν νά εἶσαι ξένος, ἀλλά καί ὑπερβολικῶς νά ἀποστρέφεσαι αὐτήν καί νά μισῇς.

Δ Καί δέν ἀρκεῖται μόνον εἰς αὐτό, ἀλλά προσθέτει καί τήν ἐργασίαν τῆς ἀρετῆς λέγων: «**Κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ**» (στ. 9). Δέν

εἶπε μόνον «*ποιούντες*», ἀλλὰ καὶ διακείμενοι· διότι τοῦτο ἐδήλωσε μὲ τὴν διαταγὴν «*κολλᾶσθαι*». Τοιουτοτρόπως ἔλεγε καὶ ὁ Θεὸς συνάπτων τὸν ἄνδρα πρὸς τὴν γυναῖκα: «*Προσκολληθήσεται γὰρ πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ*» (Γεν. 2,24).

Ἔπειτα καὶ αἰτίας ἀναφέρει, διὰ τὰς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. «*Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι*» (στ. 10). Ἀδελφοί, λέγει, εἰσθε, καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν μητέρα ἐγεννήθητε· λοιπὸν καὶ διὰ τοῦτο δίκαιοι θὰ εἰσθε νὰ ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔλεγεν εἰς τοὺς μαχομένους εἰς τὴν Αἴγυπτον: Ε «*Ἀδελφοί εἰσθε, διατὶ ἀδικεῖτε ἀλλήλους*» (Ἐξόδ. 2,13); «*Ὅταν μὲν λοιπὸν ὁμιλῇ περὶ τῶν ἔξω, «εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύετε*», λέγει· ὅταν ὁμως διδάσκη περὶ τῶν οἰκείων «*τῇ φιλαδελφίᾳ, φησὶν, εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι*». Διότι ἐκεῖ μὲν ζητεῖ τὴν ἀποφυγὴν τῆς μάχης, τοῦ μίσους καὶ τὴν ἀποστροφήν· ἐδῶ ὁμως καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ στοργήν. Διότι λέγει, ὅτι δὲν πρέπει ἡ ἀγάπη νὰ εἶναι μόνον ἀνυπόκριτος, ἀλλὰ καὶ δυνατὴ καὶ θερμὴ καὶ ζέουσα. Ποῖον δηλαδὴ, τό ὄφελος, ἂν ἀγαπᾷς μὲν χωρὶς δόλον, δὲν ἀγαπᾷς ὁμως θερμῶς; Διὰ τοῦτο καὶ εἶπεν «*εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι*», 675 *τουτέστι καὶ θερμῶς νὰ ἀγαπᾷς. Νὰ μὴ περιμένης νὰ ἀγαπᾷσαι ἀπὸ ἄλλον, ἀλλὰ σὺ ὁ ἴδιος νὰ ὑπερπηδᾷς αὐτόν καὶ νὰ κάμνης πρῶτος τὴν ἀρχήν· διότι τοιουτοτρόπως θὰ καρπωθῇς καὶ τὸν μισθόν τῆς φιλίας ἐκείνου.*»

Ἀφοῦ ἀνέφερε λοιπὸν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, λέγει καὶ πῶς θὰ καταστοὺν σταθερά τὰ πράγματα τῆς ἀγάπης· διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει: «*Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγουμένοι*» (στ. 10). Διότι τοιουτοτρόπως καὶ δημιουργεῖται ἡ φιλία, καὶ δημιουργουμένη παραμένει. Καὶ τίποτε τόσον πολὺ δὲν δημιουργεῖ φιλίους, ὅσον ἡ προσπάθεια νὰ «*νικῶμεν*» τὸν πλησίον, ὥστε νὰ ἀπιδίδωμεν πρῶτοι ἡμεῖς τὴν τιμὴν εἰς ἐκεῖνον. Β Ὅχι μόνον δέ φιλία, ἀλλὰ καὶ τιμὴ μεγαλύτερα διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δημιουργεῖται. Διότι ἐκεῖνα μὲν πού ἐδιδάχθησαν προηγουμένως προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἡ δὲ ἀγάπη ἀπὸ τὴν τιμὴν, ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ ἡ ἀγάπη ἀπὸ αὐτὸ θερμαίνεται, C καὶ τό ἓν δημιουργεῖ τό ἄλλο. Διότι ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ οἱ ὅποιοι ἀγαποῦν μὲν μὲ τὴν σκέψιν, δὲν ἐκτείνουν ὁμως τὴν χεῖρα. Διὰ τοῦτο ἀπὸ παντοῦ οἰκοδομεῖ τὴν ἀγάπην.

Καὶ πῶς θὰ γίνωμεν οὐχὶ ὀκνηροὶ εἰς τὴν προσπάθειαν πού χρειάζεται διὰ τό καλόν; «*Τῷ πνεύματι ζέοντες*» (στ. 11). Βλέπετε πῶς παντοῦ ζητεῖ τὰς ἐπιτάσεις; Διότι δὲν εἶπε νὰ μεταδίδετε μόνον, ἀλλὰ μὲ ἀφθονίαν οὔτε νὰ προΐστασθε, ἀλλὰ μὲ φροντίδα· οἷτε νὰ ἐλεῆτε, ἀλλὰ μὲ χαράν· οὔτε νὰ τιμᾶτε, ἀλλὰ πρῶτοι νὰ τιμᾶτε· οὔτε νὰ ἀγαπᾶτε, ἀλλ' ἀνυποκριτῶς· οὔτε νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τὰ κακά, ἀλλὰ νὰ μισήτε τὰ κακά· οὔτε νὰ κάμνετε τὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ νὰ προσκολλᾶσθε· D οὔτε νὰ ἀγαπᾶτε, ἀλλὰ μὲ φιλοστοργίαν· οὔτε νὰ προσπαθῆτε, ἀλλ' ὄχι μὲ ὀκνηρίαν· οὔτε τὸ Πνεῦμα νὰ ἔχετε, ἀλλὰ ζέον τὸ Πνεῦμα, *τουτέστιν, διὰ νὰ εἰσθε θερμοί*

καί ἐν ἐργηγόρσει. Διότι ἐάν ἔχῃς ἐκείνα τὰ προλεχθέντα, θά προσελκύσῃς τό Πνεῦμα· ἐάν τοῦτο μένη μέσα σου, καί πρός ἐκείνα θά σέ καταστήσῃ σπουδαῖον, καί ὅλα θά εἶναι εὐκολα ἀπό τό Πνεῦμα καί τήν ἀγάπην, ἀφοῦ καί ἀπό τά δύο μέρη θά ζωογονήσαι. Δέν βλέπεις τοὺς ταύρους, οἱ ὅποιοι φέρουν φλόγα εἰς τήν ράχην, πῶς εἰς ὅλους εἶναι ἀφόρητοι; Τοιουτοτρόπως καί σύ θά εἶσαι ἀφόρητος εἰς τόν διάβολον, ἂν λάβῃς καί τάς δύο φλόγας.

«Τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες» (στ. 11). Ε Διότι δι' ὅλων αὐτῶν εἶναι δυνατόν νά δουλεύσῃς εἰς τόν Θεόν. Διότι ὅσα ἐπιτελέσῃς εἰς τόν ἀδελφόν, εἰς τόν Δεσπότην σου διαβαίνουν· καί ὅπως αὐτός ἔχει εὐεργετηθῇ, τοιουτοτρόπως σοῦ ὑπολογίζει τόν μισθόν. Εἶδες ποῦ ἀνύψωσε τό φρόνημα ἐκείνου πού ἐργάζεται ταῦτα;

Ἐπειτα δεικνύων πῶς θά ἀναφθῇ ἡ φλόξ τοῦ Πνεύματος, λέγει: «Τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες» (στ. 12). Διότι ὅλα αὐτά εἶναι προσανάμματα τοῦ πυρός ἐκείνου. Ἐπειδή δηλαδή ἀπήτησε καί χρημάτων δαπάνην, καί σωμάτων κόπον, καί προστασίαν καί φροντίδα καί διδασκαλίαν, καί τά ἄλλα τὰ ἐπίποννα, ἐτοιμάζει πάλιν τόν ἀθλητήν μετά τῆς ἀγάπης, μετά τοῦ Πνεύματος, διά τῆς ἐλπίδος. 676 Διότι τίποτε δέν κάμνει τήν ψυχὴν τόσον ἀνδρείαν καί ριψοκίνδυνον πρός ὅλα, ὅσον ἡ ἀγαθὴ ἐλπίς.

Ἐπειτα καί πρό τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν δίδει ἄλλο πάλιν ἔπαθλον. Ἐπειδή δηλαδή ἡ ἐλπίς ἦτο διά τά μέλλοντα, λέγει: «Τῇ θλίψει ὑπομένοντες». Διότι καί πρό τῶν μελλόντων, εἰς τό παρόν μέγα καλόν θά καρπωθῇς ἀπό τήν θλίψιν, τό νά γίνεσαι καρτερικός καί δόκιμος.

Μετά δέ ἀπό αὐτό καί ἄλλην βοήθειαν παρέχει, λέγων: «Τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες». Ὅταν λοιπόν καί ἡ ἀγάπη σέ κάμνῃ εὐκολον, καί τό πνεῦμα βοηθῇ, καί ἡ ἐλπίς ἀνακουφίξῃ, Β καί ἡ θλίψις σέ καθιστᾷ δόκιμον καί κατάλληλον διά νά ὑπομένης τά πάντα γενναίως, καί ἔχῃς μαζί μέ αὐτά καί ἄλλο ὄπλον μέγιστον, τήν προσευχήν καί τήν βοήθειαν ἀπό τήν δέησιν, τί εἶναι κατόπιν ἐπίποννον ἐκ τῶν ἐπιτασσομένων; Τίποτε.

Εἶδες πῶς καί ἀπό παντοῦ ἐστερέωσε τόν ἀθλητήν, καί πολύ ἐλαφράς ἔδειξε τάς διαταγάς;

Νά ἐξετάξῃς πάλιν πῶς μέ τήν ἐλεημοσύνην ἀσχολεῖται· μάλλον δέ ὅχι ἀπλῶς μέ τήν ἐλεημοσύνην, ἀλλά μέ τήν εἰς τοὺς ἁγίους. Διότι ἀνωτέρω μὲν ἀφοῦ εἶπεν «ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι», εἰς ὅλους ἤνοιξε τήν χεῖρα· ἐδῶ ὅμως ὑπέρ τῶν πιστῶν ὁμιλεῖ· διά τοῦτο καί προσθέτει, λέγων: «Ταῖς χρεῖαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες» (στ. 13). C Δέν εἶπε «παρέχετε εἰς τάς ἀνάγκας αὐτῶν» ἀλλά «κοινωνεῖτε εἰς τάς ἀνάγκας αὐτῶν», δεικνύων ὅτι μεγαλύτερα λαμβάνουν παρά δίδουν, καί ὅτι ἐμπόριον εἶναι τό πρᾶγμα, ἀφοῦ ἐπικοινωνία εἶναι. Εἰσφέρεις σύ χρήματα; Εἰσφέρουν διά σέ ἐκείνοι παρρησίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

«Τὴν φιλοξενίαν διώκοντας» (στ. 13). Δέν εἶπεν «ἐργαζόμε-

νοι», ἀλλὰ «διώκοντες», διὰ νά μᾶς ἐκπαιδεύῃ νά μὴ ἀναμένωμεν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην πότε θὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ νά τρέχωμεν πρὸς αὐτοὺς καὶ νά καταδιώκωμεν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Λῶτ, τοιουτοτρόπως ὁ Ἀβραάμ ἔκαμε· διότι εἰς τοῦτο ἐδαπάνησε τὴν ἡμέραν, ἀναμένων τό καλόν τοῦτο κυνήγιον, καὶ ὅταν εἶδεν ἀπεπήδησε, **Δ** καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔτρεξε, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπε: «*Κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδα σου*» (Γεν. 18,3). Ὅχι ὅπως ἡμεῖς, πού ὅταν ἴδωμεν ξένον ἢ πτωχόν, συνοφριούμεθα, καὶ νομίζομεν ὅτι οὔτε νά τοὺς ὁμιλήσωμεν δέν εἶναι ἄξιοι· καὶ ἵν ὕστερα ἀπὸ χιλίας ἱκεσίας, ἀφοῦ μαλακώσωμεν, διατάξωμεν τὸς ὑπηρέτας νά δώσουν ὀλίγα χρήματα, νομίζομεν ὅτι κατωρθώσαμε τό πᾶν. Ἀλλ' ἐκεῖνος δέν ἔπραξε τοιουτοτρόπως, ἀλλ' ἀνέλαβε σχῆμα ἱκέτου καὶ ὑπηρέτου, καίτοι βεβαίως δέν ἐγνώριζε ποίους ἐπρόκειτο νά ὑποδεχθῇ.

Μέ ποῖον τρόπον πρέπει νά ἀσκῆται ἡ φιλοξενία.

Ἡμεῖς ὁμῶς ἂν καὶ γνωρίζομεν σαφῶς, ὅτι τὸν Χριστόν ὑποδεχόμεθα, οὔτε κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἡμερεύομεν. **Ε** Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καὶ παρακαλεῖ καὶ ἱκετεύει καὶ προσκυνεῖ· ἡμεῖς ὁμῶς περιφρονοῦμεν ἐκείνους πού προσέρχονται εἰς ἡμᾶς· καὶ αὐτός μὲν ἀπὸ μόνος του καὶ μετὰ τῆς γυναικὸς του κατορθώνει τά πάντα, ἡμεῖς ὁμῶς οὔτε διὰ τῶν ὑπηρετῶν. Ἐάν δέ θέλῃς νά ἰδῇς καὶ τὴν τράπεζαν, τὴν ὁποίαν παρέθηκε, πολλήν καὶ ἐδῶ θὰ ἰδῇς τὴν φιλοτιμίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιουργεῖ ὄχι ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων, ἀλλ' ὁ πλοῦτος τῆς προαιρέσεως. Πόσοι δηλαδὴ ἦσαν εὐποροὶ τότε; Ἀλλ' οὐδεὶς ἐποίησε τίποτε τοιοῦτον. Πόσαι χῆραι ἦσαν εἰς τοὺς Ἰσραηλῖτας; Ἀλλ' οὐδεμία ἐφιλοξένησε τὸν Ἡλίαν. Πόσοι εὐποροὶ πάλιν ἦσαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐλισσαίου; **677** Ἀλλ' ἡ Σωναμίτις μόνη ἐτρύγα τὸν καρπὸν τῆς φιλοξενίας· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ ὁ Ἀβραάμ ἦτο τότε μετὰ τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς προθυμίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως εἶναι ἄξιον νά θαυμάζωμεν, ὅτι ἐπετελεῖ ταῦτα χωρὶς οὔτε νά γνωρίζῃ ποῖοι ἦσαν ἐκεῖνοι πού εἶχον ἔλθει.

Νά μὴ ἀσχολῇσαι λοιπὸν καὶ σύ μέ ἄλλας ὑποθέσεις· διότι πρὸς χάριν τοῦ Χριστοῦ νά δέχεσαι· καὶ ἂν πρόκειται διαρκῶς νά περιεργάζεσαι, πολλάκις καὶ δόκιμον ἄνδρα θὰ παρατρέξης, καὶ θὰ χάσῃς καὶ τὸν μισθὸν ἀπὸ αὐτόν. Καὶ βεβαίως ἐκεῖνος μὲν πού δέχεται μὴ δόκιμον δέν κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ μισθὸν ἔχει. **Β** «*Ὁ δεχόμενος γὰρ προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται*» (Ματθ. 10,41). Ἐκεῖνος ὁμῶς ὁ ὁποῖος παρατρέχει τὸν θαυμαστόν ἐκ τῆς ἀκαίρου ταύτης ἀσχολίας μέ ἄλλα πράγματα, καὶ τιμωρεῖται.

Νά μὴ ἐξετάζῃς λοιπὸν βίους καὶ πράξεις· διότι τοῦτο εἶναι

δειγμα ἐσχάτης ἐλλείψεως καλαισθησίας, δι' ἓνα ἄρτον πού θά δώσης νά περιεργάζεσαι ὁλόκληρον ζωήν. Διότι ἐάν οὗτος εἶναι φονεὺς, ἐάν ληστής, ἐάν ὁτιδήποτε, δέν τόν κρίνεις ἄξιον ἄρτου καί ὀλίγων χρημάτων; Ἀλλ' ὁ μὲν Δεσπότης σου καί τόν ἥλιον ἀνατέλλει χάριν αὐτοῦ· σύ δέ καί τῆς ἐφημέρου τροφῆς κρίνεις αὐτόν ἀνάξιον;

Ἐγὼ δέ ἀναφέρω καί κάτι ἄλλο πέραν αὐτοῦ· διότι ἔστω καί ἂν γνωρίζης σαφῶς, ὅτι οὗτος γέμει χιλίων κακῶν, οὔτε κατ' αὐτόν τόν τρόπον θά ἔχῃς ἀπολογία, ὅταν ἀποστερήσῃ αὐτόν τῆς ἐφημέρου τροφῆς. **С** Διότι ἐκείνου εἶσαι δοῦλος πού λέγει: «Οὐκ οἶδατε ποῖον Πνευματός ἐστε» (Λουκ. 9,55); ἐκείνου εἶσαι ὑπέρτης πού ἐθεράπευσεν αὐτούς πού τόν ἐλιθοβόλησαν· μᾶλλον δέ ἐκείνου πού ἐσταυρώθη ὑπὲρ αὐτῶν.

Καί μή μοῦ λέγεις, ὅτι ἐφόνευσεν ἄνθρωπον· διότι καί ἂν ἀκόμη πρόκειται νά φονεύσῃ καί σέ τόν ἴδιον, οὔτε κατ' αὐτόν τόν τρόπον νά τόν παραβλέψῃς νά ἀποθνήσκῃ ἀπό τήν πείναν. Διότι ἐκείνου εἶσαι μαθητῆς πού ἐπόθει τήν σωτηρίαν τῶν σταυρωσάντων, πού ἔλεγεν εἰς αὐτόν τόν Σταυρόν: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γάρ οἶδασι τί ποιῶσιν» (Λουκ. 23,34). Ἐκείνου εἶσαι δοῦλος, πού ἐθεράπευσεν ἐκεῖνον πού τόν ἐρράπισε, πού ἐστεφάνωσεν εἰς αὐτόν τόν Σταυρόν ἐκεῖνον πού τόν ἐχλεύασε· **Д** πρᾶγμα ἀπό τό ὁποῖον τί θά συμβῇ ὅμοιον; Διότι καί οἱ δύο οἱ λησταί ἀπό τήν ἀρχήν ἐχλεύαζον αὐτόν· ἀλλ' ὅμως εἰς τόν ἓνα ἐκ τούτων ἤνοιξε τόν παραδείσον.

Καί δακρύζει δι' ἐκείνους πού πρόκειται νά φονεύσουν αὐτόν, καί ταρασσεται καί συγχύζεται βλέπων τόν προδότην, ὅχι διότι ἐπρόκειτο νά σταυρωθῇ, ἀλλά διότι ἐκεῖνος θά ἐχάνετο. Ἐταράσσετο περαιτέρω, διότι προεῖδε τήν ἀγχόνην καί τήν μετὰ τήν ἀγχόνην κόλασιν. Καί ἂν καί ἐγνώριζε τήν πονηρίαν αὐτοῦ, μέχρις ἐσχάτης ὥρας ὑπέμενε αὐτόν, καί δέν τόν ἐξεδίωκε, ἀλλά καί ἐφίλησε τόν προδότην.

Ὁ Δεσπότης σου ἀγαπᾷ, καί δέχεται εἰς τά χεῖλη ἐκεῖνον πού ἐπρόκειτο ἀμέσως νά χύνη τό τίμιον αὐτοῦ αἷμα· **Е** σύ δέ τόν πτωχόν δέν τόν ἀξιώνεις οὔτε ἄρτου; καί δέν εὐλαβεῖσαι τόν νόμον, τόν ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Χριστός; Διότι δι' αὐτῶν ἐδειξεν, ὅτι ὅχι μόνον τοὺς πτωχοὺς δέν πρέπει νά ἀποστρεφώμεθα, ἀλλ' οὔτε ἐκείνους πού ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς τόν θάνατον.

Μή μοῦ εἰπῇς λοιπόν τοῦτο, ὅτι ὁ τάδε μοῦ ἐπροξένησε δεινά, ἀλλά σκέψου τί ἔκαμεν ὁ Χριστός, πολὺ πλησίον τοῦ Στρατοῦ εὐρισκόμενος διὰ τοῦ φιλήματος, πρὸς ἐκεῖνον διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπρόκειτο νά προδίδεται, προσπαθῶν νά διορθώσῃ τόν προδότην. Καί κύτταξε πῶς παρακινεῖ δι' ἐντροπῆς. «*Ἰούδα, γάρ φησί, φιλήματι τόν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου προδίδως*» (Λουκ. 22,48); Ποῖον δέν θά ἐμαλάκωνε; ποῖον δέν θά ἐκαμπτεν ἡ φωνή αὐτή; **678** Ποῖον θηρίον, ποῖον ἀδάμαντα; Ἀλλ' ὅχι τόν ταλαίπωρον ἐκεῖνον.

Μή λέγεις λοιπόν, ὅτι τόν τάδε ἐφόνευσεν ὁ τάδε, καί διὰ

τοῦτο ἀποστρέφομαι αὐτόν. Ἐστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ ᾤθῃ τὸ ξίφος ἐναντίον σου, καὶ τὴν δεξιάν νὰ βυθίξῃ εἰς αὐτόν τὸν λαιμόν, αὐτὴν τὴν δεξιάν νὰ φιλήσῃ· ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς ἐφίλησε τὸ στόμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησε τὴν σφαγὴν.

Καὶ σύ λοιπόν νὰ μὴ μισῇς, ἀλλὰ νὰ δακρύζῃς καὶ νὰ ἐλεῇς αὐτόν πού σέ ἐπιβουλεύεται· διότι ὁ τοιοῦτος εἶναι ἄξιός νὰ ἐλεῇται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ χύνωμεν δάκρυα δι' αὐτόν. Διότι ἐκεῖνου εἴμεθα ὑπηρεταί, ὁ ὁποῖος καὶ ἐφίλησε τὸν προδότην Β (διότι δὲν θὰ παύσω συνεχῶς αὐτό νὰ ἀναφέρω), καὶ εἶπε λόγους περισσότερον ἀπαλούς ἀπὸ τὸ φίλημα. Διότι οὐδόλως εἶπεν: «Ὁ βδελυρέ, καὶ παμπόνηρε, καὶ προδότα, τοιαύτας ἀποδίδεις εἰς ἡμᾶς τὰς ἀμοιβὰς τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας»; ἀλλὰ πῶς; «*Ἰούδα*», θέτων τὸ κύριον ὄνομα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο γνῶρισμα ἐκεῖνου ὁ ὁποῖος μᾶλλον ἀποκαλεῖ κάποιον ταλαίπωρον καὶ ἐπαναφέρει, παρὰ ὀργίζεται. Καὶ δὲν εἶπε «*τὸν διδάσκαλόν σου, τὸν Δεσπότην σου καὶ εὐεργέτην*», ἀλλὰ «*τὸν Υἱόν τοῦ ἀνθρώπου*». Διότι ἐάν δὲν ἦτο διδάσκαλος οὔτε Δεσπότης, ἐκεῖνον παραδίδεις, ὁ ὁποῖος μέ τὸσον ἡμερον τρόπον, μέ τὴν φυσικότητα διάκειται πρὸς σέ, ὥστε καὶ ἐν καιρῷ τῆς προδοσίας νὰ σέ φιλῇ, καὶ ταῦτα ἐνῷ τὸ φίλημα εἶναι σύμβολον τῆς προδοσίας; **Γ** Εὐλογητός εἴσαι Κύριε· πόσης ταπεινοφροσύνης, πόσης ἀνεξικακίας ὑπόδειγμα ἔδωσες εἰς ἡμᾶς;

Ἀλλὰ πρὸς μὲν ἐκεῖνον τοιουτοτρόπως· πρὸς τοὺς ἐπιδραμόντας ὅμως μετὰ ξύλων καὶ μαχαιρῶν οὐχὶ τοιουτοτρόπως. Καὶ τί δύναται νὰ γίνῃ ἡμερώτερον ἀπὸ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι καὶ πρὸς ἐκείνους ἔχουν λεχθῇ; Διότι, ἐνῷ ἡδύνατο ὅλους αὐτοὺς διὰ μιᾶς νὰ ἐξαφανίσῃ, ἀπὸ αὐτὰ μὲν τίποτε δὲν ἔκαμε, προτρεπτικῶς δὲ ὁμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς λέγων: «*Τί ἐξήλθετε, ὡς ἐπὶ ληστὴν, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων*» (Ματθ. 28, 55); Καὶ ἀφοῦ ἔρριψεν αὐτοὺς ὑπτίους, ἐπειδὴ ἔμενον μέ ἀπολεσθεῖσας τὰς αἰσθήσεις, **Δ** μέ τὴν θέλησίν του πάλιν ἐξέδωκε τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ἠνείχετο νὰ βλέπῃ νὰ περιβάλλουν τὰς ἁγίας χεῖρας μέ δεσμά, ἐνῷ ἡδύνατο ὅλα μαζί νὰ τὰ κλονίσῃ καὶ νὰ τὰ ρίψῃ κάτω.

Ἀλλὰ σύ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ γίνεσαι ἄγριος ἐναντι τοῦ πτωχοῦ. Καὶ ὅμως ἂν καὶ εἶναι ἐνοχος χιλίων κακῶν, ἡ πτωχεῖα καὶ ἡ πείνα εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ μαλακώσουν τὴν ψυχὴν πού δὲν εἶναι παρὰ πολὺ πεπωρωμένη. Σύ ὅμως ἔχεις σταθῇ ὡς θηρίον, καὶ μιμεῖσαι θυμούς λεόντων· καὶ ὅμως ἐκεῖνοι ποτέ δὲν θὰ ἐγεύοντο νεκρά σώματα· σύ ὅμως ἂν καὶ βλέπῃς νὰ ἔχῃ ταριχευθῇ μέ τὸσον πολλὰ κακά, ἐπεμβαίνεις εἰς τὸν κατακείμενον, καὶ σπαράσσεις τὸ σῶμα διὰ τῶν ὕβρεων, καὶ τρικυμίαν εἰς τρικυμίαν προσθέτεις, καὶ αὐτόν πού κατέφυγεν εἰς λιμένα τὸν κάμνεις νὰ προσάρξῃ εἰς σκόπελον, **Ε** καὶ δημιουργεῖς νανάγιον χειρότερον ἀπὸ ἐκεῖνα πού συμβαίνουν εἰς τὴν θάλασσαν.

Καὶ πῶς θὰ εἰπῇς εἰς τὸν Θεόν «*ἐλέησον με*»; Καὶ αἰτεῖς συγχώρησιν ἁμαρτημάτων, ἐνῷ χλευάζεις ἐκεῖνον, πού οὐδόλως ἡμάρτησε, καὶ ἀπαιτεῖς τιμωρίαν ἐξ αἰτίας τῆς πείνης καὶ τῆς

τοσαύτης ἀνάγκης, καὶ ὑπερβάλλεις ὅλα τὰ θηρία εἰς τὴν σκληρότητα; Διότι ἐκεῖνα μὲν, ἐπειδὴ τὰ καταναγκάζει ἡ γαστήρ ἐγγίζουσιν τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὰ τροφήν· σὺ ὁμως, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ὠθῇ, οὔτε νὰ καταναγκάξῃ, κατατρῶγεις τὸν ἀδελφόν, δάκνων, σπαράσσων, ἂν καὶ ὄχι μὲ τοὺς ὀδόντας, ἀλλὰ μὲ λόγους φοβερωτέρους ἀπὸ δαγκώματα.

Πῶς λοιπὸν θὰ δεχθῇς τὴν ἱεράν προσφοράν, 679 ἀφοῦ ἐχῃς βάψῃ τὴν γλῶσσαν μὲ ἀνθρώπινα αἵματα; πῶς δίδεις εἰρήνην, μὲ στόμα πού εἶναι γεμᾶτο πόλεμον; πῶς δὲ θὰ ἀπολαύσῃς αἰσθητὴν τούλάχιστον τροφήν, ἀφοῦ σμναθροίζῃς τόσον πολὺ δηλητήριον;

Δὲν διορθῶνεις τὴν πτωχείαν· διατί καὶ καταστρέφεις; δὲν ἀνασηκῶνεις αὐτόν πού εὐρίσκεται κάτω· διατί καὶ καταρρίπτεις; δὲν ἀφανίζεις τὴν ἀθυμίαν· διατί καὶ τὴν αὐξάνεις; δὲν δίδεις χρήματα· διατί καὶ χλευάζεις μὲ λόγους; Δὲν ἤκουσες πόσον τιμωροῦνται ἐκεῖνοι πού δὲν τρέφουν τοὺς πτωχοὺς; εἰς ποίας τιμωρίας καταδικάζονται; «*Πορεύεσθε γάρ, φησὶν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ*» (Ματθ. 25,41). Β. Ἐάν λοιπὸν τόσον καταδικάζωνται ἐκεῖνοι πού δὲν τρέφουν, πόσον θὰ τιμωρηθοῦν ἐκεῖνοι πού μαζὶ μὲ τὴν μὴ θρέψιν καὶ χλευάζουν; πόσῃν κόλασιν θὰ ὑποστοῦν, πόσῃν γέενναν;

Διὰ νὰ μὴ προσδέσωμεν λοιπὸν ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας τόσα πολλὰ κακά, ἕως οὔτου εἴμεθα κύριοι, καὶ τό πονηρόν τοῦτο νόσημα ἅς διορθώσωμεν, καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν ἅς ἐπιθέσωμεν χαλινόν· καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴ περιπαιζώμεν, ἀλλὰ καὶ ἅς παρηγορώμεν καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ πραγμάτων, ὥστε ἀφοῦ ἀποθέσωμεν ἀπὸ πρὶν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας πολλὴν τὴν εὐσπλαχνίαν, νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ πού εἶναι ὑπεσχημένα εἰς ἡμᾶς· τὰ ὅποια εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ

(Ρωμ. 12,14 — 21)

С «Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε» (στ.14)

Ἀφοῦ ἐδίδαξεν αὐτοὺς πῶς πρέπει νὰ διακείνται μεταξύ των, καὶ ἀφοῦ συνήνωσε τὰ μέλη μετὰ ἀκριβείας, τοιοῦτοτρόπως ἐξάγει ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἐξω παράταξιν, κάμνων αὐτὴν ἐκ τούτων εὐκολωτέραν. D Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει κατορθώσει τὰ πρὸς τοὺς οἰκείους, δυσκολώτερον θὰ διευθετήσῃ

τά πρὸς τοὺς ξένους, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐκεῖνος πού ἤσκησε καλῶς τὸν ἑαυτὸν του εἰς αὐτά, καλύτερον θὰ περιβάλη καὶ τοὺς ἔξω. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος προχωρῶν, ὕστερον ἀπὸ ἐκεῖνα θέτει αὐτά, καὶ λέγει: «*Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς*».

Δέν εἶπε «*μὴ μνησικακεῖτε, μηδὲ ἀμύνεσθε*», ἀλλὰ ἐζήτησε τό πολὺ περισσότερον ἀπὸ αὐτά· διότι ἐκεῖνο μὲν εἶναι ἴδιον ἀνδρὸς φιλοσόφου, τοῦτο ὅμως ἀγγέλου κατόπιν. Καὶ ἀφοῦ εἶπεν «*εὐλογεῖτε*», προσέθεσε «*καὶ μὴ καταρᾶσθε*», ὥστε νά μὴ πράττωμεν καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον. **Ε** Διότι οἱ διώκοντες ἡμᾶς γίνονται πρόξενοι μισθῶν εἰς ἡμᾶς. Ἄν δέ εἰσαι νηφάλιος, καὶ ἄλλον μισθὸν ὕστερα ἀπὸ ἐκείνον θὰ ἐτοιμάσης σύ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου· διότι ἐκεῖνος μὲν θὰ παράσχη εἰς σέ τὸν ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ προερχόμενον μισθόν, σύ δέ εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τὸν ἀπὸ τῆς εὐλογίας τῆς εἰς ἐκείνον, ἐκφέρων σημεῖον μέγιστον τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Χριστόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος πού καταρᾶται τὸν διώκοντα, δεικνύει ὅτι δέν χαίρει πάσχων ταῦτα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐκεῖνος πού εὐλογεῖ πολλήν φανερώνει τὴν ἀγάπην.

Νά μὴ λοιδορήσης λοιπὸν αὐτόν, ὥστε καὶ σύ ὁ ἴδιος νά καρπωθῇς μεγαλύτερον μισθόν, καὶ ἐκείνον νά διδάξης, ὅτι τό πρᾶγμα εἶναι ἀποτέλεσμα προθυμίας, ὄχι ἀνάγκης· **680** πανηγύρεως καὶ ἑορτῆς, ὄχι συμφορᾶς οὔτε ἄθυμίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστός ἔλεγε: «*Χαίρετε, ὅταν εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι*» (Ματθ. 5, 11). Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐπέστρεφον χαίροντες, ὄχι μόνον διότι ἐκακολογήθησαν, ἀλλὰ διότι καὶ ἔμαστιγώθησαν.

Διότι ὕστερα ἀπὸ τὰ λεχθέντα καὶ ἄλλο ὄχι μικρόν θὰ κερδίσης, τὴν κατάπληξιν καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τῶν ἀντιδίκων, καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν διὰ τῶν ἔργων, ὅτι πρὸς ἄλλην ζωὴν βαδίζεις. Διότι ἂν σέ ἴδῃ νά χαίρης καὶ νά σκιρτᾷς διότι κακοποιῆσαι, θὰ γνωρίσῃ σαφῶς διὰ τῶν πραγμάτων, **Β** ὅτι ἔχεις μεγαλυτέρας ἐλπίδας ἀπὸ τὰ παρόντα· ὅπως, ἂν δέν πράττης τοῦτο, ἀλλὰ κλαίης καὶ ὀδύρεσαι, ἀπὸ πού ἐκεῖνος θὰ δυνηθῇ νά μάθῃ, ὅτι ἀναμένεις ἄλλην ζωὴν;

Καὶ μαζὶ μέ αὐτό δέ πάλιν καὶ ἄλλο θὰ κατορθώσης· διότι ἂν σέ ἴδῃ νά μὴ ὑποφέρῃς διὰ τὰς ὕβρεις, ἀλλὰ καὶ νά εὐλογῇς, θὰ σταματήσῃ νά σέ χλευάζῃ. Κύτταξε λοιπὸν πόσα καλὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ ἐδῶ· καὶ διὰ σέ μεγαλύτερος μισθός καὶ ὁ πειρασμός ὀλιγώτερος, καὶ ἐκεῖνος θὰ σταματήσῃ νά καταδιώκῃ, καὶ ὁ Θεός θὰ δοθασθῇ, καὶ ἡ ἰδική σου ἐγκαρτέρησις θὰ ἀποβῇ διδασκαλία πρὸς εὐσέβειαν εἰς τὸν πεπλανημένον. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς ἐκείνους πού χλευάζουν, **Γ** ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους πού καταδιώκουν καὶ διὰ πράξεων βλάπτουν, διέταξε νά ἀποκρινώμεθα μέ τό ἀντίθετα.

Καὶ τώρα μὲν νά εὐλογῶμεν αὐτοὺς διέταξε· προχωρῶν δέ συμβουλεύει καὶ μέ ἔργα νά εὐεργετῶμεν. «*Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων*» (στ. 15). Διότι ἐπειδὴ εἶναι

δυνατόν νά εὐλογήσωμεν μέν καί νά μή καταρασθῶμεν, ἀλλά τοῦτο νά μή τό πράξωμεν ἐξ ἀγάπης, θέλει καί νά διαθερμαινώμεθα εἰς τήν ἀγάπην. Διά τοῦτο καί προσέθεσεν, ὥστε ὄχι μόνον νά εὐλογῶμεν, ἀλλά καί νά ὑμνοῦν ὡμεν καί νά συμπάσχωμεν, ἄν ποτέ ἴδωμεν αὐτούς νά ἔχουν περιπέσει εἰς συμφοράν.

Ναί, λέγει· ἀλλά τήν συμπόνοιαν μέν πρός τοὺς θρηνοῦντας εὐλόγως διέταξε· τό δέ ἄλλο ὁ,τιδῆποτε διέταξεν, οὐδόλως εἶναι σπουδαῖον; **Δ** Καί ὅμως ἐκεῖνο χρειάζεται περισσότερον φιλόσοφον ψυχὴν, τό νά χαίρωμεν δηλαδή μετά χαιρόντων μᾶλλον, παρά τό νά κλαίωμεν μετά κλαιόντων. Διότι τοῦτο μέν καί ἡ ἰδία ἡ φύσις κατορθώνει, καί οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀπό πέτραν καμωμένος, ὁ ὁποῖος νά μή κλαίῃ ἐκεῖνον πού εὐρίσκεται εἰς συμφοράς· ἐκεῖνο ὅμως χρειάζεται πάρα πολύ γενναίαν ψυχὴν, ὥστε ἐκεῖνον πού εὐτυχεῖ ὄχι μόνον νά μή τόν φθονοῦμεν, ἀλλά καί νά εὐχαριστοῦμεθα μαζί του. Διά τοῦτο καί πρῶτον ἔθεσεν αὐτό. Διότι τίποτε δέν συγκεντρώνει τόσῃν ἀγάπῃν, ὅσον ὅταν ἐπικοινωνῶμεν μεταξύ μας καί εἰς τήν χαράν καί εἰς τήν λύπην.

Ε Νά μή μένης λοιπόν ἐκτός τῆς συμπαθείας, ἐπειδὴ σύ ὁ ἴδιος ἔχεις εὐρεθῇ μακρὰ ἀπό τὰ δεινὰ· διότι κοινήν ὀφείλεις νά κάμῃς τήν συμφοράν καί μετά τοῦ πλησίον πού πάσχει. Νά κάμῃς κοινὰ λοιπόν τὰ δάκρυα, διὰ νά ἀνακουφίσῃς τήν ἀθυμίαν· νά κάμῃς κοινήν τήν χαράν, διὰ νά ριζώσῃς τήν εὐφροσύνην, καί νά στερεώσῃς τήν ἀγάπην, καί πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τόν ἑαυτόν σου νά ὠφελήσῃς, διὰ μέν τῶν δακρύων κάμνων αὐτόν ἐλεήμονα, διὰ δὲ τῆς μετ' αὐτοῦ χαρᾶς ἐκκαθαίρων τόν ἑαυτόν σου ἀπὸ φθόνου καί κακολογίαν.

Πρόσεξε δὲ παρακαλῶ καί πόσον ὁ Παῦλος δέν ἐπιβαρύνει. Διότι δέν εἶπε «*ἐξαφάνισε τὴν συμφοράν*», διὰ νά μή λέγῃς πολλὰς ὅτι εἶναι ἀδύνατον· ἀλλὰ τό ἐλαφρότερον διέταξε, καί ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶσαι κύριος. Διότι ἔστω καί ἂν δέν δυνηθῇς νά ἐξαφανίσῃς τό δεινόν, **681** νά εἰσπέρῃς δάκρυα, καί τό περισσότερον ἐξηφάνισες· ἔστω καί ἂν δέν δυνηθῇς νά αὐξήσῃς τήν εὐημερίαν, νά εἰσαγάγῃς τήν χαράν, καί ἔκαμες πολλήν προσθήκην.

Διά τοῦτο ὄχι μόνον νά μή φθονῶμεν, ἀλλά συμβουλευέαι καί ἐκεῖνο τό ὁποῖον εἶναι πολύ περισσότερον, τό καί νά συγχαίρωμεν· διότι ἀπὸ τό νά μή φθονῶμεν τοῦτο εἶναι πολύ περισσότερον.

«*Τό αὐτό εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες· μή τὰ ὑψηλά φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι*» (στ. 16).

Ἡ ἀλαζονεία εἶναι αἰτία διχονοίας.

Πολύ φροντίζει πάλιν περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καί ἤρχισε τόν λόγον. Διότι ἦτο φυσικόν αὐτοῖ νά εἶναι

μεστοί από φρόνημα ὑψηλόν, Β καί ἐξ αἰτίας τῆς σπουδαίας πόλεως εἰς τὴν ὁποίαν κατέκουν καί ἐξ αἰτίας ἄλλων πολλῶν διὰ τοῦτο καί συνεχῶς ἀποσύρει τό νόσημα, καί ἐμποδίζει τὴν φλεγμονήν. Διότι τίποτε δέν ἀποσχίζει τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅσον ἡ ἀλαζονεία.

Τί σημαίνει δέ «τό αὐτό εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες»; Ἐφθασεν ὁ πτωχός εἰς τὴν οἰκίαν σου; Ὡς πρὸς τό φρόνημα νά γίνης ὁμοιος μέ ἐκείνον· νά μὴ φανῇς περισσότερο σπουδαῖος ἐξ αἰτίας τοῦ πλοῦτου· δέν ὑπάρχει διάκρισις πλουσίου καί πτωχοῦ ἐν Χριστῷ. Νά μὴ τόν ἀποστραφῇς λοιπόν ἐξ αἰτίας τῆς ἀμφιέσεως, ἀλλά νά τόν δεχθῇς διὰ τὴν ἐσωτερικὴν του πίστην· οὔτε, ἂν ἴδης κάποιον νά πενθῇ, νά νομίσης ὅτι εἶναι ἀνάξιος νά τόν παρηγορήσῃς· οὔτε, ἂν ἴδης κάποιον νά εὐημερῇ, νά φοβηθῇς νά ἐπικοινωνήσῃς μέ τὴν χαράν καί νά συνευφρανθῇς μαζί του, C ἀλλ' ὅ,τι φρονεῖς διὰ τόν ἑαυτόν σου, νά φρονήσῃς καί δι' ἐκείνον· «τό γάρ αὐτό φρονοῦντες, φησὶν, εἰς ἀλλήλους» Π.χ σπουδαῖον θεωρεῖς τόν ἑαυτόν σου; Λοιπόν καί ἐκείνον νά θεωρῇς. Ταπεινός καί μικρός ὑπολογίζεις ὅτι εἶναι ἐκεῖνος; Λοιπόν καί διὰ τόν ἑαυτόν σου νά ὑπολογίζῃς τοῦτο, καί νά ἀπομακρύνῃς πᾶσαν ἀνωμαλίαν.

Πῶς θά πραγματοποιηθῇ τοῦτο; Ἄν ἀπομακρύνῃς τὴν ματαιοδοξίαν. Διὰ τοῦτο καί προσέθεσε: «Μὴ τὰ ὑψηλά φρονοῦντες, ἀλλά τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι»· τούτέστιν, εἰς τὴν εὐτέλειαν ἐκείνων νά καταβῇς, νά συμπεριφερθῇς, νά συμπεριέλθῃς. Ὅχι ἀπλῶς εἰς τό φρόνημα νά ταπεινωθῇς μαζί των, ἀλλά καί νά βοηθῇς καί χεῖρα νά τείνῃς ὅχι δ' ἄλλου, ἀλλά διὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου, D φροντίζων ὅπως ὁ πατήρ διὰ τόν παῖδα, ὅπως ἡ κεφαλὴ διὰ τό σῶμα· πράγμα τό ὁποῖον καί εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει «τοῖς δεσμίοις ὡς συνδεδεμένοι» (Ἐβρ. 13,3). Ταπεινούς δέ ἐδῶ δέν ἐννοεῖ ἀπλῶς τούς ταπεινόφρονas, ἀλλά τούς ταπεινούς καί ὑκαταφρονήτους.

«Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς» (στ. 16)· τούτέστιν, μὴ νομίζετε ὅτι ἀρκεῖτε εἰς τούς ἑαυτοὺς σας. Διότι καί εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει ἡ Γραφή: «Οὐαὶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καί ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες» (Ἠσ. 5,21). Καί διὰ τοῦτο δέ πάλιν τὴν ἀλαζονείαν ὑπονομεύει, καί τὴν ἔπαρσιν καί τὴν φλεγμονὴν ἐμποδίζει. Διότι τίποτε τόσον πολὺ δέν ἀπομακρύνει καί δέν ἀποσχίζει ἀπὸ τούς λοιπούς, ὅσον ἡ ἐντύπωσις κάποιου ὅτι ἀρκεῖ εἰς τόν ἑαυτόν του· E διὰ τοῦτο καί εἰς ἀνάγκην τοῦ ἐνός πρὸς τόν ἄλλον ἐδημιούργησεν ἡμᾶς ὁ Θεός. Ἄν δηλαδή εἶσαι νοήμων, θά χρειασθῇς τόν ἄλλον· ἂν ὅμως νομίσης, ὅτι δέν τόν χρειάζεσαι, καθίστασαι περισσότερο ἀνόητος ἀπὸ ὄλους καί περισσότερο ἀδύνατος. Διότι ὁ τοιοῦτος θά καταστήσῃ τόν ἑαυτόν του καί ἔρημον ἀπὸ βοήθειαν, καί δι' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀμαρτάνει δέν θά ἀπολαύσῃ οὐδεμιᾶς οὔτε διορθώσεως οὔτε συγγνώμης, καί τόν Θεόν θά παροξύνῃ διὰ τῆς ματαιοδοξίας, καί πολὺ θά ἁμαρτήσῃ.

Διότι είναι δυνατόν, είναι δυνατόν πολλάκις καὶ ὁ νοήμων νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ πρέπον, καὶ ὁ πλέον ἀνόητος νὰ εὕρῃ κάτι ἀπὸ τὰ πρέποντα· πρᾶγμα τὸ ὅποιον συνέβη ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ πενθεροῦ του, **682** πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ παιδὸς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐπὶ τοῦ Ἰσαάκ καὶ τῆς Ρεβέκκας. Νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι ὑποβιάζεσαι ὅταν χρειάζεσαι τὸν ἄλλον. Διότι αὐτὸ μᾶλλον σέ ὑψώνει, αὐτὸ σέ κάμνει ἰσχυρότερον, αὐτὸ σέ καθιστᾷ καὶ λαμπρότερον καὶ ἀσφαλέστερον.

«**Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες**» (στ. 17). Διότι ἐὰν κατηγορῇς τὸν ἄλλον πού σχεδιάζει τὸ κακόν, διατί καθιστᾷς τὸν ἑαυτὸν σου ὑπεύθυνον εἰς τὴν κατηγορίαν; Ἐὰν ἐκεῖνος κακῶς ἐπράξε, διατί δὲν ἀποφεύγεις τὸν ζῆλον νὰ τὸν μιμηθεῖς; Καὶ κύτταξε πῶς ἐδῶ δὲν διεχώρισεν, ἀλλὰ κοινὸν ἔθεσε τὸν νόμον. Διότι δὲν εἶπεν, εἰς τὸν πιστὸν νὰ μὴ ἀποδώσῃς κακὸν **B** ἀλλὰ «**μηδενί**», ἔστω καὶ ἂν εἶναι εἰδωλολάτρης, ἔστω βδελυρὸς, ἔστω ὀστισθήποτε.

«**Προνοοῦμενοι καλὰ ἐνώπιον ἀνθρώπων πάντων, εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες**» (στ. 17-18). Τοῦτο σημαίνει «**λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων**» (Ματθ. 5, 16), ὅχι διὰ νὰ ζῶμεν πρὸς κενοδοξίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ παρέχωμεν ἀφορμὴν ἐναντίον ἡμῶν εἰς ἐκεῖνους πού θὰ ἤθελαν νὰ μᾶς βλάψουν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «**Ἀπόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἑλλήσι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ**» (Α΄ Κορινθ. 10, 32).

Καλῶς δὲ εἰς τὴν συνέχειαν ἐδήλωσεν εἰπὼν «**εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν**». Διότι συμβαίνει ὅπου δὲν εἶναι δυνατόν· **C** π.χ. ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ εὐσεβείας, ὅταν ὁ ἀγὼν εἶναι περὶ ἀδικουμένων. Καὶ διατί ἀπορεῖς, ἐὰν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τοῦτο δὲν εἶναι πάντοτε δυνατόν, ὅπου βεβαίως καὶ ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ταύτην τὴν ἀνάγκην ἔλυσεν, εἰπὼν: «**Εἰ δὲ ὁ ἀπίστος χωρίζεται, χωρίζεσθω**» (Α΄ Κορινθ. 7, 15); Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Ἐκεῖνα πού ἀνήκουν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ τὰ παρέχῃς, καὶ εἰς οὐδένα νὰ μὴ δίδῃς ἀφορμὴν πολέμου καὶ μάχης, οὔτε εἰς Ἰουδαῖον, οὔτε εἰς εἰδωλολάτρην· ἐὰν δὲ κάπου ἴδῃς ὅτι ἡ εὐσέβεια παραβλάπτεται, νὰ μὴ προτιμᾷς τὴν ὁμόνοιαν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ νὰ ἴστασαι γενναίως ἕως θανάτου· καὶ νὰ μὴ πολεμᾷς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐναντίον τῆς ψυχῆς, οὔτε νὰ ἀποστρέφῃσαι τὴν διάθεσιν, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν κακῶν καταστάσεων μόνον νὰ μάχεσαι· **D** διότι τοῦτο σημαίνει «**τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες**». Ἐστω καὶ ἂν ἐκεῖνος δὲν εἰρηνεύῃ, σὺ νὰ μὴ γεμίσης τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ σφοδρὸν κλονισμόν, ἀλλὰ νὰ εἶσαι φίλος κατὰ τὴν διάθεσιν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προηγουμένως εἶπον; χωρὶς εἰς καμμίαν περίπτωσιν νὰ προδίδῃς τὴν ἀλήθειαν.

«**Μηδὲ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ**· γέγραπται γάρ, ἐμοὶ ἐκδίκησις ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος» (στ. 19 πρβλ. καὶ Δευτ. 32, 25). Εἰς ποίαν ὀργὴν; Εἰς τὴν

ὀργήν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐπειδὴ τοῦτο ἰδιαίτερος ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῇ ὁ ἀδικηθεὶς, ὥστε τὴν ἐκδίκησιν νὰ ἀπολαύσῃ, αὐτὸ τοῦτο δίδει ὁ Θεός μετὰ πολλῆς ἀφθονίας· διότι ἂν σὺ ὁ ἴδιος δέν ἀμυνθῇς, ὁ Θεός θά εἶναι τιμωρός. Παραχώρησε λοιπόν εἰς αὐτόν, λέγει, νὰ ἀνταπεξέλθῃ· **Ε** τοῦτο δηλαδὴ σημαίνει «*ὅτε τόπον τῇ ὀργῇ*».

Ἐπειτα κατηγορῶν ἐπιπλέων, καὶ τὴν μαρτυρίαν προσέθεσε, καὶ διὰ ταύτης περισσότερον ἀφοῦ ἀνεκούφισεν αὐτόν, περισσοτέραν ἐγκαρτέρησιν ἀπαιτεῖ ἀπὸ αὐτόν, λέγων: «*Ἐάν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐάν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γάρ ποιῶν, ἀνθρακας πυρός σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν*» (στ. 20-21). Τί λέγω δηλαδὴ, λέγει, ὅτι πρέπει νὰ εἰρηνεύετε; Διότι καὶ νὰ εὐεργετῇτε παραγγέλλω: «*Ψώμιζε γάρ αὐτόν καὶ πότιζε*» λέγει. Ἐπειτα ἐπειδὴ πάρα πολὺ κοπιῶδες παρήγγειλε καὶ μέγα, προσέθετε: **683** «*Τοῦτο γάρ ποιῶν, ἀνθρακας πυρός σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*». Ταῦτα δὲ ἔλεγε, καὶ ἐκεῖνον ἐμποδίζων διὰ τοῦ φόβου, καὶ τοῦτον καθιστῶν προθυμότερον διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀντιδόσεως. Διότι ὁ ἀδικηθεὶς ὅταν ἐξασθενήσῃ, δέν ἱκανοποιεῖται τόσον ἀπὸ τὰ ἰδικά του ἀγαθὰ, ὅσον ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνου πού τόν ἔχει λυπήσει. Διότι τίποτε δέν εἶναι τόσον εὐχάριστον, ὅσον τὸ νὰ ἴδωμεν τόν ἐχθρόν νὰ τιμωρῇται.

Ἐκεῖνο λοιπόν τὸ ὅποιον ἐπιθυμεῖ, τοῦτο δίδει πρῶτον εἰς αὐτόν· καὶ ὅταν ἀφήσῃ τὸ δηλητήριον, τότε κατόπιν συμβουλεύει τὰ ὑψηλότερα, λέγων: «*Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ*». Διότι ἐγνώριζεν, ὅτι ἔστω καὶ ἂν εἶναι θηρίον ὁ ἐχθρός, ὅταν τοῦ παράσχωμεν ἄρτον δέν παραμένει ἐχθρός· **Β** ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀδικηθεὶς εἶναι ἀπείρως μικρόψυχος, ὅταν δίδῃ εἰς αὐτόν ἄρτον καὶ ὕδωρ, οὔτε αὐτός κατόπιν θά ἐπιθυμήσῃ τὴν τιμωρίαν ἐκείνου.

Διὰ τοῦτο, ἐν τέλει λαμβάνων θάρρος ἀπὸ τὸ πρᾶγμα αὐτό, δέν ἠπειλήσεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ἄφθονον χορηγεῖ τὴν τιμωρίαν. Διότι δέν εἶπε «*θά τιμωρήσῃς*», ἀλλὰ «*ἀνθρακας πυρός σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ*». Ἐπειτα καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτόν εἰπών: «*Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν*»· καὶ κατὰ τρόπον ἡρεμον ὑπεδήλωσεν ὅτι δέν πρέπει νὰ κάμνῃ τοιαύτην προαίρεσιν· διότι τὸ νὰ μνησικακῇ ἀκόμῃ, σημαίνει ὅτι ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ κακοῦ. **Γ** Ἀλλὰ δέν εἶπε μὲν αὐτό ἐξ ἀρχῆς· διότι οὔτε εἶχε καιρόν· ὅταν ὅμως ἀπεμάκρυνε τόν θυμόν αὐτοῦ, τότε προσέθεσε λέγων: «*Νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν*»· Ἀφοῦ καὶ τοῦτο εἶναι νίκη.

Διότι καὶ ἐκεῖνος πού πυκτεύει, τότε μᾶλλον νικᾷ, ὅχι ὅταν θέσῃ τόν ἑαυτόν του ὑπό, ὥστε νὰ δεχθῇ τὰ κτυπήματα, ἀλλ' ὅταν ἀποφεύγῃ καὶ προετοιμάζῃ τόν ἀνταγωνιστήν νὰ ἀναλίσκῃ εἰς τόν ἄερα τὴν δύναμιν. Διότι κατ' αὐτόν τόν τρόπον οὔτε αὐτός θά κτυπηθῇ, καὶ ἐκείνου θά ἐξαφανίσῃ ὅλην τὴν δύναμιν· πρᾶγμα τὸ ὅποιον συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ὕβρεων. Διότι ὅταν μὲν ἀνταποδώσῃς τὴν ὕβριν, ἡττήθῃς ὅχι ἀπὸ ἀνθρώπων, ἀλλὰ, πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἶναι αἰσχρότερον, ἀφοῦ παρεκινήθῃς ἀπὸ

πάθος ἀνελεύθερον, τὸν θυμόν· **Δ** ἂν ὁμως σιωπήσης, καὶ ἐνίκησες, καὶ χωρὶς κόπον ἔστησες τὸ τρόποιον, καὶ ἀναριθμήτους θά ῃς τοὺς στεφανοῦντας, καὶ κατηγοροῦντας τὸ ψεῦδος τῆς λοιδορίας. Διότι ἐκεῖνος μὲν πού ἀντιλέγει, φαίνεται ὅτι ἀντιλέγει ὡς ἐρεθιζόμενος· ἐκεῖνος δὲ πού ἐρεθίζεται, παρέχει ὑπόνοιαν ὅτι ἔχει συνείδησιν τῶν λεγομένων· ἂν δὲ ἐμπαίξης διὰ τοῦ ἐμπαιγμοῦ ἐξαπέλυσες τὴν ἐναντίον σου καταδικαστικὴν ἀπόφασιν.

Καὶ ἐὰν θέλῃς νὰ λάβῃς σαφῆ ἀπόδειξιν τῶν λεχθέντων, νὰ ἐρωτήσης αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν ἐχθρόν, πότε περισσότερον ὑποφέρει, **Ε** ὅταν, ἀφοῦ ἐξαφθῇς, ἀνταποδώσῃς τὴν ὕβριν, ἢ ὅταν ἐν ὕβρίξει ἐμπαίξης· καὶ τοῦτο μᾶλλον θά ἀκούσῃς. Διότι δὲν εὐχαριστεῖται τόσον, ὅταν δὲν ὑβρίζεται, ὅσον ὑποφέρει, ὅταν δὲν δύναται νὰ σέ ἀπειλήσῃ. Δὲν βλέπεις ἐκείνους πού θυμῶνουν, ὅτι ἐνῷ δὲν ἐνδιαφέρονται πολὺ διὰ τὰς ἰδίας πληγὰς, ἐπιτίθενται μέ πολλὴν ὀρμὴν, **684** καὶ χειρότερον ἀπὸ ἀγρίου χοίρου ζητοῦν τὰ τραύματα τοῦ πλησίον, καὶ πρὸς τὸ ἐν τοῦτο ἀποβλέπουν, καὶ τοῦτο περισσότερον, παρά νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τοῦ νὰ πάθουν κάτι;

Ὅταν λοιπὸν ἀποστερήσῃς αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἰδιαιτέρως ἐπιθυμεῖ, τοῦ ἀπεστέρησες τὰ πάντα, τὸν ἐξευτέλισες, καὶ τὸν ἀπέδειξες εὐκαταφρόνητον, καὶ παιδίον μᾶλλον παρά ἄνδρα, καὶ σὺ μὲν ἀφοῦ ἔλαβες κρίσιν φιλοσόφου, ἐκεῖνον δὲ ἀφοῦ τὸν περιέβαλες μέ ἐντύπωσιν πονηροῦ θηρίου.

Αὐτὸ ἃς πράττωμεν καὶ ὅταν τυπώμεθα, καὶ ὅταν θέλωμε νὰ τύπτωμεν, νὰ μὴ ἀντιτύπτωμεν. **Β** Ἀλλὰ θέλεις νὰ δώσῃς καίριον κτύπημα; Νὰ στρέψῃς εἰς αὐτόν καὶ τὴν ἄλλην σιαγὸνα, καὶ μέ ἀναριθμητὰ τραύματα θά κτυπήσῃς αὐτόν. Διότι ἐκεῖνοι πού χειροκροτοῦν καὶ θαυμάζουν δι' αὐτὸν εἶναι φοβερώτεροι ἀπὸ ἐκείνους πού λιθοβολοῦν· καὶ ἐνώπιον ἐκείνων ἡ συνείδησις αὐτοῦ θά τὸν κατηγορήσῃ, καὶ θά ἀπαιτήσῃ μεγίστας τιμωρίας διὰ τὸν ἑαυτὸν του, καὶ ὡς νὰ ἔχῃ ὑποστῇ τὰ ἔσχατα, τοιουτοτρόπως ἀφοῦ ἐρυθριάσῃ θά ἀναχωρήσῃ.

Ἐὰν δὲ ζητῇς καὶ τὴν δόξαν παρά τῶν πολλῶν, καὶ ταύτην περισσότερον θά ἀπολαύσῃς. Διότι καὶ κατ' ἄλλον τρόπον μὲν ἔχομεν κάποιαν συμπάθειαν πρὸς ἐκείνους πού ὑποφέρουν· ὅταν δὲ τοὺς ἴδωμεν νὰ μὴ ἀνταποδίδουν τὰ κτυπήματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν νὰ ἐκδίδουν, ὅχι μόνον ἐλεοῦμεν, ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν.

Γ Διὰ ταῦτα ἤδη ἐγὼ πολὺ θρηνῶ, διότι ἐνῷ ἡδυνάμεθα καὶ τὰ παρόντα νὰ ἔχωμεν, ἐὰν ἡκούομεν ὅπως ἔπρεπε τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ μέλλοντα νὰ ἐπιτυγχάνωμεν, ἐκπίπτομεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο, ἐπειδὴ παρακούομεν τὰ λεχθέντα, καὶ ἀσχολοῦμεθα μέ περιττὰ πράγματα. Διότι ἐκεῖνος συμφερόντως ἐνομοθέτησε τὰ πάντα, καὶ ἔδειξε τί μὲν μᾶς κάμνει ἐνδόξους, τί δὲ αἰσχροὺς. Καὶ δὲν θά διέτασεν αὐτὸ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀποδεικνύῃ καταγελάστους τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μᾶς κάμνει περισ-

σότερον λαμπρούς ἀπό ὅλους, δηλαδή τό νά μή κακολογῶμεν ὅταν κακολογοῦμεθα, τό νά μή ἐκδικοῦμεθα ὅταν κακοποιούμεθα, διὰ τοῦτο διέταξεν αὐτά. **Δ** 'Εάν δέ τοῦτο εἶναι ὀρθόν, πολύ περισσότερον ὁ καλός λόγος ὅταν κακολογοῦμεθα, τό ἐγκώμιον ὅταν χλευαζόμεθα, ἡ εὐεργεσία ὅταν ἐπιβουλεύωμεθα.

Διὰ τοῦτο λοιπόν καί ἐνομοθέτησε ταῦτα. Διότι λυπεῖται τούς μαθητάς αὐτοῦ, καί σαφῶς γνωρίζει τί εἶναι ἐκεῖνο πού μᾶς κάμνει μικρούς ἢ μεγάλους. 'Εάν λοιπόν καί λυπῆται καί γνωρίζῃ, διατί φιλονεικεῖς πρὸς αὐτόν θέλων νά βαδίσῃς ἄλλην ὁδόν; Διότι ἡ νίκη διὰ τῆς κακοποιήσεως, εἶναι ἐκ τῶν διαβολικῶν νόμων διὰ τοῦτο βεβαίως εἰς τούς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας οὐ τελοῦνται πρὸς τιμὴν ἐκείνου, κατ' αὐτόν τόν τρόπον ὑπερτεροῦν ὅλοι οἱ ἀγωνιζόμενοι. **Ε** 'Ἄλλ' ὁ νόμος οὗτος τῶν στεφάνων δέν ἰσχύει εἰς τό στάδιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἐντελὴς ἀντίθετος, ἔχει νομοθετήσει νά στεφανοῦται ὁ πληττόμενος, ὅχι ὁ πλήττων. Διότι τοιοῦτον εἶναι τό στάδιον αὐτοῦ· ὅλα τὰ ἔχει διατεταγμένα ἀντιθέτως· ὥστε ὅχι μόνον μέ τὴν νίκην, ἀλλὰ καί μέ τόν τρόπον τῆς νίκης νά γίνεται τό θαῦμα μεγαλύτερον· διότι ὅταν ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἄλλοῦ εἶναι ἥττα, ταῦτα τὰ ἀποδεικνύη νίκης δημιουργικά, τοῦτο εἶναι δύναμις Θεοῦ, τοῦτο τό στάδιον εἶναι οὐρανοῦ, τοῦτο θέατρον εἶναι ἀγγέλων.

Αἱ ἀδικίαι πρέπει νά ἀντιμετωπίζονται καρτερικῶς.

Γνωρίζω, ὅτι τώρα διεθερμάνθητε, καί ἔχετε καταστή ἀπαλώτεροι ἀπό κηρόν· ἀλλ' ὅταν ἀναχωρήσητε ὅλα τὰ λησμονεῖτε. Διὰ τοῦτο πονῶ, **685** διότι τὰ λεγόμενα δέν δεικνύομεν εἰς τὰ ἔργα, παρά τό γεγονός· ὅτι πρόκειται τὰ μέγιστα ἀπό αὐτὰ νά κερδίζωμε. Διότι ἂν ἐπιδείξωμεν ἐπιείκειαν, θά γίνωμεν ἀνίκητοι εἰς ὅλους, καί οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε μικρός, οὔτε μέγας θά δυνηθῇ νά βλάβῃ ἡμᾶς. Διότι καί ἂν κάποιος κακολογήσῃ, σέ μέν οὐδόλως, τόν ἑαυτόν του ὅμως πάρα πολύ ἔβλαψε· καί ἂν πάλιν ἀδικήσῃ, ἡ βλάβη εἰς ἐκεῖνον πού ἔχει ἀδικήσῃ παραμένει.

Δέν βλέπεις καί εἰς τὰ δικαστήρια, ὅτι ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἀδικηθῇ ἔχουν σταθῇ λαμπροί καί μετὰ πολλῆς παρρησίας ὁμιλοῦν, ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔχουν ἀδικήσῃ κύπτουν πρὸς τὰ κάτω μέ ἐντροπὴν καί φόβον; Καί διατί ἀναφέρω κατηγορίαν καί ἀδικίαν; Διότι ἔστω καί ἂν ἀκονίσῃ τό ξίφος κατὰ σοῦ, ἔστω καί ἂν εἰς αὐτόν τόν λαιμόν βυθίσῃ τὴν δεξιάν, **Β** σέ μέν οὐδόλως παρέβλαψε, τόν ἑαυτόν του ὅμως κατέσφαξε.

Καί θά ἐπιβεβαιώσῃ τόν λόγον ὁ πρῶτος κατ' αὐτόν τόν τρόπον φονευθεὶς ὑπὸ ἀδελφικῆς δεξιᾶς. Διότι ἐκεῖνος μέν ἀπῆλθε πρὸς τόν ἀκύμαντον λιμένα, ἀφοῦ ἀπέκτισεν ἀθάνατον δόξαν· ὁ ἄλλος ὅμως ἔζη βίον ἀθλιώτερον παντός θανάτου, στενάζων καί τρέμων, καί περιφέρων εἰς τό σῶμα τὴν κατηγορίαν τοῦ συμβάντος.

Ἄς μὴ ἐπιδιώκωμεν λοιπόν τοῦτο, ἀλλ' ἐκεῖνο. Διότι ἐκεῖνος μὲν κακοποιούμενος δὲν ἔχει μόνιμον μαζί του τὸ κακόν· διότι δὲν ἔκαμε ὁ ἴδιος αὐτό, ἀλλ' ἀπὸ ἀλλοῦ ἀφοῦ τὸ ἐδέχθη, τὸ μετέβαλεν εἰς ἀγαθόν διὰ τῆς ὑπομονῆς· ἐκεῖνος ὁμῶς πού ἐκακοποίησε, μαζί του ἔχει τὴν πληγὴν τῆς κακίας.

С Ὁ Ἰωσήφ δὲν εὐρίσκετο εἰς δεσμωτήριον, ἡ δὲ πόρνη πού ἐσκέφθη κακόν δι' αὐτόν δὲν ἔμενεν εἰς οἰκίαν λαμπράν καὶ περιφανή; Ποῖος λοιπόν θά ἤθελες νὰ γίνης. Καὶ μὴ ἀναφέρης, παρακαλῶ, τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ νὰ ἐξετάσης αὐτά καθ' ἑαυτά τὰ γεγονότα· διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον χίλιες φορές θά προτιμήσης τὴν φυλακὴν τοῦ Ἰωσήφ, ἀπὸ τὴν οἰκίαν εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ ἡ πόρνη. Διότι ἐάν ἐξετάσης τὴν ψυχὴν καὶ τῶν δύο, τὴν μὲν θά ἰδῇς νὰ εὐρίσκεται εἰς εὐρυχωρίαν καὶ παρρησίαν πολλήν, τὴν δὲ τῆς Αἰγυπτίας εἰς στενοχωρίαν καὶ ἐντροπήν, καὶ κατῆφειαν καὶ θόρυβον, καὶ ἀθυμίαν πολλήν· ἂν καὶ βεβαίως αὕτη ἐθεώρει ὅτι ἐνίκα, ἀλλ' αὕτη δὲν ἦτο νίκη.

D Ταῦτα λοιπόν γνωρίζοντες, ἅς προετοιμάσωμεν τοὺς ἑαυτούς μας διὰ τὴν κακοπάθειαν, ὥστε καὶ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν κακοπάθειαν, καὶ νὰ συναντήσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε πάντες νὰ ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ'

(Ρωμ. 13,1 — 10)

«Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω» (στ. 1).

E. Πολὺν λόγον κάμνει διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστολάς, ὅπως ἀκριβῶς τοὺς ὑπηρέτας εἰς τοὺς κυρίους, τοιούτοτρόπως καὶ τοὺς ἀρχομένους εἰς τοὺς ἀρχοντας ὑποτάσσων. Πράττει δὲ τοῦτο, δεικνύων ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἰσήγαγε τοὺς ἰδικούς του νόμους διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς κοινῆς πολιτείας, ἀλλὰ διὰ καλυτέραν διορθωσιν, καὶ ἐκπαιδεύων νὰ μὴ δεχώμεθα περιττοὺς καὶ ἀνωφελεῖς πολέμους. Διότι ἀρκούν αἱ ἐπιβουλαὶ αἱ προστιθέμεναι ἐναντίον ἡμῶν διὰ τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν πειρασμούς περιττοὺς καὶ ματαίους.

Πρόσεξε δὲ πῶς καὶ εὐκαίρως ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς τὸν περὶ τούτων λόγον. **686** Διότι ὅταν ἀπῆτησε τὴν πολλὴν ἐκείνην ἐγκαρτέρησιν, καὶ τοὺς κατέστησε καταλλήλους καὶ εἰς τοὺς φίλους καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ εἰς τοὺς δυστυχοῦντας, καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ εἰς ὅλους γενικῶς ἀφοῦ τοὺς κατέστησε χρησίμους, καὶ κατεφύτευσε τὴν εἰς ἀγγέλους πρέπουσαν πολιτείαν, καὶ τὸν θυμὸν ἐξηφάνισε καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἡμπόδισε, καὶ δι' ὅλων κατεπράυνε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, τότε εἰσάγει

καί τήν συμβουλὴν δι' αὐτά. Διότι εἴαν πρέπει τοὺς ἀδικοῦντας νά τοὺς ἀμείβωμε μέ τὰ ἀντίθετα, πολὺ περισσότερον πρέπει νά πειθώμεθα εἰς τοὺς εὐεργετοῦντας. Ἀλλά τοῦτο μέν τοποθετεῖ πρὸς τό τέλος τῆς προτροπῆς· ἐξ ἀρχῆς δέ δέν κινεῖ τούτους τοὺς λογισμοὺς, τοὺς ὁποίους εἶπον, ἀλλά ἐκείνους πού διατάσσουν νά πράττωμεν τοῦτο κατὰ ὀφειλήν.

Β Καί δεικνύων, ὅτι εἰς ὅλους διατάσσονται ταῦτα, καί εἰς τοὺς ἱερεῖς καί εἰς τοὺς μοναχοὺς, ὅχι μόνον εἰς τοὺς λαϊκοὺς, ἀπό τὴν ἀρχὴν ἔκαμε αὐτό φανερόν λέγων ὡς ἐξῆς: «*Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω*»· ἔστω καί ἂν εἶσαι ἀπόστολος, ἔστω εὐαγγελιστής, ἔστω προφήτης, ἔστω ὁστισδήποτε· διότι δέν ἀνατρέπει τὴν εὐσέβειαν ἡ ὑποταγὴ αὕτη. Καί δέν εἶπεν ἀπλῶς «*πειθέσθω*», ἀλλ' «*ὑποτασσέσθω*».

Καί πρῶτον δικαίωμα τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, καί πρέπει εἰς πιστοὺς λογισμοὺς, ἡ διαταγὴ αὕτη νά προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν· **Γ** «*Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, φησὶν, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ*» (στ. 1). Τί λέγεις; πᾶς ἀρχὼν λοιπόν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔχει χειροτονηθῇ; Δέν ἐννοῶ τοῦτο, λέγει· διότι ὁ λόγος μου τώρα δέν εἶναι διὰ τοὺς καθ' ἑκαστον ἀρχοντας, ἀλλά δι' αὐτό τό ἴδιον τό πρᾶγμα. Διότι τό νά ὑπάρχουν ἀρχαί, καί ἄλλοι μέν νά ἄρχουν, ἄλλοι δέ νά ἄρχωνται, καί νά μὴ φέρωνται ἅπαντα ἀπλῶς καί ἀφροντίστως, τῶν λαῶν περιγομένων ὅπως τὰ κύματα τῆδε κάκεισε, λέγω ὅτι εἶναι ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τοῦτο δέν εἶπεν «*οὐ γάρ ἐστιν ἀρχὼν, εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ*», ἀλλά περὶ τοῦ πράγματος διδάσκει λέγων: **Δ** «*Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δέ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν*» (στ. 1). Κατ' αὐτόν τόν τρόπον καί ὅταν λέγῃ κάποιος σοφός, ὅτι «*παρὰ Κυρίου ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή*» (Παροιμ. 19,14), τοῦτο λέγει, ὅτι τὸν γάμον ὁ Θεός ἐποίησεν, ὅχι ὅτι ἕκαστον πού συνέρχεται εἰς γυναικα αὐτός συνάπτει· διότι βλέπομεν πολλοὺς ἐπὶ κακῷ, καί ὅχι διὰ νόμου γάμου, νά συνέρχωνται μεταξύ τῶν, καί δέν ἀποδίδομεν τοῦτο εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἐκεῖνο τό ὁποῖον αὐτός ὁ Χριστός ἔλεγεν: «*Ὁ ποιήσας ἐξ ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς· καὶ εἶπεν, ἀντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ*» (Ματθ. 19,4-5, Γεν. 2,24), τοῦτο ἔλεγεν ἐρμηνεύων καί ὁ σοφός ἐκεῖνος. **Ε**. Διότι ἐπειδὴ ἡ ὁμοτιμία πολλάκις εἰσάγει μάχην, πολλάκις ἐποίησε τὰς ἀρχάς καί τὰς ὑποταγάς, π.χ. ὅπως ἀνδρός καί γυναικός, ὅπως παιδός καί πατρός, ὅπως γέροντος καί νέου, ὅπως δούλου καί ἐλευθέρου, ὅπως ἀρχοντος καί ἀρχομένου, ὅπως διδασκάλου καί μαθητοῦ.

Καί διατί ἀπορεῖς πού ἐπραξε τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ βεβαίως καί ἐπὶ τοῦ σώματος τό ἴδιον ἀκριβῶς ἐπραξε; Διότι οὔτε ἐδῶ κατέστησεν ὅλα ὁμότιμα, ἀλλά ἄλλο μέν κατώτερον, ἄλλο δέ καλύτερον ἐδημιούργησε, καί ἐποίησεν ἐκ τῶν μελῶν ἄλλα μέν νά ἄρχουν, ἄλλα δέ νά ἄρχωνται. Καί εἰς τὰ ἄλογα δέ τό ἴδιον ἀκριβῶς δύνатаί τις νά ἴδῃ ὅπως εἰς τὰς μελίσσας, 687 ὅπως εἰς

τάς γεράνους, ὅπως εἰς τὰς ἀγέλας τῶν ἀγρίων προβάτων. Καί οὔτε ἡ θάλασσα ἔχει στερηθῇ αὐτῆς τῆς εὐταξίας, ἀλλά καί ἐκεῖ πολλά τῶν γενῶν τάσσονται ὑπὸ ἓνα ἐκ τῶν ἰχθύων καί στρατηγοῦνται, καί κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἀποδημοῦν εἰς μακράς ἀποδημίας. Διότι ἡ ἀναρχία παντοῦ εἶναι κακόν, καί αἴτιον συγχύσεως.

Ἀφοῦ εἶπε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ προέρχονται αἱ ἐξουσίαι, προσέθεσεν: «**Ὡστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν**» (στ. 2). Κύτταξε ποῦ ἀνύψωσε τὸ πρᾶγμα, καί ἀπὸ ποῦ ἐφόβησε, καί πῶς ἔδειξε τοῦτο νά γίνεται κατὰ ὀφειλὴν. Διότι διὰ νά μὴ λέγουν οἱ πιστοί, **Β** ὅτι ἐξευτελίζεις ἡμᾶς καὶ κάμνεις εὐκαταφρονήτους, ἡμᾶς οἱ ὅποιοι πρόκειται νά ἀπολαμβάνωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅταν μᾶς ὑποτάσσης εἰς ἄρχοντας, δεικνύει ὅτι ὄχι εἰς ἄρχοντας, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν πάλιν ὑποτάσσει μέ τὸ νά πράττῃ αὐτό· διότι εἰς ἐκεῖνον πείθεται αὐτός ποῦ ὑποτάσσεται εἰς τὰς ἀρχάς. Ἀλλὰ δὲν λέγει τοιοῦτοτρόπως, π.χ. ὅτι εἰς τὸν Θεόν πείθεται ἐκεῖνος ποῦ ὑπακούει εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου φοβίζει καὶ ἀκριβέστερον φέρει εἰς πέρας αὐτό ὅταν λέγῃ, ὅτι ὁ μὴ ὑπακούων εἰς ἐκεῖνον, τὸν Θεόν πολεμεῖ ποῦ ἐνομοθέτησεν αὐτά.

Καὶ τοῦτο προσπαθεῖ νά δείξῃ πανταχοῦ, ὅτι δὲν χαρίζομεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπακοήν, ἀλλὰ τὴν ὀφειλομένην. Διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ τοὺς ἀπίστους ἄρχοντας προσήλκυσε μᾶλλον πρὸς εὐσέβειαν, καὶ τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπακοήν. **Γ** Διότι τότε πολὺς λόγος ἐκυκλοφόρει ποῦ ἐσυκοφάντει τοὺς ἀποστόλους, ὅτι ἅπαντα καὶ ἔπραττον καὶ ἔλεγον δι' ἐπανάστασιν καὶ καινοτομίαν καὶ δι' ἀνατροπὴν τῶν κοινῶν νόμων. Ὅταν λοιπὸν δείξης, ὅτι ὁ κοινός ἡμῶν Δεσπότης τοῦτο μεταβιβάζει εἰς ὅλους τοὺς ἰδικούς του, καὶ θά ἀποφράξῃς τὰ στόματα ἐκείνων ποῦ μᾶς συκοφαντοῦν ὡς νεωτεροποιούς, καὶ μέ περισσοτέραν παρρησίαν θά διδάξῃς ὑπὲρ τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας.

Νά μὴ ἐντρέπῃσαι λοιπὸν, λέγει, διὰ τὴν τοιαύτην ὑποταγήν. **Δ** Διότι ὁ Θεός ἐνομοθέτησε τοῦτο, καὶ εἶναι αὐστηρὸς τιμωρός, ὅταν ταῦτα περιφρονοῦνται. Διότι δὲν θά σέ τιμωρήσῃ μέ τὴν τυχοῦσαν τιμωρίαν, ὅταν παρακούσης, ἀλλὰ καὶ μέ πολὺ αὐστηράν, καὶ τίποτε δὲν θά σέ ἀπαλλάξῃ ὅταν ἀντιλέγῃς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θά ὑποστῇς σκληράν τιμωρίαν, καὶ οὐδεὶς θά σέ προστατεύσῃ, καὶ τὸν Θεόν θά παροργίσῃς περισσότερον. Πράγματα τὰ ὅποια ὅλα ὑπονοῶν ἔλεγεν: «**Οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἐαυτοῖς κρίμα λήνουνται**» (στ.2).

Ἐπειτα δεικνύων δὲ τὸ κέρδος τοῦ πράγματος μετὰ τὸν φόβον, καὶ διὰ τῶν συλλογισμῶν πείθει λέγων ὡς ἐξῆς: «**Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν**» (στ.3). Διότι ἐπειδὴ βαθεῖαν ἔδωκε τὴν πληγὴν καὶ κατέπληξεν αὐτοὺς, πάλιν τοὺς ἐνθαρύνει, **Ε** ὅπως ἀκριβῶς ὁ σοφὸς ἱατρός ποῦ δίδει πρόσφορα φάρμακα, παρηγορῶν καὶ λέγων: Τί φοβεῖσαι; τί φρίττεις; διότι μήπως σέ ἐπιτιμᾷ, ὅταν πράττῃς καλῶς;

διότι μήπως εἶναι φοβερός, ὅταν ἀσκήῃς τὴν ἀρετὴν;

Διὰ τοῦτο προσθέτει: «Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; Τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ, καὶ ἔξεις ἑπαινον ἐξ αὐτῆς» (στ. 3). Εἶδες πῶς ἐξοικειώσεν αὐτόν πρὸς τὸν ἄρχοντα, ἀφοῦ ἐδειξεν, ὅτι αὐτὸς κáθηται καὶ ἐπαινέτης αὐτοῦ; Εἶδες πῶς ἐξηφάνισε τὸν θυμὸν;

«Θεοῦ γάρ ἐστι διάκονός σοι εἰς τὸ ἀγαθόν» (στ. 4). Τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ σέ φοβήσῃ, λέγει, διότι καὶ ἐπαινεῖ· τόσον πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐμποδίσῃ, διότι καὶ συνεργάζεται. Ὅταν λοιπὸν τὸν ἔχῃς καὶ ἐπαινέτην καὶ βοηθόν, διατί δὲν ὑποτάσσῃσαι; 688 Διότι καὶ μέ ἄλλον τρόπον σοῦ κάμνει εὐκολωτέραν τὴν ἀρετὴν, ἀφοῦ τοὺς μὲν πονηροὺς τιμωρῇ, τοὺς δὲ ἀγαθοὺς εὐεργετῇ καὶ τιμᾷ, καὶ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ συνεργάζεται· διὰ τοῦτο καὶ διάκονον ὠνόμασεν αὐτόν. Πρόσεξε δὲ· συμβουλευώ ἐγὼ περὶ σωφροσύνης, καὶ ἐκεῖνος λέγει τὰ ἴδια διὰ τῶν νόμων· συμβουλευώ ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα πλεονέκται οὔτε ἄρπαγες, καὶ ἐκεῖνος ὑπὲρ τούτων κáθηται δικάζων. Ὡστε συνεργός καὶ βοηθός εἶναι εἰς ἡμᾶς, καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοῦτο ἔχει ἀποσταλῇ. Καὶ διὰ τὰ δύο λοιπὸν εἶναι σεβαστός, καὶ διότι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεστάλη, καὶ διότι διὰ τοιοῦτον πρᾶγμα.

Β «Ἐάν δέ καὶ τὸ κακὸν ποιῇς φοβοῦ» (στ. 4). Ἄρα δὲν δημιουργεῖ τὸν φόβον ὁ ἄρχων, ἀλλ' ἡ ἰδική μας πονηρία.

«Οὐ γάρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ» (στ. 4). Εἶδες πῶς παρουσίασεν αὐτόν, ἀφοῦ τὸν ὥπλισεν ὅπως ἀκριβῶς τὸν στρατιώτην, ἀφοῦ τὸν παρέστησε φοβερόν εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας;

«Θεοῦ γάρ διάκονός ἐστιν εἰς ὀργήν, ἐνδικὸς τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι» (στ. 4). Διότι διὰ νὰ μὴ ἀποσκιρτήσῃς ἐπειδὴ πάλιν ἤκουσες κόλασιν καὶ τιμωρίαν καὶ μάχαιραν, πάλιν λέγει, ὅτι ἐκπληροῖ νόμον Θεοῦ. Διότι ποῖαν σημασίαν ἔχει, ἂν καὶ αὐτὸς ἀγνοῇ; Ἀλλ' ὁ Θεὸς τοιοιτοτρόπως ἐπεσφράγισε. Ἐάν λοιπὸν καὶ ὅταν τιμωρῇ καὶ ὅταν τιμᾷ εἶναι διάκονος Θεοῦ, C προστατέων τὴν ἀρετὴν, ἀπομακρύνων τὴν κακίαν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ὁ Θεὸς θέλει, διὰ ποῖον λόγον φιλονεικεῖς πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος τόσα ἀγαθὰ εἰσάγει, καὶ προετοιμάζει τὰ ἰδικά σου; Διότι καὶ πολλοὶ οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἐξ αἰτίας τῶν ἀρχόντων ἡσκησαν ἀρετὴν, ὕστερον καὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἐπετέλεσαν αὐτήν. Διότι τοὺς περισσότερον ἀδιαφόρους δὲν ἐνοχλοῦν τόσον τὰ μέλλοντα, ὅσον τὰ παρόντα. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού προετοιμάζει τὴν ψυχὴν τῶν πολλῶν διὰ τοῦ φόβου καὶ τῶν τιμῶν, ὥστε νὰ γίνῃ καταλληλοτέρα εἰς τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας, εὐλόγως οὗτος ἔχει ὀνομασθῇ διάκονος τοῦ Θεοῦ.

«Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν» (στ. 5). Τί σημαίνει «οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν»; D Ὅχι μόνον, λέγει, διότι ἀνθίστασαι εἰς τὸν θεόν χωρὶς νὰ ὑποτάσσῃσαι, οὔτε διότι προξενεῖς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου μεγάλα κακά καὶ ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ διότι καὶ εἰς τὰ μέγιστα γίνεται εὐεργέτης σου, ἀφοῦ εἶναι πρόξενος εἰρήνης καὶ πολιτικῆς οἰκονομίας. Διότι ἀναριθμητὰ ἀγαθὰ γί-

νονται εἰς τὰς πόλεις διὰ τῶν ἀρχῶν τούτων· ἐάν ἀφαιρέσῃς αὐτάς, ὅλα θὰ φύγουν, καὶ οὔτε πόλεις, οὔτε χωρία, οὔτε οἰκία, οὔτε ἀγορά, οὔτε τίποτε ἄλλο δὲν θὰ σταθῇ, ἀλλὰ ὅλα θὰ ἀνατραποῦν, ἀφοῦ οἱ δυνατώτεροι θὰ καταπίνουν τοὺς ἀσθενεστεροὺς. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἠκολούθει κάποια ὀργὴ τὸν παρακούοντα, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔπρεπε νὰ ὑποτάσσεται, Εἰς διὰ νὰ μὴ φανῇς ὅτι εἶσαι ἀσυνειδήτος, καὶ ἀγνώμων πρὸς τὸν εὐεργέτην.

«Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε, φησί. Θεοῦ γὰρ εἰσι λειτουργοί, εἰς τοῦτο αὐτὸ προσκαρτεροῦντες» (στ. 6). Ἀφοῦ ἄφησε κατὰ μέρος νὰ ἀναφέρῃ τὰς εὐεργεσίας τὰς γινόμενας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας εἰς τὰς πόλεις, π.χ. τὴν εὐταξίαν, τὴν εἰρήνην, τὰς ἄλλας ὑπηρεσίας, τὰς ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, τὰς ἐπὶ τῶν διαχειριζομένων τὰ κοινά, ἐξ ἑνὸς τούτου δεικνύει τὸ πᾶν. Ὅτι εὐεργετῆσαι δηλαδὴ ἀπὸ αὐτόν, λέγει, σύ μαρτυρεῖς, ἀφοῦ δίδεις μισθὸν εἰς αὐτόν. Κύτταξε σοφίαν καὶ σύνεσιν τοῦ μακαρίου Παύλου. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐφαίνετο ὅτι εἶναι φορτικόν καὶ δυσβάστακτον, δηλαδὴ τὸ τῶν ἀπαιτήσεων, τοῦτο ἀναφέρει ὡς δεῖγμα τῆς προνοίας αὐτῶν. Διότι διατί, λέγει, δίδομεν φόρους εἰς τὸν βασιλέα; 689 Ὅχι ἐπειδὴ προνοεῖ, ὅχι ἐπειδὴ προϊστάται τῆς φροντίδος ἀποδίδοντες μισθόν; Καὶ ὅμως δὲν θὰ ἐδίδομεν, ἐάν δὲν ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν συνειδήσιν διὰ τίποτε πονηρόν, μετὰ ἐπιβλέψεως· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐφάνη καλὸν ἄνωθεν διὰ τῆς κοινῆς γνώμης πάντων οἱ ἄρχοντες νὰ τρέφονται ἀπὸ ἡμᾶς, διότι ἀμελοῦντες τὰ ἰδικά των, διὰ τὰ κοινὰ πράγματα φροντίζουν, καὶ εἰς αὐτὰ δαπανοῦν ὅλην τὴν ἀσχολίαν των, διὰ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἰδικὰ μας διαφυλάσσονται.

Β Ἀφοῦ ἀνέφερε λοιπὸν τὰ ἀπὸ τῶν ἐξωθεν, πάλιν εἰς τὰ προηγουμένα ἐπαναφέρει τὸν λόγον· διότι τὸν πιστὸν κατ' αὐτόν τὸν τρόπον μᾶλλον ἦτο ἱκανὸς νὰ προσελκύσῃ· καὶ δεικνύει πάλιν, ὅτι εἰς τὸν Θεὸν τοῦτο ἀρέσει, καὶ εἰς αὐτὸ τελειώνει τὴν συμβουλήν, λέγων ὡς ἐξῆς: «Θεοῦ γὰρ εἰσι λειτουργοί».

Ἐπειτα δεικνύων καὶ τὸν κόπον αὐτῶν, καὶ τὴν ταλαιπωρίαν αὐτῶν προσέθεσεν: «Εἰς τοῦτο αὐτὸ προσκαρτεροῦντες». Διότι αὕτη εἶναι ἡ ζωὴ εἰς αὐτοὺς, αὕτη ἡ προσπάθεια, διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃς εἰρήνην. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ὅχι μόνον νὰ ὑποτασσώμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχώμεθα ὑπὲρ αὐτῶν προτρέπει· **Γ** καὶ ἀφοῦ ἔδειξε καὶ ἐκεῖ, ὅτι τὸ κέρδος εἶναι κοινόν, προσέθεσεν: «Ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν» (Α' Τιμοθ. 2, 1—2). Διότι καθόλου ὀλίγον δὲν συντελοῦν εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ παρόντος βίου ἡμῶν, τοποθετοῦντες ὅπλα, ἀποκρούοντες τοὺς ἐχθρούς, ἐμποδίζοντες τοὺς στασιαζόντας εἰς τὰς πόλεις, διαλύοντες τὰς διαφοράς ὧλων. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρεις, παρακαλῶ, ἐάν κάποιος κακῶς χρησιμοποίῃ τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ νὰ βλέπῃς τὴν εὐκοσμίαν αὐτῆς τῆς διατάξεως, καὶ θὰ ἰδῇς τὴν πολλὴν σοφίαν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησε ταῦτα.

«Ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον» τῷ

τό τέλος, τό τέλος· τῷ τόν φόβον, τόν φόβον· τῷ τήν τιμήν, τήν τιμήν. **Ὁ** Μηδενί μηδέν ὀφείλετε, εἰ μή τό ἀλλήλους ἀγαπᾶν (στ. 7-8). Ἀκόμη εἰς τὰ ἴδια ἐπιμένει, προτρέπων ὄχι μόνον χρήματα νά δίδουν εἰς αὐτούς, ἀλλά καί τιμήν καί φόβον. Καί πῶς ἐνῷ ἀνωτέρω λέγει «θέλεις μή φοβείσθαι τήν ἐξουσίαν; τό ἀγαθόν ποίει», ἐδῶ λέγει «ἀπόδοτε τόν φόβον»; Τήν μετ' ἐμφάσεως ἐννοῶν τιμήν, ὄχι τόν ἐκ τῆς πονηρᾶς συνειδήσεως φόβον, τόν ὅποιον, ἀνωτέρω ὑπεδήλωσε.

Καί δέν εἶπε «δότε», ἀλλ' «ἀπόδοτε», καί τās ὀφειλάς προσέθεσε· διότι δέν χαρίζεις, ὅταν πράττης αὐτό· διότι ὀφειλή εἶναι τό πρᾶγμα, καί ἐάν δέν πράττης αὐτό, θά ὑποστῇς τιμωρίαν ἀγνώμονος. Νά μή νομίσης λοιπόν ὅτι ἐξευτελίζεσαι; **Ε** καί παραβάλλεσαι ἐν σχέσει πρὸς τό ἀξίωμα τῆς ἰδικῆς σου φιλοσοφίας, ἂν ἐγερθῇς ὅταν παρευρίσκεται ὁ ἄρχων, ἂν ἀποκαλύψῃς τήν κεφαλῇν.

Διότι ἐάν, ἐνῷ εἰδωλολάτραι ἦσαν τότε οἱ ἄρχοντες, ἐνομοθέτησε ταῦτα, πολύ περισσότερον τώρα τοῦτο πρέπει νά γίνεται ἐπὶ τῶν πιστῶν. Ἐάν δέ λέγῃς, ὅτι εἰς σέ περισσότερα ἔχουν ἐμπιστευθῇ, μάθε ὅτι δέν εἶναι τώρα ὁ καιρός σου· διότι εἰσαί ξένος καί παρεπίδημος. Θά ἔλθῃ καιρός, ὅποτε θά φανῇς λαμπρότερος ἀπό ὅλους· τώρα ἡ ζωὴ σου ἔχει κρυφθῇ μαζί μέ τόν Χριστόν εἰς τόν Θεόν. Ὅταν ὁ Χριστός φανερωθῇ, τότε καί σεις μαζί μέ αὐτόν θά φανερωθῇτε ἐν δόξῃ. Νά μή ζητῇς λοιπόν τήν ἀμοιβήν εἰς τόν φθαρτόν τοῦτον βίον, ἀλλά ἔστω καί ἂν πρέπει νά παρασταθῇς μετά φόβου εἰς τόν ἄρχοντα, νά μή νομίσης ὅτι τοῦτο εἶναι ἀνάξιον τῆς ἰδικῆς σου καλῆς καταγωγῆς. Διότι ὁ Θεός τοιοῦτοτρόπως θέλει, ὥστε ὁ ἄρχων πού ἔχει σφραγισθῇ ἀπό αὐτόν νά ἔχῃ τήν οἰκίαν ἰσχύν. **690** Διότι ὅταν ἐκεῖνος πού δέν ἐλέγχεται ἀπό τήν συνειδήσιν διὰ τίποτε πονηρόν, μετά φόβου ἵσταται εἰς τόν δικάζοντα, πολύ περισσότερον θά φοβηθῇ ἐκεῖνος πού πράττει τά πονηρά. Καί σύ δέ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θά γίνῃς λαμπρότερος· διότι ὁ ἐξευτελισμός δέν προέρχεται ἀπό τήν τιμήν, ἀλλ' ἀπό τήν ἀτιμίαν· καί ὁ ἄρχων δέ θά σέ θαυμάσῃ περισσότερον, καί θά δοξάσῃ τόν Δεσπότην σου ἀπό τήν συμπεριφοράν, ἔστω καί ἂν εἶναι ἄπιστος.

«Μηδενί μηδέν ὀφείλετε, εἰ μή τό ἀλλήλους ἀγαπᾶν». Πάλιν πρὸς τήν μητέρα τῶν ἀγαθῶν καταφεύγει, καί τήν διδάσκαλον τῶν λεχθέντων καί δημιουργικὴν πάσης ἀρετῆς, καί λέγει ὅτι καί αὕτη εἶναι χρέος, **Β** ὄχι βεβαίως τοιοῦτον, ὅπως ὁ φόρος, ὅπως τό τέλος, ἀλλά διαρκές. Διότι ποτέ δέν θέλει αὕτη νά ἀποδίδεται· μᾶλλον δέ νά ἀποδίδεται μέν διαρκῶς θέλει, ὄχι ὅμως νά πληρώνεται, ἀλλά διαρκῶς νά χρεωστῇται. Διότι τοιοῦτον εἶναι τό χρέος, ὥστε καί νά δίδωμεν καί νά ὀφείλωμε διαρκῶς.

Ἀφοῦ ἀνέφερε λοιπόν πῶς πρέπει νά ἀγαπῶμεν, καί τό κέρδος αὐτοῦ φανερώνει λέγων: «**Ὁ γάρ ἀγαπῶν τόν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε**» (στ. 8). Νά μή νομίζῃς, παρακαλῶ, οὔτε τοῦτο ὅτι εἶναι χάρις· διότι καί τοῦτο εἶναι χρέος· διότι ὀφείλεις εἰς τόν

ἀδελφόν ἀγάπην διὰ τὴν συγγένειαν τὴν πνευματικὴν· ὄχι μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διότι καὶ μέλη εἴμεθα ἀλλήλων· καὶ ἂν αὕτη μᾶς λείπη, τό πᾶν διεσπάσθη. **Γ** Νὰ ἀγαπᾷς λοιπόν τόν ἀδελφόν. Διότι ἔάν ἐκ τῆς φιλίας αὐτοῦ τόσον πολλά θά κερδίσης ἀφοῦ ἐκκληρώνης ὅλον τόν νόμον, ὁφείλεις εἰς αὐτόν τὴν ἀγάπην, ἀφοῦ τοιουτοτρόπως εὐεργετῆσαι παρ' αὐτοῦ.

«**Τό γάρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τόν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν**» (στ. 9. πρβλ καὶ Ματθ. 22,39). Δέν εἶπεν ἀπλῶς «πληροῦται», ἀλλ' «ἀνακεφαλαιοῦται»· τουτέστι, συντόμως καὶ δι' ὀλίγων ἀπαρτίζεται ὁλόκληρον τό ἔργον τῶν ἐντολῶν· διότι ἀρχή καὶ τέλος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀγάπη· **Δ** αὐτὴν ἔχει ρίζαν, αὐτὴν βάσιν, αὐτὴν κορυφήν. Ἐάν λοιπόν εἶναι καὶ ἀρχή καὶ πλήρωμα, τί ἐξισοῦται πρὸς αὐτήν;

Ἄλλὰ δέν ζητεῖ ἀπλῶς ἀγάπην, ἀλλὰ τὴν μετ' ἐμφάσεως. Διότι δέν εἶπεν ἀπλῶς νὰ ἀγαπήσῃς τόν πλησίον σου, ἀλλ' «ὡς ἑαυτόν». Διότι διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, ὅτι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἀπὸ αὐτὴν θά ἐξαρτηθοῦν. Καὶ ἀφοῦ ἔθεσε δύο εἶδη ἀγάπης, κύτταξε ποῦ ἀνύψωσεν αὐτήν. Διότι ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «**ἡ πρώτη ἐστὶν ἐντολή, ἀγαπήσεις Κύριον τόν Θεόν σου**», προσέθεσε: «**Δευτέρα δέ**» καὶ δέν ἐσιώπησεν, ἀλλὰ προσέθεσεν: **Ε** «**Ὁμοία αὐτῆς, καὶ τόν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν**». Τί θά ἡδύνατο νὰ γίνῃ ἴσον αὐτῆς τῆς φιλανθρωπίας; τί τῆς ἡμερότητος; Ὅταν, ἐνῶ ἡμεῖς ἀπείρως εὐρισκόμεθα μακράν αὐτοῦ, τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην φέρῃ πλησίον τῆς εἰς αὐτόν, καὶ λέγῃ ὅτι αὕτη εἶναι ὁμοία ἐκείνης; Διὰ τοῦτο βεβαίως, καὶ μέτρα σχεδόν ἴσα ἀφοῦ ἔθεσε καὶ διὰ τὰ δύο, περὶ μὲν ἐκείνης ἔλεγεν «**ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου**», περὶ δὲ ταύτης τῆς τοῦ πλησίον «**ὡς ἑαυτόν**». Ὁ δὲ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι ὅταν δέν ὑπάρχῃ αὕτη, δέν ὠφελοῦμεθα πολὺ ἀπὸ ἐκείνην. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπόν ἡμεῖς, ὅταν ἀγαπῶμεν κάποιον, λέγομεν, ὅτι ἂν ἀγαπήσῃς ἐκείνον, ἐμὲ ἡγάπησας, **691** κατ' αὐτόν τόν τρόπον καὶ αὐτός τοῦτο δηλών ἔλεγεν «**ὁμοία αὐτῆς ἐστὶν**» καὶ εἰς τόν Πέτρον «**εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου**» (Ἰωάν. 21,16).

«**Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακόν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη**» (στ. 10). Εἶδες πῶς ἔχει καὶ τὰς δύο ἀρετάς καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τὰ κακά («**κακόν γάρ, φησὶν, οὐκ ἐργάζεται**»); καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν, «**πλήρωμα γάρ νόμου**», λέγει, εἶναι, χωρὶς νὰ εἰσάγῃ εἰς ἡμᾶς μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν πρακτικῶν συντόμως, ἀλλὰ καὶ κάμνων τὴν κατόρθωσιν αὐτῶν εὐκολον. Διότι δέν ἔχει προσπαθῆσαι νὰ μάθωμεν μόνον ἐκεῖνα ποῦ ὠφελοῦν (πρᾶγμα τό ὅποιον εἶναι τοῦ νόμου), **Β** ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν πολλήν συμμαχίαν εἰσάγει εἰς ἡμᾶς, κατορθώουσα εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον μέρος τῶν ἐντολῶν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν ἀρετήν.

Ἄς ἀγαπῶμεν λοιπόν ἀλλήλους, ὥστε διὰ ταύτης τῆς ἀγά-

πῃς νά ἀγαπήσωμεν τόν Θεόν πού μᾶς ἀγαπᾷ. Διότι ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μὲν, ἂν ἀγαπᾷς ἐκεῖνον πού ἄλλος ἀγαπᾷ, μάχεται ὁ ἀγαπῶν· ἐδῶ ὁμως καί ἀξιῶναι ἀπό σέ νά συμμετέχῃς εἰς τόν ἔρωτα, καί ἂν δέν συμμετέχῃς σέ μισεῖ. Ὁ μὲν δηλαδή ἀνθρώπινος φθόνος εἶναι γεμᾶτος καί ἀπό κακολογίαν, ὁ δέ θεϊκός εἶναι ἀπηλαγμένος ἀπό κάθε πάθος. Διὰ τοῦτο καί κοινωνοὺς τῆς φιλίας ἐπιζητεῖ· διότι ἀγάπα, λέγει, μαζί μου, καί τότε καί ἐγώ θά σέ ἀγαπήσω περισσότερο.

Βλέπεις λόγους φλογεροῦ ἔραστοῦ; «*Ἐάν ἀγαπᾷς ἐκείνους πού ἐγώ ἀγαπᾷ, τότε πιστεύω ὅτι καί ἐγώ ὁ ἴδιος σπουδαίως ἀγαπῶμαι ἀπό σέ*». **С** Διότι πάρα πολύ ἐπιθυμεῖ τήν σωτηρίαν μας, καί τοῦτο ἔδειξεν ἐξ ἀρχῆς. Ὅτε δηλαδή ἐπλαττε τόν ἄνθρωπον, ἄκουσε τί λέγει: «*Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν*» (Γεν. 1,26)· καί πάλιν «*Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν· οὐ καλόν εἶναι αὐτόν μόνον*» (Γεν. 2,18)· Καί ὅταν ἀφοῦ παρενόμῃσε πάλιν ἐπετίμησε, κύτταξε πῶς ἡμέρως· διότι δέν εἶπεν εἰς αὐτόν «*βδελυρέ καί μολυσμένε, τόσοσν πολύ ἀφοῦ εὐηργετήθῃς, εἰς τόν διάβολον μετά ταῦτα ἐνεπιστεύθῃς τά πάντα, καί ἀφοῦ ἀφῃσες τόν εὐεργέτην, εἰς τόν πονηρόν δαίμονα προσεχώρησες*», ἀλλά τί λέγει; **Д** «*Τίς σοι εἶπεν, ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπό τοῦ ξύλου, οὐ ἐνετείλαμην σοι τοῦτου μόνον μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες*» (Γεν. 3,11); ὅπως πατήρ πρὸς παιδίον πού διετάχθη νά μὴ ἐγγίση μάχαιραν, ἔπειτα ἀφοῦ παρήκουσε καί ἐκτυπήθη, θά ἔλεγε: «*Ἀπό ποῦ ἐκτυπήθῃς; Ἀπό ἐκεῖ ἐκτυπήθῃς, διότι δέν μέ ἤκουσες*». Βλέπεις τοὺς λόγους· νά εἶναι φίλου μᾶλλον, παρά Δεσπότου; φίλου πού περιφρονεῖται, καί πού οὔτε κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἀπομακρύνεται;

Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν αὐτόν, καί ὅταν ἐπιτιμῶμεν, ἅς τηρῶμεν αὐτήν τὴν ἐπιείκειαν. Διότι καί τὴν γυναῖκα μετά τῆς αὐτῆς πάλιν ἡμερότητος ἐπιπλήττει· **Е** μᾶλλον δέ οὔτε ἐπιπλήξις, ἀλλὰ νοθεσία καί διόρθωσις ἦσαν τὰ λεγόμενα, καί ἀσφάλεια διὰ τὸ μέλλον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πρὸς τὸν ὄφιν τίποτε δέν λέγει· διότι αὐτός ἦτο ὁ σχεδιαστής τῶν κακῶν, καί δέν ἠδύνατο νά μεταθέσῃ τὴν αἰτίαν εἰς ἄλλον· διὰ τοῦτο καί αὐστηρῶς αὐτόν ἐτιμῶρει. Καί δέν σταματᾷ ἐδῶ, καί καταρταῖ νά σῦρεται ἐπὶ τῆς γῆς.

Διότι ἂν καί ἐξεδιώξεν ἀπὸ τὸν παράδεισον, καί κατεδίκασεν εἰς κόπον, καί διὰ τοῦτο ἰδιαιτέρως πρέπει νά προσκυνῶμεν αὐτόν καί νά θαυμάζωμεν. Διότι ἐπειδὴ εἰς ὀκνηρίαν ὠδήγει ἡ τρυφή, περικόπτει τὴν εὐφροσύνην, **692** ἀπομονώνων τὴν ὀκνηρίαν μέ λύπην, διὰ νά ἐπανέλθωμεν πρὸς τὴν ἰδικὴν του ἀγάπην.

Τί ἔπραξε δέ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Κάϊν; δέν χρησιμοποιεῖ τὸν ἴδιον τρόπον τῆς ἡμερότητος; Διότι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον πάλιν ἀφοῦ προσεβλήθη, δέν ἀντιπροσβάλλει, ἀλλὰ παρακαλεῖ καί λέγει: «*Ἰνα τί συνέπεσε τό πρόσωπόν σου*» (Γεν. 4,6); Καίτοι βεβαίως τό γεγονός εἶναι ἑστερημένον πάσης συγγνώμης, καί τό δεικνύει ὁ νεώτερος ἀδελφός. Ἀλλά οὔτε τὸν ἐπιπλήττει, ἀλλὰ τί λέγει; «*Ἡσυχασον, μὴ προσθῇς ἔτι πρὸς σέ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καί σύ αὐτοῦ ἄρξεις*», τοῦ ἀδελφοῦ ἐννοῶν. Διότι ἐάν ἐφοβήθῃς, λέγει,

δέν θά σοῦ ἀφαιρέσω τήν προεδρίαν τοῦ πρωτοτόκου ἐξ αἰτίας τῆς θυσίας αὐτῆς, νά ἔχῃς θάρρος· **Β** διότι ὅλην τήν ἐξουσίαν αὐτοῦ τήν θέτω εἰς τάς ἰδικάς σου χεῖρας· μόνον νά γίνῃς καλύτερος, καί νά ἀγαπᾷς ἐκεῖνον πού οὐδόλως σέ ἠδίκησε· διότι καί διὰ τοὺς δύο φροντίζω. Καί τοῦτο ἰδιαίτερος θά μέ εὐχαριστήσῃ, τό νά μή φιλονεικῇτε μεταξύ σας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς φιλόστοργος μήτηρ, τοιοῦτοτρόπως καί ὁ Θεός ὅλα τά πράττει καί τά ἐπινόει, ὥστε οὐδεὶς νά ἀποκοπῇ ἀπό τόν ἄλλον.

Διά νά μάθῃς δέ σαφέστερον καί διὰ παραδείγματος ἐκεῖνο τό ὁποῖον λέγω, σκέψου, παρακαλῶ, τήν Ρεβέκαν νά θορυβῇται καί νά περιτρέχῃ πανταχοῦ, **С** ὅταν ὁ μεγαλύτερος παῖς ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ νεωτέρου. Διότι ἂν καί ἡγάπα τόν Ἰακώβ, ὁμως οὔτε καί τόν Ἡσαῦ ἀπεστρέφετο· διὰ τοῦτο καί ἔλεγε: «*Μή πως ἀτεκνωθῶ ἐκ τῶν δύο ὑμῶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ*» (Γεν. 27,45).

Διά τοῦτο ἀκριβῶς καί ὁ Θεός τότε ἔλεγεν: «*Ἥμαρτες; Ἡσῦχασον, πρὸς σέ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ*» (Γεν. 4,7), ἀναστέλλων ἀπό πρὶν τήν σφαγὴν, καί ἐπιζητῶν τήν εἰρήνην καί τῶν δύο αὐτῶν. Ὅταν δέ κατέσφαξεν αὐτόν, οὔτε τότε ἔπαυσε τήν πρόνοιαν περὶ αὐτοῦ, ἀλλά πάλιν ἡμέρως ὁμιλεῖ πρὸς τόν ἀδελφοκτόνον, λέγων: «*Ποῦ ἐστιν Ἀβελ ὁ ἀδελφός σου*»; ὥστε ἔστω καί κατ' αὐτόν τόν τρόπον νά ἐξομολογηθῇ. Αὐτός ὁμως ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν προηγουμένων, ἀναισχυντῶν μεγαλύτερα καί χειρότερα. **Д** Ἀλλ' οὔτε τότε ὁ Θεός ἀπομακρύνεται, ἀλλά καί πάλιν ἐραστοῦ λόγους ὁμιλεῖ προσβαλλομένου καί περιφρονουμένου, καί λέγει: «*Φωνή αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με*».

Καί πάλιν τήν γῆν ἐπιπλήττει μαζί μέ ἐκεῖνον πού ἐφόνευσεν, ἀφήνων εἰς αὐτὴν τόν θυμόν, καί λέγων: «*Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἣ ἔχανε τό στόμα αὐτῆς δέξασθαι τό αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου*», μιμούμενος ἐκεῖνους πού ὀλοφύρονται διὰ τοὺς πεπτωκότας, πρᾶγμα τό ὁποῖον καί ὁ Δαβίδ ἐπραττεν, ὅταν ἔπεσεν ὁ Σαούλ. Διότι καί ἐκεῖνος τά ὄρη πού ἐδέχθησαν τήν σφαγὴν κατηρᾶτο λέγων: **Е** «*Ὅρη τά Γελβουέ, μή πέσοι ἐφ' ὑμᾶς δρόσος μηδέ ὑετός, ὅτι ἐκεῖ ἐξήρθη σκέπη δυνατῶν*» (**В** Βασιλ. 1,21). Τοιοῦτρόπως καί ὁ Θεός ὥς νά ᾄδῃ μόνος του λέγει: «*Φωνή τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με, καί νῦν ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἣ ἔχανε τό στόμα αὐτῆς δέξασθαι τό αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου*».

Ταῦτα δέ ἔλεγε ἐμποδίζων τόν θυμόν αὐτοῦ πού ἔβραζε, καί πείθων ἔστω καί ἂν ἀπέλθῃ νά ἀγαπήσῃ. Ἐσβεσας τήν ζωὴν αὐτοῦ, λέγει, διατί ἐν συνεχείᾳ δέν κατασβήνεις τήν ἔχθραν; Ἀλλά τί πράττει; Καί ἐκεῖνον ἀγαπᾷ καί τοῦτον· διότι καί τοὺς δύο αὐτός ἐπλασε· τί λοιπόν; ἀτιμώρητον θά ἀφήσῃ ἐκεῖνον πού ἔχει φονεύσει; **693** Ἀλλά χειρότερος θά ἐγίνετο. Ἀλλά θά τιμωρήσῃ; Ἀλλά εἶναι φιλοστοργότερος ἀπὸ πατέρα.

Κύτταξε λοιπόν πῶς καί τιμωρεῖ, καί τήν ἀγάπην φανερῶνει καί εἰς αὐτόν τοῦτον· μᾶλλον δέ δέν τιμωρεῖ, ἀλλά διορθῶνει μόνον. Διότι δέν ἐφόνευσεν αὐτόν, ἀλλά τόν συνεκράτησε μέ τόν τρόπον, διὰ νά ἀποδιώξῃ τό ἔγκλημα, ὥστε ἔστω καί κατ' αὐτόν

τόν τρόπον νά ἐπανεέλθῃ πρὸς τὴν φιλοστοργίαν ἐκείνου, ὥστε ἔστω καὶ πρὸς ἀπελθόντα νά κλείσῃ εἰρήνην· διότι δὲν ἤθελεν αὐτός νά ἀπέλθῃ ἀπὸ ἐδῶ πρὸς ἐκεῖνον πού εἶχεν ἀποθάνει ὡς ἐχθρός.

Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀγαπῶντες: "Ὅταν ἐνῶ εὐεργετοῦν δὲν ἀνταγαπῶνται, ἀναγκάζονται νά γίνωνται αὐστηροὶ καὶ νά ἀπειλοῦν, **Β** χωρὶς νά θέλουν μὲν, ἀπὸ τὴν ἀγάπην ὅμως ἀγόμενοι εἰς τοῦτο, ὥστε ἔστω καὶ κατ' αὐτόν τόν τρόπον νά προσελκύσουν ἐκείνους πού τοὺς περιφρονοῦν. Καίτοι δηλαδὴ ἡ ἀγάπη αὕτη δημιουργεῖται ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ὅμως παρηγορεῖ αὐτοὺς καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, ἐπειδὴ δηλαδὴ πολὺ ἀγαπᾷ· ὥστε καὶ ἡ τιμωρία προέρχεται ἀπὸ ἀγάπην. Διότι ἐκεῖνοι πού δὲν ὑποφέρουν ὅταν μισοῦνται, οὔτε νά τιμωρήσουν ἐπιθυμοῦν. Κύτταξε πρὸς τούτοις καὶ τὸν Παῦλον πού λέγει ταῦτα πρὸς τοὺς Κορινθίους: «*Τίς γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ*» (**Β** Κορινθ. 2,2); Ἐπομένως ὅταν πάρα πολὺ ἐπιτείνῃ τὴν τιμωρίαν, τότε δεικνύει τὸν ἔρωτα. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ Αἰγυπτία ἐκ τοῦ σφοδροῦ ἔρωτος αὐστηρῶς ἐτιμώρησε τὸν Ἰωσήφ· **С** ἀλλ' ἐκείνη μὲν διὰ κακόν, διότι ἀκόλαστος ἦτο ὁ ἔρως· ὁ Θεὸς ὅμως δι' ἀγαθόν, διότι ἡ ἀγάπη ἦτο ἀνταξία τοῦ ἀγαπῶντος. Διὰ τοῦτο δὲν παραιτεῖται νά κατέρχεται εἰς βαρυτέρους λόγους, καὶ νά χρησιμοποιεῖ ὀνόματα ἀνθρωπίνων παθῶν, καὶ νά ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ζηλωτῆν: «*Θεὸς γάρ εἰμι ζηλωτής*» (**Ε** Ἐξόδ. 20,5), λέγει, διὰ νά μάθῃς τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης.

Πῶς πρέπει νά ἀγαπᾶται ὁ Θεός.

Ἄς ἀγαπήσωμεν λοιπὸν αὐτόν, ὅπως θέλει· διότι σπουδαῖον θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα. Ἔστω καὶ ἂν ἀποστραφῶμεν, παραμένει παρακαλῶν, καὶ ἂν δὲν θέλωμεν νά ἐπιστρέψωμεν, τιμωρεῖ διότι ἀγαπᾷ, ὅχι ἀπλῶς διὰ νά τιμωρήσῃ. **Δ** Κύτταξε λ.χ. τί λέγει εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ πρὸς τὴν πόλιν πού ἠγαπήθη καὶ πού περιεφρόνησεν αὐτόν: «*Ἄζω ἐπὶ σέ τοὺς ἐραστάς σου, καὶ παραδώσω σε εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ λιθοβολήσουσί σε καὶ κατασφάζουσι, καὶ ἐξαιρεθήσεται ὁ ζῆλος μου ἐκ σοῦ, καὶ ἀναπαύσομαι, καὶ οὐ μὴ μεριμνήσω ἐτι*» (**Ι**εζ. 23,22 κ. ἐξ.). Τί περισσότερο αὐτοῦ θά ἔλεγε σφοδρὸς ἐραστής, ὅταν κατεφρονεῖτο ὑπὸ τῆς ἐρωμένης, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν φλεγόμενος δι' αὐτήν; Διότι ὅλα τὰ πράττει ὁ Θεός, διὰ νά ἀγαπηθῇ ἀπὸ ἡμᾶς· διὰ τοῦτο οὔτε τὸν Υἱόν δὲν ἐλυπήθη.

Ἡμεῖς ὅμως εἰμεθα τραχεῖς καὶ σκληροί. Ἀλλὰ ἅς γίνωμε κάποτε ἡμεροί, καὶ ἅς ἀγαπήσωμε τὸν Θεόν ὅπως πρέπει νά τὸν ἀγαπῶμεν, διὰ νά ἀπολαύσωμε τὴν ἀρετὴν μέ εὐχαρίστησιν. **Ε** Διότι ἂν κάποιος ἔχων γυναῖκα ἀγαπημένην, δὲν αἰσθάνεται τίποτε ἀπὸ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λυπηρά, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τὸν θεῖον τοῦτον καὶ καθαρὸν ἔρωτα, σκέψου πόσῃ

εὐχαρίστησιν θά ἀπολαύσῃ. Διότι τοῦτο, τοῦτο εἶναι καί ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τοῦτο ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν, τοῦτο ἡ εὐχαρίστησις, τοῦτο ἡ εὐφροσύνη, τοῦτο ἡ χαρά, τοῦτο ἡ μακαριότης· μᾶλλον δέ ὅσα καί ἂν εἴπω, οὐδόλως οὐδέποτε θά δυνηθῶ νά παραστήσω πρὸς ἀξίαν, ἀλλὰ τοῦτο τό καλόν μόνη ἡ πείρα γνωρίζει νά τό διδάσκῃ. Διά τοῦτο καί ὁ προφήτης ἔλεγε «κατατρύφησον τοῦ Κυρίου», καί «γεύσασθε καί ἴδετε ὅτι χρηστός ὁ Κύριος» (Ψαλμ. 36,4 καί 33,9).

Ἄς πειθώμεθα λοιπόν, καί ἅς ἐντροφώμεν εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ. **694** Διότι τοιουτοτρόπως ἀπὸ ἐδῶ ἤδη θά ἴδωμεν τὴν βασιλείαν, καί θά ζήσωμεν βίον ἀγγελικόν, καί ἐνῷ θά ζῶμεν εἰς τὴν γῆν, τίποτε ὀλιγώτερον δέν θά ἔχωμεν ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὸν οὐρανόν, καί ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν ἀπὸ ἐδῶ, θά παρασταθῶμεν εἰς τό βῆμα τοῦ Χριστοῦ λαμπρότεροι πάντων, καί θά ἀπολαύσωμεν τὴν ἀπόρρητον δόξαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶθε πάντες ἡμεῖς νά μετὰσχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸν Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄

(Ρωμ. 13, 11 — 14)

Β «Καί τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι» (στ. 11).

Ὅταν διέταξεν ὅλα ὅσα ἔπρεπε, ὠθεῖ πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν, διότι ἡ κατάστασις εἶναι ἐπείγουσα. Διότι εἰς τὰς θύρας, λέγει, ἔχει φθάσει ὁ καιρὸς τῆς κρίσεως· ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους ἔγραψεν, ὅτι «ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τό λοιπὸν ἐστί» (Α΄ Κορινθ. 7,29)· καί εἰς τοὺς Ἑβραίους δέ πάλιν: «Ἐτι μικρόν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ» (Ἑβρ. 10,37). **Γ** Ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἔλεγε ταῦτα ἀνορθῶντων τοὺς καταπονουμένους, καί παρηγορῶν διὰ τοὺς ἰδρωτάς τῶν συνεχῶν πειρασμῶν, ἐδῶ δέ διεγείρων τοὺς καθεύδοντας· διότι καί διὰ τὰ δύο εἶναι χρήσιμος εἰς ἡμᾶς ὁ λόγος οὗτος.

Τί σημαίνει δέ ἐκεῖνο τό ὁποῖον λέγει, «ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι»; Τουτέστιν, πλησίον εἶναι ἡ ἀνάστασις, πλησίον ἡ κρίσις ἡ φοβερά, πλησίον ἡ ἡμέρα ἡ καιομένη ὡς φοῦρνος· καί ῥέπει ἐν συνεχείᾳ ἡμεῖς νά ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν.

«Νῦν γάρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν» (στ. 11). Βλέπεις πῶς λέγει εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἔφθασεν ἤδη ἡ ἀνάστασις; **Δ** Διότι ἐνῷ παρέρχεται ὁ χρόνος, λέγει, ὁ μὲν καιρὸς τοῦ παρόντος βίου ἐξαντλεῖται, ὁ δέ καιρὸς τοῦ μέλλοντος

αἰῶνος πλησιάζει περισσότερον. Ἄν μὲν λοιπὸν εἶσαι προητοιμασμένος, καὶ ἔχῃς ἐπιτελέσει ὅλα ὅσα διέταξεν, ἡ ἡμέρα μετατρέπεται εἰς ἡμέραν σωτηρίας· ἂν ὅμως τὸ ἀντίθετον, καθόλου. Ἄλλ' ὅχι διὰ τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγαθῶν προτρέπει πρῶτον, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνων αὐτοὺς ἀπὸ τῆν ἀγάπην τῶν παρόντων.

Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἦτο φυσικόν αὐτοὶ εἰς μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἑναρξιν νά εἶναι σπουδαιότεροι, ἀφοῦ ἤκμαζεν εἰς αὐτοὺς ὁ πόθος, ὅταν ὅμως προχωρήσῃ ὁ χρόνος νά καταμαρανθῇ ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον. **Ε** λέγει ὅτι τὸ ἀντίθετον μὲν λοιπὸν πρέπει νά πράττωμεν, ὅχι νά ἀπομακρυνώμεθα, ὅταν παρέρχεται ὁ χρόνος, ἀλλὰ περισσότερον νά στερεοῦμεθα. Ὅσον δηλαδή ὁ βασιλεὺς πλησιάζει, τόσον περισσότερον πρέπει νά προετοιμαζώμεθα· ὅσον περισσότερον εἶναι πλησίον τὸ βραβεῖον, τόσον περισσότερον πρέπει νά διεγερώμεθα πρὸς τοὺς ἀγῶνας· ἀφοῦ καὶ οἱ δρομεῖς τὸ ἴδιον πράττουν· ὅταν εὐρίσκωνται πρὸς τὸ τέλος τοῦ ὁρόμου καὶ τὴν λῆψιν τοῦ βραβεῖου, τότε διανίστανται περισσότερον. Διὰ τοῦτο ἔλεγε «*νῦν ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν*».

«**Ἡ νύξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν**» (στ. 12). Λοιπὸν ἐάν αὕτη μὲν τελειῶνῃ, ἐκεῖνη δὲ πλησιάζῃ, τὰ ἐκεῖνης ἄς πράττωμεν ἐν συνεχείᾳ, ὅχι τὰ ταύτης. **695** Διότι καὶ εἰς τὴν ζωὴν τὸ ἴδιον συμβαίνει· καὶ ὅταν ἴδωμεν ἡ νύξ νά προχωρῇ πρὸς τὸν ὄρθρον, καὶ ἀκούσωμεν τὴν χελιδόνα νά ᾄδῃ, ὁ καθείς διεγειρόμεν τὸν πλησίον, ἂν καὶ ἀκόμη ὑπάρχῃ ἡ νύξ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν συνεχείᾳ ἀπέρχεται, βιαζόμεθα κατόπιν λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἡμέρα ἦλθε, καὶ πράττομεν ἅπαντα τὰ τῆς ἡμέρας, ἐνδύομενοι καὶ ἀπαλλασσόμενοι ἀπὸ τὰ ὄνειρα καὶ ἀπομακρύνοντες τὸν ὕπνον, διὰ νά μᾶς εὕρῃ ἡ ἡμέρα ἐτοιμούς, καὶ ὅχι ὅταν ἡ ἀκτίς ἀνέρχεται τότε νά ἀρχίσωμε νά ἐγειρώμεθα καὶ νά τεντώνωμε τὰς χεῖρας.

Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ ὁποῖον πράττομεν ἐκεῖ, τὸ ἴδιον ἄς πράξωμε καὶ ἐδῶ· ἄς ἀποδιώξωμε τὰς φαντασίας, ἄς ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ τὰ ὄνειρα τοῦ παρόντος βίου, **Β** ἄς ἀποθέσωμεν τὸν βαθύν ὕπνον, καὶ ἄς ἐνδυθῶμεν ἀντί ἱματίων τὴν ἀρετὴν· διότι δηλῶν ὅλα αὐτὰ ἔλεγεν· «**Ἀποθώμεθα γοῦν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός**» (στ. 12). Διότι πρὸς παράταξιν καὶ μάχην ἡ ἡμέρα μᾶς καλεῖ. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῇς, ἐπειδὴ ἤκουσας παράταξιν καὶ ὅπλα. Διότι ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς μὲν πανοπλίας ὁ ὀπλισμός ἐστὶν βαρὺς καὶ ἀπευκτέος ἐδῶ ὅμως ἀξιοπόθητος καὶ εὐχῆς ἄξιος· διότι τὰ ὅπλα ἀποτελοῦνται ἀπὸ φῶς· διὰ τοῦτο δὲ ἀποδεικνύουν λαμπρότερον καὶ ἀπὸ τὴν ἀκτῖνα, ἀφοῦ πολλὴν λάμψιν ἐκπέμπουν, καὶ σὲ καθιστοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ· διότι ὅπλα εἶναι· καὶ κάμνουν νά καταφωτίζεσαι· διότι εἶναι ὅπλα ποῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ φῶς. **С** Τί λοιπὸν; δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νά πολεμῶμεν; Ὑπάρχει μὲν ἀνάγκη νά πολεμῶμεν, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νά ταλαιπωρούμεθα καὶ νά κοπιάζωμεν· διότι τοῦτο δὲν

είναι πόλεμος, αλλά χορεία και πανήγυρις. Τοιαύτη είναι ή φύσις αὐτῶν τῶν ὄπλων, τοιαύτη ή δύναμις τοῦ στρατηγοῦ. Καί ὅπως ἀκριβῶς ὁ νυμφίος ὅταν καλλωπίζεται, ἐξέρχεται ἀπό τό δωμάτιον, καί αὐτόν τόν τρόπον καί ἐκεῖνος πού περιφράσσεται ἀπό αὐτά τά ὄπλα· διότι εἶναι καί στρατιώτης καί νυμφίος συγχρόνως.

Ἀφοῦ εἶπε δέ, ὅτι «*ή ημέρα ἤγγικεν*», δέν ἀφήνει αὐτήν νά εἶναι ἀπλῶς ἐγγύς, ἀλλ' ἤδη παρουσιάζει αὐτήν· διότι λέγει «*ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν*» (στ. 13). Διότι ἤδη εἶναι παροῦσα ή ἡμέρα. **Δ** Καί ἀπό αὐτά ἀπό τά ὅποια ἰδιαίτέρως οἱ πολλοί προτρέπονται, ἀπό αὐτά καί αὐτούς προσελκύει, δηλαδή ἀπό τήν εὐσχημοσύνην· διότι πολὺς λόγος γίνεται εἰς αὐτούς διά τήν παρά τῶν πολλῶν δόξαν. Καί δέν εἶπε «*περιπατεῖτε*», ἀλλά «*περιπατήσωμεν*», διά νά κάμῃ τήν παραινέσιν ἀνεπαχθῇ, καί τήν ἐπίπληξιν ἐλαφράν.

«*Μή κώμοις καί μέθαις*» (στ. 13)· χωρίς νά ἐμποδίσῃ νά πίνωμεν, ἀλλά τό νά πίνωμεν χωρίς μέτρον· ὄχι τήν ἀπόλαυσιν τοῦ οἴνου, ἀλλά τό νά πίνωμεν μέχρι μέθης.

Ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καί τό ἐξῆς μετά τοῦ αὐτοῦ μέτρου θέτει λέγων: «*Μή κοίταις καί ἀσελγείαις*» (στ. 13). **Ε** Διότι οὔτε ἐδῶ ἀφανίζει τήν μῆξιν μετά γυναικός, ἀλλά τήν πορνείαν.

«*Μή ἔριδι καί ζήλῳ*» (στ. 13). Τά καίρια δηλαδή τῶν παθῶν σβῆνει, τήν ἐπιθυμίαν καί τόν θυμόν. Διά τοῦτο ἀκριβῶς ὄχι αὐτά μόνον, ἀλλά καί τάς πηγάς αὐτῶν ἀφανίζει.

Ὁ οἶνος ἐξάπτει τήν ἐπιθυμίαν καί τήν ὀργήν

Διότι τίποτε δέν ἀνάπτει τόσον τήν ἐπιθυμίαν καί δέν ἐκκαίει τήν ὀργήν, ὅσον ή μέθη καί ή βιαία συμπεριφορά τοῦ μεθύσου. Διά τοῦτο ἀφοῦ προηγουμένως εἶπε «*μή κώμοις καί μέθαις*», τότε προσέθεσε: «*Μή κοίταις καί ἀσελγείαις, μή ἔριδι καί ζήλῳ*».

Καί δέν ἐστάθῃ ἐδῶ, ἀλλ' ἀφοῦ μᾶς ἐξέδυσσε ἀπό τά πονηρά ἡμάτια, **696** ἤκουσε πῶς μᾶς καλλωπίζει ἐν συνεχείᾳ λέγων: «*Ἄλλ' ἐνδύσασθε τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*» (στ. 14). Δέν ἀνέφερε πλέον ἔργα, ἀλλά περισσότερον ἀνῴρθωσεν αὐτούς. Διότι ὅταν μέν ὠμίλησε περί τῆς κακίας, ἔργα ἀνέφερεν· ὅταν ὁμως περί τῆς ἀρετῆς, καθόλου ἔργα πλέον, ἀλλά ὄπλα, δεικνύων ὅτι ή ἀρετή καθιστᾷ ἐκεῖνον πού τήν ἔχει ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ καί ἐν πάσῃ λαμπρότητι.

Καί δέν ἐστάθῃ ἐδῶ, ὁδηγῶν τόν λόγον πρός τό μεγαλύτερον, πρᾶγμα τό ὅποιον προεκάλει περισσότερον ρῖγος ἐκ θρησκευτικοῦ δέους, αὐτόν τόν ἴδιον τόν Δεσπότην δίδει εἰς ἡμᾶς ὡς ἡμάτιον, τόν ἴδιον τόν βασιλέα. Διότι ἐκεῖνος πού ἔχει περιβληθῇ αὐτόν, ἔχει ἐντελῶς ὁλόκληρον τήν ἀρετήν. **Β** Ὅταν δέ εἶπῃ «*ἐνδύσασθε*», ἀπό παντοῦ μᾶς προτρέπει νά περιβληθῶμεν αὐτόν· ὅπως ἀκριβῶς εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει «*εἰ δέ Χριστός ἐν ὑμῖν*»

(Ρωμ. 8, 10)· καὶ πάλιν «εἰς τὸν ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπον κατοικῆσαι τὸν Χριστόν» ('Εφεσ. 3, 16-17). Διότι θέλει ἡ ψυχὴ μας νὰ εἶναι οἰκία εἰς αὐτόν, καὶ αὐτός νὰ περικείται ὡς ἱμάτιον εἰς ἡμᾶς, ὥστε αὐτός τὰ πάντα νὰ εἶναι εἰς ἡμᾶς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν. Διότι αὐτός εἶναι πλήρωμα ἡμῶν: «Καὶ γὰρ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» ('Εφεσ. 1, 23)· καὶ ὁδός καὶ ἀνὴρ καὶ νυμφίος: «*Ἦρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρί παρθένον ἀγνήν*» (Β' Κορινθ. 11, 2)· καὶ ρίζα καὶ ποτόν καὶ τροφή καὶ ζωή: «*Ζῶ γάρ, φησίν, οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός*» (Γαλ. 2, 20). **С** καὶ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς καὶ διδάσκαλος καὶ πατὴρ καὶ ἀδελφός καὶ συγκληρονόμος, καὶ τάφου κοινωνός καὶ σταυροῦ: «*Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ, φησί, καὶ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ*» (Ρωμ. 6, 4 καὶ 5)· καὶ ἱκέτης: «*Ὑπὲρ γὰρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν*» (Β' Κορινθ. 5, 20)· καὶ πρὸς τὸν πατέρα συνήγορος: «*Καὶ γὰρ ἐντυγχάνει φησίν, ὑπὲρ ἡμῶν*» (Ρωμ. 8, 34)· καὶ οἶκος καὶ ἐνοικος: «*Ὁ γὰρ ἐν ἐμοὶ μένων, κἀγὼ ἐν αὐτῷ*» (Ἰωάν. 6, 57), καὶ φίλος: «*Ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἔστε*» (Ἰωάν. 15, 14)· καὶ θεμέλιος καὶ λίθος ἀκρογωνιαίος· καὶ ἡμεῖς εἴμεθα καὶ μέλη αὐτοῦ καὶ ἀγρός καὶ οἰκοδομὴ καὶ κλήματα καὶ συνεργάται. **Δ** Διότι καὶ τί δέν θέλει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς, μέ κάθε τρόπον συγκολλῶν καὶ συνδέων ἡμᾶς; πρᾶγμα τό ὅποιον εἶναι γνώρισμα ἐκείνου ποῦ ὑπερβαλλόντως ἀγαπᾷ.

Νὰ πείθεσαι λοιπόν, καὶ ἀφοῦ ἐξυπνήσεις ἀπὸ τὸν ὕπνο νὰ ἐνδυσθῇς αὐτόν, καὶ ἀφοῦ ἐνδυσθῇς πειθήνιον νὰ παρέχῃς εἰς αὐτόν τὴν σάρκα· διότι τοῦτο ὑπεδήλωσεν, ὅταν εἶπε «*τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας*» (στ. 14). Διότι ὅπως ἀκριβῶς δέν ἡμῶς δίδωκε τό πιστό, ἀλλὰ τὴν μέθην, οὔτε τὸν γάμον, ἀλλὰ τὴν ἀσέλγειαν, τοιουτοτρόπως οὔτε τὴν πρόνοιαν τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τὴν εἰς ἐπιθυμίας, ὅπως τὴν ὑπέρβασιν τῆς ἀνάγκης· διότι, ὅτι βεβαίως διατάσσει νὰ προνοῶμεν δι' αὐτήν, ἀκούσε τί λέγει πρὸς τὸν Τιμόθεον: **Ε** «*Ὅνῳ ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας*» (Α' Τιμοθ. 5, 23). Τοιουτοτρόπως λοιπόν καὶ ἐδῶ νὰ προνοῇς μέν, ἀλλὰ πρὸς ὑγείαν, ὄχι πρὸς ἀσέλγειαν. Διότι τοῦτο κατόπιν δέν θά ἦτο πρόνοια, ὅταν τὴν φλόγα ἀνάπτῃς, ὅταν φοβερὰν κάμνῃς τὴν κάμινον.

Διὰ νὰ μάθῃτε δὲ καὶ σαφέστερον, τί εἶναι ἡ πρόνοια αὐτῆς εἰς ἐπιθυμίαν, καὶ διὰ νὰ ἀποφύγῃτε τὴν τοιαύτην πρόνοιαν, ἀναλογισθῇτε τοὺς μεθύοντας, τοὺς γαστριμάργους, τοὺς καλλωπιζομένους μέ ἱμάτια, τοὺς ἐκθηλυνομένους, τοὺς ζῶντας τὸν ὑγρὸν καὶ διαρρέοντα βίον, καὶ θά ἀντιληφθῇτε τό λεχθέν. Διότι ἐκεῖνοι ὅλα τὰ πράττουν, ὄχι διὰ νὰ ὑγιαίνουν, ἀλλὰ διὰ νὰ σκιρτοῦν, διὰ νὰ ἐξάπτουν τὴν ἐπιθυμίαν. **697** Ἀλλὰ σὺ ποῦ ἔχεις ἐνδυσθῇ τὸν Χριστόν, ὅλα ἐκεῖνα ἀφοῦ περικόψῃς, ἐν μόνον νὰ ζητῇς, πῶς νὰ ἔλῃς τὴν σάρκα ὑγιαίνουσάν· καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου νὰ προνοῇς δι' αὐτήν, περαιτέρω δὲ οὐδόλως, ἀλλὰ ὅλο τό ἐνδιαφέρον νὰ τό καταναλίσκῃς εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὰ πνευματικά. Διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ νὰ ἐξαναστῇς ἐκ

τοῦ ὕπνου τούτου θά δυνηθῆς, χωρίς νά εἶσαι ἐπιβαρυμένος μέ τās ποικίλας ταύτας ἐπιθυμίας.

Διότι ὕπνος εἶναι ὁ παρών βίος, καί τὰ ἐν αὐτῷ οὐδόλως διαφέρουν ἀπό ὄνειρα. Καί ὅπως ἀκριβῶς οἱ κοιμώμενοι καί παραληροῦν, καί πολλάκις δέν βλέπουν τίποτε ὑγιές, τοιοῦτοτρόπως καί ἡμεῖς· μᾶλλον δέ καί πολύ χειρότερον. **Β** Διότι ἐκεῖνος μέν ὁ ὁποῖος ἐπραξεν ἡ εἶπεν εἰς τόν ὕπνον του αἰσχύρα, ὅταν ἐξυπνήσῃ, καί ἀπό τήν αἰσχύνην ἔχει ἀπαλλαγῇ, καί δέν τιμωρεῖται· ἐδῶ ὅμως δέν συμβαίνει τοιοῦτοτρόπος, ἀλλά καί ἡ αἰσχύνη καί ἡ τιμωρία εἶναι χωρίς τέλος. Πάλιν, ἐκεῖνοι πού πλουτίζουν εἰς τόν ὕπνον των, ὅταν γίνεται ἡμέρα ἐλέγχονται, ὅτι ματαιῶς ἐπλούτισαν· ἐδῶ ὅμως πολλάκις καί πρό τῆς ἡμέρας ἐπέρχεται ὁ ἐλεγχος, καί πρὶν ἀπέλθωμεν ἐκεῖ, τὰ ὄνειρα ταῦτα ἔχουν πετάξει.

Ἄς ἀποτινάζωμε λοιπόν τόν πονηρόν τοῦτον ὕπνον. Διότι ἂν μᾶς καταλάβῃ ἡ ἡμέρα νά κοιμώμεθα, θά τήν διαδεχθῇ θάνατος χωρίς τέλος· καί πρό τῆς ἡμέρας δέ ἐκείνης, θά εἴμεθα εὐάλωτοι εἰς ὅλους τοὺς ἀπό ἐδῶ ἐχθρούς, **Γ** καί εἰς τοὺς ἀνθρώπους καί εἰς τοὺς δαίμονας· καί ἂν θελήσουν νά μᾶς φονεύσουν, οὐδεὶς θά ὑπάρξῃ διὰ νά τοὺς ἐμποδίσῃ. Διότι ἐάν μέν ἦσαν πολλοί οἱ εὐρισκόμενοι εἰς ἐγρήγορσιν, δέν θά ἦτο τόσον μέγας ὁ κίνδυνος· ἐπειδὴ ὅμως εἰς καί δεύτερος κάπου ἀφοῦ ἦναψε τόν λύχνον εὐρίσκεται εἰς ἐγρήγορσιν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι κοιμοῦνται ὅπως ἀκριβῶς εἰς βαθυτάτην νύκτα, διὰ τοῦτο πολλή ἀγρυπνία χρειάζεται εἰς ἡμᾶς, πολλή ἡ ἀσφάλεια, ὥστε νά μὴ πάθωμεν τὰ ἀνεπανόρθωτα.

Δέν φαίνεται ὅτι ἡ ἡμέρα τώρα εἶναι λαμπρά· δέν νομίζομεν πάντες ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς ἐγρήγορσιν καί εἰς νηφαλιότητα; Ἄλλ' ὅμως (καί ἴσως περιπαίξετε τό λεχθέν, ἐγὼ ὅμως θά τό εἶπω) ἅπαντες ὁμοιάζομεν μέ ἐκείνους πού κοιμοῦνται **Δ** καί ροχαλίζουν εἰς βαθεῖαν νύκτα. Καί ἐάν ἦτο δυνατόν νά ἴδωμεν αὐλὸν οὐσίαν, θά σᾶς ἐδείκνυνον πῶς οἱ μέν περισσότεροι ροχαλίζουν, ὁ δέ διάβολος τρυπᾷ τοίχους, καί κατασφάζει αὐτοὺς πού κεῖνται κάτω, καί ἀφαιρεῖ τὰ εὐρισκόμενα ἐντός, πράττων ἅπαντα μετ' ἀσφαλείας ὅπως ἀκριβῶς εἰς βαθύ σκότος. Μᾶλλον δέ, ἂν καί διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι ἀδύνατον νά ἴδωμεν τοῦτο, ἅς σκιαγραφήσωμεν αὐτό διὰ τοῦ λόγου, καί ἅς σκεφθῶμεν πόσοι εἶναι βεβαρυμένοι ὑπὸ ἐπιθυμιῶν πονηρῶν, πόσοι κατέχονται ὑπὸ τῆς φοβερᾶς νάρκης τῆς ἀσελγείας, καί ἔχουν κατασβῆσαι τό φῶς τοῦ πνεύματος. **Ε** Διὰ τοῦτο βεβαίως ἄλλα ἀντὶ ἄλλων βλέπουν, ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἀκούουν, καί εἰς οὐδέν ἀπὸ τὰ ἐδῶ λεγόμενα προσέχουν.

Ἐάν ὅμως ἐγὼ ψεύδομαι λέγων ταῦτα, καί ἔχῃς σταθῇ ἐν ἐγρηγόρει, πές μου τί ἐγινε σήμερον ἐδῶ, ἐάν δέν τὰ ἤκουσες ὡς ὄνειρα; Καί γνωρίζω μέν ὅτι θά ὁμιλήσουν μερικοί· διότι δέν λέγω ταῦτα ἐναντίον ὄλων· ἀλλά σύ πού εἶσαι ἔνοχος εἰς τὰ λεγόμενα, πού εἰσηλθες ἀσκόπως ἐδῶ, εἶπέ, ποῖος προφήτης, ποῖος ἀπόστολος σήμερον ἐδίδαξεν εἰς ἡμᾶς, καί περὶ ποίων.

Ἄλλὰ δὲν δύνασαι νά ὁμιλήσης· διότι καὶ πολλὰ ὡς εἰς ὄνειρον ἐδιδάχθης ἐδῶ, χωρὶς νά ἀκούσης διὰ τὰ ἀληθινὰ πράγματα. **698** Ταῦτα δέ καὶ πρὸς γυναῖκας ἅς λέγονται ὑπ' ἐμοῦ· διότι καὶ εἰς ἐκείνας πολλὸς εἶναι ὁ ὕπνος· καὶ εἴθε νά ἦτο ὕπνος. Διότι ἐκεῖνος μὲν πού κοιμάται οὔτε κατὶ κακόν ὁμιλεῖ, οὔτε ἀγαθόν· ἐκεῖνος ὅμως πού εὐρίσκεται εἰς τοιαύτην ἐγρήγορσιν ὅπως σεῖς, πολλοὺς λόγους ὁμιλεῖ καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς κεφαλῆς του, μέ τό νά ἀριθμῇ τόκους, νά συνθέτῃ ὑπολογισμούς δανεισμάτων, νά σκέπτεται ἀναίσχυτον οἰνοπωλεῖον, νά καταφυτεύῃ εἰς τὴν ψυχὴν του πυκνάς τὰς ἀκάνθας, καὶ νά μὴ ἀφήνῃ τόν σπόρον οὔτε δι' ὀλίγον νά φυτρώσῃ ποτέ.

Ἄλλὰ νά συνέλθῃς, καὶ νά ξεριζώσῃς ἀπὸ τὴν ρίζαν τὰς ἀκάνθας ταύτας, καὶ τὴν μέθην νά ἀποτινάξῃς· διότι καὶ ἀπὸ ἐδῶ προέρχεται ὁ ὕπνος. **B** Μέθην δέ δὲν ἐννοῶ τοῦ οἴνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν βιωτικῶν φροντίδων, καὶ μαζί μέ αὐτάς καὶ τὴν προερχομένην ἀπὸ τόν οἶνον.

Ταῦτα δέ οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς πλουσίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πένητας συμβουλευῶ, καὶ μάλιστα εἰς ἐκείνους πού διοργανῶνουν τὰ φιλικὰ συμπόσια. Διότι τοῦτο δὲν εἶναι τρυφή οὔτε ἄνεσις, ἀλλὰ κόλασις καὶ τιμωρία· διότι τρυφή δὲν εἶναι νά λέγωμεν αἰσχρά, ἀλλὰ νά ὁμιλῶμεν σεμνά, νά χορταίνωμε, ὄχι μέχρι σκασμοῦ. Ἐάν ὅμως νομίζῃς, ὅτι αὐτό εἶναι ἡδονή, δεῖξε μου τὴν ἐσπέραν τὴν ἡδονὴν· ἀλλὰ δὲν δύνασαι. Καὶ δὲν ὁμιλῶ διὰ τὰς βλάβας πού προξενοῦνται, **C** ἀλλὰ πρῶτον περὶ τῆς ἡδονῆς σέ διδάσκω, ἢ ὅποια ἀμέσως μαραίνεται· διότι συγχρόνως μέ τὴν διάλυσιν τοῦ συμποσίου, πετοῦν τὰ τῆς εὐφροσύνης. Ὅταν δέ ἀναφέρω καὶ τόν ἔμετον, καὶ τὰς κεφαλαλγίας, καὶ τὰ ἀναριθμητὰ νοσήματα, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς ψυχῆς, τί θά εἴπῃς δι' αὐτά; Διότι μήπως ἐπειδὴ εἴμεθα πτωχοί, πρέπει νά ἀσχημονῶμεν;

Πῶς πρέπει νά γίνωνται τὰ συμπόσια.

Ταῦτα δέ λέγω, οὐχὶ ἐμποδίζων νά συνέρχεσθε οὔτε ἀπὸ κοινοῦ νά συνδειπνῆτε, ἀλλὰ ἐμποδίζων νά ἀσχημονῆτε, καὶ θέλω νά τρυφή νά εἶναι τρυφή, ἀλλὰ ὄχι κόλασις οὔτε τιμωρία καὶ μέθη καὶ βακχικὴ διασκέδασις. Ἄς διδαχθοῦν οἱ εἰδωλολάτραι, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἰδιαιτέρως γνωρίζουν νά τρυφοῦν, καὶ νά τρυφοῦν μετὰ κοσμιότητος. «*Ἀγαλλιᾶσθε γάρ, φησί, τῷ Κυρίῳ ἐν τρόμῳ*» (Ψαλμ. 2,11). **D** Πῶς δέ εἶναι δυνατόν νά ἀγαλλιῶμεθα; Ὅταν ψάλλωμεν ὕμνους, ὅταν ἀναπέμπωμεν εὐχάς, εἰσάγοντες ψαλμούς ἀντὶ τῶν ἀνελευθέρων ἐκείνων ἁσμάτων. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον καὶ ὁ Χριστὸς θά παρίσταται εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ μέ εὐλογίαν θά γεμίσῃ ὅλην τὴν εὐτυχίαν, ὅταν εὐχεσai, ὅταν ᾄδῃς πνευματικὰ ᾄσματα, ὅταν πτωχοὺς καλῇς νά ἐπικοινωνήσουν μαζί σου εἰς τὰ προκείμενα ἐδέσματα, ὅταν ἐπιστήσῃς εἰς τό συμπόσι-

ον πολλήν εὐταξίαν καὶ σωφροσύνην· κατ' αὐτόν τόν τρόπον καὶ ἐκκλησίαν θά καταστήσῃς τόν τόπον, ὅταν, ἀντί τῶν ἀκαίρων κραυγῶν καὶ εὐφημιῶν, ὕμνης τόν Δεσπότην τῶν ἀπάντων.

Καὶ νὰ μὴ μοῦ λέγῃς, ὅτι ἄλλο ἔθιμον ἐπεκράτησεν, ἀλλὰ νὰ διορθώῃς τὰ κακῶς ἔχοντα **Ε** «*Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, φησὶν, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε*» (**Α'** Κορινθ. 10,31). Διότι ἀπὸ τὰς τοιαύτας τραπέζας γεννῶνται εἰς σᾶς αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, ἀπὸ ἐδῶ αἱ ἀσέλγεια, ἀπὸ ἐδῶ αἱ σύζυγοι μὲν εἰς περιφρόνησιν, αἱ πόρνοι δὲ εἰς τιμὴν ἀπὸ σᾶς· ἀπὸ ἐδῶ αἱ ἀνατροπαὶ τῶν οἰκογενειῶν, καὶ τὰ χίλια κακά, καὶ ἄνω κάτω ὅλα ἔχουν γίνεαι, καὶ ἀφοῦ ἀφήσατε τὴν καθαρὰν πηγὴν, τρέχετε πρὸς τὸν ὀχετὸν τοῦ βορβόρου. Διότι ὅτι εἶναι βόρβορος τὸ σῶμα τῆς πόρνῃς, δὲν ἐρωτῶ κανέναν ἄλλον, ἀλλὰ σέ τὸν ἴδιον πού κυλίσσαι εἰς τὸν βόρβορον, **699** ἐὰν δὲν κοκκινίζῃς, ἐὰν δὲν νομίζῃς ὅτι εἶσαι ἀκάθαρτος μετὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἀποφεύγετε τὴν πορνείαν καὶ τὴν μητέρα ταύτης τὴν μέθην· διατί σπείρεις ὅπου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θερίσῃς, μᾶλλον δέ, ἔστω καὶ ἂν θερίσῃς, πολλὴν τὴν αἰσχύνην σοῦ φέρει ὁ καρπός· Διότι ἐὰν γεννηθῇ παιδίον, καὶ σέ κατήσχυνε, καὶ αὐτὸ ἔχει ἀδικηθῇ, ἀφοῦ ἔλγινε διὰ σέ νόθον καὶ καταγόμενον ἀπὸ ἀσήμων. Ἔστω καὶ ἂν ἀφήσῃς εἰς αὐτὸ ἄφθονα χρήματα, θά εἶναι χωρὶς τιμὴν εἰς τὴν οἰκίαν, χωρὶς τιμὴν εἰς τὴν πόλιν, χωρὶς τιμὴν εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ὁ ἐκ πόρνῃς καὶ ὁ ἐκ δούλης· χωρὶς τιμὴν δέ καὶ σύ πάλιν, καὶ ὅταν ζῇς καὶ ὅταν θᾶ ἔχῃς ἀποθάνει· **Β** διότι ἔστω καὶ ἂν ἀπέλθῃς, παραμένουν αἱ ἐνθυμήσεις τῆς ἀσχημοσύνης. Διατί λοιπὸν ὅλα τὰ κατασχύνεις;

Διατί σπείρεις ἐκεῖ ὅπου ἡ γῆ προσπαθεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸν καρπὸν; ὅπου πολλὰ εἶναι τὰ φάρμακα ποῦ προκαλοῦν στειρώσιν; ὅπου πρὸ τῆς γεννήσεως γίνεται φόνος; διότι καὶ τὴν πόρνην δὲν τὴν ἀφήνεις νὰ μείνῃ μόνον πόρνη, ἀλλὰ καὶ τὴν καθιστᾷς ἀνδροφόνον. Εἶδες ἀπὸ τὴν μέθην νὰ δημιουργηταὶ πορνεία, ἀπὸ τὴν πορνείαν μοιχεία, ἀπὸ τὴν μοιχείαν φόνος; μᾶλλον δέ καὶ ἀπὸ τὸν φόνον κάτι χειρότερον· διότι δὲν δύναμαι πῶς νὰ ὀνομάσω αὐτό· διότι δὲν φονεύει ὅταν γεννηθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ γεννηθῇ ἐμποδίζει. **Γ** Τί λοιπὸν; Καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν δωρεάν ἐμπαίζεις, καὶ μάχεσαι ἐναντίον τῶν νόμων αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰρα, τοῦτο ὥς ἐγκώμιον ἐπιδιώκεις, καὶ τὸ δωμάτιον τῆς γεννήσεως μετατρέπεις εἰς δωμάτιον σφαγῆς, καὶ τὴν γυναῖκα ποῦ ἐδόθη πρὸς ἀπόκτησιν τέκνων τὴν προετοιμάζεις πρὸς φόνον; Διότι διὰ νὰ εἶναι πάντοτε εὐχρηστος εἰς τοὺς ἐραστάς καὶ ποθητὴ καὶ νὰ εἰσπράττῃ περισσότερον χρήμα, οὔτε τοῦτο παραιτεῖται νὰ πράξῃ, σωρεύουσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν πολὺ τὸ πῦρ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν σου· διότι ἂν καὶ τὸ τόλμημα εἶναι ἐκείνης, ὅμως ἡ αἰτία προέρχεται ἀπὸ σέ.

Ἀπὸ ἐδῶ καὶ εἰδωλολατρεῖαι δημιουργοῦνται. Διότι πολλαὶ διὰ νὰ γίνουν εὐχάριστοι, καὶ μαγείας καὶ θυσίας μέ οἶνον **Δ** καὶ μαγικά φάρμακα, ποῦ διεγείρουν τὸν ἔρωτα καὶ χίλια ἄλλα

ἐπινοοῦν. Ἄλλ' ὅμως μετὰ ἀπό τὴν ἀσχημοσύνην, μετὰ ἀπὸ φόνους, μετὰ ἀπὸ εἰδωλολατρείας, εἰς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα φαίνεται νὰ εἶναι ἀδιάφορον, εἰς πολλοὺς ἂν καὶ ἔχουν συζύγους· ὅπου καὶ περισσότερος εἶναι ὁ συρφετός τῶν κακῶν. Διότι καὶ μαγικά φάρμακα κατόπιν κινοῦνται, ὅχι πρὸς τὴν κοιλίαν τὴν πορνεομένην, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἡδικομένην γυναῖκα, καὶ ἐπιβουλαὶ χίλια, καὶ κλήσεις δαιμόνων, καὶ νεκρομαντεῖαι, καὶ πόλεμοι καθημερινοί, καὶ ἄσπονδοι μάχαι, καὶ συνεχεῖς φιλονεικίαι. **Ε** Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπε *«μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείας»*, προσέθεσε *«μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ»*, ἐπειδὴ ἐγνώριζε τοὺς πολέμους ποὺ δημιουργοῦνται ἀπὸ ἐδῶ, τῶν οἰκογενειῶν τὰς ἀνατροπὰς, τῶν εὐγενῶν παίδων τὰς ἀδικίας, τὰ χίλια κακά.

Διὰ νὰ ἀποφυγῶμεν λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἅς ἐνδυσθῶμεν τὸν Χριστόν, καὶ ἅς εὕρισκώμεθα διαρκῶς μαζί του· διότι καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ νὰ ἐνδυσθῶμεν, τὸ νὰ μὴ ἀπομακρυνώμεθα ποτὲ ἀπὸ αὐτόν, τὸ νὰ φαίνεται αὐτός ἀπὸ παντοῦ εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀγιωσύνης ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπεικίας. Τοιουτοτρόπως καὶ ἐπὶ τῶν φίλων λέγομεν, ὁ τάδε ἐνεδύθη τὸν τάδε, ἐννοοῦντες τὴν πολλὴν ἀγάπην καὶ τὴν συνεχῆ συντροφίαν· διότι ὁ ἐνδυσάμενος, ἐκεῖνο φαίνεται, τὸ ὁποῖον ἐνεδύθη.

700 Ἄς φαίνεται λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός. Καὶ πῶς θὰ φανῇ; Ἄν ἐπιτελῇς τὰ ἐκείνου. Τί δὲ ἐπετέλεσεν ἐκεῖνος; *«Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖνῃ»* (Λουκ. 9, 58). Τοῦτο καὶ σύ νὰ μιμηθῇς. Ἐπρεπε νὰ ἀπολαύσῃ τροφήν, καὶ ἐχρησιμοποίει κριθίνους ἄρτους· ἐπρεπε νὰ ταξιδεύσῃ, καὶ οὐδαμοῦ ἵπποι καὶ ὑποζύγια, ἀλλὰ τόσον ἐβάδιζεν, ὥστε καὶ ἐκοπίαζε· νὰ κοιμηθῇ ἐπρεπε, καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς πρῶρας ἀντὶ προσκεφαλαίου· νὰ κατακλιθῇ ἐπρεπε, καὶ διέταξε νὰ καταπέσουν ἐπὶ χόρτου. Καὶ τὰ ἱμάτια δὲ μικρᾶς ἀξίας· καὶ εἰς πολλὰ σημεία μόνος παρέμενε, χωρὶς οὐδένα νὰ ἐνοχλῇ. **Β** Καὶ τὰ ἐν τῷ σταυρῷ δέ, καὶ τὰ εἰς τοὺς χλευασμούς, καὶ ὅλα γενικῶς, ἀφοῦ τὰ μάθης, νὰ τὰ μιμηθῇς· καὶ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ἐνεδύθης τὸν Χριστόν, ἂν τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῇς εἰς ἐπιθυμίας· διότι οὔτε εὐχαρίστησιν δέν ἔχει τὸ πρᾶγμα.

Διότι αἱ ἐπιθυμίαι αὗται γεννοῦν πάλιν ἄλλας δριμυτέρας, καὶ οὐδέποτε θὰ λάβῃς κόρον, ἀλλὰ θὰ δημιουργήσῃς μεγάλην βάσανον εἰς τὸν ἑαυτόν σου. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διαρκῶς εὕρσκεται εἰς δίψαν, ἔστω καὶ ἂν χιλίας ἔχη πλησίον του πηγὰς, τίποτε δέν κερδίζει ἀπὸ αὐτό, μὴ δυνάμενος νὰ σβῆσῃ τὸ νόσημα, τοιουτοτρόπως καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διαρκῶς ζῇ εἰς ἐπιθυμίας. **Γ** Ἄν ὅμως εἶσαι ἐγκρατὴς εἰς τὰς ἀνάγκας, οὐδέποτε θὰ δεχθῇς αὐτόν τὸν πυρετόν, ἀλλὰ ὅλα ἐκεῖνα θὰ ἀπομακρυνθοῦν, καὶ μέθαι καὶ ἀσελγείαι.

Τόσον λοιπὸν νὰ τρώγῃς ὅσον διὰ νὰ σταματήσῃς τὴν πείναν, τοιαῦτα νὰ ἐνδύεσαι ὅσα διὰ νὰ σκεπασθῇς μόνον, οὔτε νὰ καλλωπίζῃς μὲ ἱμάτια τὴν σάρκα, διὰ νὰ μὴ τὴν χάσῃς· διότι καὶ περισσότερον ἀδύναμον τὴν κάμνεις, καὶ τὴν εὐεξίαν της

βλάπτεις, διαλύων αὐτὴν μὲ τὴν πολλὴν ἀνοησίαν.

Διὰ νὰ ἔχῃς λοιπὸν αὐτὴν ὄχημα καλὸν τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ κἀθηται ὁ κυβερνήτης μὲ ἀσφάλειαν ἐπὶ τῶν τιμονίων, καὶ ὁ στρατιώτης εὐκόλως νὰ μεταχειρίζεται τὰ ὅπλα, ὅλα νὰ τὰ κάμνης εὐάρμοστα. **Δ** Διότι ὄχι τὸ νὰ ἔχωμεν πολλά, ἀλλὰ τὸ νὰ χρειαζώμεθα ὀλίγα, μᾶς κάμνει ἀνικήτους. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἔστω καὶ ἂν δέν ἀδικηθῇ, φοβεῖται οὗτος ὁμως, ἔστω καὶ ἂν ἀδικηθῇ, θά διάκειται καλύτερον ἀπὸ ἐκείνους, πού δέν ἔχουν ἀδικηθῇ, καὶ εἰς περισσοτέραν εὐθυμίαν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θά εὐρίσκεται.

Ἄς μὴ ἐπιζητῶμεν λοιπὸν τοῦτο, πῶς νὰ μὴ μᾶς βλάβῃ κανεὶς, ἀλλὰ πῶς, ἔστω καὶ ἂν θέλῃ νὰ μᾶς βλάπτῃ, νὰ μὴ δύνανται. Τοῦτο δὲ ἀπὸ τίποτε ἄλλο δέν θά εἶναι δυνατόν, παρὰ μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ εἴμεθα ἐγκρατεῖς εἰς τὰς ἀνάγκας, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἐπιθυμῶμεν περισσότερα. Διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ ἐδῶ θά δυνηθῶμεν νὰ εὐχαριστηθῶμεν, **Ε** καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ νὰ ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνῆκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ· τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ'

(Ρωμ. 14. 1-13)

701 «Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. Ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα· ὁ δὲ ἀσθενὼν λάχανα ἐσθίει» (στ. 1-2).

Γνωρίζω, ὅτι εἰς πολλοὺς δημιουργεῖ ἀπορίας ἡ φράσις. Διὰ τοῦτο προηγουμένως εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν τὴν ὑπόθεσιν ὅλου αὐτοῦ τοῦ χωρίου, καὶ τί θέλει νὰ διορθώσῃ, ὅταν γράφῃ αὐτά. Τί λοιπὸν θέλει νὰ διορθώσῃ; **Β** Ἦσαν πολλοὶ ἐξ ἐκείνων πού εἶχαν πιστεύσει ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι κατεχόμενοι ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὴν πίστιν, ἐφύλαττον ἀκόμη τὴν παρατήρησιν τῶν φαγητῶν, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχουν θάρρος νὰ ἀπομακρυνθοῦν τελείως ἀπὸ τὸν νόμον. Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ εἶναι εὐκόλων νὰ τοὺς βλέπουν, ἐνῶ ἀπείχον μόνον ἀπὸ τὸ χοιρινόν, ἀπὸ ὅλα ἐν συνεχείᾳ ἀπείχον τὰ κρέατα, καὶ ἐτρῶγον μόνον λάχανα, διὰ νὰ φαίνεται, ὅτι εἶναι νηστεία μᾶλλον τὸ γινόμενον καὶ ὄχι προσεκτικὴ ἐξέτασις τοῦ νόμου. Ἄτεροι πάλιν ἦσαν τελειότεροι, χωρὶς τίποτε ἀπὸ αὐτά νὰ ἐξετάζουν, οἱ ὅποιοι εἰς αὐτοὺς πού τὰ ἐξήταζον ὅλα ἐγίνοντο φορτικοὶ καὶ ἐπαχθεῖς, ὀνειδίζοντες, κατηγοροῦντες, ἐμβάλλοντες εἰς ἀθυμίαν.

Φοβούμενος λοιπὸν ὁ μακάριος Παῦλος μήπως, **С** θέλοντες ὀλίγον νὰ κατορθώσουν, καταστρέψουν τὸ πᾶν, καὶ θέλοντες νὰ ὀδηγήσουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τῶν φαγητῶν, τοὺς κάμουν

νά εκπέσουν ἀπό τήν πίστιν, καί σπεύδοντες νά ἐπανορθώσουν τά πάντα πρό τοῦ προσήκοντος καιροῦ, κάμουν ζημίαν εἰς τὰ βασικά, παρασαλεύοντες αὐτούς ἀπό τῆς ὁμολογίας εἰς τόν Χριστόν διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπιτιμήσεως, καί μήπως μείνουν ἀδιόρθωτοι καί εἰς τὰ δύο, κύτταξε πόσῃ σύνεσιν χρησιμοποιεῖ, καί πῶς καί διὰ τὰ δύο μέρη φροντίζει μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτόν σοφίας. **Δ** Διότι οὔτε ὅτι «*κακῶς ποιεῖτε*» τολμᾷ νά εἰπῇ εἰς τοὺς ἐπιτιμῶντας, διὰ νά μὴ δικαιολογήσῃ ἐκείνους μέ τήν παρατήρησιν, οὔτε πάλιν, ὅτι «*καλῶς*», διὰ νά μὴ τοὺς κάμῃ αὐστηροτέρους κατηγοροῦς, ἀλλὰ κάμνει τήν ἐπιτίμησιν κανονικὴν καί φαίνεται μὲν ὅτι ἐπιτιμᾷ τοὺς ἰσχυροτέρους, τὸ πᾶν ὅμως εἰς ἐκείνους ἐκτοξεύει διὰ τοῦ λόγου πρὸς αὐτούς. Διότι αὕτη ἡ διόρθωσις ἰδιαιτέρως εἶναι περισσότερον ἐλαφρά, ὅταν κάποιος, πρὸς ἄλλον ἀφοῦ τρέψῃ τόν λόγον, πλήττῃ ἄλλον. Διότι δέν ἀφήνει τόν ἐπιτιμώμενον νά ὁδηγηθῇ εἰς θυμόν, καί ἀπαρατήρητος ἐπιθέτει τὸ φάρμακον τῆς διορθώσεως.

Κύτταξε λοιπόν πῶς πράττει αὐτό συνετῶς, καί πῶς εὐκαίρως. Διότι ἀφοῦ εἶπε **Ε** «*τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆσθε εἰς ἐπιθυμίαν*», τότε εἰσέρχεται εἰς τόν περί τούτων λόγον, διὰ νά μὴ φανῇ, ὅτι ὁμιλεῖ ὑπὲρ ἐκείνων τῶν ἐπιτιμῶντων καί διατασσόντων νά τρώγωνται ἅπαντα. Διότι τὸ μέρος, πού ἔχει ἀσθενήσει, πάντοτε χρειάζεται περισσότεραν πρόνοιαν. Διὰ τοῦτο ἀμέσως πρὸς τόν ἰσχυρόν ἀπευθύνεται, λέγων ὡς ἐξῆς: «*Τόν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει*». Εἶδες ἔν κτύπημα πού ἐδόθη εὐθέως εἰς ἐκεῖνον; Διότι ἀφοῦ εἶπε «*τόν ἀσθενοῦντα*», ἔδειξεν ὅτι αὐτός εἶναι ἄρρωστος. Ἐπειτα προσθέτει δεύτερον λέγων «*προσλαμβάνεσθε*». Διότι δεικνύει πάλιν ὅτι χρειάζεται πολλήν φροντίδα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι σημεῖον ἐσχάτης ἀρρωστίας.

702 «*Μὴ εἰς διακρίσεις λογισμῶν*». Ἰδοὺ καί τρίτον κτύπημα κατέφερε. Διότι ἀπὸ ἐδῶ φανερώνει, ὅτι τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε καί ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι δέν ἁμαρτάνουν τὰ ἴδια μέ αὐτόν, ἐπικοινωνοῦν ὅμως μέ τήν φιλίαν αὐτοῦ, καί δέχονται νά διαλύεται ἡ διαφορά διὰ τῆς θεραπείας αὐτοῦ. Εἶδες πῶς φαίνεται μὲν, ὅτι διδάσκει τούτους, ἐκείνους ὅμως ἐπιτιμᾷ κρυφίως καί ἐλαφρῶς;

Ἐπειτα ἀφοῦ ἐτοποθέτησε καί τοὺς δύο παραλλήλως, τόν μὲν μετ' ἐγκωμίων, τόν δὲ μετὰ κατηγοριῶν θέτει προσθέτει λοιπόν λέγων: «*Ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα*», ἀνακηρύττων αὐτόν ἐκ τῆς πίστεως, **Β** «*ὁ δὲ ἀσθενὼν λάχана ἐσθίει*», καί τοῦτον πάλιν κακίζων διὰ τήν ἀσθένειαν.

Ἐπειτα ἐπειδὴ καίριον κατέφερε τὸ κτύπημα, παρηγορεῖ πάλιν αὐτόν, οὕτω λέγων: «*Ὁ ἐσθίων τόν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω*» (στ. 3). Δέν εἶπεν «*ἃς τόν ἀφήνει*», δέν εἶπεν «*ἃς μὴ τόν κατηγορῇ*», δέν εἶπεν «*ἃς μὴ τόν διορθῶνῃ*», ἀλλὰ «*ἃς μὴ τὸν ὀνειδίξῃ*, ἃς μὴ τόν περιφρονῇ», δεικνύων, ὅτι ἐποιοῦν πρᾶγμα ἄξιον πολλοῦ γέλωτος. Ἐπὶ τούτου δὲ ὄχι τοιουτοτρόπως, ἀλλὰ πῶς; «*Ὁ μὴ ἐσθίων τόν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω*» (στ. 3). Διότι ὁπῶς

ἀκριβῶς οἱ τελειότεροι ἐξευτέλιζον αὐτούς ὡς ὀλιγοπίστους καὶ ὑποούλους καὶ νόθους, καὶ ἰουδαίζοντας ἀκόμη, **Κ** τοιοιτοτρόπως ἐκεῖνοι ἔκρινον αὐτούς ὡς παρανομοῦντας ἢ ἐντελῶς προσέχοντα εἰς τὴν λαιμαργίαν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦτο φυσικὸν νὰ προέρχωνται καὶ ἐξ ἔθνων. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν: «**Ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο**» (στ. 3). Δι' ἐκεῖνον ὁμῶς δὲν εἶπε τοῦτο, καίτοι ἡ μὲν ἐξουθένωσις ἦτο διὰ τὸν ἐσθίοντα ὡς λαιμάργου, ἡ δὲ κρίσις διὰ τὸν μὴ ἐσθίοντα ὡς ὀλιγοπίστου. Ἀλλ' ἀντήλλαξεν αὐτά, δεικνύων ὅτι ὄχι μόνον δι' ἐξουθένωσιν δέν εἶναι ἄξιος, ἀλλ' ὅτι καὶ νὰ ἐξουθενῇ δύναται. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ κατακρίνω, λέγει; Οὐδόλως· διότι διὰ τοῦτο προσέθεσεν, ὅτι «**ὁ Θεὸς αὐτὸν προσελάβετο**». **Δ** Τί διδάσκεις λοιπὸν αὐτὸν περὶ νόμου ὡς νὰ τὸν παραβαίνει; «**Ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο**»· τουτέστιν, ἐπέδειξε τὴν ἄφατον αὐτοῦ χάριν πρὸς αὐτόν, καὶ τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ ὅλας τὰς κατηγορίας.

Ἐπειτα πάλιν πρὸς τὸν ἰσχυρόν ἀπευθύνεται: «**Σὺ τίς εἰ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτων**» (στ. 4); Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἔκρινον, ὄχι μόνον ἐξουθένουν. «**Τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει**» (στ. 4).

Ἴδου πάλιν ἄλλο κτύπημα. Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι ἡ ἀγανάκτησις στρέφεται πρὸς τὸν ἰσχυρόν, ἐπιπλήττει ὁμῶς ἐκεῖνον. Ὅταν εἶπῃ «**σταθήσεται δέ**» (στ. 4), **Ε** δεικνύει ὅτι ἀκόμη σαλεύεται, καὶ χρειάζεται πολλὴν προσοχὴν, καὶ τόσῃ πολλὴν φροντίδα, ὥστε καὶ τὸν Θεὸν νὰ προσκαλῇ ἱατρόν εἰς αὐτά· «**δυνατός γάρ, φησὶν, ὁ Θεὸς στήσαι αὐτόν**» (στ. 4). Πρᾶγμα τὸ ὅποιον λέγομεν διὰ τοὺς πάρα πολὺ ἀπεγνωσμένους.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς ἀπόγνωσιν, καὶ, ἐνῶ εἶναι ἀσθενής, οἰκέτην τὸν ὀνομάζει, λέγων: «**Σὺ τίς εἰ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην**»; Καὶ ἐδῶ πάλιν δὲ ἀπαρτήρητος ἐπιπλήττει αὐτόν. Διότι ὄχι ἐπειδὴ πράττει ἄξια μὴ κρίσεως, διὰ τοῦτο προτρέπω νὰ μὴ κρίνης, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ξένος δοῦλος, τουτέστιν, ὄχι ἰδικὸς σου, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα παρηγορῶν αὐτόν πάλιν, δέν εἶπεν, ὅτι «**πίπτει**», ἀλλὰ τί; «**Στήκει ἢ πίπτει**». Ἄν δέ συμβῇ τοῦτο, ἂν δὲ ἐκεῖνο, εἰς τὸν Κύριον ἀποβλέπουν καὶ τὰ δύο αὐτά· διότι καὶ ἡ βλάβη ἐκεῖ τείνει, ὅταν πέσῃ, **703** ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ ἡ ὠφέλεια, ὅταν σταθῇ.

Ταῦτα δὲ εἶναι πάρα πολὺ ἀνάξια τῆς πρεπούσης εἰς Χριστιανούς φροντίδος, ἂν δέν προσέξωμεν πάλιν τὸν σκοπὸν τοῦ Παύλου, πού θέλει αὐτοὶ νὰ ἐπιτιμῶνται ὄχι πρὸ τοῦ καταλλήλου καιροῦ. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πάντοτε λέγω, τὴν διάθεσιν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν, μετὰ τῆς ὁποίας λέγεται, καὶ τὴν βάσιν, περὶ τῆς ὁποίας λέγεται, καὶ τί προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ λέγων αὐτά. Δέν προέτρεψε δὲ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε, μέ τό νὰ εἶπῃ αὐτό. Διότι ἐάν ὁ Θεός, λέγει, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται τὴν βλάβην, οὐδέν πράττει προηγουμένως, πῶς δέν θά εἴσαι παράκαιρος σὺ καὶ πέραν τοῦ μέτρου περίεργος, **Β** ὅταν δημιουργῇς ἀγχος εἰς αὐτόν καὶ τὸν ἐνοχλῇς;

«Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν» (στ. 5). Ἐδῶ δὲ νομίζω, ὅτι μέ ἡρεμίαν καὶ περι νηστείας κάπως ὁμιλεῖ. Διότι φυσικόν ἦτο ἐκ τῶν νηστευόντων τινὲς νὰ κρίνουν συνεχῶς τοὺς μὴ νυστεύοντας· ἢ καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις φυσικόν εἶναι μερικοὶ εἰς ὀρισμένας ἡμέρας νὰ ἀπέχουν, καὶ εἰς ὀρισμένας νὰ μὴ ἀπέχουν· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγεν: «Ἐκαστος τῷ ἰδίῳ νοί πληροφορεῖσθω» (στ. 5). Διότι κατ' αὐτόν τόν τρόπον καὶ εἰς ἐκείνους, πού παρετήρουν, διέλυε τόν φόβον, λέγων ὅτι τό πρᾶγμα εἶναι ἀδιάφορον, καὶ εἰς ἐκείνους, πού ἐπετίθεντο ἐναντίον αὐτῶν αὐστηρῶς, ἐξηφάνιζε τὴν φιλονεικίαν, δεικνύων ὅτι δέν εἶναι καὶ πάρα πολύ ἄξιον προσοχῆς νὰ ἐνοχλῶμεν συνεχῶς περὶ τούτων. **С** Ὅχι δὲ πάρα πολύ ἄξιον προσοχῆς, ὅχι παρὰ τὴν ἰδικτὴν του φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τόν καιρόν, καὶ διότι ἦσαν νεοφερμένοι εἰς τὴν πίστιν. Διότι καὶ πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς γράφων, μετὰ πολλῆς φροντίδος ἀπαγορεύει τοῦτο, λέγων: «Βλέπετε, μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλλαγωγὸν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν» (Κολοσ. 2,8)· καὶ πάλιν «μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει»· καὶ «μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω» (Κολοσ. 16,18). Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας δὲ ἐπιστέλλων, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν τὴν εἰς τὰ τοιαῦτα προσοχὴν καὶ τελειότητα. Ἐδῶ ὅμως δέν χρησιμοποιεῖ αὐτόν τόν τόνον, **Д** διότι εἰς αὐτοὺς ἦτο νεόφυτος ἡ πίστις.

Ἐπομένως ἄς μὴ ἐκλαμβάνωμεν, ὅτι ἀναφέρεται εἰς ὅλα τὸ «Ἐκαστος τῷ ἰδίῳ νοί πληροφορεῖσθω». Διότι ὅταν ὁ λόγος εἶναι περὶ δογμάτων, ἀκουσε τί λέγει: «Εἰ τις ὑμῖν εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, κἂν ἄγγελος ἢ, ἀνάθεμα ἔστω» (Γαλ. 1,9)· καὶ πάλιν: «Φοβοῦμαι δέ, μή πως ὥς ὄφεις Ἐδὼν ἡπάτησεν, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν» (Β' Κορινθ. 11,3). Καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους δὲ ἐπιστέλλων ἔλεγε: «Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν» (Φίλιπ. 3,2). **Е** Πρὸς τοὺς Ρωμαίους δὲ ἐπειδὴ δέν ὑπῆρχε προηγουμένως καιρὸς νὰ διορθῶνῃ τὰ τοιαῦτα, «Ἐκαστος, φησὶν, ἐν τῷ ἰδίῳ νοί πληροφορεῖσθω». Διότι περὶ νηστείας ἦτο ὁ λόγος, καὶ ἔλεγε λοιπόν ταῦτα, διὰ νὰ ἀφανίσῃ τὴν ἀλαζονείαν ἐκείνων, καὶ νὰ θέτῃ τέρμα εἰς τόν φόβον αὐτῶν.

«Ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, Κυρίῳ οὐ φρονεῖ. Καὶ ὁ ἐσθίων, Κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαριστεῖ γάρ τῷ Θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, Κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ» (στ. 6). Ἀκόμη εἰς τὰ ἴδια ἐπιμένει. Ἐκεῖνο δὲ τό ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Τό πρᾶγμα δέν ἀναφέρεται εἰς τὰ καίρια· διότι τό ζητούμενον εἶναι, ἐάν καὶ οὗτος καὶ ἐκεῖνος ἐργάζωνται διὰ τόν Θεόν, ἐάν καὶ οἱ δύο καταλήγουν εἰς εὐχαριστίαν. **704** Διότι καὶ ἐκεῖνος καὶ οὗτος εὐχαριστοῦν τόν Θεόν. Ἐάν λοιπόν καὶ οἱ δύο εὐχαριστοῦν, δέν εἶναι μεγάλη ἡ διαφορά.

Σύ δέ, παρακαλῶ, ἐξέταζε πῶς καί ἐδῶ πλήττει, χωρίς νά φαίνεται, τόν Ιουδαίζοντα. Διότι ἐάν τό ζητούμενον τοῦτο εἶναι, δηλαδή ἡ εὐχαριστία, εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι ὁ ἐσθίων, αὐτός εἶναι ἐκεῖνος πού εὐχαριστεῖ, ὅχι ὁ μή ἐσθίων. Διότι πῶς θά εἶναι ὁ μή ἐσθίων, ἀφοῦ εἶναι ἀκόμη προσκεκολλημένος εἰς τόν νόμον; Πρᾶγμα τό ὁποῖον βεβαίως καί πρός Γαλάτας ἔλεγεν: «*Οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε*» (Γαλ. 5,4).

Ἄλλ' ἐδῶ ὑπονοεῖ μέν αὐτό, δέν ἀνακοινώνει ὁμως αὐτό κατ' αὐτόν τόν τρόπον· διότι δέν ἦτο ἀκόμη καιρός· ἀλλά πρῶτον ζυγίζει, **Β** καί διά τῶν κατωτέρω ἀνακοινώνει αὐτό δι' ὀλίγον μᾶλλον. Διότι μέ τό νά εἰπῇ: «*Οὐδεῖς γάρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καί οὐδεῖς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ἐάν τε γάρ ζῶμεν, τῷ Κυρίῳ ζῶμεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυρίῳ ἀποθνήσκομεν*» (στ. 7-8), σαφέστερον καί διά τούτων αὐτό ὑπεδήλωσε. Διότι ἐκεῖνος πού ζῇ διά τόν νόμον, πῶς δύναται νά ζῇ διά τόν Χριστόν; Ὅχι μόνον δέ τοῦτο διά τούτων ἀποδεικνύει, ἀλλά καί αὐτόν πού ἐπείγεται, διά τήν διόρθωσιν ἐκείνων, συγκρατεῖ, καί πείθει νά μακροθυμῇ, δεικνύων ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ Θεός νά περιφρονήσῃ αὐτούς, ἀλλά εἰς τόν κατάλληλον χρόνον θά τοὺς διορθώσῃ.

Γ Τί σημαίνει λοιπόν «*οὐδεῖς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ*»; Δέν εἴμεθα ἐλευθεροί, Δεσπότην ἔχομεν, ὁ ὁποῖος θέλει καί νά ζῶμεν ἡμεῖς, καί δέν θέλει νά ἀποθάνωμεν, καί ὁ ὁποῖος δι' ἀμφοτέρα ταῦτα περισσότερο ἀπό ἡμᾶς ἐνδιαφέρεται. Διότι διά τούτων δεικνύει, ὅτι περισσότερο ἀπό ἡμᾶς αὐτός ἐνδιαφέρεται δι' ἡμᾶς καί περισσότερο δι' ἡμᾶς, καί θεωρεῖ πλοῦτον τήν ζωήν μας, καί βλάβην τόν θάνατον. Διότι δέν ἀποθνήσκομεν μόνον διά τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλά καί διά τόν Δεσπότην, ἂν βεβαίως ἀποθάνωμεν. Θάνατον δέ ἐδῶ τόν ἐκ τῆς πίστεως ἐννοεῖ.

Ἀρκετόν μέν λοιπόν εἶναι καί τοῦτο διά νά πείσῃ, ὅτι φροντίζει δι' ἡμᾶς, διότι εἰς αὐτόν ζῶμεν, καί εἰς αὐτόν ἀποθνήσκομεν. Ὅμως δέν ἀρκεῖται εἰς αὐτό, ἀλλά καί ἕτερον προσθέτει. **Δ** εἰπών: «*Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν*» (στ. 8).

Καί ἀπ' ἐκείνου τοῦ θανάτου ἐπὶ τόν φυσικόν ἀφοῦ μετέβη, διά νά μή φανῇ ὅτι σκληρύνει τόν λόγον, ἕτερον σημεῖον ἀναφέρει μέγιστον τῆς προνοίας αὐτοῦ. Ποῖον λοιπόν τοῦτο; «*Εἰς τοῦτο γάρ, φησί, Χριστός καί ἀπέθανε καί ἀνέστη καί ἔζησεν, ἵνα καί νεκρῶν καί ζώντων κυριεύσῃ*» (στ. 9). Ὡστε καί τοῦτο ἄς σέ πείθῃ, ὅτι διαρκῶς φροντίζει διά τήν σωτηρίαν καί διόρθωσιν ἡμῶν. Διότι ἐάν δέν ἐφρόντιζε τόσον δι' ἡμᾶς, ποία ἀνάγκη ὑπῆρχε τῆς κυβερνήσεως; Αὐτός λοιπόν πού δεικνύει τόσον ἐνδιαφέρον διά νά γίνωμεν ἰδικοί του, ὥστε καί δούλου μορφήν νά λάβῃ καί νά ἀποθάνῃ, οὗτος μετά τήν ἐπίτευξιν θά περιφρονήσῃ; **Ε** Δέν εἶναι δυνατόν τοῦτο, δέν εἶναι δυνατόν· δέν θέλει νά ἐγκαταλείψῃ τὴν τοσαύτην προσπάθειαν· «*εἰς τοῦτο γάρ, φησί, καί ἀπέθανεν*» ὅπως ὅταν εἶπῃ κάποιος, «*ὁ γάρδε δέν δύναται νά περιφρονήσῃ τόν δούλον· διότι ἐνδιαφέρεται διά τό βαλάντιόν του*».

Διότι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀγαπῶμεν τόσον τὰ χρήματα, ὅσον αὐτός τὴν σωτηρίαν μας. Λοιπὸν ὄχι χρήματα, ἀλλὰ τὸ αἷμα τὸ ἰδικόν του ἔδωσεν ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτούς, χάριν τῶν ὁποίων τόσον ἀντίτιμον κατέβαλε.

Κύτταξε δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, πῶς δεικνύει ὅτι εἶναι ἀπερίγραπτος. **705** «*Εἰς τοῦτο γάρ, φησὶν, ἀπέθανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ*»· καὶ ἀνωτέρω, «*ἐάν τε γάρ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, αὐτοῦ ἔσμεν*». Εἶδες κυριαρχίαν παντοδύναμον; εἶδες δύναμιν ἀκαταμάχητον; εἶδες πρόνοιαν ἐξηκριβωμένην; Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρῃς, λέγει, τοὺς ζῶντας· καὶ διὰ τοὺς ἀπελθόντας φροντίζει. Ἐάν δὲ διὰ τοὺς ἀπελθόντας, εἶναι ὀλοφάνερρον ὅτι καὶ διὰ τοὺς ζῶντας· διότι τίποτε δὲν παρέλειπεν ἀπὸ ἐκεῖνα πού συγκρατοῦν αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν, καὶ περισσότερα δικαίωματα διὰ τὸν ἑαυτὸν του μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἐτοιμάζων, καὶ χωρὶς ὅλα τὰ ἄλλα ἔχει φροντίδα δι' ἡμᾶς.

Β Διότι ὁ ἄνθρωπος μὲν καταβάλλει χρήματα, καὶ διὰ τοῦτο πάρα πολὺ ἀγαπᾷ καὶ κρατεῖ τὸν δούλον του· αὐτός ὅμως θάνατον κατέβαλε, καὶ καθόλου δὲν θά ὑπολογίξῃ μηδαμινὴν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἠγοράσθη μὲ τόσον ἀντίτιμον, καὶ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε μὲ τόσην φροντίδα καὶ προσπάθειαν. Ταῦτα δὲ λέγει προτρέπων τὸν ἰουδαίζοντα, καὶ πείθων νὰ ἀναλογισθῇ τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας, καὶ ὅτι ἐνῶ ἦτο νεκρὸς ἔζησε, καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἐκέρδιζεν ἀπὸ τὸν νόμον, καὶ ὅτι θά ἦτο ἐνοχος ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης, ἂν, ἀφοῦ ἐγκατέλειπε ἐκεῖνον πού τόσα ἐπέδειξεν ὑπὲρ αὐτοῦ, **Γ** ἐπέστρεφε εἰς τὸν νόμον.

Ἀρκούντως λοιπὸν ἀφοῦ ἐπέπληξεν αὐτόν, πάλιν τὸν ἀνορθώνει λέγων: «*Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου*» (στ. 10); Καὶ φαίνεται μὲν ὅτι τοποθετεῖ αὐτὰ ὡς ἴσα, πολλή ὅμως ἐκ τῶν λεχθέντων δεικνύει, ὅτι ὑπάρχει ἡ διαφορὰ.

Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῆς ὀνομασίας τοῦ ἀδελφοῦ ἐξαφανίζει τὴν φιλονεικίαν, ἔπειτα δὲ καὶ διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς· διότι ἀφοῦ εἶπε «*τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου*»; προσέθεσε: «*Πάντες γάρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ*» (στ. 10). Καὶ φαίνεται μὲν μὲ τὸ νὰ λέγῃ αὐτά, ὅτι ἐπιτιμᾷ πάλιν τὸν τελειότερον, **Δ** σαλεύει ὅμως δυνατόν τὴν διάθεσιν τοῦ ἰουδαίζοντος, μετατρέπων αὐτόν ὄχι μόνον ἀπὸ τῆς γενομένης εὐεργεσίας, ἀλλὰ φοβίζων καὶ ἀπὸ τῆς μελλούσης κολάσεως· «*πάντες γάρ, φησί, παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ*».

«*Γέγραπται γάρ· Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ*» (Ἡσ. 45,24). Ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον ἀποδώσει τῷ Θεῷ» (στ. 11-12). Εἶδες πῶς πάλιν συγκλονίζει τὴν διάθεσιν αὐτοῦ παρέχων τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐπιπλήττει καὶ τοὺς δύο; Διότι τοιοῦτόν τι ὑπονοεῖ, π.χ. ὡς· νὰ ἔλεγε: «*Τί ἐνδιαφέρεσαι; μήπως*

πρόκειται σύ νά τιμωρῆσαι χάριν αὐτοῦ»; Ε Ἀλλά τοιουτοτρόπως μέν δέν ὠμίλησε· τοῦτο ὁμως ὑπεδήλωσε, θέσας αὐτό πραότερον, καί εἰπών «πάντες γάρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν ὑπέρ ἑαυτοῦ λόγον ἀποδώσει τῷ Θεῷ». Καί τόν προφήτην εἰσήγαγε, ὁ ὁποῖος ἐμαρτύρει τήν ὑποταγὴν ὅλων εἰς αὐτόν, καί ὑποταγὴν ἀπόλυτον καί τῶν ἀνθρώπων τῆς Παλαιᾶς, καί ὅλων γενικῶς. Διότι δέν εἶπεν ἀπλῶς «προσκυνῆσει ἕκαστος», ἀλλά καί «ἐξομολογήσεται», τουτέστιν, θά ἀποδώσῃ εὐθύνas τῶν πράξεων.

Ἄς σέ κατέχη λοιπόν ἀγωνία, βλέπων τόν κοινόν Δεσπότην νά κάθηται ἐπὶ τοῦ βήματος, **706** καί νά μὴ σχίζῃς καί κομματιάζῃς τήν Ἐκκλησίαν, ἀποκοπτόμενος ἀπό τήν χάριν, καί προστρέχων εἰς τόν νόμον· διότι καί ὁ νόμος εἶναι ἰδικός του. Καί τί λέγω ὁ νόμος; Καί οἱ ἐν τῷ νόμῳ, καί οἱ πρό τοῦ νόμου. Καί δέν θά σοῦ ζητήσῃ εὐθύνας ὁ νόμος, ἀλλ' ὁ Χριστός καί ἀπό σέ καί ἀπό ὅλην τήν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες πῶς ἔθεσε τέρμα εἰς τόν φόβον τοῦ νόμου;

Ἐπειτα διά νά μὴ φανῇ, ὅτι λέγει ταῦτα ἐπιτήδες διά νά ἐκφοβίξῃ αὐτόν, ἀλλ' ὅτι ἔχει ἔλθει εἰς αὐτό ἐκ τῆς ὑπαρχούσης συνεχείας, πάλιν ἀσχολεῖται μέ τήν αὐτήν υπόθεσιν, λέγων: «Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλά τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τό μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον» (στ. 13). Β Ταῦτα δέ δέν ἀναφέρονται εἰς ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ αὐτόν· διά τοῦτο δύναται καί εἰς τοὺς δύο νά τά ἀρμόξῃ, καί εἰς τόν τέλειον πού σκανδαλίζεται μέ τήν ἐξεζητημένην ἐξέτασιν τῶν φαγητῶν, καί εἰς τόν ἀτελῆ πού ἐμποδίζεται μέ τήν αὐστηράν ἐπίπληξιν.

Σύ δέ ἐξέταξε, παρακαλῶ, πόσον θά τιμωρηθῶμεν ἡμεῖς πού σκανδαλίζομεν χωρίς λόγον. Διότι ἐάν, ἐκεῖ ὅπου τό γεγονός ἦτο παράνομον, ἐπειδὴ ἡ ἐπιτίμησις ἐλάμβανε χώραν ἀκαίρως, ἡμῶς οἶσε νά γίνεταί τοῦτο, διά νά μὴ σκανδαλισθῇ καί ἐμποδισθῇ ὁ ἀδελφός, ὅταν σκανδαλίζωμεν χωρίς νά διορθώσωμεν κάτι, τίνος θά εἴμεθα ἄξιοι; Διότι ἐάν τό νά μὴ σώσωμεν εἶναι κακόν διά τό ὁποῖον κατηγορούμεθα (καί δεικνύει τοῦτο ἐκεῖνος πού ἐκρυσσε τό τάλαντον), **С** τό καί νά σκανδαλίσωμεν, τί δέν θά ἐπισύρῃ ἐναντίον μας;

Τί λοιπόν, ἐάν ἀπό μόνος του σκανδαλίζεται, λέγει, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατος; Δι' αὐτό τοῦτο μέν λοιπόν ἂν εἶσαι δίκαιος ὅλα θά τά ὑπομένης. Διότι ἐάν ἦτο ἰσχυρός, δέν θά ἐχρειάζετο αὐτός τόσῃν φροντίδᾳ· τώρα δά ὁμως ἐπειδὴ εἶναι ἀσθενέστερος, διά τοῦτο καί πολλήν φροντίδα χρειάζεται. Ἄς παρέχωμεν λοιπόν εἰς αὐτόν ταύτην, καί ἀπό παντοῦ ἅς τόν ὑποστηρίξωμεν. Διότι δέν θά δώσωμεν λόγον μόνον διά τά ἰδικά μας κακά, ἀλλά καί δι' ἐκεῖνα μέ τά ὁποῖα σκανδαλίζομεν ἄλλους. Ἐάν δέ ἐκεῖναί καί καθ' ἑαυτάς αἰ εὐθύναί εἶναι φοβεραί, **Д** ὅταν προστεθοῦν καί αὗται, πότε θά σωθῶμεν;

Διότι ἅς μὴ νομίσωμεν βεβαίως, ὅτι ἐάν εὕρωμεν κοινωνοὺς τῶν ἁμαρτημάτων θά ἔχωμεν ἀπολογίαν· διότι τοῦτο γίνεται καί

προσθήκη τιμωρίας εἰς ἡμᾶς· ἀφοῦ καὶ ὁ ὄφις περισσότερον ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὴν γυναῖκα, ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ ἡ γυνὴ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, καὶ ἡ Ἰεζάβελ αὐστηρότερον ἐτιμωρήθη ἀπὸ τὸν Ἀχαάβ, ὁ ὁποῖος ἤρπασε τὸν ἀμπελῶνα· διότι αὕτη ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐσχέδιασεν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐσκανδάλισε τὸν βασιλεῖα. Καὶ σύ λοιπόν, ὅταν γίνῃς αἵτιος καταστροφῆς εἰς ἄλλους, χειρότερα θὰ πάθῃς ἀπὸ ἐκείνους πού ἀνετράπησαν ὑπὸ σοῦ. Διότι δέν καταστρέφει τόσον ἡ ἁμαρτία, ὅσον τὸ νά παρασύρωμεν καὶ ἄλλους εἰς αὐτήν· διὰ τοῦτο λέγει: **Ε** «*Οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν*» (Ρωμ. 1,32). Ὡστε ὅταν ἴδωμέν τινες νά ἁμαρτάνουν, ὄχι μόνον νά μὴ ὠθῶμεν, ἀλλὰ καὶ νά ἀνασύρωμεν ἐκ τοῦ βαράθρου τῆς πονηρίας, διὰ νά μὴ τιμωρηθῶμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι ἐξ αἰτίας τῆς καταστροφῆς τῶν ἄλλων, καὶ ἅς ἐνθυμούμεθα διαρκῶς τὸ βῆμα τὸ φοβερόν, τὸν ποταμόν τοῦ πυρός, τὰ δεσμά τὰ ἅλута, τὸ σκότος πού δέν φωτίζεται, τὸν βρυγμόν τῶν ὀδόντων, τὸν σκῶληκα τὸν δηλητηριώδη.

Ἀλλὰ φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεός, λέγει. Λοιπὸν λόγοι μόνον εἶναι αὐτοί, καὶ οὔτε ὁ πλούσιος ἐκεῖνος τιμωρεῖται, ὁ ὁποῖος περιεφρόνησε τὸν Λάζαρον; οὔτε αἱ μωραὶ παρθένοι ἐκδιώκονται ἀπὸ τὸν νυμφῶνα; οὔτε ἐκεῖνοι, πού δέν ἐθρεψαν αὐτόν, **707** ἀπέρχονται εἰς τὸ πῦρ πού ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἁγγέλους αὐτοῦ; οὔτε ὁ ἐνδεδυμένος τὰ ρυπαρά ἱμάτια, ἀφοῦ δεθοῦν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, καταστρέφεται; οὔτε ἐκεῖνος, πού ἀπῆτησε τὰ ἑκατὸν δηνάρια, παραδίδεται εἰς τοὺς βασανιστάς; οὔτε εἶναι ἀληθές ἐκεῖνο, πού ἔχει λεχθῇ διὰ τοὺς μοιχοὺς, ὅτι «*ὁ σκῶληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται*» (Μάρκ. 9,44), ἀπειλαὶ εἶναι μόνον αὐτά; Ναι, λέγει. Καὶ ἀπὸ πού, πές μου, τολμᾶς νά ἀποφανθῇς πρᾶγμα τόσον μέγα, καὶ ταῦτα ἀπὸ μόνος σου ἀποφασίζων;

Διότι ἐγὼ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Χριστὸς καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπραξε, θὰ δυνηθῶ νά ἀποδείξω τὸ ἀντίθετον. **Β** Διότι ἐάν δέν πιστεύῃς ἀπὸ τὰς μελλοντικὰς τιμωρίας, τοῦλάχιστον πίστευε ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἤδη ἔχουν συμβῇ· διότι βεβαίως αὐτά πού ἔχουν συμβῇ καὶ πού ἔχουν πραγματοποιηθῇ δέν εἶναι ἀπειλαὶ καὶ λόγοι. Ποῖος λοιπὸν κατέκλυσεν ὅλων τὴν οἰκουμένην ἐπὶ τοῦ Νῶε; καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ φοβερόν ἐκεῖνο ναυάγιον, καὶ τὴν πανωλεθρίαν ὀλοκλήρου τοῦ γένους ἡμῶν; ποῖος μετὰ ταῦτα ἐξαπέλυσε τοὺς κεραυνοὺς ἐκείνους καὶ τὰς καταιγίδας ἐναντίον τῆς γῆς τῶν Σοδόμων; ποῖος κατεπόντισεν ὅλην τὴν Αἴγυπτον; ποῖος κατέφαγε τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας ἐπὶ τῆς ἐρήμου; **Γ** ποῖος κατέφλεξε τὴν συναγωγὴν τοῦ Ἀβερῶν (Ψαλμ. 105,17); ποῖος εἰς τοὺς περὶ Κορὲ καὶ Δαθάν διέταξε τὴν γῆν νά ἀνοιξῇ τὸ στόμα καὶ νά τοὺς καταπιῇ; ποῖος αὐτοστιγμὴ ἔκαμε νά ἀποθάνουν ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ αἱ ἐβδομήκοντα χιλιάδες (**Β** Βασιλ. 24,15);

Νά ἀναφέρω καὶ τοὺς κατ' ἰδίαν τιμωρηθέντας; τὸν Κάιν πού

παρεδόθη εἰς διαρκῆ τιμωρίαν· τὸν Χαρμὴν ποῦ ἀπέθανε διὰ λιθοβολισμοῦ μέ ὅλον τό γένος του· τὸν ἀποθανόντα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπειδὴ συνέλεγε ξύλα ἐν σαββάτῳ (Ἀριθμ. 15,36)· τοὺς τεσσαράκοντα ὑπὸ τῶν θηρίων ἐκείνων (Δ' Βασίλ. 2,24) καὶ οἱ ὅποιοι οὔτε διότι ἦσαν εἰς νεανικὴν ἡλικίαν συνεχωρήθησαν;

Ἐάν θέλῃς δέ καί μετὰ τὴν χάριν τὰ ἴδια ἀκριβῶς νά ἰδῇς, **Δ** σκέψου πόσα ἔπαθον οἱ Ἰουδαῖοι, πῶς αἱ γυναῖκες κατέφαγον τὰ ἴδια τέκνα τῶν, ἄλλαι μὲν νά τὰ ψήνουν, ἄλλαι δέ μέ ἄλλον τρόπον νά τὰ τρώγουν· πῶς ἀφοῦ παρεδόθησαν εἰς πείναν καταστρεπτικὴν καὶ εἰς πολέμους διαφόρους καὶ φοβερούς, πάσας τὰς προηγουμένας τραγωδίας ἐκάλυψαν διὰ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἰδικῶν τῶν συμφορῶν. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Χριστὸς ἐπροξένησε ταῦτα εἰς αὐτοὺς, ἄκουσε τὸν ἴδιον ποῦ προλέγει τοῦτο καὶ διὰ παραβολῶν, καὶ σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς· διὰ παραβολῶν ὅπως ὅταν λέγῃ: *«Τοῖς δέ μὴ βουλευθέντας με βασιλεῦσαι ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάζετε»* (Λουκ. 19,27)· καὶ διὰ τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ διὰ τοῦ γάμου· σαφῶς δέ καὶ κατηγορηματικῶς, ὅπως ὅταν ἀπειλῇ **Ε** ὅτι *«πεσοῦνται ἐν στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἔσται συνοχὴ ἐπὶ γῆς ἐθνῶν, ἐν ἀπορίᾳ ἡχοῦσης θαλάσσης καὶ σάλου, ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου»* (Λουκ. 21,24, 25,26)· καὶ *«ἔσται θλίψις τοιαύτη, ὅσα οὐδέποτε γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς, οὐδέ μὴ ἔσται»* (Ματθ. 24,21). Καὶ ὁ Ἀνανίας δέ καὶ ἡ Σάπφειρα διὰ κλοπὴν ὀλίγων χρημάτων πόσον ἐτιμωρήθησαν (Πράξ. 5,1), ὅλοι γνωρίζετε· δέν βλέπεις δέ τὰς καθημερινὰς συμφοράς; ἢ μήπως οὔτε ταῦτα ἔχουν συμβῆ; Δέν βλέπεις καὶ τώρα αὐτοὺς ποῦ λειώνουν ἀπὸ πείναν; ἐκείνους ποῦ κατέχονται ἀπὸ παθολογικὴν ὑπερτροφίαν τῶν ποδῶν καὶ ἀκρωτηριασμούς τοῦ σώματος; ἐκείνους ποῦ ζοῦν διαρκῶς μαζί μέ τὴν πτωχείαν; ἐκείνους ποῦ ὑποφέρουν ἀπὸ χίλια δεινά;

Διατί ὁ Θεός εἰς αὐτόν τόν κόσμον ἄλλους τιμωρεῖ καὶ ἄλλους δέν τιμωρεῖ.

708 Πῶς λοιπόν δικαιολογεῖται ἄλλοι μὲν νά τιμωροῦνται, ἄλλοι δέ νά μὴ τιμωροῦνται; Διότι ἐάν δέν εἶναι ἄδικος ὁ Θεός, ὅπως βεβαίως δέν εἶναι ἄδικος, πάντως καὶ σύ θά τιμωρηθῇς ἐάν ἁμαρτάνῃς· ἐάν ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι φιλόανθρωπος, δέν τιμωρῇ, οὔτε αὐτοὶ ἔπρεπε νά τιμωρηθοῦν. Τώρα δά ὅμως δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡμῶν πολλοὺς καὶ ἐδῶ τιμωρεῖ ὁ Θεός, ὥστε ὅταν δέν πιστεύσετε εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀπειλῆς, νά πιστεύσετε τοῦλάχιστον μέ τὴν πραγματοποίησιν τῆς τιμωρίας· καὶ ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ δέν μᾶς φοβίζουν τόσον, διορθῶναι τοὺς κατὰ καιρὸν ὁκνηρούς μέ τὰ συμβαίνοντα εἰς ἐκάστην γενεάν.

Β Καὶ διὰ ποῖον λόγον δέν τιμωρεῖ ἐδῶ ὅλους, λέγει; Διὰ νά δώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους προθεσμίαν μετανοίας. Διὰ ποῖον λόγον

λοιπόν δέν τιμωρεῖ ὅλους ἐκεῖ; Διὰ νά μή ἀμφισβητήσουν πολλοὶ τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ. Πόσοι λησταὶ ἄλλοι μὲν συνελήφθησαν, ἄλλοι δέ ἀπέθανον χωρὶς νά τιμωρηθοῦν; ποῦ εἶναι λοιπόν ἡ φιланθρωπία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικαιοκρισία; εἰς ἐμέ βεβαίως ἐναπόκειται νά σοῦ ἐξηγήσω. Διότι ἐάν μὲν οὐδεὶς ἐντελῶς δέν ἐτιμωρεῖτο, θά ἡδύνασο νά καταφύγῃς εἰς αὐτό· ὅταν ὁμως ἄλλοι μὲν θά τιμωρηθοῦν, ἄλλοι δέ δέν θά τιμωρηθοῦν, καὶ ταῦτα ἐνῶ χειρότερον ἡμάρτησαν, **Β** πῶς δικαιολογεῖται διὰ τὰ αὐτά πλημμελήματα νά μή ὑπάρχουν αἱ αὐταὶ τιμωρίαι; πῶς δέ δέν θά νομίσουν, ὅτι ἀδικοῦνται οἱ τιμωρηθέντες; Διὰ ποῖον λόγον λοιπόν δέν τιμωροῦνται ὅλοι ἐδῶ; "Ἀκουσε αὐτόν τόν ἴδιον τόν Χριστόν ποῦ ἀπολογεῖται εἰς σέ περί τούτων. Διότι ὅταν κατέπεσεν ὁ πύργος καὶ μερικοὶ ἀπέθανον, ἔλεγεν εἰς ἐκείνους ποῦ ἠπόρουν δι' αὐτά: «*Δοκεῖτε, ὅτι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρά πάντας ἦσαν; Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐάν μή μετανοήσητε, καὶ ὑμεῖς πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε*» (Λουκ. 13,3), συμβουλευὼν εἰς ἡμᾶς νά μή λαμβάνωμεν θάρρος, ὅταν, ἐνῶ ἄλλοι ἐτιμωρήθησαν, ἡμεῖς ἂν καὶ πολὺ ἔχωμεν ἁμαρτήσῃ δέν ἐτιμωρήθῃμεν. **Δ** Διότι ἂν δέν μεταβληθῶμεν, θά τιμωρηθῶμεν ὅπωςδὴποτε.

Καὶ πῶς, λέγει, αἰωνίως τιμωρούμεθα, ἀφοῦ ἐδῶ δι' ὀλίγον χρόνον ἡμαρτήσαμε; πῶς ἐδῶ εἰς ἄνθρωπος εἰς μίαν μόνον στιγμὴν ἕνα φόνον ἀφοῦ ἐπραξε, διαρκῶς καταδικάζεται εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν μετὰλλων; Ἄλλ', ὁ Θεὸς δέν πράττει αὐτά, λέγει. Πῶς λοιπόν τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη εἰς τόσῃν τιμωρίαν ἐκράτει τόν παράλυτον; "Οτι βεβαίως δι' ἁμαρτήματα αὐτόν ἐτιμῶρει, ἄκουσε τί λέγει: «*Ἰδε, ὑγιῆς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται*» (Ἰωάν. 5,14). Ἄλλ' ὁμως ἡ τιμωρία ἐτελείωσε, λέγει. Ἀλλὰ τὰ ἐκεῖ δέν εἶναι τοιαῦτα· Ἐ ὅτι ἐκεῖνα δηλαδὴ δέν θά τελειώσουν ποτέ, ἀκουσε αὐτόν ποῦ λέγει: «*Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται*» (Μάρκ. 9,44) καὶ «*πορεύσονται οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον*» (Ματθ. 25,46). Ἐάν λοιπόν ἡ ζωὴ εἶναι αἰώνιος, καὶ ἡ κόλασις εἶναι αἰώνιος.

Δέν βλέπεις πόσα ἠπέλιπεν εἰς τούς Ἰουδαίους; ἀραγε λοιπόν ἐπραγματοποιήθησαν τὰ ἀπειληθέντα, ἢ ἦσαν λόγος ἀπλοῦς τὰ λεχθέντα, «*οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθῳ*» (Ματθ. 24,2); ἀραγε λοιπόν ἔμεινε; Τί δέ, ὅταν εἶπεν «*ἔσται θλίψις οἷα οὐ γέγονεν*» (Ματθ. 24,21); ἀραγε δέν ἐγένετο; Νά ἀναγνώσῃς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήπου, καὶ δέν θά δυνθῇς οὔτε νά ἀναπνεύσῃς, καὶ μόνον πληροφορούμενος **709** ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πράγματι ἔπαθον ἐκεῖνοι.

Λέγω αὐτά, ὅχι διὰ νά λυπήσω, ἀλλὰ διὰ νά ἐξασφαλίσω, καὶ νά μή σᾶς προετοιμάσω νά ὑποστήτε φοβερώτερα, ἐάν σᾶς ψυχαγωγῇς εἰς περιτία. Διότι, πές μου, διατί δέν θεωρεῖς λογικόν νά τιμωρηθῇ, ὅταν ἁμαρτάνῃς; δέν σοῦ τὰ προεῖπεν ὅλα; δέν ἠπέλιπεν, δέν ἐφόβησεν; δέν ἐπραξεν ἀναρίθμητα διὰ τὴν σωτηρίαν σου; δέν σοῦ ἐδῶρσεν λουτρόν ἀναγεννήσεως, καὶ σοῦ

συνεχώρησεν ὅλα τὰ προηγούμενα; καί μετὰ τὴν συγχώρησιν αὐτὴν καὶ τό λουτρόν, δὲν σοῦ ἔχει δώσει πάλιν τὴν διὰ τῆς μετανοίας βοήθειαν, ὅταν ἁμαρτάνῃς; καί μετὰ ταῦτα δὲν σοῦ ἔκαμε εὐκόλον τὴν ὁδὸν τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων;

Β "Ἀκουε λοιπόν ἐκεῖνα τὰ ὅποια διέταξεν: «*Ἄν συγχωρήσῃς τὸν πλησίον, θά σέ συγχωρήσω καὶ ἐγώ*» (Ματθ. 6,14), λέγει. Ποίαν δυσκολίαν ἔχει τοῦτο; «*Κρίνατε ὄφρα νῶ, καὶ δικαιώσατε χήραν· καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν. φησί· καὶ ἐάν ὥσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ*» (Ἦσ. 1,17-18). Ποῖον κόπον ἔχει τοῦτο; «*Λέγε σύ τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς*» (Ἦσ. 43,26). Ποίαν δυσκολίαν ἔχει τοῦτο; «*Τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι*» (Δαν. 4,24). Ποῖος ἰδρώς εἶναι τοῦτο; Εἶπεν ὁ τελώνης «*ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ*» (Λουκ. 18,13), καὶ κατῆλθε δεδικαιωμένος. Ποῖος κόπος νά μιμηθῇς τὸν τελώνην;

Γ Ἀλλὰ δὲν θέλεις νά πεισθῇς οὔτε ὕστερα ἀπὸ τόσα πολλὰ, ὅτι ὑπάρχει κόλασις καὶ τιμωρία; Λοιπόν θά εἰπῇς τότε, ὅτι οὔτε ὁ διάβολος τιμωρεῖται. «*Πορεύεσθε γάρ, φησὶν, εἰς τό πῦρ τό ἡτοίμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ*» (Ματθ. 25,41). Διότι ἐάν δὲν ὑπάρχῃ γέννα, οὔτε ἐκεῖνος τιμωρεῖται· ἐάν ὅμως ἐκεῖνος τιμωρῇται, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἡμεῖς θά τιμωρηθῶμεν, οἱ ὅποιοι πράττομεν τὰ ἔργα αὐτοῦ· διότι καὶ ἡμεῖς παρηκούσαμεν, ἂν καὶ ὅχι τὰ ἴδια.

Πῶς δὲ δὲν φοβεῖσαι καὶ ὅταν ὁμιλῇς τολμηρῶς; Διότι ὅταν λέγῃς, ὅτι φιλόανθρωπος εἶναι ὁ Θεός, καὶ δὲν τιμωρεῖ, ἐάν τιμωρήσῃ, θά εὗρεθῇ, κατὰ τὴν γνώμην σου, ὅτι δὲν εἶναι φιλόανθρωπος. Βλέπεις εἰς ποίους λόγους σᾶς ὁδηγεῖ ὁ διάβολος;

Τί δέ; **Δ** Οἱ μοναχοὶ πού ἔχουν καταλάβει τὰ ὄρη, καὶ πού ἔχουν ἐπιδείξει χιλίας ἀσκήσεις, ἀστεφάνωτοι θά ἀπέλθουν; Διότι ἐάν οἱ πονηροὶ δὲν τιμωροῦνται, οὔτε ὑπάρχῃ ἀνταπόδοσις οὐδενός, θά εἰπῇ ἄλλος ἴσως, ὅτι οὔτε οἱ ἀγαθοὶ στεφανοῦνται. Ὅχι, λέγει· διότι τοῦτο εἶναι πρέπον εἰς τὸν Θεόν, βασιλεία νά ὑπάρχῃ μόνον, καὶ ὅχι γέννα. Ἐπομένως ὁ πόρνος καὶ ὁ μοιχός καὶ ἐκεῖνος, πού ἐπραξε χίλια κακά, θά ἀπολαύσῃ τὰ ἴδια μέ ἐκεῖνον, πού ἐπέδειξε σωφροσύνην καὶ ἀγιωσύνην· καὶ ὁ Παῦλος μαζί μέ τόν Νέρωνα θά σταθῇ, μᾶλλον δέ καὶ ὁ διάβολος μαζί μέ τόν Παῦλον. **Ε** Διότι ἐάν δὲν ὑπάρχῃ γέννα, ἀνάστασις δέ ὅλων ὑπάρχῃ, καὶ οἱ πονηροὶ θά τύχουν τῶν ἰδίων ἀγαθῶν μέ τοὺς δικαίους. Καί ποῖος θά εἴπῃ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν πάρα πολὺ ἀνοήτων ἀνθρώπων; μᾶλλον δέ ποῖος θά εἴπῃ τοῦτο ἐκ τῶν δαιμόνων; Διότι καὶ ἐκεῖνοι ὁμολογοῦν ὅτι ὑπάρχει γέννα· διὰ τοῦτο καὶ ἐφώναζον λέγοντες: «*Ἦλθες ὥδε πρό καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς*» (Ματθ. 8,29); Πῶς λοιπόν δὲν φοβεῖσαι καὶ δὲν φρίττεις, ὅταν, ἐνῶ καὶ οἱ δαίμονες ὁμολογοῦν, σύ ἀρνῆσαι; πῶς δέ δὲν βλέπεις συγχρόνως τὸν διδάσκαλον τῶν πονηρῶν τούτων δογμάτων; Διότι ἐκεῖνος πού ἐξ ἀρχῆς ἐξηπάτησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ προτάσεως μεγαλυτέρων ἐλπίδων ἀπεμάκρυνε καὶ ἀπὸ τὰ εἰς χεῖρας του ἀγαθὰ, οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος καὶ τώρα ὑποβάλλει νά λέγῃ

καί νά σκέπτεται αὐτά· καί διὰ τοῦτο πείθει μερικοὺς νά ὑποψιάζωνται, ὅτι δέν ὑπάρχει γέεννα, **710** διὰ νά τοὺς ρίψῃ εἰς γέενναν· ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως ὁ Θεός ἀπεναντίας ἀπειλεῖ γέενναν, καί ἡτοίμασε γέενναν, ὥστε, ἀφοῦ μάθῃς, τοιουτοτρόπως νά ζήσης, ὥστε νά μὴ ἐμπέσῃς εἰς γέενναν.

Καί ὁμως ἐάν, ἐνῷ ὑπάρχει γέεννα, ὁ διάβολος σέ πείθῃ διὰ τὸ ἀντίθετον, πῶς οἱ δαίμονες θά ὠμολόγουν, ὅτι δέν ὑπάρχει, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι περισπούδαστον τίποτε τοιοῦτον νά μὴ ὑποψιαζώμεθα ἡμεῖς, ὥστε μέ τὴν ἀφοβίαν, ἀφοῦ γίνωμεν περισσότερον ὀκνηροί, νά ἐμπέσωμεν μαζί τῶν εἰς τὸ πῦρ ἐκείνου; Πῶς λοιπόν, λέγει, τότε ὠμολόγουν; Μὴ ὑποφέροντες τὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία ἐπέκειτο εἰς αὐτοὺς.

Αὐτά ἀκριβῶς λοιπόν ὅλα ἀφοῦ τὰ ἐννοήσουν, **Β** ἄς παύσουν νά ἐξαπατοῦν καί τοὺς ἑαυτοὺς τῶν καὶ ἄλλους ἐκείνοι, οἱ ὁποῖοι λέγουν αὐτά· διότι καί διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς θά τιμωρηθοῦν, διασύροντες τὰ φοβερά ἐκεῖνα, καί κάμνοντες χαλαροὺς πολλοὺς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πράγματι θέλουν νά προσπαθοῦν, καί οὕτε τοὺς βαρβάρους Νινευίτας μιμούμενοι. Διότι ἐκείνοι μὲν καίτοι ἦσαν ἄπειροι πάντων, ὅταν ἤκουσαν, ὅτι ἡ πόλις θά καταστραφῇ, ὄχι μόνον δέν ἠπίστησαν, ἀλλὰ καί ἐστέναξαν καί ἐνεδύθησαν σάκκον καί ἐταράχθησαν, καί δέν ἐσταμάτησαν νά κάμνουν τὰ πάντα, ἕως ὅτου ἐπαυσαν τὴν ὀργήν· σὺ δέ, ὁ ὁποῖος ἔλαβες τόσῃν πείραν πραγμάτων, μέ λόγους ἐξασθενίζεις τὰ λεχθέντα; Λοιπόν θά συμβοῦν τὰ ἀντίθετα. **Γ** Ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι δηλαδὴ, ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τοὺς λόγους, δέν ὑπέστησαν τὴν διὰ τῆς πράξεως τιμωρίαν, κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καί σὺ, ἐπειδὴ περιφρονεῖς τὴν ἀπὸ τοὺς λόγους ἀπειλήν, θά ὑποστῇς τὴν διὰ τῆς πράξεως τιμωρίαν.

Καί ἐάν τώρα νομίζῃς, ὅτι εἶναι μῦθος οἱ λόγοι, ὁμως ὄχι τότε, ὅταν αἱ πράξεις θά σέ πείθουν. Δέν βλέπεις καί ἐδῶ τί ἔχει πράξει; πῶς δύο ληστὰς ἀφοῦ ἔλαβε δέν ἡξίωσε τὰ ἴδια, ἀλλὰ τὸν μὲν εἰσήγαγεν εἰς βασιλείαν, τὸν δέ ἀπέπεμψεν εἰς γέενναν; Καί διατί ἀναφέρω ληστήν καὶ φονέα; **Δ** Διότι οὕτε τὸν ἀπόστολον δέν ἐλυπήθη, ἐπειδὴ προδότης ἐγένετο, ἀλλὰ καί εἰς τὴν ἀγχόνην βλέπων αὐτόν νά ὀρμᾷ καί νά κρέμεται καί εἰς τὸ μέσον νά κόπτεται («καὶ γὰρ ἐλάκησε μέσος, καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἐξεχύθη πάντα» [Πράξ. Ι, 18]), ἀλλ' ὁμως ἂν καί προεῖδεν ὅλα αὐτά, ἄφησε αὐτόν ὅλα αὐτά νά τὰ πάθῃ, διὰ νά βεβαιώσῃ σέ ἀπὸ τὰ παρόντα καί περὶ ὄλων τῶν ἐκεῖ.

Μὴ ἐξαπατᾷτε λοιπόν τοὺς ἑαυτοὺς σας πειθόμενοι εἰς τὸν διάβολον· διότι ἐκείνου εἶναι αἱ σκέψεις αὐταί. Διότι ἐάν καί δικασταὶ καί δεσπόται καὶ διδάσκαλοι καὶ βάρβαροι τοὺς μὲν ἀγαθοὺς τιμοῦν, τοὺς δέ πονηροὺς τιμωροῦν, πῶς εἶναι λογικόν εἰς τὸν Θεόν νά συμβαίνουν τὰ ἀντίθετα, **Ε** καί τῶν ἰδίων νά ἀξιῶνεται καί ὁ ἀγαθὸς καί ὁ μὴ ἀγαθός; Πότε δέ θά ὑπάρξῃ καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κακίαν; Διότι ἐκείνοι, οἱ ὁποῖοι τώρα ἀναμένοντες τιμωρίαν, καί εὐρισκόμενοι μεταξύ τόσων φόβων τῶν

προερχομένων από τούς δικαστάς, από τούς νόμους, καί μή απομακρυνόμενοι από τήν πονηρίαν, όταν ἀφοῦ ἀπέλθουν ἐκεῖ καί τόν φόβον τοῦτον ἀποβάλουν, καί ὄχι μόνον εἰς γένναν δέν ἐμπέσουν, ἀλλά καί τήν βασιλείαν ἐπιτύχουν, πότε θά παύσουν νά πονηρεύωνται; Αὐτό λοιπόν εἶναι ἡ φιlanθρωπία, πές μου, τό νά ἀναθερμαίνει τήν πονηρίαν, τό νά θέτῃ ἄθλον εἰς τήν κακίαν, τό νά βραβεύῃ μέ τά ἴδια τόν σῶφρονα καί τόν ἀκόλαστον, 711 τόν πιστόν καί τόν ἀσεβῆ, τόν Παῦλον καί τόν διάβολον; Ἀλλά μέχρι ποίου σημείου καί ἡμεῖς θά φλυαρῶμεν;¹

Διά τοῦτο παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀπαλλαγῇτε ἀπό τήν ἀνοησίαν αὐτήν, καί ἀφοῦ συνέλθετε, νά πείσητε τήν ψυχὴν νά φοβῇται καί νά τρέμῃ, ὥστε καί ἀπό τήν μέλλουσαν γένναν νά ἀπαλλαγῇ, καί σωφρόνως, ἀφοῦ ζήσῃ τόν ἐδῶ βίον, καί τά μέλλοντα ἀγαθά νά ἐπιτύχῃ, διὰ τῆς χάριτος καί τῆς φιlanθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τόν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμή, τώρα καί πάντοτε, καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄

(Ρωμ. 14,14-23)

Β «Οἶδα καί πέπεισμαι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδέν κοινόν δι' ἑαυτοῦ, εἰ μή τῷ λογιζομένῳ τι κοινόν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν» (στ. 14).

Προηγουμένως, ἀφοῦ ἐπετίμησεν ἐκείνῳ πού ἔκρινε τόν ἀδελφόν, καί κατ' αὐτόν τόν τρόπον, ἀφοῦ ἀπεμάκρυνεν αὐτόν ἀπό τήν ἐπίπληξιν, τότε ἐν συνεχείᾳ καί περί τοῦ δόγματος ἀποφαίνεται, καί μετὰ ἡσυχίας ἐκπαιδεύει τόν ἀσθενέστερον, **Γ** ἐπιδεικνύων καί ἐδῶ πολλήν πραότητα. Διότι δέν λέγει, ὅτι θά τιμωρηθῇ, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπό τά τοιαῦτα, ἀλλά μόνον εἰς τόν φόβον τοῦ πράγματος θέτει τέρμα, ὥστε αὐτός εὐκολώτερον νά

1. Ὅπως δὴποτε διὰ πολλῶν προσεπάθησεν ἐδῶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος νά ἀποδείξῃ λανθασμένην τήν θεωρίαν τοῦ Ὠριγένους περί ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων, κατὰ τήν ὅποιαν ὁ Θεός, ὡς φιlanθρωπος, θά ἐπαναφέρῃ τούς πάντας εἰς τόν Παράδεισον.

Ἄλλ' ὁ μὲν Ὠριγένης διετύπωσεν τήν θεωρίαν αὐτήν, στηριζόμενος εἰς τήν ἄφατον φιlanθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καί πιστεύων, ἐκ μετριοφροσύνης, ὅτι καί ὁ ἴδιος εἶναι ἁμαρτωλός, οἱ καθ' ἡμέραν ὁμως ἁμαρτάνοντες καί μὴ θέλοντες νά μετανοήσουν ἔχουν ὡς ἀσπίδα τήν θεωρίαν αὐτήν, διὰ νά ἐξακολουθοῦν νά ἁμαρτάνουν.

Διὰ τοῦτο καί ὁ ἱερός πατήρ ἐνταῦθα ἀρκοῦντως ἐπέπληξε καί ἀπέδειξεν, ὅτι δέν εὐσταθεῖ ἡ πρός ἁμαρτίαν ὁδηγοῦσα αὐτὴ ἀνόητος ἐλπίς. Τόσον πολὺ πιστεύει εἰς τήν δικαιωσύνην τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία καί τιμωρεῖ, ὥστε ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος θά ἐπανεῖλθῃ πάλιν διὰ μακρῶν καί εἰς τόν Λόγον λβ' 750 Ε μέχρι τό τέλος.

πεισθῇ εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, καὶ λέγει: «Οἶδα καὶ πέπεισμαι».

Ἔπειτα, διὰ νὰ μὴ λέγῃ κάποιος ἐκ τῶν ὄχι πιστῶν, «καὶ τί ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἐάν σὺ ἔχῃς πεισθῇ; διότι καθόλου δὲν εἶσαι ἀξιόπιστος, ὥστε νὰ ἀντικαταστήσῃς τόσον σπουδαῖον νόμον καὶ χρησμούς πού κατῆλθον ἀνωθεν», προσθέτει, «ἐν Κυρίῳ»· τουτέστιν ἀπὸ ἐκεῖ ἀφοῦ ἔμαθον, καὶ ἀπὸ αὐτόν ἀφοῦ ἐπληροφορήθην. Ἄρα δὲν εἶναι ἀνθρωπίνης σκέψεως ἡ κρίσις.

Διὰ ποῖον πρᾶγμα λοιπόν ἔχεις πεισθῇ καὶ γνωρίζεις; εἶπέ. «Ὅτι οὐδὲν κοινόν δι' αὐτοῦ». **Δ** Εἰς τὴν φύσιν, λέγει, τίποτε ἐν εἶναι ἀκάθαρτον, ἀλλὰ γίνεται ἀπὸ τῆς προαιρέσεως τοῦ συμμῆ ἐχοντος· εἰς ἐκεῖνον δηλαδὴ γίνεται μόνον, καὶ ὄχι εἰς ὅλους· τῷ γάρ *λογιζομένῳ, φησί, κοινόν, ἐκεῖνῳ κοινόν*.

Διατί λοιπόν δὲν διορθῶνεις τὸν ἀδελφόν, ὥστε νὰ μὴ τὸ νομίζῃ ἀκάθαρτον; διατί δὲ δὲν τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὴν τοιαύτην συνήθειαν καὶ ἐκτίμησιν μέ ὅλην τὴν ἐξουσίαν, ὥστε νὰ μὴ κάμνῃ αὐτὸ ἀκάθαρτον; Φοβοῦμαι, λέγει, μήπως λυπήσω αὐτόν· διὰ τοῦτο προσέθεσεν: «Εἰ δὲ διὰ βρώμα ὁ ἀδελφός σου λυπείται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς» (στ. 15). **Ε** Εἶδες πῶς προηγουμένως ἐπλησίασεν αὐτόν, ἀφοῦ ἔδειξεν, ὅτι τόσον ὀμιλεῖ πρὸς αὐτόν, ὅσον νὰ μὴ λυπήσῃ αὐτόν, οὔτε νὰ τολμήσῃ νὰ διατάξῃ πρῶτον τὰ πολὺ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτόν διὰ τῆς συγχωρήσεως μᾶλλον καὶ τῆς ἀγάπης; Διότι οὔτε μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν φόβον, τὸν σύρει καὶ τὸν ἀναγκάζει, ἀλλὰ τὸν ἀφήνει νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Διότι δὲν εἶναι ἴσον τὸ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸ φαγητόν, καὶ νὰ τὸν περιβάλλῃ μέ λύπην.

Βλέπεις πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἀγάπην; Διότι γνωρίζει, ὅτι αὕτη ὅλα δύναται νὰ τὰ κατορθώσῃ. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ μεγαλύτερον ἀπαιτεῖ ἐδῶ ἀπὸ αὐτοῦς· διότι δὲν χρειάζεται, λέγει, αὐτοὶ νὰ μὴ σᾶς ὀδηγήσουν μόνον ἀναγκαστικῶς, **712** ἀλλ' ἐάν πρέπει καὶ νὰ συγκαταβαίνουν, νὰ μὴ διστάζουν εἰς τοῦτο. Διὰ τοῦτο καὶ προσθέτει λέγων: «Μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν» (στ. 15). Ἡ δὲν θεωρεῖς, ὅτι ὁ ἀδελφός εἶναι τόσον ἄγιος, ὥστε οὔτε διὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὰ φαγητὰ νὰ ἐξαγοράσῃς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ; Καὶ ὁ Χριστὸς μὲν δὲν παρητήθη οὔτε δοῦλος νὰ γίνῃ, οὔτε νὰ ἀποθάνῃ χάριν αὐτοῦ· σὺ δὲ οὔτε φαγητὰ δὲν περιφρονεῖς, διὰ νὰ διασώσῃς αὐτόν; Καίτοι βεβαίως δὲν ἐπρόκειτο ὅλους νὰ τοὺς κερδίσῃ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ ὅλων ἀπέθανεν, ἐκκληρῶν τὸ ἰδικόν του. Σὺ ὅμως γνωρίζεις, ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ φαγητοῦ ἀνατρέπεις αὐτόν εἰς τὰ σπουδαιότερα, καὶ ἀκόμη φιλονεικεῖς. **Β** καὶ ὁ τόσον περισπούδαστος εἰς τὸν Χριστόν, τόσον νομίζει, ὅτι εἶναι ἀξιοκαταφρόνητος, καὶ κάμνεις χωρὶς τιμὴν αὐτόν τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος ἠγάπησε; Καὶ ἐκεῖνος ὄχι μόνον ὑπὲρ ἀσθενοῦντος, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐχθροῦ ἀπέθανε· σὺ δὲ οὔτε ὑπὲρ ἀσθενοῦντος δὲν ἀπέχεις ἀπὸ φαγητὰ; καὶ ὁ μὲν Χριστὸς καὶ τὸ μέγιστον ἐπέδειξε, σὺ δὲ οὔτε τὸ

ἐλάχιστον; καὶ ὅμως ὁ μὲν εἶναι Δεσπότης, σὺ δὲ ἀδελφός. Οὗτοι δὲ οἱ λόγοι εἶναι ἄρκετοὶ διὰ νὰ ἐλέγξουν ἐκεῖνον· διότι δεικνύουν αὐτόν νὰ εἶναι μικρόψυχος, καὶ μεγάλη νὰ ἔχη ἀπολαύσει ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ οὔτε μικρά νὰ μὴ ἀντιπροσφέρῃ.

«Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις» (στ. 16-17). **Σ** Τὸ ἀγαθὸν ἐδῶ ἢ τὴν πίστιν ἐννοεῖ, ἢ τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα τῶν ἐπάθλων, ἢ τὴν τελείαν εὐσέβειαν. Διότι ὅχι μόνον, λέγει, τὸν ἀδελφόν δὲν ὠφελεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα, καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δωρεάν κάμνεις νὰ βλασφημῇται. Διότι ὅταν μάχεσαι, ὅταν φιλονεικῇς, ὅταν λυπῇς, ὅταν σχίζῃς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ λοιδορῇς τὸν ἀδελφόν, καὶ μὲ ἀπέχθειαν συμπεριφέρεσαι πρὸς αὐτόν βλασφημοῦν οἱ ἔξωθεν ὥστε ὅχι μόνον τίποτε δὲν κατορθώνεται μὲ αὐτὴν τὴν διαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντελὲς ἀντίθετον. Διότι τὸ ἀγαθόν σας εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ φιλαδελφία, ἡ ἔνωσις, ὁ σύνδεσμος, ἡ ζωὴ μὲ εἰρήνην, μὲ ἐπιείκειαν.

Δ Ἐπειτα πάλιν θέτω τέρμα εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν φιλονεικίαν ἐκεῖνου, λέγει: «Οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις». Διότι μήπως ἀπὸ αὐτὰ δυνάμεθα νὰ προοδεύσωμεν; Πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «Οὔτε, ἐάν φάγωμεν, περισσεύομεν· οὔτε, ἐάν μὴ φάγωμεν, ὑστεροῦμεν» (Α΄ Κορινθ. 8,8). Καὶ οὔτε χρειάζεται ἐξέτασιν, ἀλλ' ἄρκεται εἰς τὴν ἀπόφασιν. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Μήπως δηλαδὴ, ἐάν φύγῃς, τοῦτο σέ εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν; Διὰ τοῦτο καὶ διασύρων αὐτούς, ἐπειδὴ ἐθεώρουν σπουδαῖον αὐτό, δὲν ἀνέφερε μόνον τὴν βρῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόσιν.

Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνα πού μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν βασιλείαν; **Ε** Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χαρὰ, ὁ ἐνάρετος βίος, ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν εἰρήνη, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐναντιοῦται ἡ φιλονεικία αὕτη· ἡ ἐκ τῆς ὁμονοίας χαρὰ, τὴν ὁποῖαν ἀφανίζει ἡ ἐπίπληξις αὕτη. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν ὅχι μόνον εἰς τὸν ἕνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δύο· διότι καὶ πρὸς τοὺς δύο εἶχε καιρὸν νὰ ὁμιλῇ.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀνέφερε εἰρήνην καὶ χαρὰν (ὕπαρχει δὲ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ ἐπὶ πονηρῶν πραγμάτων), προσέθεσεν «ἐν Πνεύματι ἀγίῳ» (στ. 17). Διότι ἐκεῖνος βεβαίως, πού καταστρέφει τὸν ἀδελφόν, καὶ τὴν εἰρήνην ἀνατρέπει καὶ τὴν χαρὰν, καὶ ἀδικεῖ περισσότερο παρὰ ἐκεῖνος πού ἀρπάζει χρήματα· **713** καὶ τὸ χειρότερον βεβαίως, ὅτι ἄλλος σώζει, καὶ σὺ ἀδικεῖς καὶ καταστρέφεις. Ὅταν λοιπὸν ταῦτα μὲν δὲν εἰσάγῃ ἡ βρῶσις καὶ ἡ φαινομένη τελειότης, ἐκεῖνα δὲ πού ἀνατρέπουν αὐτὰ εἰσάγει, πῶς δὲν πρέπει νὰ περιφρονῶμεν τὰ μικρά διὰ νὰ στερεώσωμε τὰ μεγάλα;

Ἐπειτα, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τῆς ματαιοδοξίας μὲ ἡρεμίαν ἐπραγματοποιεῖτο τοῦτο, δηλαδὴ ἡ ἐπιτίμησις, προσθέτει λέγων: «Ὁ γάρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ Χριστῷ, εὐάρεστος τῷ Θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις» (στ. 18). Δὲν θὰ σέ θαυμάσουν δηλαδὴ τόσον διὰ τὴν τελειότητα, ὅσον διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοι-

αν ἅπαντες. **Β** Διότι αὐτό μέν τό καλόν ὅλοι θά τό ἀπολαύσουν, ἐκείνο ὁμως οὔτε εἰς.

«Ἄρα οὖν τά τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καί τά τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους» (στ. 19). Τοῦτο τό λέγει πρός ἐκείνον διά νά εἰρηνεύῃ· τό ἄλλο πρός τοῦτον, διά νά μή καταφέρεται ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ. Ἄλλ' ὁμως κοινά πάλιν καί τά δύο αὐτά ἔκαμε εἰπών «τῆς εἰς ἀλλήλους», καί δείξας, ὅτι χωρίς τήν εἰρήνην δέν εἶναι εὐκόλον νά οἰκοδομῇς.

«Μή ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τό ἔργον τοῦ Θεοῦ» (στ. 20)· τήν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ ὀνομάζων τοιοιυτοτρόπως, καί αὐξάνων τόν φόβον, καί δεικνύων, ὅτι κατορθώνει τό ἀντίθετον ἀπό ἐκείνο πού προσπαθεῖ. Διότι ὅχι μόνον δέν οἰκοδομεῖς, λέγει, ἐκείνο τό ὅποιον νομίζεις, **С** ἀλλά καί καταστρέφεις, καί οἰκοδομῇν ὅχι ἀνθρωπίνην, ἀλλά τοῦ Θεοῦ, καί οὔτε χάριν κάποιου σπουδαίου, ἀλλά χάριν πράγματος εὐτελοῦς· «ἔνεκεν γάρ βρώματος», λέγει.

Ἐπειτα διά νά μή στερεώνουν τόν ἀσθενέστερον εἰς τήν πονηράν νοοτροπίαν αἱ τόσαι πολλαί συγχωρήσεις, δογματίζει πάλιν λέγων ὥς ἐξῆς: «Πάντα μέν καθάρ· ἀλλά κακόν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διά προσκόμματος ἐσθίοντι» (στ. 20)· εἰς τόν μετὰ πονηρᾶς συνειδήσεως. Ὡστε ἔστω καί ἂν ἀναγκάσης καί φάγῃ, οὐδέν τό ὀφελος· διότι δέν τόν κάμνει ἀκάθαρτον τό φαγητόν, ἀλλ' ἡ διάθεσις μετά τῆς ὁποίας τρώγει. Ἄν λοιπόν δέν διορθώσης ἐκείνην, ὅλα εἰς μάτην τά ἐπρέξες, καί μᾶλλον ἐβλαψες· **Д** διότι δέν εἶναι τό ἴδιον νά θεωρῇς κάτι ἀκάθαρτον ἀπλῶς, καί ἐνῷ θεωρεῖς ὅτι εἶναι ἀκάθαρτον νά τό τρώγῃς. Διπλῇν λοιπόν ἐδῶ κάμνεις τήν ἁμαρτίαν, καί αὐξάνων τήν προκατάληψιν διά τῆς φιλονεικίας, καί κάμνων νά γευθῇ ἀκάθαρτον· ὥστε ἕως ὅτου δέν τόν πείσης νά μή τόν ἀναγκάσης.

«Καλόν τό μή φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου σκανδαλίζεται ἢ προσκόπτει ἢ ἀσθενεῖ» (στ. 21). Πάλιν τό περισσότερο ἀπαιτεῖ, ὥστε ὅχι μόνον νά μή ἀναγκάζῃ, ἀλλά καί νά συγκαταβαίῃ εἰς αὐτόν. Διότι καί αὐτός εἰς πολλά σημεῖα ἔπραξεν αὐτό· ὅπως ὅτε περιετέμνετο, ὅπως ὅτε ἐξύριζε τήν κεφαλὴν, ὅπως ὅτε ἐθυσίαζε τήν Ἰουδαϊκὴν ἐκείνην θυσίαν. Καί δέν λέγει εἰς αὐτόν, «πράξε», **Е** ἀλλά θέτει αὐτό εἰς τήν διάθεσίν των, ὥστε νά μή κάμῃ πάλιν ἐκείνον περισσότερο ὀκνηρόν, δηλαδὴ τόν ἀσθενέστερον. Καί τί λέγει; «Καλόν τό μή φαγεῖν κρέας». Καί τι λέγω κρέας; Ἐστω καί ἂν εἶναι οἶνος, ἔστω ὅ,τιδήποτε ἄλλο τοιοῦτον πού σκανδαλίζει, νά ἀπέχῃς· διότι τίποτε δέν ἐξισοῦται μέ τήν σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ. Καί τοῦτο φανερῶνει ὁ Χριστός, καί μέ τό νά κατέλθῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν, καί μέ τό νά πάθῃ τά πάντα χάριν ἡμῶν, ἐκεῖνα τά ὅποια ἔπαθε.

Ἐξέταζε δέ, παρακαλῶ, πῶς καί ἐκείνον ἐγγίζει, λέγων: «Προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ». Διότι μή μοῦ λέγεις, λέγει, ὅτι εἶναι παράλογον, **714** ἀλλ' ὅτι δύνασαι νά τό κατορθώσῃς. Διότι ἔχει ἀρκετόν δικαίωμα ἐκείνος εἰς τό νά βοηθήσῃ τήν

ἀδυναμίαν, καί εἰς σέ οὐδεμία βλάβη θά ὑπάρξῃ· διότι τό πρᾶγμα δέν εἶναι ὑποκρισία, ἀλλ' οἰκοδομή καί ἐπιβλεψις. Διότι ἐάν μὲν ἀναγκάσῃς, καί καταστρέφεται καί θά σέ κατηγορήσῃ, καί μᾶλλον θά ὀδηγηθῇ εἰς τό νά μὴ τρώῃ· ἐάν ὁμως συγκαταβῇς, πρῶτον θά σέ ἀγαπήσῃ, καί δέν θά σέ ὑποψιάζεται ὅταν διδάσκῃς καί θά ἀποκτήσῃς κατόπιν ἐξουσίαν νά σπεύρῃς ἀνεπαισθήτως εἰς αὐτόν τά ὀρθά δόγματα. Ἄν ὁμως μίαν φοράν σέ μισήσῃ, ἀπέφραξες καί τήν εἰσοδὸν εἰς τόν λόγον.

Νά μὴ ἀναγκάσῃς λοιπόν ἐκείνον, ἀλλά καί ὁ ἴδιος νά ἀπέχῃς χάριν ἐκείνου, ὅχι ἀπεχόμενος ἐπειδὴ εἶναι ἀκάθαρτον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος σκανδαλίζεται, καί θά σέ ἀγαπήσῃ περισσώτερον. **Β** Τοιοῦτοτρόπως καί ὁ Παῦλος διέταξεν εἰπὼν «καλὸν τό μὴ φαγεῖν κρέα», ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ἀκάθαρτον, ἀλλ' ἐπειδὴ σκανδαλίζεται καί ἀσθενεῖ ὁ ἀδελφός.

«**Σὺ πίστιν ἔχεις; Κατὰ σαυτὸν ἔχε**» (στ. 22). Ἐδῶ νομίζω, ὅτι καί μέ ἡρεμίαν ὑπονοεῖ ματαιοδοξίαν εἰς τόν τελειότερον. Ἐκεῖνο δέ τό ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Θέλεις νά μοῦ δεῖξῃς, ὅτι εἶσαι τέλειος καί ἐντελῶς τέλειος; Νά μὴ τό δεικνύῃς εἰς ἐμέ, ἀλλά νά ἀρκῇ εἰς σέ ἡ συνειδήσις.

Πίστιν δέ ἐδῶ ἐννοεῖ ὅχι τήν ἀναφερομένην εἰς τά δόγματα, ἀλλά εἰς τήν προκειμένην ὑπόθεσιν. **Γ** Διότι περὶ ἐκείνης λέγει: «**Στόματι δέ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν**» (Ρωμ. 10, 10)· καί «**ὅς δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγώ**» (Λουκ. 9, 26). Ἐκεῖνη μὲν δηλαδή ὅταν δέν ὁμολογῇται καταστρέφει, αὕτη δέ ὅταν ὁμολογῇται ἀκαίρως.

«**Μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει**» (στ. 22). Πάλιν τόν ἀσθενέστερον κτυπᾷ, καί δεικνύει εἰς αὐτόν, ὅτι ἀρκεῖ ὁ στέφανος τῆς συνειδήσεως. Δηλαδή ἔστω καί ἂν δέν ἰδῇ ἄνθρωπος, ἀρκεῖς σύ διὰ τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τό νά γίνῃς μακάριος. Διότι ἐπειδὴ εἶπεν «**ὅς ἔχη εἰς τὸν ἑαυτὸν του**», διὰ νά μὴ θεωρήσῃς μικρόν τό δικαστήριον τοῦτο, λέγει, **Δ** ὅτι ἀπὸ τῆν οἰκουμένην διὰ σέ τοῦτο εἶναι καλύτερον. Ἔστω καί ἂν ὅλοι σέ κατηγοροῦν, σύ ὁμως τὸν ἑαυτὸν σου δέν κατακρίνης, οὔτε ἡ συνειδήσις ἀσχολῇται, εἶσαι μακάριος. Δέν ὁμιλεῖ ὁμως δι' ὅλους γενικῶς, ὅταν λέγῃ αὐτό. Διότι ὑπάρχουν πολλοὶ πού δέν κατακρίνουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν, καίτοι πάρα πολὺ ἁμαρτάνουν· αὐτοὶ εἶναι περισσώτερον ἀπὸ ὅλους ἄθλιοι· ἀλλά πρῶτον ἀσχολεῖται μέ τήν προκειμένην ὑπόθεσιν.

«**Ὁ δέ διακρινόμενος, ἐάν φάγῃ, κατακρίνεται**» (στ. 23). Πάλιν λέγει τοῦτο, παρακαλῶν αὐτόν νά λυπηθῇ τὸν ἀσθενέστερον. Διότι ποῖον εἶναι τό ὄφελος, ἐάν φάγῃ πιστεύων ὅτι τό φαγητόν τὸν μολύνει, καί κατακρίνει τὸν ἑαυτὸν του; Διότι ἐγὼ ἐκείνον παραδέχομαι, ὁ ὁποῖος καί ἐσθίει καί ὅχι μέ ἀμφιβολίαν. **Ε** Κύτταξε πῶς ἀνυψώνει αὐτόν ὅχι μόνον εἰς τό νά φάγῃ, ἀλλά καί εἰς τό νά φάγῃ μέ καθαράν συνειδήσιν.

Ἔπειτα ἀναφέρει καί τήν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει κατακριθῇ, προσθέτων καί λέγων: «**Ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως**» (στ. 23)· ὅχι

ἐπειδὴ εἶναι ἀκάθαρτον, ἀλλὰ διότι δέν εἶναι ἐκ πίστεως· διότι δέν ἐπίστευσεν, ὅτι εἶναι καθαρόν, ἀλλ' ἤγγισεν αὐτό ὡς ἀκάθαρτον. Διὰ τούτων δέ δεικνύει εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν βλάβην πόσῃν προξενοῦν, ὅταν ἀναγκάζουν νά ἐγγίζουν, χωρὶς καὶ νά πείθουν, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐθεωροῦντο ἀπὸ αὐτοὺς ὅτι εἶναι ἀκάθαρτα, ὥστε ἔστω καὶ διὰ τοῦτο νά ἀποτραποῦν ἀπὸ τοῦ νά ἐπιπλήττουν.

715 «Πάν δέ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία» (στ. 23). Διότι ὅταν δέν ἔχη θάρρος, λέγει, οὔτε πιστεύῃ ὅτι εἶναι καθαρόν, πῶς δέν ἡμάρτησε; Ταῦτα δέ πάντα περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἔχουν λεχθῇ ἀπὸ τόν Παῦλον, ὅχι περὶ πάντων. Καί πρόσεξε πόσον προνοεῖ διὰ νά μὴ σκανδαλίσῃ· διότι καὶ ἀνωτέρω ἔλεγεν: «Εἰ δέ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς». Ἐάν δέ νά λυπῇ δέν πρέπει, πολὺ περισσότερον νά σκανδαλίσῃ δέν πρέπει. Καί πάλιν «μὴ ἐνεκεν βρώματος κατάλυε τό ἔργον τοῦ Θεοῦ». **Β** Διότι ἔάν εἶναι φοβερόν καὶ ἀνόσιον νά κατεδαφίσῃς ἐκκλησίαν, πολὺ περισσότερον ναόν πνευματικόν· διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι περισσότερον σεβαστός ἀπὸ ἐκκλησίαν. Διότι ὁ Χριστός δέν ἀπέθανε διὰ τούς τοίχους, ἀλλὰ διὰ τούς ναοὺς τούτους.

Ἀπὸ παντοῦ λοιπόν ἅς ἐξετάζωμεν τὰ κατὰ τούς ἑαυτοὺς μας, καὶ οὔτε μικράν λαβὴν ἅς μὴ παρέχωμεν εἰς οὐδένα. Διότι ὁ παρών βίος εἶναι στάδιον, καὶ πρέπει νά ἔχωμεν χιλίους ἀπὸ παντοῦ ὀφθαλμούς, οὔτε νά νομίζωμεν ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἄγνοια εἰς ἀπολογίαν. **Γ** Διότι εἶναι δυνατόν, εἶναι δυνατόν καὶ δι' ἄγνοιαν νά τιμωρηθῶμεν, ὅταν ἡ ἄγνοια εἶναι ἀσύγγνωστος· ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἠγνόησαν, ἀλλὰ δέν ἠγνόησαν ἄζια συγγνώμης· καὶ οἱ εἰδωλολάτραι ἠγνόησαν, ἀλλ' ἀπολογίαν δέν ἔχουν. Διότι ὅταν μὲν ἄγνοῃς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δέν εἶναι δυνατόν νά γνωρίσῃς, οὐδεμίαν ἐνοχοποίησιν θά ὑποστῇς· ὅταν ὁμως τὰ εὐκόλα καὶ δυνάμενα νά γνωσθοῦν, θά τιμωρηθῇς μέ τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν. Ἄλλως ὁμως, ἂν δέν εἴμεθα πάρα πολὺ ὀκνηροί, ἀλλὰ συνεισφέρωμεν ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα, καὶ εἰς τὰ ἀγνοούμενα θά τείνῃ εἰς ἡμᾶς χεῖρα ὁ Θεός· πρᾶγμα τό ὁποῖον καὶ πρὸς τούς Φιλιππησίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος: «Καὶ εἰ τι ἐτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ Θεός ὑμῖν ἀποκαλύψει» (Φιλιπ. 3, 15). **Δ** Ὅταν δέ δέν θέλωμεν νά κατορθώνωμεν οὔτε ἐκεῖνα τῶν ὁποίων εἴμεθα κύριοι, οὔτε ἐκείνης τῆς συμμαχίας θά ἀπολαύσωμεν· πρᾶγμα τό ὁποῖον καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων συνέβη. «Διὰ γάρ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, φησί, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι» (Ματθ. 13, 13). Πῶς βλέποντες οὐκ ἔβλεπον; Ἐβλεπον δαίμονας νά ἀποδιώκωνται καὶ ἔλεγον: «Δαιμόνιον ἔχει»· ἔβλεπον νεκροὺς νά ἀνίστανται, καὶ δέν προσεκύνουν, ἀλλ' ἐπεχειρουν νά φονεύσουν αὐτόν.

Ἄλλ' ὁ Κορνήλιος δέν ἦτο τοιοῦτος. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ ὅλα τὰ καθήκοντά του τὰ ἐπραττε μέ προθυμίαν, καὶ ἐκεῖνο πού τοῦ ἔλειπε τό προσέθεσεν ὁ Θεός. Μὴ λέγῃς λοιπόν, πῶς τόν τάδε ἂν καὶ ἦτο εἰλικρινής καὶ ἀγαθός τόν παρέβλεψεν ὁ

Θεός, Ε ἐπειδὴ ἦτο εἰδωλολάτρης; Διότι πρῶτον μὲν, ἐάν κάποιος εἶναι εἰλικρινής, δέν εἶναι δυνατόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νά τό γνωρίζουν, ἀλλά εἰς ἐκεῖνον πού μόνος ἐπλασε τās καρδίας· ἔπειτα καί ἐκεῖνο εἶναι δυνατόν νά εἰπῶμεν, ὅτι πολλάκις δέν ἐφρόντισεν οὔτε προσεπάθησε. Καί πῶς ἡδύνατο, λέγει, ἀφοῦ ἦτο πάρα πολύ ἀπροσποίητος; Λοιπόν πρόσεξε, παρακαλῶ, τόν ἀπλοῦν τοῦτον καί ἀφελή, καί σπούδαζε ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, καί θά ἰδῇς νά ἐπιδεικνύῃ πολλήν τελειότητα, τήν ὁποίαν ἐάν βεβαίως ἤθελε νά ἐπιδείξῃ καί ἐπὶ τῶν πνευματικῶν, δέν θά παρεβλέπετο· διότι τὰ τῆς ἀληθείας εἶναι ἡλίου φαεινότερα. Καί ὁποῦδήποτε καί ἂν φθάσῃ κανεῖς, εὐκόλως θά ἐπιληφθῇ τῆς σωτηρίας του, **716** Διότι μήπως εἰς τήν Παλαιστίνην περιωρίσθησαν τὰ γεγονότα; διότι μήπως εἰς μικράν γωνίαν τῆς οἰκουμένης; Δέν ἤκουσες τόν προφήτην πού λέγει, ὅτι «πάντες εἰδήσουσί με ἀπό μικροῦ ἕως μεγάλου» (Ἱερ. 31,34); δέν βλέπεις τὰ πράγματα πού ἀληθεύουν; Πῶς λοιπόν θά ἔχουν οὗτοι συγγνώμην, βλέποντες τό δόγμα τῆς ἀληθείας νά ἔχῃ ἐξαπλωθῇ, καί νά μή ἐνδιαφέρωνται οὔτε νά φροντίζουν νά μάθουν;

Καί ταῦτα, λέγει, τὰ ἀπαιτεῖς ἀπό ἀγρότην καί ἀπολίτιστον; Ὅχι μόνον ἀπό ἀγρότην καί ἀπολίτιστον, ἀλλά καί ἂν κάποιος ἐκ τῶν σήμερον ὑπαρχόντων περισσότερο ἀπολίτιστος. **Β** Διότι διά ποῖον λόγον, πές μου, ἐπὶ τῶν βιωτικῶν μὲν γνωρίζει καί νά ἀντιλέγῃ ὅταν ἀδικῆται, καί νά ἀνθίσταται ὅταν ἐξαναγκάζεται, καί ὅλα τὰ πράττει καί τὰ πραγματεύεται, ὥστε οὔτε ὀλίγον ποτέ νά μή ζημιωθῇ, ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὁμως δέν χρησιμοποιεῖ τήν ἰδίαν ἀκριβῶς σύνεσιν; καί ὅταν μὲν λίθον προσκυνῇ καί τόν θεωρῇ Θεόν, καί ξορτάς ἐπιτελῇ, καί χρήματα δαπανᾷ, καί πολύν φόβον ἐπιδεικνύῃ, καί οὐδαμοῦ ἔνεκα τῆς ἀφελείας γίνεται ὀκνηρός, ὅταν ὁμως πρέπει νά ἐπιζητήσῃ τόν πραγματι ὑπάρχοντα Θεόν, τότε μοῦ ἐνθυμῆσαι ἀφέλειαν καί ἀπλότητα; Δέν εἶναι δικαιολογίαι αὐτά, δέν εἶναι· διότι τὰ ἁμαρτήματα προέρχονται ἀπό μόνην τήν ὀκνηρίαν.

Γ Διότι ποῖοι νομίζεις ὅτι εἶναι περισσότερο ἀπλοῖκοί καί ἀγροδίαιοι, οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ ἢ οἱ σημερινοί; Εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι ἐκεῖνοι. Πότε δέ εἶναι εὐκολώτερον νά εὕρωμεν τήν εὐσέβειαν, σήμερον ἢ τότε; εἶναι ὀλοφάνερον ὅτι σήμερον. Διότι σήμερον μὲν εἰς ὅλους καί τοῦ Θεοῦ τό ὄνομα ἔχει διατρανωθῇ, καί προφητῆται ἀνεκλήρυξαν, καί αἱ προφητεῖαι ἐπραγματοποιήθησαν, καί τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν ἔχουν ἀνασκευασθῇ· τότε ὁμως οἱ περισσότερο ἦσαν ἀκόμη ἀδίδακτοι, καί ἡ ἁμαρτία ἐπεκράτει, καί οὔτε ὁ νόμος ὑπῆρχε διά νά διαπαιδαγωγῇ, οὔτε προφήτης, οὔτε θαύματα, οὔτε διδασκαλία, οὔτε τό πλῆθος τῶν γινωσκόντων, οὔτε οὐδέν ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλ' ὅλα τὰ πράγματα διέκειντο ὥς εἰς βαθύ σκότος καί ἀσέληνον καί χειμερινήν νύκτα. **Δ** Ἀλλ' ὁμως ὁ θαυμαστός καί γενναῖος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἂν καί ὑπῆρχον τόσα ἐμπόδια, καί τόν θεόν ἐγνώρισε, καί τήν ἀρετήν ἤσκησε, καί πολλοὺς εἰς τόν ἰδικόν του ζῆλον ὠδήγησε, καί ταῦτα χωρίς

νά εἶναι ἐγκρατὴς οὔτε τῆς ἐξωθεν σοφίας· διότι πῶς θά ἦτο δυνατόν, ὁπότε οὔτε γράμματα βεβαίως δὲν εἶχον ἀνακαλυφθῇ ἀκόμη; Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ τό καθήκον του ἐπετέλεσε, καὶ ὁ Θεὸς κατόπιν τὰ ἰδικά του προσέφερε. Διότι οὔτε ἐκεῖνο δύνασαι νά εἴπῃς, ὅτι ἀπὸ τούς πατέρας ἐδέχθη ὁ Ἀβραάμ τὴν εὐσέβειαν· διότι ἐκεῖνος ἦτο εἰδωλολάτρης· ἀλλ' ὅμως ἂν καὶ εἶχε τοιοῦτους προγόνους, Ἐ καὶ ἦτο βάρβαρος καὶ ἐν μέσῳ βαρβάρων ἀνετράφη, καὶ δὲν εἶχε οὐδένα διδάσκαλον εὐσεβείας, ἐν τούτοις καὶ τὸν Θεὸν ἐγνώρισε, καὶ ἀπὸ ὅλους τούς ἀπογόνους του, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀπολαύσει καὶ τὸν νόμον καὶ τούς προφήτας, τόσον περισσότερον προώδευσεν, ὅσον οὔτε εἶναι δυνατόν νά εἴπωμεν. Διὰ ποῖον λόγον συνέβη τοῦτο; Διότι δὲν εἶχον ἀπορροφήσει ὅλην του τὴν μέριμναν τὰ βιωτικά, ἔδωκε δέ ὅλον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ πνευματικά.

Τί ἔπραξε δέ ὁ Μελχισεδέκ; μήπως καὶ αὐτὸς δὲν ἔζησε κατ' ἐκείνους τούς χρόνους, καὶ τόσον ἔλαμψεν, ὥστε νά χρηματίσῃ καὶ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ; Διότι εἶναι ἀδύνατον, καὶ ἐντελῶς ἀδύνατον νά περιφρονηθῇ ποτὲ ὁ νηφάλιος.

717 Ἄς μὴ σᾶς θορυβοῦν αὐτά· ἀλλὰ γνωρίζοντες, ὅτι παντοῦ ὑπάρχει τό κῦρος τῆς διαθέσεως, ἅς ἐξετάζωμεν τὰ ἰδικά μας, διὰ νά γίνωμε καλύτεροι. Ἄς μὴ ἀπαιτῶμεν εὐθύνas ἀπὸ τὸν Θεόν, οὔτε νά ἐξετάζωμεν διατί τὸν τάδε ἄφησε καὶ τὸν τάδε ἐκάλεσε. Διότι τό ἴδιον πράττομεν, ὅπως ἂν κάποιος ὑπὴρέτης πού ἔχει περιπέσει εἰς σφάλμα περιεργάζεται, τὴν διεύθυνσιν τοῦ δεσπότη. Ἀθλίε καὶ ταλαίπωρε, ἐνῶ ἔπρεπε νά φροντίζῃς διὰ τὰς ἰδικὰς σου εὐθύνas, καὶ πῶς νά ἐξευμενίσῃς τὸν δεσπότην, ἀπαιτεῖς εὐθύνas δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια σύ πρόκειται νά ἔχῃς εὐθύνas; ἐκεῖνα παρατρέχεις διὰ τὰ ὅποια πρόκειται νά τιμωρηθῇς;

Ἡ δύναμις τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ παραδείγματος.

Τί νά εἴπω λοιπόν πρὸς τὸν εἰδωλολάτρην, λέγει; Ταῦτα τὰ λεχθέντα. **Β** Καὶ πρόσεξε ὄχι μόνον τί θά εἴπῃς πρὸς τὸν εἰδωλολάτρην, ἀλλὰ καὶ πῶς θά τὸν διορθώσῃς. Ὅταν ἐξετάζῃς τὸν βίον σου σκανδαλίζεται ἀπὸ ἐκεῖ, ἐδῶ φρόντισε τί θά εἴπῃς. Διότι ὑπὲρ ἐκείνου μὲν, ἔστω καὶ ἂν σκανδαλίζεται, σύ δὲν θά δώσῃς λόγον· ἐάν ὅμως ὑποστῇ βλάβην ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σου ζωὴν, θά ὑποστῇς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ὅταν σέ ἴδῃ νά φιλοσοφῇς περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ συγχρόνως νά πτοῇσαι διὰ τὰ παρόντα, καὶ νά φοβῇσαι διὰ τὴν γέενναν καὶ συγχρόνως νά τρέμῃς τὰ ἐνταῦθα δεινά, τότε φρόντισε. Ὅταν βλέπων ταῦτα κατηγορῇ καὶ λέγῃ: **Γ** Ἐάν ἀγαπᾷς τὴν βασιλείαν, διατί δὲν παραβλέπεις τὰ παρόντα; ἐάν ἀναμένῃς φοβερόν δικαστήριον, διατί δὲν περιφρονεῖς τὰ ἐνταῦθα δεινά; ἐάν ἐλπίζῃς

ἀθανασίαν, διατί δέν καταγελαῶς τόν θάνατον; ὅταν λέγῃ αὐτά, φρόντισε τί θά ἀπολογηθῇς. Ὅταν σέ ἴδῃ νά τρέμῃς ζημίαν χρημάτων σέ πού προσδοκᾷς τούς οὐρανοὺς, καί νά γίνεσαι περιχαρής δι' ἓνα ὀβολόν, καί τήν ψυχὴν πάλιν νά ἐγκαταλείπῃς χάριν ὀλίγων χρημάτων, τότε φρόντισε· διότι αὐτά εἶναι, αὐτά εἶναι πού σκανδαλίζουν τόν εἰδωλολάτρην.

Ὡστε ἐάν φροντίζῃς διὰ τήν σωτηρίαν σου, νά ἀπολογῇσαι δι' αὐτά, ὄχι μέ λόγους, ἀλλά μέ πράξεις. **Δ**ιότι δι' ἐκεῖνο τό ζήτημα μέν οὐδεὶς ποτέ ἐβλασφήμησε τόν Θεόν, διὰ τόν πονηρόν βίον ὅμως χίλια βλασφημίαι παντοῦ.

Τοῦτο λοιπόν νά διορθώσῃς· ἐπειδή πάλιν θά σοῦ εἰπῇ ὁ εἰδωλολάτρης: Ἀπό πού θά πληροφορηθῶ, ὅτι ὁ Θεός διέταξε πράγματα δυνάμενα νά κατορθωθοῦν; διατί ἰδοὺ σύ ἂν καί εἶσαι Χριστιανός ἐκ προγόνων καί ἂν καί τρέφεσαι μέ τήν καλὴν ταύτην θρησκείαν, ἐν τούτοις οὐδέν τοιοῦτον πράττεις. Τί θά εἰπῇς λοιπόν; Πάντως θά εἰπῇς, ὅτι θά σοῦ δεῖξω ἄλλους πού πράττουν, μοναχοὺς καθημένους εἰς τὰς ἐρημίας.

Ἐπειτα δέν ἐντρέπεσαι νά ὁμολογῇς μέν, ὅτι εἶσαι Χριστιανός καί πρὸς ἄλλους νά παραπέμπῃς, **Ε** ὥς νά μὴ δύνασαι νά δεῖξῃς, ὅτι ἐπιδεικνύεις τὰ ἔργα τῶν Χριστιανῶν; Διότι καί ἐκεῖνος ἀμέσως θά εἰπῇ: Λοιπόν ποία ἀνάγκη ὑπάρχει νά βαδίζω πρὸς τὰ ὄρη, καί νά κυνηγῶ τὰς ἐρημίας; Διότι ἐάν δέν εἶναι δυνατόν νά φιλοσοφῶ, ὅταν στρέφωμαι εἰς τό κέντρον τῶν πόλεων, πολλή θά ἦτο ἡ κατηγορία τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἐάν ἐπρόκειτο ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμεν τὰς πόλεις νά τρέχωμεν πρὸς τὰς ἐρήμους. Ἀλλά δεῖξε μου ἄνθρωπον πού ἔχει σύζυγον καί παιδία καί οἰκίαν, καί φιλοσοφεῖ. Τί θά ἀπαντήσωμεν λοιπόν εἰς αὐτά; δέν θά εἶναι ἀνάγκη νά κύπτωμεν κάτω καί νά ἐντρεπώμεθα; Διότι οὔτε ὁ Χριστός διέταξε κατ' αὐτόν τόν τρόπον· ἀλλά πῶς; «*Λαμψάτω τό φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων*» (Ματθ. 5, 16), **718** οὐχί ἔμπροσθεν τῶν ὁρέων οὔτε τῆς ἐρημίας καί τῆς ἀβάτου.

Καί ταῦτα λέγω, ὄχι κακίζων ἐκείνους πού ἔχουν καταλάβει τὰ ὄρη, ἀλλά θρηνῶν ἐκείνους πού κατοικοῦν εἰς τὰς πόλεις, διότι ἐξεδίωξαν ἀπό ἐδῶ τήν ἀρετήν. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, τήν φιλοσοφίαν πού ὑπάρχει ἐκεῖ, καί ἐδῶ νά εἰσαγάγωμεν, ὥστε αἱ πόλεις νά γίνουν πόλεις· αὐτά δύνανται νά ἀνορθώσουν τόν εἰδωλολάτρην, αὐτά νά ἀπαλλάξουν ἀπό χίλια σκάνδαλα.

Ὡστε, ἐάν θέλῃς καί ἐκεῖνον νά ἐλευθερώσῃς ἀπό τό σκάνδαλον, καί ὁ ἴδιος νά ἀπολαύσῃς χιλίους μισθοὺς, τόν βίον σου νά διορθώνης, καί νά τόν κάμνης νά ἀπολάμπῃ ἀπό παντοῦ «*ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ καλά ἔργα ὑμῶν, καί δοξάζωσι τόν Πατέρα τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*». **Β** Διότι κατ' αὐτόν τόν τρόπον καί ἡμεῖς θά ἀπολαύσωμεν τήν ἀπόρρητον καί μεγάλην ἐκείνην δόξαν, τήν ὁποίαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νά ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καί φιλανθρωπίας, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τόν Πατέρα συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει

ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμή, τώρα καί πάντοτε, καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ'

(Ρωμ. 14,24 — 15,7)

«Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίζαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καί τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσηγημένου, **Σ** φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ Γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος· μόνῳ σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν» (στ. 24—26)

Συνήθεια πάντοτε εἰς τὸν Παῦλον νά κατακλείῃ τὴν παραινέσιν μέ εὐχάς καί δοξολογίας· διότι γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ δέν γίνεται χάριν γλαφυρότητος. Τοῦτο δὲ συνηθίζει νά τὸ πράττῃ ἀπὸ φιλοστοργίαν καί εὐλάβειαν. Διότι εἶναι γνώρισμα φιλόπαιδος καί φιλοθέου διδασκάλου τὸ νά μὴ ἐκπαιδεύῃ μόνον διὰ λόγου, **Δ** ἀλλὰ καί νά εἰσάγῃ δι' εὐχῶν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν εἰς τὰ διδασκόμενα· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον βεβαίως πράττει καί ἐδῶ.

Ἡ δὲ σειρά τῆς ἀναγνώσεως αὕτη εἶναι: «Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίζαι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν». Πάλιν δηλαδὴ περὶ ἐκείνων τῶν ἀσθενῶν ἀσχολεῖται, καί πρὸς αὐτοὺς τρέπει τὸν λόγον. Διότι ὅταν μὲν ἐπετίμα, ἔκαμνε τὴν ἐπιτίμησιν δι' ὅλους· τώρα δά ὁμως πού εὐχεταί, ὑπὲρ αὐτῶν θέτει τὴν ἱκεσίαν.

Ἀφοῦ εἶπε δὲ «στηρίζαι» προσθῆτει καί κατὰ ποῖον τρόπον: «κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου». **Ε** Μὲ τοῦτο δὲ ἐφανέρωνε, ὅτι ἀκόμη δέν εἶχον σταθεροποιηθῇ, ἀλλ' εἶχον σταθῇ μὲν ἐσαλευόντο ὁμως.

Ἐπειτα κάμνων τὸν λόγον ἀξιόπιστον, προσέθεσε «καί τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ»· τουτέστιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐκήρυξεν. Ἐάν δὲ αὐτὸς ἐκήρυξε, τὰ δόγματα δέν εἶναι ἰδικά μας, ἀλλ' οἱ νόμοι εἶναι ἐκείνου. Φιλοσοφῶν δὲ ἐν συνεχείᾳ καί περὶ τοῦ κηρύγματος, δεικνύει, ὅτι τοῦτο τὸ δῶρον εἶναι μεγάλη εὐεργεσία καί πολλὴ τιμή. Καί πρῶτον μὲν ἀποδεικνύει τοῦτο ἀπὸ τὸν κηρύξαντα, ἔπειτα καί ἀπὸ αὐτά τὰ κηρυχθέντα, καθόσον ἦσαν εὐαγγέλια.

Ἐπὶ πλέον ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεὶς πρό ἡμῶν ἐγνώρισε. **719** Τοῦτο τοῦλάχιστον ὑπεδῆλωσεν, ὅταν εἶπε «κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε μεγάλην φιλίαν, τὸ νά μᾶς κάμνῃ κοινωνοὺς μυστηρίων, καί οὐδένα ἄλλον πρό ἡμῶν.

«Χρόνοις αἰωνίοις σεσηγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν». Ἀπὸ

τὴν παλαιάν μὲν ἐποχὴν δηλαδὴ εἶχε προορισθῇ, ἐφάνη ὁμως τώρα. Πῶς ἐφάνη; «*Διὰ Γραφῶν προφητικῶν*». Ἐδῶ πάλιν ἐξαφανίζει τὸν φόβον τοῦ ἀσθενοῦς. Δηλαδὴ διατὶ ἐφοβήθης μήπως ἀπομακρυνθῇς ἀπὸ τὸν νόμον; Αὐτό θέλει ὁ νόμος, αὐτό ἀπὸ πρὶν προέλεγεν.

Ἡ πίστις χρειάζεται ὑπακοὴν καὶ ὄχι πολυπραγμοσύνην.

Ἐάν δέ καὶ ἐξετάξης διατὶ τώρα ἐφανερώθη, δέν πράττεις πρᾶγμα ἀσφαλές, **Β** μέ τό νά περιεργάζεσαι μυστήρια Θεοῦ, καί νά ἀπαιτῇς εὐθύνας· διότι τά τοιαῦτα δέν πρέπει νά τά πολυεξετάζωμε, ἀλλά νά τά ἀγαπῶμεν καί νά τά προσέχωμεν. Διά τοῦτο καί αὐτός διά νά ἀποστομώσῃ αὐτήν τὴν γνώμην προσέθεσε: «*Κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως*». Διότι ἡ πίστις χρειάζεται ὑπακοὴν, ὄχι πολλήν ἐξέτασιν· καί ὅταν ὁ Θεός διατάσῃ, νά πειθώμεθα πρέπει, ὄχι νά περιεργαζώμεθα.

Ἐπειτα καί ἀπὸ ἀλλοῦ ἐνθαρρύνει αὐτοὺς λέγων: «*Εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος*». Διότι ὄχι μόνον σύ, ἀλλά ὅλη ἡ οἰκουμένη πιστεύει τοιοῦτοτρόπως, ἀφοῦ ἔλαβε διδάσκαλον ὄχι ἄνθρωπον, ἀλλά Θεόν. Διά τοῦτο καί προσέθεσε: «*Διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ*». **Γ** Δέν ἐγνωρίσθη δέ ἀπλῶς, ἀλλά καί ἐπεβεβαιώθη· καί τά δύο δέ εἶναι ἰδικά του ἔργα. Διά τοῦτο καί ὡς ἐξῆς πρέπει νά ἀναγνώσωμεν: «*Τῷ δέ δυνάμειν ὑμᾶς στηρίζει διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ*». Διότι, ἐκεῖνον τό ὅποιον εἶπον, καί τά δύο ἀναφέρει εἰς αὐτόν· μᾶλλον δέ ὄχι μόνον καί τά δύο, ἀλλά καί τὴν δόξαν τὴν ἀναφερομένην εἰς τόν Πατέρα. Διά τοῦτο καί ἔλεγεν: «*Ὡ, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν*». Δοξάζει δέ πάλιν ἐκπληττόμενος διά τό ἀκατάληπτον τῶν μυστηρίων τούτων. Διότι οὔτε τώρα, ὅτε ἐφάνη, εἶναι δυνατόν νά ἐννοήσωμεν αὐτά διά συλλογισμῶν, ἀλλά διά πίστεως πρέπει νά τά γνωρίσωμεν, μέ ἄλλον δέ τρόπον δέν εἶναι δυνατόν.

Δ Καλῶς εἶπε «*μόνῳ σοφῷ Θεῷ*». Διότι ὅταν ἀναλογισθῇς πῶς εἰσήγαγε τὰ ἔθνη καί ἀνέμειξε μέ ἐκείνους πού εἶχον κατορθώσει τὴν παλαιάν ἐποχὴν, πῶς ἐνῷ ἦσαν ἀπεγνωσμένοι τοὺς ἔσωσε, πῶς ἐνῷ ἦσαν ἀνάξιοι τῆς γῆς τοὺς ἀνύψωσεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καί ἐνῷ εἶχον ἐκπέσει ἀπὸ τὴν παροῦσαν ζωὴν τοὺς εἰσήγαγεν εἰς ἐκείνην τὴν ἀθάνατον καί ἀπόρρητον, καί ἐνῷ ἐπατοῦντο ἀπὸ δαίμονας τοὺς ἔκαμε ἐφαμίλλους μέ τοὺς ἀγγέλους, καί τοὺς ἤνοιξε τὸν παράδεισον, καί διέλυσεν ὅλα τὰ παλαιὰ κακά, καί ὅλα αὐτά εἰς ὀλίγον χρόνον, καί δι' ὁδοῦ εὐκόλου καί συντομωτάτης· τότε θά γνωρίσῃς τὴν σοφίαν, ὅταν ἴδῃς, ὅτι ἐκεῖνο τό ὅποιον οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχάγγελοι δέν ἐγνώρισαν, **Ε** τοῦτο ἐξαίφνης νά τό ἔχουν μάθει οἱ ἐξ ἔθνων διά τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐνῷ ἔπρεπε λοιπόν νά θαυμάξης τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καί νά δοξάζῃς αὐτόν, σύ περὶ μικρά περιστρέφουσαι, παραμένων ἀκόμη

εἰς τὴν σκιάν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δέν εἶναι γνῶρισμα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος πολὺ δοξάζει. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει θάρρος εἰς αὐτόν, οὔτε εἶναι πεπεισμένος διὰ τὴν πίστιν, δέν φανερώνει τὸ μέγεθος τῶν γεγονότων. Ἀλλ' αὐτός ὁ Παῦλος ἐπανέφερε τὴν ὑπὲρ ἐκείνων δόξαν, καὶ ἐκεῖνους προσεκάλεσεν εἰς τὸ ἰδικόν του ἐνδιαφέρον.

Ὅταν δέ ἀκούσης αὐτόν νά λέγῃ «μόνω σοφῶ Θεῶ», νά μὴ νομίζῃς, ὅτι τοῦτο λέγεται πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Υἱοῦ. 720 Διότι ἐάν ὅλα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται ἡ σοφία αὐτοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἔχουν γίνεῖ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὔτε ἐν δέν ἔγινε, εἶναι ὀλοφάνερρον, ὅτι καὶ τὰ τῆς σοφίας εἶναι ἴσα. Διὰ ποῖον λόγον ἔχει εἰπῇ «μόνω»; Πρὸς ἀντιδιαστολήν ὅλης τῆς κτίσεως.

Ἀφοῦ ἀπέδωκε λοιπόν δοξολογίαν, πάλιν ἀπὸ τὴν εὐχὴν προχωρεῖ πρὸς τὴν παραίνεσιν, τρέπων τὸν λόγον πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους καὶ λέγων ὡς ἐξῆς: «Ὁφείλομεν δέ ἡμεῖς οἱ δυνατοί» (στ. 1). Ὁφείλομεν, δέν χαριζόμεθα. Τί ὀφείλομεν; «Τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν» (στ. 1).

Εἶδες πῶς ἀνύψωσεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἐγκωμίων, Β ὄχι μόνον μέ τὸ νά τοὺς ὀνομάσῃ δυνατοὺς, ἀλλὰ καὶ μέ τὸ νά κατατάξῃ ἐκεῖνους μετὰ τοῦ ἑαυτοῦ του; Ὅχι μόνον δέ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ χρησίου πάλιν προσελκύει αὐτοὺς καὶ χωρὶς ἐπιβάρυνσιν· διότι σύ μὲν, λέγει, δυνατός εἶσαι, καὶ καταβαίνων οὐδόλως βλάπτεσαι· εἰς ἐκεῖνον ὅμως ὁ κίνδυνος εἶναι ἔσχατος, ἂν δέν βοηθῇται. Καὶ δέν εἶπε «τοὺς ἀσθενεῖς» ἀλλὰ «τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων», προσελκύνων αὐτοὺς εἰς εὐσπλαγχνίαν καὶ προσκαλῶν ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ λέγει: «Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον» (Γαλ. 6,1). Δυνατός ἔγινες; νά ἀποδώσῃς εἰς τὸν Θεόν τὴν ἀμοιβήν πού σέ ἔκαμε τοιοῦτον; Ὁ θά τὴν ἀποδώσῃς δέ, ἐάν διορθώῃς τὴν ἀσθενείαν τοῦ ἀρρώστου. Διότι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀσθενεῖς, ἀλλ' ὑπὸ τῆς χάριτος ἐγενόμεθα δυνατοί.

Τοῦτο δέ δέν πρέπει νά πράττωμεν μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν κατ' ἄλλον τρόπον ἀσθενούντων· π.χ. ἂν κάποιος εἶναι εὐερέθιστος, ἂν ὕβριστῆς, ἂν ἔχῃ κάποιο ἄλλο τοιοῦτον ἐλάττωμα, νά ὑπομένης καὶ νά διορθώῃς. Πῶς θά κατορθωθῇ δέ αὐτό, ἀκουσε τὰ ἐξῆς. Διότι ἀφοῦ εἶπεν «ὀφείλομεν βαστάζειν», προσέθεσε: «Καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. Ἐκαστος ὑμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδομήν» (στ. 1—2). Ἐκεῖνο δέ τὸ ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Εἶσαι δυνατός; Δ Ἀς λαμβάνῃ πείραν τῆς δυνάμεώς σου ὁ ἀσθενής· ἐκεῖνος ἄς μανθάνῃ τὴν ἰσχύν σου, εἰς ἐκεῖνον ἄς ἀρέσῃς. Καὶ δέν εἶπεν ἀπλῶς «ἀρεσον», ἀλλ' «εἰς τὸ ἀγαθόν»· καὶ οὔτε ἀπλῶς εἰς τὸ ἀγαθόν, διὰ νά μὴ λέγῃ ὁ τέλειος «ἰδοὺ βεβαίως εἰς τὸ ἀγαθόν ἔλκω», ἀλλὰ προσέθεσε «πρὸς οἰκοδομήν». Ὡστε καὶ ὅταν εἶσαι πλούσιος, καὶ ὅταν ἔχῃς ἔξουσίαν, ὄχι εἰς τὸν ἑαυτόν σου, ἀλλὰ εἰς τὸν πτωχόν καὶ εἰς τὸν ἔχοντα ἀνάγκην νά ἀρέσῃς· διότι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀληθῇ δόξαν θά ἀπολαύσῃς, καὶ πολὺ θά ὠφελήσῃς. Διότι ἡ

μέν τῶν βιωτικῶν δόξα εὐθέως ἐξαφανίζεται, ἡ δέ τῶν πνευματικῶν παραμένει, ἂν πράττης τοῦτο πρὸς οἰκοδομήν. **Ε** Διὰ τοῦτο ἀπὸ ὅλους ἀπαιτεῖ τοῦτο· ὅχι δηλαδὴ ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἀλλ' «ἐκαστος ὑμῶν».

Ἐπειτα ἐπειδὴ σπουδαῖον πρᾶγμα διέταξε, καὶ προέτρεψε νὰ καταβιβάσῃ τὴν ἰδικὴν του τελειότητα με σκοπὸν νὰ διορθώσῃ τὴν ἀτέλειαν τοῦ ἄλλου, πάλιν τὸν Χριστὸν εἰσάγει εἰς τὸ μέσον λέγων: «**Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν**» (στ. 3), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πάντοτε πράττει. Διότι καὶ ὅτε ὠμίλει περὶ ἐλεημοσύνης, αὐτὸν προσήγαγε λέγων: «**Γινώσκετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου, ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτόχευσε πλοῦσιος ὢν**» (Β' Κορινθ. 8,9)· καὶ ὅτε προέτρεπεν εἰς ἀγάπην, ἀπὸ ἐκεῖ προέτρεπεν, εἰπών: «**Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς**» (Ἐφεσ. 5,25)· καὶ ὅτε συνεβούλευε νὰ ὑπομένωμεν ἐντροπὴν καὶ κινδύνους, πρὸς αὐτὸν κατέφυγε λέγων: **721** «**Ὅς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας**» (Ἐβρ. 12,2). Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ δεικνύει καὶ ὅτι αὐτὸς ἐπράξε τοῦτο, καὶ ὅτι ὁ προφήτης ἀπὸ πρὶν προανεφώνησε· διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσε: «**Καθὼς γέγραπται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ**» (στ. 3).

Τί σημαίνει δέ «οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν»; Ἦτο δυνατόν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ ὀνειδισθῇ, ἦτο δυνατόν νὰ μὴ πάθῃ ἐκεῖνα· τὰ ὁποῖα ἔπαθεν, ἐάν βεβαίως ἤθελε νὰ σκέπτεται τὸ ἰδικόν του· ἀλλ' ὅμως δὲν ἠθέλησεν, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἐνδιεφέρθη διὰ τὸ ἰδικόν μας, παρέβλεψε τὸ ἰδικόν του. Καὶ διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπεν «ἑαυτὸν ἐκένωσεν»; Διότι δὲν ἠθελε τοῦτο μόνον νὰ δείξῃ, **Β** ὅτι ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑβρίσθη, καὶ οἱ πολλοὶ κακὴν γνώμην ἐσχηματίσαν δι' αὐτόν, ἀφοῦ ἐνόμισαν, ὅτι εἶναι ἀδύνατος. «**Εἰ γὰρ Υἱὸς εἴ, φησί, τοῦ Θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ**»· καὶ «**ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι**» (Ματθ. 27,40 καὶ 42). Διὰ τοῦτο ἐνεθυμῆθη πρᾶγμα ποῦ ἐχρησίμευεν εἰς αὐτόν εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν; καὶ δεικνύει πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη. Διότι δεικνύει, ὅτι ὀνειδισθῇ ὅχι μόνον ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ: «**Οἱ ὀνειδισμοὶ γὰρ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον, φησὶν, ἐπ' ἐμέ**». Ἐκεῖνο δέ τὸ ὁποῖον λέγει, τοῦτο σημαίνει: Τίποτε καινοφανές δὲν συνέβη, οὔτε παράδοξον. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν Παλαιάν ἐμελέτησαν νὰ ὀνειδίζουν, αὐτόν, οὗτοι καὶ κατὰ τοῦ Παιδὸς ἐξεμάνησαν.

Γ Αὐτὰ δέ ἐγράφησαν διὰ νὰ μιμούμεθα. Ἐδῶ ἐτοιμάζει αὐτοὺς ἐν συνεχείᾳ καὶ εἰς ὑπομονὴν διὰ τοὺς πειρασμοὺς: «**Ὅσα γὰρ προεγράφη, φησὶν, εἰς διδασκαλίαν ἡμῶν προεγράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν**» (στ. 4), τοῦτέστιν, διὰ νὰ μὴ ἐκπέσωμεν. Διότι διάφοροι εἶναι οἱ ἁγῶνες, ἑσωτερικοὶ, ἑξωτερικοὶ, ὥστε ἐνδυναμούμενοι καὶ παρηγορούμενοι ἀπὸ τὰς Γραφάς, νὰ ἐπιδείξωμεν ὑπομονήν, ὥστε ζῶντες ἐν ὑπομονῇ, νὰ παραμένωμεν ἐπὶ τῆς ἐλπίδος. Διότι αὐτὰ ἐνισχύουν ἀλλήλα, ἡ ὑπομονὴ τὴν ἐλπίδα, ἡ ἐλπίς τὴν ὑπομονήν, **Δ** τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο προέρχονται ἀπὸ τὰς Γραφάς.

Ἐπειτα πάλιν εἰς εὐχὴν ἐπαναφέρει τὸν λόγον, λέγων: «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δώῃ ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν». (στ. 5). Διότι ὅτε εἶπε τὰ ἰδικὰ του, καὶ τὰ παραδείγματα προσέθεσε τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Γραφᾶς ἐπίσης μαρτυρίαν, δεικνύων, ὅτι μετὰ τῶν Γραφῶν καὶ αὐτὸς πάλιν δίδει τὴν ὑπομονήν. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν «ὁ δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δώῃ ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν». Διότι τοῦτο σημαίνει ἀγάπη, ἐκείνο τὸ ὅποιον φρονεῖ κάποιος διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦτο καὶ περὶ τοῦ ἄλλου.

Ε Ἐπειτα πάλιν δεικνύων, ὅτι δὲν ζητεῖ ἀπλῶς ἀγάπην, προσέθεσε: «Κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν», πρᾶγμα τὸ ὅποιον παντοῦ πράττει, ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἀγάπη.

Καὶ ποῖον εἶναι τὸ κέρδος τῆς συμφωνίας; «Ἵνα ὁμοθυμαδόν, φησὶν, ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (στ. 6). Δὲν εἶπεν ἀπλῶς «ἐν ἐνὶ στόματι», ἀλλὰ καὶ μὲ ψυχῇ τοῦτο διέταξε νὰ πράττωμεν. Εἶδες πῶς ἤνωσεν ὁλόκληρον τὸ σῶμα, καὶ πῶς ἐτελείωσε πάλιν τὸν λόγον εἰς δοξολογίαν; Ὅθεν καὶ προσάγει ἰδιαιτέρως εἰς ὁμόνοιαν καὶ συμφωνίαν.

Ἐπειτα πάλιν ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἰδίαν συμβουλὴν προτρέπει λέγων: 722 «Διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ὑμᾶς εἰς δόξαν Θεοῦ» (στ. 7). Πάλιν τὸ παράδειγμα ἄνωθεν, καὶ τὸ κέρδος ἀνέκφραστον· διότι ἰδιαιτέρως τὸν Θεὸν δοξάζει αὕτη ἡ σύμπραξις. Ὡστε, ἂν καὶ, ὑποφέρων ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἐχθρικῶς διάκεισαι πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἀφοῦ ἐννοήσης, ὅτι, μὲ τὸ νὰ ἐξαφανίσῃς τὴν ὀργήν, τὸν Δεσπότην σου δοξάζεις, ἔστω καὶ ὄχι διὰ τὸν ἀδελφόν, δι' αὐτὸ τοῦτο βεβαίως νὰ συμφιλιωθῇς· μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο πρώτον. Διότι καὶ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω ἐπαναλαμβάνει, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἀπευθυνόμενος ἔλεγεν: Β «Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, ἐάν ᾧσιν ἔν» (Ἰωάν. 17,21).

Ἡ ἀγάπη συνιστᾶται καὶ ἔναντι τῶν ἐχθρῶν.

Ἄς πειθώμεθα λοιπόν, καὶ ἃς ἐνούμεθα μεταξύ μας. Διότι ἐδῶ ὄχι πλέον τοὺς ἀδυνάτους, ἀλλὰ καὶ ὅλους διεγείρει. Ἔστω καὶ ἂν κάποιος θέλῃ νὰ ἀποκοπῇ ἀπὸ σέ, ὄχι καὶ σύ νὰ ἀποκοπῇς, οὔτε νὰ εἰπῇς τὸν ψυχρὸν ἐκεῖνον λόγον «ἐάν με ἀγαπᾷ τὸν ἀγαπῶ· ἐάν δὲν με ἀγαπᾷ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμός, θά τὸν βγάλω»· διότι εἶναι σατανικοὶ οἱ λόγοι αὐτοί, καὶ ταιριάζουν εἰς τελώνας, καὶ εἰς τὴν μικροψυχίαν τῶν εἰδωλολατρῶν. Σὺ ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐκλήθης εἰς μεγαλυτέραν πολιτείαν, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐνεγράφης, εἶσαι ὑπεύθυνος διὰ μεγαλυτέρους νόμους. Νὰ μὴ λέγῃς λοιπόν αὐτά, C ἀλλ' ὅταν δὲν θελῇ νὰ σέ ἀγαπᾷ, τότε

περισσότεραν νά ἐπιδεικνύης τὴν ἀγάπην, διὰ νά τόν προσελκύσης· διότι εἶναι μέλος· τὸ δὲ μέλος, ὅταν ἀπὸ κάποιαν ἀνάγκην ἀποκόπτεται ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, ὅλα τὰ κάμνομεν διὰ νά τὸ ἐνώσωμεν πάλιν, καὶ περισσότεραν φροντίδα ἐπιδεικνύομεν τότε. Διότι εἶναι μεγαλύτερος ὁ μισθός, ὅταν τόν προσελκύσης, ἐνῷ δὲν θέλει νά ἀγαπᾷ. Διότι ἐάν εἰς γεῦμα διατάσῃ νά προσκαλῶμεν ἐκείνους πού δὲν δύνανται νά μᾶς τὸ ἀνταποδώσουν, διὰ νά αὐξηθῇ ἡ ἀνταπόδοσις, πολὺ περισσότερον πρέπει νά πράττωμεν αὐτὸ πρὸς ἀγάπην. Διότι ἐκεῖνος μὲν πού ἀγαπᾶται καὶ ἀγαπᾷ σοῦ ἀπέδωσε τὴν ἀμοιβήν· **Δ** ἐκεῖνος ὅμως πού ἀγαπᾶται καὶ δὲν ἀγαπᾷ, ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ του τόν Θεόν σοῦ κατέστησε χρεώστην· καὶ ἐκτός ἀπὸ αὐτά, ὅταν μὲν σέ ἀγαπᾷ, δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῆς φροντίδος· ὅταν ὅμως δὲν σέ ἀγαπᾷ, τότε ἔχει ἀνάγκην τῆς βοήθειας σου.

Νά μὴ μετατρέπῃς λοιπόν τὴν αἰτίαν τῆς φροντίδος εἰς αἰτίαν ἀδιαφορίας, οὔτε νά λέγῃς, ὅτι ἐπειδὴ νοσεῖ, διὰ τοῦτο τόν παραμελῶ· διότι νόσος εἶναι ἡ κατάψυξις τῆς ἀγάπης· ἀλλὰ σὺ νά θερμάνῃς ἐκεῖνο πού κατεψύγη. Τί θὰ γίνῃ ὅμως ἐάν δὲν θερμαίνεται, λέγει; Νά ἐπιμένῃς ἐπιτελῶν τὸ καθήκον σου. Τί θὰ γίνῃ ὅμως, ἂν περισσότερον διαστρέφεται; Πάλιν μεγαλύτεραν σοῦ δημιουργεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν, **Ε** καὶ τοσοῦτον μᾶλλον σέ δεικνύει μιμητὴν τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐάν ἡ μεταξὺ μας ἀγάπη εἶναι γνώρισμα μαθητῶν, «ἐν τούτῳ γὰρ γινώσκονται πάντες, φησὶν, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐάν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» (Ἰωάν. 13,35), σκέψου πόσον σπουδαία εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τόν μισοῦντα. Διότι καὶ ὁ Δεσπότης σου μισοῦντας ἡγάπα καὶ παρηγόρει· καὶ ὅσον ἀδύνατοι ἦσαν, τόσον περισσότερον ἐφρόντιζε δι' αὐτούς, καὶ ἐφώναζε λέγων: «Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες» (Ματθ. 9,12). Καὶ ἡξίωνε τῆς τραπέζης του τελῶνας καὶ ἁμαρτωλοὺς· καὶ ὅσων ἀτιμία προσήγεν εἰς αὐτόν ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, **723** τόσων ἐπέδειξε πρὸς αὐτούς τιμὴν καὶ φροντίδα, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ περισσότεραν. Τοῦτον καὶ σὺ νά μιμηθῇς. Διότι δὲν εἶναι καθόλου μικρόν τὸ κατορθούμενον, ἀλλὰ χωρὶς αὐτὸ οὔτε ὁ μάρτυς δύναται πολὺ νά ἄρεσῃ εἰς τόν Θεόν, καθὼς λέει ὁ Παῦλος (Α' Κορινθ. 13,3).

Νά μὴ λέγῃς λοιπόν, ὅτι μισοῦμαι, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀγαπῶ· διότι διὰ τοῦτο περισσότερον ὀφείλεις νά ἀγαπᾷς. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν ἀγαπᾷς, εὐκόλως νά μισῇσαι, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμῃ εἶναι κάποιος θηρίον, τοὺς ἀγαπῶντας ἀγαπᾷ· διότι τοῦτο καὶ οἱ ἐθνικοὶ, λέγει, καὶ οἱ τελῶναι πράττουν (Ματθ. 5,46 καὶ 47). Διότι ἐάν ἕκαστος ἀγαπᾷ τοὺς ἀγαπῶντας, **Β** ἐκείνους πού ἀγαποῦν, ἀφοῦ ἔχει προηγηθῇ μίσος ἐναντίον τους, ποῖος δὲν θὰ ἀγαπήσῃ;

Αὐτὸ λοιπόν νά ἐπιδείξῃς καὶ νά μὴ παύσῃς νά λέγῃς τοῦτον τόν λόγον, ὅτι «ὅσον ἂν μέ μισήσῃς, δὲν θὰ παύσω νά σέ ἀγαπῶ», καὶ τότε διέλυσεσ κάθε φιλονεικίαν, καὶ ἐμαλάκωσεσ κάθε ψυχὴν. Διότι τοῦτο τὸ νόσημα προέρχεται ἢ ἀπὸ ὀργήν, ἢ ἀπὸ ἀδιαφορί-

αν· ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἢ δύναμις τῆς ἀγάπης συνηθίζει νά τά διορθῶνῃ μέ τήν θερμότητα.

Δέν βλέπεις ἐκείνους πού αἰσχροῦς ἐρωτεύονται νά ραπίζονται, νά ἐμπύωνται, νά ὄνειδίζονται, χίλια δεινά νά ὑποφέρουν ὑπό τῶν πορνευομένων ἐκείνων γυναικῶν; **Γ** Τί διέλυσε λοιπόν αὐτόν τόν ἐρωτα; αἱ ὕβρεις; Οὐδαμῶς, ἀλλά καί περισσότερον, ἐξῆσαν· καίτοι βεβαίως ἐκεῖναι μέν πού πράττουν αὐτά μαζί μέ τήν πορνείαν εἶναι καί ἀπό ἄσχημον καί εὐτελεῖ καταγωγῇν, ἐκεῖνοι δέ πού πάσχουν, πολλάκις δύνανται νά ἀριθμοῦν λαμπροῦς προγόνους, καί πολλήν ἄλλην περιφάνειαν νά ἀναφέρουν· ἀλλ' ὅμως οὔτε τοῦτο ἐμποδίζει αὐτούς, οὔτε τοὺς ἀπομακρύνει ἀπό τήν ἐρωμένην.

Ἐπειτα δέν ἐντρεπόμεθα, τήν δύναμιν πού ἔχει ὁ ἔρως τοῦ διαβόλου καί τῶν δαιμόνων, αὐτήν νά μή δυνάμεθα νά ἐπιδείξωμεν διά τήν κατά Θεόν ἀγάπην; δέν ἐννοεῖς, ὅτι τοῦτο εἶναι μέγιστον ὄπλον κατά τοῦ διαβόλου, **Δ** δέν βλέπεις, ὅτι ἔχει σταθῆ ὁ πονηρός ἐκείνος δαίμων, σύρων πρός τόν ἑαυτόν του τόν μισθόμενον, καί θέλων νά προσεταιρισθῇ τό μέλος; σύ δέ ἀδιαφορεῖς, καί προδίδεις τό ἐπαθλον τῆς μάχης; Διότι ὡς ἐπαθλον κεῖται ὁ ἀδελφός εἰς τό μέσον· ἐάν νικήσῃς, σύ ἔλαβες τόν στέφανον· ἄν ὅμως ἀδιαφορήσῃς, ἀστεφάνωτος ἀνεχώρησες.

Παῦσε λοιπόν νά λέγῃς τόν σατανικόν ἐκείνον λόγον, ὅτι «ἐάν ὁ ἀδελφός μου μέ μισῇ, οὔτε νά τόν ἰδῶ δέν θέλω». Διότι τίποτε δέν ὑπάρχει περισσότερον αἰσχρόν ἀπό τόν λόγον αὐτόν, καίτοι βεβαίως οἱ πολλοί θεωροῦν αὐτό δείγμα ψυχῆς ἀπό καλῆν καταγωγῇν· Ἐ ἀλλά τίποτε ἀπό αὐτά δέν εἶναι περισσότερον κακῆς καταγωγῆς, οὔτε περισσότερον ἀνόητον, οὔτε περισσότερον σκληρόν.

Διά τοῦτο λοιπόν καί περισσότερον λυποῦμαι, διότι οἱ πολλοί νομίζουν, ὅτι ἡ κακία εἶναι ἀρετή, καί ἡ ἀδιαφορία καί ἡ περιφρόνησις νομίζουν, ὅτι εἶναι λαμπρόν καί σεβαστόν, πρᾶγμα τό ὅποιον εἶναι μεγίστη παγίς τοῦ διαβόλου, τό καί μέ ἀγαθήν γνώμην νά περιβάλλῃ τήν κακίαν· διά τοῦτο καί δυσκόλως ἐξαλείφεται. Διότι ἐγὼ τοῦλάχιστον ἤκουσα καί πολλοὺς νά ὑπερηφανεύονται, διότι δέν προσελκύουν πρός τόν ἑαυτόν τους ἐκείνους πού τοὺς ἀποστρέφονται· καίτοι βεβαίως ὁ Δεσπότης σου καί δοξάζεται δι' αὐτό. Πόσας φορές λ.χ δέν τόν περιεφρόνησαν οἱ ἄνθρωποι; πόσας φορές δέν τόν ἀπεστράφησαν; αὐτός ὅμως δέν παύει νά προστρέχῃ πλησίον τῶν.

Νά μή λέγῃς λοιπόν, ὅτι δέν δύναμαι νά προσελκύσω τοὺς μισοῦντας, ἀλλά νά εἰπῇς, ὅτι δέν δύναμαι νά περιφρονήσω τοὺς περιφρονούντας. Αὐτός εἶναι λόγος τοῦ μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ, **724** ὅπως βεβαίως ὁ ἄλλος εἶναι τοῦ διαβόλου· αὐτός ἔκαμνε λαμπροῦς καί ἐνδόξους, ὅπως ὁ ἄλλος βεβαίως αἰσχροῦς καί καταγελάστους. Διά τοῦτο θαυμάζομεν τόν Μωϋσῆν, διότι καί ἐνῶ ὁ Θεός ἔλεγεν «ἔασόν με, καί θυμωθεῖς ἐκτρίψω αὐτούς» ('Εξοδ.: 32,12. 32), δέν ἠδυνήθη νά ἀποστραφῇ ἐκείνους, οἱ

ὅποιοι πολλάκις τὸν ἀπεστράφησαν, ἀλλ' ἔλεγεν: «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δέ μή, κάμει ἐξάλειψον». Διότι ἦτο φίλος καὶ μιμητὴς τοῦ Θεοῦ.

Ἄς μὴ ὑπερηφανεύμεθα λοιπὸν διὰ πράγματα, διὰ τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα, οὔτε νὰ λέγωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια λέγουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ὄχλου «γνωρίζω νὰ ἀποστρέφωμαι ἀναριθμήτους», ἀλλὰ ἔστω καὶ ἂν ἄλλος λέγῃ τοῦτο, νὰ καταγελῶμεν καὶ νὰ ἀποστομώνωμεν, **Β** διότι ὑπερηφανεύεται δι' ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεται.

Τί λέγεις, πές μου; ἀποστρέφεται ἄνθρωπον πιστόν, τὸν ὅποιον, ἂν καὶ ἦτο ἄπιστος, δὲν ἀπεστράφη ὁ Χριστός; Τί λέγω, δὲν ἀπεστράφη; Τόσον μὲν ἀληθῶς ἠγάπησεν αὐτόν ἂν καὶ ἦτο ἐχθρὸς καὶ δύσμορφος, ὥστε καὶ νὰ ἀποθάνῃ χάριν αὐτοῦ. Ἐπειτα αὐτὸς μὲν τόσον ἠγάπησε ἂν καὶ ἦτο τοιοῦτος, σὺ δὲ τώρα, ὅτε ἐγένετο ὠραῖος καὶ θαυμαστός, τὸν ἀποστρέφεται, πές μου, ἂν καὶ εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐγινε σῶμα Δεσποτικόν; δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τί λέγεις; δὲν αἰσθάνεσαι ὅποια τολμᾷς; **Γ** Κεφαλὴν ἔχει τὸν Χριστόν, καὶ τράπεζαν καὶ ἱμάτιον καὶ ζώην καὶ φῶς καὶ νυμφίον, καὶ πάντα εἶναι ἐκεῖνος δι' αὐτόν, καὶ τολμᾷς νὰ εἰπῇς, ὅτι ἀποστρέφεται αὐτόν; καὶ ὄχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἀναριθμήτους ἄλλους μαζί με αὐτόν;

Συγκρατήσου, ἄνθρωπε, καὶ σταμάτησε τὴν μανίαν· γνώρισε τὸν ἀδελφόν, μάθε, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνοησίας καὶ παραφροσύνης, καὶ νὰ λέγῃς τὰ ἀντίθετα, ὅτι, ἔστω καὶ ἂν ἀπείρους φορὰς με ἀποστραφῇ, ἐγὼ δὲν θά τὸν περιφρονήσω· τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸν ἀδελφόν θά κερδίσης, καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ θά ζήσης, καὶ θά συμμετάσχῃς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἀνήκει ἡ δόξα, συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ'

(Ρωμ. 15,8 — 13)

Δ «Λέγω δὲ Χριστόν Ἰησοῦν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων» (στ. 8).

Πάλιν περὶ τῆς φροντίδος τοῦ Χριστοῦ διδάσκει, εὕρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὸ ἴδιον κεφάλαιον, καὶ δεικνύων ὅσα ἔκαμε ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ πῶς δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ μαζί με αὐτό καὶ ἐκεῖνο ἐξετάζει. Ἐπὶ ὅτι οἱ ἐξ ἔθνων διὰ μεγαλύτερα πράγματα εἶναι ὀφειλῆται εἰς τὸν Θεόν. Ἐάν δὲ διὰ μεγαλύτερα, εἶναι δίκαιον νὰ ὑπομένουν τοὺς ἀσθενεῖς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων. Διότι

ἐπειδὴ πάρα πολὺ ἐκείνους ἐπέπληξε, διὰ νὰ μὴ γίνουν οὗτοι ἐγνώσται ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ἐμποδίζει πάλιν τὴν ἀλαζονείαν αὐτῶν, δεικνύων, ὅτι εἰς ἐκείνους μὲν τὰ ἀγαθὰ δίδονται ἐξ ἐπαγγελίας πατέρων, εἰς τοὺς ἐξ ἔθνων ὁμως, ἐξ ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας μόνον· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε: «Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέου δοξάσαι τὸν Θεόν» (στ. 9).

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ σαφέστερον τὸ λεγόμενον, ἄκουσε πάλιν αὐτοὺς τοὺς λόγους, διὰ νὰ μάθῃς τί σημαίνει τὸ «ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν διάκονον περιτομῆς», 725 εἰς τὸ νὰ στηρίξῃ τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων.

Τί σημαίνει λοιπὸν ἐκεῖνο ποῦ ἔχει λεχθῇ: Ἐπαγγελία πρὸς τὸν Ἀβραάμ εἶχε δοθῇ ποῦ ἔλεγε: «Σοὶ δώσω τὴν γῆν καὶ τῷ σπέρματί σου», καὶ «ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη» (Γεν. 12,7 καὶ 22,18). Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ ἔγιναν ὑπεύθυνοι κολάσεως. Διότι ὁ νόμος ποῦ τὸν παρέβαινον ἐδημιούργει ὀργὴν δι' αὐτοὺς, καὶ τοὺς ἀπεστέρει κατόπιν ἀπὸ τὴν ἐπαγγελίαν τῶν πατέρων. Ὅταν ἦλθε λοιπὸν ὁ Υἱὸς συνέπραξε πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ ἐπαληθεύσουν αἱ ἐπαγγελίαι ἐκεῖναι καὶ νὰ ἐκπληρωθῶν. Β Διότι, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσεν ὅλον τὸν νόμον, ἀκόμη καὶ τὴν περιτομὴν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀφοῦ ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τὴν κατάραν ἐξ αἰτίας τῆς παραβάσεως, δὲν ἄφησε τὴν ἐπαγγελίαν ἀνεκπλήρωτον. Ὅταν λέγῃ λοιπὸν «διάκονον περιτομῆς», τοῦτο ἐννοεῖ, ὅτι ἀφοῦ ἦλθε, καὶ ὅλον τὸν νόμον ἀφοῦ ἐξεπλήρωσε, καὶ ἀφοῦ περιετμήθη, καὶ ἀφοῦ ἐγίνε ἀπόγονος τοῦ Ἀβραάμ, διέλυσε τὴν κατάραν, ἔπαυσε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, καταλλήλους κατόπιν κατέστησε ἐκείνους ποῦ ἐπρόκειτο νὰ δέχωνται τὴν ἐπαγγελίαν, ἀπελευθερωθέντας ἅπαξ διὰ παντός ἀπὸ τὴν δυσμενείαν του.

Διὰ νὰ μὴ λέγουν λοιπὸν αὐτοὶ ποῦ κατηγοροῦνται, C πῶς λοιπὸν ὁ Χριστὸς περιετέμνετο, καὶ ὅλον τὸν νόμον ἐτήρει; εἰς τὸ ἀντίθετον μετατρέπει αὐτό. Διότι ἔπραξε τοῦτο, λέγει, ὅχι διὰ νὰ μείνῃ ὁ νόμος, ἀλλὰ διὰ νὰ διαλύσῃ αὐτόν, καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπικειμένην κατάραν, καὶ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ σὺ παρέβης τὸν νόμον, διὰ τοῦτο ἐκεῖνος τὸν ἐξεπλήρωσεν, ὅχι διὰ νὰ τὸν ἐκπληρώσῃς σὺ, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ εἰς σὲ τὰς ἐπαγγελίας ποῦ ἐδόθησαν πρὸς τοὺς πατέρας, τὰς ὁποίας ὁ νόμος ἔκαμινε νὰ ἀποτυγχάνουν τοῦ σκοποῦ τῶν, δεικνύων, ὅτι σὺ ἐσφαλῶς καὶ εἶσαι ἀνάξιος τῆς κληρονομίας· ὥστε καὶ σὺ κατὰ χάριν ἐσώθῃς, διότι εἶχες ἀποβληθῇ.

Νὰ μὴ ἐπαναστατῇς λοιπὸν. D οὔτε νὰ φιλονεικῇς προσκολλώμενος ἀκαιρῶς εἰς τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαγγελίαν θὰ σὲ ἔβγαζεν ἔξω, ἐάν δὲν ἔπασχε τόσον πολλὰ ὑπὲρ σοῦ ὁ Χριστός. Ἐκαθε δὲ αὐτά, ὅχι ἐπειδὴ σὺ εἶσαι ἄξιος σωτηρίας, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀληθεύσῃ ὁ Θεός.

Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῇ ὁ ἐξ ἔθνων, λέγει: «Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεόν». Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον λέγει,

τοῦτο σημαίνει: Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι καὶ ἐπαγγελίας εἶχον, ἂν καὶ ἦσαν ἀνάξιοι· σὺ ὁμως οὐτε τοῦτο, ἀλλ' ἐσώθης μόνον ἀπὸ φιλανθρωπίαν. Ἄν καὶ ἰδιαιτέρως οὐτε εἰς ἐκείνους ἐγένετο κατὰ περισσότερον, ἐπειδὴ εἶχον λάβει τὰς ἐπαγγελίας, ἂν δὲν ἤρχετο ὁ Χριστός· Ἐ ἀλλ' ὁμως διὰ νὰ μετριάσῃ αὐτούς, καὶ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ πού ἐναντιώθησαν εἰς τοὺς ἀδυνατούς, μνημονεύει τὰς ἐπαγγελίας· περὶ τούτων δὲ λέγει, ὅτι μόνον διὰ τοῦ ἐλέους ἐσώθησαν· διὰ τοῦτο καὶ δίκαιοι θὰ ἦσαν νὰ δοξάζουν ἰδιαιτέρως τὸν Θεόν. Δόξα δὲ εἰς τὸν Θεόν διὰ τὴν σύναψιν, τὴν ἔνωσιν, τὴν ἀπὸ κοινοῦ μὲ μίαν ψυχὴν ἐξύμνησιν, τὴν στηρίζιν τοῦ ἀδυνατωτέρου, τὴν μὴ περιφρόνησιν τοῦ μέλους ὅταν ἀποκόπτεται.

Ἐπειτα καὶ μαρτυρίας ἐπὶ πλέον ἀναφέρει, εἰς τὰς ὁποίας δεικνύει, ὅτι πρέπει νὰ συνενωθοῦν οἱ ἐξ Ἰουδαίων μὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, λέγων ὡς ἐξῆς: **«Καθὼς γέγραπται· Διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, Κύριε, καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ»** (στ. 9 πρβλ. καὶ **Ψαλμ. 17,50**)· 726 καὶ **«εὐφράνθητε, ἔθνη, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ»** (στ. 10)· καὶ **«αἰνεῖτε, πάντα τὰ ἔθνη, τὸν Κύριον, ἐπαινέσατε αὐτόν, πάντες οἱ λαοί»** (στ. 11 πρβλ. καὶ **Ψαλμ. 116,1**)· καὶ **«ἔσται ἡ ρίζα τοῦ Ἰεσαΐ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν»** ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι» (στ. 12 πρβλ. καὶ **Ἠσ. 11,10**). Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ παρουσίασε, δεικνύων, ὅτι πρέπει νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ δοξάζουν τὸν Θεόν, συγχρόνως ἐμποδίζων καὶ τὸν ἐξ Ἰουδαίων, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεται ἐναντίον αὐτοῦ, ἐνῶ πάντες οἱ προφῆται καλοῦν αὐτούς, καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν πείθων νὰ ταπεινοφρονῇ, μὲ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος διὰ περισσοτέραν χάριν.

Β Ἐπειτα πάλιν μὲ εὐχὴν τελειώνει τὸν λόγον, λέγων: **«Ὁ δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρῶσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου»** (στ. 13). Τουτέστιν εἶθε νὰ ἀπαλλαγῇτε ἀπὸ τὴν μεταξὺ σας ἀθυμίαν, καὶ νὰ μὴ καταβληθῇτε ποτέ ὑπὸ τῶν πειρασμῶν· τοῦτο δὲ θὰ πραγματοποιηθῇ ὅταν ὑπερβαλλόντως ἐλπίζητε. Τό δὲ αἷτιον ὧν τῶν ἀγαθῶν τοῦτο εἶναι. Αὐτό δὲ προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· ἀλλ' ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ἐάν καὶ τὰ ἰδικὰ μας συνεισφέρωμεν. Διὰ τοῦτο λέγει **«ἐν τῷ πιστεύειν»**· διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύνασθε νὰ γεμίσετε ἀπὸ χαρᾶν, ἐάν πιστεύητε, ἐάν ἐλπίζητε.

Γ Ἀλλὰ δὲν εἶπεν **«ἐάν ἐλπίζητε»**, ἀλλ' **«ἐάν περισσεύητε ἐν τῇ ἐλπίδι»**, ὥστε ὄχι μόνον νὰ εὑρετε παρηγορίαν εἰς τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ χαρὰν νὰ ἔχετε ἐξ αἰτίας τῆς ἀφθονίας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸ Πνεῦμα θὰ προσελκύσετε· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ὅταν ἐκεῖνο ἔλθῃ, θὰ διατηρήσετε ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὴν ζωὴν μας ἡ τροφή συντηρεῖ, καὶ ταύτην ἡ ζωὴ ἐξευρίσκει, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐάν ἔχωμεν ἔργα ἀγαθὰ, τὸ Πνεῦμα θὰ ἔχωμεν· καὶ ἐάν ἔχωμεν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἔργα ἀγαθὰ θὰ ἔχωμεν· Ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ τὸ ἀντίθετον, ἐάν δὲν ἔχωμεν ἔργα, τὸ Πνεῦμα φεύγει. Ἐάν δὲ ἐρημωθῶμεν τοῦ Πνεύματος, καὶ εἰς τὰ ἔργα θὰ δυσκολευθῶμεν·

διότι ὅταν ἀπέλθῃ τοῦτο, ἔρχεται τό ἀκάθαρτον· καί εἶναι φανερόν ἀπό τήν ἱστορίαν τοῦ Σαοῦλ. Διότι ποίαν σημασίαν ἔχει, ἐάν δέν μᾶς πνίγῃ ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνον; Ἀλλά μέ ἄλλον τρόπον μᾶς ἀπαγχονίζει διὰ τῶν κακῶν πράξεων. Χρειάζεται λοιπόν εἰς ἡμᾶς ἡ κιθάρα τοῦ Δαυίδ, διὰ νά ψάλλωμεν πρὸς τήν ψυχὴν τοὺς θεῖους ὕμνους, καί τοὺς ἀπό ἐδῶ καί τοὺς ἀπό τὰς ἀγαθὰς πράξεις· ὅπως ἂν τό ἕν μόνον ἐκ τῶν δύο πράττωμεν, καί ἐνῶ ἀκούομεν τόν ὕμνον, πολεμῶμεν ἐκείνον πού ψάλλει αὐτά διὰ τῶν ἔργων, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τότε, καί πρὸς κατάκρισιν ἡμῶν θά ἀποβῇ τό φάρμακον, καί ἀγριωτέρα ἢ μανία θά γίνῃ. **Ε** Διότι πρὶν νά ἀκούσωμεν μέν ἐφοβήθη ὁ πονηρός δαίμων, μήποτε ἂν ἀκούσωμεν κατορθώσωμεν· ὅταν δέ καί παρὰ τό γεγονός, ὅτι ἤκούσαμεν παραμένωμεν οἱ ἴδιοι, ἀφαιρεῖ καί αὐτόν τόν φόβον αὐτοῦ.

Ἄς ψάλλωμεν λοιπόν τόν ἀπό τὰς πράξεις ὕμνον, διὰ νά ἀπομακρύνωμεν τήν ἁμαρτίαν πού εἶναι φοβερωτέρα τοῦ δαίμονος. Διότι ὁ δαίμων μέν πάντως δέν μᾶς ἀποστερεῖ τοὺς οὐρανούς, ἀλλά κάποτε καί συμπράττει μέ ἐκείνον πού εὐρίσκεται ἐν ἔργηγόρσει· πάντως ὅμως ἡ ἁμαρτία ἐκδιώκει. Διότι αὕτη εἶναι δαίμων ἐκούσιος καί μανία αὐθαίρετος· διὰ τοῦτο δέν ἔχει ἐκείνους πού ἐλεοῦν καί συγχωροῦν. Ἄς ψάλλωμεν λοιπόν πρὸς τήν οὕτω διακειμένην ψυχὴν, καί ἀπό τὰς ἄλλας Γραφάς, καί ἀπό τόν μακάριον Δαυίδ· καί ἅς ψάλλῃ τό στόμα, καί ἅς διαπαιδαγωγῇται ὁ νοῦς. **727** Δέν εἶναι οὔτε αὐτό τοῦτο μικρόν· διότι ἂν ἐκπαιδευώμεν τήν γλῶσσαν νά ψάλλῃ, θά ἐντραπῇ ἡ ψυχὴ αὐτῆς ὅταν ψάλλῃ τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκεῖνα πού θέλει.

Ὅχι μόνον δέ αὐτό τό καλόν θά καρπωθῶμεν, ἀλλά καί πολλά θά γνωρίσωμεν ἀπὸ ἐκεῖνα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν· διότι καί περὶ τῶν παρόντων καί περὶ τῶν μελλόντων σέ διδάσκει, καί περὶ τῶν ὁρατῶν, καί περὶ τῆς ἀοράτου κτίσεως. Καί ἐάν περὶ τοῦ οὐρανοῦ θέλῃς νά μάθῃς, ποῖον ἐκ τῶν δύο, παραμένει ὡς ἔχει ἢ μεταβάλλεται, σαφῶς θά σοῦ ἀποκριθῇ καί θά εἰπῇ, ὅτι «οἱ οὐρανοὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καί ὡσεὶ περιβάλαιον ἐλξῇς αὐτούς, ὁ Θεός, καί ἀλλαγῇσονται» (Ψαλμ. 101,27). **Β** Καί περὶ τοῦ σχήματος ἂν θέλῃς νά ἀκούσῃς, θά ἀκούσῃς πάλιν: «Ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανόν ὡσεὶ δέρριν» (Ψαλμ. 103,2). Καί ἂν περὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς αὐτοῦ θελήσῃ κάποιος περισσότερα νά γνωρίσῃ, θά σοῦ εἰπῇ πάλιν: «Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ» (Ψαλμ. 103,3). Καί δέν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλά καί περὶ τοῦ πλάτους καί τοῦ ὕψους σέ διδάσκει, δεικνύων, ὅτι ταῦτα εἶναι ἴσου μεγέθους: «Καθ' ὅσον γάρ, φησὶν, ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀπ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Κατὰ τό ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκρατακώσε Κύριος τό ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν» (Ψαλμ. 102,12,11). **Γ** Καί ἂν περιεργασθῇς τὰ θεμέλια τῆς γῆς, οὔτε αὐτά θά σοῦ τὰ ἀποκρύψῃ, ἀλλά θά ἀκούσῃς αὐτόν νά ψάλλῃ καί νά λέγῃ, «ὅτι ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν» (Ψαλμ. 23,2).

Καί ἂν περὶ τῶν σεισμῶν ἐπιθυμήσῃς νά μάθῃς ἀπὸ ποῦ

γίνονται, θά σέ ἀπαλλάξῃ ἀπό πᾶσαν ἀπορίαν, λέγων ὡς ἐξῆς: «Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν» (Ψαλμ. 103,32). Καὶ ἐάν ζητήσῃς τὴν χρησιμότητα τῆς νυκτός, καὶ ταύτην θά γνωρίσῃς, ἀφοῦ μάθῃς ἀπὸ αὐτόν, ὅτι «ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρόμου» (Ψαλμ. 103,20). Καὶ τὰ ὄρη ποῦ εἶναι χρήσιμα, σοῦ ἀποκρίνεται: «Ὁρη τὰ ὑψηλά ταῖς ἐλάφοις» (Ψαλμ. 103,18). Καὶ διατί ὑπάρχουν αἱ πέτραι, σοῦ λέγει: «Πέτρα καταφυγὴ τοῖς χοιρογρυλλίοις καὶ τοῖς λαγωοῖς». Δ Διατί ὑπάρχουν τὰ ἄκαρπα δένδρα, μάθε: «Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύσουσι» (Ψαλμ. 103,18.17). Διατί εἰς τὰς ἐρήμους ὑπάρχουν πηγαι; «Ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ» (Ψαλμ. 103,12,11).

Διατί ὑπάρχει ὁ οἶνος; Ὅχι μόνον διὰ νά πίνῃς, ἐπειδὴ θά ἤρκει καὶ ἡ φύσις τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ διὰ νά εὐφρανθῇς καὶ εὐχαριστηθῇς: «Οἶνος γάρ εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου» (Ψαλμ. 103,15). Τοῦτο δέ ἀφοῦ μάθῃς, θά γνωρίσῃς καὶ μέχρι ποίου σημείου πρέπει νά χρησιμοποιοῖς τὸν οἶνον. Ἀπὸ ποῦ τρέφονται τὰ πετεινά καὶ τὰ ἄγρια θηρία; Θά ἀκούσῃς νά λέγῃ: «Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτοῖς εἰς εὐκαιρον» (Ψαλμ. 103,27). Καὶ ἐάν εἴπῃς, διατί ὑπάρχουν τὰ κτήνη; Ε σοῦ ἀποκρίνεται, ὅτι καὶ ταῦτα διὰ σέ: «Ὁ ἐξαντέλλων γάρ, φησί, χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλεῖα τῶν ἀνθρώπων» (Ψαλμ. 103,14). Ποία εἶναι ἡ χρησιμότης τῆς σελήνης διὰ σέ; Ἀκουσε αὐτόν ποῦ λέγει: «Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς» (Ψαλμ. 103,19).

Καὶ ὅτι ἐδημιούργησεν ὅλα τὰ ὁρατά καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ τοῦτο σαφῶς ἐδίδαξε μέ τό νά εἴπῃ: «Αὐτός εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν αὐτός ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν» (Ψαλμ. 32,9). Καὶ ὅτι θά ὑπάρξῃ τέλος τοῦ θανάτου, καὶ τοῦτο σέ διδάσκει λέγων: «Ὁ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἁδου, ὅταν λαμβάνῃ με» (Ψαλμ. 48,16). Ἀπὸ ποῦ ἐδημιουργήθῃ τό σῶμα μας; καὶ τοῦτο λέγει: «Ἐμνήσθη ὅτι χοῦς ἐσμεν» (Ψαλμ. 102,14). Ποῦ πάλιν ἀπέρχεται; «Ἐπιστρέψει εἰς τὸν χοῦν αὐτοῦ» (Ψαλμ. 103,29).

728 Διατί ὑπάρχουν ὅλα αὐτά; Διὰ σέ. «Δόξα γάρ καὶ τιμὴ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ κατέστησας αὐτόν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου» (Ψαλμ. 8,6). Ἐάν ἐχωμεν κάτι κοινόν πρὸς τοὺς ἀγγέλους οἱ ἄνθρωποι; Καὶ τοῦτο λέγει ψάλλον ὡς ἐξῆς: «Ἠλάττωσας αὐτόν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους» (Ψαλμ. 8,6). Περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ: «Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, ὥκτειρῃσε Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν» (Ψαλμ. 102,13). Περὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι μετὰ ταῦτα θά διαδεχθοῦν ἡμᾶς, καὶ περὶ τῆς ἀταράχου ἐκείνης λήξεως: «Ἐπίστρεψον, φησί, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου» (Ψαλμ. 114,7).

Διατί ὁ οὐρανὸς εἶναι τόσον μέγας; Καὶ τοῦτο θά εἴπῃ, ὅτι «οἱ οὐρανοὶ δηγοῦνται δόξαν Θεοῦ» (Ψαλμ. 18,2). Β. Διατί ἐγινε ἡ νύξ καὶ ἡ ἡμέρα; Ὅχι μόνον διὰ νά φωτίζουν καὶ ἀναπαύουν, ἀλλὰ καὶ διὰ νά παιδαγωγοῦν: «Οὐ γάρ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν» (Ψαλμ. 18,4). Πῶς ἡ θάλασσα ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὴν ξηράν; «Ἀβυσσος ὡς ἱμάτιον τό περιβάλλει-

ον αὐτῆς» (Ψαλμ. 103,6), διότι κατ' αὐτόν τόν τρόπον γράφει τό Ἑβραϊκόν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἀπό αὐτά δέ πού ἔχουν λεχθῇ, ἀφοῦ λάβετε ἀρχήν, καί ὅλα τὰ ἄλλα θά γνωρίσετε, τὰ περί Χριστοῦ, τὰ περί ἀναστάσεως, τὰ περί τῆς μελλούσης ζωῆς, τὰ περί ἀναπαύσεως, τὰ περί κολάσεως, τὰ περί τῶν ἠθικῶν λόγων, ὅλα τὰ περί τῶν δογμάτων, καί θά εὑρετε τό βιβλίον νά εἶναι πλήρες ἀπό ἀναρίθμητα ἀγαθά. Καί ἂν ἐμπέσης εἰς πειρασμούς, **Σ** πολλήν παρηγορίαν θά λάβης ἀπό ἐδῶ· καί ἂν εἰς ἁμαρτήματα, χίλια φάρμακα θά εὑρης νά ὑπάρχουν ἐδῶ· ἂν εἰς πτωχείαν, ἂν εἰς θλίψιν, πολλούς λιμένας θά ἀντικρύσης· ἔστω καί ἂν εἶσαι δίκαιος, πολλήν ἀσφάλειαν ἀπό ἐκεῖ θά καρπωθῇς· καί ἂν εἶσαι ἁμαρτωλός, πολλήν παρηγορίαν. Διότι καί ἂν εἶσαι δίκαιος, καί πάσχεις δεῖνά, θά ἀκούσης νά λέγῃ, ὅτι «ἐνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς» (Ψαλμ. 43,22. 18). «Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καί οὐκ ἐπελαθόμεθά σου».

Καί ἂν τὰ κατορθώματα σέ κάμουν νά ὑπερηφανευθῇς θά ἀκούσης νά λέγῃ: «Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, **Δ** ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν» (Ψαλμ. 142,2), καί ἀμέσως θά ταπεινωθῇς. Καί ἂν εἶσαι ἁμαρτωλός, καί ἔχῃς περιέλθει εἰς ἀπόγνωσιν, θά ἀκούσης συνεχῶς νά ἐπαναλαμβάνῃ: «Σήμερον ἐάν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνῃτε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὥς ἐν τῷ παραπικρασμῷ» (Ψαλμ. 94,8. 9), καί ἀμέσως θά ἀναθαρρήσης. Καί ἐάν ἔχῃς διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καί μεγαλοφρονῇς, θά μάθῃς, ὅτι «οὐ σώζεται βαλίσεύς διὰ πολλὴν δύναμιν, καί γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ» (Ψαλμ. 32,16), καί θά δύνηθῃς νά γίνεσαι μετριόφρων.

Ἐάν εἶσαι πλούσιος καί φιλόδοξος, πάλιν θά ἀκούσης νά ψάλλῃ: «Οὐαὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καί ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι» (Ψαλμ. 48,7)· **Ε** καί ὅτι «ἄνθρωπος, ὥσεί χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὥσεί ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει» (Ψαλμ. 102,15)· καί «οὐ συγκαταβήσεται ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ» (Ψαλμ. 48,18), καί τίποτε δέν θά θεωρήσῃς, ὅτι εἶναι σπουδαῖον ἀπό τό ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν. Διότι τό λαμπρότερον ἀπό ὅλα, ἡ δόξα καί ἡ ἐξουσία, ὅταν εἶναι τόσον μικρᾶς ἀξίας, ποῖον ἄλλο θά ἦτο ἄξιον λόγου ἀπό τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τῆς γῆς;

Ἀλλά περιέπεσες εἰς μελαγχολίαν; Ἄκουσε αὐτόν πού λέγει, «Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καί ἵνα τί συνταράσσεις με; Ἐλπίσον ἐπὶ τόν Θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ» (Ψαλμ. 41,12). **729** Ἀλλά βλέπεις νά εὐτυχοῦν χωρὶς νά ἀξίζουν; Νά εἰπῇς, «μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις, ὅτι ὥσεί χόρτος ξηρανθήσονται, καί ὥσεί λάχανα χλόης ταχύ ἀποπεσοῦνται» (Ψαλμ. 36,1 καί 2). Βλέπεις καί δικαίους καί ἁμαρτωλοὺς νά τιμωροῦνται; Ἄκουσε, ὅτι δέν εἶναι ἡ ἴδια αἰτία: «Πολλαὶ γάρ, φησὶν, αἱ μᾶστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ» (Ψαλμ. 31,10). Περὶ τῶν δικαίων ὁμως δέν εἶπεν οἱ μᾶστιγες, ἀλλὰ «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καί ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτούς ὁ Κύριος» (Ψαλμ. 33,20)· καί πάλιν, «θάνατος ἁμαρτωλῶν

πονηρός»· καὶ «τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ» (Ψαλμ. 115,15).

Β Αὐτὰ νὰ λέγῃς συνεχῶς, ἀπὸ αὐτὰ νὰ παιδαγωγῇσαι· διότι ἕκαστος ἐκ τούτων τῶν λόγων ἔχει ἀχανές πέλαγος νοημάτων. Διότι ἡμεῖς μὲν ἀπλῶς ἀνεφέραμεν αὐτά· ἐάν δέ θελήσῃτε μέ ἀκρίβειαν νὰ διερευνήσῃτε τὰ λεχθέντα, θά ἀντικρύσετε πολὺν πλοῦτον.

Ἄλλὰ πρῶτον καὶ ἐκ τῶν λεχθέντων εἶναι δυνατόν νὰ νεκρώνετε τὰ ἐπικείμενα πάθῃ· διότι ὅταν δέν ἀφήνουν οὔτε νὰ φθονῇς, οὔτε νὰ λυπῇσαι καὶ νὰ μελαγχολῇς ἀκαίρως, οὔτε νὰ θεωρῇς, ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι κάτι οὔτε ἡ θλῖψις οὔτε ἡ πτωχεία, οὔτε αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ ζωὴ νὰ νομίζῃς, ὅτι εἶναι κάτι, σὲ ἀπαλλάσσουν ἀπὸ ὅλα τὰ πάθῃ.

Δι' ὅλα δὲ αὐτὰ ἅς εὐχαριστήσωμεν τόν Θεόν, καὶ ἅς χρησιμοποιῶμεν τόν θησαυρόν, «ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς **С** καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν Γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν» (Ρωμ. 15,4), καὶ διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Δ'

(Ρωμ. 15,14—24)

«Πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτός ἐγώ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοουθετεῖν» (στ. 14).

Δεῖπεν, ὅτι «ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐθνῶν ἀπόστολος. τὴν διακονίαν μου δοξάζω»· εἶπεν, ὅτι «μήπως οὐδὲ σοὺ φείσεται»· εἶπε «μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς»· καὶ πάλιν «σύ δέ τί κρίνεις τόν ἀδελφόν σου»; καὶ «σύ τίς εἰ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην» (Ρωμ. 11,13. 21 καὶ 12,16. καὶ 14, 10. 4); καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα ὁμοια.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς πολλὰ σημεία ἔκαμε τόν λόγον τραχύτερον, μαλακῶναι κατόπιν· καὶ ἐκεῖνο, τό ὁποῖον ἔλεγεν ὅταν ἤρχιζε, τοῦτο καὶ ὅταν τελειῶνῃ. Ὅταν ἤρχιζε μὲν ἔλεγεν: «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ» (Ρωμ. 1,8)· ἐδῶ δὲ **Ε** «πέπεισμαι, φησὶν, ὅτι μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοουθετεῖν», πρᾶγμα τό ὁποῖον εἶναι περισσότερον ἐκεῖνον.

Καὶ δέν εἶπεν ἡκουσα, ἀλλὰ «πέπεισμαι», καὶ δέν χρειάζομαι νὰ μάθω ἀπὸ ἄλλον, ἀλλ' «αὐτός ἐγώ», τουτέστιν ὁ ἐπιτιμῶν, ὁ κατηγορῶν. Καὶ «ὅτι μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης». Τοῦτο πρός τὴν πρό ὀλίγου γενομένην παραίνεσιν· ὥς νὰ ἔλεγεν, ὅτι συνεβούλευσα αὐτὰ νὰ ἐξυπηρετήτῃ ὁ εἰς τόν ἄλλον, καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπετε οὔτε νὰ καταστρέφετε τό ἔργον τοῦ Θεοῦ, ὅχι ὥς εἰς σκληροῦς

οὔτε εἰς ἀνθρώπους πού μισοῦν τοὺς ἀδελφούς των· διότι γνωρίζω, ὅτι εἴσθε πλήρεις ἀγαθωσύνης.

Νομίζω δέ ὅτι ἐδῶ καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀρετὴν ὀνομάζει τοιοῦτοτρόπως. Καὶ δὲν εἶπεν ἔχετε, ἀλλά «*μεστοί ἐστε ἀγαθωσύνης*». 730 Καὶ τό ἐν συνεχείᾳ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐμφάσεως: «*Πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως*». Διότι ποῖον τό ὄφελος ἂν ἦσαν μὲν φιλόστοργοι, δὲν ἐγνώριζον ὅμως πῶς πρέπει νά συμπεριφέρωνται πρὸς τοὺς ἀγαπωμένους; Διὰ τοῦτο προσέθεσε, «*πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοθετεῖν*»· ὅχι μόνον νά μανθάνετε, ἀλλὰ καὶ νά διδάσκετε.

«**Τολμηρότερον δέ ἔγραψα ὑμῖν ἀπό μέρους**» (στ. 15). Κύττι ζε τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ Παύλου, κύτταξε τὴν σοφίαν, πῶς καὶ μέγα κατέφερε τό κτύπημα εἰς τὰ προηγούμενα, καὶ ἐπειδὴ κατώρθωσεν ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἤθελε, πολλὴν ἡπιότητα χρησιμοποιεῖ πάλιν. Διότι ἦτο ἀρκετόν καὶ χωρὶς ἐκεῖνα πού εἶπε πρὶν, **Β** μέ τό νά ὁμολογήσῃ ὅτι ἐτόλμησε, νά χαλαρώσῃ τόν τόνον αὐτῶν. Τοῦτο πράττει καὶ ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Ἑβραίους, λέγων ὡς ἐξῆς: «*Πεπείσμεθα δέ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρεῖττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν*» (Ἑβρ. 6,9). Καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους πάλιν ὁμοίως: «*Ἐπαινῶ δέ ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε*» (Α' Κορινθ. 11,2). Καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας δέ γράφων ἔλεγε: «*Πέποιθα εἰς ὑμᾶς, ὅτι οὐδέν ἄλλο φρονήσετε*» (Γαλ. 5,10). Καὶ πανταχοῦ δέ εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτό τό νόημα δύναται νά εὑρῇ κάποιος ἄφθονον· **Γ** ἐδῶ δέ καὶ περισσότερον. Διότι καὶ εἰς ἀξίωμα ἦσαν μεγαλύτερον, καὶ ἔπρεπε νά ἐμποδίσῃ τὴν νοστοροπίαν αὐτῶν πού ὑπερῆφανέυετο, ὅχι μόνον μέ τὴν συστολήν, ἀλλὰ καὶ μέ τὴν χαλάρωσιν· διότι κατὰ διάφορον τρόπον πράττει αὐτό. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ λέγει, «*τολμηρότερον ὑμῖν ἔγραψα*». Καὶ οὔτε εἰς τοῦτο ἀρκεῖται, ἀλλὰ προσέθεσεν «*ἀπό μέρους*», τουτέστιν μέ ἡρεμίαν.

Καὶ δὲν ἐστάθῃ ἐδῶ, ἀλλὰ τί λέγει; «**Ὡς ἐπαναμνησκὼν ὑμᾶς**» (στ. 15). Καὶ δὲν εἶπε «*διδάσκων*», οὔτε, «*ἀναμνησκων*», ἀλλ' «*ἐπαναμνησκων*», τουτέστι, κάτι μικρόν ὑπενθυμίζων. Βλέπεις τὸ τέλος νά ὑπάρχῃ εἰς τό προοίμιον; Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ ἔλεγεν, ὅτι «*ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ*», τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τό τέλος τῆς Ἐπιστολῆς: **Δ** «*Ἡ γὰρ ἡμῶν ὑπακοή εἰς πάντας ἀφίκετο*». Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἤρχιζεν ἔλεγεν: «*Ἐπιποθῶ γάρ ὑμᾶς ἰδεῖν, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν εἰς τό στηριχθῆναι ὑμᾶς*» (Ρωμ. 1,8. 11), τοῦτο δέ σημαίνει ἀμοιβαίαν παρηγορίαν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ, «*ὡς ἐπαναμνησκων*», ἔλεγε.

Καὶ ἀφοῦ κατέβῃ ἀπό τοῦ διδασκαλικοῦ θρόνου, καὶ ἐκεῖ καὶ ὡς ἀδελφὸς διδάσκει, καὶ πρὸς φίλους καὶ ὁμοτίμους· πράγμα τό ὅποιον βεβαίως κατ' ἐξοχὴν εἶναι γνώρισμα διδασκάλου, νά διαφοροποιῇ τόν λόγον πρὸς ὠφέλειαν τῶν διδασκομένων. Κύτταξε λ.χ. πῶς ἀφοῦ εἶπεν, **Ε** ὅτι «*τολμηρότερον ἔγραψα*», καὶ ὅτι «*ἀπό μέρους*», καὶ ὅτι «*ὡς ἐπαναμνησκων*», δὲν ἠρκέσθῃ εἰς

αυτά, ἀλλὰ κάμνων τόν λόγον ἀκόμη ταπεινότερον, εἶπε προσέτι: «**Διά τήν χάριν τήν δοθεῖσαν μοι ὑπό τοῦ Θεοῦ**» (στ. 15), πράγμα τό ὅποιον καί ὅταν ἤρχιζεν ἔλεγεν, «*ὀφειλέτης εἰμί*». Ὡς νά ἔλεγε, δέν ἤρπασα τήν τιμήν ἀπό τόν ἑαυτόν μου, οὔτε ἐπέπεσα εἰς τοῦτο πρῶτος, ἀλλ' ὁ Θεός διέταξε τοῦτο, καί μάλιστα κατὰ χάριν, προορίσας με εἰς τοῦτο ὅχι διότι ἦμουν ἄξιος. Μή σκληρύνεσθε λοιπόν· διότι ἐγώ δέν κατεξανίσταμαι· ὁ Θεός εἶναι ἐκεῖνος πού διατάσσει.

Καί ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ λέγει. «*ὦ λατρεύω ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ*», τοιουτοτρόπως καί ἐδῶ, ἀφού εἶπε «**διά τήν χάριν τήν δοθεῖσαν μοι ὑπό τοῦ Θεοῦ**» προσέθεσεν «**εἰς τό εἶναι με λειτουργόν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τά ἔθνη, 731** **ιερουργοῦντα τό εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ**» (στ. 16). Μετά δηλαδή τήν πολλήν ἀπόδειξιν τῶν λεχθέντων, ὁδηγεῖ τόν λόγον εἰς τό σεμνότερον, ἀναφέρων ὅχι λατρείαν ἀπλῶς, ὅπως ἀκριβῶς εἰς τήν ἀρχήν, ἀλλά λειτουργίαν καί ιερουργίαν· διότι αὕτη ἡ ιερωσύνη δι' ἐμέ, τό κήρυγμα καί ἡ διακήρυξις· αὐτήν τήν θυσίαν προσφέρω. Ἱερέα δέ οὐδεὶς θά κατηγορήσῃ, ὅταν προσπαθῇ νά προσφέρῃ ἁμωμον τό θῦμα.

Ταῦτα δέ ἔλεγε, συγχρόνως καί τά φρονήματα αὐτῶν ἀναπτέρωνων, καί δεικνύων, ὅτι εἶναι θυσία, καί ἀπολογούμενος διά τά ἰδικά του, ὅτι εἰς τοῦτο ἔχει διαταχθῇ. Διότι καί τό εὐαγγελιόν μου εἶναι μάχαιρα, λέγει, δηλαδή ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος. **Β** Καί ἡ αἰτία, ὅχι διά νά δοξασθῶ ἐγώ, διά νά φανῶ λαμπρός, ἀλλ' «**ἵνα γένηται ἡ προσφορά τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν Πνεύματι ἁγίῳ**» (στ. 16). Τουτέστιν διά νά δεχθοῦν αἱ ψυχαὶ τῶν διδασκομένων. Διότι ὅχι τόσον ἐπειδή ὁ Θεός τιμᾷ ἐμέ ὡδήγησεν εἰς τοῦτο, ὅσον ἐπειδή φροντίζει διά σᾶς.

Καί πῶς θά γίνη εὐπρόσδεκτος; «**Ἐν Πνεύματι ἁγίῳ**»· διότι δέν χρειάζεται πίστις μόνον, ἀλλά καί διαγωγή πνευματική, διά νά κρατῶμεν τό Πνεῦμα, τό ὅποιον ἐδόθη ἅπαξ. Διότι δέν ὑπάρχουν ξύλα καί φωτιά, οὔτε βωμός καί μάχαιρα, ἀλλά ὅλα εἰς ἡμᾶς εἶναι Πνεῦμα. **Γ** Διά τοῦτο ὅλα τά πράττω, διά νά μή σβεσθῇ ἐκεῖνο τό πῦρ· διότι καί εἰς τοῦτο ἔχω διαταχθῇ. Διατί λέγεις λοιπόν εἰς τούς μή ἔχοντας ἀνάγκην; Δι' αὐτό τοῦτο βεβαίως δέν διδάσκω, ἀλλ' ὑπενθυμίζω, λέγει· ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἱερεὺς παρευρίσκεται διά νά ἀναζωπυρῶνῃ τό πῦρ, τοιουτοτρόπως καί ἐγώ διά νά διεγείρω τήν προθυμίαν σας. Καί πρόσεξε· δέν εἶπεν «**ἵνα γένηται ἡ προσφορά ὑμῶν**», ἀλλά «**τῶν ἐθνῶν**». Ὅταν δέ λέγῃ «**τῶν ἐθνῶν**», τήν οἰκουμένην ἐννοεῖ, ξηράν καί θάλασσαν ἅπασαν, ἐμποδίζων τά ἐγωϊστικά φρονήματα ἐκείνων, ὥστε νά μή ἀπαξιώσουν νά ἔχουν καί διδάσκαλον ἐκεῖνον, πού ἀποτείνεται πρὸς τά πέρατα τῆς οἰκουμένης· πράγμα τό ὅποιον καί ὅταν ἤρχιζεν ἔλεγε, **Δ** «**καθὼς καί ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν**, Ἐλλήσι τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις *ὀφειλέτης εἰμί*».

«**Ἐχω οὖν καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τόν Θεόν**» (στ. 17). Διότι ἐπειδή πάρα πολύ ἑταπείνωσε τόν ἑαυτόν του, πάλιν ὑψώνει τόν λόγον, καί τοῦτο πράττων ὑπὲρ ἐκείνων, διά νά

μή φανῇ, ὅτι εἶναι εὐκαταφρόνητος. Καί εἰς τὴν ὑψωσιν αὐτοῦ, ἐνθυμεῖται τὴν ἰδικὴν του συνήθειαν, λέγων ὡς ἐξῆς: «*Ἐχω οὖν καύχησιν*». Καυχῶμαι, λέγει, ὅχι διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, οὔτε διὰ τὸ ἐνδιαφέρειν μου, ἀλλὰ διὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ.

«*Οὐ γάρ τολμήσω τι λαλήσαι, ὧν οὐ κατειργάσατο ὁ Χριστός δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν τῶν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, Ἐ ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος Θεοῦ*» (στ. 18—19). Διότι δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, λέγει, ὅτι ταῦτα εἶναι κομπορρημοσύνη· διότι διὰ τὰ σύμβολα τῆς ἱερουργίας μου αὐτῆς καὶ τῆς χειροτονίας ἔχω πολλὰς ἀποδείξεις νὰ προσκομίσω, ὅχι ποδῆρη καὶ κώδωνας, ὅπως ἀκριβῶς οἱ παλαιοί, οὔτε μίτραν καὶ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς βασιλικόν, ἀλλὰ πολὺ φρικωδέστερα ἀπὸ αὐτὰ σημεῖα καὶ θαύματα. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἴπω, ὅτι ἀνεδέχθην μὲν, δὲν ἔπραξα ὁμῶς τὸ διαταχθέν· 732 μᾶλλον δὲ δὲν ἔπραξα ἐγὼ, ἀλλὰ ὁ Χριστός· διὰ τοῦτο καὶ καυχῶμαι ἐν αὐτῷ, ὅχι διὰ πράγματα τυχαῖα, ἀλλὰ διὰ πνευματικά. Διότι τοῦτο σημαίνει «*τὰ πρὸς τὸν Θεόν*». «*Ὅτι κατώρθωσα δηλαδὴ ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὅποιον ἀπεστάλην, καὶ ὅτι δὲν εἶναι τοῦτο κομπορρημοσύνη, φανερῶνουν τὰ θαύματα καὶ ἡ ὑπακοὴ τῶν ἐθνῶν. «Οὐ γάρ τολμήσω τι λαλήσαι ὧν οὐ κατειργάσατο ὁ Χριστός δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος Θεοῦ»*».

Β Κύτταξε πῶς βιάζεται νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ πᾶν εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε τοῦ ἑαυτοῦ του. Εἴτε δηλαδὴ λέγω κάτι, εἴτε πράττω, εἴτε θαυματουργῶ, ὅλα αὐτός τὰ κάμνει, ὅλα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνύων καὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἀξίωμα. Εἶδες πῶς αὐτὰ εἶναι θαυμασιότερα ἀπὸ τὰ παλαιὰ καὶ προκαλοῦν περισσοτέραν θρησκευτικὴν φρικίαν, ἢ θυσία, ἢ προσφορά, τὰ σύμβολα; Διότι ὅταν λέγῃ «*ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων*», τοῦτο ἐννοεῖ, τὴν διδασκαλίαν, τὴν περὶ βασιλείας φιλοσοφίαν, τὴν ἐπίδειξιν τῶν ἔργων καὶ τῆς διαγωγῆς, **С** τοὺς ἐγειρομένους νεκροὺς, τοὺς ἀπομακρυνομένους δαίμονας, τοὺς θεραπευομένους τυφλοὺς, τοὺς χωλοὺς ποὺ πηδοῦν, τὰ ἄλλα τεράστια, τὰ ὅποια ὅλα εἰργάζετο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς ἡμᾶς.

Ἐπειτα ἔρχεται ἡ ἀπόδειξις αὐτῶν, ἐπειδὴ αὐτὰ πρῶτον ἦσαν ἀπόφανσις, δηλαδὴ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν. Διὰ τοῦτο καὶ προσέθεσεν: «*Ὡστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλυρικοῦ πεπληρωμένοι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ*» (στ. 19) Νὰ ἀριθμῇς λοιπὸν καὶ πόλεις καὶ χώρας, καὶ ἔθνη καὶ λαοὺς, ὅχι μόνον τοὺς εὐρισκομένους ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ βαρβάρους. Νὰ μὴ βαδίσῃς δηλαδὴ, παρακαλῶ, τὴν ὁδὸν τὴν διὰ τῆς Φοινίκης καὶ Συρίας καὶ τῆς Κιλικίων καὶ Καππαδοκῶν, ἀλλὰ νὰ ὑπολογίσῃς καὶ ὅλα τὰ ὀπισθεν αὐτῶν, **Д** τὴν ὁδὸν τῶν Σαρακηνῶν καὶ Περσῶν καὶ Ἀρμενίων καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων. Διότι διὰ τοῦτο εἶπε «*καὶ κύκλῳ*», ὥστε μὲ τὴν σκέψιν σου νὰ μὴν βαδίσῃς μόνον τὴν κατευθεῖαν λεωφόρον, ἀλλὰ νὰ περιέλθῃς καὶ ὅλην τὴν κατὰ τὸν νότον Ἀσίαν. Καί

ὅπως ἀκριβῶς παρέλειψε πλῆθος θαυμάτων, εἰπὼν μέ ἓνα λόγον «ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων», κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ πόλεις ἀπείρους, καὶ ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ χώρας εἰς αὐτὸν τὸν ἓνα λόγον συνεκέντρωσε πάλιν, «τῷ κύκλῳ». Διότι ἦτο μακρὰν πάσης ἀλαζονείας· καὶ αὐτὰ δὲ χάριν αὐτῶν τὰ ἔλεγε, ὥστε νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς.

Καὶ ὅταν ἤρχιζε μὲν, εἶπεν, «ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν» (Ρωμ. 1,13). Ἐ ἐδῶ ὁμῶς ἀναφέρει ἀνάγκην ἱερωσύνης. Διότι ἐπειδὴ σκληρότερον ὠμίλησε, καὶ σαφέστερον δεικνύει τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ἀπλῶς λέγει «καθὼς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν», ἐδῶ δὲ ἀναφέρει καὶ ὅλον τὸν τόπον, ὥστε ἀπὸ παντοῦ νὰ ἀποκόψῃ τὸν ἐγωϊσμόν αὐτῶν. Καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς «κηρῦξαι τὸ εὐαγγέλιον», ἀλλὰ «πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ».

«Οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, ὅπου οὐκ ὠνομάσθη ὁ Χριστός » (στ. 20).

Ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Παύλου

Ἰδοὺ πάλιν ἑτέρα ὑπερβολή, ὅτι ὄχι μόνον τόσον πολλοὺς εὐηγγελίσθη καὶ ἔπεισεν, ἀλλ' ὅτι δὲν ἀπῆλθε πρὸς ἐκείνους ποὺ εἶχον διδασκαλίαν. Τόσον πολὺ ἀπείχε ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιρρίπτῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐκεῖ ὅπου ἐδίδασκαν ἄλλοι μαθηταί, καὶ νὰ πράττῃ, τοῦτο ἀπὸ φιλοδοξίαν, διότι καὶ προσεπάθει νὰ διδάσκῃ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶχον ἀκούσει. 733 Διότι δὲν εἶπεν «ὅπου οὐκ ἐπέισθησαν», ἀλλ' «ὅπου οὐδὲ ὠνομάσθη ὁ Χριστός», πράγμα τὸ ὅποιον εἶναι περισσότερο.

Καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐφιλοτιμεῖτο τοιαῦτα; «Ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομήσω» (στ. 20), λέγει. Ταῦτα δὲ λέγει, δεικνύων τὸν ἑαυτὸν τοῦ, ὅτι εἶναι μακρὰν κενοδοξίας, καὶ ἐκπαιδεύων αὐτοὺς, ὅτι δὲν ὠδηγήθη εἰς τὸ νὰ γράψῃ ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν ἀπὸ τοὺς ἴδιους, ἀλλ' ὥς ἐκκληρῶν ὑπηρεσίαν, ὡς ἀπαρτίζων ἱερουργίαν, ὡς ἐπιθυμῶν τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ἀλλότριον δὲ ὀνομάζει τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων, ὄχι κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου, ὅτε οὐτε κατὰ τὴν φύσιν τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ κατὰ τὸν λόγον τοῦ μισθοῦ· διότι τὰ κηρύγματα δὲν ἦσαν ξένα, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν μισθὸν ἦσαν ξένα. Διότι ὁ μισθὸς τῶν κόπων τῶν ἄλλων, ἦτο ξένος δι' αὐτόν.

Ἐπειτα φανερῶνει καὶ προφητείαν ποὺ ἐπραγματοποιεῖτο, λέγων: «Καθὼς γέγραπται, οἷς οὐκ ἀνγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὄφονται· καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασιν, συνήσουσιν» (στ. 21). Τὸν βλέπεις νὰ προστρέχῃ ὅπου εἶναι περισσότερος ὁ κόπος, ὅπου μεγαλύτερος ὁ ἰδρώς;

«Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς» (στ. 22). Πρόσεξε πάλιν πῶς ὁμοίως πρὸς τὸ προοίμιον συνυφαίνει τὸ

τέλος. Διότι καὶ ὅταν ἤρχιζε τὴν ἐπιστολὴν ἔλεγεν, **С** ὅτι «πολλάκις προεθέμην ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθην ἄχρι τοῦ δεῦρο» (Ρωμ. 1, 13): ἐδῶ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἀναφέρει, διὰ τὴν ὁποίαν ἠμποδίσθη, καὶ ὄχι ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ πολλάκις. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖ λέγει «πολλάκις προεθέμην ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς», τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ «ἐνεκοπτόμην τὰ πολλά ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς». Πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως δεικνύει τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, δηλαδὴ ἡ ἐπὶ πολλὰς φορὰς προσπάθεια.

«Νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις» (στ. 23). Βλέπει πῶς ἐδειξε, ὅτι καὶ ἔγραφε καὶ ἤρχετο, ὄχι διότι ἐπεθύμει τὴν παρ' αὐτῶν δόξαν;

«Ἐπιποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. **Ως** ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλπίζω διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐάν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ» (στ. 23—24). Διότι διὰ νὰ μὴ φανῇ, ὅτι ἐξευτελίζει αὐτοὺς μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔχω τίποτε νὰ κάμω, διὰ τοῦτο ἔρχομαι πρὸς σᾶς, πάλιν ἀναφέρει τὸν λόγον τῆς ἀγάπης μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ἐπιποθίαν ἔχων τοῦ ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν». Δὲν ἐπεθύμησα δηλαδὴ νὰ ἔλθω διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ κάμνω διακοπὰς, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρό πολλοῦ ὑπέφερα.

Ε Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ τοὺς κάμῃ πάλιν ἐγωῖστὰς τοῦτο, πρόσεξε πῶς τοὺς ἐμποδίζει μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ὡς ἂν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλπίζω διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς». Διὰ τοῦτο δηλαδὴ ἀνέφερε αὐτό, διὰ νὰ μὴ μεγαλοφρονοῦν διότι συγχρόνως καὶ τὴν ἀγάπην θέλει νὰ δείξῃ, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ ἐκείνους νὰ ὑπερηφανευώνται. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτὸ ἀναφέρει, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν ἐναλλάσσων τὰ δύο αὐτὰ νοήματα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν πάλιν, διὰ νὰ μὴ λέγουν ὅτι μᾶς κάμνει πάρεργον ὁδοῦ, εἶπεν ἐπὶ πλεόν «καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι»· τούτεστιν διὰ νὰ εἰσθε μάρτυρές μου, ὅτι ὄχι ἐπειδὴ σᾶς καταφρονῶ, ἀλλὰ παρατρέχω ἐπειδὴ ἔλκομαι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης. **734** Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἀκόμη λυπεῖ, ἐπαρκέστερον θεραπεύει αὐτό, λέγων: «Ἐάν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ».

Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ δηλαδὴ «διαπορευόμενος», δεικνύει ὅτι δὲν τὸ πράττει ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν δόξαν αὐτῶν· μὲ τὸ νὰ εἰπῇ δὲ «ἐμπλησθῶ» δεικνύει ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν ἀγάπην των, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαλλόντως· διὰ τοῦτο δὲν εἶπεν «ἐμπλησθῶ», ἀλλ' «ἀπὸ μέρους». Διότι οὐδεὶς μὲν χρόνος δύναται νὰ μέ γεμίση, οὔτε νὰ μέ χορτάσῃ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν σας. Εἶδες πῶς δεικνύει τὴν ἀγάπην, **В** ὅταν καὶ ἐνῶ ἐπείγεται δὲν ἀναχωρεῖ, ἕως ὅτου προηγουμένως χορτασθῇ;

Καὶ τοῦτο δὲ εἶναι σημεῖον τῆς πολλῆς φιλοστοργίας αὐτοῦ, τὸ νὰ χρησιμοποιεῖ τοὺς λόγους τόσον θερμῶς. Διότι δὲν εἶπε θεάσομαι, ἀλλ' «ἐμπλησθῶ», μιμούμενος τοὺς λόγους τῶν γονέων. Καὶ ὅταν ἤρχιζε μὲν ἔλεγεν «ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ», ἐδῶ δὲ «ἵνα ἐμπλησθῶ», τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο ἐδείκνυν, ὅτι προσελκύετο.

Διότι τό μέν ἦτο μέγιστον ἐγκώμιον αὐτῶν, ἐάν βεβαίως ἐπρόκειτο νά παρέχουν εἰς αὐτόν καρπὸν ἐκ τῆς ὑπακοῆς, τό δέ ἦτο δειγμα γνήσιον τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Καί πρὸς τοὺς Κορινθίους δέ ὅταν ἔγραφε τοιουτοτρόπως ἔλεγεν: **С** «*Ἴνα ὑμεῖς με προπέμψητε οὐ ἐάν πορεύωμαι*» (Α' Κορινθ. 16,6), ἐνδεικνύων δι' ὅλων αὐτῶν τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς μαθητάς πρὸς τὴν ὁποίαν τίποτε δέν ἐξισοῦται. Διὰ τοῦτο καί πάντοτε, ὅταν ἀρχίζῃ τὰς ἐπιστολάς, μέ αὐτάς τὰς σκέψεις γράφει τό προοίμιον, καί ὅταν τελειώσῃ μέ αὐτάς πάλιν κατακλείει.

Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ πατήρ, πού ἀγαπᾷ μονογενές καί γνήσιον παιδίον, ἡγάπα ὅλους τοῦ πιστοῦς· διὰ τοῦτο καί ἔλεγε: «*Τίς ἀσθενεῖ, καί οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καί οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι*» (Β' Κορινθ. 11,29);

Διότι καί πρὶν ἀπό ὅλα τὰ ἄλλα τοῦτο πρέπει νά ἔχῃ ὁ διδάσκαλος. Διὰ τοῦτο καί πρὸς τόν Πέτρον ἔλεγεν ὁ Χριστός: «*Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου*» (Ἰωάν. 21,17). **Δ** Διότι ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τόν Χριστόν, ἀγαπᾷ καί τὴν ποιμήνην αὐτοῦ. Καί τόν Μωϋσέα δέ τότε ἐγκατέστησεν ἀρχηγόν εἰς τόν λαόν τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἐπέδειξε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην· καί ὁ Δαυὶδ δέ κατὰ τόν ἴδιον τρόπον ἦλθεν εἰς τὴν βασιλείαν, ἀφού προηγουμένως ἐφάνη φιλόστοργος πρὸς αὐτούς. Τοιουτοτρόπως δηλαδὴ ἐνῶ ἦτο ἀκόμη νέος ἐπόνεσεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὥστε καί τὴν ζωὴν του νά δώσῃ, ὅποτε ἐφόνευσεν τόν βάρβαρον ἐκεῖνον Γολιάθ. Ἐάν δέ λέγῃ: «*Τί ἔσται τῷ ἀνελόντι τόν ἀλλόφυλον τοῦτον*» (Α' Βασιλ. 17,26); δέν τό ἔλεγεν ἐπειδὴ ἀπῆται μισθόν, Ἐ ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νά γίνῃ πιστευτός, καί νά τοῦ δοθῇ ἡ πρὸς αὐτόν μάχη. Ὅτε λοιπόν παρουσιάσθῃ πρὸς τόν βασιλεῖα μετὰ τὴν νίκην, οὐδέν δι' αὐτὰ ἀνέφερε. Καί ὁ Σαμὼν ἡλ ἐπίσης ἦτο πάρα πολὺ φιλόστοργος· διὰ τοῦτο καί ἔλεγεν: «*Ἐμοὶ δέ μὴ γένοιτο διαμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Κυρίῳ*» (Α' Βασιλ. 12,23).

Τοιουτοτρόπως καί ὁ Παῦλος, μᾶλλον δέ ὄχι τοιουτοτρόπως, ἀλλὰ καί πολὺ περισσότερον, ἐφλέγετο ἐξ ἀγάπης δι' ὅλους τοὺς ἀρχομένους. Διὰ τοῦτο καί τοὺς μαθητάς τοιουτοτρόπως διέθεσε πρὸς τόν ἑαυτόν του, ὥστε νά εἰπῇ, ὅτι «*εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν θά ἐδίδατε εἰς ἐμέ ἀφού τοὺς ἐβγάζατε*» (Γαλ. 4,15). Διὰ τοῦτο καί τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων πρὶν ἀπό ὅλα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ὁ Θεὸς τοὺς κατηγορεῖ λέγων: «*Ὡ οἱ ποιμένες Ἰσραὴλ, μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτούς; 735 οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν*» (Ἰεζ. 34,2); Ἐκεῖνοι δέ τό ἀντίθετον ἐπραττον. «*Τό γάλα γάρ, φησί, κατεσθίετε, καί τὰ ἔρια περιβάλλεσθε, καί τό παχὺ ἐσφάζετε, καί τὰ πρόβατα οὐκ ἐβόσχετε*». (Ἰεζ. 34,3).

Καί ὁ Χριστὸς δέ ἐκφέρων κανόνα ἀρίστου ποιμένος ἔλεγεν: «*Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων*» (Ἰωάν. 10,11). Τοῦτο ὁ Δαυὶδ ἐπραξεν εἰς πολλὰ σημεῖα καί ἄλλοι, καί ὅταν ἄνωθεν ἐναντίον ὅλου τοῦ λαοῦ κατεφέρειτο ἡ φοβερά ἐκείνη ὀργή. Διότι ἐνῶ ὅλοι ἐφονεύοντο ἔλεγεν: «*Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμαρτον, ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα· Β καὶ οὗτοι, τό ποιμήνι-*

ον, τί ἐποίησαν» (Β' Βασιλ. 24, 17); Διὰ τοῦτο καί κατὰ τήν ἐκλογήν τῶν τιμωριῶν ἐκεῖνων δέν προετίμησε πείναν, οὔτε διώξιν ἐκ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλά τόν παρὰ τοῦ Θεοῦ πεμπόμενον θάνατον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνέμενε τοὺς μέν ἄλλους νά καταστήσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ, αὐτός δέ ὁ ἴδιος χάριν ὄλων τῶν ἄλλων νά θανατωθῇ. Ἐπειδὴ δέ δέν συνέβη αὐτό, θρηνεῖ καί λέγει: «*Ἐν ἐμοί ἡ χεὶρ σου· εἰ δέ οὐκ ἄρκει, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ὁ ποιμὴν ἡμαρτον*». Ὡς νά ἔλεγεν, ὅτι ἂν καὶ οὗτοι ἡμαρτον, ἐγὼ ἡμουν ὑπεύθυνος διὰ τήν τιμωρίαν, ὁ ὁποῖος δέν διορθώνομαι· ὅταν δέ καὶ ἰδικόν μου εἶναι τὸ ἁμάρτημα, ἐγὼ θά ἦτο δίκαιον νά τιμωρηθῶ. **С** Διότι θέλων νά μεγαλοποιήσῃ τὸ παράπτωμα, τοῦ ποιμένου τὸ ὄνομα ἀνέφερε. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν κατέπαυσε τήν ὀργήν, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεκάλεσε τήν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν· τόσον σπουδαία εἶναι ἡ ἐξομολόγησις: «*Δίκαιος γάρ, ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογίᾳ*» (Παροιμ. 18, 17)· τόσον σπουδαία εἶναι ἡ φροντίς καὶ ἡ συμπάθεια ποιμένος ἀρίστου. Διότι ἐσπαράσσοντο τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ, ὅταν ἐπιπτον ἐκεῖνοι, ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἐφονεύοντο παῖδες γνήσιοι· διὰ τοῦτο καὶ ἠξίωνε ἡ ὀργή νά ἐπιπέσῃ ἐπάνω του. Καὶ ἐν ἀρχῇ δέ τῆς σφαγῆς τοῦτο θά ἐπραττε, ἐάν δέν ἔβλεπεν, ὅτι αὐτὴ ἐβάδιζεν καθ' ὁδόν καὶ ἐάν δέν ἤλπιζεν, ὅτι θά ἐπιπέσῃ καὶ ἐναντίον αὐτοῦ. Ὅταν λοιπὸν εἶδε τοῦτο μὲν νά μὴ συμβαίνει, **Д** πρὸς ἐκείνους δέ νά ἐπινέμεται ἡ συμφορά, δέν τὸ ὑπέφερε πλέον, ἀλλ' ἐφλογίσθη περισσότερο, παρὰ ἐπὶ τοῦ Ἀμνῶν τοῦ πρωτοτόκου. Τότε δηλαδὴ δέν ἐζήτησε θάνατον, τώρα ὁμως ἀξιώνει χάριν τῶν ἄλλων νά ἀποθάνῃ.

Τοιοῦτος πρέπει νά εἶναι ὁ ἄρχων, καὶ νά ὑποφέρῃ περισσότερο διὰ τὰς συμφοράς τῶν ἄλλων, παρὰ διὰ τὰς ἰδικάς του. Καὶ ἀνάλογον λοιπὸν ἔπαθεν καὶ εἰς τήν περίπτωσιν τοῦ παιδός, διὰ νά μάθῃς ὅτι οὐδόλως περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀρχομένους ἡγάπα τὸν παῖδα. Καίτοι βεβαίως ὁ νεανίσκος ἦτο ἀκόλαστος καὶ μέ διάθεσιν νά φονεύσῃ τὸν πατέρα του, ἐν τούτοις ἔλεγε: «*Τίς δώσει μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ*» (Β' Βασιλ. 18, 33); Τί λέγεις, ὦ μακάριε, καὶ πραότατε πάντων ἀνθρώπων; **Е** Νά σέ φονεύσῃ προσεπάθει ὁ παῖς, καὶ μέ χίλια δεινὰ σέ περιέζωσε· καὶ ὅτε ἔφυγε ἀπὸ τήν μέσσην, καὶ ἐστήθη τὸ πρόπαιον, τότε εὐχεσται νά φονευθῇς; Ναί, λέγει. Διότι δι' ἐμέ ὁ στρατός μου δέν ἔχει νικήσει, ἀλλ' ἀκόμη πολεμοῦμαι περισσότερο ἀπὸ ὅσον προηγουμένως, καὶ τὰ σπλάγχνα μου τώρα διασκορπίζονται σπαρασσόμενα περισσότερο.

Οὗτοι μὲν λοιπὸν ἐφρόντιζον διὰ τοὺς ἐμπεπιστευμένους εἰς αὐτούς.

Ὁ δέ μακάριος Ἀβραάμ πολὺ ἐφρόντιζε καὶ διὰ τοὺς μὴ ἐμπεπιστευμένους εἰς αὐτόν, καὶ τόσον πολὺ, ὥστε καὶ μέ φοβεροὺς κινδύνους νά περιβάλῃ τὸν ἑαυτόν του. Ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον χάριν τοῦ ἀνεψιοῦ ἐπραττεν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπραττεν, ἀλλὰ καὶ χάριν τῶν Σοδομιτῶν, **736** δέν ἔπαυσε νά ἐκδιώκῃ τοὺς

Πέρσας ἐκείνους, ἕως ὅταν προηγουμένως ἠλευθέρωσεν ὅλους αὐτούς. Καίτοι βεβαίως ἦτο δυνατόν, ἀφοῦ λάβῃ αὐτόν, νά ἀναχωρήσῃ, ἀλλά δέν ἠθέλησε, διότι δι' ὅλους ἐξ ἴσου ἐνδιέφερετο. Καί τοῦτο ἔκαμε φανερόν καί διὰ τῶν μετέπειτα γεγονότων. "Οτε δηλαδὴ δέν ἐπρόκειτο νά πολιορκῇ αὐτούς βαρβαρικός στρατός, ἀλλὰ ἡ θεοκίνητος ὀργή νά ἐκριζώνῃ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐκ βάθρων, καί δέν ἦτο πλέον καιρός χρήσεως ὀπλων, οὔτε καιρός μάχης καί παρατάξεως, ἀλλὰ προσευχῆς, τόσον ἐνδιαφέρον ἐπέδειξε δι' αὐτούς, ὅσον ἂν ἐπρόκειτο ὁ ἴδιος νά καταστρέφεται. Διὰ τοῦτο λοιπόν καί ἅπαξ καί δις καί τρίς καί πολλάκις προσέρχεται εἰς τόν Θεόν, **Β** καί πρὸς τήν φύσιν καταφεύγει λέγων: «*Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός*» (Γεν. 18,27). Καί ὅτε εἶδεν αὐτούς νά εἶναι παραδεδομένοι εἰς τήν ὀργήν τοῦ Θεοῦ, παρακαλεῖ νά σώζωνται χάριν ἄλλων. Διὰ τοῦτο καί ὁ Θεός ἔλεγεν: «*Οὐ μὴ κρύψω ἀπὸ τοῦ παιδός μου Ἀβραάμ ἃ μέλλω ποιῆν*»; διὰ νά μάθωμεν ἡμεῖς πῶς ὁ δίκαιος εἶναι φιλόανθρωπος. Καί δέν ἔπαυσε νά παρακαλεῖ, ἕως ὅτου ὁ Θεός ἔπαυσε πρῶτος.

Καί φαίνεται μέν ὅτι παρακαλεῖ χάριν τῶν δικαίων, ὅμως τὰ πάντα ἔπραττε χάριν ἐκείνων. Διότι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων εἶναι πάρα πολὺ ἡμεροὶ καί φιλόανθρωποι, καί πρὸς τοὺς οἰκείους καί πρὸς τοὺς ξένους, **С** καί μέχρις αὐτῶν τῶν ἀλόγων ἐπεκτείνουν αὐτήν τήν ἡμερότητα. Διὰ τοῦτο καί κάποιος σοφός ἔλεγε: «*Δίκαιος οἰκτερεῖ ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ*» (Παροιμ. 12,10)· ἐάν δέ καί κτηνῶν, πόσῳ μᾶλλον ἀνθρώπων.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνέφερα τὰ κτήνη, ὥς ἀναλογισθῶμεν καί τοὺς ποιμένας τῶν προβάτων τοὺς εἰς τήν χώραν τῶν Καππαδοκῶν, ὅποια καί πόσα πάσχουν διὰ τήν προστασίαν τῶν ἀλόγων. Πολλάκις δηλαδὴ, ἀφοῦ κατεχώσθησαν εἰς τήν χιόνα, ἔμειναν ἐκεῖ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας. Λέγουν δέ, ὅτι καί οἱ εἰς τήν Λιβύην ὑπομένουν ὄχι ὀλιγώτερα δεινὰ ἀπὸ αὐτά, περιπλανώμενοι μῆνας ὀλοκλήρους εἰς τήν φοβερὰν ἐκείνην ἐρημον τήν γεμάτην ἀπὸ τῆς δηλητηριώδους ἐρπετά.

Ἐάν λοιπόν διὰ τὰ ἄλογα ζῶα ὑπάρχῃ τόση φροντίς, **Д** ποῖαν ἀπολογίαν θά ἔχωμεν οἱ ἐμπιστευθέντες λογικὰς ψυχάς, καί ἐν τούτοις κοιμώμενοι ὑπνον βαθύν; ἔπρεπε λοιπόν νά παίρνωμε διόλου ἀναπνοήν; νά ἡσυχάζωμε δέ ἐντελῶς, καί νά μὴ περιτρέχωμε παντοῦ, καί νά μὴ ἐκδίδωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς χιλιούς θανάτους ὑπὲρ τῶν προβάτων τούτων; Ἦ δέν γνωρίζετε τήν ἀξίαν αὐτῆς τῆς ἀγέλης; δέν ἔπραξε χάριν αὐτῆς ἀναρίθμημα ὁ ἰδικός σου Δεσπότης, καί τό αἷμα τό ἰδικόν του ὕστερον ἔχυσε; σὺ λοιπόν ἀνάπαυσιν ζητεῖς; καί τί χειρότερον θά ἐγίνετο ἀπὸ τοὺς ποιμένας αὐτούς; Δέν ἐννοεῖς τοῦτο, ὅτι ἔχουν περιστοιχίσαι τὰ πρόβατα αὐτά λύκοι **Е** πολὺ περισσότερον δηλητηριώδεις καί ἄγριοι ἀπὸ αὐτούς; δέν ἀναλογίζεσαι ὅποιαν ψυχὴν χρειάζεται νά ἔχῃ ἐκεῖνος πού πρόκειται νά ἀναλαμβάνῃ αὐτήν τήν διαποίμῃσιν;

Ἄλλ' ἄνθρωποι μέν δημαγωγοὶ σκεπτόμενοι διὰ τυχαῖα

πράγματα, προσθέτουν τὰς νύκτας εἰς τὰς ἡμέρας διὰ νὰ ἀγρυπνοῦν· ἡμεῖς δὲ ἔχοντες τὸν ἀγῶνα διὰ τὸν οὐρανόν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας κοιμούμεθα; καὶ ποῖος κατόπιν θὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν κόλασιν δι' αὐτά; Διότι ἐάν ἔπρεπε τὸ σῶμα νὰ φονεύεται, ἐάν ἀναριθμήτους θανάτους νὰ ὑφίσταται, δὲν ἔπρεπε νὰ τρέχωμεν ὡς εἰς πανήγυριν;

Αὐτὰ δὲ ἅς τὰ ἀκούουν ὄχι μόνον ποιμένες, ἀλλὰ καὶ πρόβατα, διὰ νὰ καθιστοῦν τοὺς ποιμένας προθυμοτέρους, 737 διὰ νὰ ἐτοιμάζουν περισσότερο τὴν προαίρεσιν αὐτῶν, παρέχοντες μὲν οὐδὲν ἕτερον, ὅλην ὁμῶς τὴν πειθῶ καὶ τὴν ὑπακοήν. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Παῦλος προέτρεψε λέγων: «*Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες*» (Ἑβρ. 13,17). Ὅταν δὲ λέγῃ «*ἀγρυπνοῦσι*» ἐννοεῖ χιλίους κόπους καὶ φροντίδας καὶ κινδύνους. Διότι ὁ καλὸς ποιμὴν καὶ τοιοῦτος, ὁποῖον ὁ Χριστὸς θέλει, ἀμιλλᾷται μὲ χιλίους μάρτυρας. Διότι ὁ μὲν ἅπαξ δι' αὐτὸν ἀπέθανεν, αὐτὸς δὲ ἀπειράκις διὰ τὴν ποιμνὴν, ἐάν βεβαίως εἶναι ποιμὴν τοιοῦτος, ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι· **Β** διότι ὁ τοιοῦτος δύνανται καθ' ἑκάστην ἡμέραν νὰ ἀποθνήσκῃ. Διὰ τοῦτο καὶ σεῖς ἀφοῦ γνωρίζετε τὸν κόπον, νὰ συμπράττετε μὲ τὰς προσευχάς, μὲ τὴν προσπάθειαν, μὲ τὴν προθυμίαν, μὲ τὴν ἀγάπην, ὥστε καὶ ἡμεῖς ἰδικόν σας, καὶ ἰδικόν μας σεῖς νὰ γίνετε καύχημα. Διότι διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος καὶ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἡγάπα αὐτόν, ἐνεπιστεύθη τοῦτο, ἀφοῦ προηγουμένως ἠρώτησεν αὐτόν, ἐάν ἡγαπᾷτο ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι τοῦτο περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα θεωρεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτόν· διότι τοῦτο ἔχει ἀνάγκην νεανικῆς ψυχῆς.

Αὐτὰ δὲ εἶπον περὶ τῶν ἀρίστων ποιμένων, ὄχι περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐάν ὑπάρχῃ τοιοῦτος. **С** ὁποῖος ἦτο ὁ Παῦλος, ὁποῖος ὁ Πέτρος, ὁποῖος ὁ Μωϋσῆς. Αὐτοὺς λοιπόν ἅς μιμηθῶμεν καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι· διότι εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὸν ἀρχόμενον ἐν μέρει νὰ εἶναι ποιμὴν, τῆς οἰκίας, τῶν φίλων, τῶν ὑπηρετῶν, τῆς γυναικός, τῶν παιδῶν· καὶ ἂν τοιουτοτρόπως διευθετῶμεν τὰ κατὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας ὁ καθείς, ὅλα τὰ ἀγαθὰ θὰ ἀπολαύσωμε, τὰ ὁποῖα εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ'

(Ρωμ. 15, 25-16,4)

Д «Νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, διακονῶν τοῖς ἁγίοις. Εὐδόκησαν γάρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι

εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ. Εὐδόκησαν γάρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἶσιν» (στ. 25-27).

Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι «τόπον οὐκέτι ἔχω ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, καὶ ἐπιποθίαν ἔχω ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς», ἐπρόκειτο δὲ ἀκόμη νὰ βραδυπορῇ, διὰ νὰ μὴ νομιζῆται, ὅτι διαχλευάζει αὐτούς, ἀναφέρει, καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ ἀναβάλλει, καὶ λέγει, ὅτι «πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ». Ε. Καί φαίνεται μὲν, ὅτι ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τῆς ἀργοπορίας, διὰ τούτων ὁμως καὶ κάτι ἄλλο ἐτοιμάζει, τὸ νὰ προτρέψῃ ἐκείνους εἰς ἐλεημοσύνην. καὶ νὰ τοὺς κάμῃ σπουδαιότερους· διότι ἐάν δέν προσεπάθει τοῦτο νὰ κατορθώσῃ, ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἶπῃ, ὅτι «πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ»· τώρα δὰ ὁμως προσθέτει καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποδημίας: «Πορεύομαι γάρ, φησί, διακονῶν τοῖς ἁγίοις».

Καὶ ἐνδιατριβεῖ εἰς τὸν λόγον καὶ κάμνει σκέψεις λέγων, ὅτι «ὀφειλέται εἰσὶ», καὶ ὅτι, «εἰ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινῶνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι» (στ. 27), διὰ νὰ μάθουν ἐκείνοι νὰ μιμοῦνται αὐτούς. 738 Διὰ τοῦτο καὶ ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καθόσον ἐπενόησαν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς συμβουλῆς· διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περισσότερον ἡνεύχοντο, παρά ἐάν τὸ ἔλεγεν ὡς φανεράν συμβουλήν. Διότι θὰ ἐνόμιζον, ὅτι ὑβρίζονται, ἐάν πρὸς προτροπὴν τῶν παρουσίαζεν εἰς τὸ μέσον τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Μακεδόνας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐκεῖ ἐκείνους μὲν τοιουτοτρόπως προτρέπει λέγων: «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δεδομένην ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας» (Β' Κορινθ. 8,1)· καὶ τοὺς Μακεδόνας δὲ διὰ τῶν ἐξῆς πάλιν: «Ὁ γὰρ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισε τοὺς πλείονας» (Β' Κορινθ. 9,2). Καὶ διὰ τῶν Γαλατῶν δὲ ὁμοίως τοῦτο πράττει, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ὡςπερ διέταξα ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε» (Α' Κορινθ. 16,1)· ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ὁμως ὅχι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλὰ μέ συστολὴν μᾶλλον. Β Πράττει δὲ αὐτό καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν· ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν» (Α' Κορινθ. 14,36); διότι τίποτε δέν εἶναι τόσον ἰσχυρόν ὅπως ἢ προσπάθεια πρὸς μίμησιν. Διὰ τοῦτο εἰς πολλὰ σημεῖα χρησιμοποιεῖ αὐτό, διότι καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «Καθὼς ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις πανταχοῦ ἐν πάσῃ Ἐκκλησίᾳ διδάσκω» (Α' Κορινθ. 4,17). Καὶ πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς δὲ ἔλεγεν, ὅτι «ἐστί καρποφοροῦμενον καὶ αὐξανόμενον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν παντί κόσμῳ» (Κολοσ. 1,6).

Τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐδῶ πράττει ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Καὶ πρόσεξε πῶς μεγαλοπρεπῶς χρησιμοποιεῖ τὰς λέξεις· δέν εἶπε δηλαδὴ, πορεύομαι διὰ νὰ ἀποκομίσω ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ «διακονῶν». C Ἐάν δὲ ὁ Παῦλος διακονῇ, σκέψου πόσον σπουδαῖον εἶναι τὸ γενόμενον, ὅταν ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης καταδέχεται νὰ ἀποκομίσῃ, καὶ ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ ἀποδημῇ πρὸς τὴν Ρώμην, καὶ ἐνῶ τόσον πολὺ ἐπεπόθει αὐτούς, προτιμᾷ τοῦτο ἀντὶ ἐκείνου.

«*Ἡὐδόκησαν γάρ Μακεδονία καί Ἀχαΐα*», τουτέστιν ἐδοκίμασαν, ἐπεθύμησαν «*κοινωνίαν τινά*». Πάλιν δέν εἶπεν ἐλεημοσύνην, ἀλλά «*κοινωνίαν*». Τό δέ «*τινά*» δέν τό ἀνέφερεν ἀπλῶς, ἀλλά διά νά μή φανῇ, ὅτι ὀνειδίζει αὐτούς. Καί δέν εἶπε ἀπλῶς εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλ' «*εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἀγίων*», κάμων διπλὴν τὴν σύστασιν, καί διά τὴν ἀρετὴν καί διά τὴν πτωχείαν.

Δ Καί δέν ἠρκέσθη μόνον εἰς αὐτό, ἀλλ' εἶπεν ἐπὶ πλεον, ὅτι «*ὀφειλέται εἰσίν*». Ἐπειτα δεικνύει πῶς εἶναι ὀφειλέται. «*Εἰ γάρ τοῖς πνευματικοῖς ἐκοινώνησαν αὐτῶν, φησί, τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καί ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς*». Ἐκεῖνο δέ τό ὅποιον λέγει τοῦτο σημαίνει: Δι' αὐτοὺς ἦλθεν ὁ Χριστός, εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίων ἦσαν ἅπαντα ἐπηγγελμένα, ἐξ αὐτῶν προῆλθεν ὁ Χριστός· διά τοῦτο καί ἔλεγεν, «*ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ἡ σωτηρία*» (Ἰωάν. 4,22)· ἀπὸ ἐκεῖ οἱ ἀπόστολοι, ἀπὸ ἐκεῖ οἱ προφῆται, ἀπὸ ἐκεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Εἰς ὅλα αὐτὰ λοιπόν συμμετέσχεν ἡ οἰκουμένη. Ε Ἐάν λοιπόν ἐλάβετε μέρος εἰς τὰ μεγαλύτερα, λέγει, καί εἰς τοὺς δειπνοὺς πού εἶχον παρασκευασθῇ δι' ἐκείνους σεῖς, ἀφοῦ εἰσηλθετε, ἀπηλαύσατε τὰ προκείμενα κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ εὐαγγελίου, ὀφείλετε καί εἰς τὰ σαρκικά νά λάβετε μέρος καί νά μεταδώσετε εἰς αὐτούς. Καί δέν εἶπε «*κοινωνῆσαι*», ἀλλά «*λειτουργῆσαι*», καθιστῶν αὐτούς ὡς διακόνους, καί ὡς νά τελοῦν φόρους διά τοὺς βασιλεῖς. Καί δέν εἶπεν εἰς τὰ σαρκικά σας, ὅπως ἀκριβῶς «*εἰς τὰ πνευματικά αὐτῶν*»· διότι τὰ μὲν πνευματικά ἦσαν ἐκείνων, τὰ δέ σαρκικά ὅχι μόνον τούτων, ἀλλά κοινὰ ὅλων· διότι τὰ χρήματα διέταξε νά εἶναι ὅλων ὅχι μόνον ἐκείνων πού τὰ κατέχουν.

739 «*Τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας, καί σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον*» (στ. 28)· τουτέστιν ὡς νά ἐναποθέτης εἰς βασιλικὰ ταμεῖα, ὡς εἰς ἄσυλον καί ἀσφαλῆ τόπον· καί δέν εἶπεν «*ἐλεημοσύνην*», ἀλλά πάλιν «*τὸν καρπὸν*», δεικνύων ὅτι κερδίζουν ἐκεῖνοι πού παρέχουν.

«*Ἀπελεύσομαι δι' ἡμῶν εἰς Σπανίαν*» (στ. 28)· Πάλιν ἐνθυμεῖται τὴν Ἰσπανίαν, δεικνύων τό ἄοκνον καί τό θερμόν ἐνδιαφέρον δι' ἐκείνους.

«*Οἶδα δέ, ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσομαι*» (στ. 29). Τί σημαίνει «*ἐν πληρώματι εὐλογίας*»; Ἦτοι, περί χρημάτων ὁμιλεῖ, ἢ περί πάντων γενικῶς τῶν κατορθωμάτων. Β Εὐλογίαν δηλαδή, ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον, τὴν ἐλεημοσύνην συνηθίζει νά λέγῃ «*ὡς εὐλογίαν, μὴ ὡς πλεονεξίαν*» (Β' Κορινθ. 9,5)· καί ὑπῆρχε δέ παλαιά συνηθεια τοιοῦτοτρόπως νά ὀνομάζεται τό πρᾶγμα. Ἐπειδὴ δέ ἐδῶ προσέθεσε «*τοῦ Εὐαγγελίου*», διά τοῦτο λέγομεν, ὅτι δέν ὁμιλεῖ μόνον περί χρημάτων, ἀλλά καί περί ὅλων τῶν ἄλλων· ὡς νά ἔλεγε: Γνωρίζω δέ, ὅτι ὅταν ἔλθω θά σᾶς ἰδῶ εἰς ὅλα νά προοδεύετε, καί νά σεμνύνεσθε διά τὰ ἀγαθὰ, καί νά εἰσθε ἄξιοι χιλίων ἐπαίνων, συμφώνως πρὸς τό εὐαγγέλιον.

Καί τοῦτο δέ εἶναι θαυμαστόν εἶδος συμβουλῆς, τό νά

προκαταλαμβάνη αὐτούς, διὰ τῶν ἐγκωμίων. **С** "Ὅταν δηλαδή ἀφήνῃ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς κατ' εὐθείαν συμβουλῆς, χρησιμοποιοῖ αὐτὸν τὸν τρόπον διορθώσεως.

«Παρακαλῶ δέ ὑμᾶς διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος» (στ. 30).

Πάλιν ἐδῶ τὸν Χριστὸν καὶ τὸ Πνεῦμα προβάλλει, καὶ οὐδόλως μνημονεύει τὸν Πατέρα. Αὐτὰ δέ τὰ εἶπον, ὥστε ὅταν ἴδῃς αὐτὸν νὰ μνημονεύῃ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἢ τὸν Πατέρα μόνον, οὔτε τὸν Υἱόν οὔτε τὸ Πνεῦμα νὰ ἀθετῇς. Καὶ δὲν εἶπε «Πνεύματος», ἀλλ' «ἀγάπης Πνεύματος». Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἠγάπησαν τὸν κόσμον, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ Πνεῦμα.

Τί σημαίνει δέ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρακαλεῖς, πές μου; **D** «Συναγινώσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ» (στ. 30-31). Ἄρα μέγας ἀγὼν εὐρίσκετο ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ζητεῖ τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Καὶ δὲν εἶπεν «ἵνα συμπλακῶ», ἀλλ' «ἵνα ρυσθῶ», ὅπως ὁ Χριστὸς διέταξεν «εἰχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 20,41). Ταῦτα δέ λέγων, ἐδείκνυνεν, ὅτι πονηροὶ λύκοι θὰ ἐπιτίθεντο ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ θηρία μᾶλλον παρά ἄνδρες.

Ἀπὸ αὐτοῦ δέ καὶ ἄλλο προετοίμαζε, τὸ νὰ δείξῃ ὅτι δικαίως ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀγίων. **Ε** ἀφοῦ βεβαίως τόσοι εἶναι οἱ ἀπειθοῦντες, ὥστε καὶ ἀπὸ αὐτοῦ εὐχεται νὰ λυτρωθῇ. Διότι οἱ εὐρισκόμενοι μεταξύ τόσων ἐχθρῶν, καὶ διὰ πείνης ἐπρόκειτο νὰ ἀπολεσθοῦν· διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλο σημεῖον παρελάμβανεν αὐτούς. «Καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἐν Ἱερουσαλὴμ εὐπρόσδεκτος γένηται τοῖς ἀγίοις» (στ. 31)· τουτέστιν, διὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ θυσία μου, ὥστε μετὰ προθυμίας νὰ ὑποδεχθοῦν τὰ διδόμενα. Βλέπει πῶς πάλιν ἐξύψωσε τὴν ἀξίαν ἐκείνων πού λαμβάνουν, ἐάν βεβαίως ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ προσευχὰς τόσοσιν λαοῦ, ὥστε νὰ δεχθοῦν τὰ στελλόμενα; Ἀπὸ αὐτοῦ δέ δεικνύει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ παροχὴ ἐλεημοσύνης διὰ νὰ δεχθοῦν. Διότι, ὅταν κάποιος παρέχῃ ἐξ ἀνάγκης, **740** ὅταν ἐξ ἀδικίας, ὅταν πρὸς ματαιοδοξίαν, ὁ καρπὸς ἀπομακρύνεται.

«Ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος Θεοῦ» (στ. 32). Ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν ἤρχιζεν ἔλεγεν «εἰ πῶς ἤδη ποτὶ εὐδοκῶθησμαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς» (Ρωμ. 1,10), τοιοῦτοτρόπως καὶ ἐδῶ εἰς τὸ ἴδιον θέλημα καταφεύγει, καὶ λέγει, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπείγομαι, καὶ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ ἐκεῖ εὐχομαι, ὥστε ταχέως νὰ σᾶς ἴδω, καὶ νὰ σᾶς ἴδω μὲ εὐχαρίστησιν, χωρὶς νὰ προκαλέσω καμμίαν λύπην ἀπὸ ἐκεῖ.

«Καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν» (στ. 32). Κύτταξε πῶς πάλιν τὴν ταπεινοφροσύνην δεικνύει. Διότι δὲν εἶπε διὰ νὰ σᾶς διδάξω καὶ νὰ σᾶς κατηγήσω, ἀλλ' «Ἵνα συναναπαύσωμαι ὑμῖν». **В** Καὶ ὁμως αὐτὸς ἦτο ὁ ἀγωνιζόμενος, καὶ καλαίων· πῶς λοιπὸν λέγει «συναναπαύσωμαι»; Χαριζόμενος εἰς αὐτούς τοῦλάχιστον εἰς τοῦτο, καὶ

καθιστῶν αὐτοὺς προθυμότερους μέ τό νά τοὺς κάμνη μετόχους τῶν στεφάνων καί μέ τό νά δεικνύη, ὅτι καί αὐτοί ἀγωνίζονται καί κοπιᾶζουν.

Ἐπειτα, πρᾶγμα τό ὁποῖον διαρκῶς συνηθίζει νά πράττῃ, μετά τήν συμβουλήν προσθέτει τήν εὐχήν λέγων: «Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης μετά πάντων ὑμῶν. Ἀμήν». (στ. 33).

«Συνίστημι δέ ὑμῖν Φοίβην τήν ἀδελφήν, διάκονον οὖσαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς» (στ. 1). Κύτταξε διά πόσων αὐτήν μεγαλύνει· διότι πρῖν ἀπό ὅλους τοὺς ἄλλους ἐμνημόνευσεν αὐτήν καί ὠνόμασεν ἀδελφήν· **С** δὲν εἶναι μικρόν δέ πρᾶγμα τό νά ὀνομασθῇ ἀδελφή τοῦ Παύλου. Καί τό ἀξίωμα προσέθεσε μέ τό νά τήν ὀνομάσῃ διάκονον· «**Ἴνα αὐτήν προσδέξησθε ἐν Κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων**» (στ. 2). Τοῦτέστι διά τόν Κύριον, ὥστε νά ἀπολαύσῃ τιμῇν μεταξὺ σας. Διότι ἐκεῖνος πού δέχεται διά τόν Κύριον, ἔστω καί ἂν δέν δεχθῇ κάποιον σπουδαῖον, μετά προθυμίας δέχεται· ὅταν δέ εἶναι καί ἁγία, σκέψου πόσῃν φροντίδα εἶναι δίκαιον νά ἀπολαύσῃ. Διά τοῦτο προσέθεσεν «**ἀξίως τῶν ἁγίων**», ὅπως πρέπει νά ὑποδεχώμεθα τοὺς τοιοῦτους. Διότι ἔχει διπλὴν αἰτίαν νά ὑπηρετηθῇ ἀπό σᾶς, καί τό νά δεχθῶν αὐτήν διά τόν Κύριον, καί διότι εἶναι ἁγία.

Д «Καί παραστήτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν πράγματι χρῆξη» (στ. 2). Εἶδες τό μὴ φορτικόν; Διότι δέν εἶπε διά νά ἀπαλλάξητε, ἀλλὰ διά νά προσφέρετε τὰ ἰδικά σας, καί νά τείνετε χεῖρα, καί εἰς ὅ,τι σᾶς χρειασθῇ. Πάντως ὅχι εἰς ὅ,τι ἔχει, ἀλλ' εἰς ὅ,τι σᾶς χρειάζεται· θά σᾶς χρειασθῇ δέ εἰς ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα θά εἰσθε κύριοι.

Ἐπειτα πάλιν ὁ ἔπαινος ἀνέκφραστος· «**Καί γάρ αὕτη προστατίς πολλῶν ἐγενήθη, καί αὐτοῦ ἐμοῦ**» (στ. 2). Εἶδες τήν σύνεσιν; Πρῶτον μὲν τὰ ἐγκώμια ἀνέφερεν, ἔπειτα εἰς τό μέσον τήν παράκλησιν, **Ε** ἔπειτα πάλιν τὰ ἐγκώμια, περιβάλλων καί ἀπό τὰ δύο σημεῖα τήν ἀνάγκην τῆς μακαρίας ἐκείνης γυναικός διά τῶν ἐπαίνων. Διότι πῶς δέν εἶναι μακαρία ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀπῆλause τόσῃν μαρτυρίαν ἀπό τόν Παῦλον, ἡ ὁποία ἡδυνήθη νά βοηθήσῃ καί αὐτόν πού διώρθωσε τήν οἰκουμένην; Διότι τοῦτο εἶναι ὁ κολοφών τῶν ἀγαθῶν αὐτῆς· διά τοῦτο καί εἰς τό τέλος ἐτοποθέτησεν αὐτό λέγων «**καί αὐτοῦ ἐμοῦ**». Τί σημαίνει δέ «**καί αὐτοῦ ἐμοῦ**»; Τοῦ κήρυκος τῆς οἰκουμένης, ἐκείνου πού τόσον πολλὰ ἔπαθεν, ἐκείνου πού ἀρκεῖ εἰς ἀναριθμήτους ἀνθρώπους.

Ἀς μιμηθῶμεν λοιπόν καί ἄνδρες καί γυναῖκες τήν ἁγίαν ἐκείνην, καί ἐκείνην πού ἀναφέρεται ὕστερα ἀπό αὐτήν μαζί μέ τόν ἄνδρα. Ποιοί δέ εἶναι αὐτοί; «**Ἀσπάσασθε, φησί, 741 Πρίσκιλλαν καί Ἀκύλαν, τοὺς συλλειτουργοὺς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ**» (στ. 3). Διά τήν ἀρετὴν αὐτῶν καί ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ· ἅφ' ἐνός μὲν, ὅταν λέγῃ, ὅτι «**ἔμεινε πρὸς αὐτοὺς ὁ Παῦλος· ἦσαν γάρ σκηνοποιοὶ τῇ τέχνῃ**», ἅφ' ἐτέρου δέ, ὅταν δεικνύῃ, ὅτι ἡ γυνὴ ἐβοήθησε τόν Ἀπολλῶ καί τόν ἐδίδαξε τήν ὁδόν τοῦ

Κυρίου.

Διότι μεγάλα μὲν ἦσαν καὶ ἐκεῖνα· πολὺ μεγαλύτερα δὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια λέγει ὁ Παῦλος. Τί λέγει δηλαδῆ; Πρῶτον τοὺς ὀνομάζει συλλειτουργοὺς, δεικνύων, ὅτι αὐτοὶ ἔγιναν μέτοχοι τῶν ἀπεριγράπτων κόπων καὶ τῶν κινδύνων· ἔπειτα λέγει, «**ὅτι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκεν**» (στ. 4) Β Εἶδες μάρτυρας τελείους; Διότι ἤτο φυσικόν ἐπὶ Νέρωνος ἀναρίθμητοι νά εἶναι οἱ κίνδυνοι, ὅταν διέταξε καὶ ὅλοι οἱ Ἰουδαῖοι νά ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν Ρώμην.

«**Οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν**» (στ. 4). Ἐδῶ ὑπαινίσσεται τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν διὰ χρημάτων, θαυμάζων αὐτοὺς, διότι καὶ τό αἷμα αὐτῶν ἔχυσαν, καὶ τὴν περιουσίαν ὅλην παρέθεσαν κοινήν. Εἶδες γυναῖκας γενναίας, αἱ ὅποια οὐδόλως ἠμποδίσθησαν ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς; Καὶ μᾶλλον εὐλόγως· «*ἐν Χριστῷ γάρ Ἰησοῦ οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ*» (Γαλ. 3,28). Καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον εἶπε διὰ τὴν προηγουμένην, τοῦτο καὶ δι' αὐτὴν λέγει· καὶ περὶ ἐκείνης δηλαδῆ ἔλεγε, **С** «*ἥτις προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ*», καὶ δι' αὐτὴν πάλιν, ὅτι «*οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν*».

Διὰ νά μὴ φανῇ ἐπίσης, ὅτι λέγει αὐτὰ διὰ νά κολακεύῃ, καὶ ἄλλους μάρτυρας φέρει πολὺ περισσότερους ἀπὸ τὰς γυναῖκας. «**Καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίαν**» (στ. 4). Διότι τόσον ἦσαν εὐδόκιμοι, ὥστε καὶ τὴν οἰκίαν νά καταστήσουν ἐκκλησίαν, καὶ μέ τό νά κάμουν ὅλους πιστοὺς, καὶ μέ τό νά ἀνοίξουν αὐτὴν εἰς ὅλους τοὺς ξένους. Διότι δέν συνηθίζει γενικῶς νά ὀνομάζῃ τὰς οἰκίας ἐκκλησίας, ἐάν δέν ὑπῆρχε πολλή ἢ εὐλάβεια καὶ πολὺς ριζωμένος εἰς αὐτάς ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. **Δ** Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τοὺς Κορινθίους ἔλεγεν «*ἀσπάσασθε Ἀκύλαν καὶ Πρίσκυλλαν, σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ*». (Α' Κορινθ. 16,19) καὶ περὶ τοῦ Ὀνησίμου δέ γράφων λέγει: «*Παῦλος Φιλήμονι καὶ Ἀφρία τῇ ἀγαπητῇ καὶ τῇ κατ' οἶκον σου Ἐκκλησίᾳ*» (Φιλήμ. 1,1.2).

Διότι εἶναι δυνατόν καὶ εἰς τὸν γάμον νά εἶσαι θαυμαστός καὶ γενναῖος. Ἰδοὺ λοιπόν καὶ οὗτοι ἐγγαμοὶ ἦσαν, καὶ πάρα πολὺ ἐλαμψαν, καίτοι βεβαίως τό ἐπάγγελμα αὐτῶν δέν ἦτο λαμπρόν, διότι ἦσαν σκηνοποιοί· ἀλλ' ὅμως ὅλα τὰ ἐσκέπασεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ἔδειξεν αὐτοὺς ὑπὲρ τὸν ἥλιον· καὶ οὔτε ἡ τέχνη. **Ε** οὔτε ἡ συζυγία παρέβλαψεν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπέδειξαν τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν ἀπῆτησεν ὁ Χριστός. «*Μεῖζονα γάρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, φησίν. ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ*» (Ἰωάν. 15,13). Καὶ κατῴρθωσαν ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον εἶναι γνώρισμα μαθητοῦ· ἐλάβαν δηλαδῆ τὸν σταυρόν καὶ ἠκολούθησαν. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐπραττον τοῦτο χάριν τοῦ Παύλου, πολὺ περισσότερον ἐπέδειξαν τὴν ἀνδρείαν αὐτὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὰ ἄς τὰ ἀκούουν καὶ πλούσιοι καὶ πτωχοί. Διότι ἐάν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἀποζοῦν διὰ τῶν χειρῶν τῶν καὶ εἶναι προϊστάμενοι εἰς ἐργαστήριον, τόσῃν ἀφθονίαν ἐπέδειξαν, ὥστε νά

γίνουν χρήσιμοι εἰς πολλάς Ἐκκλησίας, ποῖαν συγγνώμην θά ἔχουν οἱ πλοῦσιοι, οἱ ὅποιοι περιφρονοῦν τοὺς πτωχοὺς; **742** Διότι ἐκείνοι μὲν οὔτε τὸ αἷμα δὲν ὑπελόγισαν χάριν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, σὺ δὲ καὶ ὀλίγα χρήματα ὑπολογίζεις, πολλάκις περιφρονῶν τὴν ψυχὴν σου; Ἀλλὰ ἔναντι μὲν τοῦ διδασκάλου τοιοῦτοι ἦσαν ἐκείνοι, ἔναντι δὲ τῶν μαθητῶν δὲν θά εἶναι τοιοῦτοι; Ἀλλ' οὔτε τοῦτο εἶναι δυνατόν νά εἴπωμεν διότι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν, λέγει, εὐχαριστοῦν αὐτούς. Καίτοι ἦσαν ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅμως τόσον εἰλικρινῶς ἐπίστευσαν, ὥστε καὶ ἐκείνους τοὺς ἐξ ἐθνῶν νά ὑπηρετοῦν μέ ὅλην τὴν προθυμίαν. Τοιαῦτα πρέπει νά εἶναι αἱ γυναῖκες, **Β** «μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ ἡματισμῷ πολυτελεῖν» (Α' Τιμοθ. 2,9), ἀλλὰ νά καλλωπίζωνται μέ αὐτά τὰ κατορθώματα.

Ἐπαινοὶ διὰ τὴν Πρίσκιλλαν.

Διότι, πές μου, ποῖα βασίλισσα ἔλαμψε τόσον, ποῖα τόσον ἐγκωμιάζεται, ὅπως αὕτη ἡ σύζυγος τοῦ σκηνοποιοῦ; Καὶ εὐρίσκεται εἰς τὰ στόματα ὄλων, ὄχι δέκα, οὔτε καὶ εἴκοσιν ἔτη, ἀλλὰ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντες ἐπευφημοῦν αὐτὴν μέ τοιούτους λόγους, οἱ ὅποιοι στολίζουν αὐτὴν περισσότερον ἀπὸ τὸ διάδημα τὸ βασιλικόν. Διότι τί εἶναι μεγαλύτερον, τί ἀκόμη ἴσον ἀπὸ τοῦ νά γίνῃ προστάτις τοῦ Παύλου, ἀπὸ τοῦ νά διασώσῃ τὸν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης μέ προσωπικοὺς κινδύνους;

Πρόσεξε λοιπόν καὶ πόσαι μὲν βασίλισσαι ἔχουν λησμονηθῇ, ἡ σύζυγος ὅμως τοῦ σκηνοποιοῦ πανταχοῦ μνημονεύεται μαζί μέ τὸν σκηνοποιόν, καὶ ὅσην γῆν φωτίζει ὁ ἥλιος, τόσῃν οἰκουμένην ἐπιτρέχει καὶ ἡ δόξα τῆς γυναικός· **С** καὶ Πέρσαι καὶ Σκύθαι καὶ Θράκες, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὰ ἄκρα τῆς γῆς ἐγκωμιάζουν τὴν καλὴν διάθεσιν τῆς γυναικός καὶ τὴν μακαρίζουν. Πόσον πλοῦτον, πόσα διαδήματα καὶ ἐνδύματα βασιλικά δὲν θά ἐγκατέλειπες εὐχαρίστως διὰ νά λάβῃς μίαν τοιαύτην μαρτυρίαν;

Διότι δὲν δύναται τις νά εἴπῃ, ὅτι εἰς τοὺς κινδύνους μὲν ἦσαν τοιοῦτοι, καὶ εἰς τὰ χρήματα ἄφθονοι, παρημέλουν ὅμως τὸ κήρυγμα, διότι διὰ τοῦτο ὀνομάζει αὐτούς καὶ συνεργούς καὶ συλλειτουργούς. Καὶ δὲν ἐντρέπεται τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, **Д** νά ὀνομάζῃ συλλειτουργόν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ σεμνύνεται δι' αὐτό διότι δὲν προσέχει εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν στεφανώνει.

Τί εἶναι ἴσον τοῦ στολισμοῦ αὐτοῦ; ποῦ εἶναι τώρα ὁ πλοῦτος σας ὁ διασκορπιζόμενος πανταχοῦ; ποῦ δὲ ὁ καλλωπισμός ὁ ἐξωτερικός; ποῦ δὲ ἡ δόξα ἡ χωρὶς νόημα; Σπούδασε τὸν στολισμόν τῆς γυναικός, ὁ ὅποιος δὲν περιβάλλει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν καλλωπίζει, ὁ ὅποιος οὐδέποτε χάνεται, ὁ ὅποιος δὲν κεῖται εἰς κιβώτιον, ἀλλὰ εἰς τοὺς οὐρανούς ἐναπόκειται.

Ἡ Πρίσκιλλα παράδειγμα εἰς ἡμᾶς. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου καὶ ἄλλα βιβλία τῆς Γραφῆς πρέπει νά μελετῶνται.

Βλέπε τόν πόνον αὐτῶν γύρω ἀπό τό κήρυγμα, τόν στέφανον εἰς τό μαρτύριον, τήν φιλοτιμίαν εἰς τά χρήματα, τήν ἀγάπην πρὸς τόν Παῦλον, τήν ἀγάπην πρὸς τόν Χριστόν· Ε παραβάλε πρὸς αὐτά τά ἰδικά σου, τήν προσπάθειαν διὰ τά χρήματα, τόν συναγωνισμόν διὰ τὰς πόρνas, τήν φιλονεικίαν διὰ τόν χόρτον, καί τότε θά ἰδῇς ποιοὶ μέν εἶναι ἐκεῖνοι, ποῖος δέ σύ. Μᾶλλον δέ ὄχι μόνον παράβαλε, ἀλλά καί νά μιμηθῇς τήν γυναῖκα, ἡ ὁποία καί τά φορτία τῆς χλόης ἀπέβαλε (διότι τοῦτο εἶναι ἡ πολυτέλεια τῶν ἱματίων), λάμβανε τόν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ στολισμόν, καί μάνθανε ἀπό ποῦ ἐγιναν τοιοῦτοι οἱ γύρω ἀπό τήν Πρίσκιλλαν.

Ἀπό ποῦ λοιπόν ἐγιναν; Δύο ἔτη ἐξενοδόχησαν τόν Παῦλον· εἰς δύο δέ ἔτη τί δέν θά κατάρθωσεν εἰς τήν ψυχὴν αὐτῶν; τί θά πάθω λοιπόν ἐγώ, λέγει, ἐπειδὴ δέν ἔχω τόν Παῦλον; 743 Ἐάν θέλῃς, θά τόν ἔχῃς περισσότερο ἀπό ὅσον ἐκεῖνοι· διότι οὔτε ἐκεῖνους τοὺς ἔκαμε τοιοῦτους ἡ ἐμφάνισις τοῦ Παύλου, ἀλλά οἱ λόγοι τοῦ Παύλου. Ὡστε, ἐάν θελήσῃς, καί τόν Παῦλον καί τόν Πέτρον καί τόν Ἰωάννην καί ὅλην τήν χορείαν τῶν προφητῶν μετὰ τῶν ἀποστόλων θά ἔχῃς νά ὁμιλοῦν πρὸς σέ ὁιαρκῶς. Διότι λάβε τά βιβλία τῶν μακαρίων αὐτῶν, καί ἐντρύφα διαρκῶς εἰς τὰς γραφάς ἐκείνων, καί θά δυνηθοῦν νά σέ κάμουν συμφώνως πρὸς τήν σύζυγον τοῦ σκηνοποιοῦ. **Β** Καί διατί ἀναφέρω τόν Παῦλον; Διότι ἂν θέλῃς, θά ἔχῃς καί αὐτόν τόν Δεσπότην τοῦ Παύλου, διότι διὰ τῆς γλώσσης τοῦ Παύλου καί ἐκεῖνος θά σέ διδάξῃ.

Καί μέ ἄλλον τρόπον δέ πάλιν θά δυνηθῇς νά δεχθῇς τοῦτον, ὅταν δεχθῇς τοὺς ἀγίους, ὅταν φροντίσῃς τοὺς πιστευόντας εἰς ἐκεῖνον· τοιουτοτρόπως καί ἐκεῖνοι ἐάν ἀπέλθουν, πολλὰς ὑπομνήσεις εὐλαβείας θά ἔχῃς. Διότι καί ἡ τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ ἅγιος ἔφαγε, καί τό κάθισμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθισε, καί ἡ κλίνη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκοιμήθη γνωρίζουν νά ὁδηγοῦν εἰς κατάνυξιν αὐτόν πού τά ἐδέχθη, καί ὅταν ἐκεῖνος ἀπέλθῃ. Πῶς νομίζεις λ.χ. ὅτι κατενύγη ἡ Σωναμίτις ἐκείνη, **Γ** ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τό ὑπερῶν ὅπου ἔμενεν ὁ Ἐλισσαῖος, ὅταν εἶδε τήν τράπεζαν, τήν κλίνην ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐκοιμάτο; Πόσῃν ἀπό ἐδῶ, ὅτι ἐδέχθη εὐλάβειαν; Διότι δέν θά ἔρριπτεν ἐκεῖ τὰ παῖδιον νεκρόν, ἐάν δέν συνέβαινε τοῦτο, ἐάν δέν ἐκαρπούτο ἀπό ἐκεῖ πολλήν ὠφέλειαν. Διότι ἐάν, ὕστερα ἀπό τόσον χρόνον, ὅταν εἰσερχώμεθα, ἐκεῖ ὅπου ἔμεινεν ὁ Παῦλος, ὅπου ἐδέθη, ὅπου συνεκάθισε καί ἐδίδαξε, ἀνυψούμεθα, καί παραπεμπώμεθα ἀπό τοὺς τόπους πρὸς ἐνθύμησιν τῆς ἡμέρας, ἐνῶ ἀκόμη τά πράγματα εἶναι πρόσφατα, πόσον εἶναι φυσικόν νά εὐεργετῶνται οἱ φιλοξενοῦντες μετ' εὐλαβείας;

Δ Ταῦτα λοιπόν γνωρίζοντες ἅς ὑποδεχώμεθα τοὺς ἀγίους, διὰ νά λάμπῃ ἡ οἰκία, διὰ νά ἀπαλλάσσεται ἀπό τὰς ἀκάνθας, διὰ

νά γίνη τό δωμάτιον λιμήν· καί ἄς ὑποδεχόμεθα καί ἄς πλένωμεν τοὺς πόδας. Δέν εἶσαι σύ καλυτέρα τῆς Σάρρας, οὔτε ἀπό καλυτέραν καταγωγήν, οὔτε εὐπορωτέρα, ἔστω καί ἂν εἶσαι βασίλισσα. Ἐκείνη δηλαδή εἶχε τριακοσίους δεκαοκτώ δούλους, πού ἐγεννήθησαν εἰς τήν οἰκίαν της, ὅτε καί τό νά ἔχη τις δύο παιδας ἔθεωρεῖτο πλούτος. Καί διατί ἀναφέρω τριακοσίους δεκαοκτώ δούλους; Τήν οἰκουμένην ὁλόκληρον εἶχεν ἀποκτήσει εἰς τοὺς ἀπογόνους καί τὰς ὑποσχέσεις, τόν φίλον τοῦ Θεοῦ εἶχε σύζυγον, τόν ἴδιον τόν Θεόν προστάτην, πρᾶγμα τό ὅποιον ἦτο μεγαλύτερον ἀπό κάθε βασιλείαν. Ἄλλ' ὅμως ἂν καί εὐρίσκετο εἰς τόσον μεγάλην λαμπρότητα καί δόξαν. Ἐ αὐτή ἀνέμειξε τὰ ἄλευρα, καί ὅλα τὰ ἄλλα ὑπηρετεῖ, καί ἐνῷ ἔτρωγον παρευρίσκετο πάλιν ὡς ὑπηρετρία. Δέν εἶσαι σύ καλυτέρας καταγωγῆς ἀπό τόν Ἀβραάμ, ὁ ὅποιος ἔπραττε τὰ ἔργα τῶν ὑπηρετῶν, μετά ἀπό ἐκεῖνα τὰ τρόπαια, μετά ἀπό τὰς νίκας, μετά ἀπό τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, μετά ἀπό τήν ὕψωσιν τῶν λαμπρῶν τροπαίων.

Οὕτε τοῦτο νά προσέξης, ὅτι ἦσαν μικρᾶς ἀξίας κατὰ τό φαινόμενον οἱ ἅγιοι πού εἶναι τῆς ἰδίας καταγωγῆς μέ σέ, καί πτωχοί καί πολλάκις ρακένδυτοι, ἀλλά νά ἐνθυμῆσαι τήν φωνήν ἐκείνην ἥ ὁποία λέγει: «Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνί τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοί ἐποιήσατε»· καί «μή καταφρονήσητε ἐνός τῶν μικρῶν τούτων, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντός, 744 βλέπουσι τό πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. 25,40 καί 18,10)· καί νά δέχεσαι μετά προθυμίας αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἀναριθμητα ἀγαθὰ σοῦ μεταφέρουν διὰ τῶν χαιρετισμῶν τῆς εἰρήνης.

Καί μαζί μέ τήν Σάρραν νά ὑπολογίξης καί τήν Ρεβέκκαν, ἥ ὁποία καί ἐλάμβανεν ὕδωρ καί ἐπότιζε καί προσεκάλει τόν ξένον ἐντός, ἀφοῦ ἀπέβαλε κάθε ἐγωϊσμόν· διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐλάμβανε καί μεγάλους μισθοὺς τῆς φιλοξενίας. Σύ δέ, ἐάν θελήσης, θά λάβῃς καί μεγαλυτέρους ἀπό ἐκείνους. Διότι ὁ Θεός δέν θά σοῦ δώσῃ μόνον παιδίον ὡς καρπόν, ἀλλά καί τόν οὐρανόν καί τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ καί ἀπαλλαγὴν τῆς γεέννης καί συγχώρησιν τῶν ἁμαρτημάτων· διότι εἶναι μέγας, καί πάρα πολύ μέγας ὁ καρπὸς τῆς φιλοξενίας.

Β Κατά τόν ἴδιον τρόπον καί ὁ Ἰοθόρ, ἂν καί ἦτο βάρβαρος, ἔλαβε γαμβρόν ἐκείνον, ὁ ὅποιος μετά τοσαύτης ἐξουσίας διέταξε τήν θάλασσαν δηλαδή τόν Μωϋσῆ· διότι αἱ θυγατέρες αὐτοῦ ἐσαγήνευσαν τό ἀρίστον τοῦτο θήραμα.

Αὐτὰ λοιπόν ἀφοῦ ἀντιληφθῇς σύ ἡ ὁποιαδήποτε γυνή, καί ἀφοῦ ὑπολογίξης καί τήν ἀρετὴν καί τήν ἐγκαρτέρησιν τῶν γυναικῶν ἐκείνων, νά καταπατήσης τόν παρόντα ἐγωϊσμόν, τόν καλλωπισμόν τῶν ἱματίων, τήν πολυτέλειαν τῶν χρυσίων, τήν ἀλοιφήν τῶν μύρων· καί ἀφοῦ ἐγκαταλείψῃς τήν μαλθακότητα καί τὰ νάζια καί τό προκλητικὸν βάδισμα, νά εἰσαγάγῃς ὅλην αὐτὴν τήν φροντίδα εἰς τήν ψυχὴν, **Γ** καί νά ἀνάγῃς εἰς τήν διάνοιαν τόν πόθον τῶν οὐρανῶν. Διότι ἂν σέ κυριεύσῃ αὐτός ὁ

ἔρως, θά ἰδῇς τόν βόρβορον καί τόν πηλόν, καί θά περιφρονήσης ἐκεῖνα, τά ὅποια τώρα θαυμάζονται· διότι δέν εἶναι δυνατόν εἰς γυναῖκα, πού στολίζεται μέ πνευματικά κατορθώματα, νά ἐπιζητήσῃ τόν γέλωτα αὐτόν.

Ἀφοῦ ἀπορρίψῃς λοιπόν ὅλα αὐτά, τά ὅποια καί αἱ γυναῖκες τοῦ ὄχλου καί αἱ χορεύτριαι καί ἐκεῖναι πού παίζουν εἶδος φλογέρας, τόν αὐλόν, εἰς τά συμπόσια ἔχουν περί πολλοῦ, νά περισσασθῇς μέ τήν ἐγκαρτέρησιν, μέ τήν φιλοξενίαν, μέ τήν προστασίαν τῶν ἁγίων, μέ τήν κατάνυξιν, μέ τās συνεχεῖς προσευχάς. Αὐτά εἶναι καλύτερα ἀπό χρυσά ἱμάτια, αὐτά εἶναι σεβαστότερα ἀπό λίθους καί περιδέραια, αὐτά καί εἰς τοὺς ἀνθρώπους σέ καθιστοῦν ἐνδοξον, καί ἀπό τόν Θεόν σοῦ ἀποφέρουν μέγαν τόν μισθόν.

Δ Αὐτός εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ὁ στολισμός, ἐκεῖνος τῶν θεάτρων· αὐτός εἶναι ἄξιος τῶν οὐρανῶν, ἐκεῖνος τῶν ἵππων καί τῶν ἡμιόνων· ἐκεῖνος περιτίθεται καί εἰς νεκρά σώματα, οὗτος λάμπει μόνον εἰς ψυχὴν ἀγαθὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς κατοικεῖ. Αὐτόν λοιπόν τόν στολισμόν ὅς ἀποκτήσωμεν, διὰ νά ἐκτιμώμεθα καί ἡμεῖς πανταχοῦ, καί νά ἀρέσωμεν εἰς τόν Χριστόν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΒΒ΄

(Ρωμ. 16,5 — 16)

Ε «Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τόν ἀγαπητόν μου, ὅς ἐστιν ἀρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς Χριστόν» (στ. 5)

Νομίζω ὅτι πολλοί, καί ἐκ τῶν θεωρουμένων ὅτι εἶναι πάρα πολὺ σπουδαῖοι, παρατρέχουν τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐπιστολῆς ὡς περιττόν καί ὡς μὴ ἔχον τίποτε σπουδαῖον· νομίζω, ὅτι τὸ ἴδιον πάσχουν αὐτοί καί διὰ τὴν γενεαλογίαν πού εὑρίσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· νομίζουν δηλαδή ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι κατάλογος ὀνομάτων, τίποτε σπουδαῖον δέν κερδίζουν ἀπὸ ἐδῶ. Καί οἱ μὲν παῖδες τῶν Χρυσοχόων περιεργάζονται καί τὰ μικρά ἀκόμῃ πηγήματα, 745 οὗτοι δὲ παρατρέχουν καί μεγάλας μάζας χρυσοῦ.

Διὰ νά μὴ παθαίνουν λοιπόν αὐτοί, εἶναι μὲν ἄρκετά καί τὰ λεχθέντα νά ἀπομακρύνουν αὐτοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀδιαφορίαν. Ὅτι δηλαδή δέν εἶναι μικρόν καί ἀπὸ ἐδῶ τὸ κέρδος, ἐδειξαμεν καί ἐκ τῶν λεχθέντων προηγουμένως, στερεώσαντες τὴν ψυχὴν σας διὰ τῶν λόγων αὐτῶν· θά προσπαθῇσωμεν δὲ καί σήμερον τὸ ἴδιον πάλιν χωρίον νά ἐκμεταλλευθῶμεν.

Διότι εἶναι δυνατόν καί ἀπὸ ψιλὰ ὀνόματα, νά εὕρωμε θησαυρόν μέγαν. Ἐάν λ.χ. μάθῃς διατὶ ὠνομάσθη Ἀβραάμ, διατὶ Σάρρα, διατὶ Ἰσραὴλ, διατὶ Σαμουὴλ, Β θά εὕρῃς ἱστορίαν πολλῶν πραγμάτων καὶ ἀπὸ ἐδῶ. Καί ἀπὸ τοὺς τοὺς τὸ ἴδιον θά δυνηθῇς νά συναγάγῃς. Διότι ὁ μὲν σπουδαῖος καί ἀπὸ ἐδῶ

πλουτίζει, ὁ δὲ δειλὸς οὔτε ἀπὸ τὰ πάρα πολὺ φανερά δὲν κερδίζει. Διότι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδάμ δὲν ἐκπαιδεύει ἡμᾶς εἰς μικράν ἐγκαρτέρησιν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἐκείνου, καὶ τῆς γυναικὸς αὐτῆς, καὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἄλλων.

Διότι τὰ ὀνόματα εἶναι ὑπενθυμίσεις διὰ πολλὰ πράγματα· δεικνύουν καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐεργεσίαν καὶ τῶν γυναικῶν τὴν εὐχαριστίαν· διότι ὅταν συνελάμβανον μετ' αὐτῶν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, αὐταὶ ἔδιδον τὰ ὀνόματα εἰς τὰ παιδία. **Γ** Ἀλλὰ τί φιλοσοφοῦμεν σήμερον περὶ τῶν ὀνομάτων, ἐνῶ τόσα νοήματα ἀμελοῦνται, καὶ πολλοὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα τῶν βιβλίων; Πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς δὲν πρέπει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἀναχωρήσωμε χωρὶς νὰ σπουδάσωμεν τὰ τοιαῦτα. «Ἔδει γάρ σε, φησί, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριον ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας» (Ματθ. 25,27). Διὰ τοῦτο ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπάρχῃ οὐδεὶς, πού νὰ ὑποδέχεται, ἡμεῖς ὅς πράττωμεν τὸ καθήκον μας, καὶ ἅς δεικνύωμεν, ὅτι τίποτε περιττόν οὔτε ἄνευ σημασίας δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Γραφάς. Διότι ἐάν αὐτὰ δὲν εἶχον οὐδὲν κέρδος, δὲν θὰ προσετίθεντο εἰς τὴν Ἐπιστολὴν, οὔτε ὁ Παῦλος θὰ ἔγραφεν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔγραψεν.

Ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν μερικοὶ τόσον μαλθακοὶ καὶ ἀνόητοι καὶ ἀνάξιοι τῶν οὐρανῶν, **Δ** ὥστε ὄχι μόνον ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρα βιβλία νὰ νομίζουν, ὅτι εἶναι περιττά, ὅπως τὸ Λευιτικόν, ὁ Ἰησοῦς καὶ ἄλλα περισσότερα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὴν Παλαιάν Διαθήκην πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνοήτων ἀπέρριψαν· καὶ προχωροῦντες μετ' αὐτὴν κακὴν αὐτὴν συνήθειαν περιέκοψαν πολλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην¹. Ἀλλὰ καθ' ὅσον οὗτοι μὲν μεθύουν· καὶ ζοῦν ζωὴν σαρκικὴν δὲν ἀσχολοῦμεθα καὶ πολὺ· ἐάν ὅμως κάποιος εἶναι ἐραστὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ φίλος τῆς πνευματικῆς ἀκροάσεως, ἅς ἀκούῃ, ὅτι ἐκεῖνα πού φαίνονται ὅτι εἶναι μικρά εἰς τὴν Γραφήν, δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν τύχην καὶ χωρὶς λόγον, καὶ ὅτι καὶ τὰ παλαιὰ πολὺ κέρδος ἀποφέρουν. **Ε** «Ταῦτα γάρ πάντα τύποι, καὶ πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν ἐγράφη» (Α' Κορινθ. 10,11), λέγει. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον ἔλεγε: «*Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει*» (Α' Τιμοθ. 4,13), ἐμβάλων αὐτόν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν βιβλίων, ἀνθρωπον πού εἶχε τόσον πνεῦμα, ὥστε καὶ δαιμόνια νὰ ἀποδιώκῃ καὶ νεκροὺς νὰ ἀνασταίνῃ.

Ἄς ἀσχοληθῶμεν λοιπὸν μετὰ τὰ προκείμενα. «*Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου*». Ἀπὸ ἐδῶ ἀξίζει νὰ ἴδωμεν, πῶς εἰς ἕκαστον ἀπονέμει διαφόρως τοὺς ἐπαίνους. **746** Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἐπαινος αὐτός, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ μέγας καὶ ἐνδεικτικὸς πολλῆς ἀρετῆς, τὸ νὰ τὸν ἔχῃ ὁ Παῦλος ἀγαπητόν, ὁ ὁποῖος

1. Ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρεται εἰς διαφόρους αἵρετικούς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Γνωστικούς, οἱ ὅποιοι ἀπέρριπτον ὅλην τὴν Παλαιάν Διαθήκην καὶ πολλὰ ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς. Ἡ Ἐκκλησία βεβαίως κοτεπολέμησε τοὺς αἵρετικούς αὐτοὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ Κανόνος τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, συνετελέσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος.

δέν γνωρίζει νά ἀγαπᾷ χαριζόμενος, ἀλλά κρίνων ὀρθῶς. Ἐπειτα καί ἄλλο ἐγκώμιον: «Ὅς ἐστὶν ἀπαρχή τῆς Ἀχαΐας». Ἡ τοῦτο δηλονότι ἐννοεῖ, ὅτι ἀπεσπᾶσθη πρῶτος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ ἐπίστευσε, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δέν εἶναι μικρὸς ἐπαινος, ἢ ὅτι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπιδεικνύει περισσοτέραν εὐλάβειαν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ εἶπεν «ὅς ἐστὶν ἀπαρχή τῆς Ἀχαΐας», δέν ἐσιώπησε, διὰ νά μὴ ὑποπτεύσης, ὅτι ἐννοεῖ τὴν κοσμικὴν δόξαν, ἀλλὰ προσέθεσεν «εἰς Χριστόν».

Διότι ἐάν εἰς τὰ πράγματα ὁ πρωτεύων θεωρῇται, ὅτι εἶναι μέγας καὶ λαμπρὸς, πολὺ περισσότερον εἰς αὐτά. **Β** Διότι ἐπειδὴ ἦτο φυσικόν αὐτοῖ νά εἶναι ταπεινοῦ γένους, ἀναφέρει τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν καὶ τὴν προεδρίαν, ἀπὸ ἐδῶ στολίζων αὐτόν. Καὶ ὅχι μόνον τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου ἔθνους λέγει ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀπαρχή, ὥς νά ἔχῃ γίνεи θύρα καὶ εἰσοδος διὰ τοὺς ἄλλους. Δέν εἶναι δὲ μικρὸς ὁ μισθὸς διὰ τοὺς τοιοῦτους· διότι καὶ διὰ τὰ ἄλλα κατορθώματα πολλὴν ἀμοιβὴν θά καρπωθῇ ὁ τοιοῦτος, καθ' ὅσον καὶ εἰς ἐκείνους εἰς τὴν ἀρχὴν πολλὰ συνεισέφερε.

«**Ἀσπάσασθε Μαριάμ, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ὑμᾶς**» (στ. 6). **С** Τί εἶναι πάλιν τοῦτο; Πάλιν γυνὴ στεφανώνεται καὶ ἐγκωμίζεται, πάλιν ἡμεῖς οἱ ἄνδρες αἰσχυνόμεθα· μᾶλλον δὲ δέν αἰσχυνόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ σεμνυνόμεθα. Σεμνυνόμεθα μὲν δηλαδὴ, διότι τοιαύτας γυναῖκας ἔχομεν, αἰσχυνόμεθα ὁμῶς, διότι πάρα πολὺ ὑπολείπομεθα ἀπὸ αὐτάς οἱ ἄνδρες. Ἀλλ' ἐάν μάθωμεν ἀπὸ ποῦ ἐκεῖναι ὠραίζονται, ταχέως καὶ ἡμεῖς θά φθάσωμεν αὐτάς. Ἀπὸ τί λοιπόν ὠραίζονται; Ἀς ἀκούσουν καὶ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες· οὔτε ἀπὸ τὰ βραχιόλια, οὔτε ἀπὸ τὰ περιδέραια, οὔτε ἀπὸ τοὺς θαλαμηπόλους καὶ τὰς ὑπηρετρίας καὶ τὰ ἐπίχρυσα ἱμάτια, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἰδρωτάς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. **Δ** «Ἦτις γάρ, φησί, πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς»· ὅχι διὰ τὸν ἑαυτόν της μόνον, οὔτε διὰ τὴν ἰδικὴν της ἀρετὴν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον καὶ σήμερον πολλαὶ γυναῖκες κάμνουν μέ τὸ νά νηστεύουν, μέ τὸ νά κοιμῶνται χαμαί, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους, ἀφοῦ ἠκολούθησαν τὸ ἔργον τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν.

Πῶς λέγει λοιπόν «γυναικί δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω» (Α' Τιμοθ. 2,12); Τὸ λέγει ἐμποδίζων αὐτὴν ἀπὸ τὴν προεδρίαν εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπὸ τὸν θρόνον πού εὐρίσκεται εἰς τὸ βῆμα, ὅχι ἀπὸ τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας· διότι ἐάν δέν ἦτο τοῦτο ὀρθόν, πῶς ἔλεγεν εἰς τὴν ἔχουσαν τὸν ἀπιστον ἄνδρα, «*τί γάρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις*» (Α' Κορινθ. 7,16); πῶς ἐπέτρεπε νά νουθετῇ τοὺς παῖδας λέγων, «*σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐάν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης*» (Α' Τιμοθ. 2,15); **Ε** Πῶς ἡ Πρίσκιλλα ἐκατήχει τὸν Ἀπολλῶ; (πρβλ. Πράξ. 18,26) Δέν ἔλεγε λοιπόν τοῦτο διακόπτων τὴν κατ' ἰδίαν διδασκαλίαν γινομένην ἐπ' ὠφελείᾳ, ἀλλὰ τὴν εἰς τὸ μέσον καὶ εἰς τὸ κοινόν θέατρον πού ἀρμόζει εἰς διδασκάλους. Καὶ ὅταν πάλιν ὁ ἀνὴρ εἶναι πιστὸς καὶ πολὺ τέλειος καὶ δυνάμενος νά διδάσκῃ αὐτὴν, διὰ νά εἶναι αὕτῃ σοφωτέρα, δέν ἐμποδίζει νά

διδάσκη, καὶ νὰ διορθῶνῃ.

Καὶ δὲν εἶπεν, ἥτις πολλά ἐδίδαξεν, ἀλλ', «ἥτις πολλά ἐκοπίασε», δεικνύων, ὅτι μαζί μέ τήν διδασκαλίαν καὶ διάφορα ἄλλα ὑπηρετεῖ, **747** τὰ ἀπό τοὺς κινδύνους, τὰ ἀπό τὰ χρήματα, τὰ ἀπό τὰς ἀποδημίας.

Αἱ τότε γυναῖκες δηλαδή ἦσαν θερμότεραι ἀπό τοὺς λέοντας, ἀφοῦ ἐμοιράζοντο πρὸς τοὺς ἀποστόλους τοὺς κόπους ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος· διὰ τοῦτο καὶ ἀπεδήμουν μαζί μέ αὐτούς, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὑπηρετοῦν. Καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ ἠκολούθουν γυναῖκες ὑπηρετοῦσαι ἐκ τῶν ὑπαρχόντων εἰς αὐτάς, καὶ περιποιούμεναι τὸν διδάσκαλον.

«**Ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς μου**» (στ. 7). Φαίνεται μέν, ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐγκώμιον, τὸ ἐν συνεχείᾳ ὅμως εἶναι πολὺ μεγαλύτερον. Ποῖον δὲ τοῦτο; «**Καὶ συναιχμαλώτους μου**» (στ. 7). **Β** Τοῦτο δηλαδή εἶναι ὁ μέγιστος στέφανος, τὸ μέγα ἐγκώμιον.

Καὶ ποῦ ἔκαμε αἰχμάλωτος ὁ Παῦλος, ὥστε νὰ εἶπῃ «τοὺς συναιχμαλώτους μου»; Αἰχμάλωτος μέν δὲν ἔκαμε, ὑπέφερεν ὅμως πολὺ χειρότερα ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους, ὅχι μόνον ἀποξενούμενος ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ παλαιῶν καὶ μέ πείναν καὶ μέ διαρκῇ θάνατον καὶ μέ ἀναρίθμητα ἄλλα. Διότι τοῦ μέν αἰχμαλώτου τοῦτο μόνον εἶναι τὸ δεινόν, ὅτι ἀποξενούμενος ἀπὸ τοὺς οἰκείους, πολλάκις γίνεται δοῦλος ἀντὶ ἐλευθέρου· ἐδῶ ὅμως ἀναριθμήτους πειρασμούς εἶναι δυνατόν νὰ ἀναφέρωμεν, τοὺς ὁποίους ὑπέμενεν ὁ μακάριος οὗτος, ἀγόμενος καὶ περιηγόμενος, μαστιγούμενος καὶ φυλακισόμενος, λιθοβολούμενος, καταποντιζόμενος, ἀναριθμήτους ἔχων ἐχθρούς. Καὶ οἱ μέν αἰχμάλωτοι κατόπιν οὐδένα ἐχθρόν ἔχουν. **С** μετὰ τὴν ἀπαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἐπιβλέψεως ἀπολαμβάνουν ἀπὸ ἐκείνους πού τοὺς ἔχουν συλλάβει· οὗτος ὅμως διαρκῶς περιστρέφετο εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν, καὶ πανταχοῦ ἔβλεπε δόρατα, καὶ ξίφη ἠκονημένα, καὶ παρατάξεις καὶ μάχας. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἦτο φυσικόν νὰ συμμετέχουν μέ αὐτόν εἰς πολλοὺς κινδύνους, τοὺς ὀνομάζει συναιχμαλώτους, ὅπως λέγει καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον: «**Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου**» (Κολοσ. 4,10).

Ἐπειτα καὶ ἄλλος ἔπαινος: «**Οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις**» (στ. 7). Ἀφοῦ καὶ τὸ νὰ εἶναι ἀπόστολοι εἶναι μέγα, τὸ δὲ καὶ νὰ εἶναι ἐπίσημοι ἀνάμεσα εἰς αὐτούς, σκέψου πόσον μέγα ἐγκώμιον εἶναι. **Δ** ἐπίσημοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τὰ ἔργα, ἀπὸ τὰ κατορθώματα. Πῶ, πῶ! πόση εἶναι ἡ ἐγκαρτέρησις τῆς γυναίκος αὐτῆς, ὥστε νὰ ἀξιωθῇ καὶ τῆς ὀνομασίας τῶν ἀποστόλων.

Καὶ δὲν σταματᾷ ἐδῶ, ἀλλ' ἔτερον πάλιν ἐγκώμιον προσθετεῖ, λέγων: «**Οἱ καὶ πρό ἐμοῦ γεγόνασιν ἐν Χριστῷ**» (στ. 7). Διότι καὶ τοῦτο εἶναι ἔπαινος μέγιστος, τὸ νὰ προφθάσουν καὶ νὰ ἔλθουν πρό τῶν ἄλλων. Πρόσεξε δὲ, παρακαλῶ, τὴν ἁγίαν ψυχὴν πόσον ἦτο καθαρὰ ἀπὸ κενοδοξίαν. Διότι ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσῃν καὶ τοιαύτῃν δόξαν ἄλλους τοποθετεῖ πρό τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ δὲν

ἀποκρύπτει τό γεγονός, ὅτι ἦλθεν ὕστερα ἀπό αὐτούς, οὔτε ἐντρέπεται νά ὁμολογῇ τοῦτο. Καί διατί ἀπορεῖς, ἐάν δέν ἐντρέπεται διά τοῦτο, ὅπου βεβαίως δέν παραιτεῖται νά διακομπεύῃ καί τόν προηγούμενον αὐτοῦ βίον. **Ε** ὀνομάζων τόν ἑαυτόν του βλάσφημον καί διώκτην; Ἐπειδή λοιπόν δέν ἠδύνατο νά τοποθετήσῃ αὐτούς πρό τῶν ἄλλων, ἐζήτησε τόν ἑαυτόν του, πού ἦλθε μετά ἀπό αὐτούς, καί εὔρε καί ἀπό ἐδῶ νά συνθέσῃ ἐπαινον δι' αὐτούς μέ τό νά εἴπῃ «οἱ καί πρό ἐμοῦ γεγονόνασιν ἐν Χριστῷ».

«**Ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν τόν ἀγαπητόν μου**» (στ. 8). Πάλιν τοῦτον διά τῆς ἀγάπης ἐγκωμιάζει· διότι ἡ ἀγάπη τοῦ Παύλου διά τόν Θεόν ἦτο, ἔχουσα ἀναρίθμητα ἀγαθά. Διότι ἐάν ἡ ἀγάπη παρά τοῦ βασιλέως εἶναι μέγα πρᾶγμα, ἡ ἀγάπη παρά τοῦ Παύλου, πόσον σπουδαῖον ἐγκώμιον; **748** Διότι οὐδόλως θά προσήλκυεν αὐτόν εἰς ἀγάπην, ἐάν δέν εἶχε πολλήν ἀρετήν. Διότι γνωρίζει ὅχι μόνον νά μὴ ἀγαπᾷ τοὺς ζῶντας εἰς κακίαν καί εἰς παρανομίας, ἀλλά καί νά τοὺς ἀναθεματίσῃ, ὅπως ὅταν λέγῃ: «*Εἰ τίς οὐ φιλεῖ τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἔστω ἀνάθεμα*» (Α' Κορινθ. 16, 22)· καί «*εἰ τίς ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω*» (Γαλ. 1, 8).

Καί Οὐρβανόν τόν συνεργόν μου ἐν Χριστῷ» (στ. 9). Τοῦτο τό ἐγκώμιον εἶναι μεγαλύτερον ἀπό ἐκεῖνο· διότι καί ἐκεῖνο περιέχει τοῦτο.

«**Καί Στάχυν τόν ἀγαπητόν μου**» (στ. 9). Πάλιν διά τῶν ιδίων στεφανώνει καί τοῦτον.

«**Ἀσπάσασθε Ἀπελλήν τόν δόκιμον ἐν Χριστῷ**» (στ. 10). **Β** Τίποτε δέν εἶναι ἴσον ἀπό αὐτόν τόν ἐπαινον, τό νά εἶναι ἀπρόσβλητος καί νά μὴ παρέχῃ καμμίαν ἀφορμήν εἰς τά κατά Θεόν πράγματα. Διότι ὅταν λέγῃ «*τόν δόκιμον ἐν Χριστῷ*» συγκαταριθμεῖ πᾶσαν ἀρετήν.

Καί διά ποῖον λόγον δέν λέγει εἰς οὐδέν σημεῖον «*τόν κύριόν μου τόν τάδε, καί τόν δεσπότην μου*»; Διότι αὐτά τά ἐγκώμια εἶναι μεγαλύτερα ἀπό ἐκεῖνα· διότι ἐκεῖνα μέν εἶναι ἐνδεικτικά τιμῆς γενικῶς, αὐτά δέ ἀρετῆς. Καί δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἔχει τιμῆσαι αὐτούς ὅχι ἐκεῖ καί ὥς ἔτυχε, διά τῆς ὀνομασίας τῶν κατωτέρων μετά τῶν ὑψηλῶν καί σπουδαίων. Δηλαδή διά τῆς προσφωνήσεως μέν, καί τῆς μεταξύ ὄλων προσφωνήσεως, καί εἰς τήν ἰδίαν ἐπιστολήν, ὅλους ἐτίμησεν ὁμοίως· **С** διά τῆς ἀναφορᾶς δέ τῶν ἰδιαζόντων εἰς ἕκαστον ἐγκωμίων, παρουσίασεν εἰς ἡμᾶς τήν προσιδιάζουσαν εἰς ἕκαστον ἀρετήν· ὅπως μήτε νά δημιουργήσῃ φθόνον μέ τό νά τιμήσῃ τοὺς μέν, τοὺς δέ νά μὴ τιμήσῃ, μήτε νά προκαλέσῃ ὀκνηρίαν καί σύγχυσιν μέ τό νά ἀξιώσῃ ὅλους μέ τά ἴδια χωρίς νά εἶναι ἄξιοι τῶν ιδίων.

Κύτταξε λ.χ. πῶς πάλιν ἔρχεται ἐπὶ τὰς θαυμαστάς γυναῖκας. Διότι ἀφοῦ εἶπεν «**ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου, καί Ἡρωδίωνα τόν συγγενῇ μου, καί τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου**» (στ. 10-11) (οἱ ὅποιοι φυσικόν εἶναι ἴσως νά μὴ εἶναι τοιοῦτοι, ὅποιοι οἱ προηγούμενοι· διά τοῦτο δέν μνημονεύει τοὺς πάντας ὀνομα-

στικῶς, **Δ** καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς τὸ προσῆκον ἐγκώμιον, τὸ ὅτι εἶναι πιστοί· διότι τοῦτο σημαίνει «**τοὺς ὄντας ἐν Κυρίῳ**» (στ. 11)), ἐπὶ τὰς γυναῖκας πάλιν στρέφει τὴν προσλαλίαν, λέγων: «**Ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ**» (στ. 12). Καὶ περὶ μὲν ἐκείνης λέγει, ὅτι ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς, περὶ δὲ τούτων, ὅτι ἀκόμη κοπιᾶζουσιν. Δέν εἶναι μικρόν δέ αὐτὸ τὸ ἐγκώμιον, τὸ νὰ ἐνεργοποιηθῇ ἐντελῶς, καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐνεργῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ κοπιᾷ. Τὴν δὲ Περσίδα καὶ ἀγαπητὴν ὀνομάζει, δεικνύων ὅτι εἶναι σπουδαιότερα ἀπὸ αὐτάς: **Ε** «**Ἀσπάσασθε γάρ, φησί, Περσίδα τὴν ἀγαπητὴν**» (στ. 12). Καὶ πολὺν κόπον μαρτυρεῖ δι' αὐτὴν, λέγων: «**Ἦτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ**» (στ. 12).

Τοιοιουτρόπως γνωρίζει ἕκαστον νὰ τὸν ὀνομάζῃ κατ' ἀξίαν, καὶ αὐτοὺς κάμνων προθυμότερους μέ τὸ νὰ μὴ ἀποστερῇ ἀπὸ αὐτοὺς οὐδὲν ἐκ τῶν προσόντων, ἀλλὰ καὶ τὴν μικροτάτην ὑπεροχὴν νὰ ἐγκωμιάσῃ, καὶ τοὺς ἄλλους καθιστῶν σπουδαιότερους, καὶ ὁδηγῶν εἰς τὸν ἴδιον ζῆλον διὰ τῶν ἐγκωμίων πρὸς αὐτοὺς.

«**Ἀσπάσασθε Ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν Κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ**» (στ. 13). Ὀλόκληρα πάλιν ἐδῶ τὰ ἀγαθὰ, **749** ὅταν καὶ ὁ παῖς εἶναι τοιοῦτος, καὶ ἡ μήτηρ τοιαύτη, καὶ ἡ οἰκία εἶναι γεμάτη ἀπὸ εὐλογίαν, καὶ ἡ ρίζα συμφωνῇ πρὸς τὸν καρπὸν. Διότι δέν θὰ ἔλεγεν ἀπλῶς «**μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ**», ἐάν δέν ἐμαρτύρει πολλὴν ἀρετὴν εἰς τὴν γυναῖκα.

Ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφούς» (στ. 14). Ἐδῶ νὰ μὴ προσέξῃς τοῦτο, ὅτι ἀναφέρει αὐτοὺς χωρὶς ἐγκώμια, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκείνους, πού εἶναι πάρα πολὺ ὑποδεέστεροι ἀπὸ ὅλους, δέν τοὺς ἀπηξίωσε τῆς παρ' αὐτοῦ προσλαλίας· μᾶλλον δὲ δέν εἶναι μικρόν καὶ τοῦτο τὸ ἐγκώμιον, τὸ καὶ νὰ ὀνομάζῃ αὐτοὺς ἀδελφούς, ὅπως ἀκριβῶς βεβαίως καὶ τοὺς κατόπιν αὐτῶν ἁγίους: «**Ἀσπάσασθε γάρ, φησί, Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν, καὶ Νηρέα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, Β καὶ Ὀλυμπᾶν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας ἁγίους**» (στ. 15), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο μεγίστη ἀξία, καὶ ἀνέκφραστον μέγεθος τιμῆς.

Ἐπειτα, διὰ νὰ μὴ συμβῇ καμμία φιλονεικία, ἐπειδὴ ἄλλους μὲν τοιοιουτρόπως, ἄλλους δὲ κατ' ἄλλον τρόπον προσφωνεῖ, καὶ ἄλλους μὲν ὀνομαστικῶς, ἄλλους δὲ ἀορίστως, καὶ ἄλλους μὲν μετὰ περισσοτέρων ἐγκωμίων, ἄλλους δὲ μετὰ ὀλιγωτέρων, ἀναμινύει πάλιν αὐτοὺς μετὰ τὴν ἰσοτιμίαν τῆς ἀγάπης καὶ μετὰ τὸ ἅγιον φιλῆμα, λέγων: «**Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλῆματι ἁγίῳ**» (στ. 16), διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ἐκβάλλων πάντα λογισμὸν, πού θορυβεῖ αὐτοὺς, καὶ ἀφορμὴν μικροψυχίας, **Σ** ὥστε μήτε ὁ μέγας νὰ καταφρονῇ τὸν μικρότερον, μήτε ὁ μικρὸς νὰ κακολογῇ τὸν μεγαλύτερον, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπεροψία καὶ ὁ φθόνος νὰ ἀπομακρύνωνται, ἀφοῦ τὸ φιλῆμα τοῦτο ὅλα τὰ καταπραΰνει καὶ τὰ ἐξισώνει.

Διὰ τοῦτο προτρέπει ὄχι μόνον αὐτοὶ νὰ ἀσπασθοῦν τοιοιουτρόπως, ἀλλὰ διαβιβάζει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς αὐτοὺς καὶ

τόν ἀσπασμόν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. «Ἀσπάζονται γάρ, φησίν, ὑμᾶς», ὄχι πλέον τόν τάδε καί τόν τάδε καί ἰδίαν, ἀλλά ἀπό κοινοῦ πάντας, «αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ» (στ. 16).

Εἶδες πῶς ὄχι μικρά ἐκερδίδαμεν καί ἀπό τὰς προσλαλιάς ταύτας; Πόσους θησαυρούς ἐπρόκειτο νά παρατρέχωμεν, **Δ** ἐάν δέν ἐξετάζαμε καί τοῦτο ἐδῶ τό μέρος τῆς ἐπιστολῆς μέ ἀκρίβειαν, αὐτήν τήν ὁποίαν ἡμεῖς δυνάμεθα ἐννοῶ; εἴθε βεβαίως νά εὔρεθῇ κάποιος ἀνὴρ σοφός καί πνευματικός νά ἐξετάσῃ εἰς μεγαλύτερον βάθος, καί περισσοτέρους μαργαρίτας θά ἀντικρύσῃ.

Ἄλλ' ἐπειδὴ μερικοὶ πολλάκις ἐζήτησαν, διατί τέλος πάντων εἰς τήν ἐπιστολήν αὐτήν τόσον πολλοὺς προσεφώνησε, πρᾶγμα τό ὁποῖον δέν ἔπραξεν εἰς ἄλλην ἐπιστολήν, τοῦτο θά εἴπωμεν, ὅτι πράττει τοῦτο ἐπειδὴ οὐδέποτε εἶχεν ἴδῃ τοὺς Ῥωμαίους. Καί ὅμως, λέγει, οὔτε τοὺς Κολοσσαεῖς εἶδε, καί δέν ἔπραξε τό ἴδιον. Ἄλλ' οὗτοι ἦσαν δοκιμώτεροι τῶν ἄλλων, καί εἶχον ἔλθει ἐκεῖ ἀπό ἄλλας πόλεις, **Ε** ὥς εἰς ἀσφαλεστέραν καί βασιλικωτέραν πόλιν. Ἐπειδὴ λοιπόν εἰς ξένην χώραν διῆγον, καί ἔπρεπε νά ἀπολαμβάνουν πολλήν ἀσφάλειαν, καί μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν γνωστοὶ του, ἄλλοι δέ παρόντες ὑπηρέτησαν πολλάς καί σπουδαίας ὑπηρεσίας χάριν αὐτοῦ, εὐλόγως συνιστᾷ αὐτοὺς διὰ τῶν ἐπιστολῶν. Διότι ἡ δόξα τοῦ Παύλου τότε δέν ἦτο μικρά, ἀλλὰ τόση, ὥστε καί μόνον ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς πολλήν προστασίαν νά ἔχουν οἱ ἀπολαμβάνοντες τὰς ἐπιστολάς· καθόσον δέν ἐσέβοντο μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καί τὸν ἐφοβοῦντο. Διότι ἐάν δέν ἦτο τοῦτο ἀληθές, δέν θά ἔλεγεν «ἤτις προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καί αὐτοῦ ἐμοῦ» **750** καί πάλιν «*ἡνύχονην ἀνάθεμα εἶναι αὐτός ἐγώ*» (Ῥωμ. 9,3). Καί πρὸς τὸν Φιλήμονα γράφων ἔλεγεν: «Ὡς Παῦλος πρεσβύτερος, νυνὶ δέ καί δέσμιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Φιλημ. 9) καί πρὸς τοὺς Γαλάτας, «ἴδε ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν» καί «ὥς Χριστόν Ἰησοῦν ἐδέξασθέ με» (Γαλ. 5,2 καί 4,14). Καί πρὸς τοὺς Κορινθίους δέ ἐπιστέλλων ἔλεγεν: «Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς, ἐφυσιώθησάν τινες» καί πάλιν: «*Ταῦτα δέ μετεσχημάτισα εἰς ἑμαυτόν καί Ἀπολλῶ, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν*» (Α΄ Κορινθ. 4,18 καί 6), διὰ τῶν ὁποίων ὧλων εἶναι φανερόν, ὅτι ἅπαντες εἶχον μεγάλην γνώμην δι' αὐτόν.

Β Θέλων λοιπόν νά εὐρίσκωνται αὐτοὶ εἰς ἀφοβίαν καί εἰς τιμὴν, προσεφώνησεν ἕκαστον, συμφώνως πρὸς τὴν δυνατότητα πού εἶχε νά ἐγκωμιάσῃ αὐτούς. Ἄλλον μὲν δηλαδὴ ὠνόμασεν ἀγαπητόν, ἄλλον δέ συγγενῆ, ἄλλον δέ καί τὰ δύο, ἄλλον δέ συναιχημάλων, ἄλλον δέ συνεργόν, ἄλλον δέ δόκιμον, ἄλλον δέ ἐκλεκτόν· καί ἄλλην μὲν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος· διότι δέν λέγει γενικῶς «τὴν διακονουμένην», ἐπειδὴ ἐάν τοῦτο ἦτο ἀληθές, τοιοῦτοτρόπως θά ὠνόμαζε καί τὰς περὶ τὴν Τρύφαιναν καί τὴν Περσίδα, ἀλλὰ ἄλλην μὲν ἔχουσαν χειροτονίαν διακόνου, ἄλλην δέ συνεργόν καί συλλειτουργόν, ἄλλην δέ μητέρα, ἄλλην δέ ἀπὸ τοὺς κόπους τοὺς ὁποίους κατέβαλε· καί ἄλλους μὲν ἀπὸ τὴν οἰκίαν, ἄλλους δέ ἀπὸ τό ὄνομα τῶν ἀδελφῶν, **Γ** ἄλλους δέ ἀπὸ

τὴν ὀνομασίαν τῶν ἁγίων· καὶ ἄλλους μὲν τιμᾷ μέ αὐτὴν ταύτην τὴν προσφώνησιν, ἄλλους δέ καί μέ τό νά τοὺς προσφωνήσῃ ὀνομαστικῶς· καὶ ἄλλους μὲν μέ τό νά τοὺς ὀνομάσῃ ἀπαρχήν, ἄλλους δέ μέ τά πρεσβεία τῶν χρόνων· περισσότερον δέ ἀπό ὧν τοὺς περί τὴν Πρίσκιλλαν καί τόν Ἀκύλαν. Διότι ἂν καί ὅλοι ἦσαν πιστοί, ἀλλά δέν ἦσαν ὅλοι ὅμοιοι, ἀλλά διέφερον ὡς πρὸς τοὺς ἄθλους. Διά τοῦτο λοιπόν καί εἰς μεγαλύτερον ζήλον ὀδηγῶν ἅπαντας, ἀπό κανέναν δέν ἔκρυψε τά ἐγκώμια. Διότι ὅταν ἐκείνοι πού προσφέρουν περισσότερα, δέν λαμβάνουν περισσότερον μισθόν, πολλοί ἐξ αὐτῶν γίνονται ὀκνηρότεροι.

Διά τοῦτο οὕτε εἰς τὴν βασιλείαν ἡ τιμὴ εἶναι ἴση, **D** οὕτε μεταξύ τῶν μαθητῶν πάντες ἴσοι, ἀλλ' οἱ τρεῖς ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων, καί εἰς αὐτοὺς τοὺς τρεῖς πολλή πάλιν ἡ διαφορά· διότι εἰς τόν Θεόν ὑπάρχει πολλή ἀκρίβεια καί μέχρι τῶν τελευταίων. «Καὶ γάρ ἀστήρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ» (Α' Κορινθ. 15,41), λέγει. Καίτοι βεβαίως πάντες ἦσαν ἀπόστολοι, καί πάντες εἰς δώδεκα θρόνους πρόκειται νά καθήσουν, καί πάντες ἐγκατέλειψαν τὰ ἰδικὰ τῶν, καί πάντες παρευρίσκοντο εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὁμως τοὺς τρεῖς ἐλάμβανε. Καί πάλιν καί ἐξ αὐτῶν τούτων εἰς μερικοὺς εἶπεν ὅτι θά ἐξέχουν καί θά ὑπερέχουν· «τό γάρ καθίσαι, φησίν, ἐκ δεξιῶν καί ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται» (Μάρκ. 10, 40). Καί τόν Πέτρον δέ τοποθετεῖ πρό αὐτῶν λέγων: **E** «Φιλεῖς με πλεον τούτων» (Ἰωάν. 21,15); καί ὁ Ἰωάννης δέ ἡγαπᾶτο περισσότερον ἀπό τοὺς ἄλλους.

Θά ὑπάρξῃ ἐπομένως δι' ὅλους ἐξέτασις ἀκριβής· ἔστω καί ἂν ὀλίγον ὑπερέχῃς τοῦ πλησίον, ἔστω ἐλάχιστον, ἔστω ὁ,τιδήποτε, οὔτε τοῦτο θά παραβλέψῃ ὁ Θεός. Καί τοῦτο καί ἄνωθεν εἶναι δυνατόν νά τό ἴδῃ τις νά διαλάμπῃ. Διότι καί ὁ Ἀὐτὸς ἦτο δίκαιος, ἀλλ' ὄχι τόσον ὅπως ὁ Ἀβραάμ· καί ὁ Ἰεζεκίας πάλιν, ἀλλ' ὄχι τόσον ὅπως ὁ Δαυΐδ· καί οἱ προφηταὶ πάντες, ἀλλ' ὄχι τόσον ὅπως ὁ Ἰωάννης.

Ποῦ εἶναι λοιπόν ὕστερα ἀπό τὴν τόσῃ ἀκρίβειαν ἐκείνοι πού δέν θέλουν νά ὑπάρχῃ γέννα; Διότι ἐάν πάντες οἱ δίκαιοι δέν θά ἀπολαύσουν τὰ ἴδια, **751** ἔστω καί ἂν ὀλίγον ὑπερέχουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους («*Ἀστήρ γάρ ἀστέρος διαφέρει, φησίν, ἐν δόξῃ*» [Α' Κορινθ. 15,41], πῶς οἱ ἁμαρτωλοὶ θά εἶναι εἰς τὰ ἴδια μέ τοὺς δικαίους; Διότι αὐτὴν τὴν σύγχυσιν δέν θά τὴν ἐδημιούργει οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε βεβαίως ὁ Θεός.

Ἐάν θέλετε δέ, θά σᾶς δείξω αὐτὴν τὴν διαφοράν καί τὴν ἀκριβὴ δικαιοκρισίαν καί ἐπὶ ἐκείνων πού ἔχουν ἁμαρτήσῃ καί ἐπὶ τῶν ἤδηπραχθέντων. Πρόσεξε δέ: Ἠμάρτησεν ὁ Ἀδάμ, ἡμάρτησεν καί ἡ Εὐὰ· καί ἀμφοτέροι μὲν παρέβησαν τὴν ἐντολήν, δέν ἡμάρτησαν ὁμως ἐξ ἴσου· ἐπομένως οὔτε ἐξ ἴσου ἐτιμωρήθησαν. Τόση ἦτο δηλαδή ἡ διαφορά, ὥστε ὁ Παῦλος νά εἰπῇ, **B** ὅτι «*Ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δέ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε*» (Α' Τιμοθ. 2, 14). Καίτοι ἡ ἀπάτῃ ἦτο μία, ἀλλ' ὁμως ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τοῦ Θεοῦ, τόσῃ ἐδείξε τὴν διαφοράν, ὥστε ὁ

Παῦλος νά εἰπῇ τοῦτο. Πάλιν ὁ μὲν Κάιν ἐτιμωρεῖτο, ὁ δὲ Λάμεχ πού ἐφόνευσεν ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνον, οὐδέν τοιοῦτον ἔπαθε, καίτοι καὶ τοῦτο ἦτο φόνος, καὶ ἐκεῖνο φόνος, καὶ πολὺ φοβερώτερος, διότι οὔτε μέ τό παράδειγμα τῆς τιμωρίας τοῦ Κάιν ἐγίνε καλύτερος αὐτός· ἀλλ' ὁμως ἐπειδὴ αὐτός μὲν δέν ἐσφαξε τόν ἀδελφόν του ὕστερα ἀπὸ συμβουλὴν, **Κ** οὔτε ἐχρειάσθη τόν κατηγορον, οὔτε ἔδειξεν ἀναισχυντίαν ὅταν ὁ Θεός ἡρώτα, ἀλλὰ καὶ ἐνῶ οὐδεὶς ἤλεγχε, καὶ κατηγορήσεν ὁ ἴδιος τόν ἑαυτὸν του καὶ τόν κατεδίκασεν, ἔτυχε συγγνώμης· ὁ ἄλλος ὁμως, ἐπειδὴ τὰ ἀντίθετα ἔπραξεν, ἐτιμωρεῖτο.

Κύτταξε μέ πόσην ἀκρίβειαν ἐξετάζει τὰ γεγονότα ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ τοὺς κατὰ τόν κατακλυσμὸν διαφόρως, καὶ τοὺς εἰς τὰ Σόδομα μέ ἄλλον τρόπον ἐτιμώρησε· καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας δὲ πάλιν διαφόρως, καὶ τοὺς εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ τοὺς ἐπὶ Ἀντιόχου, δεικνύων, ὅτι πολὺ ὑπολογίζει τὰ ἰδικά μας. Καὶ αὐτοὶ μὲν ὑπεδουλώθησαν ἐβδομήκοντα ἔτη, ἐκεῖνοι δὲ τετρακόσια· **Δ** αὐτοὶ δὲ τέκνα ἔφαγον, καὶ χιλίας ἄλλας συμφοράς ὑπέμειναν φοβερωτέρας, καὶ οὔτε κατ' αὐτὸν τόν τρόπον ἀπηλλάγησάν οὔτε οὗτοι οὔτε οἱ ζῶντες πού ἐκάησαν εἰς τὰ Σόδομα. «*Ἀνεκτότερον γάρ, φησὶν, ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ*» (Ματθ. 10,15).

Ἐάν μὲν λοιπὸν οὐδόλως ἐνδιαφέρεται δι' ἡμᾶς οὔτε ὅταν ἁμαρτάνωμεν, οὔτε ὅταν ἐπιτελῶμεν τό ἀγαθόν, ἴσως νά ἔχη κάποιαν λογικὴν τό νά λέγωμεν, ὅτι δέν ὑπάρχει κόλασις· ἐάν ὁμως τόσον πολὺ φροντίζη, ὥστε νά μὴ ἁμαρτάνωμεν, καὶ τόσον πολλὰ μετέρχεται, ὥστε νά ἐπιτελῶμεν τό ἀγαθόν, εἶναι ὀλοφάνερον, ὅτι καὶ ὅταν ἁμαρτάνωμεν μᾶς τιμωρεῖ, καὶ ὅταν ἐπιτελῶμεν τό ἀγαθόν μᾶς στεφανώνει.

Ε Σὺ δὲ πρόσεξε, παρακαλῶ, τὴν ἀνωμαλίαν τῶν πολλῶν. Ἐδῶ μὲν δηλαδὴ κατηγοροῦν τόν Θεόν, ὅτι πολλάκις μακροθυμεῖ, καὶ παραβλέπει πολλοὺς βδελυροὺς, ἀσελεγεῖς, βιαίους, χωρὶς νά τιμωροῦνται· ἐκεῖ πάλιν ἄν ἀπειλήσῃ νά τιμωρῇ αὐτούς, εἶναι ὀρμητικοὶ καὶ ὀχληροὶ εἰς τό νά κατηγοροῦν· καὶ ὁμως βεβαίως ἐάν τοὺς λυπῇ τοῦτο, ἔκρεπε νά ἀποδέχωνται ἐκεῖνο καὶ νά τό ἐπικροτοῦν.

Ἄλλ' ὦ τῆς ἀνοησίας, ὦ τῆς παραλόγου σκέψεως πού ὁμοιάζει μέ νοοτροπίαν ὄνου· ὦ ψυχῆς πού ἀγαπᾷ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἡδονὴν καὶ πού ἀποβλέπει πρὸς τὴν κακίαν· διότι ἀπὸ τὴν φιληδονίαν προέρχονται ὅλαι αὐταὶ αἱ κρίσεις· ὅπως, ἐάν ἠθελον αὐτοί, πού λέγουν αὐτά, νά ἐπιτελοῦν τὴν ἀρετὴν, ταχέως θά ἐπείθοντο καὶ περὶ τῆς γεέννης, **752** καὶ δέν θά ἀμφέβαλλον.

Εἰς ποῖον τόπον εὐρίσκεται ἡ γέεννα.

Καὶ πού, λέγει, καὶ εἰς ποῖον τόπον θά ὑπαρξῇ αὐτὴ ἡ γέεννα; Διατί λοιπὸν ἐσὺ ἐνδιαφέρεσαι δι' αὐτό; διότι τό ζητού-

μενον εἶναι νά ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπάρχει, ὅχι ποῦ στεγάζεται καί εἰς ποῖον τόπον. Μερικοὶ μὲν δηλαδή ἰσχυρίζονται διαπλάθοντες μῦθον, ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰωασαφάτ, ὅπου ἔχει λεχθῇ, ὅτι κάποιος πόλεμος ἐγινε ἐκεῖ εἰς τὸ παρελθόν, καί τῶρα λέγουν, ὅτι ἐκεῖ εἶναι ἡ γέεννα· ἡ Γραφή ὁμως δέν λέγει αὐτό. Ἄλλ' εἰς ποῖον τόπον, λέγει, θά ὑπάρξῃ; Ὅπως ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω, κάπου ἔξω ἀπὸ ὅλον αὐτόν τόν κόσμον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς αἱ φυλακαὶ καί τὰ μεταλλεῖα εὐρίσκονται μακράν τῶν βασιλικῶν πόλεων, Β τοιουτοτρόπως λοιπόν καί ἡ γέεννα θά εὐρίσκεται κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκουμένην ταύτην.

Ἄς μὴ ζητῶμεν λοιπόν ποῦ εὐρίσκεται, ἀλλὰ πῶς θά δυνηθῶμεν νά ἀποφύγωμεν αὐτὴν οὔτε ἐπειδὴ δέν τιμωρεῖ ὅλους ἐδῶ ὁ Θεός, διὰ τοῦτο νά ἀπιστῆς εἰς τὰ μέλλοντα· διότι εἶναι φιλόανθρωπος καί μακροθυμεῖ. Διὰ τοῦτο ἀπειλεῖ, καί δέν ρίπτει ἀμέσως· «οὐ γάρ θέλω, φησί, τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ». Ἐάν δέ δέν ὑπάρχῃ θάνατος ἀμαρτωλοῦ, εἶναι περιττόν τὸ λεχθέν. Καί γνωρίζω μὲν, ὅτι εἰς σᾶς οὐδέν εἶναι ἀηδέστερον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόγους· ἀλλὰ δι' ἐμέ οὐδέν εἶναι περισσότερον εὐχάριστον. Καί εἴθε νά ἦτο δυνατόν καί ὅταν γευματίζετε C καί ὅταν δειπνῆτε καί ὅταν λούεσθε παντοῦ περὶ γεέννης νά συζητῆτε· καθόσον, ἂν ὑποφέρουμε διὰ τὰ ἐδῶ δεινά, θά εὐχαριστοῦμεθα μὲ τὰ ἀγαθὰ. Διότι τί δύνασαι νά μοῦ ἀναφέρῃς φοβερόν; πτωχείαν, νόσον, αἰχμαλωσίαν, ἀναπηρίαν σώματος; Ἀλλὰ ὅλα αὐτά εἶναι γέλως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκεῖ τιμωρίαν· ἔστω καί ἂν ἀναφέρῃ τοὺς καθ' ὅλοκληρίαν βασανιζομένους ἀπὸ πείναν, ἔστω τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀναπήρους καί ἐπαίτας, καί ταῦτα εἶναι τρυφή συγκρινόμενα πρὸς ἐκεῖνα τὰ κακὰ.

Συνεχῶς λοιπόν ἄς στρεφώμεθα πρὸς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους· διότι ἡ ἐνθύμησις τῆς γεέννης δέν μᾶς ἀφήνει νά ἐμπέσωμεν εἰς γέενναν. D Δέν ἀκούεις τὸν Παῦλον ποῦ λέγει, «οἵτινες δίκην τίσουσιν αἰώνιον ἀπὸ προσώπου Κυρίου» (Β' Θεσσ. 1,9); δέν ἀκούεις ὁποῖος ἐγινεν ὁ Νέρων, τὸν ὁποῖον καί μυστήριον τοῦ ἀντιχρίστου ὀνομάζει ὁ Παῦλος; «Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη, φησὶν, ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας» (Β' Θεσσ. 2,7). Τί λοιπόν; τίποτε δέν θά πάθῃ ὁ Νέρων; τίποτε δέν θά πάθῃ ὁ ἀντίχριστος, τίποτε ὁ διάβολος; Διότι τότε πάντοτε θά ὑπάρχῃ ὁ ἀντίχριστος, καί ὁ διάβολος· λοιπὸν δέν θά ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν ὅταν δέν τιμωροῦνται.

Ναί, λέγει· ἀλλ' ὅτι ὑπάρχει μὲν κόλασις καί γέεννα, ἀπὸ παντοῦ εἶναι φανερόν· μόνον ὁμως οἱ ἄπιστοι θά ἐμπέσουν. E Διὰ ποῖον λόγον, πές μου; Διότι οἱ πιστοί, λέγει ἐγνώρισαν τὸν Δεσπότην τὸν ἰδικόν των. Καί ποίαν σημασίαν ἔχει αὐτό; Διότι ὅταν ὁ βίος εἶναι ἀκάθαρτος, καί περισσότερον κατὰ τοῦτο θά τιμωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀπίστους· «ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἡμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται» (Ρωμ. 2,12)· καί «ὁ οἰκῆτης ὁ εἰδώς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλάς» (Λουκ. 12,47). Ἐάν δέ δέν θά

δώσωμεν λόγον διά τόν τρόπον τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἀπλῶς ἔχουν λεχθῇ ταῦτα, οὔτε ὁ διάβολος θά τιμωρηθῇ· διότι καί τόν Θεόν γνωρίζει, καί περισσότερον ἀπό πολλούς ἀνθρώπους· καί οἱ δαίμονες δέ ὅλοι καί γνωρίζουν αὐτόν, καί φρίττουν, καί τόν ὁμολογοῦν κριτήν. Ἐάν λοιπόν δέν χρειάζεται νά δώσωμεν λόγον διά τόν τρόπον ζωῆς, οὔτε διά τās πονηράς πράξεις, θά διαφύγουν καί αὐτοί.

753 Δέν εἶναι δυνατά αὐτά, δέν εἶναι· μή ἀπατᾶτε τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἀγαπητοί. Διότι ἐάν δέν ὑπάρχη γέννα, πῶς θά κρίνουν τās δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ οἱ ἀπόστολοι; πῶς λέγει ὁ Παῦλος «οὐκ οἶδατε, ὅτι ἀγγέλου κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά» (Α' Κορινθ. 6,3); πῶς ὁ Χριστός ἔλεγεν «ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει, καί κατακρινοῦσι τὴν γενεάν ταύτην» (Ματθ. 12,41); καί «ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως» (Ματθ. 11,24); **Β** Διατί λοιπόν παίζεις μέ πράγματα πού δέν παίζονται; διατί αὐταπατᾶσαι καί παραλογίζεσαι, ἄνθρωπε; διατί μάχεσαι πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ; Διότι διά τοῦτο καί ἡτοίμασεν αὐτὴν καί ἠπειλῆσε, διά νά μή ἐμπέσωμεν, διά τοῦ φόβου γενόμενοι καλύτεροι. Ὡστε ἐκεῖνος πού ἀναιρεῖ τόν περὶ αὐτῶν λόγον, οὐδέν ἕτερον, χωρὶς νά τὸ ἀντιλαμβάνεται, πράττει, παρά νά ὦθῃ καί νά ἐμβάλλῃ τόν ἑαυτὸν του εἰς αὐτὴν διά τῆς ἀπάτης αὐτῆς.

Μή χαλαρώσης λοιπόν τās χεῖρας ἐκείνων πού κοπιᾶζουσιν διά τὴν ἀρετὴν, οὔτε νά μεγαλώσης τὴν ὀκνηρίαν ἐκείνων πού ἀδιαφοροῦν. **Γ** Διότι ἐάν πεισθοῦν οἱ πολλοί, ὅτι γέννα δέν ὑπάρχει, πότε θά ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν κακίαν; πού δέ θά διαλάβῃ καί ἡ δικαιοσύνη; Δέν ὁμιλῶ δι' ἁμαρτωλοὺς καί δικαίους, ἀλλὰ δι' ἁμαρτωλοὺς καί ἀμαρτωλούς. Διατί ἄλλος μὲν ἐτιμωρήθη ἐδῶ, ἄλλος δέ δέν ἐτιμωρήθη ἂν καί ἡμάρτησε τὰ ἴδια, ἢ καί πολὺ χειρότερα; Ἐάν δέν ὑπάρχη δηλαδὴ γέννα, οὐδέν δι' αὐτά θά ὀνηθῇς νά ἀπολογηθῇς εἰς ἐκείνους πού κατηγοροῦν.

Διά τοῦτο παρακαλῶ, ἀφοῦ παύσωμε τόν γέλωτα αὐτόν, νά ἀποστομώνωμεν ἐκείνους πού ἀντιλέγουν εἰς ἡμᾶς δι' αὐτά. Διότι καί διὰ τὰ μικρότατα, καί διὰ τὰ ἁμαρτήματα καί διὰ τās ἀρετάς ἀκριβῆς θά εἶναι ἡ ἐξέτασις. Θά τιμωρηθῶμεν δηλαδὴ καί δι' ἀκολάστους ὀφθαλμούς, καί διὰ λόγον χωρὶς νόημα, καί διὰ γέλωτα καί λαιδορίαν γενικῶς, καί δι' ἐνθύμησιν πονηράν, καί διὰ μέθην θά λογοδοτήσωμεν. **Δ** Ὅπως πάλιν καί διὰ τὰ ἀγαθὰ καί δι' ἀπλὴν προσφορὰν ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος θά λάβωμε μισθόν καί διὰ λόγον ἀγαθόν καί διὰ στεναγμόν μόνον. «Δός γάρ, φησί, τὸ σημεῖον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν στεναζόντων καί κατοδυνάμενων» (Ἰεζ. 9,4) πῶς λοιπόν τολμᾷς νά εἰπῇς, ὅτι αὐτός πού μέ τόσῃν ἀκρίβειαν ἐξετάζει τὰ ἴδικά μας, ἀπλῶς καί χωρὶς λόγον ἠπειλῆσε τὴν γένναν;

Μή, παρακαλῶ, μή καταστρέφεις τόν ἑαυτὸν σου καί ἐκείνους πού πείθονται, μέ τās χωρὶς νόημα αὐτάς ἐλπίδας. Διότι ἐάν

ἀπιστῆς εἰς τοὺς ἰδικούς μας λόγους, ἐξέτασε τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς ἐθνικούς, ὅλους τοὺς αἵρετικούς, καὶ ὅλοι θά σοῦ ἀποκριθῶν μέ ἓν στόμα, ὅτι θά ὑπάρξῃ κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις. **Ε** Ἀλλά δέν ἀρκοῦν οἱ ἄνθρωποι; Ἐρώτησε καὶ αὐτοὺς τοὺς δαίμονας, καὶ θά ἀκούσῃς νά φωνάζουν: «*Τί ἤλθες ὧδε πρό καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς*» (Ματθ. 8,29); καὶ ἀφοῦ συγκεντρώσῃς ὅλα αὐτά, νά πείσῃς τήν ψυχὴν νά μὴ παραληρῇ χωρὶς λόγον, διὰ νά μὴ μάθῃ τὴν γέενναν διὰ τῆς πείρας, ἀλλ' ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ σωφρονισθῇ, καὶ τὰς βασάνους ἐκείνας νά δυνηθῇ νά διαφύγῃ, καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ νά ἀπολαύσῃ, διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα, συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, δύναμις, τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΑΓ' *

(Ρωμ. 16,17-24)

754 «Παρακαλῶ δέ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασχὴν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιούντας· καὶ ἐκκλίνετε ἀπ' αὐτῶν. Οἱ γάρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἐαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων» (στ. 17-18).

Πόσον ἡρέμως προτρέπει ὁ Παῦλος.

Διαφωνία εἰς τὰ δόγματα.

Β Πάλιν παραίνεσις, καὶ προσευχή μετὰ τὴν παραίνεσιν. Ἀφοῦ εἶπε δηλαδὴ νά προσέχουν ἐκείνους, πού δημιουργοῦν τὰς διαιρέσεις, καὶ νά μὴ ὑπακούουν εἰς αὐτοὺς, προσέθεσεν: «**Ὁ** δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν· καὶ, ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μεθ' ὑμῶν» (στ. 19). Πρόσεξε δὲ πῶς συμβουλεῦει μέ ταπεινώσιν καὶ ὄχι ὡς σύμβουλος, ἀλλ' ὡς ἱκέτης πράττει τοῦτο καὶ μέ πολλὴν ἐκτίμησιν· διότι καὶ ἀδελφούς τοὺς ὠνόμασε, καὶ ἱκετεύει. «*Παρακαλῶ γάρ ὑμᾶς, φησὶν, ἀδελφοί*».

Ἐπειτα καὶ προσεκτικούς τοὺς καθιστᾷ, δεικνύων τὴν δολιότητα ἐκείνων πού βλάπτουν. Διότι, ὡς νά μὴ ἦσαν ἀφ' ἐαυτοῦ τῶν φανεροί, λέγει: **С** «*Παρακαλῶ δέ ὑμᾶς σκοπεῖν*»· τούτεστι νά περιεργάζεσθε μετὰ ἀκριβείας καὶ νά σπουδάζετε καὶ νά διερευνᾶτε. Ποίους, πές μου; «*Τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασχὴν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιούντας*». Διότι αὕτη εἶναι ἰδιαιτέ-

*Εἰς τὴν παρούσαν ἐκδοσιν τοῦ ἀρχαίου κειμένου ἀριθμεῖται καὶ τὸ προοίμιον (ὑπόθεσις) ὡς ὁμιλία καὶ δι' αὐτό ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμιλιῶν ἀντὶ ΑΒ' (ὅπως εἰς ἄλλας ἐκδόσεις) εἶναι ΑΓ'.

πως ἀνατροπή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ διαιρέσις· αὕτη εἶναι ὄπλον τοῦ διαβόλου, αὕτη ὅλα τὰ κάμνει ἄνω κάτω. Διότι ἕως οὗτο το σῶμα εἶναι ἡνωμένον, δέν δύναται νά εἰσέλθῃ, ἀλλά τό σκάνδαλον προέρχεται ἀπό τήν διχοστασίαν.

Ἡ δέ διχοστασία ἀπό ποῦ προέρχεται; Ἀπό τὰ δόγματα, ποῦ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τήν διδαχὴν τῶν ἀποστόλων. **Δ** Τὰ δέ τοιαῦτα δόγματα ἀπό ποῦ προέρχονται; Ἀπό τήν ὑποδούλωσιν εἰς τήν γαστέρα καί τὰ ἄλλα πάθη. «*Οἱ γάρ τοιοῦτοι, φησί, τῷ Κυρίῳ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλά τῇ αὐτῶν κοιλίᾳ*». Ὡστε δέν θά συμβοῦν σκάνδαλα, δέν θά συμβῇ διχοστασία, ἐάν δέν ἐπινοηθῇ δόγμα ἀντίθετον πρὸς τήν ἀποστολικήν διδαχὴν· πρᾶγμα τό ὁποῖον καί ἐδῶ δηλῶν ἔλεγε «*παρά τήν διδαχὴν*».

Καί δέν εἶπε τήν ὁποίαν ἐδιδάξαμεν, ἀλλ' «*ἦν ὑμεῖς ἐμάθετε*», προκαταλαμβάνων αὐτούς καί δεικνύων ὅτι ἔχουν πεισθῇ πλέον καί ἤκουσαν καί ἐδέχθησαν.

Καί τί θά πράξωμεν εἰς αὐτούς ποῦ κακουργοῦν τὰ τοιαῦτα; Δέν εἶπε μετὰ σφοδρότητος νά ἐπιτίθεσθε καί νά μάχεσθε, ἀλλ' «*ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν*». Διότι ἐάν μὲν ἐξ ἀγνοίας ἢ πλάνης ἐπραττον τοῦτο, ἔπρεπε νά τοὺς διορθώσετε· ἐπειδὴ ὁμως ἐν γνώσει τῶν ἁμαρτάνουν, νά ἀποσκιρτᾶτε. **Ε** Καί εἰς ἄλλο σημεῖον δέ τό ἴδιον λέγει: «*Συστέλλεσθε γάρ, φησὶν, ἀπό παντός ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος*» (**Β'** Θεσσ. 3,6). Καί πρὸς τόν Τιμόθεον διδάσκων περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ σιδηρουργοῦ, τοιαῦτα συνεβούλευε λέγων: «*Ὁν καί σύ φυλλάσσον*» (**Β'** Τιμοθ. 4,15).

Ἐπειτα καί διακωμῶδων ἐκείνους ποῦ τολμοῦν τὰ τοιαῦτα, ἀναφέρει καί τήν αἰτίαν, ἀπό τήν ὁποίαν ἐπενόησαν αὐτήν τήν διχοστασίαν: «*Οἱ γάρ τοιοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, φησὶν, οὐ δουλεύουσιν, ἀλλά τῇ ἐαυτῶν κοιλίᾳ*». Καί πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, ὅταν ἔγραφε, τό ἴδιον ἔλεγεν: «*Ὁν Θεός ἡ κοιλία*» (Φιλιπ. 3,19). Ἐδῶ δέ νομίζω, ὅτι ὑπονοεῖ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων, **755** τοὺς ὁποίους διαρκῶς συνηθίζει περισσότερο νά διαβάλλῃ ὡς γαστριμαργούς. Διότι ὅταν ἔγραφε πρὸς τόν Τίτον ἔλεγε περὶ αὐτῶν: «*Κακά θηρία, γαστέρες ἀργαί*» (Τίτ. 1,12). Καί ὁ Χριστός δέ ἐπὶ τοῦτο κατηγορῶν αὐτούς «*κατεσθίετε, φησί, τὰς οἰκίας τῶν χερῶν*» (Ματθ. 23,14). Καί οἱ προφῆται διὰ τοιαῦτα κατηγοροῦν αὐτούς: «*Ἐλπάνθη γάρ, φησί, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος*» (Δευτ. 32,15). Διὰ τοῦτο καί ὁ Μωϋσῆς συνεβούλευε λέγων: «*Φαγὼν καὶ πιὼν καὶ ἐμπλησθεῖς, μνήσθητι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου*» (Δευτ. 6,12.13). Καί εἰς τὰ Εὐαγγέλια δέ λέγοντες εἰς τόν Χριστόν «*τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν*» (Ἰωάν. 2,18); καί ὅλα τὰ ἄλλα ἀφοῦ παρέλειψαν, τό μάννα ἐμνημόνευσαν· **Β** τοιοῦτοτρόπως πανταχοῦ φαίνονται νά κυριαρχοῦνται ἀπό τό πάθος τοῦτο. Πῶς λοιπόν δέν αἰσχύνεσαι σύ, ὁ ἀδελφός τοῦ Χριστοῦ, νά ἔχῃς διδασκάλους τοὺς δούλους τῆς κοιλίας;

Καί αὕτη μὲν εἶναι ἡ βᾶσις τῆς πλάνης, ὁ δέ τρόπος τοῦ σχεδιασμοῦ τῶν κακῶν ἄλλο πάλιν νόημα, ἡ κολακεία: «*Διὰ γάρ τῆς χρηστολογίας, φησὶν, ἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων*». Καί

καλῶς εἶπε «*χρηστολογίας*»· διότι ἡ θεραπεία σταματᾷ εἰς τὰς λέξεις, ἐνῷ ἡ διάνοια δέν εἶναι τοιαύτη, ἀλλὰ γεμάτη δολιότητα. Καί δέν εἶπεν ἐξαπατοῦν σᾶς, ἀλλά «*τάς καρδίας τῶν ἀκάκων*».

Καί δέν ἤρκεσθη εἰς αὐτό, ἀλλά διὰ νά κάμῃ ὄχι περισσότερον φορτικόν τό λεχθέν, λέγει: **С** «*Ἡ γάρ ὑμῶν ὑπακοή εἰς πάντας ἀφίκετο*» (στ. 19). Πράττει δέ τοῦτο, ὄχι ἀφήνων αὐτοὺς νά γίνουιν ἀναίσχυντοι, ἀλλά προκαταλαμβάνων αὐτοὺς μέ τὰ ἐγκώμια, καί κρατῶν αὐτοὺς ἀπό πρὶν μέ τό πλῆθος τῶν μαρτύρων. Διότι δέν μαρτυρῶ μόνον ἐγώ, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκουμένη. Καί δέν εἶπεν ἡ σύνεσις σας, ἀλλ' «*ἡ ὑμῶν ὑπακοή*», τουτέστιν ἡ πειθῷ, πρᾶγμα τό ὁποῖον ἐφανέρωνεν εἰς αὐτοὺς πολλήν πραότητα.

«*Χαίρω οὖν τό ἐφ' ὑμῖν*» (στ. 19). Δέν εἶναι μικρόν ἐγκώμιον καί τοῦτο.

Ἐπειτα μετὰ τόν ἔπαινον ἡ νουθεσία. Διότι διὰ νά μή καταστήσῃ αὐτοὺς, ἀφοῦ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἐπό τὰς κατηγορίας, περισσότερον ὀκνηροὺς χωρὶς νά τό ἀντιληφθοῦν, ὑπονοεῖ ἄλλιν λέγων εἰς αὐτοὺς: «*Θέλω δέ ὑμᾶς σοφοὺς μέν εἶναι εἰς τό ἀγαθόν, ἀκεραίους δέ εἰς τό κακόν*» (στ. 19). **В** Βλέπεις πῶς ἄλλιν ἐπιπλήττει αὐτοὺς καί χωρὶς νά τό ἀντιλαμβάνωνται; διότι τοῦτο ὑπονοεῖ, ὅτι τινές ἐξ αὐτῶν καί ἀπεχωρίζοντο.

«*Ὁ δέ Θεός τῆς εἰρήνης συντρίψει τόν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει*» (στ. 20). Διότι ἐπειδὴ ἀνέφερεν ἐκείνους πού δημιουργοῦν τὰς διχοστασίας καί τὰ σκάνδαλα, εἶπε Θεόν εἰρήνης, διὰ νά ἀναθαρρήσουν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν. Διότι ἐκεῖνος πού χαίρει κατ' αὐτόν τόν τρόπον, θά καταστρέψῃ ἐκεῖνα πού βλάπτουν αὐτήν. Καί δέν εἶπε θά ὑποτάξῃ ἀλλ' ἐκεῖνο τό ὁποῖον εἶναι μεγαλύτερον, «*συντρίψει*». **Ε** καί ὄχι μόνον ἐκείνους, ἀλλά καί τόν Σατανᾶν πού στρατηγεῖ εἰς αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα. Καί ὄχι ἀπλῶς θά συντρίψῃ, ἀλλ' «*ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν*», ὥστε αὐτοὶ νά ὑψώσουν τὴν νίκην, καί διὰ τοῦ τροπαίου νά λαμπρυνθοῦν. Καί ἄλλιν ἡ παρηγορία ἀπό τοῦ χρόνου, διότι προσέθεσεν «*ἐν τάχει*». Τοῦτο δέ ἦτο συγχρόνως καί προσευχὴ καί προφητεία.

«*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν*» (στ. 20). Τό μέγιστον ὄπλον, τό τεῖχος τό ἄρρηκτον, ὁ πύργος ὁ ἄσειστος· διότι ὑπενθύμισεν εἰς αὐτοὺς τὴν χάριν, διὰ νά τοὺς καταστήσῃ προθυμοτέρους. Διότι ἐὰν ἀπηλλάγητε ἀπό τὰ πολὺ φοβερώτερα, καί ἀπηλλάγητε διὰ τῆς χάριτος μόνον, πολὺ περισσότερον θά ἀπαλλαγῇτε ἀπό τὰ μικρότερα, διότι καί φίλοι ἐγίνατε, καί συνεισφέρατε τὰ ἰδικά σας.

Προσευχαί μετ' ἔργων, ἔργα μετὰ προσευχῶν.

756 Κύτταξε πῶς ἀναφέρει οὔτε προσευχὴν χωρὶς ἔργα, οὔτε ἔργα χωρὶς προσευχὴν. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπακοήν, τότε προσηυχήθη, δεικνύων, ὅτι χρειάζομεθα καί

τά δύο, καί τά προερχόμενα ἀπό ἡμᾶς, καί τά προερχόμενα ἀπό τόν Θεόν, ἐάν πρόκειται ἀληθῶς νά σωζώμεθα. Διότι ὄχι μόνον πρὶν, ἀλλά καί τώρα, ἔστω καί ἂν εἴμεθα σπουδαῖοι καί προωδευμένοι, χρειάζομεθα τήν χάριν τοῦ.

«**Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ συνεργός μου**» (στ. 21). Εἶδες πάλιν τά συνήθη ἐγκώμια; «**Καί Λούκιος καί Ἰάσων καί Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου**» (στ. 21). Αὐτόν τόν Ἰάσωνα καί ὁ Λουκάς ἀναφέρει, καί φανεώνει εἰς ἡμᾶς τήν ἀνδρείαν αὐτοῦ λέγων, ὅτι ὠδήγησαν αὐτόν πρὸς τοὺς πολιτάρχας βοῶντες (Πραξ. 17,5-6). **Β** Καί οἱ ἄλλοι δέ φυσικόν εἶναι νά ἀνήκουν εἰς τοὺς ἐπισήμους· διότι δέν μνημονεύει ἀπλῶς τοὺς συγγενεῖς, ἐάν δέν ὁμοιάζουν πρὸς αὐτόν κατὰ τήν εὐσέβειαν.

«**Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος ὁ γράψας τήν ἐπιστολήν**» (στ. 22). Δέν εἶναι μικρόν ἐγκώμιον καί τοῦτο νά εἶναι ὑπογραφεῦς τοῦ Παύλου· πλὴν δέν λέγει τοῦτο διὰ νά ἐγκωμιάσῃ τόν ἑαυτόν του, ἀλλά διὰ νά προσελκύσῃ ἀπό αὐτοὺς θερμὴν τήν ἀγάπην διὰ τήν ὑπηρεσίαν.

«**Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Γάιος ὁ ξένος μου καί τῆς Ἐκκλησίας ὅλης**» (στ. 23). Εἶδες ὁποῖον στέφανον ἐπλεξεν εἰς αὐτόν, ἀφοῦ ἐφανέρωσε τόσῃν φιλοξενίαν, **Γ** καί ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλοκληρον τήν Ἐκκλησίαν εἰς τήν οἰκίαν ἐκείνου· διότι ξένον ἐδῶ ἐννοεῖ τόν ξενοδόχον. Ὅταν δέ ἀκούης, ὅτι ἦτο ξενοδόχος τοῦ Παύλου, νά μὴ θαυμάζῃς αὐτόν μόνον διὰ τήν φιλοτιμίαν, ἀλλά καί διὰ τήν τελειότητα τοῦ βίου· διότι ἂν δέν ἦτο ἀντάξιος τῆς ἀρετῆς ἐκείνου, δέν θά κατέλυεν ἐκεῖνος εἰς τήν οἰκίαν αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νά ἐκτελῇ πολλὰς ἀπό τὰς ἐντολάς τοῦ Χριστοῦ, δέν θά παρέβαινε τόν νόμον αὐτόν πού προτρέπει νά ἐξετάζωμε μετὰ προσοχῆς αὐτοὺς πού μᾶς ὑποδέχονται, καί νά καταλύωμεν εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀξίων.

«**Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Ἑραστός ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καί Κούαρτος ὁ ἀδελφός**» (στ. 23). **Δ** Δέν προσέθεσεν ἀπλῶς «**οἰκονόμος τῆς πόλεως**», ἀλλά ὅπως ἀκριβῶς ἔγραφεν εἰς τοὺς Φιλιππησίους «**ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας**» (Φιλιπ. 4,22), διὰ νά δείξῃ, ὅτι το κήρυγμα ἤγγισε καί τοὺς μεγάλους, τοιοῦτοτρόπως καί ἐδῶ τό ἀξίωμα μνημονεύει, τό ἴδιον ἀκριβῶς ἐξετάζων καί ἀποδεικνύων, ὅτι δι' ἐκεῖνον, πού προσέχει, οὔτε ὁ πλοῦτος γίνεται ἐμπόδιον, οὔτε αἱ φροντίδες τῆς ἐξουσίας, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα.

«**Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν**» (στ. 24). Εἶδες ἀπὸ ποῦ πρέπει ὅλα νά ἀρχίζουν καί ποῦ νά τελειώνουν; Διότι καί τό θεμέλιον τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ ἐδῶ ἐθεμελίωσε, καί τόν ὁροφον ἀπὸ ἐδῶ ἔκτισε, συγχρόνως καί προσευχόμενος δι' ὅλους αὐτοὺς νά ἔχουν τήν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, **Ε** καί ὑπενθυμίζων πᾶσαν εὐεργεσίαν. Διότι τοῦτο εἶναι κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα γενναίου διδασκάλου, τό νά ὠφελῇ τοὺς μαθητάς ὄχι μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλά καί διὰ τῆς προσευχῆς· διὰ τοῦτο καί ἔλεγεν: «**Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καί τῇ διακονίᾳ τοῦ**

λόγου προσκαρτερήσομεν» (Πράξ. 6,4).

Ποῖος τάχα θά προσευχηθῇ καί δι' ἡμᾶς ἀφοῦ ὁ Παῦλος ἀπῆλθεν;¹ Ἡμεῖς οἱ ζηλωταὶ τοῦ Παύλου, τοῦλάχιστον ἄς παρ᾽σχωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀξίους τῆς τοιαύτης συνηγορίας, διὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν τοῦ Παύλου μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ὅταν ἀπέλθωμε, νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἴδωμεν τὸν ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ. 757 μᾶλλον δέ ἂν ἐδῶ ἀκούσωμε, καὶ ἐκεῖ ὅπωςδὴποτε θά ἴδωμεν αὐτόν, ἂν καὶ μὴ ἰστάμενοι πλησίον, ἀλλὰ πάντως θά τὸν ἴδωμεν νὰ λάμπῃ πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, ὅπου δοξάζουν τὰ Χερουβεὶμ, ὅπου πετοῦν τὰ Σεραφεὶμ. Ἐκεῖ θά ἴδωμεν ὃν Παῦλον μετὰ τοῦ Πέτρου, καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων νὰ εἶναι κορυφαῖος καὶ πρωτοστάτης, καὶ θά ἀπολαύσωμεν τὴν γνησίαν ἀγάπην. Διότι ἔάν, ὅτε ἦτο ἐδῶ, τόσον ἡγάπα τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε, ἐνῷ ἐπεθύμει νὰ τελειώσῃ καὶ νὰ εὐρίσκεται μαζί μέ τόν Χριστόν, νὰ προτιμᾷ νὰ εὐρίσκεται ἐδῶ, πολὺ περισσότερον ἐκεῖ θά ἐπιδείξῃ θερμότεραν τὴν ἀγάπην.

Β Ἐγὼ καὶ τὴν Ρώμην διὰ τοῦτο ἀγαπῶ, καίτοι βεβαίως δυνάμενος νὰ ἐπαινῶ αὐτὴν καὶ δι' ἄλλους λόγους, καὶ διὰ τὸ μέγεθος, καὶ διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ διὰ τὴν ὠραιότητα, καὶ διὰ τὸν πληθος, καὶ διὰ τὴν δύναμιν, καὶ διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ διὰ τὰ κατορθώματα τὰ πολεμικά· ἀλλὰ πάντα τὰ ἄλλα, ἀφοῦ ἀφήσω, διὰ τοῦτο μακαρίζω αὐτὴν, διότι καὶ ζῶν ἔγραφεν εἰς αὐτοὺς, καὶ τόσον πολὺ ἡγάπα αὐτοὺς, καὶ παρὼν ἐδίδασκεν αὐτοὺς, καὶ τὸν βίον ἐκεῖ ἐτελείωσε. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πόλις εἶναι ἐπίσημος δι' αὐτὸ τὸ γεγονός μᾶλλον, παρὰ δι' ὅλα τὰ ἄλλα· καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐν σῶμα μέγα καὶ ἰσχυρόν, **Γ** ἔχει δύο ὀφθαλμοὺς πού λάμπουν, τὰ σώματα τῶν ἁγίων αὐτῶν. Δέν εἶναι ὁ οὐρανὸς τόσον λαμπρός, ὅταν ὁ ἥλιος ἐκπέμπῃ τὰς δύο ταύτας λαμπάδας εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ἀπὸ ἐκεῖ θά ἀρπαγῇ ὁ Παῦλος, ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Πέτρος. Σκεφθῆτε καὶ θά αἰσθανθῆτε ἱερὰν φρικίαν μέ τὸ θέαμα πού θά ἀντικρύσῃ ἡ Ρώμη, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης νὰ ἀνίσταται ἀπὸ τὴν θήκην ἐκείνην μετὰ τοῦ Πέτρου, καὶ νὰ ὑψοῦται εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου· μέ τὸ ρόδον πού ἀποστέλλει πρὸς τόν Χριστόν ἡ Ρώμη, μέ τοὺς δύο στεφάνους πού περιβάλλεται ἡ πόλις, μέ τὰς χρυσὰς ἀλύσεις πού ἔχει διαζωσθῇ, μέ τὰς πηγὰς πού ἔχει. Διὰ ταῦτα θαυμάζω τὴν πόλιν, ὅχι διὰ τὸν πολὺν χρυσόν, ὅχι διὰ τοὺς κίονας, ὅχι διὰ τὴν ὑπόλοιπον φαντασμαγορίαν, **Δ** ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τούτους τῆς Ἐκκλησίας².

1. Ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ μέχρι τὸ τέλος ἔχομεν ἐν ὑπέροχον ἐγκώμιον τοῦ Ἀπ. Παύλου, δεῖγμα τῆς μεγάλης ἐκτιμήσεως τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸν μέγαν Ἀπόστολον.

2. Διὰ ταῦτα ἀξίζει βεβαίως νὰ σημεινῇται ἡ Ρώμη. Ὅπωςδὴποτε εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χρυσοστόμου δέν εἶχεν ἐγερθῇ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν, πού θά ὑφίστατο τοιοῦτον ζήτημα, εἰμεθα τῆς γνώμης, ὅτι ὁ ἱερός πατὴρ δέν θά ἐδίσταζε νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν Ρώμην ὅπως ὁμίλησεν ἐδῶ. Διότι δέν εἶναι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου πρὸς τὴν Ρώμην, πού ὡδήγησαν τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν

Ποῖος θά μοῦ ἔδιδε τώρα τήν δυνατότητα νά περιπέσω γύρω ἀπό τό σῶμα τοῦ Παύλου, καί νά ἀφοσιωθῶ εἰς τόν τάφον, καί νά ἰδῶ τήν κόνιν τοῦ σώματος ἐκείνου πού ἀνεπλήρωσε τά ὑστερήματα τοῦ Χριστοῦ¹, πού ἐβάστασε τά στίγματα², πού κατέσπειρε τό κήρυγμα πανταχοῦ; τήν κόνιν τοῦ σώματος ἐκείνου, διὰ τοῦ ὁποίου πανταχοῦ διέτρεξε, τήν κόνιν τοῦ στόματος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστός ὠμίλει, καί ἐξέλαμψε τό φῶς τό λαμπρότερον πάσης ἀστραπῆς, καί ἐξεπῆδησε φωνή φοβερωτέρα εἰς τοὺς δαίμονας ἀπό κάθε βροντήν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφρασε τήν μακαρίαν ἐκείνην φράσιν λέγων, **Ε** «*ἡγχομένη ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου*» (Ρωμ. 9,3); διὰ τοῦ ὁποίου ὠμίλει ἐνώπιον βασιλέων καί δέν ἐδίσταζε; διὰ τοῦ ὁποίου ἐμάθομεν τόν Παῦλον, διὰ τοῦ ὁποίου τόν Δεσπότην τοῦ Παύλου;

Δέν εἶναι εἰς ἡμᾶς τόσον φοβερά ἡ βροντή, ὅσον εἰς τοὺς δαίμονας ἡ φωνή ἐκείνη. Διότι ἐάν ἔφριπτον ἐνώπιον τῶν ἱματίων αὐτοῦ, πολύ περισσότερο ἐνώπιον τῆς φωνῆς. Αὕτη ὠδήγησεν αὐτοὺς δεμένους, αὕτη ἐκαθάρισε τήν οἰκουμένην, αὕτη διέλυσε τά νοσήματα, ἐξέβαλε τήν κακίαν, ἐπανάφερε τήν ἀλήθειαν, τόν Χριστόν εἶχε καθήμενον, καί μετ' αὐτοῦ πανταχοῦ προέβαινε, καί ἐκεῖνο τό ὁποῖον ἀκριβῶς ἦσαν τά χερουβίμ, τοῦτο ἦτο καί ἡ φωνή τοῦ Παύλου. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή ἐκάθητο ἐπὶ τῶν δυνάμεων ἐκείνων, **758** τοιοῦτοτρόπως καί ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ Παύλου. Διότι κατέστη ἀξία νά δεχθῇ τόν Χριστόν, ἀφοῦ ἐκεῖνα μόνον ὠμίλει, τά ὅποια ἦσαν ἀγαπητά εἰς τόν Χριστόν, καί ἀφοῦ ἵστατο πρὸς ἀνέκφραστον ὕψος ὅπως ἀκριβῶς τά Σεραφίμ. Διότι τί ἦτο ὑψηλότερον ἀπό τήν φωνήν ἐκείνην πού ἔλεγεν, ὅτι «*πέπεισμαι, ὅτι οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἐτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρῖσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (Ρωμ. 8,38); πόσας πτέρυγας νομίζεις, ὅτι ἔχει αὕτη ἡ

¹ Ἐκκλησίαν εἰς τὰς γνωστάς της θέσεις, ἀλλ' ὁ ἐγωῖσμός ἐνίων παπῶν καί αἱ ἱστορικαί συνθήκαι εἰς τὰς ὁποίας εὐρέθη ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. Σήμερον ἰδιαίτερος χρειάζεται ἐκ μέρους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατανόησις καί ἀγάπη πρὸς τοὺς ἐν τῇ Δύσει ἀδελφούς χριστιανούς, διὰ νὰ βοηθηθοῦν οὗτοι νὰ ἀποσεισθῶν κακοδοξίας καί ἐγωῖσμούς, πού ἔχουν ἐπισυρρεύσει οἱ αἰῶνες.

3. Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἀνεπλήρωσε «*τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ*» (Κολοσ. 1,24) μέ τήν ἐννοίαν, ὅτι ὑπέστη θλίψεις καί ταλαιπωρίας, τὰς ὁποίας δέν ἐπρόλαβε, τρόπον τινά, νὰ ὑποσθῇ ὁ Χριστός, ὅπως δεσμά καί φυλακὴν, ναυάγια κ.λπ., χωρὶς μέ τοῦτο νὰ μειοῦται τό μυστήριον τῆς Σαυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου. Ἀλλωστε ὁ Ἰδιος, προεφήτευσεν, ὅτι οἱ ἀληθινοὶ μαθηταὶ Του «*καὶ μείζονα τούτων ποιήσουσι*» (Ἰωάν. 14,12). Διὰ τοῦτο καί οἱ Ἀπόστολοι «*ἔχαρον ἐν τοῖς παθήμασιν αὐτῶν*» (Κολοσ. 1,24, Πράξ. 5,41), διότι τοῦτο ἐσήμαινε τήν διαρκῆ παρουσίαν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ζωὴν τῶν καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῶν λόγων Του.

4. Γαλ. 6,17. Στίγματα τοῦ Κυρίου ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος τὰ σημάδια τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη διὰ τόν Κύριον, καί τὰ ὅποια στίγματα εἶναι ἱκανά πειστήρια διὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του, ὥστε οὐδεὶς πλέον νὰ ἐρωτᾷ καί νὰ «*παρέχη κόπους*» εἰς τόν ἀπόστολον τοῦ Χριστοῦ, διὰ πράγματα, τὰ ὅποια ἱκανῶς ἐδιδάχθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως ἦτο τότε τό θέμα τῆς περιτομῆς, πού δέν ἐχρειάζετο διὰ τὴν σωτηρίαν.

φωνή; πόσους ὀφθαλμούς; **Β** Διὰ τοῦτο ἔλεγεν: «Οὐ γάρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν» (**Β'** Κορινθ. 2,11)· διὰ τοῦτο ἔφευγον οἱ δαίμονες, ὅχι μόνον ὅταν τὸν ἤκουον νά ὁμιλῇ, ἀλλὰ καί ὅταν ἔβλεπον τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἐνῶ εὐρίσκετο μακράν.

Αὐτοῦ τοῦ στόματος τὴν κόνιν ἤθελον νά ἴδω, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ὠμίλησεν ὁ Χριστός, καὶ μεγαλύτερα παρά διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του· διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔπραξε μεγαλύτερα διὰ τῶν μαθητῶν, τοιουτοτρόπως καὶ ὠμίλησε· διὰ τοῦ ὁποίου τὸ Πνεῦμα ἔδωσεν εἰς τὴν οἰκουμένην τὰς θαυμασίους ἐκείνας ἀποκρίσεις. Διότι τί ἀγαθόν δέν ἔκαμε ἐκεῖνο τὸ στόμα; Δαίμονας ἐξεδίωξε, ἁμαρτήματα διέλυσεν, **Γ** τυράννους ἀπεστόμωσεν, γλώσσας φιλοσόφων ἔφραξε, τὴν οἰκουμένην προσέφερεν εἰς τὸν Θεόν, βαρβάρους ἔπεισε νά φιλοσοφοῦν, ὅλα τὰ εἰς τὴν γῆν τὰ μετερρῦθιμισε· καὶ τὰ εἰς τοὺς οὐρανοὺς δέ, κατὰ τὸν τρόπον πού ἤθελε τὰ διέθετε, δεσμεύων ἐκείνους πού ἤθελε, καὶ λύων ἐκεῖ συμφώνως πρὸς τὴν δεδομένην εἰς αὐτόν ἐξουσίαν.

Ὅχι μόνον δέ τοῦ στόματος, ἀλλὰ καὶ τῆς καρδίας ἐκείνης τὴν κόνιν ἤθελον νά ἴδω, τὴν ὁποίαν δέν θά ἔκαμνε κάποιος λάθος ἂν τὴν ὠνόμαζε καρδίαν τῆς οἰκουμένης, καὶ πηγὴν τῶν ἀναριθμητῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀρχὴν καὶ στοιχείον τῆς ζωῆς μας. Διότι τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς ἀπὸ ἐκεῖ ἐχορηγεῖτο εἰς ὅλα, καὶ εἰς τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ διεδίδετο, **Δ** ἐκπεμπόμενον οὐχὶ δι' ἀρτηρίας, ἀλλὰ διὰ τῆς διαθέσεως τῶν ἀγαθῶν. Αὕτη ἡ καρδιά ἦτο τόσον πλατεία, ὥστε νά δέχεται καὶ πόλεις ὀλοκλήρους καὶ λαοὺς καὶ ἔθνη· «ἡ καρδιά γάρ μου, φησί, πεπλάτνεται» (**Β'** Κορινθ. 6,11). Ἄλλ' ὅμως τὴν τόσον πλατείαν, πολλάκις συνέσφιγγε καὶ συνέθλιπεν ἡ εὐρύνουσα αὐτὴν ἀγάπη· «ἐκ γάρ πολλῆς θλίψεως, φησί, καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν ταύτην» (**Β'** Κορινθ. 2,4). Καὶ διατελειμένην ἐπεθύμουν νά ἴδω ἐκείνην πού ἐπυρακτοῦτο δι' ἓνα ἕκαστον τῶν καταστρεφόμενων, πού ἐθλίβετο καὶ πάλιν διὰ τοὺς παῖδας, πού ἐθανατοῦντο δι' ἀμβλώσεως, πού ἔβλεπε τὸν Θεόν **Ε** («οἱ γάρ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, φησί, τὸν Θεόν ὁψονται» [**Ματθ.** 5,8]), πού ἐγένετο θυσία («θυσία γάρ τῷ θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον» [**Ψαλμ.** 50,15]), πού ἦτο ὑψηλότερα τῶν οὐρανῶν, εὐρυτέρα τῆς οἰκουμένης, φαιδροτέρα ἀπὸ τὴν ἀκτίνα, θερμότερα ἀπὸ τὸ πῦρ, στερεωτέρα ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα, πού ἄφησε νά ρεῦσουν ποταμοὶ· «ποταμοὶ γάρ, φησὶν, ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ βρεύουσιν ὕδατος ζῶντος» (**Ἰωάν.** 7,38)· ὅπου εὐρίσκετο ἡ πηγὴ πού ἀνέβλυζε, καὶ ἐπότιζεν ὅχι τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· ἀπὸ ὅπου ὅχι μόνον ποταμοὶ, ἀλλὰ καὶ πηγαὶ δακρύων ἐξήρχοντο καὶ κατὰ τὴν νύκτα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν· ἐκείνην πού ἔζησε νέαν ζωὴν, ὅχι αὐτὴν τὴν ἰδικὴν μας («ζῶ γάρ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δέ ἐν ἐμοί, φησὶν, ὁ Χριστός» [**Γαλ.** 2,20]). Ἄρα τοῦ Χριστοῦ ἡ καρδιά ἦτο ἡ καρδιά τῶν Παύλου, 759 καὶ πλάξ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου, καὶ βιβλίον τῆς χάριτος· ἐκείνην πού ἔτρεμε μὲν χάριν τῶν ξένων ἁμαρτημάτων («φοβοῦμαι γάρ, φησί, μήπως εἰκὴ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς» [**Γαλ.** 4,11], «μήπως ὁ

ὀφεις Εὐαν ἠπάτησε» [Β' Κορινθ. 11,3]), «μή πως ἐλθὼν οὐχ οἷος θέλω εὐρω ὑμᾶς» [Β' Κορινθ. 12,20]), χάριν δέ τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ἐφοβεῖτο καὶ ἐθάρρει («φοβοῦμαι γάρ, φησί, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτός ἀδόκιμος γένωμαι» [Α' Κορινθ. 9,27]· καὶ «πέπεισμαι γάρ, ὅτι οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ δυνήσονται ἡμᾶς χωρίσαι» [Ρωμ. 8,38]), ἐκείνην πού κατηξιώθη νά ἀγαπήσῃ τόν Χριστόν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος ἠγάπησεν, ἐκείνην πού κατεφρόνησε τόν θάνατον καὶ τὴν γένναν, καὶ πού συνετρίβετο ὑπὸ δακρύων ἀδελφικῶν («τί γάρ ποιεῖτε, φησί, κλαίοντες καὶ συντρίβοντές μου τὴν καρδίαν» [Πράξ. 21,13]); Β πού ἦτο καρτερικωτάτη καὶ πού δέν ὑπέμενε μίαν ὥραν νά ἀποχωρισθῇ τοὺς Θεσσαλονικεῖς.

Ἦθελον νά ἶδω τὴν κόνιν τῶν χειρῶν πού εὕρισκοντο εἰς τὰς ἀλύσεις, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν ὁποίων ἐχορηγεῖτο τό Πνεῦμα, διὰ τῶν ὁποίων ἐγράφοντο αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί: «Ἴδετε γάρ πηλίκους γράμμασιν ὑμῖν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί» (Γαλ. 6,11)· καὶ πάλιν «ὁ ἀσπασμός τῇ ἐμῇ χειρί Παύλου» (Α' Κορινθ. 16,21), τῶν χειρῶν ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἀφοῦ ἀντίκρυσεν ἡ ἐχιδνα ἐξέπεσεν εἰς τὴν πυράν (Πράξ. 28,3—6).

Ἦθελον νά ἶδω τὴν κόνιν τῶν ὀφθαλμῶν πού ἐτυφλώθησαν τελείως, C πού ἀνέβλεψαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκουμένης, πού κατηξιώθησαν νά ἴδουν τόν Χριστόν καὶ ἐν σώματι, πού βλέπουν τὰ γήινα καὶ δέν βλέπουν, πού βλέπουν τὰ μὴ βλέπόμενα, πού δέν γνωρίζουν ὕπνον, πού ἀγρυπνοῦν κατὰ τό μεσονύκτιον, πού δέν πάσχουν ἐκεῖνα πού πάσχουν οἱ ἔχοντες ὀφθαλμούς.

Ἦθελον νά ἶδω καὶ τῶν ποδῶν ἐκείνων τὴν κόνιν πού περιέτρεξαν τὴν οἰκουμένην, καὶ δέν ἀπέκαμον, πού ἦσαν δεμένοι εἰς ξύλον, ὅταν ἔσεισε τὴν φυλακὴν (Πράξ. 16, 24, 26), πού περιήλθον τὴν κατωκημένην καὶ τὴν ἔρημον, πού ὠδοιπόρουν πολλὰκις (Β' Κορινθ. 11,26).

Καὶ διατὶ νά τὰ ἀναφέρω κατὰ μέρος; D Ἦθελον τόν τάφον νά ἶδω, ὅπου ἐναπόκεινται τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης, τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, τὰ μέλη τὰ ὁποῖα τώρα ζοῦν, πού ἦσαν νεκρά δέ ὅταν ἔζη, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα ὁ Χριστός ἔζη, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐσταυρωμένα διὰ τόν κόσμον, τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐνδυθῇ τόν Χριστόν, τόν ναόν τοῦ Πνεύματος, τὴν οἰκοδομὴν τὴν ἁγίαν, τὰ ὁποῖα εἶχον δεθῇ εἰς τό Πνεῦμα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀφοσιωθῇ εἰς τόν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα εἶχον τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ.

Τοῦτο τό σῶμα περιτειχίζει τὴν πόλιν ἐκείνην, τό ὁποῖον εἶναι ἀσφαλέστερον ἀπὸ κάθε πύργον καὶ ἀπὸ ἀναριθμήτους περιβόλους, καὶ μαζί μέ αὐτό τό σῶμα τοῦ Πέτρου· διότι καὶ ὅταν ἔζη τόν ἐτίμα· «ἀνέβην γάρ ἱστορήσαι Πέτρον» (Γαλ. 1,18). Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἀπῆλθεν, Ε ἡ χάρις κατηξίωσεν αὐτόν νά τόν κάμῃ σύνοικον μέ αὐτόν.

Ἦθελον νά ἶδω τόν λέοντα τόν πνευματικόν. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ὁ λέων πού ἐξακοντίζει πῦρ εἰς ἀγέλας ἀλωπέκων, τοιοῦτοτρόπως ἐνέπεσεν εἰς τὴν πατρίαν τῶν δαιμόνων καὶ τῶν φιλοσόφων, καὶ ὅπως ἀκριβῶς κάποια προσβολὴ κεραυνοῦ, κατέ-

πесен εις τας φάλαγγας τοῦ διαβόλου. Ὁ διάβολος δηλαδὴ δέν ἴστατο ἀντιμέτωπος αὐτοῦ, ἀλλὰ τόσον ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμεν, ὥστε νά δραπετεύῃ ὅταν ἐβλεπε σκιάν καὶ ἤκουε φωνήν. Τοιουτοτρόπως λ.χ. καὶ ἐκείνον πού εἶχε πορνεύσει τόν παρέδωκεν εἰς αὐτόν ἐνῷ εὐρίσκετο μακράν, καὶ πάλιν τόν ἐξήρπασεν ἀπὸ τὰς χειρᾶς ἐκείνου· **760** τοιουτοτρόπως καὶ ἄλλους, διὰ νά διαπαιδαγωγηθοῦν νά μὴ βλασφημοῦν. Ἐξέταζε δέ πῶς ἀντιπαραθέτει καὶ τοὺς τεταγμένους ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, διεγείρων καὶ προετοιμάζων· καὶ τώρα μὲν πρὸς τοὺς Ἐφεσίους λέγει: «*Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἢ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας*» (Ἐφεσ. 6, 12)· ἔπειτα καὶ τό ἔπαθλον ἀναφέρει εἰς τὰ ἐπουράνια, λέγων: «*Οὐ γάρ περὶ γηίνων πραγμάτων ἡμῖν ὁ ἀγὼν, φησὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*»· τώρα δέ εἰς ἄλλους λέγει: «*Οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν, μήτι γε βιωτικά*» (Α' Κορινθ. 6, 3);

Β Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν ἐννοοῦντες, ἅς σταθῶμεν γενναίως. Διότι καὶ ὁ Παῦλος ἄνθρωπος ἦτο, μετέχων τῆς ἰδίας μέ ἡμᾶς φύσεως, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔχων κοινά· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπέδειξε πολλὴν ἀγάπην πρὸς τόν Χριστόν, ὑπερέβη τοὺς οὐρανούς, καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἐστάθη. Ὡστε ἐάν θελήσωμεν καὶ ἡμεῖς νά ὑψωθῶμεν ὀλίγον, καὶ ἡ φλόξ ἐκείνη νά ἀνάψῃ ἐντός ἡμῶν, θά δυνηθῶμεν νά μιμηθῶμεν τόν ἅγιον ἐκείνον. Διότι ἐάν τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, δέν θά ἐφώναζε λέγων: «*Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καγὼ Χριστοῦ*» (Α' Κορινθ. 4, 16).

Λοιπὸν ἅς μὴ θαυμάζωμεν μόνον αὐτόν, οὔτε νά ἐκπλησώμεθα μόνον, **С** ἀλλὰ καὶ νά μιμώμεθα, διὰ νά ἀξιωθῶμεν καὶ ὅταν ἀπέλθωμεν ἀπὸ ἐδῶ νά ἴδωμεν αὐτόν καὶ νά μετάσχωμεν τῆς ἀπορρήτου δόξης, τὴν ὁποῖαν εἶθε ὅλοι ἡμεῖς νά ἐπιτύχωμεν, μέ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τόν Πατέρα συγχρόνως εἰς τό Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

APXAION KEIMENON

ΛΟΓΟΣ Κ.

¹Τί οὖν ὁ ἐπιζητεῖ ²Ἰσραὴλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν; ἡ δὲ ἐκλογή ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐκωρόθησαν.

³Εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ δεικνύς πῶς οὐκ ἀπώσατο, πάλιν ἐπὶ τοὺς προφήτας κατέφυγε· Β καὶ δι' αὐτῶν δηλώσας, ὅτι τὸ πλεόν μέρος τῶν Ἰουδαίων ἀπό- λωλεν, ἵνα μὴ δόξη πάλιν οἰκοθεν ἐκφέρειν τὴν κατηγορίαν, καὶ ἐπαχθῇ τὸν λόγον ποιεῖν, καὶ ὡς ἐχθρὸς αὐτῶν καθάπτε- σθαι, ἐπὶ τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Ἡσαΐαν καταφεύγει, ⁴λέγων ²“Καθὼς γέγραπται·” Ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατα- νύξεως.” Μᾶλλον δὲ ἄνωθεν ἐμὴν ἀρκτέον τοῦ λόγου. Καὶ γὰρ εἰπὼν τὰ κατὰ τὸν Ἠλίαν, καὶ δείξας τί ποτὲ ἐστὶ χάρις, ἐπήγαγε· “Τί οὖν ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν;” Τοῦτο δὲ οὐκ ἐρωτῶντος μᾶλλον ἐστίν, ἢ ἐγκαλοῦντος. Ἐαυτῷ C γὰρ μάχεται, φησὶν, ὁ Ἰουδαῖος, ζητῶν ἐδικαιοσύνην, ἣν οὐ βούλεται λαβεῖν. Εἶτα ἀποστερῶν αὐτοὺς πάλιν συγγνώμης, (163) ἀπὸ τῶν εἰληφότων δείκνυσιν αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην, οὕτω λέγων· “Ἡ γὰρ ἐκλογή ἐπέτυχεν” κἀκεῖνοι τοιούτους κατακρι- νοῦσιν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· ³“Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοῦλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλ- λουσι; Διὰ ⁴τοῦτο κριταὶ ὑμῶν ἔσονται.” Ἴνα γὰρ μηδεὶς ¹τῇ τοῦ πράγματος ἐγκαλῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ἐκείνων γνώμῃ, δείκνυσιν καὶ τοὺς ἐπιτυχόντας. Διὸ καὶ σφόδρα ἐμφαντικῶς τῇ λέξει κέχρηται, καὶ τὴν ἄνωθεν χάριν καὶ τὴν αὐτῶν σπου- D δὴν ἐνδεικνύμενος. Οὐδὲ γὰρ ἵνα ἀνέλῃ τὸ αὐτεξούσιον, φησὶν ὅτι ἐπέτυχον, ἀλλ' ἵνα δηλώσῃ τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι τὸ πλεόν τῆς χάριτος ἦν, οὐ τὸ πᾶν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμῖν ἔθος λέγειν, ὁ δεῖνα ἐπέτυχεν, ὁ δεῖνα εὗρεν, ὅταν πολὺ κέρδος ἢ τὸ γινόμενον. ¹Οὐ γὰρ ἀνθρωπίνους πόνοις, ἀλλὰ θεῖα δωρεὰ τὸ

1 CAP. XI. v. 7.

2 v. 8.

3 Luc. xi. 19.

HOM. XX. ^a ὁ Ἰσραὴλ bis I. Statim τοῦτο οὐκ A.C.D.E. Mosq.
τοῦτο οὖν οὐκ F. τοῦτον οὐκ Edd. ^b εἰπὼν C. Mox αὐτοῦ pro αὐτοῦ
A.B.D.E.H. ^c ἐκφέρειν A.B.E.H.I. φέρειν C. ^d λέγων καθὼς γέγραπ.]
λοιπὸν καὶ, καθὼς γέγραπται, λέγει I. ^e ἡμῖν ἀρκτέον τοῦ λ.] ἀνακτέον
ἡμῖν τὸν λόγον I. (Vid. Annot. ^e δικαιοσύνην ἦν] τὴν δικαιοσύνην C.
^b τοῦτο] + αὐτοὶ Edd. αὐτοὶ om. A.B.E.F.H.I. αὐτοὶ post κριταὶ habent C.
Cat. Statim ὑμῶν ἔσονται pro ἔσονται ὑμῶν A.B.D.E.F.H.I. Cat. ¹ τῇ
τοῦ πρ. om. H. Statim ἐγκαλῇ φύσει pro φύσει ἐγκαλῇ A.B.E.F.H.I. Cat.
Infra ἐμφαντικῶς F. ^k τὸ κέρδος A.C.H.I. ¹ οὐ pro οὐδὲ A.B.F.H.I. Cat.
Statim ἀνθρωπίνης φύσεως πόνοις I.

πλέον γέγονεν. "Οἱ δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν." "Ορα πότε ἐθάρρησεν εἰπεῖν οἰκεία φωνὴ τὴν τῶν λοιπῶν ἐκβολήν. Εἶπε μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ ᾄδῃ, ἀλλὰ τοὺς προφῆτας εἰσάγων κατηγο-
 Ερουντας· ἐνταῦθα δὲ καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἀποφαίνεται. 'Αλλ' ὅμως οὐδὲ ἐνταῦθα ἀρκεῖται τῇ οἰκείᾳ ἀποφάσει, ἀλλὰ πάλιν τὸν Ἡσαίαν εἰσάγει τὸν προφῆτην. Εἰπὼν γὰρ, "ἐπωρώθησαν," ἐπήγαγε, "Καθὼς γέγραπται· Ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως." Καὶ ^ππόθεν ἡ πώρωσις αὕτη; Εἶπε μὲν καὶ ἐμπροσθεν τὰς αἰτίας, καὶ τὸ πᾶν εἰς τὴν αὐτῶν ^ππεριέτρεψε κεφαλὴν, δεικνὺς ὅτι ἐξ ἀκαίρου φιλονεικίας τοῦτο ὑπέμειναν· λέγει δὲ καὶ νῦν. "Ὅταν γὰρ ^οεἶπῃ, "Ὁφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν," οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν γνώμην
 643 αὐτῶν τὴν φιλονεικίαν διαβάλλει. ^ρΚαὶ γὰρ ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὥστε ἰδεῖν τὰ θαύματα, καὶ ὦτα κεκτημένοι ὥστε ἀκούσαι τῆς ^θθαυμαστῆς ἐκείνης διδασκαλίας, οὐδενὶ τούτων ^ιεἰς δέον ἐχρήσαντο. Τὸ δὲ, "ἔδωκεν," ἐνταῦθα μὴ ἐνέργειαν νόμιζε ^εεἶναι, ἀλλὰ συγχώρησιν. Κατάνυξιν δὲ ἐνταῦθα τὴν ^ἐπὶ τὸ χεῖρον ἔξιν τῆς ψυχῆς φησι, τὴν ἀνιάτως ἔχουσαν καὶ ἀμεταθέτως· ἐπεὶ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Δαυὶδ, ⁴ "Ὅπως ἂν ^ψψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ"· τούτέστιν, οὐ μὴ μεταστῶ, οὐ μὴ μεταβληθῶ. "Ὡς περ γὰρ ὁ ἐν εὐλαβείᾳ κατα-
 Βνευγμένος οὐκ ἂν εὐκόλως ^μμετασταίῃ· οὕτω καὶ ὁ ἐν πονηρίᾳ κατανυγείς ^ππάλιν οὐκ ἂν ῥαδίως μεταβάλοιτο. Κατανυγῆναι γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ ἐμπαγῆναι· πονεῖν καὶ προσηλωσθαι. Τὸ τοίνυν ἀνιάτον ^ιαὐτῶν καὶ δυσμετάθετον τῆς γνώμης δηλῶν, "πνεῦμα κατανύξεως," εἶπεν.

Εἶτα δεικνὺς, ὅτι τῆς ἀπιστίας ταύτης τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην, πάλιν ἐπάγει τὸν προφῆτην ^τταῦτα ἀπειλοῦντα, ἅπερ ἐξέβη καὶ τέλος ἔλαβε. ⁵ "Γενηθήτω γὰρ, φησὶν, ἡ τράπεζα
 C αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς θήραν καὶ εἰς σκάνδαλον·" τούτέστιν, ἡ τρυφή· τὰ ἀγαθὰ πάντα ^μμεταβαλλέσθω καὶ ἀπολλύσθω, καὶ γενέσθωσαν εὐχέριμοι πᾶσι. Καὶ δηλῶν, ὅτι ἁμαρτη-

⁴ Psal. xxix. 13.

⁵ v. 9.

^π πόθεν] + μὲν Edd. repugnantibus libris. ^π περιέτρεψε pro περιέστρεψε A. C. D. E. F. Cat. ^ο εἶπῃ] + ὅτι C. ^ρ καὶ (om. γὰρ) ἔχ. ὀφθ. C. ^θ θαυμαστῆς] φοβεράς C. Statim ἐκείνης δ. pro δ. ἐκείνης A. B. F. H. I. Cat. ^ι εἰς δ. ἐχρήσαντο A. B. C. F. H. I. Cat. ἐχρήσαντο εἰς δ. Edd. ^ε εἶναι om. I. ^ἐ ἐπὶ pro περὶ A. B. D. E. F. H. I. Cat. ἐνταῦθα τὴν περὶ τὸ χ. ἔξιν φησὶ τῆς ψ. (sic) C. ^ψ ψάλλῃ pro ψάλλῃ omnes. ^μ μεταστῇ A. B. H. I. Cat. ^π πάλιν om. C. Mox μεταβάλλοιτο F. H. ^ι αὐτῶν καὶ δυσμετάθ. (ἀμετάθ. C.) τῆς γν.] Sic omnes. τῆς γν. αὐτῶν καὶ δυσμ. Edd. ^τ ταῦτα pro τὰ αὐτὰ A. B. F. H. I. Cat. ^μ μεταβαλλέσθω A. C. I. Statim καὶ ἀπολύσθω C. καὶ ἀπολλύσθωσαν Cat.

μάτων ^bτίνοσι δίκην ταῦτα πάσχοντες, ἐπήγαγε· “Καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς.” ⁶“Σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον.” Ταῦτ’ οὖν ἔτι ἐρμηνείας δεῖται τινος; οὐχὶ καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοήτοις ^cδῆλα; Καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων ^dῥημάτων αὐτῇ τῶν πραγμάτων ἢ ἐκβασίς ^eπρολαβούσα μαρτυρεῖ τοῖς εἰρημένοις. Πότε γὰρ οὕτως εὐχέρωτοι γεγόνασι; πότε εὐάλωτοι; πότε οὕτω τὸν νῶτον αὐτῶν ^fσυνέκαμψε; πότε τοιαύτην δουλείαν ^Dὑπέστησαν; Καὶ τὸ δὴ μείζον, ὅτι οὐδὲ λύσις ἔσται τῶν δεινῶν τούτων· ὁ καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης ἠνίκατο. Οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπε, “τὸν νῶτον αὐτῶν σύγκαμψον,” ^hἀλλὰ, “διαπαντός. Εἰ δὲ φιλονεικίς, ὡς Ἰουδαίε, περὶ τοῦ τέλους, ἀπὸ τῶν φθασάντων μάνθανε καὶ τὰ παρόντα. Κατέβης εἰς Αἴγυπτον· ἀλλ’ ἐγένετο ἰδιακόσια ἔτη, καὶ ταχέως ^kσε τῆς δουλείας ἐκείνης ἀπήλλαξεν ὁ θεός, καὶ ^lταῦτα ἀσεβοῦντα καὶ πορνεύοντα ^mπορνεῖαν τὴν χαλεπωτάτην. Ἀπηλλάγης Αἰγύπτου, καὶ προσεκύνησας ⁿμόσχον, ἔθυσας τοὺς υἱούς σου τῷ Βεελφεγῶρ, τὸν ναὸν ἐμόλυνας, πᾶν εἶδος ἐπῆλθες κακίας, τὴν φύσιν αὐτὴν ^Eἠγγόνησας, τὰ ὄρη, τὰς νάπας, τοὺς βουνούς, τὰς πηγὰς, τοὺς (164) ποταμούς, τοὺς κήπους τῶν θυσιῶν ἐπέπλησας τῶν ἐναγῶν, προφῆτας ^oἔσφαξας, θυσιαστήρια ^pκατέστρεψας, πᾶσαν ὑπερβολὴν ^qἐπέδειξω πονηρίας καὶ ἀσεβείας. Ἀλλ’ ὅμως ἐβδομήκοντά ^rσε ἔτη παραδούς Βαβυλωνίοις, πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπανάγαγεν ἐλευθερίαν, καὶ τὸν ναὸν καὶ τὴν ^sπατρίδα ἀπέδωκε, καὶ τὸ παλαιὸν τῆς ^tπολιτείας σχῆμα, καὶ προφῆται πάλιν καὶ πνεύματος χάρις· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας ^uἐγκατελείφθης, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ Δανιὴλ καὶ Ἰεζεκιὴλ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ Ἰερემίας, καὶ ἐν ἐρήμῳ Μωϋσῆς. Μετ’ ἐκεῖνα ⁶⁴⁴πάλιν ἐπὶ τὴν προτέραν ἐπᾶνῆλθες κακίαν, καὶ ἐξεβακχεύθης, καὶ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν μετετάξω πολιτείαν ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ ἀσεβοῦς· ἀλλὰ καὶ τότε ἔτη τρία ^vμόνον καὶ μικρόν τι

6 v. 10.

^b τινόουσι H. ^c δῆλα ἦν Edd. ἦν deest in omnibus. ^d ῥημάτων om. C. ^e προλαβούσα C. ^f συνέκαμψαν B.F.H.I. Cat. ^g αὐτός pro αὐτό A.B.D.E.F.H.I. Cat. ^h ἀλλὰ καὶ δ. Edd. καὶ om. A.B.C.F.H.I. Cat. ⁱ τετρακόσια C. Cat. ^k σε τῆς δ. ε. pro τῆς δ. ε. σε A.B.D.E.F.H.I. Cat. ^l ταῦτα] + σε C. ^m πορνεῖαν τὴν χ. D.E. τὴν π. τὴν χ. A.B.C.F.H.I. τὴν χ. πορνεῖαν Edd. ⁿ τὸν μόσχον Edd. τὸν om. A.B.C.D.E.F. Cat. ^o ἔσφαξας omnes. Ante Montef. edebatur ἔσκαψας. ^p κατεμάλυνας Veron. ^q ἐπέδειξω A.B.D.E.F. ἀπέδειξω H. ἐπέδειξω Edd. ^r σε om. I. ^s πολιτείας C.D.E. et Sav. marg. ^t ἐγκατελ. pro ἐνεκατελ. A.B. ^u ἐκτελεῖν institutum Montan. ^v μόνον om. I. C.D.E.F.I. Cat.

πρὸς, Ἀντιόχῳ παραδοθέντες, διὰ τῶν Μακκαβαίων τὰ λαμπρὰ
 πάλιν ἐστήσατε τρόπαια. Ἀλλὰ νῦν τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ
 τοῦναντίον ἅπαν γέγονεν· ὃ καὶ μάλιστα ἐστὶ θαυμασάσαι, ὅτι
 τὰ μὲν τῆς κακίας ἔληξε, τὰ δὲ τῆς τιμωρίας ἐπιτίτταται, καὶ
 οὐδὲ ἐλπίδα τινὰ ἔχει μεταβολῆς. Οὐδὲ γὰρ ἐβδόμηκοντα
 Βῆτη παρῆλθε μόνον, οὐδὲ ἑκατὸν, οὐδὲ οἷς τοσαῦτα, ἀλλὰ καὶ
 τριακόσια καὶ πολλῷ πλείω, καὶ οὔτε σκιὰν ἐλπίδος τοιαύτης
 ἔστιν εὐρεῖν καὶ ταῦτα οὔτε εἰδωλολατρούντων ὑμῶν, οὔτε
 τὰ ἄλλα ποιούντων, ἅπερ ἐμπροσθεν ἐτολμᾶτε. Τί ποτ' οὖν
 ἐξέκλεισεν ἡ χάρις. Ἄπερ οὖν ἄνωθεν προαναφωνῶν ὁ προ-
 φήτης ἔλεγε· "Καὶ τὸν νότον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον."
 Εἶδες προφητείας ἀκρίβειαν, πῶς καὶ τὴν ἀπιστίαν προανεφώ-
 νησε, καὶ τὴν φίλονεικίαν ἔδειξε, καὶ τὴν ἐφ' ὀφείμην δίκη
 ἔδωκε, καὶ τὸ ἀπέραντον τῆς κολάσεως ἐνεδείξατο; Ἐπειδὴ γὰρ
 πολλοὶ τῶν παχυτέρων τοῖς μέλλουσι διαπιστοῦντες, ἀπὸ τῶν
 παρόντων τὰ μέλλοντα ἐβούλοντο ἰδεῖν, ἐντεῦθεν ἤδη ἐφ' ἑκά-
 τερα τῆς ἐαυτοῦ δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν παρέσχετο ὁ θεός,
 τοὺς μὲν ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας ἐπάρας ὑπὲρ τὸν οὐρανόν, τοὺς
 δὲ ἐξ Ἰουδαίων ἀπιστήσαντας εἰς ἔσχατον ἐρημίας κατενεγκὼν,
 καὶ ἀλύτοις κακοῖς παραδούς.

Καθαψάμενος τοίνυν αὐτῶν σφοδρῶς, καὶ ἀφ' ὧν ἠπίστησαν,
 καὶ ἀφ' ὧν ἔπαθόν τε καὶ ἔμελλον πείσεσθαι, πάλιν παραμυ-
 θεῖται τὰ εἰρημένα, γράφων οὕτω· ⁷ "Λέγω οὖν, μὴ ἔπταισαν
 Δίνα πέσωσι; Μὴ γένοιτο." "Ὅτε ἔδειξε μυρίων ἱκανῶν ὄντας
 ὑπευθύνους, τότε παραμυθίαν ἐπινοεῖ. Καὶ σκόπει τὴν σύνεσιν
 τὴν Παύλου. Τὴν μὲν κατηγορίαν ἀπὸ τῶν προφητῶν εἰσήγαγε,
 τὴν δὲ παραμυθίαν παρ' ἑαυτοῦ τίθησιν. "Ὅτι μὲν γὰρ αὐτοῖς
 ἡμάρτηται μεγάλα, φησὶν, οὐδεὶς ἀντερεῖ ἰδῶμεν δέ, εἰ τοι-
 οῦτον τὸ πτῶμα, ὡς καὶ ἀνίατον εἶναι, καὶ μηδεμίαν ἔχειν
 διόρθωσιν. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοιοῦτον. Εἶδες πῶς αὐτῶν πάλιν
 καθάπτεται, καὶ ἐν προσδοκίᾳ παραμυθίας ὑπευθύνους ποιεῖ

7 v. 11.

⁷ ἐπιτίτταται in textu I. ἐπιτίτταται C.
 E.H.I. Haec παρῆλθε—τοσαῦτα om. I.
 invitis libris. ⁸ πλείω pro πλείον omnes.

A.B.F. ⁹ κολάσων I. ¹⁰ πολὺ F.H.

H.I. ¹¹ ὅς pro Χριστὸς A.B.D.E.F.H.I.

κακῶν ὑπ. A.B.F.H.I. Cat. κακῶν ὑπ. ὄντας C.

B.D.E.F.I. Ita tacite Montef. τοῦ pro τὴν habent H. Cat.

D.E.F.H.I. Cat. αὐτοῦ Veron. Sav. Mor. Mox ὅτι γὰρ αὐτοὶ ἡμαρτον μ. φ.

C. ¹² ἐν προσδοκίᾳ] οὐ προσδοκία a pr. man. C.

¹³ ἔχεις I. ἔχειν F.

¹⁴ καὶ om. Veron. Sav. Mor.

¹⁵ εὐρεῖν] ἰδεῖν C.

¹⁶ εἰδέναι C.

¹⁷ αὐτοῦ A.B.F.

¹⁸ κακῶν ὄντας ὑπ. pro ὄντας

¹⁹ τὴν, quod aberat, est in

²⁰ αὐτοῦ A.B.

²¹ οὐδὲ] οὐ

²² καὶ om. Veron. Sav. Mor.

²³ εὐρεῖν] ἰδεῖν C.

²⁴ εἰδέναι C.

²⁵ αὐτοῦ A.B.F.

²⁶ κακῶν ὄντας ὑπ. pro ὄντας

²⁷ τὴν, quod aberat, est in

²⁸ αὐτοῦ A.B.

ἀμαρτημάτων ὁμολογημένων; Ἰδωμεν ὁ δὲ τίνα αὐτοῖς καὶ παραμυθίαν ἐπινοεῖ. Τίς οὖν ἡ παραμυθία; ⁸ ὅταν τὸ πλή-
ρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, φησὶ, τότε πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται,
κατὰ τὸν καιρὸν ἡ τῆς παρουσίας τῆς δευτέρας καὶ τῆς συντε-
λείας. Ἀλλ' εὐθέως μὲν τοῦτο οὐ λέγει· ἐπειδὴ δὲ σφοδρῶς
αὐτῶν κατέδραμε, καὶ κατηγορίαις συνῆψε κατηγορίας, προ-
φήτας ἐπὶ ἑκαστῇ προφήταις εἰσάγων καταβοῶντας αὐτῶν, τὸν
Ἡσαΐαν, τὸν Ἡλίαν, τὸν Δαυὶδ, τὸν Μωϋσέα, τὸν Ὡση, καὶ
ἅπασι, καὶ δις, καὶ πολλάκις ἵνα μὴ ταύτῃ καὶ τούτους εἰς
ἀπογνώσιν ἐμβαλὼν, ἀποτευχίσῃ τὴν πρὸς τὴν πίστιν ἐπά-
νοδον, καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν πάλιν πιστεύσαντας εἰς ἀπόνοιαν
ἐπάρῃ, καὶ φυσηθέντες καὶ αὐτοὶ βλαβῶσιν εἰς τὸν τί-
στεως λόγον, παραμυθεῖται πάλιν αὐτοὺς, λέγων· “Ἀλλὰ
τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία ἐν τοῖς ἔθνεσι.” Δεῖ δὲ
ἡμᾶς οὐχ ἀπλῶς ἀκούειν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὴν γνώμην εἰ-
δέναι καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ λέγοντος, καὶ τί κατορθῶσαι ἔσπου-
δακεν ὅπερ αἰεὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγαπῇν. Ἄν γὰρ
μετὰ τῆς διανοίας ταύτης δεξώμεθα τὰ εἰρημένα, ἔν οὐδενὶ
(165) τούτων ὑψόμεθα δυσκολίαν οὔσαν. Τὸ γὰρ σπουδαζόμενον
αὐτῷ νῦν, τὴν ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγγινομένην ἀπόνοιαν τοῖς ἐξ
ἐθνῶν καθελεῖν· οὕτω γὰρ καὶ οὗτοι ἀσφαλέστερον μένειν
ἔμελλον ἐν τῇ πίστει, μετριάξαι μαθόντες, καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων
τῆς ἀπογνώσεως ἀπαλλαγέντες, τῇ χάριτι προθυμότερον
προσιέναι. Πρὸς τοῦτον τοίνυν τὸν σκοπὸν ὁρῶντες, πάντων
ἀκούωμεν τῶν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ λεγομένων. Τί οὖν φησι;
καὶ πόθεν δείκνυσιν, ὅτι οὐκ ἀνίατα ἔπεσον, οὐδὲ εἰς τέλος
ἐξεβλήθησαν; Ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οὕτω λέγων· “Τῷ αὐτῶν
παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι
αὐτούς.” Οὗτος δὲ οὐκ αὐτοῦ μόνον ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ ἐν
τοῖς εὐαγγελίοις τοῦτο βούλονται αἱ παραβολαί. Καὶ γὰρ ὁ
τοὺς γάμους ποιήσας τῷ νύμφῳ, ἐπειδὴ οἱ κεκλημένοι οὐκ ἠθέλησαν
ἐλθεῖν, τότε τοὺς ἐν ταῖς τριόδοις ἐκάλεσε. Καὶ ὁ τὸν ἀμπε-

8 v. 25, 26.

⁸ ὁμολογημένων B.D.E.I. Cat. ὁμολογημένων H. ὁμολογουμένων Edd. ante Ben. ὁ δὲ om. C. Statim καὶ om. idem. ὅταν] ὅτι ἂν H. ὅταν δὲ Edd. δὲ om. A.B.C.F.H. Cat. ἡ τῆς π. τῆς δ.] τῆς δ. παρουσίας A. ἑκαστῇ H. ἑκαστῇ] καὶ I. καὶ ante τούτους om. C. ἀποτευχίσῃ] ἀποτίσῃ I. ἑν om. B.C.E.I. Ita Montef. Post ἔθνεσιν add. εἰς τὸ παρα-
ζηλῶσαι αὐτούς C. ἔσπουδακεν A.B.D.E.F.H.I. Cat. ἐσπούδασεν C. ἐσπούδαζεν Edd. Statim ὅπερ γὰρ αἰεὶ C. ἐν om. C. μαθόντες C. τῇ ἐν τῇ C. ἀκούωμεν C. ἔπεσαν H.I. ἐπαισαν C. Cat. ἐν τοῖς Edd. ἐν om. A.B.C.E.F.I. Μωϋσῃ. μόνος ὁ λ. A.B.D.F.H.I. μόνου λ. C. μόνος ὁ λ. Cat.

λῶνα δὲ *καταφυτεύσας, ἐπειδὴ ἔσφαξαν οἱ γεωργοὶ τὸν κλη-
ρονόμον, τότε ἐξέδωκεν ἐτέροις τὸν ἀμπελῶνα. Καὶ ἰχωρίς
δὲ παραβολῆς αὐτοῖς ἔλεγεν· ⁹“Οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ
πρόβατα τὰ ἀπολωλότα βοῖκον Ἰσραὴλ.” Καὶ τῇ Συροφοινι-
κίσσῃ δὲ ἐπιμενούσῃ πλέον τι πάλιν ἔλεγεν· ¹⁰“Οὐ γάρ ἐστι
καλὸν, φησὶ, λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ ἰδοῦναι τοῖς
κυναρίοις.” Καὶ ὁ Παῦλος δὲ πρὸς τοὺς στασιάζοντας τῶν
Ἰουδαίων, ¹⁰“Ὑμῖν ^kπρῶτον, φησὶν, ἀναγκαῖον ἦν λαληθῆναι
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀναξίους ἔκρινετε ἑαυτοὺς, ἰδοὺ
D στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.” Καὶ διὰ πάντων δηλοῦται, ὅτι ἡ
μὲν ἀκολουθία τῶν πραγμάτων αὕτη ἦν, ἐκείνους προσελθεῖν
πρώτους, καὶ τότε τοὺς ἐξ ἔθνων· ἐπειδὴ δὲ ἠπίστησαν, ἀντε-
στράφη ἡ τάξις, καὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν καὶ τὸ παράπτωμα τού-
τους ἐποίησεν εἰσενεχθῆναι προτέρους. Διὸ φησι, “Τῷ αὐτῶν
παραπτώματι ἡ σωτηρία ^mἐν τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλώσαι
αὐτούς.” Εἰ δὲ τὸ ἐξ ἀκολουθίας ἐκβὰν ὡς προηγουμένως
γεγενημένον λέγει, μὴ θαυμάσῃς· βούλεται γὰρ αὐτῶν παρα-
μυθῆσασθαι πεπληγυῖας τὰς ψυχάς. ^oὉ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
E ἐστίν· ἦλθε πρὸς αὐτοὺς ⁿἸησοῦς· οὐκ ἐδέξαντο αὐτὸν μυρία
ἰθαυματουργούντα, ἀλλ’ ἐσταύρωσαν· ἐπεσπάσατο λοιπὸν τὰ
ἔθνη, ἵνα ἡ ἐκείνων τιμὴ δάκνουσα αὐτῶν τὴν ἀναισθησίαν, καὶ
ἐκ τῆς πρὸς ἐτέρονς φιλονεικίας αὐτῶν πείσῃ προσελθεῖν.
Ἐδεῖ μὲν γὰρ ^pδεχθῆναι πρῶτον ἐκείνους, καὶ τότε ἡμᾶς· διὸ
καὶ ἔλεγε· “Δύναμις γὰρ θεοῦ ^qἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ
πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλληνι.” ἐπειδὴ δὲ ἀπε-
σκίρτησαν, οἱ δεῦτεροι πρῶτοι ^rγεγόναμεν. Εἶδες τοίνυν πό-
σῃ αὐτοῖς ^sκάντεῦθεν συνάγει τιμὴν; μίαν μὲν, ὅτι τότε φησὶν
646 ἡμᾶς ἰκληθῆναι, ὅτε αὐτοὶ οὐκ ἠθέλησαν· δευτέραν δὲ, ὅτι διὰ
τούτῳ φησι κληθῆναι, οὐχ ἵνα ἡμεῖς σωθῶμεν ^vμόνον, ἀλλ’ ἵνα
καὶ ἐκεῖνοι διὰ τῆς ^wἡμετέρας σωτηρίας ζηλώσαντες, βελτίους
γίνωνται. Τί οὖν, φησὶν; εἰ μὴ διὰ τοὺς Ἰουδαίους, οὐκ αὖν

⁹ Matth. xv. 24, 26.¹⁰ Act. xiii. 46.

^c φυτεύσας B. ^f χωρὶς παρ. δὲ F.H.I. Statim αὐτοῖς pro αὐτὸς A.B.C. D.E.F.I. αὐτοὺς H. ^g τοῦ οἴκου C. ^h οὐ γάρ ἐστι] οὐκ ἔστι D.E. Mox φησὶ om. iidem. ⁱ βαλεῖν C. ^k πρῶτον] νῦν πρῶτον Edd. nūc deest in omnibus. ὑμῖν ἀναγκ. πρῶτον λαλ. C. ^l κρίνετε Veron. Sav. Mor. repugnantibus iis. ^m ἐν accessit ex A.B.D.E.F.H. ⁿ ὁ Ἰησοῦς C.D.E. ^o θαυματουργήσαντα H. ^p δ. πρῶτον ἐκείνους] Sic A.B.F.H. Cat. δ. ἐκεί-
νους πρῶτον Edd. πρῶτον δεχθῆναι (sic) ἐκείνους I. δεχθῆναι πρῶτον Ἰουδαίους C. Idem pro ἡμᾶς, τοὺς ἐξ ἔθνων habet. ^q ἐστὶν om. C. ^r γεγόνασιν C. ^s κἀντ. σ. τιμὴν A.B.F.H.I. κἀντ. τιμὴν σ. D.E. σ. κἀντ. τιμὴν Edd. ^t κλη-
θῆναι] + εἶδε C. Mox φησὶν ἐκλήθημεν pro φ. κληθῆναι idem. ^v μόνον om. I. ^w ἡμετέρας] ἡμῶν C.

ἐκλήθημεν καὶ ἐσώθημεν; Οὐκ ἂν πρὸς ἐκείνων, ἀλλ' ἐν τῇ προσ-
 ηκούσῃ τάξει. Διὸ καὶ ὅτε *τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, οὐκ εἶπεν
 γὰρ ὡς, πορεύεσθε πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου
 Ἰσραὴλ, ἀλλὰ, ¹¹ "Πορεύεσθε μᾶλλον ²πρὸς τὰ πρόβατα"
^aδεικνὺς ὅτι καὶ πρὸς ἐκείνα δεῖ μετὰ ταῦτα ἀπελθεῖν. Καὶ
 Παῦλος πάλιν οὐκ εἶπεν, ^bὑμῖν ἀναγκαῖον ἦν λαληθῆναι τὸν B
 λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ', ¹² "Ὑμῖν ^dἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαλη-
 θῆναι τὸν λόγον," δεικνὺς ὅτι ^cκαὶ ἐκ δευτέρου καὶ ἡμῖν. Ταῦτα
 δὲ καὶ ἐγίνετο καὶ ἐλέγετο, ἵνα ^fμηδὲ ἀναίσχυτον ἔχωσιν ἐκεί-
 νοι πρόφασιν ὡς παροφθέντες, καὶ διὰ τοῦτο μὴ πιστεύσαντες.
 Διὰ δὲ τοῦτο καὶ πάντα προειδὼς ὁ Χριστὸς, ὅμως πρὸς αὐ-
 τοὺς παρεγένετο πρῶτος.

¹³ "Εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλουτος κόσμος, καὶ τὸ
 ἥττημα αὐτῶν πλούτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα αὐ-
 τῶν;" Ἐνταῦθα πρὸς χάριν αὐτοῖς διαλέγεται. Καὶ γὰρ εἰ
 μυριάκις παρέπεσον οὗτοι, οὐκ ἂν ἐσώθη τὰ ἔθνη, εἰ μὴ πίστιν
 ἐπέδειξαντο ὥσπερ οὖν ^hοὐδ' ἂν Ἰουδαῖοι ἀπώλοντο, εἰ μὴ
 ἠπίστησαν καὶ ἐφίλονεῖκισαν. Ἀλλ', ὅπερ ἔφην, παραμυ- C
 θεῖται αὐτοὺς κειμένους, ἐκ περιουσίας παρασκευάζων θαρρεῖν
 ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, εἰ μετάθοιτο. Εἰ ⁱγὰρ ὅτε, φησί,
 (166) προσέκρουσαν, τοσοῦτοι σωτηρίας ἀπῆλυσαν, καὶ ἐν τῷ ^kἐκ-
 βληθῆναι ἐκείνους τοσοῦτοι ἐκλήθησαν, ἐνόησον τί ^lἔσται, ὅταν
 ἐπιστρέψωσιν. Ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ὅταν ἐπιστρέψωσιν.
 Οὐ γὰρ εἶπε, πόσῳ μᾶλλον ἢ ἐπιστροφή αὐτῶν, οὐδὲ ἢ μετα-
 βολὴ αὐτῶν, οὐδὲ τὸ κατόρθωμα αὐτῶν, ἀλλὰ, "πόσῳ μᾶλλον
 τὸ πλήρωμα αὐτῶν," τουτέστιν, ^mὅταν πάντες εἰσιέναι μέλλωσι.
 Τοῦτο δὲ εἶπε, δεικνὺς καὶ τότε τὸ πλεόν τῆς χάριτος ἐσόμενον,
 καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ θεοῦ, ⁿκαὶ σχεδὸν τὸ πᾶν. ¹⁴ "Ὑμῖν ^oγὰρ D
 λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ^pὅσον μὲν ρεῖμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος,
 τὴν διακονίαν μου δοξάζω, εἴ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα,

¹¹ Matth. x. 6.

¹² Act. xiii. 46.

¹³ v. 12.

¹⁴ v. 13, 14.

^x τοῖς μ. ἔλεγεν] τοὺς μαθητὰς ἀπίστευεν D. E. ^y ἀπλῶς] + τὸ C.
^z Haec πρὸς τὰ πρόβατα, quae aberant, sunt in libris omnibus et Cat. ^a δει-
 κνὺς om. A. B. F. H. I. δηλῶν pro δεικνὺς D. E. Vulgatum firmat Cat. ^b ὑμῖν
 ἀν. pro ἀν. ὑμῖν A. B. D. E. F. H. I. Statim ἦν accessit ex A. B. E. H. I. ὑμῖν ἦν
 ἀν. C. ^c τοῦ θεοῦ est in A. B. D. E. F. H. non in Edd. Statim καὶ pro ἀλλ'
 H. ^d ἦν om. C. Mox τὸν λόγον accessit ex A. B. D. E. F. I. ^e καὶ om. I.
 καὶ μετὰ ταῦτα ἡμῖν. ταῦτα δὲ C. ^f μηδὲ] μὴ C. ^g ἐπέδειξαντο pro
 ἐπέδειξαντο omnes. ἐσώθησαν et ἐπέδειξαντο Cat. ^h οὐδ' ἂν Ἰουδ.] Sic A. B.
 C. F. H. I. οὐδ' ἂν οἱ Ἰουδ. D. E. οἱ Ἰουδαῖοι οὐκ ἂν Edd. ⁱ γὰρ ὅτε] ὅτι I.
^k ἀποβληθῆναι C. Mox ἐσώθησαν pro ἐκλήθησαν idem. ^l ἔσται C. Mox
 quae vulgo desiderantur, ἀλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως ὅταν ἐπιστρέψωσιν, ex hoc uno
 libro assumimus. ^m ὅταν . . . μέλλωσι] Sic A. B. D. E. F. H. I. ὅτε . . . μέλ-
 λουσι Edd. ⁿ καὶ om. C. ^o γὰρ] δὲ C. ^p εἰμι ἐγὼ] οὖν ἐγὼ εἰμι C.

καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.” Πάλιν ὑποψίας πονηρὰς ἐαυτὸν ἀπαλλάττει ἐσπούδακε. Καὶ δοκεῖ μὲν ἐπιπλήττειν τοῖς ἐξ ἐθνῶν, καὶ ταπεινῶν αὐτῶν τὰ φρονήματα, ἥρμα δὲ παρακινεῖ τὸν Ἰουδαῖον. Καὶ περιέρχεται μὲν ζητῶν περιστείλαι καὶ παραμυθῆσθαι τὴν τοσαύτην αὐτῶν ἀπώλειαν, οὐδὲν δὲ εὐρίσκει διὰ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. Καὶ γὰρ ἐξ ὧν εἴρηκε, Εμείζονος ἦσαν κατηγορίας ἄξιοι, ὅταν τὰ αὐτοῖς ἐντρεπισμένα ἕτεροι σφόδρα αὐτῶν ἀποδέοντες εἰληφότες ᾖσι. Διὰ δὲ τοῦτο ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν μεταβαίνει, καὶ μέσον παρεντίθησι τὸν περὶ τούτων λόγον, ἐνδείχασθαι βουλόμενος, ὅτι πάντα ταῦτα λέγει, ἵνα αὐτοὺς μετριάξιν παιδεύσῃ. Ἐπαινῶ γὰρ ὑμᾶς, φησὶ, διὰ δύο ταῦτα· δι’ ἐν μὲν, ὅτι ἀνάγκην ἔχω τὴν διακονίαν ὑμῶν ἐγκεχειρισμένος· δι’ ἕτερον δὲ, ἵνα δι’ ὑμῶν ἑτέρους σώσω. Καὶ οὐ λέγει, τοὺς ἀδελφούς μου, τοὺς συγγενεῖς μου, ἀλλὰ, “τὴν σάρκα.” Εἶτα τὴν φιλονεικίαν αὐτῶν ἐνδείκνυμενος, οὐ λέγει, εἰ πως πείσω, ἀλλὰ, “παραζηλώσω καὶ σώσω,” καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἅπαντας, ἀλλὰ, “τινας ἐξ αὐτῶν.” οὕτως ἦσαν σκληροί. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιτιμῇσι δὲ λαμπρὰ δέκνυνσι πάλιν τὰ τῶν ἐθνῶν· εἶγε καὶ αἴτιοι γίνονται σωτηρίας αὐτοῖς, καὶ οὐ διὰ τῶν αὐτῶν· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὅτοις ἐξ ἀπιστίας, οὗτοι δὲ ἐκείνοις ἀπὸ πίστεως πρόξενον γίνονται τῶν ἀγαθῶν. Ὅθεν δοκεῖ καὶ ἰσάζειν καὶ πλεονεκτεῖν τὰ τῶν ἐθνῶν. Τί γὰρ ἂν εἶποις, ὦ Ἰουδαῖε; εἰ μὴ ἐξεβλήθημεν ἡμεῖς, οὐκ ἂν ἐκλήθητε εὐθέως ὑμεῖς; Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν· εἰ μὴ ἐσώθην ἐγὼ, οὐκ ἂν ἐζήλωσας σύ. Εἰ δὲ καὶ ὁ πλεονεκτοῦμεν βούλει μαθεῖν, ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ πιστεῦσαι, σὺ δὲ σώζω· σὺ δὲ προσκερουκὼς, πάροδον ἡμῖν δέδωκας σοῦ προτέραν.

Εἶτα πάλιν καὶ αἰσθόμενος ὅτι καθήψατο αὐτῶν, τὸ πρότερον ἀναλαμβάνει, καὶ φησιν· ¹⁵ “Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἢ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;” Ἀλλὰ καὶ τοῦτο αὐτοὺς καταδικάζει πάλιν, εἶγε ἄλλοι μὲν ἐκ

15 v. 15.

¹ τοῖς] τοὺς H. Cat. Mox αὐτῶν om. A. ² ἄξιοι] + πῶς δὲ ἐμείζονος D.E. ³ αὐτοῖς A.B.F.H. ⁴ διαβαίνει I. ⁵ πάντα ταῦτα pro ταῦτα πάντα A.B.C.F.I. Cat. ⁶ Haec ἀλλὰ παραζ. καὶ σώσω desunt in A.B.F.H.I. ⁷ ἅπαντας pro πάντας A.B.D.E.F.H. Cat. ⁸ αὐτῇ] + δὲ D. Cat. Mox δὲ om. D.E. Cat. ⁹ εἶγε] εἰ γὰρ A.B.F.H.I. Cat. ¹⁰ εἰ δὲ et mox γίνονται C. ¹¹ καὶ] ἄλλ' A. καὶ om. Cat. ¹² τοῖς C. ¹³ γίνονται] καθίστανται D.E. γίνονται a pr. man. C. ¹⁴ εἰ] ἐπὶ εἰ C. D. E. ¹⁵ τὸ αὐτὸ pro τοῦτο δὲ omnes. ¹⁶ pro ὁ A.B.C.F.H. Cat. Statim πλεονεκτῶ τοῦτο βούλει μ. I. ¹⁷ αἰσθανόμενος B.C. ¹⁸ αὐτοῖς H.

τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν ἰκέρδανον, οὗτοι δὲ καὶ οὐδὲ ἐκ τῶν κατορθωμάτων ἐτέρων ὠφελήθησαν. Εἰ δὲ τὸ ἐξ ἀνάγκης C συμβὰν, τοῦτο ἐκείνων εἶναι φησι, μὴ θαυμάσης· ἵνα γὰρ καὶ τούτους, ὃ πολλὰκις εἶπον, καταστείλῃ, κἀκείνους προτρέψῃ, οὕτω σχηματίζει τὸν λόγον. "Ὅπερ ἵγάρ ἔφθην εἰπὼν, "εἰ καὶ μυριάκις ἀπεβλήθησαν Ἰουδαῖοι, πίστιν δὲ μὴ ἐπεδείξαντο τὰ ἔθνη, οὐκ ἂν ἐσώθησάν ποτε. Ἀλλὰ τῷ ἡσθενηκότι παρίσταται μέρει, καὶ βοηθεῖ τῷ πεπονηκότι. "Ὅρα δὲ καὶ ἐν οἷς ὁ χαρίζεται, διὰ ῥημάτων αὐτοὺς παραμυθούμενον μόνον. "Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν, φησί, καταλλαγὴ κόσμου." Καὶ τί τοῦτο πρὸς Ἰουδαίους; "Τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν;" Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτό τι πρὸς ἐκείνους, εἰ μὴ προσελήφθησαν. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· εἰ ὀργιζόμενος αὐτοῖς, ἵτοσαῦτα ἐχαρίσατο ἐτέροις, ὅταν αὐτοῖς καταλλαγῇ, τί οὐ χαριεῖται; Ἀλλ' ὥσπερ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν οὐ διὰ τὴν πρόσληψιν αὐτῶν, οὕτως οὐδὲ ἡ σωτηρία νῦν ἡ ἡμετέρα δι' αὐτοὺς· ἀλλ' ἐξεβλήθησαν μὲν ἐκ τῆς ἀνοίας αὐτῶν, ἐσώθημεν δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως ἡμεῖς, καὶ τῆς ἀνωθεν χάριτος. Ἐν τούτων δὲ οὐδὲν ἐκείνους ὠφελῆσαι δυνήσεται, εἰ μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιδείξαιοντο πίστιν. Πλὴν ἄλλὰ τὰ αὐτῷ συνήθη ποιῶν, E προάγει τὸν λόγον εἰς ἕτερον ἐγκώμιον, οὐκ ὃν ἐγκώμιον, (167) ἀλλὰ δοκοῦν εἶναι μόνον, τοὺς ἀρίστους τῶν ἱατρῶν μιμούμενος, οἱ τοσαῦτα παραμυθοῦνται τοὺς κάμνοντας, ὅσα ἡ τῆς ἀρρωστίας ὑενδίδωσι φύσις. Τί γὰρ φησιν; 16 "Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἀγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ρίζα ἀγία, καὶ οἱ κλάδοι" ἀπαρχὴν ἐνταῦθα καὶ ρίζαν καλῶν, αὐτοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τοὺς προφῆτας, τοὺς πατριάρχας, τοὺς ἐπὶ τῆς παλαιᾶς εὐδοκιμηκότας ἅπαντας· κλάδους δὲ τοὺς ἐξ αὐτῶν πιστεῦσαντας. Εἰτα ἐπειδὴ ἀντέπιπτεν αὐτῷ τὸ πολυ- 648 λους ἡπιστηκέναι, ὅρα πῶς ἄλλοι αὐτὸ ὑποτέμνεται, καὶ

16 γ. 16.

¹ ἐκέρδανον C. ² οὐδὲ ἐκ τῶν κατ. ἐτ. ὠφ.] Sic omnes. ἐκ τῶν ἐτ. κατ. οὐκ ὠφ. Veron. Sav. Mor. οὐδὲ ἐκ τῶν ἐτ. κατ. ὠφ. Ben. ³ γὰρ καὶ H. ⁴ εἰ καὶ] Sic A.B.C.F.H.I. Cat. κἀν Edd. ⁵ ποτὲ om. I. ⁶ χαρίζεται] + ὅπως χαρίζεται I. ⁷ παραμυθούμενον B.E.F. παραμυθούμενος Edd. αὐτὸν παραμυθούμενον pro αὐτοὺς παραμυθούμενος Cat. Statim μόνον om. C. Veron. ⁸ ἐκείνους] + αὐτοὺς C. ⁹ τοιαῦτα C. ¹⁰ ἡ σωτηρία νῦν pro νῦν ἡ σ. B.C.D.E.F.H.I. Cat. ¹¹ ἐβλήθησαν C. Mox post αὐτῶν add. ἐκείνοι Cat. ¹² τούτων] τοῦτο C. ¹³ ἐπιδείξαιτο B. ἐπιδείξονται C. ἐπιδείξαντο F.H.I. Cat. ¹⁴ ἐτέρων A.B.F.H.I. ἕτερον tuetur Cat. ¹⁵ δίδωσι C. ¹⁶ ἀγία om. C. ¹⁷ Haec τοὺς περὶ τὸν Ἀβραάμ—Ἰακώβ desunt in A.B.D.E.F.H.I. τοὺς περὶ τὸν Ἀβρ. (omissis ceteris) habet Cat. ¹⁸ πάλιν αὐτὸ ἔπ.] Sic C. πάλιν αὐτοὺς ἔπ. (ἐπ. H.) ceteri. αὐτὸ πάλιν ἔπ. Edd. πάλιν ἔπ. αὐτὸ Cat.

φῃσιν· ¹⁷ “Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν.” Καὶ μὴν ἄνω ἔλεγε, ὅτι οἱ πλείους ἀπώλοντο, καὶ ὀλίγοι διεσώθησαν· πῶς ^d οὖν ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν ἀπολλυμένων τὸ, “τινές,” τέθεικας, ὅπερ ὀλιγότητός ἐστιν ἐμφαντικόν; Οὐκ ἐμάντῳ, φησὶ, περιπίπτων, ἀλλὰ θεραπεῦσαι ἑσπεύδων καὶ ἀνακτήσασθαι τοὺς πεπονηκότας. Εἶδες πῶς διὰ παντὸς τοῦ χωρίου τοῦτο δέικνται κατασκευάζων, τὸ βούλεσθαι παραμυθῆσασθαι αὐτούς; Βκάν ἀνέλῃς αὐτὸ, πολλὰ ἔψεται τὰ ἐναντιώματα. Σὺ δέ μοι σκόπει αὐτοῦ τὴν σοφίαν, πῶς δοκῶν ὑπὲρ αὐτῶν λέγειν, καὶ ^b παραμυθίας αὐτοῖς ἐπινοεῖν, ⁱ καὶ πλήττει λανθανόντως, καὶ πάσης ἀπολογίας δέικνυσιν ἐσπερημένους, ἀπὸ τῆς ρίζης, ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς. Ἐννόησον γὰρ πανηρίαν τῶν κλάδων, ^k ὅταν μὴδὲ ρίζαν ἔχοντες γλυκεῖαν, μιμῶνται αὐτὴν καὶ τὴν κακίαν τοῦ φυράματος, ὅταν μὴδὲ ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς ^l μεταβάλληται. “Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν.” Καὶ μὴν τὸ πλεόν ἐξεκλάσθη· ἀλλ’, ὅπερ ἔφην, βούλεται αὐτοὺς παραμυθεῖσθαι. Διὰ τοῦτο οὐδὲ παρ’ αὐτοῦ, ἀλλὰ παρ’ ἐκείνων εἰσάγει τὸν ^C λόγον, καὶ ἐν τούτῳ λανθανόντως αὐτῶν καθικνούμενος, καὶ δεικνὺς τῆς τοῦ Ἀβραάμ συγγενείας ἐκπεπτωκότας. Τοῦτο γὰρ ἦν, ὃ ἐσπευδεν εἰπεῖν, ὅτι οὐδὲν κοινὸν πρὸς ^m ἐκείνους ἔχουσιν. Εἰ γὰρ ἀγία ἡ ρίζα, οὗτοι δὲ οὐχ ἄγιοι, ἄρα πόρρω τῆς ρίζης οὗτοι. Εἶτα δοκῶν ⁿ παραμυθεῖσθαι τὸν Ἰουδαῖον, πάλιν πλήττει διὰ τῆς κατηγορίας τοὺς ἐξ ἐθνῶν. Εἰπὼν γὰρ, “Εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν,” ἐπήγαγε· “Σὺ δὲ ἀγριέλαιος ὢν, ἐνεκεντρίσθης.” “Ὅσῳ γὰρ ἂν εὐτελὲς ^o ἢ ὁ ἐξ ἐθνῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ὁ Ἰουδαῖος ἀλγεί, ταῖς αὐτοῦ τούτων ^D δέντρυφῶντα ὀρώων. Κακείνῳ δὲ οὐ τοσαύτη ἀπὸ τῆς εὐτελείας ἡ αἰσχύνῃ, ὅση ἀπὸ τῆς μεταβολῆς ἡ τιμὴ. Καὶ σκόπει ^p σοφίαν. Οὐκ εἶπεν, ἐνεφυτεύθης, ἀλλ’, “ἐνεκεντρίσθης,” ἐν τούτῳ πάλιν δάκνων τὸν Ἰουδαῖον, καὶ δεικνὺς ἐν τῷ ^q δένδρῳ τῷ αὐτοῦ τὸν ἐξ ἐθνῶν ἐστηκότα, καὶ τούτον ^r κείμενον χαμαί. Διόπερ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη, οὐδὲ εἰπὼν, “ἐνεκεντρίσθης,”

17 v. 17.

^c τῶν κλάδων om. C. ^d οὖν om. H. Cat. ^e ἔθηκες H. Μοχ ἐμφαντικὸν F. ^f ἑσπεύδων] θέλων C. ^g τοῦτο δ. pro δ. τοῦτο A.B.C.H. Cat. ^h παραμυθίας B.C.D.E.F.H. παραμυθίαν Edd. ⁱ καὶ accessit ex nostris omnibus. ^k ὅταν et μιμῶνται libri omnes et Cat. ^l ὅτι et μιμῶνται Edd. ^m μεταβάλληται B.C.D.E. μεταβάλληται Edd. ⁿ ἐκείνους A.B.C.D.E.F.I. Cat. ἐκείνους Edd. ^o παραμυθεῖσθαι pro παραμυθῆσασθαι B.C.F.H.I. Cat. ^p ἢ om. B.F.H. Μοχ τοσούτων H. ^q τὴν σοφίαν C. ^r δ. τῷ αὐτοῦ αὐτοῦ δ. C. ^s δεικνύμενον H. In marg. autem correxit Dav. Hoesehelius κείμενον.

ἀπὸ ἀλλάγῃ, καίτοι τὸ πᾶν ἔδηλωσε τούτῳ· ἀλλ' ὁμως ἐνδια-
τρίβει τῇ εὐημερίᾳ τούτου, καὶ εὐρύνει τὴν εὐδοκίμησιν, λέγων·
“Καὶ συγκοινωνὸς τῆς ρίζης καὶ τῆς πίστεως τῆς ἐλαίας
ἐγένον.” Καὶ δοκεῖ μὲν αὐτὸν ἐν τάξει προσθήκης τεθεικέναι·
δείκνυσιν δὲ οὐδὲν αὐτὸν ταύτῃ παραβλαπτόμενον, ἀλλὰ τὸ πᾶν Ε
ἔχοντα, ὅσον εἶχεν ὁ κλάδος ὁ ἐκ τῆς ρίζης ἀναβάς. “Ἴνα γὰρ
μὴ ἀκούσας, “σὺ δὲ ἐνεκεντρίσθης,” ἡλαττώσθαι αὐτὸν ὡμι-
σης, πρὸς τὸν ἐμφυτον κλάδον συγκρίνων, ὅρα πῶς αὐτὸν ἐξισοῖ
λέγων· “συγκοινωνὸς τῆς ρίζης καὶ τῆς πίστεως τῆς ἐλαίας
ἐγένον” τουτέστιν, εἰς τὴν αὐτὴν κατέστης εὐγένειαν, εἰς τὴν
αὐτὴν φύσιν. Εἰτα ἐπιπλήξας, καὶ εἰπὼν, 18 “Μὴ κατακαυχῶ
τῶν κλάδων.” δοκεῖ μὲν παραμυθεῖσθαι τὸν Ἰουδαῖον, δείκνυσιν
δὲ αὐτοῦ τὸ εὐτελὲς καὶ τὴν πολλὴν ἀτιμίαν. Διὰ τοῦτο οὐδὲ
εἶπε, μὴ καυχῶ, ἰὰ ἀλλὰ, “μὴ κατακαυχῶ,” μὴ κατ' ἐκείνων
καυχῶ, ὥστε αὐτοὺς ἀπορρηῆσαι· καὶ γὰρ εἰς τὰ ἐκείνων ἔστηκας, 649
τῶν ἐκείνων ἀπολαύεις. Ὅρας πῶς δοκεῖ μὲν ἐπιπλήττειν
αὐτοῖς, δάκνει δὲ ἐκείνους; “Εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, φησὶν, οὐ
σὺ τὴν ρίζαν βυστάζεις, ἀλλ' ἡ ρίζα σέ.” Τί οὖν πρὸς τοὺς
κλάδους τοῦτο τοὺς ἐκκοπέντας; Οὐδέν. Ὅπερ γὰρ ἔφθην
εἰπὼν, σκιάν τινα παραμυθίας ἀσθενῆ δοκῶν ἐπινοεῖν, καὶ ἐν
(168) αὐτῷ τῷ πρὸς τὸν ἐξ ἐθνῶν ἀποτείνεσθαι, καιρίαν αὐτοῖς διδῶσι
πληγὴν. Εἰπὼν γὰρ, “μὴ κατακαυχῶ,” καὶ ὅτι “εἰ και-
χᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ρίζαν βυστάζεις,” ἔδειξε τῷ Ἰουδαίῳ, ὅτι
καυχήσεως ἄξια τὰ γεγεννημένα, εἰ καὶ μὴ κατακαυχᾶσθαι δεῖ·
καὶ διεγείρων αὐτὸν καὶ παροξύνων εἰς πίστιν, καὶ ἐν τάξει Β
συνηγόρου βάλλων, καὶ δεικνὺς αὐτῷ τὴν ζημίαν, ἣν ὑπέμεινε,
καὶ ὅτι τὰ ἐκείνων κατέχουσιν ἕτεροι.

19 “Ἐρεῖς οὖν, φησὶν, ἐξεκλίσθησαν ἑκκλάδοι, ἵνα ἐγὼ
ἐγκεντρίσθω.” Πάλιν ἐν τάξει ἀντιθέσεως τὸ ἐναντίον τῷ
προτέρῳ κατασκευάζει, δεικνὺς ὅτι καὶ τὰ μικρῷ πρόσθεν
εἰρημένα οὐχὶ προηγουμένως ἔλεγεν, ἀλλ' ἐφελκόμενος αὐτούς.

18 v. 18.

19 v. 19.

* ἐδήλωσεν ἐν τούτῳ C.I. Cat. † αὐτὸ A.B.C.D.E.F. Cat. ‡ ὡμισης
F.H.I. Cat. § καὶ συγκ. Edd. καὶ om. B.C.D.E.F. Cat. ¶ αὐτῆς H.
et bis C. Mox καὶ εἰς τὴν I. † ἀλλὰ om. B.F.H.I. Statim haec μὴ κατακ.
μὴ κατ' ἐκείνων καυχῶ desunt in A.B.D.F.H.I. non in Cat. ‡ τῶν] καὶ τῶν
C. § τοῦτους A.B.D.E.H. Cat. Statim δάκνειν H. ¶ γὰρ] δι' ὅτι I.
α ὅτι εἰ καυχᾶσαι] Sic B. ὅτι καυχᾶσαι A.F.H. εἰ καυχᾶσαι D.E.I. ὅτι εἰ
κατακαυχᾶσαι vulgo. † βυστάζεις] + ἀλλ' ἡ ρίζα σε I. ‡ καὶ om. D.E.
† φησὶν accessit ex omnibus. § οἱ κλάδοι D.E. † πρόσθεν pro ἐμπροσθεν
A.B.D.E.F.H.I. Cat. Mox προηγουμένως A.H.

Οὐκέτι ἰγάρ τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἢ σωτηρίᾳ τοῖς ἔθνεσιν, οὐδὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμος, οὐδὲ διὰ τοῦτο Ἐσώθημεν ἐπειδὴ ἔπεσον, ἀλλὰ τουναντίον. Καὶ δείκνυσι προηγουμένην ἰκαὶ τὴν εἰς τὰ ἔθνη πρόνοιαν, εἰ καὶ ἡδοκεῖ ἑτέρως σχηματίζειν τὰ εἰρημένα· καὶ ὅλον τὸ χωρίον δι' ἀντιθέσεως ὑφαίνει, ὁ αὐτὸν ἀπαλλάττων τῆς κατὰ τὴν ἀπέχθειαν ὑπονοίας, καὶ εὐπαράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον. 20 “Καλῶς.” Ἐπῆνεσε τὸ εἰρημένον· εἶτα ἔκαὶ φοβεῖ πάλιν λέγων· “Τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἑνεκεντρίσθης.” Ἴδού πάλιν ἕτερον ἐγκώμιον, καὶ ἑκείνων κατηγορία. Ἀλλὰ πάλιν αὐτῶν καταστέλλει τὸ φύσημα, ἐπάγων καὶ λέγων· “Μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ.” Οὐ γὰρ φύσεως τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ πίστεως καὶ ἀπιστίας. Καὶ δοκεῖ μὲν πάλιν ἐπιστομίζειν τὸν ἐξ ἐθνῶν, διδάσκει δὲ τὸν Ἰουδαῖον, ὅτι οὐ δεῖ τῇ τῆς φύσεως συγγενείᾳ προσέχειν. Διὸ καὶ ἐπάγει, “μὴ ὑψηλοφρόνει” καὶ οὐκ εἶπε, ταπεινοῦ, ἀλλὰ, “φοβοῦ” ἢ γὰρ ἀπόνοια καταφρόνησιν ἐμποιεῖ καὶ ῥαθυμίαν. Εἶτα μέλλων ἐκτραγωδεῖν αὐτῶν τὴν συμφορὰν, ὥστε ἄνεπαχθέστεροι ποιῆσαι τὸν λόγον, ἐν τάξει τῆς πρὸς ἑκείνων ἐπιτιμήσεως αὐτὸ τίθησιν οὕτω λέγων· 21 “Εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν Ἐκλάδων οὐκ ἐφέισατο” καὶ οὐκ εἶπεν, οὐδὲ σοῦ φείσεται, ἀλλὰ, “Μὴ πῶς οὐδὲ σοῦ φείσεται” ὑποτεμονόμενος τοῦ λόγου τὸ φορτικόν, καὶ ποιῶν ἐναγώνιον εἶναι τὸν πιστὸν, κἀκείνους ἐφέλκόμενος, καὶ τούτους καταστέλλων. 22 “Ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σέ, χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνης τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ.” Οὐκ εἶπεν, Ἴδε οὖν κατόρθωμα σὸν, Ἴδε οὖν πόνους σούς, ἀλλὰ θεοῦ φιλανθρωπίαν, δεικνὺς ὅτι τὸ πᾶν τῆς χάριτος τῆς ἄνωθεν γέγονε, καὶ παρασκευάζων τρέμειν. Ἡ γὰρ ὑπόθεσις τῆς καυχήσεως, αὕτη σε ποιεῖτω δεδοικέναι.

20 γ. 20.

21 γ. 21.

22 γ. 22.

¹ γάρ] + φησι D.E. Statim τῷ αὐτῷ Edd. ἴσ. τῷ αὐτῶν Sav. marg. “Utraque lectio bene habere videtur.” Montef. Libri omnes τῷ αὐτῶν.
² ἐπῆσαν C.H.I. ³ καὶ om. C.I. ⁴ δοκεῖ ἰ. σχηματίζειν] ἰ. σχηματίζει C.
⁵ ὑφαίνει C. ⁶ αὐτὸν] + ὁμοῦ I. ⁷ καὶ om. C. ⁸ ἐνεκεν.] ἰσθης C.
⁹ ἕτερον] + τούτων D.E. ¹⁰ ἐκείνων] + πάλιν C. ¹¹ καταστέλλων τὸ φ.
¹² ἐπάγει λέγων ὅτι μὴ I. ¹³ ὑψηλὰ φρόνει bis C. ¹⁴ τῆς φύσεως om. C.
¹⁵ ἀνεπαχθῆ C. ¹⁶ ἐκείνους B. ¹⁷ μηδὲ I. ¹⁸ εἶναι τὸν π. πρὸ τὸν π. αἰῶνα A.B.C.E.F.H.I. Cat. Statim κἀκείνων I. ¹⁹ ἐπιμείνης A.E.H. ἐπιμένους C.
²⁰ καὶ οὐκ Edd. καὶ deest in omnibus. ²¹ τὸ κατόρθ. C. Statim ἴδε τοὺς π. σ. idem. ²² αὕτη σε ποιεῖτω δ.] Sic I. Cat. αὕτη (αὐτῇ C.) σε ποιεῖ τὸ δ. B.C. αὕτη σοι ποιεῖ τὸ δ. D.E. αὕτη ἐποίεις τῷ δ. H. αὐτῆς ἐποίεις τὸ δ. Veron. αὕτη σε ποιεῖ δ. Sav. Mor. Ben. consentientibus, ut videtur, A.F.

¹Ἐπειδὴ γὰρ χρηστὸς περὶ σέ γέγονεν ὁ δεσπότης, διὰ τοῦτο ⁶⁵⁰φοβοῦ· οὐ γὰρ ἀκίνητά σοι μένει τὰ ἀγαθὰ, ἐὰν ῥαθυμῆς ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἐκείνοις τὰ κακὰ, ἐὰν ^hμεταβάλλωνται. Καὶ γὰρ σὺ, φησὶν, ἐὰν ¹μὴ ἐπιμείνης τῇ πίστει, ἐκκοπήσῃ. ²³“Καὶ ἐκείνοι δὲ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται.” Οὐ γὰρ ὁ θεὸς αὐτοὺς ἐξέκοψεν, ἀλλ’ αὐτοὶ ἐξεκλάσθησαν καὶ ^kκατέπεσον. Καὶ καλῶς εἶπεν, “ἐξεκλάσθησαν”· οὐδέποτε γὰρ οὕτως αὐτοὺς ἐξέβαλε, καίτοι πολλὰ πολλάκις ἡμαρτηκότας. Εἶδες ὅσον τῆς προαιρέσεως τὸ κύρος; πόση τῆς γνώμης ἡ ἐξουσία; Οὐδὲν γὰρ τούτων ἀκίνητον, οὔτε τὸ σὸν ^Bκαλὸν, οὔτε τὸ ἐκείνου κακόν. Εἶδες πῶς καὶ ἐκείνου ἀπογινώσκοντα ἀνέστησε, καὶ τοῦτον θαρροῦντα κατέστειλε; Μῆτε γὰρ σὺ ἀποτομίαν ἀκούων, ἀπαγορεύσῃς· μῆτε σὺ ^mχρηστότητα, θαρρήσῃς. Διὰ τοῦτο σὲ ⁿἀποτόμως ἐξέκοψεν, ἵνα ποθήσῃς ἐπανελθεῖν διὰ τοῦτο περὶ σέ χρηστότητα ^oἐπεδείξατο, ἵνα ἐπιμείνης. Καὶ οὐκ εἶπε, τῇ πίστει, ἀλλὰ, “τῇ χρηστότητι,” τουτέστιν, ^pἐὰν ἄξια τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας πράττῃς· οὐ γὰρ πίστεως δεῖ μόνον. Ὅρᾳς πῶς ^qοὔτε ἐκείνους ἀφήκε κεῖσθαι, οὔτε τούτους μέγα φρονεῖν, ἀλλὰ καὶ παρεξήλωσε τούτους ^rπάλιν δι’ ἐκείνων, δοὺς τῷ Ἰουδαίῳ ^Cστῆναι ^sεἰς τὸν τούτου τόπον, καθάπερ ἐκείνος ^tπροκατέλαβε (169) τὸ τούτου χωρίον; Καὶ τὸν μὲν ἐξ ἐθνῶν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων φοβεῖ καὶ τῶν ἐκείνοις συμβεβηκότων, ἵνα μὴ ἐπαίρωνται κατ’ αὐτοῦ· τὸν δὲ Ἰουδαῖον ἀπὸ τῶν τῷ Ἑλληνι παρασχεθέντων θαρρεῖν παρασκευάζει. Καὶ γὰρ ^wκαὶ σὺ ἐκκοπήσῃ, φησὶν, ἐὰν ^xῥαθυμῆς· καὶ γὰρ ὁ Ἰουδαῖος ἐξέκοπή· καὶ ἐκείνος ἐγκεντρισθήσεται, ἐὰν ^yσπουδαῖς· καὶ γὰρ ^zκαὶ σὺ ἐγκεντρίσθῃς. Πάνν ^aδὲ συνετῶς ὅλον τὸν λόγον πρὸς τὸν ἐξ ἐθνῶν τρέπει, ^bὅπερ αἰε ποιεῖν εἴωθεν, ἐν τῇ τῶν ἰσχυροτέρων ἐπιπλήξει τοὺς ^D

23 v. 23.

¹ ἐπειδὴ pro ἐπεὶ A.B.D.E.F.H.I. ² ῥαθυμῆσῃς C. ^h μεταβάλλωνται A.C.F.H.I. ¹ μὴ] οὐκ I. Mox ἐκείνοι δὲ C.D.E. ^k κατέπεσον pro ἐπεσον D.E. Cat. ἔπεισαν C. In ceteris haec καὶ κατέπεσον—ἐξεκλάσθησαν exciderunt. ^l οὐδέπω γὰρ I. Statim οὕτως αὐτοὺς Cat. secundum conjecturam Savilii. αὐτοὺς οὕτως inverso ord. C.D.E. ^m τῇ χρηστότητι I. ⁿ ἀποτ.] οὐκ ἀποτ. A.D.E.F.H.I. et ex corr. C. Vulgatum firmat Cat. ^o ἐπεδείξατο pro ἐνεδ. A.B.C.D.E.H.I. Cat. ^p ἐὰν pro ἂν A.B.D.E.H.I. Cat. ^q οὐδὲ C.E. et bis D. ^r πάλιν om. I. ^s εἰς om. ante corr. C. ^t προκατέλαβε pro προκατέλαβε C.D.E. ^v αὐτοῦ pro αὐτῶν A.B.D.F.H. et ante corr. E. ^w καί, quod aberat ante Montef. est in B.C.D.E.F.H.I. Cat. ^x ῥαθυμῆσῃς C. Statim καὶ γὰρ καὶ δ' I. D. καὶ γὰρ καὶ I. I. ^y σπουδαῖς] (ἢ) A.B.F.H.I. ἡλώσῃ Cat. ^z καὶ aberat ante Montef. repugnantibus libris. ^a δὲ] γε I. ^b ὅπερ pro ἄπερ B.C.D.E.F.H.I. Cat.

ἀσθενεῖς διορθούμενος. Τοῦτο καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς ἐργάζεται, περὶ τῆς τῶν σιτίων διαλεγόμενος παρατηρήσεως.

Εἶτα καὶ ἐκ τῶν παρελθόντων αὐτὸ κατασκευάζει, οὐκ ἀπὸ τῶν μελλόντων μόνον ὅπερ μᾶλλον ἐπειθε τὸν ἀκροατὴν. Καὶ μέλλων λογισμῶν ἀκολουθίαν ἁκινεῖν ἀναντίρρητον, πρότερον ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως τὴν ἀπόδειξιν τίθησιν. Εἰ γὰρ καὶ ἀπεκόπησαν καὶ ἀπερρίφησαν, καὶ ἄλλοι τὰ αὐτῶν προκατέλαβον, μηδὲ οὕτως ἀπογνῶς, “Δυνατὸς γὰρ ἐστὶ, ἴφησι, πάλιν ὁ θεὸς ἐγκεντρίσῃ αὐτούς,” ἔο καὶ τὰ ὑπὲρ ἐλπίδα Ε ποιῶν. Εἰ δὲ καὶ πραγμάτων τάξιν ζητεῖς, καὶ λογισμῶν ἀκολουθίαν, ἔχεις οἰκοθεν τὸ ὑπόδειγμα μετὰ πλείονος τῆς περιουσίας. ²⁴ “Εἰ γὰρ σὺ, φησὶν, ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκότης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι ἢ οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθῇσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;” Εἰ γὰρ τὸ παρὰ φύσιν ἴσχυσεν ἡ πίστις, πολλῷ μᾶλλον τὸ κατὰ φύσιν. Εἰ γὰρ οὗτος τῶν κατὰ φύσιν αὐτοῦ ἰπατέρων ἐκκοπεῖς, ἦλθε ἡ παρὰ φύσιν πρὸς Ἀβραάμ, πολλῷ ⁶⁵¹ μᾶλλον σὺ τὸ οἰκεῖον ἀπολαβεῖν δυνήσῃ. Ἐκ τούτου γὰρ ἐθνικοῦ τὸ κακὸν κατὰ φύσιν· ἀγριελαῖος γὰρ κατὰ φύσιν ἦν· τὸ δὲ καλὸν, παρὰ φύσιν· παρὰ φύσιν γὰρ ἐνεκεντρίσθη τῷ Ἀβραάμ· σοῦ δὲ τοῦναντίον τὸ καλὸν κατὰ φύσιν· οὐ γὰρ ἐν ἄλλοτρίᾳ ῥίζῃ, ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς, ἀλλ’ ἐν οἰκείᾳ παγήσῃ, ἐὰν βουλευθῇς ἐπανελθεῖν. Ὅτινος οὖν ἂν εἴης ἄξιος, ὅταν τοῦ ἐθνικοῦ τὸ παρὰ φύσιν δυνηθέντος, σὺ τὸ κατὰ φύσιν μὴ ἰσχύσῃς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο προδῶς; Εἶτα ἐπειδὴ εἶπε, “παρὰ φύσιν,” ῥκαὶ, “ἐνεκεντρίσθης,” ἵνα μὴ πλέον τι τὸν Ἰουδαῖον ἔχειν νομίζῃς, πάλιν αὐτὸ διορθοῦται, λέγων καὶ αὐτὸν ἐγκεντρίζεσθαι. “ῥ Πόσῳ μᾶλλον οὗτοι, φησὶν, οἱ κατὰ φύσιν Β ἐγκεντρισθῇσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;” Καὶ πάλιν, “Δυνατὸς ὁ θεὸς ἐγκεντρίσῃ αὐτούς.” Καὶ πρὸ τούτου δὲ φησιν, ὅτι ἐὰν

24 v. 24.

^c παρασκευάζει I. Veron. Statim καὶ οὐκ Edd. καὶ damnant omnes. ^d καὶ τὴν omnes. τηρεῖν Edd. * ἀπερρίφησαν A.B.C.D.E. Cat. ἀπερρίφθησαν Edd. ἴφησι om. a. pr. man. C. Statim ὁ θ. πάλιν hoc ord. idem. πάλιν ὁ θ. φησι I. ἔο om. B.D.E.F.H.I. Retinet Cat. ὁ καὶ τὰ διὰ καὶ ταῦτα C. ^h οἱ (οἱ F.) κ. φ. ἐγκεντρίσθῃσονται Sic nostri omnes et Mosq. Edebatur ἐὰν κ. φ. ἐγκεντρίσθῃσι. ἰπατέρων] παρ’ ἑτέρων D.E.F.H. ἡ παρὰ φύσιν om. I. ^l τοῦ μὲν γὰρ ἐθ. τὸ κ. I. Sic A.B.C.D.E.H. τοῦ γὰρ ἐθ. τὸ μὲν κ. Edd. τοῦ μὲν γὰρ ἐθ. τὸ μὲν κ. F. Cat. τοῦ γὰρ ἐθ. τὸ κ. I. ^m ἦν] ἂν I. Statim τὸ δὲ καλὸν—παρὰ φύσιν γὰρ om. idem. ⁿ ῥίξῃ]+ε C. ^o τίνος] τίς A. Mox ἀξίος συγγνώμης Edd. συγγνώμης deest in nostris omnibus et Cat. ^p καὶ om. B. Statim ἐνεκεντρίσθη A.D.E.F.H.I. Cat. et ante corr. B. ^q αὐτὸν C. ^r πόσῳ]+γὰρ C.D.E.

μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται. Παρὰ φύσιν δὲ καὶ κατὰ φύσιν ὅταν ἀκούσῃς αὐτοῦ συνεχῶς λέγοντος, μὴ τὴν ἀκίνητον ταύτην φύσιν νόμιζε λέγειν αὐτὸν, ἄλλὰ τὸ εἰκὸς καὶ τὸ ἀκόλουθον, καὶ τὸ ἀπεικὸς πάλιν τούτοις ὁδηλοῦν τοῖς ὀνόμασιν. Οὐ γὰρ ^ωφυσικὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ μὴ τοιαῦτα, ἀλλὰ γνώμης καὶ προαιρέσεως μόνης. Σκόπει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ ἀνεπαχθές. Εἰπὼν γάρ, ²ὅτι καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ, εἰ μὴ ἐπιμείνωσι τῇ πίστει, καὶ οὗτοι ἐγκεντρισθήσονται, εἰ μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, τὸ σκυθρωπότερον ἀφείς, τὸ χρηστότερον ^ς κατασκευάζει, καὶ εἰς αὐτὸ τελευτᾷ, μεγάλας τοῖς Ἰουδαίοις ὑποφαίνων ἐλπίδας, εἰ βουλευθείεν. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων ²⁵ “Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τούτου, ἵνα μὴ ᾗτε παρ’ ἑαυτοῖς φρόνιμοι.” μυστήριον ἐνταῦθα τὸ ἀγνοοῦμενον καὶ ἀπόρρητον λέγων, καὶ πολὺ μὲν τὸ θαῦμα, πολὺ δὲ τὸ παράδοξον ἔχον. ²⁶ ὥσπερ καὶ ἀλλαχού φησιν ²⁶ “Ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα.” Τί οὖν ἐστὶ τὸ μυστήριον; “Ὅτι πῶρως ²ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν.” Ἐνταῦθα πάλιν πλήττει τὸν Ἰουδαῖον, δοκῶν καταστέλλειν τὸν ἐξ ἔθνων. ^οὉ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν ἔλεγεν, ὅτι οὐκ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἀπιστία, ἀλλ’ ἐκ μέρους, ^ωὥσπερ ὅταν λέγῃ ²⁷ “Εἰ δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλὰ ἀπὸ μέρους.” Οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα ^δ τοῦτό φησιν, ὅπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν “Οὐκ ἀπόσστο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω” καὶ πάλιν “Τί οὖν; ἔπταισαν ἵνα πέσωσι; Μὴ γένοιτο.” Τούτο ^δ δὲ καὶ ἐνταῦθα λέγει ὅτι οὐχ ὁλόκληρον ἀνασπᾶται τὸ ἔθνος, (170) ἀλλὰ καὶ ἤδη πολλοὶ ἐπίστευσαν, καὶ μέλλουσι πάλιν πιστεῖν.

Εἰτα ἐπειδὴ ^ς μέγα ἐπηγγείλατο, φέρει μάρτυρα τὸν προφήτην οὕτω λέγοντα. “Ὅτι μὲν γὰρ πῶρως γέγονεν, οὐ παράγει ἑμαρτυρίαν καὶ γὰρ ὁῦλον ἅπασιν ἦν ὅτι δὲ πιστεύουσιν καὶ σωθήσονται, τὸν Ἡσαΐαν πάλιν εἰσάγει βοῶντα καὶ

25 v. 25.

26 1 Cor. xv. 51.

27 2 Cor. ii. 5.

^ο ταύτην om. C. ² ἀλλὰ καὶ τὸ Edd. καὶ deest in omnibus. ^ω ὁῦλον C. ^ω φυσικὰ pro φύσει A.B.D.E.H.I. Cat. receptum a Montef. ^ς ἔτι om. C. ^γ υποφαίνων pro ὑφαίνων omnes. ² ὅπερ B. ^α ἀπὸ μ. τῷ Ἰ. pro τῷ Ἰ. ἀπὸ μ. omnes. ^δ ὥσπερ] καὶ ὥσπερ C. ^ς ἀλλὰ ἀπὸ A.D.E. ἀλλ’ ἐκ F. ἀλλ’ ἀπὸ Edd. Post μέρους Editi addunt haec: ἵνα μὴ ἐπιβάρυν πάντας ὑμᾶς καὶ, εἰ μὴ ὑμῶν πῶτον (πῶτον om. C.) ἀπὸ μέρους ἐμπελησθῶ: quae desunt in nostris excepto C. omnibus. ^δ τοῦτο φ. pro φ. τοῦτο omnes. Statim ὥσπερ ἀν. I. ^ς μεγάλα I. ^γ λέγων a pr. man. C. Statim μὲν om. C. ^ς μάρτυρα C.

λέγοντα, ὅτι ²⁸ “Ἦξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει
 ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ.” Εἶτα τὸ ἱπαρασσημον τῆς σωτηρίας
 652 τιθεῖς, ἵνα μὴ τις εἰς τοὺς ἔμπροσθεν αὐτὸ χρόνους ἐλκύσῃ καὶ
 κσυζεύξῃ, φησί. ²⁹ “Καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ’ ἐμοῦ διαθήκη,
 ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν” οὐχ ὅταν περιτμηθῶσιν,
 οὐχ ὅταν θύσωσιν, οὐχ ὅταν τὰ ἄλλα νόμιμα ποιῶσιν, ἀλλ’
 ὅταν ἀμαρτημάτων ἀφέσεως τύχωσιν. Εἰ τοίνυν τοῦτο ἐπήγ-
 γελται, γέγονε δὲ ἐπ’ αὐτῶν οὐδέπω, οὐδὲ ἀπήλαυσαν τῆς διὰ
 τοῦ βαπτίσματος ἀφέσεως, πάντως ἔσται· διὸ καὶ ἐπήγαγεν·
 30 “Ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλήσις τοῦ θεοῦ.”
 Καὶ οὐδὲ τοῦτω μόνον αὐτοὺς παραμυθεῖται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡδῇ
 συμβεβηκότι· καὶ ὅπερ ἐξ ἀκολουθίας συνέβη, τοῦτο ὡς προη-
 B γούμενον τίθησιν, οὕτω λέγων ³¹ “Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον
 ἐχθροὶ δι’ ὑμᾶς, κατὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς
 πατέρας.” Ἰνα γὰρ μὴ φησῶται ὁ ἐξ ἐθνῶν, λέγων, ἐγὼ
 ἔστηκα· μὴ μοι λέγε, τί ἂν ἐγένετο, ἀλλὰ τί γέγονε· καὶ
 “ἐντεύθεν αὐτὸν καταστέλλει λέγων, “Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον
 ἐχθροὶ δι’ ὑμᾶς.” Ἐπειδὴ γὰρ ὑμεῖς ἐκλήθητε, φιλονεικότεροι
 γεγόνασιν ἐκεῖνοι. Ἄλλ’ ὅμως ὁ θεὸς οὐδὲ οὕτως ἀνέκοψεν
 ὑμῶν τὴν κλήσιν, ὅλλ’ ἀναμένει πάντας τοὺς ἐξ ἐθνῶν μέλλον-
 τας πιστεύειν εἰσελθεῖν, καὶ τότε κἀκεῖνοι ἥξουσιν. Εἶτα
 C χαρίζεται ὅτινα αὐτοῖς καὶ ἑτέραν χάριν λέγων· “Ἡ Κατὰ
 δὲ τὴν ἐκλογὴν ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.” Καὶ τί τοῦτο;
 Ἦ ἔνθα μὲν γὰρ ἐχθροὶ, ἡ κόλασις αὐτῶν ἔνθα δὲ ἀγαπητοὶ,
 οὐδὲν πρὸς αὐτοὺς ἡ τῶν προγόνων ἀρετὴ, εἰ μὴ πιστεύσωσιν.
 Ἄλλ’ ὅμως, ὅπερ ἔφη, οὐ πάντῃ ρήμασιν αὐτοὺς παραμυ-
 θούμενος, ἵνα ἐφελκυσθῇ. Διὸ καὶ ἐτέρωθεν κατασκευάζων
 τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον, φησὶν· ³² “Ὡς περ ἡ γὰρ ὑμεῖς ποτε
 ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, ὡννὶ δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ·
 D οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν τῷ ὑμῶν ἐλεεί, ἵνα καὶ
 αὐτοὶ ἐλεηθῶσι. Συνέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς
 ἀπειθείαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ.” Δείκνυσιν ἐνταῦθα τοὺς

28 v. 26.

29 v. 27.

30 v. 29.

31 v. 28.

32 v. 30—32.

^h ὅτι accessit ex A.B.D.E.F.H.I. et corr. C. ⁱ παρασσημον] ἐπαθλον C.
^k συνάξῃ C. ^l οὐδὲ] οὐδέπω δὲ C. Mox ἀμεταμέλητα τοῦ θεοῦ τὰ χ. καὶ ἡ
 κλήσις. καὶ οὐδ’ ἐν τούτῳ ἰδεν. ^m ὑμᾶς H.I. et ante corr. A. ⁿ ἐντεύθεν]
 εὐθέως C. ^o ἀλλὰ μένει ἔ. Cat. ^p τίνα αὐτοῖς κ. ἔ. χ.] Sic A.B.D.E.
 F.H.I. Cat. καὶ ἔ. αὐτοῖς τίνα χ. C. καὶ ἔ. τίνα χ. αὐτοῖς Bdd. ^q κατὰ δὲ τ. ἐκλ.
 om. A. ^r ἐνταῦθα H. ^s ἔφην omnes. ἔφθην εἰπὼν Edd. ^t γὰρ om.
 B.F.I. Mosq. ὥς περ γὰρ καὶ ὑμεῖς tacite dederunt Mor. Ben. ^v νῦν C.D.E.
^w καὶ οὗτοι νῦν] νῦν καὶ οὗτοι I. νῦν om. C.D.E. ^x ὑμῶν C.D.E. ἡμέ-
 τερῳ I. ^y ὁ θ. τοὺς π. προ τοὺς π. ὁ θ. omnes.

ἐξ ἐθνῶν πρότερον κεκλημένους, εἴτα ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησαν, τοὺς Ἰουδαίους ἐκλεγέντας, καὶ ^zτὸ αὐτὸ πάλιν συμβὰν μετὰ ταῦτα· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἠθέλησαν ^aοἱ Ἰουδαῖοι πιστεῦσαι, πάλιν προσήχθη τὰ ἔθνη. Ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου ἵσταται, οὐδὲ εἰς τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν καταστρέφει τὸ πᾶν, ἀλλ' εἰς τὸ ^bκαὶ αὐτοὺς ἐλεσθῆναι πάλιν. Ὅρα πόσον δίδωσι τοῖς ἐξ ἐθνῶν ὅσον ἔμπροσθεν Ἰουδαίοις. Ἐπειδὴ γὰρ ὑμεῖς ἠπειθήσατε, φησὶν, οἱ ἐξ ἐθνῶν ποτε, προσήλθον οἱ Ἰουδαῖοι· πάλιν ἐπειδὴ οὗτοι ^Eἠπειθήσαν, προσήλθετε ὑμεῖς. Οὐ μὴν εἰς τέλος ἀπολούνται· “Συνέκλεισε γὰρ ^dὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπειθειαν” τούτεστιν, ἤλεγξεν, ἀπέδειξεν ἀπειθοῦντας· οὐχ ἵνα μείνωσιν ἀπειθοῦντες, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἐτέρους διὰ τῆς ἐτέρων σῶσιν φιλονεικίας, τούτους δι' ἐκείνων, ^eκαὶ ἐκείνους διὰ τούτων. Σκόπει δέ. Ἠπειθήσατε ὑμεῖς, καὶ οὗτοι ἐσώθησαν· πάλιν οὗτοι ἠπειθήσαν, καὶ ὑμεῖς ἐσώθητε· οὐ μὴν οὕτως ἐσώθητε, ὡς πάλιν ἐξελεῖν, καθάπερ οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ὥστε αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι τῷ ζήλῳ ^fμένοντες.

- 33 “Ὁ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς 653
ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ.” Ἐνταῦθα ἐπὶ τοὺς προτέ-
(171) ρους χρόνους ἐπανελθὼν, καὶ τὴν ἄνωθεν τοῦ θεοῦ καταμαθῶν
οἰκονομίαν ^hτὴν ἐξ οὗπερ ὁ κόσμος ἐγένετο μέχρι τοῦ παρόντος,
καὶ λογισάμενος ⁱπῶς ποικίλως ἅπαντα ὠκονόμησεν, ἐξεπλάγη
καὶ ἀνεβύησε, πιστούμενος τοὺς ἀκούοντας, ὅτι ἔσται πάντως
ἅπερ εἶπεν. Οὐ γὰρ ἂν ^kἀνεβύησε καὶ ἐξεπλάγη, ^lεἰ μὴ πάν-
τως ἔμελλεν ἔσσεσθαι τούτο. Καὶ ὅτι μὲν βάθος ἐστίν, ^mοἶδε·
πόσον δέ, οὐκ οἶδε· θαυμάζοντος γὰρ ἐστίν ἡ ῥῆσις, οὐκ εἰδότες ^B
τὸ πᾶν. Θαυμάσας δὲ καὶ ἐκπλαγεὶς τὴν χρηστότητα, ⁿκατὰ
τὸ ἐγγχωροῦν αὐτῷ διὰ δύο τῶν ἐπιτατικῶν ὀνομάτων αὐτὴν
ἀνεκέρυξε, τοῦ πλούτου καὶ τοῦ βάθους· καὶ ἐξεπλάγη, ὅτι καὶ
ἠθέλησε καὶ ἴσχυσε ταῦτα, καὶ διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία
κατεσκεύασεν. “Ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ.” Οὐ
γὰρ μόνον ^oκαταληφθῆναι αὐτὰ ἀδύνατον, ἀλλ' οὐδὲ ἐρευνη-
θῆναι. “Καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.” Τούτεστιν, αἱ

33 v. 33.

^z τὸ] τούτο C. Mox μετὰ τούτου H. ^a οἱ, quod tacite recepit Montef. habent B.C.D.F.H.I. Cat. ^b καὶ αὐτοὺς οἰκ. I. ^c τοῖς Ἰουδ. Edd. re-
clamantibus libris. ^d Sic omnes. τοὺς πάντας εἰς ἀπ. ὁ θεὸς hoc ord. Edd.
^e καὶ ἐκείνους A.B.H.I. Cat. ἐκείνους Edd. ^f μένοντας H. ^g καταμαθῶν
omnes. κατανοήσας Edd. ^h τὴν] καὶ τὴν I. ⁱ πῶς] ὡς C. Statim ὅσατα
pro πάντα omnes. ^k ἐβύησε C.I. Cat. ^l εἰ μὴ] ἢ ὅτι C. Folium deest
in E. usque ad γίνεσθε αὐν p. 654 C. ^m οἶδε vel εἶδεν bis B.C.F.H.I. ⁿ καὶ
κατὰ Edd. καὶ om. C. Cat. erasum in A. ^o καταλειφθῆναι H. Cat. οὐ
καταληφ. αὐτὰ δυνατὸν C.

οἰκονομία· καὶ γὰρ ῥκαὶ αὐταὶ οὐ μόνον γνωσθῆναι, ἀλλ' οὐδὲ
ζητῆθῆναι δύνανται. Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ, φησὶν, εὗρον ἅπαντα,
ἀλλὰ μέρος μικρὸν, οὐ τὸ πᾶν· μόνος γὰρ αὐτὸς οἶδε τὰ αὐτοῦ
C σαφῶς. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· ³⁴ "Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ
τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ
ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ;" Ὁ δὲ λέγει, "τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι
οὕτω σοφὸς ὢν, οὐδὲ παρ' ἐτέρου σοφὸς ἐστίν, ἀλλ' αὐτὸς
ἐστίν ἡ πηγὴ τῶν ἁγαθῶν· καὶ τοσαῦτα ἐργασάμενος καὶ
χαρισάμενος ἡμῖν, οὐ παρ' ἐτέρου δανεισάμενος ταῦτα ἔδωκεν,
ἀλλ' οἰκοθεν ἀναβλύσας, οὐδὲ ἀμοιβὴν ὀφείλων τινί, ὥς εἰλη-
φύς τι παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς κατάρχων αἰετῶν ἐνεργεσιῶν.
Τοῦτο γὰρ μάλιστα ἐστὶ πλούτου, "τὸ καὶ ὑπερχεῖσθαι καὶ
μὴ δεῖσθαι ἐτέρου. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν· ³⁵ "Ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι'
D αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα." Αὐτὸς εὗρεν, αὐτὸς ἐποίησεν,
αὐτὸς συγκροτεῖ. Καὶ γὰρ καὶ πλούσιός ἐστι, καὶ οὐ δεῖται
παρ' ἐτέρου λαβεῖν· καὶ σοφός ἐστι, καὶ οὐ δεῖται συμβούλου.
Τί λέγω συμβούλου; Οὐδὲ εἰδέναι τις δύναται τὰ αὐτοῦ, ἀλλ'
ἢ μόνος αὐτὸς ὁ πλούσιος καὶ σοφός. Καὶ γὰρ πολλοῦ πλού-
του, τὸ τοὺς ἐξ ἐθνῶν ὑεπόρους οὕτω ποιῆσαι· καὶ πολλῆς
σοφίας, τὸ τοὺς Ἰουδαίων καταδεστέρους Ἰουδαίων κατα-
σκευάσαι διδασκάλους. Εἵτα, ἐπειδὴ ἐξεπλάγη, καὶ εὐχαριστίαν
ἀναφέρει λέγων· "Αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν."
Ὅταν γάρ τι τοιοῦτον λέγῃ μέγα καὶ ἄπορον, θαυμάζων εἰς
E δόξαν καταλήγει. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ ποιεῖ. Καὶ γὰρ
καὶ ἐκεῖ θαυμάσας, αὐτὸ δὴ τοῦτο ὅπερ καὶ ἐνταῦθα ἐπήγαγεν·
"Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὃ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς
εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν."

Ἐτούτον δὴ καὶ ἡμεῖς ἀμιώμεθα, καὶ πανταχοῦ τὸν θεὸν
δοξάζωμεν διὰ τῆς κατὰ τὸν βίον ἐπιμελείας, μηδὲ προγόνων

34 v. 34, 35.

35 v. 36.

ῥ καὶ accessit ex B.C.D.F.H.I. ῥ ἅπαν I. ῥ αὐτοῦ A.B.H. Cat. αὐτοῦ
Edd. ῥ τοῦτο A.B.D.F. ῥ ἁγαθῶν] αὐτῶν a pr. man. C. Statim καὶ τ.
ἐργ. καὶ om. idem. ῥ Sic omnes. ὡς παρ' αὐτοῦ εἰληφύς τι hoc ord. Edd.
ῥ τὸ καὶ] καὶ τὸ C. καὶ om. I. Statim ὑπερχεῖσθαι C.D. ῥ συγκροτεῖ
B.F.H.I. et ante corr. A. Edebatur συγκροτεῖ. Statim καὶ πλούσιος (om.
γὰρ καὶ) I. καὶ γὰρ πλ. C. ῥ οὕτως ἐυπόρους inverso ord. C.D.E. ῥ κατασκ.
διὸ. prō διὸ. κατασκ. A.B.D.F.H.I. Cat. ῥ ἄπορον libri omnes et Cat.
ἀπόρητον Edd. Mox εἰς δοξολογίαν κατ. C. ῥ ὃ ὢν εὐλ. ὃ ἐπὶ π. θ. εἰς τ.
a. C. Statim ἀμήν om. A. ῥ ΘΕΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ διὸν δοξάζειν τὸν θεόν,
ἀρετῆς ἐπιμελομένους καὶ ὁρθῶς ζῶντας· καὶ ὅτι οὐ δεῖ τοῖς τῶν προγόνων κατορ-
θώμασι θαρρεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίοις· καὶ τίνες οἱ ἀληθεῖς συγγενεῖς κατὰ πνεῦμα· καὶ
ὅτι δεῖ κατὰ πάντα μιμῆσθαι τὸν θεόν· καὶ περὶ ἐπικεικίας· καὶ ἔτι οὐδὲν βλάπτει
πρὸς ἐλεημοσύνην πενία. Veron. ῥ μιμώμεθα πανταχοῦ καὶ τ. θ. C. Statim
δοξάζομεν B.H.I.

ἀρεταῖς θαρρῶμεν, τὸ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους εἰδότες παράδειγμα. Οὐ γάρ ἐστιν, οὐκ ἔστιν αὕτη παρὰ Χριστιανοῖς ἡ συγγένεια, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα ἀγχιστεία. Οὕτω καὶ ὁ Σκύθης τοῦ Ἀβραάμ γίνεται παῖς, καὶ ὁ ἐκείνου παῖς τοῦ Σκύθου 654 πάλιν ἀλλοτριώτερος καθίσταται. Μὴ τοίνυν ἰπατέρων κατορθώμασι θαρρῶμεν, ἀλλὰ, καὶ θαυμαστὸν ἔχῃς τὸν γεγεννηκότα, μὴ νομίσης ἀρκεῖν σοι τοῦτο εἰς σωτηρίαν, ἢ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν, ἐὰν μὴ συγγενὴς αὐτῷ ἐγίνη κατὰ τοὺς τρόπους ὥσπερ οὖν καὶ φαῦλον ἔχῃς, μὴ ἠνόμιζε καταδικάζεσθαι ἐντεῦθεν καὶ αἰσχύνεσθαι, εἴγε τὰ κατὰ σαντὸν¹ διαθείης καλῶς. Τί γὰρ τῶν ἐθνῶν ἀτιμότερον; ἀλλ' ὅμως τῇ πίστει² ταχέως τῶν ἀγίων γεγόνاسι. Τί δὲ Ἰουδαίων οἰκετότερον; ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἀπιστίαν ἡλλοτριώθησαν. Ἐκείνη μὲν³ γὰρ ἡ συγγένεια φύσει⁴ ἐστὶ καὶ ἀνάγκης, καθ' ἣν πάντες ἐσμὲν συγγενεῖς⁵ B ἀπὸ⁶ γὰρ τοῦ Ἀδὰμ πάντες γεγόναμεν, καὶ οὐκ ἂν εἴη μᾶλλον ἕτερος ἐτέρου συγγενὴς, καὶ κατὰ τὸν τοῦ Ἀδὰμ καὶ κατὰ τὸν τοῦ Νῶε λόγον, καὶ κατὰ τὸν τῆς γῆς τῆς κοινῆς ἀπάντων μητέρος⁷ ἢ δὲ τῶν στεφάνων ἀξία συγγένεια, ἢ διαιροῦσα ἡμᾶς ἀπὸ τῶν φαύλων ἐστίν. Οὐ γὰρ ἐστὶ πάντα εἶναι συγγενεῖς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τοὺς ὁμοτρόπους⁸ οὐδὲ ἀδελφοὺς καλοῦμεν (172) τοὺς τὰς αὐτὰς λύσαντας ὠδῖνας ἡμῖν, ἀλλὰ τοὺς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἐπιδεικνυμένους. Οὕτω καὶ τέκνα θεοῦ καλεῖ ὁ Χριστὸς, οὕτω καὶ οἰοὺς διαβόλου πάλιν ἐξ ἐναντίας⁹ οὕτω καὶ ἀπειθείας, οὕτω καὶ ῥένης, οὕτω καὶ ἀπωλείας. Οὕτω καὶ Παύλου C Τιμόθεος ἐξ ἀρετῆς τέκνον ἐκαλεῖτο, τοῦ δὲ νιού τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ οὐδὲ ὄνομα ἴσμεν. Καίτοιγε ὁ μὲν κατὰ φύσιν ἦν αὐτῷ προσήκων¹⁰ ἀλλ' οὐδὲν ὄφελος¹¹ ὁ δὲ καὶ φύσει καὶ τόπῳ διεστηκώς¹² καὶ γὰρ Λυστρῶν πολίτης ἦν¹³ ἄλλ' ὅμως πάντων ἐγγύτερος γέγονε. Γενώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τῶν ἀγίων παῖδες, μᾶλλον δὲ¹⁴ γενώμεθα τοῦ θεοῦ παῖδες. Ὅτι γὰρ ἐστὶ καὶ¹⁵ τοῦ θεοῦ γενέσθαι παῖδας, ἄκουσον τί φησι¹⁶ 36 ὅτι Γίνεσθε οὖν

36 Matth. v. 48, 44.

* τοὺς Ἰουδ. Ἰουδαίων C. ἰπατέρων κατορθ. Sic C. κατορθ. πατέρων Edd. τοῖς παρ' ἐτέρων κατορθ. A.B.D.F.H.I. ἡ γῆν pro γῆν A.B.D.F.H. ἡ νομίσης C. Mox verba ἐντεῦθεν καὶ αἰσχύνεσθαι desunt in A.B.D.E.I. καὶ αἰσχύνεσθαι om. H. ἡ διαθείης pro διαθήης A.B.D.F.H.I. διᾶθη (sic) C. ἡ ταχέως om. D. Statim τῶν ἀγίων γεγόνاسι A.C.F.H.I. οἰκεῖοι τῶν ἀγ. γεγόνασι D. παῖδες τῶν ἀγ. γεγόνασι I. τῶν ἀγ. γεγόνασι συγγενεῖς B. Hoc edidit Montef. γεγόνασι συγγενεῖς (om. τῶν ἀγ.) Veron. Sav. Mor. ἡ γὰρ om. C. ἡ γὰρ τοῦ Ἀ. pro τοῦ Ἀ. γὰρ omnes. ἡ accessit ex A.B.C. D.F.I. Ita tacite Montef. ὁ οἰοὺς τέκνα H. Vid. Annot. ἡ ἀλλ' om. D. ἡ γενώμεθα et παῖδες om. I. τοῦ θεοῦ pro καὶ θεοῦ omnes. ἡ τοῦ accessit ex A.B.D.F.H.I.

τέλειοι, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς." Διὰ τοῦτο καὶ
 D πατέρα καλοῦμεν εὐχόμενοι, ὅχι τῆς χάριτος μόνον ἀναμιμνή-
 σκοντες ἑαυτοὺς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον τῆς
 τοιαύτης ὡς συγγενείας ποιῶμεν. Καὶ πῶς ἔστι, φησὶν, υἱὸν
 εἶναι θεοῦ; Πάντων ἀπηλλαγμένον τῶν παθῶν, ἐπιείκειαν ἐπι-
 δεικνύμενον περὶ τοὺς ὑβρίζοντας καὶ ἀδικούντας. "καὶ γὰρ ὁ
 πατὴρ ὁ σὸς τοιοῦτος περὶ τοῖς βλασφημοῦντάς ἐστι. Διὰ
 τοῦτο πολλὰ πολλάκις εἰπὼν, οὐδαμοῦ φησιν, "Ὅπως γέ-
 νησθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ὑμῶν" ἀλλ' ὅτε εἶπε, "Εὐχέσθε
 ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν
 ὑμᾶς," τότε ἐπήγαγε τοῦτο τὸ ἑπαθλον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως
 E ἡμᾶς προσάγει θεῷ καὶ ὁμοίους ποιεῖ, ὡς αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα.
 Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ὅταν λέγῃ, ³⁷ "Γίνεσθε μιμηταὶ τοῦ
 θεοῦ," κατὰ τοῦτο ἡμῖν δέει λέγει. Πάντων μὲν γὰρ χρεῖαν
 ἔχοντες τῶν κατορθωμάτων, μάλιστα δὲ φιλανθρωπίας καὶ ἡμε-
 ρότητος, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ πολλῆς δεόμεθα φιλανθρωπίας. Καὶ
 γὰρ πολλὰ καθ' ἑκάστην πλημμελοῦμεν ἁτὴν ἡμέραν· διὸ καὶ
 πολλοῦ ἡμῖν δεῖ τοῦ ἐλέου. Ὅτι δὲ παλὺ καὶ ἔλαττον οὐ τῷ
 μέτρῳ τῶν διδομένων κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τῆς οὐσίας τῶν
 παρεχόντων. Μὴ τοίνυν μήτε ὁ πλουτῶν μέγα φρονεῖτω,
 655 μήτε ὁ πένης καταπιπτέτω ὡς ὀλίγα παρέχων· πολλάκις γὰρ
 οὗτος ἐκείνου πλείονα δέδωκεν. Οὐδὲ ταλανίζειν ἑαυτοὺς χρὴ
 διὰ τὴν πενίαν· καὶ γὰρ ἑυκολωτέραν ἡμῖν ποιεῖ τὴν ἐλεημο-
 σύνην. Ὁ μὲν γὰρ πολλὰ κεκτημένος, καὶ ἀπονοία καὶ ἐπι-
 θυμία πλείονι κατέχεται τῶν ὄντων· ὁ δὲ ὀλίγα ἔχων, ἐκατέρας
 ταύτης ἀπηλλακταὶ τῆς τυραννίδος· διὸ καὶ πλείονας ἀφορμὰς
 εὐρίσκει τοῦ ποιεῖν εὖ. Καὶ γὰρ εἰς δεσμωτήριον οὗτος βα-
 διεῖται εὐκόλως, καὶ ἀρρωστοῦντας ἐπισκέψεται, καὶ ποτήριον
 ἡ ψυχροῦ δώσει· ἐκεῖνος δὲ οὐδὲν τούτων καταδέξεται, ἅτε ὑπὸ
 B τοῦ πλούτου ἡ φλεγμαινῶν. Μὴ οὖν ἀθύμει διὰ τὴν πενίαν·

³⁷ Ephes. v. 1.

^t καὶ οὐχὶ Edd. καὶ om. A. B. C. D. E. F. H. Mox ἑαυτοὺς pro αὐτοὺς
 A. E. H. I. Ita tacite Montef. ^v ἐγγενείας C. ^w καὶ γὰρ] + καὶ C. D. E.
 Statim ὁ π. σου τοιοῦτος C. ^c οὐδαμῶς C. I. Mox γενήσεσθε C. ^y ὑμῶν
 A. D. E. Mox εἶπεν om. C. ^z ἐπήγαγε (+ λέγων I.) τοῦτο (τοῦτο om. C.)
 τὸ ἔ. pro τοῦτο τὸ ἔ. ἐπήγαγεν omnes. ^a τοῦτο pro τοῦτι omnes. ^b γέ-
 νησθε A. F. H. Ita clam ediderunt Mor. Ben. ^c τῆς φιλ. C. ^d τὴν
 om. C. ^e ἡμῖν δεῖ] δεῖ ἡμῖν C. D. E. Statim ἐλέου (ἐλαίου H.) pro ἐλέους
 A. B. D. E. F. H. I. ^f τό τε π. καὶ τὸ ἔλ. C. ^g οὐδὲ pro οὐ τοίνυν omnes.
^h εὐκολωτέρον H. ⁱ ἀθυμία I. ^k ποιεῖν εὖ pro εὖ ποιεῖν omnes. Statim
 καὶ γὰρ pro καὶ γὰρ καὶ A. B. C. D. E. H. I. Mox οὗτος om. C. ^l ψυχροῦν C.
^m καταδέχεται C. ⁿ φλεγμῶντος C.

καὶ γὰρ ^οκαὶ τὴν ἐμπορίαν Ῥσοι τῶν οὐρανῶν εὐκολωτέραν ἢ
 περία ποιεῖ. Κἂν ἡμῶν ἔχῃς, συναλγούσαν δὲ ἔχῃς ψυχὴν,
 καὶ τούτου σοι μισθὸς ἀποκείσεται. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος
 ἐπέτασσε κλαίειν μετὰ κλαιόντων, καὶ τοῖς δεσμίους ὡς ^νσυν-
 δεδεμένους εἶναι ἐκέλευσεν. Οὐ γὰρ τοῖς κλαίουσι μόνον φέρει
 τινὰ παραμυθίαν τὸ πολλοὺς εἶναι τοὺς συναλγούντας, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἐν ἄλλαις περιστάσεσιν οὖσι. Καὶ γὰρ ἔστιν ὅπου
 χρημάτων οὐκ ἔλαττον λόγος ἀνακτήσασθαι ἢ δύναται τὸν
 πεποννηκότα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ χρήματα ^κἐκέλευσε διδόναι
 ὁ θεὸς τοῖς δεομένοις, οὐχ ἵνα τὴν ἐκείνων πενίαν διορθώσῃ ^C
 μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡμᾶς διδάξῃ συναλγεῖν τοῖς τοῦ πλη-
 σίον κακοῖς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλάργυρος μισητὸς, οὐχ
 ὅτι περιορῇ τοὺς ἐν πτωχείᾳ μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ^γεἰς
 ὁμότητα ἀλείφεται καὶ ἀπανθρωπίαν πολλήν· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ
 χρημάτων ὑπεροπῶν δι' ἐκείνους, καὶ διὰ τοῦτο ^πποθητὸς, ὅτι
 ἐλεήμων γίνεται καὶ φιλόανθρωπος. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ὅταν
 μακαρίζῃ τοὺς ἐλεήμονας, οὐ τοὺς διὰ χρημάτων ἐλεούντας μόνον,
 ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ προαιρέσεως τοῦτο ποιούντας μακαρίζει
 καὶ ἐπαινεῖ. Ταύτην τοίνυν παρέχωμεν ἐπιτηδεΐαν πρὸς ἔλεον,
^ακαὶ πάντα ἔψεται τὰ ἀγαθὰ. Ὁ γὰρ ^βγνώμην φιλόανθρωπον ^D
 ἔχων καὶ ἐλεήμονα, κἂν χρήματα ἔχῃ, προήσεται, κἂν ἐν
 συμφοραῖς ἴδῃ τινὰ, κλαύσεται καὶ θρηνησεῖ, κἂν ἀδικουμένῳ
 περιτύχῃ, προστήσεται, κἂν ἐπηρεαζόμενον θεάσῃται, χεῖρα
 ὀρέξει. Τὸν γὰρ θησαυρὸν ἔχων τῶν ἀγαθῶν, ^ατὴν φιλόαν-
 θρωπον καὶ ἐλεήμονα ψυχὴν, ^επάντα ἐκείθεν ἀναβλύσει τὰ ὑπὲρ
 (173) τῶν ἀδελφῶν, καὶ πάντων ἀπολαύσεται τῶν παρὰ ^ττῷ θεῷ
 κειμένων μισθῶν. Ἴν' οὖν καὶ ἡμεῖς τούτων ἐπιτύχωμεν, πρὸ
 πάντων τὴν ψυχὴν ἡμερον κατασκευάσωμεν. Οὕτω γὰρ καὶ
 ἐνταῦθα ὄντες μυρία ἐργασόμεθα ἀγαθὰ, καὶ τῶν μελλόντων
 ἀπολαυσόμεθα στεφάνων· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ^E
 χάριτι καὶ φιλανθρωπῳίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι'

^ο καὶ accessit ex A.B.D.E.F.H.I. praeunte Montef. ^ρ σοι τῶν οὐρ. εὐκ.
 ἢ π. ποιεῖ pro τῶν οὐρ. εὐκ. σοι ποιεῖ ἢ πενία omnes. ^η μὴδὲν] + δι' Edd. δὲ
 om. B.C.D.E.H. ^τ ἔχεις D.E. ^α τούτου A.B.D.E.F.I. τούτο Veron.
 Sav. Mor. ^ε ἐπέτασσε B.D.E.F.H.I. ἐπέταξε Edd. ^ν συνδεδεμένος
 C.H. ^κ δύνησεται C. Statim πεποννηκότα pro πεπωνηκότα omnes. Ita edi-
 dit Montef. ^κ ἐκέλευσε δ. pro δ. ἐκέλευσε A.B.D.E.F.H. ἐκέλευσεν ὁ θ.
 παρέχειν (διδόναι in marg.) I. ^γ εἰς ὧμ. ἀλείφεται] ὁμότητα ἡμφίστας I.
^π ποθητὸς pro ποθεινὸς A.B.D.E.F.H.I. ^α καὶ πάντως ἐψ. ἀγαθὰ C. ^β γν.
 φιλ. pro φιλ. γνώμην omnes. ^ε ἔχει C. ^α τὸ φιλόανθρωπον ὑπὲρ τῶν
 ἀδελφῶν, omisissis interpositis I. ^ε καὶ πάντα C. ^τ τῷ θεῷ C.D.E.H.
 probante Dunseo. τοῦ θεοῦ vulgo. ^ε ἐργασόμεθα C.F. Mox ἀπολαύσωμεν
 B.D.E. ἀπολαύσωμεν C.F.

οὐ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

656

ΛΟΓΟΣ ΚΑ.

¹ Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.

ΠΟΛΛΑ περὶ τῆς τοῦ θεοῦ φιланθρωπίας διαλεχθεῖς, καὶ **Β** δείξας αὐτοῦ ^βτὴν ἄφατον κηδεμονίαν, καὶ τὴν ἀπόρρητον ἀγαθότητα καὶ οὐδὲ ἐρευνηθῆναι δυναμένην, αὐτὴν λοιπὸν ταύτην προβάλλεται, εἰς τὸ πείσαι τοὺς ἐνεργηθέντας ἀξίαν τῆς δωρεᾶς ἐπιδείξασθαι τὴν πολιτείαν. Καὶ τοσοῦτος ὢν καὶ τηλικούτος, οὐ παραιτεῖται παρακαλεῖν καὶ ταῦτα οὐχ ὑπὲρ ὧν ἐμελλεν αὐτὸς ἀπολαύειν, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἐκείνοι ^δκερδαίνειν εἶχον. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ αὐτὸς οὐ παραιτεῖται παρακαλεῖν, ὅπου γε καὶ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ θεοῦ προβάλλεται; Ἐπειδὴ γὰρ τὰ μυρία ^εὑμῖν ἐντεῦθεν, φησὶν, ἀγαθὰ, ἀπὸ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ θεοῦ, αὐτοὺς αἰδέσθητε, αὐτοὺς δυσωπήθητε. Καὶ γὰρ **Γ** αὐτοὶ τὴν ἱκετηρίαν τιθέασιν, ἵνα μηδὲν ἀνάξιον αὐτῶν ἐπιδείξῃσθε. Δι' αὐτῶν οὖν τούτων, φησί, παρακαλῶ, δι' ὧν ἐσώθητε ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν μεγάλην ἐνεργηθέντα ἐντρέψαι βουλόμενος, αὐτὸν τὸν ἐνεργηθέντα ἱκέτην ἀγάγοι. Καὶ τί παρακαλεῖς, εἰπέ μοι; "Παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν." Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, "θυσίαν," ἵνα μὴ τις νομίσῃ, ὅτι κατασφάζαι κελεύει τὰ σώματα, ταχέως ἐπήγαγε, "ζῶσαν." Εἶτα διαιρῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς, φησὶν, "ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν **Δ** λογικὴν λατρείαν ὑμῶν." Ἐκείνη γὰρ σωματικὴ, καὶ οὐ σφόδρα εὐάρεστος. ²"Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν," φησί; Καὶ πολλαχοῦ ^βἀλλαχοῦ φαίνεται διακρουόμενος αὐτάς. Ἄλλ' οὐχὶ ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκείνης διδομένης ταύτην ἐξήτει. Διὸ καὶ ἔλεγε, ³"Θυσία αἰνέσεως δοξάσει με" καὶ πάλιν, "Αἰνέσω τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου μετ' ὧδῆς, καὶ ἄρῃσι τῷ θεῷ ὑπὲρ μόσχον νέον, κέρατα ἐκφέροντα καὶ ὀπλάς."

¹ CAP. XII. v. 1.² Esai. i. 12.³ Psal. xlix. 23. lxxviii. 31, 32.

Hom. XXI. * ἁγίαν om. A. ^β τὴν ἄφατον—καὶ οὐδὲ] ἄφατον τὴν κ. καὶ τὴν ἀγαθότητα, οὐδὲ D.E. ^γ ἐμελλεν αὐτὸς pro αὐτὸς ἐμελλεν A.B.F.H.I. Cat. ^δ κερδαίνειν A.B.C.D.E.F.I. Cat. κερδανέν Edd. ^ε ἡμῖν C.H. ἡμῖν φησὶν ἐνταῦθα ἀγαθὰ C. ^ζ αὐτοὺς om. C. ^η ὥσπερ] + γὰρ H. ^θ ἀλλαχοῦ] καὶ ἀλλαχοῦ I. ἀλλαχοῦ om. C. ^ι ἀλλὰ καὶ] ἀλλ' C.

*Καὶ ἀλλαχοῦ ἐκβάλλων αὐτήν, καὶ λέγων, ⁴ “Μὴ ¹φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι;” ἐπήγαγε, “Θύσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰδέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου.” Εὐ-
 Οὕτω καὶ Παῦλος ἐνταῦθα ²κελεύει παραστήσαι τὰ σώματα θυσίαν ζώσαν. Καὶ πῶς αὖ γένοιτο ³τὸ σῶμα, φησὶ, θυσία;
^οΜηδὲν Ῥό ὀφθαλμὸς βλέπετω πονηρὸν, καὶ γέγονε θυσία·
 μηδὲν ἢ γλῶττα λαλεῖτω αἰσχροῦ, καὶ ⁹γέγονε προσφορά·
 μηδὲν ἢ χεὶρ πρᾶττέτω παράνομον, καὶ γέγονεν ὀλοκαύτωμα.
 Μᾶλλον δὲ οὐκ ἄρκει ταῦτα, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν
¹ἐργασίας δεῖ, ²ἵνα ἡ μὲν χεὶρ ἐλεημοσύνην ποιῇ, τὸ δὲ στόμα
 εὐλογῇ τοὺς ἐπηρεάζοντας, ἢ δὲ ἀκοή θείαις σχολάζῃ ³διηλεκῶς
 ἀκροάσιν. Ἡ γὰρ θυσία οὐδὲν ἔχει ἀκάθαρτον, ἢ θυσία
 ἀπαρχῇ τῶν ἄλλων ἐστὶ. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν καὶ χειρῶν καὶ ⁶⁵⁷
¹ποδῶν καὶ στόματος καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπαρχώμεθα
 τῷ θεῷ. Ἡ τοιαύτη θυσία ²εὐάρεστος, ὡς ἡ ³γε τῶν Ἰου-
 δαίων καὶ ἀκάθαρτος ἦν. ⁵“Αἱ θυσίαι γὰρ αὐτῶν, φησὶν,
 ἄρτος πένθους αὐτοῖς.” Ἀλλ’ οὐχὶ ἡ ἡμετέρα. Ἐκείνη τὸ
 τεθυμένον νεκρὸν ²ἀπέφηνεν· αὕτη τὸ τεθυμένον ζῶν ³ἐργά-
 ζεται. Ὅταν γὰρ νεκρώσωμεν ἡμῶν τὰ μέλη, τότε διηυσώμεθα
 ζῆν. Καὶνὸς γὰρ οὗτος τῆς θυσίας ὁ νόμος· διὸ καὶ παράδοξος
⁶τοῦ πυρὸς ὁ τρόπος. Οὐδὲ γὰρ ξύλων δεῖται καὶ ὕλης ὑπο-
 κειμένης, ἀλλ’ αὐτὸ καθ’ ἑαυτὸ ⁷εἴη τὸ πῦρ τὸ ἡμέτερον· καὶ
 οὐδὲ κατακαίει τὸ ἱερεῖον, ἀλλὰ μᾶλλον ⁸αὐτὸ ζωογονεῖ. Ταύ-
 την ἄνωθεν ⁹τὴν θυσίαν ὁ θεὸς ἐζητεῖ· διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ προ-
 φῆτης, ⁶“Θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον.” Καὶ οἱ
 (174) παῖδες ¹δὲ οἱ τρεῖς ταύτην προσήγον λέγοντες· ⁷“Οὐκ ἔστιν
 ἄρχων οὐδὲ προφήτης, ⁸οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι καὶ εὐρεῖν
⁹ἔλεος, ἀλλ’ ἐν ψυχῇ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως
 προσδεχθήμεν.”

4 Ibid. xlix. 13, 14.

5 Osee ix. 4.

6 Psal. l. 19.

7 Dan. iii. 38, 39.

* καὶ] + πάλιν H. ¹ φάγομαι D.E. Cat. φάγομεν H. ² κελεύει] λέγει I. Statim παραστήσαι A.B.C.E.F.H.I. Cat. παραστήσατε Edd. Post σώ-
 ματα add. ἡμῶν C. ³ τὸ] τοῦτο τὸ H. φησὶ τὸ σῶμα θ. hoc ord. A.C. τὸ
 σ. θυσία φησὶ I. ^ο μηδὲν] μηδενὸς bis C. ^ρ ὁ accessit ex C.D.E.I. Cat.
 et corr. A. Mox βλ. πονηρὸν προ πονηρὸν βλ. A.C.D.E.F.H.I. Cat. ⁹ γέ-
 γονε] + θυσία I. ¹ ἐνεργασίας a pr. man. B. ² ἵνα—εὐλογῇ] ἵνα ἡ μὲν
 γλῶττα εὐλογῇ C. ³ διηλεκῶς] αἰεὶ I. ⁴ ποδὸς I. ⁵ εὐάρεστῆσεως. ἢ
 δὲ γε τῶν Ἰ. ἀκάθαρτος. ὡν αἱ θ. αὐτῶν ἄρτος πένθους αὐτοῖς C. ⁶ γε om. A.
 7 οὐχὶ προ οὐχ A.B.F.H.I. ⁸ ἀπέφηνεν A.B.C.F.H.I. ἀπέφαιεν D.E. Cat.
 ἐναπέφηνεν Edd. ⁹ ἐργάζεται pro ἀπεργάζεται B.C.D.E.F.H.I. Cat. ἐργά-
 ζεται om. A. ¹⁰ τοῦ πυρὸς om. C. ¹¹ εἴη F.H. et ex corr. A. ¹² αὐτὸ om.
 C. Statim ζωογονεῖ pro ζωοποιεῖ omnes. ¹³ τὴν θ. ὁ θ. προ ὁ θ. τὴν θ.
 A.B.D.E.H.I. Statim ἐπεζητεῖ I. ¹⁴ δὲ om. C. Mox προσήγαγον C.I.
 15 οἱ προ οὐδὲ A.B.D.E.F.I. ¹⁶ ἔλεον F.H.

Σκόπει ¹δὲ πῶς καὶ ἐκάστη λέξει μετὰ πολλῆς κέχρηται τῆς ἀκριβείας. ^κΟὐ γὰρ εἶπε, ^λποιήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν, ἀλλὰ, “^μπαραστήσατε” ὡς ἂν εἰ ἔλεγε, μηδὲν ^νκοινὸν ἔχετε **C**λοιπὸν πρὸς αὐτά· ἐτέρῳ αὐτὰ ἐξεδώκατε. Καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἵππους τοὺς πολεμιστηρίους παριστῶντες, ^οοὐδὲν λοιπὸν κοινὸν πρὸς αὐτοὺς ἔχουσι. Καὶ σὺ τοίνυν παρέστησας τῷ πολέμῳ τῷ κατὰ τοῦ διαβόλου ^πτὰ μέλη, καὶ τῇ παρατάξει τῇ φοβερᾷ· μὴ κάθελκε ^ραὐτὰ πρὸς ἰδιωτικὰς διακονίας. Καὶ ἕτερον δὲ ἐκ τούτου δείκνυσιν, ὅτι ^ςκαὶ δόκιμα αὐτὰ δεῖ ποιεῖν, εἴγε παριστᾶν μέλλομεν. Οὐ γάρ τινι τῶν ἐπιγείων ἀνθρώπων, ἀλλ’ αὐτῷ παριστῶμεν αὐτὰ τῷ βασιλεῖ τῶν ὅλων θεῷ, οὐχ ἵνα πολεμῇ μόνον, ἀλλ’ ἵνα καὶ αὐτὸν ἐπικαθήμενον ἔχη τὸν βα-
Dσιλέα. Οὐδὲ γὰρ παραιτεῖται ^τἐπικαθῆσθαι τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τοῦτο βούλεται· καὶ ὅπερ βασιλεὺς οὐκ ἂν ἔλοιτο ὁμόδουλος ἡμῖν, τοῦτο ὁ τῶν ^θἀγγέλων δεσπότης αἰρεῖται. Ἐπεὶ οὖν καὶ παρίστασθαι μέλλει, καὶ θυσία ἐστὶ, πάντα μῶμον περιέλε· ὡς εἴη ἔχη μῶμον, οὐκέτ’ ἂν εἴη θυσία. Οὐδὲ γὰρ ὀφθαλμὸς δύναται τυθῆναι πορνικὰ βλέπων, οὐ χεὶρ παραστήναι ἀρπάζουσα καὶ πλεονεκτοῦσα, οὐ πόδες χωλὰ βαδίζοντες καὶ ἐπὶ θεάτρα ἀναβαίνοντες, οὐ γαστήρ τρυφῇ **E**δουλεύουσα, καὶ τῶν ἡδονῶν ^ιἀνάπτουσα τὰς ἐπιθυμίας, οὐ καρδία θυμὸν ἔχουσα καὶ ἔρωτα πορνικόν, οὐ γλῶττα αἰσχυρὰ φθεγγομένη. Διὸ χρὴ ^κπανταχόθεν μωμοσκοπεῖσθαι τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον. Εἰ γὰρ οἱ τὰς παλαιὰς ἀναφέροντες θυσίας ἐκελεύοντο πάντα περισκοπεῖν, ^λκαὶ οὔτε ὥτοπμητον, οὔτε κολοβόκερκον, οὔτε ψωραγριῶντα, οὔτε ^μλειχῆνα ἔχοντα ἐπετρέποντο ἀναφέρειν πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς τοὺς οὐ πρόβατα ἄλογα, ἀλλ’ ἑαυτοὺς ἀναφέροντας, πλείονα ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι χρὴ, καὶ ^νπάντοθεν εἶναι καθαρούς, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ
658 ἡμεῖς κατὰ Παῦλον λέγειν· ^ρ“Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ^ςἑμῆς ἀναλύσεως ἐφῆσθη.” Καὶ γὰρ θυσίας ἀπάσης καθαρώτερος ἦν διὸ καὶ σπονδῇ ἑαυτὸν ἐκάλει. Ἔσται δὲ τοῦτο, εἴαν ἀνέλωμεν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, εἴαν νεκρώσωμεν

¹ Lev. xii. 12, 13.

² 2 Tim. iv. 6.

¹ δὲ πῶς] ὅτι I. Statim καὶ accessit ex A.B.D.E.F.H.I.

^κ οὐ] οὐδὲ

C.D.E. ^λ ποιήσασθαι (sic) B. ^μ κ. ἔχετε λ. pro λοιπὸν κ. ἔχετε A.B.D.E.F.H.I. λοιπὸν om. C. ^ν οὐδὲνα A.H. λοιπὸν om. C.H. ^ρ τὰ σώματα C. ^ς αὐτὰ πρὸς ἰδ. A.B.D.E.F.H.I. πρὸς ἰδ. αὐτὰ Edd. ^τ καὶ om. C. Mox γε om. idem. ^θ ἐπικαθῆσαι B.C.F. Veron. ^ι ἀγγέλων] ὅλων C. βασιλεὺς pro δεσπότῃ C.D. ^κ ἀπαιτοῦσα A.B.D.E.F.H.I. ^λ πάντοθεν C. Statim ἀμωμον σκοπεῖσθαι B. ^μ λειχῆνα B.F. ^ν πανταχόθεν A. γ ἑμῆς om. D.E. τῆς ἀνυλ. μου C.

τὰ μέλη τὰ ἐπὶ *τῆς γῆς, εἰς σταυρώσωμεν τὸν κόσμον ἑαυτοῖς. Οὕτως οὐδὲ μαχαίρας δεησόμεθα λοιπὸν, οὐδὲ θυσιαστηρίου οὐδὲ πυρός· μᾶλλον δέ, τούτων ἀπάντων δεησόμεθα, πλὴν οὐ χειροποιήτων, ἀλλ' ἄνωθεν ἡμῖν ἅπαντα ἤξει, καὶ τὸ πῦρ ἄνωθεν καὶ ἡ μάχαιρα, καὶ ²τὸ θυσιαστήριον δὲ ἡμῖν ἔσται τοῦ οὐρανοῦ τὸ πλάτος. Εἰ γὰρ, τοῦ ³Ἡλίου θυσίαν ἀναφέροντος B αἰσθητὴν, λαμπρὺς ἄνωθεν κατενεχθεῖσα πάντα ἀνάλωσε, ⁴καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ σοῦ τοῦτο ἔσται· κἀν ⁵ἔχῃς τι διαρρέον καὶ βιωτικόν, ⁶προσάγῃς δὲ θυσίαν μετὰ γνώμης ὀρθῆς, κατελθὼν τοῦ πνεύματος τὸ πῦρ, καὶ τὸ βιωτικὸν ἐκεῖνο δαπανήσῃ, καὶ τὴν προσφορὰν ⁷ἀνίσχει πάσαν. Τί δέ ἐστι λογικὴ λατρεία; ⁸Ἡ πνευματικὴ διακονία, ἡ πολιτεία ἡ κατὰ Χριστόν. Καθάπερ οὖν ὁ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ διακονούμενος ⁹καὶ ἱερωμένος, οἷος ἂν ᾖ, συστέλλεται τότε, καὶ σεμνότερος γίνεται· οὕτω καὶ ἡμᾶς τὸν ἅπαντα βίον διακείσθαι χρὴ, ὡς λατρεύοντας καὶ ἱερωμένους. ¹⁰Ἔσται δὲ τοῦτο, C εἰς καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσφέρειν ¹¹αὐτῷ θύματα, καὶ ἱερεὺς τοῦ οἰκείου σώματος γίνῃ, καὶ ¹²τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς· οἷον, ὅταν σωφροσύνην προσενέγκῃς, ὅταν ἐλεημοσύνην, ὅταν ἐπιείκειαν καὶ ἀνεξικακίαν. Ταῦτα γὰρ ποιοῦν, ἀναφέρεις λογικὴν λατρείαν, τωτέστιν, οὐδὲν ἔχουσιν σωματικόν, οὐδὲν παχὺ, οὐδὲν αἰσθητόν.

Ἐπάρας ¹τοῖνν διὰ τῶν ὀνομάτων τὸν ἀκροατὴν, καὶ ἔκαστον ἱερέα ²τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς διὰ τῆς πολιτείας ἀποφύνας, λέγει καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ δυνατόν ³ταῦτα κατορθοῦν. Τίς οὖν ὁ τρόπος; ⁴“Μὴ συσχηματίζεσθε, φησὶ, τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν.” Καὶ D γὰρ χαμαίζηλον τὸ σχῆμα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ εὐτελὲς καὶ (175) πρόσκαιρον, ⁵οὐδὲν ἔχον ὑψηλόν, οὐδὲ διηκεκὲς ⁶οὐδὲ εὐθές, ἀλλὰ πάντα διεστραμμένα. Εἰ τοῖνν ὀρθὰ βούλει βαδίζειν, μὴ ⁷τυπώσης ἑαυτὸν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ παρόντος βίου· οὐδὲν

10 v. 2.

* τῆς, quod aberat ante Montef. est in A. B. C. D. E. H. I. * τὸ om. Veron. Sav. Mor. reclamantibus libris. Statim δὲ accessit ex A. B. C. D. E. F. I. ^b Ἡλία A. B. D. E. H. Ἡλίου Edd. ^c καὶ om. C. ^d ἔχῃ C. ^e προσάγῃς A. D. E. I. προσάγει B. F. H. προσάγῃς Edd. ^f ἀνίσχει Edd. ἀνίσχει Codd. ^g ἡ om. C. Mox ἡ πολιτεία κατὰ Xp. idem. ^h καὶ accessit ex A. B. C. D. E. F. I. Statim ἱερωμένος A. ⁱ αὐτῷ θύματα] σεαυτὸν θύμα C. D. E. χρήματα pro θύματα Veron. ^k τῆς] τὴν (sic) D. E. ^l τοῖνν] οὖν C. ^m τῆς] διὰ τῆς Edd. διὰ deest in omnibus. ⁿ ταῦτα pro πάντα omnes. ^o καὶ οὐδὲν Edd. et Cat. καὶ deest in A. B. D. E. F. H. I. ^p οὐδὲ pro οὐδὲν iidem. ^q ταπεινώσης I. Statim σεαυτὸν D. E. Cat. σεαυτῷ C.

γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ μένον καὶ βεβηκός ἐστι. Διὸ καὶ σχῆμα
ἐκάλεσεν αὐτό· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, ¹¹ "Παράγει τὸ σχῆμα
Ετοῦ κόσμου τούτου." Οὐδὲν γὰρ διαρκές· οὐδὲ πεπηγὸς ἔχει,
ἀλλὰ πάντα πρόσκαιρα. Διὸ καὶ, "τῷ αἰῶνι τούτῳ," εἶπε
διὰ τούτου μὲν τὸ ἐπίκηρον ¹² ὁμολῶν, διὰ δὲ τοῦ σχήματος τὸ
ἀνυπόστατον. Κἂν γὰρ πλοῦτον εἴπῃς, κἂν δόξαν εἴπῃς, κἂν σώ-
ματος ὄραν, κἂν τρυφήν, κἂν ἄλλ' ὅτιοις τῶν δοκούντων εἶναι
μεγάλων, σχῆμα μόνον ἐστίν, οὐ πράγματος ἀλήθεια, ἐπίδειξις
καὶ ¹³ προσωπεῖον, ¹⁴ οὐχ ὑπόστασις μένουσα. Ἀλλὰ ¹⁵ σὺ μὴ
συσχηματίζου τούτῳ, ἀλλὰ "μεταμορφοῦ, φησί, τῇ ἀνακαι-
νώσει τοῦ νοός." Οὐκ εἶπε, μετασχηματίζου, ἀλλὰ, "μετα-
μορφοῦ," δεικνὺς ὅτι τὸ μὲν τοῦ κόσμου, σχῆμα· τὸ δὲ τῆς
659 ἀρετῆς, οὐ σχῆμα, ἀλλὰ μορφή· ¹⁶ τις ἀληθῆς φυσικὸν ἔχουσα
κάλλος, οὐ δεόμενον τῶν ἔξωθεν ἐπιτριμμάτων τε καὶ σχημάτων,
τῶν ὁμοῦ τε φαινομένων καὶ ἀπολλυμένων. Καὶ γὰρ ἅπαντα
ταῦτα, πρὶν ἢ φανῆναι, ¹⁷ διαλύεται. Ἄν τοίνυν τὸ σχῆμα
ρίψῃς, ταχέως ἐπὶ τὴν μορφήν ἤξεις. Οὐδὲν γὰρ τῆς κακίας
ασθενέστερον, οὐδὲν οὕτω παλαιούται ῥαδίως. ¹⁸ Εἴτα ἐπειδὴ
ἀνθρώπους ὄντας εἰκὸς καθ' ἐκάστην ἁμαρτάνειν τὴν ἡμέραν,
παρὰμυθεῖται τὸν ἀκροατὴν λέγων, ὅτι καθ' ἐκάστην ἀνακαίνου
B σωτῶν. ¹⁹ Ὅπερ ἐπὶ τῶν οἰκίῳ ποιούμεν, παλαιουμένας αὐ-
τὰς ²⁰ καὶ διορθοῦντες, τοῦτο καὶ ἐπὶ σωτῆρος ποιεῖ. Ἡμάρτες
σήμερον; ἐπαλαιώσας σου τὴν ψυχὴν; Μὴ ἀπογνῶς ²¹ μηδὲ
ἀναπέσης, ἀλλ' ἀνακαίνισον αὐτὴν μετανοίᾳ καὶ δάκρυσι καὶ
ἐξομολογήσει, καὶ τῇ τῶν ἀγαθῶν ἐργασίᾳ· καὶ ²² μηδέποτε
τοῦτο διαλίπῃς ποιῶν. Καὶ πῶς δυνασόμεθα τοῦτο ποιεῖν;
"Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ²³ καὶ γινώσκειν τί τὸ
θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον." Ἡ
τοῦτό φησιν, ἀνανεώθητε, ἵνα μάθητε τὰ συμφέροντα καὶ τὸ
C θέλημα τοῦ θεοῦ· ἢ ὅτι οὕτω δύνασθε ἀνανεωθῆναι, εἰ μὴ μάθητε
τὰ συμφέροντα, καὶ τί ποτε βούλεται ὁ θεός. Ἄν γὰρ ²⁴ εἰδῆς

11 | Cor. vii. 31.

¹ καὶ om. C. ² αὐτὸν C. ³ παράγει γὰρ τὸ Edd. γὰρ deest in omni-
bus. ⁴ οὐδὲ pro καὶ omnes. Ita edidit Montef. ⁵ ὁμολῶν om. I.
⁶ εἶπῃς assumptum ex A.C.D.E.F.H.I. ⁷ ἄλλο τι οὐκ B. ἄλλο ὅτιοις D.E.
⁸ προσωπεῖον A.H.I. ⁹ οὐχὶ A.B.F.I. Statim ὑπόστασις τις Edd. τις deest
in A.B.D.E.F.H.I. ¹⁰ σὺ om. C. ¹¹ φησὶν ἐν τῇ Edd. ἐν om. A.C.D.
F.H.I. Cat. φησὶν ἐν om. B. ¹² εἶπεν] + ἄλλὰ A.E.F.H.I. ¹³ τις ἀληθῆς
om. C. ¹⁴ διαλύεται omnes. λύεται Edd. ¹⁵ ἐπειδὴ δὲ ἀνθ. (sic) C. ¹⁶ ὅπερ]
καὶ ὅπερ B.D. ¹⁷ ποιούμεν om. C. ¹⁸ καὶ om. I. Statim διορθοῦμεν idem.
¹⁹ μηδὲ] μὴ C. ²⁰ μηδέποτε C.D. Mox διαλίπῃς E.H. ²¹ Haec καὶ γινώ-
σκειν accesserunt ex nostris A.B.D.E.F.H.I. et Mosq. ²² εἰδῆς pro ἴδῃς
A.B.D.E.H. Cat.

τοῦτο, καὶ τῶν πραγμάτων ῥμάθης διαγινώσκειν τὰς φύσεις, ἐπελάβον τῆς ὁδοῦ τῆς ^ακατὰ τὴν ἀρετὴν ὑπάσης. Καὶ τίς ἀγνοεῖ τὰ συμφέροντα, φησὶ, καὶ τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ; Οἱ πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένοι πράγματα, οἱ πλοῦτον ζηλωτὸν εἶναι ^βνομίζοντες, καὶ πενίαν ἐξευτελίζοντες, οἱ ^γδυναστείας διώκοντες, οἱ πρὸς τὴν δόξαν τὴν ^δἐξωθεν κεχηνότες, οἱ μεγάλους ἑαυτοὺς εἶναι νομίζοντες, ὅταν οἰκίας ^ελαμπρὺς ἐγείρωσι, καὶ τύφους πολυτελεῖς πρίωνται, καὶ ἀνδραπόδων ἀγέλας ἔχωσι, ^ςκαὶ πολὺν υἰοῦχων περιφέρωσιν ἐσμόν. ^ζΟὗτοι καὶ τὰ συμ-
φέροντα αὐτοῖς καὶ ^ητὰ θελήματα τοῦ θεοῦ ἀγνοοῦσι. Καὶ γὰρ ἀμφότερα ταῦτα ^θἔν τι ἐστί. Τὰ τε γὰρ συμφέροντα ἡμῖν ^ιὁ θεὸς βούλεται καὶ ^κὁ θεὸς βούλεται, τὰ ^λσυμφέροντα ἡμῖν ἐστί. Τίνα οὖν ἐστιν, ἀπὲρ ^μὁ θεὸς βούλεται; Ἐν πενίᾳ ζῆν, ἐν ταπεινοφροσύνῃ, ^νἐν ὑπεροψίᾳ δόξης, ἐν ἐγκρατείᾳ, οὐκ ἐν τρυφῇ, ἐν θλίψει, οὐκ ἐν ἀνέσει, ἐν τῷ ^ξπεν-
θεῖν, οὐκ ἐν τῷ διαχεῖσθαι καὶ γελαῖν, ἐν τοῖς ἄλλοις οἷς ἐνο-
μοθέτησεν ^οἅπασιν. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ ταῦτα καὶ οἰωνίζονται. ^πΕ-
τοσοῦτον ^ρἀπέχουσι νομίζειν εἶναι ^ςτὰ συμφέροντα, καὶ θεοῦ θελήματα. Διὰ τοι τοῦτο οὐδὲ ἐγγύς ποτε τῶν ὑπὲρ ^ττῆς
ἀρετῆς ἐλθεῖν δυνήσονται πόνων. Οἱ γὰρ μηδὲ αὐτὸ τοῦτο, ^θὅ
τι ποτέ ἐστιν ἀρετὴ εἰδότες, ἀλλὰ τὴν κακίαν ^ιἐάντι ταύτης
θαυμάζοντες, καὶ τὴν πόρνην ἀντὶ τῆς σώφρονος γυναικὸς ἑαυ-
τοῖς ^κσυγκатаκλίνοντες, πότε δυνήσονται ἀποστήναι ^λτοῦ πα-
ρόντος αἰῶνος; Διὸ χρὴ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τὴν κρίσιν
ἡμῖν εἶναι τῶν πραγμάτων ^μδιηρθρωμένην καὶ μὴ μετίωμεν
ἀρετὴν, ἐπαινέειν ἀρετὴν καὶ μὴ ^νφεύγωμεν κακίαν, κακίζειν
^ξπονηρίαν, ἵνα τέως τὰς ψήφους ἀδεκάστους ἔχωμεν. Οὕτω
γὰρ ὁδῶ προβαίνοντες, καὶ τῶν ἔργων ^οἐπιλαβέσθαι δυνησό-
μεθα. Διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτὸς κελεύει ἀνανεοῦσθαι, ^π“εἰς τὸ
δοκιμᾶζειν ὁμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ.” Ἐνταῦθα δέ μοι

^ρ μαθήσῃ C. Mox καὶ τῆς ὁδοῦ ἐπελάβον τῆς κ. τ. ἀρετὴν φεροῦσης idem.
^α κατὰ τὴν ἀρετὴν omnes. κατ' ἀρετὴν Edd. et Cat. ^β νομίζοντες et ἐξευ-
τελίσαντες C. ^γ δυναστείας omnes. δυναστείας Edd. ^δ ἐξω C. ^ε λαμ-
πρὸς] πολυτελεῖς A.B.F.H.I. ^ς Sequentia desunt in A. usque ad v. δεκνὸς
p. 660 E. ^η τὰ θελήματα τοῦ θ. B.F.H.I. Cat. τοῦ θ. τὰ θ. D.E. τὸ
βέλημα τοῦ θ. Edd. ^θ ἐν τι om. C. ^ι τὰ, quod aberat, est in B.C.E.
F.H.I. Mox ἐστὶ accessit ex omnibus. ^κ ἐν] οὐκ ἐν C. ^λ περθεῖν
B.C.D.E.F.H. πένθει Edd. ^μ ἅπασιν om. C. ^ν ἀπέχ. ν. εἶναι] ἀπέ-
χουσι εἰδέναι I. νομίζουσιν εἶναι C. ^ξ τὰ] ταῦτα B.D.E. αὐτὰ Cat. Mox
βέλημα C. ^ο τῆς om. C. ^π ἀντ' αὐτῆς B.E. πρὸ ταύτης I. ^ρ συγ-
κατακλίνοντες pro συγκατακλίνοντες C.D.E.F. et ex corr. B. ^ς τοῦ] ἀπὸ τοῦ
C. ^τ διωρθωμένην C. ^θ φεύγωμεν C. D. E. F. H. I. φεύγωμεν Edil.
^ι πονηρίαν] κακίαν I. τὴν πονηρίαν C.D. ^κ ἐπιλαβέσθαι I. ^λ ἡμᾶς
C.D.

καὶ Ἰουδαίων καθάπτεσθαι δοκεῖ, τῶν ἐχομένων τοῦ νόμου. Θέλημα ῤ μὲν γὰρ ἦν τοῦ θεοῦ καὶ ἡ παλαιὰ πολιτεία· ἀλλ' οὐ (176) προηγούμενον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνων ὑσθίνειαν συγχωρηθέν· τὸ δὲ τέλειον καὶ εὐάρεστον, ἡ καὶνὴ πολιτεία. Καὶ γὰρ λογικὴν ὅτε ἐκάλεσε λατρείαν, πρὸς ἐκείνην ἀντιδιαστέλλων αὐτὴν οὕτως ἀνόμασε.

¹² “Λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκαστῷ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.” Ἀνωτέρω εἰπὼν, “Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν παρακαλῶ ὑμᾶς,” ἐνταῦθα πάλιν λέγει, “διὰ τῆς χάριτος.” Ὅρα διδασκάλου ταπεινοφροσύνην, ὅρα γνώμην κατεσταλμένην. Οὐδαμοῦ ἑαυτὸν ἀξιοπίστον εἰαί φησι πρὸς τὴν τοιαύτην παραίνεσιν καὶ συμβουλήν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ, ποτὲ δὲ τὴν χάριν. Οὐ γὰρ ἐμὸν λόγον λέγω, φησὶν, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τοῦ θεοῦ. Καὶ οὐκ εἶπε, λέγω γὰρ ὑμῖν διὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ, λέγω γὰρ ὑμῖν διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ, “διὰ τῆς χάριτος” συνεχῶς τῶν ἐνεργειῶν ἀναμνησκων, ὥστε εὐγνωμονεστέρους ποιῆσαι, καὶ δεῖξαι καὶ ταύτῃ ὑπευθύνους ὄντας τῇ τῶν λεγομένων ὑπακοῇ. “Παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν.” Οὐχὶ τῷ δεῖν καὶ τῷ δεῖνι ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ ἔρχοντι καὶ ἀρχομένῳ, καὶ δούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ, καὶ ἰδιώτῃ καὶ σοφῷ, καὶ γυναικὶ καὶ ἀνδρὶ, καὶ νέῳ καὶ γέροντι. Κοινὸς γὰρ οὗτος ὁ νόμος, ἐπειδὴ καὶ δεσποτικός. Οὕτω καὶ ἀνεπαχθὴ ὁ λόγον ποιεῖ, πᾶσι προτιθεὶς τὰ διδάγματα, καὶ τοῖς οὐκ οὖσιν ὑπευθύνους, ἵνα οἱ ὑπεύθυνοι τὴν τοιαύτην ἐπιτίμησιν καὶ διόρθωσιν ἐκολώτερον δέξωνται. Καὶ τί λέγεις, εἰπέ μοι; “Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν.” Τὴν μητέρα ἐνταῦθα εἰσάγει τῶν ἀγαθῶν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸν διδασκαλὸν τὸν ἑαυτοῦ μιμούμενος. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος εἰς τὸ ὅρος ἀναβὰς, καὶ τὸν ἠθικὸν μέλλον ὑφαίνειν λόγον, ἐντεῦθεν ἤρξατο πρῶτον, καὶ ταῦτα κατέβαλε τὰ θεμέλια, οὕτω λέγων· ¹³ “Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι” οὕτω καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν δογματικῶν ἐπὶ τὰ ἠθικώτερα νῦν

¹² v. 3.¹³ Matth. v. 3.

^ρ μὲν et τοῦ θεοῦ om. C. [Μοχ παλαιὰ om. B. ἡ καὶνὴ—πρὸς ἐκείνην] ἡ λογικὴ λατρεία. πρὸς ἐκείνη· γὰρ I. ^τ ὅτε] αὐτὴν C. ^ο οἰκτιρμῶν] + τοῦ θεοῦ Edñ. τοῦ θεοῦ om. B.E.F.H.I. ^κ κατιστελλομένην H. ^ν Haec λέγω γὰρ ὑμῖν διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ θεοῦ desunt in B. D. E. F. H. I. Cat. ^ω συγγνωμονεστέρους C. ^μ μόνη H. ^ν τὸν λ. ποιεῖ [ποιεῖται H.] Sic omnes. ποιεῖται τὸν λόγον Edd. ^η ἠθικώτερον C. ^α οὕτω om. D.E. ^β αὐτός C. Μοχ ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον H.

ἐκβας, ἐδίδαξε ^c μὲν καθόλου τὴν ἀρετὴν, ^d τὴν θαυμαστὴν θυσίαν παρ' ἡμῶν ἀπαιτήσας· μέλλον δὲ ^e καὶ κατὰ μέρος αὐτὴν ὑπογράφειν, ὥσπερ ἀπὸ κεφαλῆς τῆς ταπεινοφροσύνης ἀρχεται, καὶ φησι, “Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν” τοῦτο γάρ **E** ἐστὶ θέλημα τοῦ θεοῦ· “ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν.” ^f Ὁ δὲ λέγει, ἑτοιούτόν ἐστιν· ἐλάβομεν φρόνησιν, οὐχ ἵνα εἰς ἀπόνοιαν αὐτῇ χρησώμεθα, ἀλλ' ἵνα εἰς σωφροσύνην. ^h Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς τὸ ταπεινοφρονεῖν, ἀλλ', “εἰς τὸ σωφρονεῖν” σωφροσύνην ἐνταῦθα λέγων, ⁱ οὐ τὴν ἀντιδιαστελλομένην ^k τῇ ἀσελγείᾳ ἀρετὴν, οὐδὲ τὸ ἀπηλλάχθαι ἀκολασίας, ἀλλὰ τὸ νῆφειν καὶ ὑγιαίνειν κατὰ διάνοιαν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο σωφροσύνη λέγεται, ἀπὸ τοῦ σώας ἔχειν τὰς φρένας. Δεικνύς τοίνυν, ὅτι τὸν μὴ μετριάζοντα οὐδὲ σωφρονεῖν ἐνι, τουτέστι, καθεστηκέναι καὶ ὑγιαίνειν, ἀλλὰ παραπαίει καὶ ἐξέστηκεν ὁ τοιοῦτος, ^l καὶ παραπλήγος παντός ἐστὶ μακικώτερος, σωφροσύνην ἐκάλεσε τὴν ταπεινοφροσύνην. “Ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς **661** ἐμέρισε μέτρον πίστεως.” Ἐπειδὴ γὰρ ^m τῶν χαρισμάτων ἡ δόσις πολλοὺς εἰς ἀπόνοιαν ἐπῆρε καὶ παρὰ τούτοις καὶ παρὰ Κορινθίοις, ὅρα πῶς ⁿ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ νοσήματος ὀήλην ποιεῖ, καὶ κατὰ μικρὸν ὀψοσύρει. Εἰπὼν γὰρ ὅτι δεῖ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐπήγαγεν, “Ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως” πίστιν ἐνταῦθα τὸ χάρισμα καλῶν. Εἰπὼν δὲ ὅτι ἐμέρισε, καὶ τὸν ἑλαττον εἰληφότα παρεμυθήσατο, καὶ τὸν μεζόνος ἀπολαύσαντα κατέστειλεν. Εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἐμέρισε, καὶ μὴ σὸν τὸ κατόρθωμα, τί μέγα φρονεῖς; Εἰ δὲ ^o τις **B** τὴν πίστιν ἐνταῦθα μὴ τὸ χάρισμα λέγοι καλεῖσθαι, καὶ ^p τοῦτο πάλιν μεζόνως δείκνυσιν αὐτὸν ταπεινοῦντα τοὺς ἀλαζόνας. Εἰ γὰρ ^q ὁ τοῦ χαρίσματος αἰτιὸν ἐστίν, ἡ πίστις καθ' ἣν τὰ θαύματα ^r γίνεται, καὶ τοῦτο παρὰ τοῦ θεοῦ, πόθεν μέγα φρονεῖς; Καὶ γὰρ εἰ μὴ παρεγένετο, μηδὲ ἐσαρκώθη, οὐδ' αὖ τὰ τῆς πίστεως προεχώρησεν. Ὡστε πάντα ἐκείθεν τὴν ἀρχὴν ἔχει τὰ ἀγαθὰ. Εἰ δὲ αὐτὸς δίδωσιν, οἷδε πῶς μερίζει. Πάντας

^c μὲν + γὰρ C. Statim καθόλου om. I. ^d τὴν om. C.I. Mox οὖσαν pro θυσίαν H. ^e καὶ accessit ex omnibus. Statim κατὰ μ. αὐτὴν pro αὐτὴν κατὰ μ. omnes. ^f τὸ θέλημα Edd. τὸ om. C. τοῦτο γὰρ θ. τοῦ θεοῦ Cat. Clausula τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ deest in B.D.E.F.H.I. Sequentia ἀλλὰ φρ. εἰς τὸ σωφρονεῖν om. I. ^g τοῦτο B.E.F. Cat. ^h καὶ om. H. ⁱ οὐ γὰρ C. ^k τῆς ἀσελγείας H. Mox τὸ ἀπαλαχθῆναι idem. ^l καὶ καὶ γὰρ C.D. ἀλλὰ καὶ E. Mox παρὰ om. I. ^m τῶν om. A. ⁿ καὶ accessit ex omnibus. ^o ὑπορύπτει E. ^p τις om. A. Mox λέγοι omnes. λέγει Edd. ante Ben. ^q τοῦτο A.B.E. Cat. ^r ὃ, quod aberat, est in A.B.D.F.H.I. Cat. καὶ pro ὃ C. Mox ἴσταν accessit ex A.B.D.E.F.H.I. ἴσταν αἰτίον inverso ord. Cat. ^s γίνονται C.

γὰρ αὐτὸς ἐποίησε, καὶ πάντων ὁμοίως κήδεται. Καὶ ὥσπερ τὸ δοῦναι ἀπὸ φιλανθρωπίας γέγονεν, οὕτω καὶ τὸ πόσον δοῦναι. Οὐ γὰρ δὴ περὶ τὸ κεφάλαιον ἐπιδειξάμενος τὴν (177)
 C ἀγαθότητα, ὕπερ ἐστὶ τὸ δοῦναι τὰ χαρίσματα, ἐν τῷ ἔμετρῳ
 σε προδοῦναι ἐμελλεν. Εἰ μὲν γὰρ ἀτιμᾶσαι ἐβούλετο, οὐδ' ἂν ἔδωκε τὴν ἀρχήν· εἰ δὲ σῶσαι καὶ τιμῆσαι ἐσπούδακε· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ παρεγένετο, καὶ τοσαῦτα διένειμεν ἀγαθὰ· τί θορυβῇ καὶ ταράττῃ, καὶ εἰς μωρίαν ἀποκέχρησαι· τῇ φρονήσει, μεζόνως τοῦ φύσει τοιούτου καταισχύων σαυτὸν; Τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ φύσεως γενέσθαι μωρὸν, οὐκ ἐγκλημα· τὸ δὲ διὰ φρονήσεως γενέσθαι μωρὸν, *καὶ συγγνώμης ἐστέρηται, καὶ μεῖζονα φέρει τὴν κόλασιν.

D Ὁ τοιοῦτοι οἱ ἐπὶ σοφίᾳ μέγα φρονούντες εἰσι, καὶ εἰς ἀπο-
 νοιαν ἑκπίπτοντες τὴν ἐσχάτην. Οὐδὲν γὰρ οὕτω μωρὸν ὡς ἀνόνοια ποιεῖ. Διὸ καὶ ὁ προφήτης οὕτως ἐκάλει τὸν βαρ-
 βαρον Ἀλέγων, ¹⁴ "Ὁ δὲ μωρὸς μωρὰ λαλήσει." Ἴνα δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτῶν μάθῃς αὐτοῦ τὴν μωρίαν, ἄκουσον τί φησιν. ¹⁵ "Ἐπάνω τῶν ἄστρων ^d τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, *καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. Καταλήψομαι τῇ χειρὶ μου τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιὰν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὑὰ ἄρῳ." Τοῦτων οὖν τί μωρότερον γένοιτ' ἂν τῶν ῥημάτων; Καὶ ἐκάστη δὲ μεγαληγορία τοῦτο εὐθέως ἐπισπάται τὸ ὄνειδος.

E Κἂν ἕκαστον ῥῆμα τῶν ἀπονενοημένων εἰς μέσον ἀγάγω, οὐ δυνήσῃ διαγνῶναι πότερον ἀπονενοημένου ἢ μωροῦ τὰ ῥήματα· οὕτως ἔν ἐστι τοῦτ' ὁ ἐλάττωμα. Καὶ γὰρ ἕτερός τις βάρβαρος πάλιν φησὶ, ¹⁶ "Θεὸς ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος" *καὶ ἄλλος πάλιν, "Μὴ δυνήσεται ὁ θεὸς σῶσαι ὑμᾶς, ἢ ἑξελέ-
 σθαι ἐκ τῶν χειρῶν μου;" καὶ ὁ Αἰγύπτιος δὲ, "Οὐκ οἶδα τὸν κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστελῶ." Καὶ ὁ παρὰ τῷ προφῆτῃ ἄφρων τοιοῦτός τις ἐστὶ, λέγων ἐν τῇ καρδίᾳ,

¹⁴ Esai. xxxii. 6. Exod. v. 2.

¹⁵ Ibid. xiv. 14. x. 14.

¹⁶ Ezech. xxviii. 2. Dan. iii. 18.

[†] μέσω C. Statim προδοῦναι pro προδιδόναι A. B. D. E. F. H. I. [†] τί A. B. D. E. H. I. Cat. τίνος ἐνεκεν Edd. [†] τῇ φρονήσει om. A. H. I. [†] καὶ om. E. [†] ΗΘΙΚΟΝ. Περί ἀπονοίας, καὶ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ μέγα φρονούντων· καὶ περὶ μωρίας καὶ ὑπερηφανίας ἐκ τοῦ μὴ εἰδέναι τὸν κύριον· καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης. Veron. [†] ἐκπίπτοντες B. C. D. E. H. ἐμπίπτοντες Edd. [†] λέγων om. A. E. [†] αὐτοῦ A. C. D. E. [†] αὐτοῦ τῇ μ.] τῇ μ. αὐτοῦ D. αὐτοῦ om. E. αὐτοῦ τὴν τιμωρίαν I. [†] τοῦ om. Veron. Sav. Mor. Legitur in A. B. C. D. E. H. I. [†] καὶ om. A. E. H. [†] Sic opus. τῶν ῥημάτων τί μ. γένοιτ' ἂν hoc ord. Edd. [†] τις accessit ex B. C. D. E. F. I. Mox θεὸς ἐγὼ εἰμι pro ἐγὼ εἰμι θεὸς omnes. [†] καὶ ἄλλος πάλιν om. H. πάλιν om. D. E. [†] ἐξελίσθαι] + ὑμᾶς C. [†] τις accessit ex B. D. E. F. H. I. [†] καρδίᾳ αὐτοῦ Edd. αὐτοῦ om. A. C. D. E. H. I.

17 "Οὐκ ἔστι θεός;" καὶ ὁ Κάϊν ^m δέ, "Μὴ φύλαξ ἐγὼ εἰμι τοῦ ἀδελφοῦ μου;" ⁿ Ἄρα μὴ ^o δύνασαι διαγινῶναι πότερον ἀπονενοημένων ἢ μωρῶν τὰ ῥήματα; Ἡ γὰρ ἀπόνοια τῆς συμμετρίας ⁶⁶² ἐκπίπτουσα καὶ ὑπὸ τοῦ νοῦ γινομένη διὸ καὶ ἀπόνοια λέγεται καὶ μωροὺς καὶ ἀλαζύνας ἐργάζεται. Καὶ ^p γὰρ ἀρχὴ σοφίας φόβος κυρίου οὐκοῦν ἀρχὴ μωρίας τὸ μὴ εἰδέναι τὸν κύριον. Εἰ τοίνυν τὸ εἰδέναι σοφία, τὸ μὴ εἰδέναι μωρία, ^r τοῦτο δὲ τὸ μὴ εἰδέναι ἐξ ὑπερηφανίας γίνεται· ἀρχὴ γὰρ ὑπερηφανίας τὸ μὴ εἰδέναι τὸν κύριον· ἄρα ἡ ὑπερηφανία μωρία ἐσχάτη. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Ναβιάλ, εἰ καὶ μὴ ^s πρὸς θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἄνθρωπον, ἐξ ἀπονοίας ἀνόητος γεγονώς· ἀλλ' ὕστερον ^t ἀπέ- B θανε τῷ δέει. "Ὅταν γάρ τις ἐκπέσῃ τοῦ μέτρου ^v τῆς φρονήσεως, καὶ δειλὸς ὁμοῦ καὶ θρασὺς γίνεται, τῆς ψυχῆς ἀσθενοῦς γινομένης. Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα, ὅταν τὴν σύμμετρον ^w ἀπολέσῃ κρᾶσιν, γενόμενον δύσκρατον, πῶςιν ἀλίσκεται τοῖς πάθεσιν· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴν τὸ μεγαλοφρονεῖν ἀπολέσῃ καὶ τὸ ταπεινοφρονεῖν, ^x ἔξιν δεξαμένη τινὰ ἀσθενή, καὶ δειλὴ καὶ θρασεῖα καὶ ἀνόητος ^y γίνεται, καὶ ἐαυτὴν ^z ἀγνοεῖ λοιπόν. Ὁ δὲ ἐαυτὸν ἀγνοῶν, πῶς τὰ ὑπὲρ ^a αὐτὸν εἴσεται; Καθάπερ γὰρ ὁ φρενιτίδι κατεχόμενος, ὅταν ἐαυτὸν ἀγνοήσῃ, οὐδὲ τὰ πρὸ τῶν ποδῶν οἶδε· καὶ ὀφθαλμὸς, ὅταν αὐτὸς ^b πηρωθῇ, C πάντα σκοτοῖ τὰ λοιπὰ μέλη· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἀπονοίας συμβαίνει. Διὸ καὶ τῶν μαινομένων εἰσὶν ἀθλιώτεροι οὗτοι, καὶ τῶν φύσει μωρῶν. Καὶ γὰρ ὁμοίως τοῦτοι γέλωτα κινουσι, καὶ ὁμοίως ἐκείνοις εἰσὶν ἀηδεῖς· καὶ ἐξεστήκασιν μὲν ὥσπερ ἐκείνοι, ^c ἀλλ' οὐκ ἐλεοῦνται ὥσπερ ἐκείνοι· παραφρονοῦσι δὲ ὥσπερ οὗτοι, ἀλλ' οὐ συγγινώσκονται ὥσπερ οὗτοι, ἀλλὰ μισοῦνται μόνον· καὶ τὰ ἐλαττώματα ἐκατέρων ἔχοντες, τῆς συγγνώμης ἐκατέρων ^d εἰσὶν ἐστερημένοι, οὐκ ἀπὸ τῶν ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν σχημάτων ὄντες καταγέλαστοι. Τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸν αὐχένα ἀνατείνεις; τί δὲ βαδίξεις D ἐπ' ἄκρων οὐνῶν; τί τὰς ὀφρὺς ἀνασπᾷς; τί τὸ στῆθος

17 Psal. xlii. 1. Gen. iv. 9.

^m δὲ om. E. ⁿ δύνασθε I. ^o γὰρ pro ei omnes. ^p τοῦτο δὲ τὸ μὴ] Sic A.B.D.E.F.H. τοῦτο δὲ μὴ I. τὸ μὴ C. τὸ δὲ μὴ Edd. ^q ἀπονοίας C.D. ^r πρὸς τὸν θεόν A.H.I. Mox πρὸς τὸν ἄνθρωπον A.H. ^s Haec ἐξ ἀπ. ἀν. γεγονώς desunt in H. ^t ἐναπέθανε C.D. ^v τῆς φρ.] τῆς φύσεως τῆς φρ. C. ^w ἀποβύλη C. Mox γενόμε. pro γατόμ. A.B.D.E.F.H. ^x ἔξιν] + δὲ B. Mox τινὰ ἀσθενή, καὶ δειλὴ A.B.C.D.E.F.H.I. Edehatur τινὰ, ἀσθενής καὶ δειλὴ. ^y γεγίνηται C. ^z ἀγνοεῖ A.B.D.E.F. ἀγνοήσκει Edd. ^a αὐτὸν A.B.C.E.F.H.I. αὐτὸν D. ἐαυτὸν Edd. ^b τυφλωθῇ C. ^c Verba ἀλλ' οὐκ ἐλεοῦνται ὥσπερ ἐκείνοι absunt a nostris A.B.D.E.F.H.I. ^d εἰσὶν ἐστερημένοι pro ἐστερημένοι B.C.D.E.F.H.I. εἰσὶν om. A.

φυσῆς; Τρίχα οὐ δύνασαι ποιῆσαι λευκὴν ἢ μέλαιναν, καὶ ὡς πάντων κρατῶν, οὕτως ἱεροβατεῖς. Τάχα ἐβούλον σοι καὶ πτερὰ ^εφῦναι, ἵνα μὴ βαδίῃς ἐπὶ τῆς γῆς· τάχα καὶ τέρας εἶναι ἐπιθυμεῖς. Νῦν γὰρ οὐχὶ τέρας σαυτὸν πεποίηκας, ἄνθρωπος ἔμην ὢν, πέτεσθαι δὲ ἐπιχειρῶν; μᾶλλον δὲ καὶ πετόμενος ἐνδοθεν, καὶ φλεγμαίνων πάντοθεν; Τί σε καλέσω, καὶ Εκαθελῶ σου τὴν ἀπόνοιαν; ^εΕἶπω σε τέφραν καὶ κόνιν καὶ (178) καπνὸν καὶ κοριορτόν; ^εΕἶπον μὲν τὴν εὐτέλειαν, οὐδέπω δὲ ἀκριβῶς τῆς εἰκότος ἐπελαβόμεν ^εἥς ἐβουλόμην· καὶ γὰρ καὶ τὴν φλεγμονὴν καὶ τὸ ^εδιακέον αὐτῶν ἅπαν παραστῆσαι βούλομαι. Ποίαν οὖν ἂν εὖροιμεν τοῦτοις εἰκόνα ἀρμοζούσαν; Ἐμοὶ δοκοῦσι ^εστινπεῖω καταφλεγέντι προσεικέναι. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο ^εδοκοῦν οἶδεῖν μετὰ τὸν ἐμπρησμόν, καὶ ^εδιανεστηκέναι, ῥμικρὰν χειρὸς ἀψὲν ἂν ὑπομείνῃ, κατηνέχθη ^ετε ἅπαν, καὶ τέφρας ἀπάσης εἰτελίστερον ἐφάνη. Τοιαῦται καὶ τούτων αἱ ψυχαί· τὸ γὰρ φύσημα αὐτῶν τὸ διακέον καὶ ἡ τυχούσα 663 προσβολὴ διηθήσεται ταπεινωθῆσαι καὶ καθελείν. Τὸν γὰρ ἀπονενοημένον ἀνάγκη ^επάντως καὶ ἀσθενῆ τινα εἶναι. Οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ εὖψος ^εὑγιές, ἀλλ' ὥσπερ αἱ πομφόλυγες εὐκόλως ῥήγνυνται, οὕτω καὶ οὗτοι ῥαδίως ἀπόλλυνται. Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, δός μοι θρασὺν καὶ ὑπονενοημένον, καὶ ^επτωκὸς δειλότερον ὕψει γινόμενον καὶ ἀπὸ τῆς τυχούσης περιστάσεως. Ὡσπερ γὰρ ἡ ^εμὲν ἀπὸ φρυγάνων αἰρομένη φλόξ ὁμοῦ τε ἀνέβηθ, καὶ κόνις ἐγένετο, ἡ δὲ τῶν ^εστερρῶν ξύλων φύσις ^εοὔτε ἐξάπτεται ῥαδίως, καὶ ἐπὶ πολὺ διατηρεῖ καιομένην τὴν Β φλόγα· οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ αἱ μὲν στερραὶ καὶ βεβηκνίαί, οὐκ εὐκόλως οὔτε ἐκκαίονται οὔτε σβέννυνται· οὗτοι δὲ ἀμφοτέρα ταῦτα ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ κύτχουσι. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, τὴν ταπεινοφροσύνην ἀσκῶμεν. Οὐδὲν γὰρ αὐτῆς δυνατώτερον, ἢ ἀλλὰ καὶ πέτρας ἰσχυροτέρα, καὶ ἀδάμαντος στερροτέρα, καὶ

^ε φῦναι I. ^ε μὲν om. I. Mox πέτεσθαι B.D.E.F.I. πέτεσθαι Edd. ^ε ἂν εἶπω Edd. ἂν om. A.F.H.I. Flor. p. 239. (Tom. xii. p. 542 E.) ^ε εἶπον μὲν—ἀκριβῶς] ἀλλ' οὐδὲ οὕτω I. ἀλλ' οὐδέπω ἀκριβῶς Flor. ^ε ἥς ἐβουλόμην om. D.E. Flor. ^ε διακαέμενον C. ^ε ἂν om. E.H. Mox αὐτοῖς pro τούτοις C. ^ε στινπεῖω D.E. στινπεῖω C.I. στινπεῖω F. στινπεῖω Flor. Statim καταφλεγέντι A.B.C.D.E.F. Flor. καταφλέγοντι H. καταφλεχθέντι Edd. ^ε δοκοῦν pro δοκῇ et οἶδεῖν μετὰ τὸν ε. pro μετὰ τὸν ε. οἶδεῖν omnes. ^ε διααστ. (διεστ. I.) pro ὑπεραστ. omnes. ^ε ῥμικρὰν δὲ Edd. δὲ deest in omnibus. Mox ἂν ἵπος εἶω (ὑπομένη Flor.) pro ὑπομείναι libri omnes et Flor. ^ε τε om. C. ^ε πάντως—εἶναι] τὰ καὶ ἀσθενῆ εἶναι C. ^ε ῥήγνυνται] ῥήγνυνται εὐθέως λύονται C. Mox ἀπολούνται idein. ^ε πτωκὸς B.D.F. πτωχὸς A.E.H.I. πετωκός Edd. Vocabulum deest in C. ^ε μὲν om. C. ^ε στερρῶν pro στερεῶν A.B.F.I. Mox φύσις om. C. ^ε οὔτε C.D.E.H.I. Mox ἀλλ' pro καὶ I.

πύργων καὶ πόλεων καὶ τείχους ἐν μείζονι καθίστησιν ἡμᾶς ἀσφαλεία, πάντων ὑψηλοτέρα ² γινομένη τῶν τοῦ διαβόλου μηχανημάτων ὥσπερ οὖν ἡ ἀπονοία καὶ τοῖς τοχυοῖσιν εὐχειρώτους ποιεῖ, πομφόλυγος, ὥσπερ ἔφην, εὐκολώτερον ῥηγνυμένη, καὶ ἀράχνης ² ταχύτερον σχιζομένη, καὶ καπνοῦ θάττον δια-
λυομένη. "Ἰν' οὖν ἐπὶ τῆς ¹ στερρᾶς πέτρας ² ὤμεν βεβηκότες, ἐκείνην ἀφέντες, ταύτην ἐλώμεθα. Οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἀνάπαυσιν εὐρήσομεν, καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα πάντων ἀπολαύσομεν τῶν ἀγαθῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ᾧμα τῷ ἀγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ.

¹ Καθάπερ γὰρ ἐν ἐνὶ σώματι μέλη πολλά ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει ² πρᾶξιν· οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σῶμά ³ ἔσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς, ἀλλήλων μέλη.

ΠΑΛΙΝ τῷ αὐτῷ ὑποδείγματι κέχρηται, ᾧ καὶ πρὸς Κορινθίους ἐχρήσατο, τὸ αὐτὸ τοῦτο καταστέλλων πάθος. Καὶ γὰρ μεγάλη τοῦ φαρμάκου ἡ δύναμις, καὶ τοῦ παραδείγματος ¹ τούτου ἡ ἰσχὺς, εἰς τὸ διορθῶσαι τὸ τῆς ἀπονοίας νόσημα. Τίτος γὰρ ἔνεκεν ² σὺ μέγα φρονεῖς, φησὶν; ἢ διὰ τί πάλιν ἕτερος ἑαυτὸν ἐξευτελίζει; οὐχὶ σῶμά ἔσμεν ἅπαντες ἐν, καὶ μεγάλοι ³ καὶ μικροί; "Όταν οὖν κατὰ τὸ κεφάλαιον ἐν ὤμεν, καὶ ἀλλήλων μέλη, τί τῇ ἀπονοίᾳ σχίζεις σαυτόν; τί ἐπαισχύνῃ τὸν ἀδελφόν; "Όσπερ ⁴ γὰρ ἐκείνός σου μέλος, οὕτω καὶ ἐκείνου σὺ καὶ πολλή ⁵ καὶ κατὰ τοῦτα ἡ ὁμοτιμία. Δύο γὰρ ἱκανὰ καθελεῖν αὐτῶν τὴν ἀπονοίαν τέθεικε· καὶ ὅτι ἀλλήλων ἔσμεν μέλη, οὐχ ὁ μικρὸς τοῦ μεγάλου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας τοῦ ἐλάττονος, καὶ ὅτι ἐν ἔσμεν ἅπαντες σῶμα· μᾶλλον δὲ καὶ ⁶ τρία· καὶ γὰρ καὶ χάρισμα ἐδειξεν ⁷ ὅν τὸ δοθέν. Μὴ τοίνυν μέγα φρόνει· ἐδόθη γάρ σοι ⁸ παρὰ τοῦ θεοῦ, οὐ σὺ ἔλαβες, οὐδὲ εἵρες. Διὰ τοῦτο καὶ ⁹ τῶν χαρισμάτων ἀπτόμενος, οὐκ εἶπεν, ὅτι ὁ μὲν 664

¹ CAT. XII. v. 4, 5.

² γινομένη pro γενομένη A.B.D.E.H.I.

² ταχύτερον] εὐκολώτερον C.

¹ στερρᾶς (στερᾶς H.) omnes. στερεᾶς Edd. ante Ben.

² τῶν H. Cf. Tom. x. p. 258 D. Statim οὕτως καὶ οἱ π. C.

³ τούτου ἡ ἰσχὺς A.B.D.E.F.H.I. ἡ ἰσχὺς τούτου Edd. ⁴ σὺ om. A.B.E.

⁵ F.H.I. Agnoscit Cat. Statim μέγα pro μεγάλα libri omnes et Cat. ⁶ γὰρ om. B.E.

⁷ καὶ om. C. ⁸ τρία] χάρισμα C. Haec μᾶλλον διὰ—χάρισμα om. A.H.I.

⁹ εἶπεν] Sic B.C.D.F.H.I. δὲ E. ἐν Veron. ἐν ὅν Sav. cet.

¹⁰ εἶπεν] Sic B.C.D.F.H.I. δὲ E. ἐν Veron. ἐν ὅν Sav. cet.

¹¹ τῶν] + ἄλλων C.

μείζον, ὁ δὲ ἔλαττον ἔλαβεν, ἀλλὰ τί; ^κ Διάφορον. “Ἐχον-
 τες γάρ, φησὶ, χαρίσματα,” οὐ μείζονα καὶ ἐλάττονα, ἀλλὰ,
 “διάφορα.” Τί γάρ, εἰ ^ι καὶ μὴ τὰ αὐτὰ ἐπετάγης; ἀλλὰ τὸ
 σῶμα τὸ αὐτὸ ἐστί. Καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ χαρίσματος, εἰς
^πκατόρθωμα λήγει. Εἰπὼν γὰρ προφητείαν καὶ διακονίαν καὶ
 ὅσα τοιαῦτα, κατέληξεν εἰς ἐλεημοσύνην καὶ σπουδὴν καὶ ἀντί-
 ληψιν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν τινας ἐναρέτους μὲν εἶναι, μὴ
 ἔχειν δὲ προφητείαν, δείκνυσιν ὅτι καὶ ^α τοῦτο χάρισμα, καὶ
 Β πολλῶ μείζον ἐκείνου, ὥσπερ ἔδειξεν ^ο ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους (179)
 καὶ τοσοῦτῃ μείζον, ὅσῃ τὸ μὲν ἔχει μισθόν, τὸ δὲ ἐστέρηται
 ἀμοιβῆς· ὅλον γὰρ ὠρεῖ καὶ χάρις ἐστί. Διὰ τοῦτό φησιν·
 2 “Ἐχοντες ^ρ δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν
 δοθεῖσαν ^η ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν
 τῆς πίστεως.” Ἐπειδὴ γὰρ ἰκανῶς αὐτοὺς παρεμυθήσατο,
 βούλεται καὶ ἐναγωνίους ποιῆσαι, ^ι καὶ σπουδαιότερους ἐργά-
 σασθαι, δείκνυς ὅτι αὐτοὶ τὰς ἀφορμὰς ^α παρέχουσι τοῦ μείζονος
 ἢ ἔλαττον λαβεῖν. Λέγει μὲν γὰρ αὐτὸ καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ
 δεδοσθαι· ^ι ὥς ὅταν λέγῃ, “Ἐκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον
 C πίστεως” καὶ πάλιν, “Κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν ^η ἡμῖν”
 ἵνα καταστείλῃ τοὺς ὑπερηφάνους· λέγει δὲ καὶ παρ’ αὐτῶν τὰς
 ἀρχὰς γεγενῆσθαι, ἵνα διεγείρῃ τοὺς ῥαθύμους· ὁ καὶ ἐν τῇ
 πρὸς Κορινθίους ^ω ποιεῖ, ἀμφότερα ταῦτα κινῶν. “Ὅταν μὲν
 γὰρ λέγῃ, 3 “Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα,” δείκνυσι καὶ αὐτοὺς
 ὄντας αἰτίους τῆς διαφορᾶς τῶν διδομένων· ὅταν δὲ λέγῃ,
 “Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ^ξ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν
 ἐκάστῳ καθὼς βούλεται,” ἐκεῖνο κατασκευάζει, τὸ μὴ δεῖν
 ἐπαίρεσθαι τοὺς εὐληφότες, πάντοθεν παραμυθούμενος αὐτῶν
 τὸ πάθος· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Καὶ πάλιν τοὺς ἀναπε-
 D πτωκότας διεγείρων φησιν, “Εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀνα-
 λογίαν τῆς πίστεως.” Εἰ γὰρ ^ι καὶ χάρις ἐστίν, ἀλλ’ οὐχ
 ἀπλῶς ἐκχεῖται, ἀλλὰ τὰ μέτρα παρὰ τῶν δεχομένων λαμβά-
 νουσα, τοσοῦτον ἐπιρρεῖ, ὅσον ἂν εὖρῃ σκευὸς πίστεως αὐτῇ

2 v. 6.

3 1 Cor. xii. 31, 11.

^κ διάφορα ex corr. B. διάφορα γὰρ ἔχοντες χαρίσματα, οὐ C. Verba ἀλλὰ
 τί—ἐλάττονα desunt in I. ^ι καὶ μὴ pro μὴ καὶ omnes. ^π κατόρθωμα
 A.D.E.F. ^α τοῦτο τὸ χάρισμα C.E. quod tacite recepit Montef. Statim
 καὶ om. C. ^ο ἐν καὶ ἐν C. ^ρ δὲ om. H. Mox verba τοῦ θεοῦ accesser-
 unt ex A.D.E.F.H.I. et Mosq. ^η ἡμῖν B.C.D.E. Mosq. 3. ^ι Verba
 καὶ σπ. ἐργάσασθαι δείκνυς et αὐτοὶ om. A.F.H.I. ἐργάσασθαι om. Cat.
^α ἔχωσι C. Statim μείζον ἢ ἔλαττον A.E.F.H.I. Cat. μείζονα ἢ ἐλάττονα
 (ἐλάττω B.C.) Edd. ^ι ὡς om. A.F.H.I. ^η ἡμῖν B.C.D.I. ^ω ποιεῖ
 C. ^ξ τὸ ἐν C. Mox διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ idem. ^ι καὶ om. H. Mox
 ἀλλ’ om. A.B.H.I.

προσνεχθέν. ⁴ “Εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ.” Καθολικὸν πρᾶγμα ἐνταῦθα τίθησι. Καὶ γὰρ ἡ ἀποστολὴ διακονία λέγεται· καὶ πᾶν ² ἔργον πνευματικὸν διακονία. “Ἔστι μὲν γὰρ καὶ ἰδικῆς οἰκονομίας ³ ὄνομα τοῦτο, ἐνταῦθα μέντοι καθολικῶς εἴρηται. “Εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.” Ὅρα πῶς ἀδιαφόρως ¹ αὐτὰ τίθησι, τὸ μικρὸν πρῶτον, καὶ τὸ μέγα ὕστερον· ⁴ πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο παιδεύων, ⁵ τὸ μὴ φυσᾶσθαι Ε μηδὲ ἐπαίρεσθαι. ⁶ “Εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει.” Καὶ τοῦτο διδασκαλίας εἶδος. ⁷ “Εἰ γὰρ ἔστιν ἐν ὑμῖν λόγος παρακλήσεως, ⁸ φησὶ, πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε,” Εἴτα δεικνύει, ὥς οὐ μέγα ὄφελος ἀρετὴν μετιέναι, εἰ μὴ μετὰ τοῦ προσηκουτος ⁹ τοῦτο γίνωτο νόμος, ἐπάγει· “Ὁ μεταδιδούς, ἐν ἀπλότῃ.” Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ δοῦναι, ἀλλὰ δεῖ ¹⁰ καὶ μετὰ δαψιλείας τοῦτο ποιεῖν. Ἀπλότητα γὰρ τοῦτο οἶδε πανταχοῦ· ¹¹ ἐπεὶ καὶ αἱ παρθέναι ἔλαιον εἶχον, ἀλλ’ ἐπειδὴ ¹² ἄρκουν οὐκ εἶχον, τοῦ παντός ἐξέπεσον. “Ὁ προϊστάμενος, ἐν ¹³ σπουδῇ.” Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ¹⁴ προστῆναι. “Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι.” Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἐλεῆσαι, ¹⁵ ἀλλὰ μετὰ δαψιλείας καὶ γνώμης ἀλύπου τοῦτο δεῖ ποιεῖν· μᾶλλον δὲ ¹⁶ οὐ μετὰ ἀλύπου ¹⁷ μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ φαιδράς καὶ χαυροῦσης. Οὐ γὰρ ἔστιν ἴσον μὴ λυπεῖσθαι, καὶ χαίρειν. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων, μετὰ πολλῆς ¹⁸ κατεσκευάζε σπουδῆς. Εἰς μὲν γὰρ δαψίλειαν διεγείρων, ἔλεγεν· ¹⁹ “Ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ’ εὐλογίαις, ἐπ’ εὐλογίαις καὶ θερίσει· τὴν δὲ γνώμην ²⁰ διορθοῦμενος, Β προσετίθει· “Μὴ ἐκ λύπης, ²¹ ἢ ἐξ ἀνάγκης.” Ἀμφότερα γὰρ δεῖ παρεῖναι τῷ ἐλεοῦντι, καὶ ἀφθονίαν καὶ ἡδονήν. Τίνος γὰρ ἔνεκεν κλαίεις διδούς ²² ἐλεημοσύνην; τί δὲ ἀλγείς ἐλεῶν, καὶ τὸν καρπὸν ²³ ἐπιδίδως τοῦ κατορθώματος; Εἰ γὰρ ἀλγείς, οὐκ ἐλεεῖς, ἀλλ’ ὡμὸς εἰ καὶ ἀνάνθρωπος. Εἰ γὰρ σὺ ἀλγείς, πῶς ἐκείνον ἐν λύπῃ ὄντα διαναστῆσαι ²⁴ δυνήσῃ; Ἀγαπητὸν γὰρ,

⁴ v. 7.⁵ v. 8.⁶ Act. xiii. 15.⁷ 2 Cor. ix. 6, 7.

² ἔργον πνευματικὸν (πνευματικὸς F.) Sic libri omnes et Cat. ἀγαθὸν πνευματικὸν ἔργον Edd. ³ ὄνομα C. ⁴ αὐτὰ τίθησι] ἀνατίθησι H. αὐτὸ τίθησι C. ⁵ πάλιν] καὶ πάλιν D.E. ⁶ τὸ om. C. ⁷ φησὶ om. A.D.B. H.I. φησὶ λόγος π. C. ⁸ οὐ μέγα] οὐδὲν C. ⁹ τοῦτο γίνωτο νόμος] γίνωτο] ἂν εἰρμού C. ¹⁰ καὶ om. E.F.H.I. ¹¹ ἐπειδὴ C. ¹² τὸ ἀρκούν C. Mox ἐξέπεσον C.F.I. ¹³ προστῆναι] + ἂν μὴ μετὰ σπουδῆς καὶ προθυμίας τοῦτο ποιῇ D.E. Haec in textum recepit Montef. ¹⁴ ἀλλὰ καὶ μετὰ Edd. καὶ om. A.C.D.E.F.H.I. Cat. ¹⁵ οὐ] οὐδὲ I. ¹⁶ δεῖ μόνον Edd. δεῖ deest in omnibus. ¹⁷ κατεσκευάζε C. ¹⁸ διορθοῦμενος om. I. ¹⁹ ἢ] μηδὲ B. ²⁰ ἐλεημοσύνην om. a pr. man. C. Mox ὁ ἐλεῶν idem. ²¹ ἐπιδίδως omnes, προδίδους Edd. ²² δύνασαι C.

μηδὲν ὑποπτεῦσαι ἐκείνον πονηρὸν, καὶ ὅταν μετὰ τοῦ χαίρειν παρέχῃς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν οὕτως αἰσχροὺς ἀνθρώποις εἶναι δοκεῖ, ὡς τὸ παρ' ἐτέρων λαμβάνειν, ἢ μὴ τῇ ὑπερβαλλούσῃ φαιδρότητι τὴν ὑποψίαν ἀνέλῃς, καὶ δείξῃς, ὅτι λαμβάνεις μᾶλλον ἢ δίδως, *κατέβαλες μᾶλλον ἢ ἀνέστησας τὸν λαμβάνοντα. Διὰ τοῦτό φησιν, "Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι." Τίς γὰρ βασιλείαν λαμβάνων, σκυθρωπὸς ἐστί; τίς ἀμαρτημάτων ¹συγχώρησιν δεχόμενος, ἐν κατηφείᾳ μένει; Μὴ τοίνυν τῇ δαπάνῃ ²πρόσεχε τῶν χρημάτων, ἀλλὰ τῇ διὰ τῆς δαπάνης προσόδῳ. Εἰ γὰρ ὁ σπείρων χαίρει, καίτοιγε ἐπ' ἀθήλοις σπείρων, πολλῷ μᾶλλον ὁ τὸν οὐρανὸν γεωργῶν. ³Οὕτω καὶ (180) Δὲ ὀλίγα θῶς, πολλὰ δώσεις ὥσπερ οὖν ⁴ἂν μετὰ σκυθρωπότητος, καὶ πολλὰ θῶς, ὀλίγα ⁵πεποίηκας τὰ πολλὰ. Οὕτω καὶ ἡ χήρα πολλὰ τάλαντα ὑπερηκόντισε διὰ δύο λεπτῶν δαψιλῆς γὰρ ⁶ἦν ἡ γνώμη. Καὶ πῶς ἐνί, φησί, πενία σιζῶντα ἐσχάτη, καὶ πάντα ⁷κενοῦντα, μετὰ προθυμίας τοῦτο ποιεῖν; Ἐρώτησον τὴν χήραν, ⁸καὶ ἀκούσῃ τὸν τρόπον, καὶ εἰσῇ ὅτι οὐχ ἡ πενία ποιεῖ τὴν στενοχωρίαν, ἀλλ' ἡ προαίρεσις καὶ τοῦτο καὶ τούναντίον ἐργάζεται. Ἔστι γὰρ καὶ ἐν πενίᾳ μεγαλόψυχον εἶναι, καὶ ἐν πλούτῳ μικρολόγον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ μετὰ δόσει τὴν ἀπλότητα ζητεῖ, καὶ ἐν τῷ ἐλέφ τὴν ἰλαρότητα, καὶ ⁹ἐν τῇ προστασίᾳ τὴν σπουδὴν. Οὐδὲ γὰρ χρήμασι μόνον βούλεται ¹⁰τοῖς δεομένοις ἡμᾶς βοηθεῖν, ἀλλὰ καὶ ῥήμασι καὶ πράγμασι καὶ ¹¹σώματι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. Καὶ εἰπὼν τὴν προηγουμένην προστασίαν, τὴν διὰ τῆς διδασκαλίας, τὴν διὰ τῆς παρακλήσεως αὕτη γὰρ ἀναγκαιοτέρα, ὅσῳ καὶ ψυχῆς ¹²ἐστί τροφή· ἦλθεν ἐπὶ τὴν διὰ τῶν χρημάτων ¹³καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Εἵτα δεικνύς πῶς ἂν ταῦτα κατορθωθείη, τὴν μητέρα αὐτῶν εἰσάγει, τὴν ἀγάπην. ¹⁴"Ἡ ἀγάπη γὰρ, φησὶν, ἀνυπόκριτος." Ἄν ταύτην ἔχῃς, οὐ δαπάνης ¹⁵αἰσθήσης χρημάτων, οὐ ¹⁶πόνου σωματων, ¹⁷οὐ μόχθου λόγων, οὐχ ἰδρώτος ¹⁸καὶ διακονίας, ἀλλὰ πάντα οἶσεις γενναίως, καὶ ¹⁹σώματι, καὶ ²⁰χρήμασι, καὶ

8 τ. 9.

* καὶ κατέβαλες Edd. καὶ om. A.C.D.E.F.H.I. et ex corr. B. ^x συγχ. δεχ. pro δεχ. συγχ. omnes. ^y πρόσεχε τῶν χρ. pro τῶν χρ. πρόσεχε A.B. D.E.F.H.I. μὴ τοίνυν δαπάνη προσεχέτω χρημάτων C. ^z οὕτω γὰρ Edd. γὰρ om. A.B.C.D.E.F.H. ^a ἂν accessit ex A.B.D.E.F.I. ^b ἐποίησας B.C. ^c ἦν accessit ex omnibus. ^d ποιοῦντα C. ^e καὶ δ. τὸν τρόπον om. C. ^f τούναντίον ἅπαν Edd. ἅπαν om. A.D.E.F.H.I. ^g τοῖς δ. ἡμᾶς βοηθεῖν ἡμᾶς τοῖς δ. ἐπαρκεῖν C. ^h σώμασι A.C. ⁱ ἐστί τροφή ἑπιστροφὴ B. ^j ἐστὶν ἡ τροφή C. ^k καὶ τὴν διὰ τῶν ἄλλων (ἄλλων om. C.) πραγμάτων B.C. Cat. ^l δεηθῆσθ B.D.E. Statim οὐ χρημάτων A.C.D.I. ^m οὐ μόχθου] οὐκ ἔχλου C. ⁿ καὶ om. B. Mox οἶσει H. οἶσθ B. οἶσοι E. ^o σώμασι I. καὶ χρήμασι καὶ σώμασι inverso ord. C.

λόγῳ, κἂν ἐτέρῳ ὁφιοῦν βοηθῆσαι δὲ τῷ πλησίον. "Ὡςπερ οὖν οὐ μετὰδοσιν ἀπαιτεῖ μόνον, ῥᾷδ' ἀλλὰ τὴν ἐν ἀπλότῃ, οὐδὲ προστασίαν, ἀλλὰ τὴν μετὰ σπουδῆς, οὐδὲ ἑλεημοσύνην, ἀλλὰ τὴν μετὰ ἰλαρότητος· οὕτω καὶ ἀγάπην οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν ἀνυπόκριτον· ἐπεὶ καὶ τοῦτο ῥᾷδ' ἀγάπῃ· κἂν τοῦτο γένηται, πάντα τὰ ἄλλα ἔπεται. Καὶ γὰρ ὁ ἐλεῶν, ἰλαρῶς ἐλεεῖ· ἐαντῷ γὰρ δίδωσι· καὶ ὁ προϊστάμενος, σπουδαίως προϊστάται· ἐαντοῦ γὰρ προϊστάται· καὶ ὁ μεταδίδους, μετὰ θαψιλείας τοῦτο ποιεῖ· ἐαντῷ γὰρ παρέχει.

Εἰτα ἐπειδὴ ἐστὶ καὶ ἀγάπῃ ἐπὶ πονηροῖς πράγμασιν, οἷα ἡ τῶν ἀκολάστων ἐστίν, ἡ τῶν ἐπὶ χρήμασι καὶ ἀρπαγαῖς ὁμονοούντων, ἢ τῶν ἐπὶ μέθαις καὶ συμποσίοις, ἐκκαθαίρων αὐτὴν ἀπὸ τούτων, φησὶν· "Ἀποστνγούντες τὸ πονηρόν." ^κ Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀπεχόμενοι, ^κ ἀλλὰ, μισοῦντες, καὶ οὐχ ἀπλῶς μισοῦντες, ἀλλὰ ^κ καὶ σφόδρα μισοῦντες. Τὸ γὰρ, ἀπὸ, τοῦτο, ^κ ῥῆμα πολλαχοῦ ἐπιτάσει· ἐστὶ παρ' αὐτῷ· ὡς ὅταν λέγῃ ἀποκαρδοκίαν, καὶ ἀπεκδεχόμενοι, καὶ ὑπολύτρωσιν. Ἐπειδὴ γὰρ "πολλοὶ καὶ μὴ πρᾶττοντες τὰ κακὰ, ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν αὐ- ^κ τῶν ἔχουσι, διὰ τοῦτο εἶπεν, "ἀποστνγούντες." Αὐτὸς ^κ γὰρ καὶ τὴν διάνοιαν καθαρεῖν βούλεται, καὶ πολλὴν ἡμᾶς ἔχθραν ἔχειν πρὸς τὴν κακίαν, καὶ μῖσος καὶ πόλεμον. Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ εἶπον, φησὶν, "Ἀγαπήσατε ἀλλήλους," νομίσητε μέχρι τούτου λέγειν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πονηροῖς συμπράττειν ἀλλήλοις· τούναντίον γὰρ ἅπαν νομοθετῶ· οὐ μόνον τῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ τῆς διαθέσεως τῆς περὶ τὴν κακίαν ἀλλότριον εἶναι· καὶ οὐ μόνον τῆς διαθέσεως αὐτῆς ἀλλότριον εἶναι, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ^κ αὐτὴν ἀποστρέφασθαι καὶ μισεῖν. Καὶ οὐκ ἀρκεῖται μόνῳ ^κ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν ^κ εἰσάγει λέγων· "Κολάμενοι τῷ αγαθῷ." Οὐκ εἶπε, ποιοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ διακείμενοι· τοῦτο γὰρ ^κ τῷ κελεύσαι κολλᾶσθαι ἐδήλωσεν. Οὕτω καὶ ὁ θεὸς συνάπτων τὸν ἄνδρα τῇ γυναικὶ, ἔλεγε· ^κ "Ἐπιδέξαι· ^κ προσ-

^κ Gen. ii. 24.

^κ [ἀλλὰ] + καὶ B.C.D. ^κ τὴν ἐλ. Edd. τὴν om. A.B.C.D.E.F.I. Post ἀνυπόκριτον deest folium in E. usque ad v. τοῦτέστιν p. 675 D. ^κ ἡ ἀγάπῃ C. ^κ ταῦτα I. ^κ ἢ D. ^κ ἐπὶ μέθαις] ἐπιθυμίαις C. ^κ καὶ om. C. ^κ ἀλλὰ] + ἀποστνγούντες ὁ ἐστὶ D. ^κ καὶ om. A.B.F.H. invita Cat. καὶ οὐχ ἀπλῶς—σφόδρα μισοῦντες] καὶ ^κ σφόδρα μισοῦντες C. ἀλλὰ σφ. μισοῦντες καὶ οὐχ ἀπλῶς I. ^κ ῥῆμα, quod a' erat, est in B.C.D. Cat. τὸ ῥῆμα est in A.F.H.I. ^κ πολλοὶ καὶ] καὶ πολλοὶ C. ^κ γὰρ accessit ex A.C.D.F.H.I. Μοχ βουλούμενος pro βούλεται B. Verba καὶ τὴν διάνοιαν—καὶ πολλὴν om. I. ^κ αὐτῇ] + θέθειεν C. Statim μισεῖν καὶ ἀποστν. καὶ μισεῖν πάλιν. καὶ οὐκ ἀρκεῖται μόνον τούτῳ I. ^κ εἰσάγει A.B.D.F.H.I. ἐπάγει Edd. ^κ τῷ pro τὸ A.B.C.D.F.I. ^κ προσκολληθήσεται] + φησὶ A.F.H.I. + γὰρ Edd. + γάρ φησι B. Nec γὰρ nec φησὶ agnoscunt C.D. Cat.

κολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ." Εἶτα ^ε καὶ αἰτίας λέγει, δι' ὧς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν. ¹⁰ "Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι." Ἀδελφοί, φησὶν, ἐστέ, καὶ ¹¹ τὰς αὐτὰς ὁδίας ἐλύσατε οὐκοῦν ¹ καὶ διὰ τοῦτο δίκαιοι ἂν εἴητε φιλεῖν ἀλλήλους. Τοῦτο καὶ Μωϋσῆς ^κ ἔλεγε τοῖς ἐν Εἰγύπτῳ μαχομένοις ¹¹ "Ἀδελφοί ἐστε, ἵνα τί ἀδικεῖτε ἀλλήλους;" "Ὅταν μὲν οὖν περὶ τῶν ἔξω λέγῃ, "Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ἡμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων ¹ εἰρηνεύετε," φησὶν ὅταν δὲ περὶ τῶν οἰκείων διαλέγηται, "Τῇ φιλαδελφίᾳ, ¹⁰ φησὶν, εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι." ¹¹ Ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ μὴ μάχσθαι (181) ζητεῖ, μὴδὲ μισεῖν καὶ ἀποστρέφασθαι ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ φιλεῖν, καὶ οὐχ ἀπλῶς φιλεῖν, ἀλλὰ καὶ στέργειν. Οὐ γὰρ ὁδὴ μόνον, φησὶν, ἀνυπόκριτον εἶναι χρὴ τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ ἐπιτεταμένην καὶ θερμὴν καὶ διάπυρον. Τί γὰρ ὕφελος, ἂν ἀγαπᾶς μὲν ὑδῶλως, μὴ θερμῶς δὲ ἀγαπᾶς; Διὸ καὶ εἶπεν, 675 "εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι" τούτέστι, ¹ καὶ φίλει, καὶ θερμῶς φίλει. ² Μὴ μένε φιλεῖσθαι παρ' ἐτέρου, ἀλλ' αὐτὸς ἐπιπήδα τούτῳ καὶ κατάρχων οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἐκείνου φιλίας τὸν μισθὸν καρπώσῃ. Εἰπὼν τοίνυν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὀφείλομεν ἀλλήλους φιλεῖν, λέγει καὶ πῶς ἂν γένοιτο τὰ τῆς φιλίας ἀκίνητα διὸ καὶ ³ ἐπάγει "Τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι." Οὕτω γὰρ φιλία ⁴ καὶ γίνεται, καὶ ⁵ γενομένη μένει. ⁶ Καὶ οὐδὲν οὕτω φίλους ποιεῖ, ὥς τὸ σπουδάζειν τῇ τιμῇ νικᾶν Β τὸν ⁷ πλησίον. Οὐ φίλια δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τιμὴ μείζων γέντευθεν γίνεται. Τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα πρότερον ἀπὸ τῆς ἀγάπης, ἢ δὲ ἀγάπῃ ἀπὸ τῆς τιμῆς, ὥσπερ οὖν καὶ τιμὴ ἀπὸ τῆς ἀγάπης. Εἶτα ἵνα μὴ τιμῶμεν μόνον, ⁸ καὶ ἑτερόν τι πλεόν ἐπιζητεῖ λέγων ¹² "Τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί." Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀγάπην τίκτει, ὅταν μετὰ τῆς ⁹ τιμῆς καὶ προστασίαν ἐπιδειξώμεθα. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ¹⁰ ὥς τιμὴ καὶ πρόνοια τὸ φιλεῖσθαι ποιεῖ. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ φιλεῖν, ἀλλὰ δεῖ καὶ ¹¹ τοῦτον μᾶλλον δὲ ¹² ἐκ τοῦ φιλεῖν καὶ τοῦτο γίνεται, ὥσπερ οὖν

10 v. 10.

11 Exod. ii. 13.

12 v. 11.

^ε καὶ] + δύο C. ^η τὰς αὐτὰς ὡ. ἐλύσατε] Sic omnes. τὰς ὡ. ἐλύσατε τὰς αὐτὰς Edd. ¹ καὶ om. C. ^κ ἔλεγε om. I. ¹ εἰρηνεύσατε A.F.H.I. ¹⁰ φησὶν om. C.F.H.I. Cat. ¹¹ Ἀδ ἐκεῖ μὲν γὰρ usque ad κατάρχων omnia desunt in C. ¹² ὁδὴ] εἰ F.H. ¹³ Verba καὶ φίλει, quae aberant, ex Catena assumimus. ¹⁴ μὴ] καὶ μὴ B.D. ¹⁵ τούτῳ om. I. ¹⁶ ἐπάγει] + λέγων I. ¹⁷ καὶ om. A. ¹⁸ γενομένη A.D.F.H. Cat. γενομένη Edd. ¹⁹ καὶ om. A.F.H.I. ²⁰ πλησίον] φίλον C. ²¹ ἐνταῦθα I. ²² καὶ] ἀλλὰ καὶ C. ²³ τιμῇ] σπουδῇ A.D.F.H.I. Cat. Statim προστασίαν pro προστασίας A.B.C.D.I. Cat. ²⁴ ὥς καὶ τιμὴ Edd. καὶ deest in omnibus. ²⁵ τοῦτον C.D. ²⁶ ἐκ τοῦ φ. καὶ (καὶ om. I.) τοῦτο pro καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ φ. omnes.

^a πρὸς ἅπαντα ποιεῖ τὴν ψυχὴν, ὡς ἐλπίς χρηστή. Εἶτα καὶ πρὸ τῶν ἐλπίζομένων ^b ἀγαθῶν ἕτερον πάλιν δίδωσιν ἑπαθλον. Ἐπειδὴ γὰρ ^c ἡ ἐλπίς τῶν μελλόντων ἦν, φησί, “Τῇ θλίψει ὑπομένοντες.” Καὶ γὰρ πρὸ τῶν μελλόντων, ἐν τῷ παρόντι μέγα καρπώσῃ καλὸν ἀπὸ τῆς θλίψεως, τὸ καρτερικὸς καὶ δόκιμος ^d γίνεσθαι. Μετὰ δὲ τούτου καὶ ^e ἑτέραν παρέχει βοήθειαν, λέγων, “Τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες.” Ὅταν οὖν καὶ ἀγάπη εὐκολον ποιῇ, καὶ ^f πνεῦμα βοηθῇ, καὶ ἐλπίς κουφίξῃ, B καὶ θλίψις δόκιμον ^g ἐργάζεται καὶ ἐπιτήδειον πρὸς τὸ φέρειν πάντα γενναίως, καὶ ^h ἔχῃ μετὰ τούτων καὶ ἕτερον ἴσπλον (182) μέγιστον, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς δεήσεως βοήθειαν, τί λοιπὸν ⁱ ἔσται ἐπίπονον τῶν ἐπιταττομένων; Οὐδέν. Εἶδες ^j πῶς πανταχόθεν ἔσθησε τὸν ἀθλητὴν, καὶ πολὺ κούφα ἔδειξε τὰ ἐπιτάγματα; Σκόπει πάλιν ^k πῶς τῆς ἐλεημοσύνης ἐπιλαμβάνεται· μᾶλλον δὲ οὐχ ἀπλῶς ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ τῆς εἰς τοὺς ἁγίους. Ἀνω μὲν γὰρ εἰπὼν, “Ὁ ἐλεῶν, ἐν ἰλαρότητι,” πᾶσι τὴν χεῖρα ἀνέωξεν· ἐνταῦθα μὲντοι ^l ὑπὲρ τῶν πιστῶν φησι. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων, ^m “Ταῖς χρεαῖς τῶν ἁγίων ⁿ κοινωνοῦντες.” Οὐκ εἶπε, παρέχετε αὐτῶν ταῖς χρεαῖς, ^o ἀλλὰ, κοινωνεῖτε αὐτῶν ταῖς χρεαῖς, δεικνὺς ὅτι μείζονα λαμβάνουσιν ἢ Ἰδιούσας, καὶ ὅτι ἐμπορίῳ τὸ πρῶγμά ἐστι· ^p κοινωνία γὰρ ἐστίν. Εἰσφέρεις ^q σὺ χρήματα; Εἰσφέρουσί σοι παρρησίαν ^r τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἐκείνοι. “Τὴν φιλοξενίαν διώκοντες.” Οὐκ εἶπεν, ἐργαζόμενοι, ἀλλὰ, “διώκοντες,” ^s παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἀναμένειν ^t τοὺς δεομένους, πότε πρὸς ἡμᾶς ἔλθωσιν, ἀλλ’ αὐτοὺς ἐπιτρέχειν καὶ καταδιώκειν.

^u Οὕτως ὁ Λῶτ, οὕτως ὁ Ἀβραάμ ἐποίησε. Καὶ γὰρ τὴν ἡμέραν εἰς τοῦτο ἀνάλωσεν ἀναμένων τὴν καλὴν ταύτην θήραν,

14 v. 13.

^a πρὸς ἅπαντα om. A. C. E. F. H. I. πρὸς πάντα Cat. Statim ποιῖται C.
^b ἀγαθῶν pro χρηστῶν omnes. Mox δίδωσιν ἑπαθλον pro ἑπαθλον δίδωσιν omnes. ^c ἡ ἐλπίς om. B. ^d γίνεσθαι B. D. ^e ἑτέραν] + πάλιν C. D.
^f τὸ πνεῦμα C. D. ^g ἀπεργάζεται I. ^h μετὰ] καὶ μετὰ I. Statim τούτου C. ⁱ ἴσπλον μέγ.] μέγ. ὁπλον B. C. D. ^j ἔστιν I. ^k πῶς] + καὶ Edd. καὶ om. B. C. D. E. F. H. I. ^l ὑπὲρ] περί I. ^m Haec ἀλλὰ—χρεαῖς desunt in B. I. ⁿ διδύσας pro διδοῦσιν omnes. Statim καὶ accessit ex A. B. C. D. E. H. I. Cat. ^o κ. γὰρ ἐστίν om. C. ^p σὺ om. C. ^q τὴν πρὸς τ. θ. ἐκείνοι A. B. D. E. F. H. I. Cat. ἐκείνοι τὴν πρὸς τ. θ. Edd. εἰσφέρουσί σοι τὴν πρὸς θεὸν δόξαν ἐκείνο C. ^r παιδεύων ἡμᾶς μὴ] οὐ γὰρ βούλεται ἡμᾶς I. ^s τοῖς θεωμένοις H. τοῖς ξένους I. Statim verba πότε πρὸς ἡμᾶς ἔλθωσιν om. I. ^t HEIKON. Perὶ φιλοξενίας καὶ ἐλεημοσύνης· καὶ ὅτι οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τοῖς προσιώντας, αὐδὲ ἱβρίζειν καὶ μαινεῖν τὴν γλῶτταν τὴν τῶν ἁγίων ἀπολαύσαν μυστηρίων. Veron.

καὶ ἰδὼν ἀνεπήδησε, καὶ εἰς ἀπάντησιν ἔδραμε, καὶ προσεκύνησεν D
ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπε· ¹⁵ «Κύριε, εἰ εὖρον χάριν ἐνώπιόν σου, μὴ
παρέλθης τὸν ^aπαῖδά σου.» Οὐ καθάπερ ἡμεῖς, ἐπειδὴν ἴδω-
μεν ξένον ἢ πένητα, τὰς ὀφρῶς ἀνασπῶμεν, καὶ οὐδὲ προσήρσεως
ἀξίους αὐτοὺς ^bτείνει νομίζομεν· ^cκὰν μετὰ μυρίας ἰκετηρίας μα-
λαχθέντες κελεύσωμεν ^dδοῦναι τὸν οἰκέτην μικρὸν ἀργύριον, τὸ
πᾶν κατωρθωκέναι νομίζομεν. Ἄλλ' οὐκ ἐκείνος οὕτως, ἀλλ'
^eἰκέτου σχῆμα ἀνέλαβε καὶ οἰκέτου, καίτοιγε οὐκ εἰδὼς τίνας
ἐμελλεν ὑποδέχσθαι. Ἡμεῖς δὲ σαφῶς εἰδότες ὅτι τὸν Χρι-
στὸν ὑποδεχόμεθα, οὐδὲ ταύτῃ γινόμεθα ἡμέροι. Ἄλλ' ἐκείνος E
μὲν καὶ παρακαλεῖ καὶ ἰκετεύει καὶ προσκυνεῖ, ἡμεῖς δὲ ὑβρί-
ζομεν τοὺς προσιόντας ἡμῖν· καὶ ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ καὶ τῆς
γυναικὸς πάντα ἀνεί, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ διὰ τῶν οἰκετῶν. Εἰ δὲ
καὶ τὴν τράπεζαν ^fβουληθείης ἰδεῖν, ἣν παρέθηκε, πολλὴν καὶ
ἐνταῦθα ὄψει τὴν φιλοτιμίαν· ^gτὴν δὲ φιλοτιμίαν οὐχ ἡ
περιουσία τῶν χρημάτων, ἀλλ' ὁ τῆς προαιρέσεως ἐποίει πλου-
τος. Πόσοι γοῦν τότε εὐποροὶ ἦσαν; ^hἌλλ' οὐδεὶς τοιοῦτον
οὐδὲν ἐποίησε. Πόσαι χῆραι ἦσαν ἐν τῇ Ἰσραὴλ; Ἄλλ' ⁱοὐδε-
μία ἐξένισε τὸν ^jἨλίαν. ^kΠόσοι εὐποροὶ πάλιν ἦσαν ἐπὶ τοῦ
Ἑλισσαίου; Ἄλλ' ἡ ^lΣουμανίτις τὸν καρπὸν τῆς φιλοξενίας ^m677
ἐτρύγα μόνη· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀβραὰμ τότε· ἴδον μετὰ τῆς
δαψιλείας καὶ τῆς προθυμίας ⁿκαὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἀξίον
θαυμάζειν, ὅτι ^oμηδὲ εἰδὼς τίνας ἦσαν οἱ παραγεγονότες, ταῦτα
ἐποίει. Μὴ τοίνυν μηδὲ σὺ πολυπραγμονεῖ· ^pδιὰ γὰρ τὸν
Χριστὸν δέχῃ· ^qκὰν μέλλῃς αἰεὶ περιεργάζεσθαι, πολλάκις καὶ
δόκιμον ἄνδρα ^rπαραδραμῇ, καὶ τὸν ἐκ τούτου μισθὸν ἀπολείς.
Καίτοι ὁ μὲν μὴ δόκιμον δεχόμενος οὐκ ἐγκαλεῖται, ἀλλὰ καὶ
μισθὸν ἔχει· ^s16 «Ὁ δεχόμενος ^tοὐ γὰρ προφήτην εἰς ὄνομα προ- B
φήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται·» ὁ δὲ ἐκ τῆς ἀκαίρου ταύτης

¹⁵ Gen. xviii. 3.¹⁶ Matth. x. 41.

^a παῖδα] δούλον C. ^b εἶναι νομίζομεν pro νομίζομεν εἶναι omnes. Statim
κὰν δὲ μετὰ C. ^c δοῦναι τὸν οἰκέτην A.E.F.H.I. τὸν οἰκέτην δοῦναι B.C.D.
τοῖς οἰκέταις δοῦναι Edd. ^d οἰκέτου C. Mox καὶ οἰκέτου om. idem.
^e βουληθείης ἰδεῖν] βούλει μαθεῖν C. ^f τὴν δὲ φ. οὐχ ἡ περιουσία τῶν χρ-
μάτων] Sic A.D.E.F.H. ἣν οὐχ (οὐχὶ C.) ἡ π. τῶν χρ. B.C.I. οὐχ ἦν ὁ τῆς
περιουσίας ἐποίει τρόπος Edd. Mox ἐποίει, quod aberat, est in libris omnibus.
^g Haec ἀλλ' οὐδεὶς—χῆραι ἦσαν om. B. ^h οὐδεμία] οὐδεὶς A.B.F.H.
οὐδεμία αὐτῶν E. ⁱ Ἠλίαν] +εἰ μὴ ἡ Σαραφθία E. ^j πόσαι A.B.E.F.I.
Mox ἦσαν πάλιν inverso ord. C.D. ^k Σουμανίτις B.C.D.E. et corr. I. Σω-
μανίτις A. et ante corr. I. Ita Veron. Σωμανίτις H. Σωμανίτις Sav. Mor.
Ben. Post h. v. hiatus est in E. usque ad εὐλογητός p. 678 C. ^l Vid.
Annot. ^m καὶ om. D. ⁿ μὴ C.I. ^o διὰ γὰρ] +τουτου C. ^p παρα-
δραμῇ A.D.I. Flor. p. 364. (Tom. xii. p. 595 D.) παραδραμεῖ F.H. παραδρά-
μεις B. παραδράμης Edd. ^q γὰρ] +ψησί D.

πολυπραγμοσύνης τὸν θαυμαστὸν παρατρέχων. καὶ δίκην δίδωσι. Μὴ τοίνυν βίους καὶ πράξεις πολυπραγμοίει· καὶ γὰρ ἐσχάτης τοῦτο ἀπειροκαλίας ἐστίν, ὑπὲρ εἰς ἄρτου ζωὴν ὀλόκληρον περιεργάζεσθαι. Εἰ γὰρ ἀνδροφόνος οὗτος, εἰ γὰρ ληστής, εἰ γὰρ ὀτιοῦν, ἄρτου καὶ ῥαργυρίων ὀλίγων οὐ δοκεῖ σοι ἤξιος εἶναι; Ἄλλ' ὁ μὲν δεσπότης σου καὶ ἥλιον μετ' ὧ ἀνατέλλει· σὺ δὲ καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς ἀνάξιον αὐτὸν κρίνεις; Ἐγὼ δὲ καὶ ἐτέραν ὑπερβολὴν τίθημι. Κἂν γὰρ ἐπιστάμενος ἥς σαφῶς, ὅτι ῥυμρίων γέμει κακῶν, οὐδὲ οὕτως ἀπολογίαν ἔξεις τῆς ἐφημέρου τροφῆς αὐτὸν ἀποστερῶν. Ἐκείνου γὰρ δούλος εἰ τοῦ λέγοντος, ¹⁷ "Οὐκ οἶδατε ποῖον πνεύματός ἐστε;" ἐκείνου εἰ οἰκέτης τοῦ θεραπεύσαντος τοὺς λιθιάσαντας αὐτόν· μᾶλλον δὲ τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ μὴ μοι λέγε, ὅτι ἕτερον ἀνείλε· ¹⁸ "Κἂν γὰρ σεαυτὸν ἀναιρεῖν μέλλῃ, μηδὲ οὕτω λιμνέ-
 ταντα ¹⁹ περιύδῃς. Καὶ γὰρ ἐκείνου μαθητὴς εἰ τοῦ τῶν σταυρωσάντων τὴν σωτηρίαν ποθοῦντος, τοῦ λέγοντος ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ. ²⁰ "Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσιν." (183)
 Ἐκείνου δούλος εἰ τοῦ τὸν ῥυμρίαντα αὐτὸν θεραπεύσαντος, τοῦ τὸν ὑβρίζαντα ἐν αὐτῷ τῷ σταυρῷ στεφανώσαντος· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἴσον; Καὶ γὰρ ἀμφότεροι παρὰ τὴν ἀρχὴν ὑβρίζον αὐτὸν οἱ λησταί· ἀλλ' ὅμως θατέρω τούτων τὸν ²¹ παρίδουσιν ἀνέψχε. Καὶ διακρίει τοὺς μέλλοντας αὐτὸν ἀναιρεῖν, καὶ ταράττεται καὶ συγχέεται ὁρῶν τὸν προδότην, οὐχ ὅτι σταυροῦσθαι ἐμελλεν, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος ἀπώλλυτο. Ἐταράττετο τοίνυν προειδὼς τὴν ἀγχόνην, ²² τὴν κόλασιν τὴν μετὰ τὴν ἀγχόνην. Καὶ εἰδὼς αὐτοῦ τὴν πονηρίαν, μέχρις ἐσχάτης ὥρας αὐτὸν ²³ ἔφερε, καὶ οὐ διεκρούετο, ἀλλὰ καὶ ἐφίλησε τὸν προδύτην. Ὁ δεσπότης σου φιλεῖ, καὶ δέχεται χεῖλεσι τὸν μέλλοντα. Εαυτοῦ τὸ αἷμα τὸ τίμιον εὐθέως ἐκχεῖν· σὺ δὲ τὸν πένητα οὐδὲ ἄρτου ἡξιόεις; καὶ οὐκ αἰδῇ τὸν νόμον, ὃν ἔθηκεν ὁ Χριστός; Διὰ γὰρ τούτων ἔδειξεν, ὅτι οὐ μόνον τοὺς πένητας, ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐπὶ θάνατον ἡμῶς ἄγοντας ἀποστρέφεσθαι δεῖ. Μὴ τοίνυν

¹⁷ Luc. ix. 55.¹⁸ Ibid. xxiii. 34.

¹⁹ ἀγγ. ὀλίγων προ. ὀλίγων ἀγγ. A.B.D.F.H.J. Flor. ²⁰ ῥυμρίων] + οὗτος, Edd. οὗτος om. A.B.C.D.F.H.I. ²¹ ἐφημέρου προ. ἐφημέρας A.B.C.D.F.H.I. ²² εἰπόντος C. ²³ εἰ om. I. οἰκέτης εἰ inverted ord. C.D. ²⁴ κἂν γὰρ σ. A.C.F.I. κἂν γὰρ καὶ σ. D. καὶ γὰρ ἂν καὶ σ. B. καὶ γὰρ σ. H. καὶ γὰρ εἰ καὶ σ. Edd. Mox μέλλῃ A.B.C.D.F.I. μέλλει Edd. ²⁵ περιύδῃς A.B.D.F.H.I. παρίδῃς Edd. ²⁶ ἐκείνου] + γὰρ I. ²⁷ ὑβρίζον αὐτόν οἱ λ. B.C.D.F.H.I. ὑβρίζον οἱ λ. αὐτόν A. οἱ λ. ὑβρίζον αὐτόν Edd. ²⁸ παρίδουσιν] + πρὸ πάντων A.C.D.F.H.I. Statim ἀνέψχε προ. ἠνέψχε A.B.D.I. ²⁹ τὴν κ. τὴν μετὰ τὴν (τὴν om. B.) ἀγγ.] Sic A.H.D.F.I. τὴν μετὰ τὴν ἀγγ. κ. Edd. Clausula abest a C. ³⁰ ἔφερε] ἐθεράπευε A.B.D.F.H.I.

ἔμοι τοῦτο εἶπης, ὅτι δεινά μοι εἰργάσατο ὁ δεῖνα, ἀλλ' ἐνόησον τί ἐποίησεν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτῷ τῷ σταυρῷ, διὰ τοῦ φιλήματος, ὃν προδίδοσθαι ἐμελλε, τὸν προδότην διορθούμενος. Καὶ ὅρα πῶς ἐντρεπτικῶς. ¹⁹ “Ἰούδα γάρ, φησὶ, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου προδίδως;” Τίνα οὐκ ἂν ἐμάλαξε, τίνα οὐκ ἂν ἐξέκαμψεν αὕτη ἡ φωνή; ποῖον θηρίον, ποῖον ἀδάμαντα; Ἄλλ' οὐ τὸν δειλαιὸν ἐκείνον. Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι τὸν δεῖνα ἐφόνευσεν ὁ δεῖνα, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸν ἀποστρέφωμαι. Καὶ γὰρ κατὰ σοῦ μέλλῃ τὸ ξίφος ὠθεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν βαπτίζειν εἰς αὐτὸν τὸν λαιμόν, αὐτὴν φίλησον τὴν δεξιάν· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ἡ τὸ στόμα ἐφίλησεν ἐκεῖνο τὸ τὴν σφαγὴν ἐργασάμενον. Καὶ σὺ τοίνυν μὴ μίσει, ἀλλὰ δάκρυε καὶ ἐλέει τὸν ἐπιβουλευόντα· ἐλεεῖσθαι γὰρ ὁ τοιοῦτος παρ' ἡμῶν ἄξιός ἐστι δακρύνεσθαι. Ἐκείνον γὰρ ἐσμὲν οἰκείται τοῦ καὶ φιλήσαντος τὸν προδότην· οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς B αὐτὸ περιστρέφω· καὶ τοῦ φιλήματος ἀπαλότερα φθεγγόμενον ῥήματα. Ἰουδὲ γὰρ εἶπεν, ὦ μιαιρὲ, καὶ πανμπόνηρε, καὶ προδότα, ταῦτας ἡμῖν ἀποδίδως τὰς ἀμοιβὰς τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας; ἀλλὰ πῶς; “Ἰούδα,” τὸ κύριον ὄνομα ρθεις, ὁ μάλλον ταλανίζοντος ἦν καὶ ἀνακαλούντος, ἡ ὀργιζομένου. Καὶ οὐκ εἶπε, τὸν διδάσκαλόν σου, τὸν δεσπότην Ἰσου καὶ ἐνέργητην, ἀλλὰ, “τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.” Εἰ γὰρ μὴ διδάσκαλος ἦν μηδὲ δεσπότης, τὸν οὕτως ἡμέρως, τὸν οὕτως ἀπλάστως πρὸς σέ διακείμενον, ὥς καὶ ἐν καιρῷ τῆς προδοσίας σε φιλεῖν, καὶ ταῦτα τοῦ φιλήματος συμβόλου τῆς προδοσίας ὄντος, τοῦτον παραδίδως; Εὐλογητὸς εἰ, κύριε· πόσης ταπεινοφροσύνης, C πόσης ἀνεξικακίας ὑποδείγματα ἡμῖν ἔδωκας; Ἄλλὰ πρὸς μὲν ἐκείνον οὕτω πρὸς δὲ τοὺς ἐπελθόντας μετὰ ξύλων καὶ λαμπάδων οὐχ οὕτω; “Καὶ τί γένοιτ' ἂν ἡμερώτερον τῶν ῥημάτων

¹⁹ Luc. xxii. 48.

ἔμοι τοῦτο] τοῦτό μοι (μον H.) A.F.H.I. μοι om. C. Μοχ ὅτι δεινά μοι (με C.) εἰργ. ὁ δεῖνα B.C.D. ὅτι ὁ δεινά μοι εἰργ. δεινά Edd. ^a ἐποίησεν C. ^c οὐ pro ὃ B.D.F.H. ^d τοῦ ἀ. προδίδως (παραδίδως D.) pro προδίδως τοῦ ἀ. A.B.D.F.H.I. τὸν υἱὸν τ. ἀ. φιλήματι παραδίδως C. ^e ἐκαμψεν A.C.D.F.H.I. ἐπέκαμψεν Edd. ^f τὸ aberat ante Montef. repugnantibus libris. ἐφίλησεν τὸ στ. inverso ord. C. ^g ὁ τ. παρ' ἡμῶν ἄξιός hoc ord. A.D.F.H.I. παρ' ἡμῶν ὁ τ. ἄξιός B.C. παρ' ἡμῶν ἄξιός ὁ τ. Edd. ^h καὶ om. A.F.H.I. Statim τὸν om. H. ⁱ οὐδέ] οὐ D. ^m πανμπόνηρε C. ⁿ τινάτας pro τοσαύτας C.D.F.H.I. ^o τοιαύτης B. ^p ρθεις C. ^q σου accessit ex omnibus. Statim τὸν pro καὶ C. ^r δεσπότης] + μηδὲ ἐνέργητης C. ^s καὶ om. C. ^t ὑποδείγματα pro ὑποδείγματα omnes. Μοχ δέδωκας C.D. ^v ἐπελθόντας F.H. Statim μετὰ ξύλων καὶ λαμπάδων B.C.F.H.I. Veron. μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων A.D.E. μετὰ ξύλων καὶ μαχαίρων Sav. cet. ^w καὶ τί—ῥημάτων] καὶ τί δ' ἂν ἡμερώτερον τῶν ῥ. τοῦτων γένοιτ' ἂν C.

των τῶν ^κκαὶ πρὸς ἐκείνους εἰρημένων; Δυνάμενος γὰρ αὐτοὺς
^γἄθροον ἀφανίσαι πάντας, τούτων μὲν ἐποίησεν οὐδέν, ἐντρε-
 πτικῶς δὲ αὐτοῖς διαλέγεται λέγων· ²⁰ "Τί ἐξήλθετε, ὡς ἐπὶ
 ληστὴν, μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων;" Καὶ ²ρίψας ὑπτίους,
 Δέπειδῃ ἔμενον ἀναισθητοῦντες, ἐκὼν πάλιν, ἑαυτὸν ἐξεδίδου, καὶ
 ἠνείχετο δεσμὰ περιβάλλοντας ²ὄρων ταῖς ἀγίαις χερσὶ, δυνά-
 μενος ὁμοῦ ^δπάντα κλονῆσαι καὶ ρίψαι κάτω. Ἀλλὰ σὺ ^εκαὶ
 μετὰ ταῦτα ἀγριαίνεις πρὸς τὸν πένητα. ⁴Καίτοιγε εἰ καὶ
 μυρίων ἐστὶν ἔνοχος κακῶν, ἡ ἔνδεια καὶ ὁ λιμὸς ἱκανὰ τὴν ^εμὴ
 σφόδρα ¹πεπωρωμένην καταμαλάξαι ψυχὴν. ⁸Σὺ δὲ ἔστηκας
 ἐκτεθριωμένος, καὶ λεόντων μιμούμενος θυμούς· καίτοιγε ἐκεί-
 νοι οὐκ ἂν ποτε νεκρῶν ἀπογεύσαιντο σωματῶν· σὺ δὲ τοσοῦ-
 τοις ὄρων τεταρχεινόμενον κακοῖς, ἐπεμβαίνεις κειμένῳ, καὶ
^δδαρδάπτεις τὸ σῶμα διὰ τῶν ὕβρεων, καὶ χειμῶνα ἐπὶ χειμῶνι
¹συνάγεις, καὶ τὸν εἰς λιμένα καταφυγόιντα σκοπέλῳ ^κπροσα-
 Εῤάξαι ποιεῖς, καὶ νανάγιον ἐργάζῃ τῷ· ἐν τῇ θαλάσῃ χαλεπώ-
 τερον. Καὶ πῶς ἐρεῖς τῷ θεῷ, ἐλέησέν με; καὶ ἀμαρτημάτων
¹αἰτίεις συγχώρησιν, τὸν οὐδὲν ἀμαρτόντα ὑβρίζων, καὶ δίκην
 ὑπὲρ λιμοῦ καὶ ἀνάγκης τοσαύτης ἀπαιτῶν, καὶ τὰ θηρία
¹¹ἅπαντα ἀποκρύπτων τῇ ὠμότητι; Ἐκείνα μὲν γὰρ, τῆς
¹²γαστροῦς καταναγκαζούσης, ἄπτεται τῆς ⁹αὐτοῖς νενομισμέ-
 νης τροφῆς· σὺ δὲ, οὐδενὸς ὠθοῦντος οὐδὲ καταναγκαζόντος,
 κατεσθίεις τὸν ἀδελφόν, δάκνων, σπαράττων, εἰ καὶ μὴ τοῖς (184
 ὁδοῦσιν, ἀλλὰ ῥήμασι δηγμάτων χαλεπωτέροις. Πῶς οὖν
 679 δέξῃ τὴν ἱερὴν προσφοράν, αἵμασιν ἀνθρωπίνους φοινίξας τὴν
 γλώτταν; πῶς ⁹δίδως εἰρήνην, ⁷πολέμου γέμοντι στόματι;
 πῶς δὲ ⁸τῆς αἰσθητῆς ἀπολαύσεις ⁷τροφῆς, ἰὼν τοσοῦτον συνά-
 γων; Οὐ ⁷διορθοῦσαι τὴν πενίαν· τί καὶ ἐπιτρίβεις; οὐκ ἀνι-
 στὰς κείμενον· τί καὶ καταβάλλεις; ⁹οὐκ ἀναιρεῖς τὴν ἀθυμίαν·

²⁰ Matth. xvi. 55.

^κ καὶ accessit ex A.B.D.E.F.H.I. ^γ ἀθρόως I. ² ῥίψας] + αὐτοὺς Sav. Mor. Ben. αὐτοῖς om. B.F.H.I. Veron. αὐτοὺς post ὑπτίους habet C. ² ὄρων om. C. Mox ὁμοῦ om. idem. ^δ πάντα κλονῆσαι—πρὸς τὸν πένητα] τούτους καταστρέλαι I. ^ε καὶ om. C. ⁴ καίτοιγε] + σοι I. ^ε μὴ om. B. ¹ πεπωρωμένην] θηριώδῃ I. Statim μαλάξαι H. ⁸ σὺ δὲ] ἀλλ' I. Mox τεθριωμένος C. ¹ δαρδάπτεις (δαρδάπτει H.) omnes. σπαράττει Edd. ¹ συνάγεις C. ^κ προσάραξαι A.B.F.H.I. προσάραξαι D. συρράξαι C. προσάραξαι Edd. ¹ αἰτίεις] αἰτήσῃ I. ἐπιστήεις C. ¹¹ ἅπαντα] μὲν πάντα I. Sequentia ἀποκρύπτων—ἐκείνα μὲν γὰρ om. idem. ¹² γαστροῦς] φύσεως I. σαρκὸς Veron. ⁹ αὐτοῖς om. C. ⁷ ῥημάτων δηγμάτων I. ⁹ δώσεις A.B.D.F.H. ⁷ πόλεμον I. Statim γέμων τῷ στ. A.C.F.H.I. ⁸ τῆς pro γούν A.D.E.F.H.I. πῶς δὲ γούν ἀπολ. τρ. αἰσθητῆς C. ⁷ τροφῆς B.H. ⁷ διορθοῖς C. ⁹ οὐκ ἀναιρεῖς—ἐπιτερίβεις om. C. Sequentia. οὐ δίδως—ῥήμασιν non hic, sed supra post ἐπιτερίβεις habent C.D.

τί καὶ ἐπιτείνεις; οὐ δίδως χρήματα· τί καὶ ὑβρίζεις ῥήμα-
σιν; Οὐκ ἤκουσας ὅσῃν διδῶσι δίκην οἱ μὴ τρέφοντες τοὺς
πένητας; ποίαις τιμωρίαις καταδικάζονται; ²¹ “Πορεύεσθε
γάρ, * φησὶν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ
καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.” Εἰ γὰρ οἱ μὴ τρέφοντες οὕτω B
καταδικάζονται, τίνα * δώσουσι δίκην οἱ μετὰ τοῦ μὴ τρέ-
φειν καὶ ὑβρίζοντες; πόσῃν ὑποστήσονται κώλασιν, πόσῃν
γένειαν; Ἴν’ οὖν μὴ ² τοσαῦτα ἐξάψωμεν καθ’ ἑαυτῶν κακὰ, ὥς
ἐσμὲν κύριοι, καὶ τὸ πονηρὸν τοῦτο νόσῃμι διορθώσωμεν, καὶ
τῇ γλώττῃ χαλινὸν ἐπιθώμεν· καὶ μὴ μόνον ^β μὴ ὑβρίζωμεν,
ἀλλὰ καὶ παρακαλῶμεν, καὶ διὰ ῥημάτων καὶ διὰ πραγμάτων,
ἵνα πολὺν ἑαυτοῖς προαποθέμενοι τὸν ἔλεον, ^γ τύχωμεν τῶν
ἐπηγγελμένων ἡμῖν ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ^δ ἐπιτυ-
χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δοξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς
τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ.

C

¹ Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ
καταράσθε.

ΔΙΔΑΞΑΣ αὐτοὺς πῶς πρὸς ἀλλήλους διακείσθαι χρή, καὶ
συγκολλησας τὰ μέλη μετὰ ἀκριβείας, οὕτως ἐξάγει λοιπὸν
πρὸς τὴν ἔξω παράταξιν, ἐκκολωτέραν αὐτὴν ^α ἐντεῦθεν ποιῶν.
“Ὡςπερ γὰρ ὁ τὰ πρὸς τοὺς οἰκείους ^β μὴ κατωρθώκως, δυσκυ- D
λώτερον ἐτὰ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους οἰκονομήσει· οὕτως ὁ καλῶς
ἀσκήσας ἑαυτὸν ἐν τοῦτοις, ῥῆον καὶ ^α τῶν ἐξωθεν περιέσται.
Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὁδῶ προβαίνων, μετ’ ^ε ἐκείνα ταῦτα
τίθησι, καὶ φησιν· “Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς.” Οὐκ
εἶπε, μὴ μνησικακεῖτε μηδὲ ἀμύνεσθε, ἀλλὰ τὸ πολλῶ πλεον
τούτων ἐζήτησεν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀνδρὸς φιλοσόφου, τοῦτο
δὲ ἀγγέλου λοιπόν. ἸΚαὶ εἰπὼν, “εὐλογεῖτε,” ἐπήγαγε, “καὶ
μὴ καταράσθε,” ἵνα μὴ καὶ τοῦτο κάκεινο ποιῶμεν, ἀλλ’ ἐκεῖνο
μόνον. Καὶ γὰρ μισθῶν ἡμῖν εἰσὶν ἐκεῖνοι πρόξενοι οἱ διώ- E
κοντες, ⁴ Ἄν δὲ νήφης, καὶ ἕτερον ^β σὺ σαυτῷ μετ’ ἐκεῖνον κατα-

²¹ Matth. xiv. 41.¹ CAP. XII. v. 14.

* φησὶν om. A.F.H.I. γ δὲ pro οὖν A.D.E.F.H.I. ² δώσουσι A.B.
D.E.F.H.I. διδῶσι Veron. Sav. Mor. ³ ταῦτα C. Mox κακὰ om. idem.
^β μὴ om. B. ^γ ἀξιοθῶμεν D.E. Mox ἡμῖν om. B.C.D.E.F.H. ^δ με-
τασχέιν F.I. HOM. XXIII. ^α ἐνταῦθα C. ^β μὴ pro οὐ omnes. ^γ τὰ
αὐτὰ A.E. ^δ τῶν] τοῖς C. ^ε ἐκεῖνα B.D.E.H.I. Cat. ἐκεῖνο Edd. ^ζ καὶ
om. E. ^η ἡμῖν εἰσὶν pro εἰσὶν ἡμῖν A.B.D.E.F.H.I. Statim ἐκεῖνοι accessit
ex A.B.D.E.F.H. ^θ σὺ σαυτῷ] ἐαυτῷ C. Statim μετ’ ἐκείνων B.E.I.

σκευαίσεις μισθόν. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ σοι τὸν ἀπὸ τοῦ διωγμοῦ
 πυρέζει, σὺ δὲ σαυτῶ τὸν ἀπὸ τῆς εὐλογίας τῆς εἰς ἐκεῖνον,
 σημεῖον μέγιστον ἑκφέρων τῆς εἰς τὸν Χριστὸν ἀγάπης.
 "Ὡς περ γὰρ ὁ καταρόμενος τῇ διώκοντι, δείκνυσιν ὅτι οὐ σφό-
 δρα χαίρει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα πάσχων· οὕτως ὁ εὐλογῶν
 πολὺν ἐμφαίνει τὸν ἔρωτα. Μὴ τοίνυν αὐτὸν λοιδορήσης, ἵνα
 καὶ αὐτὸς μείζονα καρπώσῃ μισθόν, καὶ κεῖνον διδάξῃ, ὅτι
 680 ¹προθυμίας ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἀνίγκης· πανηγύρεως καὶ
 ἐορτῆς, οὐ συμφορᾶς οὐδὲ ἀθυμίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς
 ἔλεγε· ²"Χαίρετε, ὅταν εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν
 ψευδόμενοι." Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι ὑπέστρεφον χαί-
 ροντες, οὐχ ὅτι κακῶς ἤκουσαν μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐμαστιγώ-
 θησαν. ³Μετὰ γὰρ τῶν εἰρημένων καὶ ἕτερον οὐ μικρὸν
 κερδανεῖς, τὸ καταπληῆξαι καὶ ταύτῃ τοὺς ἀντιδίκους, καὶ παιδεύ-
 σαι διὰ τῶν ἔργων αὐτοὺς, ὅτι πρὸς ἑτέραν ζωὴν ὁδεύεις.
⁴"Ἄν γὰρ ἴδῃ σε χαίροντα καὶ πτερούμενον ἐπὶ ὧ τῷ πάσχειν
 Βκακῶς, εἴσεται σαφῶς διὰ τῶν πραγμάτων, ὅτι μείζους τῶν
 παρόντων ἑτέρας ἔχεις ἐλπίδας· ὥς, ἂν τοῦτο μὴ ποιῇς, ἀλλὰ
 ἑκλαίης καὶ οὐδὲρ, πόθεν δυνησεται μαθεῖν ἐκεῖνος, ὅτι ἑτέραν
 ζωὴν ἀναμένεις; Καὶ μετὰ ⁵τούτου δὲ πάλιν καὶ ἕτερον κατορ-
 θώσεις· ἂν γὰρ ἴδῃ σε οὐκ ἀλγοῦντα ταῖς ὕβρεσιν, ἀλλὰ καὶ
 εὐλογοῦντα, πιάσεται ἐλαύνων. "Ορα τοίνυν, ὅσα ἐντεῦθεν
 γίνεται τὰ καλὰ καὶ σοὶ μισθὸς μείζων καὶ ὁ πειρασμὸς
 ἐλάττω, καὶ κεῖνος ἀποστήσεται διώκων, καὶ ὁ θεὸς δοξασθή- (185)
 σεται, καὶ διδασκαλίᾳ τῷ ⁶πεπλανημένῳ γενήσεται πρὸς εὐσέ-
 βειαν ἢ σὴ φιλοσοφία. Διὰ τοῦτο οὐχὶ τοὺς ὑβρίζοντας
 Cμόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διώκοντας καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἐπη-
 ρεῖζοντας, τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεσθαι ἐκέλευσε. Καὶ νῦν μὲν
⁷αὐτοὺς εὐλογεῖν ἐκέταξε· προῖων δὲ καὶ ἔργοις εὐεργετεῖν
 ἀραιεῖ. ⁸"Χαίρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλιεῖν μετὰ κλαι-
 όντων." Ἐπειδὴ γὰρ ἔστιν εὐλογῆσαι μὲν, καὶ μὴ ὕκαταρά-
 σασθαι, μὴ μὲν ἐξ ἀγάπης τοῦτο ποιῆσαι, βούλεται ⁹καὶ δια-
 θερμαίνεσθαι ἡμῖς τῇ φιλίᾳ. Διὸ καὶ ¹⁰τοῦτο ἐκήγαγεν, ὥστε

2 Matth. v. 11.

3 v. 15.

¹ ἐκφέρων C. ² προσ. ἐστὶ τὸ πρ. pro τὸ πρ. προσ. ἐστὶν omnes. ³ ῥῆμα
 om. B. H. I. ⁴ μετὰ] χωρὶς C. ⁵ ἔργων in marg. a pr. manu et αντι-
 δίκων in textu habet I. ⁶ Mox ζωὴν ὁδεύεις pro ὁδεύεις ζωὴν omnes. ⁷ ἂν]
 κίν D. ⁸ τὸ B. F. H. ⁹ ὅτι—(ἐλπίδας) ὥς ἔχεις ἐλπίδας ζωῆς C.
¹⁰ ἐκλαίεις E. F. ¹¹ τοῦτο C. ¹² γὰρ om. C. ¹³ τὸ om. II. ¹⁴ πεπλα-
 νημένῳ omnes. ¹⁵ Edebatur πεπλημμελημένῳ. ¹⁶ αὐτοῖς II. ¹⁷ καταράσασθαι
 A. B. D. E. F. II. ¹⁸ καταράσασθαι Eul. et Cal. ¹⁹ Staiin καὶ μὴ μὲν A. μὴ μὲν δὲ C.
²⁰ καὶ om. C. ²¹ ταῦτα D.

μὴ μόνον εὐλογεῖν, ἀλλὰ καὶ συναλγεῖν καὶ συμπάσχειν, εἴ ποτε ἴδοιμεν αὐτοὺς συμφορῇ περιπεσόντας. Ναὶ, φησὶν· ἀλλὰ τὸ μὲν συναλγεῖν τοῖς θρηνοῦσιν εἰκότως ἐπέταξε· τὸ δὲ ἕτερον τί ὧποτε ἐκέλευσεν, οὐδὲν μέγα ὄν; Καίτοιγε ἐκείνο φιλοσο- 1) φωτέρας δέεται ψυχῆς, τὸ χαίρειν μετὰ χαιρόντων, μᾶλλον ἢ τὸ κλαίειν μετὰ κλαιόντων. Τοῦτο μὲν γὰρ καὶ ἡ φύσις αὐτῇ κατορθοί, καὶ οὐδεὶς οὕτω λίθινος, ὅς οὐ κλαίει τὸν ἐν συμφοραῖς ὄντα· ἐκεῖνο δὲ γενναίας σφόδρα δέεται ψυχῆς, ὥστε τῷ εὐδοκιοῦντι μὴ μόνον μὴ φθονεῖν, ἀλλὰ καὶ συνήδυσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ πρότερον αὐτὸ τέθεικεν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀγάπην συνάγει, ὥς ὅταν καὶ χαρᾶς καὶ λύπης κοινωνῶμεν ἀλλήλοις. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ πόρρω τῶν δεινῶν αὐτὸς ἔστηκας, ⁴ καὶ τῆς E συμπαθείας μένε ἐκτός· τοῦ γὰρ πλησίον παθόντος κακῶς, κοινὴν ὀφείλεις ποιεῖσθαι τὴν συμφορὰν. Κοινῶνει τοίνυν τῶν δακρύων, ἵνα κουφίσῃς τὴν ἀθυμίαν· κοινῶνει χαρᾶς, ἵνα ριζώσῃς τὴν εὐφροσύνην, καὶ ἰπῆξῃς τὴν ἀγάπην, καὶ πρὸ ἐκείνου σαυτὸν ὠφελήσῃς, διὰ μὲν τοῦ δακρύειν ἐλεήμονα κατασκευάζων, διὰ δὲ τοῦ συνήδυσθαι φθόνου καὶ βασκανίας ἑαυτὸν ἐκκαθιρεύων. Σκόπει δέ μοι καὶ τὸ ἀνεπαχθές τοῦ Παύλου. Οὐ γὰρ εἶπε, λύσον τὴν συμφορὰν, ἵνα μὴ λέγῃς πολλάκις ὅτι ἀδύνατον· ἀλλὰ τὸ κουφότερον ἐπέταξε, καὶ οὐ κύριος εἶ. Κἂν γὰρ ἀνελεῖν μὴ δυνηθῇς τὸ δεινόν, ⁵ εἴσαγε δάκρυα, καὶ τὸ ἰπλείον 681 ἀνεῖλες· κἂν μὴ δυνηθῇς αὐξῆσαι τὴν εὐημερίαν, εἴσαγε τὴν χαρὰν, καὶ πολλὴν ⁶ τὴν προσθήκην ἐποίησας. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον μὴ φθονεῖν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολλῷ πλεον ἔστι παραινεῖ, τὸ καὶ συνήδυσθαι· τοῦ γὰρ μὴ φθονεῖν τοῦτο ἰπολὺ πλεον.

⁴ “Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονούντες· μὴ τὰ ὑψηλὰ φρο-
νούντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι.” Πολλὴν πάλιν
περὶ τῆς ταπεινοφροσύνης ποιεῖται τὴν σπουδὴν, ὅθεν καὶ
ἤρξατο τοῦ λόγου. Καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς φρονήματος με-
στοὺς εἶναι, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἐτέρωθεν πολλαχόθεν· B
διὸ ⁷ καὶ συνεχῶς ὑποσύρει τὸ νόσημα, καὶ καταστέλλει τὴν
φλεγμονήν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀποσχίζει σῶμα ἐκκλησίας,
ὥς ἀλαζονεία. Τί δέ ἐστι, “τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονούν-
τες;” Παρεγένετό σοι ὁ πένης εἰς τὴν οἰκίαν; Γενοῦ κατ’ ἐκείνον

⁴ v. 16.

^b ἴδοιμεν pro ἴωμεν A.B.E.F.H.I. Cat. ^c συμφορῇ D. ^d καὶ accessit
ex A.B.C.D.E.F.H. ^e τοῦ γὰρ pro καὶ γὰρ καὶ τοῦ omnes. ^f πλέξης H.
E σαυτὸν D.E. σαυτὸν καθάϊρων C. ^h εἰσάγαγε bis C. ⁱ πλείον B.D.H.
Cat. ^k τὴν om. C. ^l πολὺ om. I. ^m καὶ om. A.B.H.I. ⁿ ὑπο-
ρπνται D.E. ^o ὁ πένης Edd. ὁ om. C.

τῷ φρονήματι μὴ μέζονα ῥάβδους ὄγκον διὰ τὸν πλοῦτον. Οὐκ ἔστι πλούσιος ⁹ καὶ πένης ἐν Χριστῷ. Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνοῦς διὰ τὴν ἔξωθεν περιβολὴν, ἀλλ' ἀποδέξαι διὰ τὴν ἔνδον πίστιν· μηδὲ, ἂν ἴδῃς πενθοῦντα, ἀνάξιν ἑαυτοῦ νομίσης παρακαλέσαι· μηδὲ, ἂν ἴδῃς εὐημεροῦντα, ἐρυθρίασης κοινωνῆσαι. ^C τῆς ἡδονῆς καὶ συνησθῆναι, ἅλλ' ὃ περὶ σεαυτοῦ φρονεῖς, καὶ περὶ ἐκείνου· “τὸ γὰρ αὐτὸ φρονοῦντες, φησὶν, εἰς ἀλλήλους.” Οἶον, μέγαν σεαυτὸν εἶναι νομίζεις; Οὐκοῦν καὶ ἐκείνον νόμιζε. Ταπεινὸν καὶ μικρὸν ἐκείνον εἶναι ὑποπτεύεις; Οὐκοῦν καὶ περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο ψηφίζου, καὶ πᾶσαν ἀνωμαλίαν ^π ἔκβαλε. Πῶς δ' ἂν γένοιτο τοῦτο; ^x Εἰ τὴν ἀπόνοιαν ἐκβάλοις. Διὸ καὶ ἐπήγαγε· “Μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενοι” τουτέστιν, εἰς τὴν ἐκείνων εὐτέλειαν κατὰβηθι, συμπεριφέρου, συμπεριέρχου. Μὴ ἀπλῶς τῷ φρονήματι ^γ ταπεινοῦ, ἀλλὰ καὶ βοήθει ² καὶ χεῖρα ὄρεγε, μὴ δι' ³ ἑτέρων, ἀλλὰ ^D διὰ σεαυτοῦ, ὡς πατὴρ παιδὸς προνοῶν, ὡς κεφαλὴ σώματος· ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησι, ⁵ “Τοῖς δεσμίοις ⁶ ὡς συνδεδεμένοι.” Ταπεινοὺς δὲ ἐνταῦθα οὐχ ἀπλῶς τοὺς ταπεινοφρονὰς φησιν, ἀλλὰ τοὺς ταπεινοὺς καὶ εὐκαταφρονήτους. “Μὴ γίνεσθε (186) φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς” τουτέστι, μὴ νομίζετε ἄρκεῖν ἑαυτοῖς. Καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φησιν ἡ γραφή· ⁶ “Οὐαὶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον ⁴ ἑαυτῶν ἐπιστήμονες.” Καὶ διὰ τούτων δὲ πάλιν τὴν ἀπόνοιαν ὑπορύττει, καὶ τὸ φύσημα καὶ τὴν φλεγμονὴν καταστέλλει. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ^ε ἐπαίρει καὶ ἀπο- ^Eσχίζει τῶν λοιπῶν, ὡς τὸ νομίζειν τινὰ ἄρκεῖν ἑαυτῷ. Διὸ καὶ ἐν χρειᾷ ἀλλήλων κατέστησεν ἡμᾶς ὁ θεός. Κἂν γὰρ φρόνιμος ᾦς, ἑτέρου δέησιν· ἂν δὲ ἰνομίσῃς μὴ δεῖσθαι, ἀνοητότερος πάντων ἐγένου καὶ ἀσθενέστερος. Ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ ἔρημον ἑαυτὸν καταστήσει βοηθείας, καὶ ἐν οἷς ἂν ἁμαρτάνῃ, οὐδεμιᾶς ἀπολαύσεται οὔτε διορθώσεως οὔτε συγγνώμης, καὶ τὸν θεὸν παροξυνεῖ διὰ τῆς ἀπονοίας, καὶ πολλὰ ἁμαρτήσεται. Ἔστι γὰρ, ἔστι πολλάκις καὶ τὸν φρόνιμον μὴ συνιδεῖν τὸ θεόν, καὶ

⁵ Hebr. xiii. 3.⁶ Esai. v. 21.

^p λάβδους] καταβάδους C. ⁹ Deest folium in E. ^r ἑαυτοῦ C. σεαυτοῦ Cat. σεαυτὸν Veron. αὐτὸν Sav. cet. αὐτὸν om. H. ^π ἄλλ' δ'] ἀλλὰ δ C. ¹ ἐκείνον εἶναι ὑπ. pro εἶναι ὑπ. ἐκείνον A.B.D.F.H.I. εἶναι om. C. ^v σεαυτὸν H. τοῦτο om. C. ^w ἔκβαλε A.B.F.H.I. ἐκβάλλεις C. Vulgatum habet Cat. ^x εἰ pro ἂν libri omnes et Cat. Statim ἐκβάλλεις C. ^γ ταπεινοῦ A.B.D.F.H.I. Cat. συναπαγ. σου Edd. ² καὶ om. H. Mox ὄρεγε pro ὀρέγου omnes. ³ ἑτέρων pro ἑτέρου omnes. ⁴ ὡς, quod tacite assumpsit Montef. est in A.B.D.F.H.I. ⁵ παρ'] ἐν C. ⁶ αὐτῶν A.I. ^ε ἐπαίρει A.B. C.D.F.H. Cat. ἀπαίρει Edd. ⁶ νομίσῃς μὴ δ. omnes. μὴ νομίσῃς δ. Veron. Sav. Mor.

τὸν ἀνοητότερον εὐρεῖν ἔτι τῶν προσηκόντων⁶ ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ πενθεροῦ γέγονεν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Σαουλ καὶ τοῦ παιδὸς, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τῆς Ῥεβέκκας. Μὴ τοίνυν νομίσης καθαιρεῖσθαι δεόμενος ἑτέρον. Τοῦτο γὰρ σε μᾶλλον ὑψοῖ, τοῦτό σε ἰσχυρότερον ποιεῖ, τοῦτο λαμπρότερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον. ⁷“Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες.” Εἰ γὰρ ἕτερον ψέγεις ἐπιβουλευόμενα, τί σαυτὸν ὑπεύθυνον ποιεῖς τῇ κατηγορίᾳ; Εἰ κακῶς ἐκεῖνος ἐποίησε, τί Ῥμὴ φεύγεις τὸν ζῆλον; Καὶ ὅρα πῶς ἐνταῦθα οὐ διέσπειλεν, ἀλλὰ κοινὸν τὸν νόμον ἔθηκεν. Οὐ γὰρ εἶπε, τῷ πιστῷ μὴ ἀποδῶς κακὸν, ἀλλὰ, “μηδενὶ,” καὶ Ἕλλην⁸ ἢ, καὶ Β μιάρως, καὶ ὅστισούν. “Προνοούμενοι καλὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. ⁸Εἰ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.” Τοῦτό ἐστι, ⁹“Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων” οὐχ ἵνα πρὸς κενοδοξίαν ζῶμεν, ἀλλ’ ἵνα μὴ παρέχωμεν λαβὴν καθ’ ἐαυτῶν τοῖς βουλομένοις. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν ¹⁰“Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ.” Καλῶς δὲ τὸ ἐξῆς ἠέκολλασεν εἰπὼν, “Εἰ δυνατόν.” Ἔστι γὰρ ὅπου οὐ δυνατόν¹¹ οἷον ὅταν περὶ εὐσεβείας ὁ λόγος ᾖ, ὅταν περὶ ἀδικουμένων ὁ ἀγὼν. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ ἐπὶ ἀνθρώπων τῶν ἄλλων, ὅπου γε καὶ ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ταύτην ἔλασε τὴν ἀνάγκην, εἰπὼν ¹¹“Εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω.” Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι τὰ παρὰ σαυτοῦ πάρεχε, καὶ μηδενὶ διδοῦν πολέμου καὶ μάχης ἀφορμὴν, μὴ Ἰουδαίῳ, μὴ Ἕλληνι· εἰ δὲ πού τὴν εὐσέβειαν παραβλαπτομένην ἴδοις, μὴ προτίμα τὴν ὁμόνοιαν τῆς ἀληθείας, ἀλλ’ ἵστασο γενναίως ζωὴν θανάτου¹² καὶ μηδὲ οὕτω ψυχὴν πολέμει, μηδὲ ἀποστρέφου γνώμῃ, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι μάχου μόνον· τοῦτο γὰρ ἐστι, “Τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.” Καὶ ἐκεῖνος μὴ εἰρηνεύῃ, σὺ μὴ

7 v. 17.

8 v. 18.

9 Matth. v. 16.

10 1 Cor. x. 32.

11 Ibid. vii. 15.

⁶ τι] τινα C. ⁷ ὅπερ] + καὶ C. ⁸ τοῦ om. A.B.D. Post πενθεροῦ add. αὐτοῦ C.D. ⁹ ὅπερ] + καὶ B.C.D. ¹⁰ τοῦ om. A.D. ¹¹ τοίνυν] + μὴ B. ¹² τοῦτό σε λαμπ. Edd. σε om. A.B.C.D.F.I. Mox τε om. C. ¹³ ἀποδιδόμεν. καὶ γὰρ ἕτερον C. ¹⁴ μὴ] οὐ C. ¹⁵ ἐνταῦθεν C. ¹⁶ ἢ om. C. ¹⁷ πάντων ἀνθ. pro ἀνθ. πάντων omnes. ¹⁸ τοῦτό ἐστι] τοιοῦτόν ἐστιν οἷον C. ¹⁹ ἔλεγεν pro φησὶν C.D. Cat. In ceteris haec διὸ καὶ ἀλλαχοῦ ἔλεγεν omnino desunt. ²⁰ ἠέκολλασεν A. B. D. F. H. Cat. ἐκέλευσεν A.B.C. Edd. ²¹ δυνατόν] + ἐστὶν C. + τὸ ἐξ ὑμῶν Edd. τὸ ἐξ ὑμῶν om. A.B.C.D. ²² Ἕλληων] + τοῦτο οὐ πανταχοῦ δυνατόν Edd. et Cat. Haec cum uno Cod. C. delenda censuimus. ²³ ἀγάπην C. ²⁴ σαυτοῦ pro σεαυτοῦ A.B.D.H.I. Cat. ²⁵ καὶ om. H. ²⁶ γνώμην D. ²⁷ ἐκεῖνος μὴ εἰρηνεύσει I.

πληρώσης χειμῶνος τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἔσο φίλος κατὰ γνώμην, ὅπερ ἔφθην εἰπὼν, τὴν ἀλήθειαν μηδαμοῦ προδιδούς.

12 «^ε Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικούντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ, Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.» Ποία ὀργή; Τῇ τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦτο μάλιστα ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν ὁ ἀδικηθεὶς, ἐκδικίας ἑαυτὸν ἀπολαύοντα, τοῦτο ^δ αὐτῷ μετὰ πολλῆς δίδωσι τῆς περιουσίας· ἂν γὰρ αὐτὸς μὴ ἀμύνη, ἵφησιν, ὁ θεὸς ἔσται τιμωρός. Συγχώρησον ^κ οὖν αὐτῷ ἐπεξελθεῖν τοῦτο γὰρ ἐστὶ, «Δότε τόπον τῇ ὀργῇ.» Εἰτα παραμυθούμενος ἐπιπλέον, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐπήγαγε, καὶ ^ι ταύτῃ μειζόνως αὐτὸν ἀνακτησάμενος, πλείονα ^μ αὐτὸν ἀπαιτεῖ τὴν φιλοσοφίαν, λέγων· 13 «^ν Ἐὰν πεινῶ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψῇ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς ^ο σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.» Τί ^ρ γὰρ λέγω, φησὶν, ὅτι εἰρηνεύειν δεῖ; Καὶ ^ι γὰρ καὶ ἐνεργε- (187) τεῖν ἐπιτάττω. Ψώμιζε γὰρ αὐτόν καὶ πότιζε, φησὶν. Εἰτα 683 ἐπειδὴ σφόδρα ἐπίπονον ἐπέταξε καὶ μέγα, ἐπήγαγε· «Τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.» Ταῦτα δὲ ἔλεγε, κακείνον καταστέλλων τῷ φόβῳ, καὶ τοῦτον προθυμότερον ποιῶν τῇ ἐλπίδι τῆς ^α ἀντιδόσεως. Ὁ γὰρ ἡδίκημένος ὅταν ἕσθηνῃς ^η, οὐχ οὕτω κατέχεται τοῖς οἰκείοις ἀγαθοῖς, ὡς τῇ τιμωρίᾳ τοῦ λευπηκότος αὐτόν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἡδὺν, ὡς ἐχθρὸν κολαζόμενον ἰδεῖν. Ὅπερ οὖν ἐπιθυμεῖ, τοῦτο δίδωσιν αὐτῷ πρῶτον καὶ ὅταν ἀφῇ τὸν ἰὸν, τότε λοιπὸν παραινεῖ τὴν ὑψηλότερα, λέγων· «Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ.» Ἦιδει γὰρ, ^υ ὅτι κἂν θηρίον ^η ὁ ἐχθρὸς, ^ω οὐ μένει Β ψωμιζόμενος ἐχθρὸς· κἂν μυριάκις μικρόψυχος ^η ὁ ἡδίκημένος, ψωμιζὼν αὐτόν καὶ ποτίζων, οὐδὲ αὐτὸς λοιπὸν ^κ τῆς τιμωρίας ἐπιθυμήσει τῆς ἐκείνου. Διὸ τῷ τέλει θαρρῶν τοῦ πράγματος, οὐδὲ ἀπλῶς ἠπειλήσεν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδαψιλεύεται τῇ τιμωρίᾳ.

12 v. 19.

13 v. 20, 21.

* φιλόσοφος A.C.D.F.H.I. Cat. ^ι τὴν] καὶ τὴν C. ^ε μὴ A.B.C.D.I. Mosq. ^μ ἐδὲ Edd. ^κ αὐτῷ B.D.F. Cat. αὐτὸ Edd. ^ι φησὶν accessit ex A.B.D.E.F.H.I. Mox φησὶν ante ἐπεξελθεῖν, quod vulgo legebatur, deest in iisdem. ^κ οὖν om. C. ^ι ταύτῃ omnes. ταύτην Veron. Sav. Mor. Io. ταύτῃ Sav. marg. ^μ αὐτόν om. A.B.E.F.H. non Cat. Statim ἀπαιτεῖ τὴν φ. pro τὴν φ. ἀπαιτεῖ omnes. ^ν ἐὰν] + οὖν Edd. οὖν om. A.B.E.F.H.I. Mox ἐὰν δι δὲ ψα C. ^ο σωρεύεις F. ^ρ γὰρ om. C.E. ^ι γὰρ om. D.E. Statim kai accessit ex A.B.I. ^ρ φόβῳ] λόγῳ H. ^α ἀνταποδόσεως A.B. E.F.H.I. ^η ἕσθηνῃς ^η pro ἀσθενήσῃ omnes. ^υ ὅτι om. C.H. ^ω Haec οὐ μένει ψ. ἐχθρὸν desunt in A.B.D.E.F.H.I. invita Cat. ^κ τῆς τ. ἐπιθυμῆσει pro ἐπιθυμήσει τῆς τ. omnes.

Οὐ γὰρ ⁷εἶπε, τιμωρήσῃ, ἀλλ', "ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ." Εἶτα καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν εἰπών· "Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν." καὶ ἡρέμα πῶς ²καὶ ἤνιξατο τὸ μὴ δεῖν τοιαύτη προαιρέσει ποιεῖν· τὸ γὰρ ἔτι μνησικακεῖν, ἡττάσθαι ἔστιν ὑπὸ τοῦ κακοῦ. Ἄλλὰ πρῶτον μὲν αὐτὸ οὐκ εἶπεν· οὐδὲ γὰρ εἶχε καιρὸν· ὅτε ^C δὲ ἐκέκωσεν αὐτοῦ τὸν θυμὸν, ²τότε ἐπήγαγε λέγων, "νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν." ἐπεὶ καὶ τοῦτο νίκη. Καὶ γὰρ ὁ πυκτεύων τότε μᾶλλον νικᾷ, οὐχ ὅταν ^hὑποτιθῇ ἑαυτὸν ὥστε δέξασθαι τὰς πληγὰς, ἀλλ' ὅταν ἐξαίρων ἑαυτὸν παρασκευάζῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν εἰς τὸν ἀέρα ^cκενοῦν τὴν δύναμιν. Οὕτω γὰρ οὔτε αὐτὸς πληγήσεται, κακέινον ^dκαταλύσει τὴν ἰσχὺν ἅπασαν. ⁴Ὁ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὕβρεων γίνεται. Ὅταν ^eμὲν γὰρ ἀνθυβρίσης, ἡττήθῃς, οὐχ ὑπὸ ἀνθρώπου, ἀλλ', ὅπερ ἔστιν αἰσχροτέρον, ὑπὸ πάθους ἀνελευτέρου τοῦ θυμοῦ ἐνικηθεῖς· ἂν ^D δὲ σιγήσῃς, καὶ ἐνίκησας, καὶ ^hἀπονητὶ τὸ τρόπαιον ἔστησας, καὶ μυρίους ἔξεις τοὺς στεφανοῦντας, καὶ τῆς λοιδορίας ⁱψεῦδος καταγινώσκοντας. Ὁ μὲν γὰρ ἀντιλέγων, ὡς δακνόμενος ἀντερεῖν δοκεῖ· ὁ δὲ δακνόμενος, ὑπόνοιαν παρέχει τοῦ συνειδέναι τοῖς λεγομένοις· ἂν δὲ καταγελάσῃς, τῷ γέλῳτι τὴν κατὰ σαυτοῦ ψῆφον ^kἐξέλυσας. Καὶ εἰ βούλει σαφῇ τῶν εἰρημένων ἀπόδειξιν λαβεῖν, αὐτὸν ἐρώτησον τὸν ἐχθρόν, πότε ^lμᾶλλον ἄλγει, ὅταν ^mδιαθερμανθεῖς ἀνθυβρίσης, ἢ ὅταν ὕβρι- ^E ζοντος καταγελάσῃς· καὶ τοῦτο ἀκούσῃ μᾶλλον. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἡδεται τῷ μὴ ὕβριζεσθαι, ὥς δάκνεται τῷ μὴ δύνασθαι σου καθάπτεσθαι. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς θυμουμένους, ⁿὅτι τῶν ἰδίων πληγῶν οὐ πολὺν ποιοῦμενοι λόγον, ἐπέρχονται ῥύμη πολλῇ, καὶ συνῶν ἀγρίων χεῖρον τὰ τοῦ πλησίον ζητοῦντες τραύματα, ⁶⁸⁴ καὶ πρὸς ἓν τοῦτο ὀρώντες, καὶ τούτου μᾶλλον ὄντες, ἢ τοῦ φυλάξασθαι τι παθεῖν; Ὅταν οὖν, οὐ μάλιστα ^oἐπιθυμῇ, τούτον ^pμάλιστα ἀποστερήσῃς αὐτόν, ^qτοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτελίσας, καὶ δείξας ἐκκαταφρόνητον, καὶ παιδίον

⁷ εἶπε aberat ante Ben. repugnantibus libris et Cat. Statim τιμωρήσαι C. ² καὶ accessit ex A.B.D.E.F.H.I. ^a τότε om. H. ^b ὑποτιθεῖ B. ὑποτιμή A.H.I. ^c κενόουτα I. ^d καταλύσει A.B.D.E.F.H.I. καταλύσεται C. λύσει Edd. ^e μὲν om. I. ^f ἀνθυβρίσης; ἂν θυροβρίσης A. ἂν θυροβρίθῃ H. ὕβρισθῃς I. Vulgatum firmat Flor. p. 279. (Tom. xii. p. 559 E.) ^g νικηθεῖς E. κινηθεῖς Edd. ^h ἀπονητὶ Sic libri omnes et Flor. ἀπὸ νίκης Veron. Sav. Mor. Statim τὸ om. C.D.I. ⁱ τὸ ψεῦδος Edd. τὸ deest in omnibus. καὶ τοῦ τῆς λ. ψεύδους κ. Flor. ^k ἔλυσας I. ^l μᾶλλον] μὲν C. ^m διαθερμανθεῖς B.C.D.F.H.I. θερμανθεῖς vulgo. ⁿ ὅτι om. C. Statim τῶν οἰκείων πόνων idem. τῶν οἰκείων πληγῶν Veron. ^o ἐπιθυμῇ pro ἐπιθυμῇ I. ^p μάλιστα om. E. ^q τοῦ παντὸς om. I. De sequentibus vid. Annot.

μᾶλλον ἢ ἄνδρα, καὶ σὺ μὲν φιλοσόφου ψῆφον λαβὼν, ἐκείνου δὲ θηρίου ¹πονηροῦ δόξῃ περιβαλὼν. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ τύπτεισθαι ποιῶμεν, καὶ ὅταν βουλόμεθα τύπτειν, μὴ ²ἀντιτύπτωμεν. Βάλλ' εἰ βούλει καιρίαν δοῦναι πληγὴν, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην σιαγόνα, καὶ μυρίοις ³αὐτὸν πλήξεις τραύμασιν. Οἱ γὰρ κροτοῦντές ⁴σε καὶ θαυμάζοντες τῶν καταλευόντων εἰσὶν αὐτῷ χαλεπώτεροι· καὶ πρὸ ἐκείνων τὸ συνειδὸς ⁵αὐτοῦ καταγνώσεται, καὶ μεγίστας αὐτὸν ἀπαιτήσῃ δίκας, καὶ ὡς τὰ ⁶αἰσχίστα παθὼν, οὕτως ἐρυθρίασας ἀναχωρήσει. Εἰ δὲ καὶ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν ζητεῖς δόξαν, καὶ ταύτης ἀπολαύσῃ μείζονως. Καὶ ἄλλως μὲν γὰρ πρὸς τοὺς κακῶς πάσχοντας ἔχομέν ⁷τινα συμπάθειαν· ὅταν δὲ ⁸μηδὲ ἀντιτύπτοντας ἴδωμεν, ἀλλὰ ⁹καὶ ἑαυτοὺς ἐκδιδόντας, οὐκ ἐλεοῦμεν μόνον, ἀλλὰ καὶ θαυμάζομεν.

C ^b Διὰ ταῦτά μοι νῦν ἀνοιμῶσαι ἔπεισιν, ὅτι ^cοἱ δυνάμενοι καὶ τὰ ^dἐνταῦθα ἔχειν, εἰ τῶν τοῦ Χριστοῦ νόμων ἠκούομεν ὡς ἐχρῆν, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτυγχάνειν, ἀμφοτέρων ἐκπίπτομεν, παρακούοντες τῶν εἰρημένων, καὶ περιττὰ φιλοσοφούμεντες. Καὶ (188) γὰρ ἐκείνος συμφερόντως πάντα ἐνομοθέτησε, καὶ ^eἐδίδαξε τί μὲν ποιεῖ ἐνδόξους, τί δὲ αἰσχροῦς. Καὶ οὐκ ἂν, εἰ ἔμελλεν ἀποφαίνειν καταγελάστους τοὺς ^fαὐτοῦ μαθητὰς, τοῦτο ἂν ἐπέταξεν· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ποιεῖ λαμπροτέρους ἀπάντων, τὸ ^gκακῶς μὴ λέγειν ἀκούοντας κακῶς, τὸ μὴ κακῶς ποιεῖν ^hπάσχοντας κακῶς, ⁱδιὰ τοῦτο ταῦτα ἐπέταξεν. Εἰ δὲ τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον τὸ λέγειν καλῶς ἀκούοντας κακῶς, τὸ ἐγκωμιάζειν ὑβριζομένους, τὸ εὐεργετεῖν ^jἐπιβουλευομένους. Διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα ἐνομοθέτησε. Καὶ γὰρ φεῖδεται τῶν ^kαὐτοῦ μαθητῶν, καὶ οἶδε σαφῶς τί ^lποτε ἔστι τὸ ποιοῦν μικρὸν καὶ μέγαν. Εἰ τοίνυν ^mκαὶ φεῖδεται καὶ οἶδε, τί αὐτῷ φιλονεικεῖς ἐτέραν ⁿθέλων ἐλθεῖν ὁδόν; Καὶ γὰρ τὸ νικᾶν ἀπὸ τοῦ κακῶς ποιεῖν,

¹ πονηρῷ E. Mox περιβαλὼν pro περιβάλλον A.B.C.D.E.F.I. ² τύπτωμεν C. Statim ἀλλ' εἰ pro ἀλλὰ omnes. Mox δοῦναι καιρίαν inverso ord. A.B.E.F.H.I. ³ αὐτὸν om. I. ⁴ σε assumptum ex B.E. ⁵ αὐτῶν H. αὐτὸ I. ⁶ Sic C. ἔσχατα Edd. ⁷ τινα om. A.H.I. ⁸ μηδὲ om. a pr. man. B. μὴ pro μηδὲ Veron. Statim ἀντιτύπτοντας A.B.C.D.E.F. ⁹ καὶ om. C. Statim ἐκδιδόντας idem. Post h. v. desunt duo folia in E. usque ad ἐκείνῳ γὰρ p. 687 D. ^b HOIKON. ^c Ὅτι οὐ δεῖ κακὸν ἀπὸ κακοῦ ἀποδιδόναι. Veron. ^d εἰ om. C.D. et ex corr. F. ^e οὐ pro οἱ H. ^f ἐνταῦθα omnes. παρόντα Edd. ^g ἐδίδαξε pro ἴδισε omnes. ^h αὐτοῦ A.B.D.F.H.I. ἑαυτοῦ Edd. ⁱ κακῶς (καλῶς F.) μὴ] Sic A.B.D.F.H.I. μὴ κακῶς Edd. ^j διὰ τοῦτο — τοῦτο πολλῶ] καὶ πολλῶ I. ^k λοιδορουμένους C. Statim διὰ τοῦ τοῦτο Edd. τοι deest in A.B.D.F.H.I. ^l αὐτοῦ B.D.H. αὐτοῦ Edd. ^m ποτε] ποτ' om. C. Mox μικρὸν pro ὁ μικρὸν omnes. ⁿ καὶ om. I. ^o θ. ἐλθεῖν ὁδόν A.B.D.F.H.I. θ. ὁδὸν ἐλθεῖν C. ὁδὸν θ. ἐλθεῖν Edd.

διαβολικῶν ἐστὶ νόμων. Διὰ *τοι τοῦτο ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι τοῖς ἐκείνῳ τελουμένοις, οὕτω κρατοῦσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι πάντες. Ἄλλ' οὐκ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ Χριστοῦ οὗτος τῶν στεφάνων ὁ νόμος, ἀλλὰ τὸναντίον ἅπαν, τὸν πληττόμενον, οὐ τὸν πληττόντα ρεστεφανοῦσθαι νενομοθέτηται. Τοιοῦτον ἴγάρ αὐτοῦ τὸ στάδιον· ἀπεναντίας ἅπαντα ἔχει διατεταγμένα· ὥστε μὴ τῇ νίκῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰτῷ τρόπῳ τῆς νίκης τὸ θαῦμα γίνεσθαι μέizon. Ὅταν γὰρ τὰ ἐτέρωθι ὄντα ἤττης, ταῦτα νίκης ποιητικὰ ἁποφῆνῃ· τοῦτο θεοῦ δύναμις, τοῦτο οὐρανοῦ τὸ στάδιον, τοῦτο ἀγγέλων ἡ τὸ θέατρον. Οἶδα ὅτι ὡδιεθερμάνητε νῦν, καὶ κηροῦ γεγονότα παντὸς ἀπαλώτεροι· ἀλλ' ἀναχωρήσαντες ἅπαντα ἀποβλύζετε. Διὰ τοῦτο ἀλγῶ, ὅτι τὰ λεγόμενα ἐπὶ τῶν ἔργων οὐ ἰδεικνυμεν, καὶ ταῦτα 685 μέλλοντες τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν ἰκερδαίνειν. Ἄν γὰρ ἐπιείκειαν ἐπιδειξώμεθα, ἀχείρωτοι πᾶσιν ἐσόμεθα, καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐ μικρὸς, οὐ μέγας ἡμᾶς ἵτι βλάψαι δυνήσεται. Ἄν τε γὰρ κακῶς τις εἴπῃ, σέ μὲν οὐδὲν, ἑαυτὸν δὲ τὰ μέγιστα ἔβλαψεν· ἂν τε ἀδικήσῃ, πάλιν ἡ βλάβη περὶ τὸν ἡδικοῦτα ἵσταται. Οὐχ ὁρᾷς καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὅτι οἱ μὲν ἡδικομένοι λαμπροὶ, καὶ μετὰ πολλῆς ἐστῆκας τῆς παρρησίας ἐλευθεροστομοῦντες, οἱ δὲ ἡδικοῦτες κάτω κύπτοντες ἑμετ' αἰσχύνῃς καὶ φόβου; Καὶ τί λέγω ἡκατηγορίαν καὶ ἀδικίαν; Κἂν ἡγάρ ξίφος ἀκονήσῃ κατὰ σοῦ, ἡκᾶν εἰς τὸν λαιμὸν αὐτὸν τὴν δεξιάν βαπτίσῃ, σέ μὲν οὐδὲν ἑπαρέβλαψεν, ἑαυτὸν δὲ B κατέσφαξε. Καὶ μαρτυρήσειεν ἂν τῷ λόγῳ ὁ πρῶτος οὕτως ἡἀναιρεθεὶς ὑπὸ δεξιᾶς ἀδελφικῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἀπῆει πρὸς τὸν ἀκύμαντον λιμένα, ἀθάνατον δόξαν κτησάμενος· ὁ δὲ παντὸς θανάτου βίον ἀθλιώτερον ἔζη, στένων καὶ τρέμων, καὶ ἐν τῷ σώματι τὴν κατηγορίαν τοῦ γενομένου περιφέρων. Μὴ δὴ τοῦτο διώκωμεν, ἡἀλλ' ἐκεῖνο. Ὁ μὲν γὰρ κακῶς πάσχων οὐκ ἔχει ἡοἶκοι μένον τὸ κακόν· οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτὸ ἔτεκεν, ἀλλ'

* τοι om. I. Post τοῦτο add. καὶ H. Mox Ὀλυμπιακοῖς H.I. ὡ στεφανοῦν C. ἴ γὰρ om. A.B.F.H.I. ἰ τῷ τρόπῳ] τῷ (τῷ εἶπε. A.) πρὸ A.H. ἡ τῆς ἤττης C. νίκης pro ἤττης et ἤττης pro νίκης A.B.D.F.H.I. ἡ ἀποφῆνῃ A.B.C.D.F.H. ἀποφανῆ (sic) I. ἀποφανῇ Edd. ἡ τὸ om. A.B.D.F.H.I. ὡ ἐθερμάνητε I. ἡ δεικνυμεν pro δεικνόμεν A.B.D.F.H.I. ἡ κερδαίνει I. ἡ τι βλάψαι] ἀντιβλάψαι Veron. ἂν τι βλάψαι Sav. cet. ἂν deest in omni bus. ἡ ἔβλαψεν] παραβλάψαι I. Statim ἂν τε δὲ ad. B. ἂν τε γὰρ ad. C. ἡ ἵστη- κεν in textu I. ἡ μετ' I. μετ' B.D.H. ἡ κατηγορίαν Edd. ἡσ. κατηγορίαν Sav. marg. κατηγόριαν B.D.F.H.I. ἡ γὰρ om. C. Statim τὸ ξίφος Edd. τὸ deest in A.B.D.F.H.I. ἡ κᾶν] καὶ A.H.I. Mox αὐτοῦ pro αὐτὸν C. ἡ ἔβλαψεν C. ἡ ἀναιρεθεὶς] + Ἀβελ C. ἡ ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν γὰρ κακῶς A.H. ἡ οἶκοι μένον] Sic A.B.F.H.I. μένον οἶκοι C. μόνι- μον οἶκοι Edd.

ἐτέρωθεν αὐτὸ δεξάμενος, ἐποίησεν ἀγαθὸν διὰ τῆς ὑπομονῆς· ὁ
 C δὲ ποιήσας κακῶς, οἰκοὶ τὴν πηγὴν ἔχει τῆς κακίας. Οὐχ ὁ
 Ἰωσήφ ἐν δεσμωτηρίῳ ἦν, ἡ δὲ ἐπιβουλευσάσιν αὐτῷ πόρνη ἐν
 οἰκίᾳ λαμπρᾷ καὶ περιφανεί; Τίς ^{πᾶν} οὖν ἠθέλησας γενέσθαι;
 Καὶ ^{μῆπω} μοι τὴν ἀντίδοσιν εἶπης, ἀλλ' αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ
 ἐξέτασον τὰ γεγενημένα· καὶ γὰρ οὕτω μυριάκις προτιμήσεις
 τὸ δεσμωτήριον μετὰ τοῦ Ἰωσήφ τῆς οἰκίας τῆς τὴν πόρνην
 ἐχούσης. Καὶ γὰρ εἰ τὴν ἀμφοτέρων ψυχὴν ἴδοις, τὴν ^{οὐ} μὲν ἐν
 ευρυχωρίᾳ καὶ παρρησίᾳ ὄψει πολλῇ, τὴν δὲ τῆς Αἰγυπτίας ἐν
 στενοχωρίᾳ καὶ αἰσχύνῃ καὶ κατηφείᾳ καὶ θορύβῳ καὶ ἀθυμίᾳ
 πολλῇ· καίτοιγε ῥαυτὴ ἐδόκει νικᾶν, ἀλλ' οὐκ ἦν αὕτη νίκη.
 D Ταῦτ' οὖν εἰδότες, πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ἑαυτοὺς ^ἡ παρασκευά-
 σωμεν, ἵνα καὶ τοῦ ^{κακῶς} παθεῖν ἀπαλλαγώμεν, καὶ τῶν
 μολλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ^{με-}
 τασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πυτρὶ ἡ δόξα, ᾄμα τῷ ἀγίῳ
 πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ.

¹ Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω.

E ΠΟΛΥΝ τοῦ πράγματος τούτου ποιεῖται λόγον καὶ ἐν ἐτέ- (189)
 ραις ἐπιστολαῖς, καθάπερ τοὺς οἰκέτας τοῖς δεσπόταις, οὕτω καὶ
 τοὺς ἀρχομένους τοῖς ἀρχουσιν ὑποτάσσω. Ποιεῖ δὲ τοῦτο,
 δεῖκνυς ὡς οὐκ ἐπ' ἀνατροπῇ τῆς κοινῆς πολιτείας ὁ Χριστὸς
 τοὺς παρ' αὐτοῦ νόμους εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσει βελτίονι,
 καὶ παιδεύων μὴ περιττοὺς ἀναδέχεσθαι πολέμους καὶ ^ἄ ἀνοή-
 τους. Ἀρκοῦσι γὰρ αἱ διὰ τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν ἐπαγόμεναι
 ἐπιβουλαί, καὶ περιττοὺς οὐ δεῖ προστιθέναι πειρασμοὺς καὶ
 ἀνοήτους. Σκόπει δὲ ^ἡ πῶς καὶ εὐκαίρως εἰς τὸν περὶ τούτων
 686 ἐνέβαλε λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἀπήτησε
 φιλοσοφίαν, καὶ τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἐχθροῖς κατεσκεύασεν
 ἐπιτηδεύουσιν, καὶ τοῖς ἐν εὐμερίᾳ καὶ τοῖς δυσπραγοῦσι καὶ τοῖς
 δεομένοις καὶ πᾶσιν ἀπλῶς χρησίμως εἰργάσατο, καὶ τὴν
 ἀγγέλοις πρόπουσαν κατεφύτευσε πολιτείαν, καὶ θυμὸν ἐκένωσε,
 καὶ ἀπόνοιαν κατέστειλε, καὶ διὰ πάντων κατελέανεν αὐτῶν τὴν

¹ CAP. XIII. V. 1.

¹ καὶ λαμπρᾷ Edd, καὶ deest in omnibus. ^m ἂν οὖν] οὖν ἂν C. ἂν om. I.
ⁿ μῆπω] μὴ C. ^o μὲν] + τοῦ Ἰωσήφ B.D.F. et marg. C. ^p αὐτὴ B.D.F.I.
 αὐτῇ Veton. Sav. Mor. ^q παρασκευάζωμεν C. ^r κακῶς παθεῖν A.B.D.F.
 H.I. παθεῖν κακῶς Edd. ^s μετασχεῖν A.D.F.H.I. ἐπρυχεῖν Edd.
 Hom. XXIV. ^a ἀνοήτους bis I. ^b πῶς καὶ εὐκ.] εὐκαίρως πως C.

διάνοιαν, τότε καὶ τὴν περὶ τούτων εἰσάγει παραίνεσιν. Εἰ γάρ τοὺς ἀδικούντας τοῖς ἐναντίοις ἀμείβεσθαι χρὴ, πολλῶ μᾶλλον τοῖς εὐεργετοῦσι πείθεσθαι προσήκει. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸς τῷ τέλει τῆς παραινέσεως τίθησι· τέως δὲ ⁴οὐ τούτους κινεῖ τοὺς λογισμοὺς, οὓς εἶπον, ἀλλὰ τοὺς κατὰ ὀφειλὴν B κελεύοντας τοῦτο ποιεῖν. Καὶ δεικνύς ὅτι πᾶσι ^εταῦτα διατάττεται, καὶ ἱερεῦσι καὶ μοναχοῖς, οὐχὶ τοῖς βιωτικοῖς μόνον, ἐκ προοιμίων αὐτὸ ὁρῶν ἐποίησεν, οὕτω λέγων· “Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω” κἂν ἀπόστολος ᾦς, κἂν εὐαγγελιστῆς, κἂν προφήτης, κἂν ἰσχυρὸς οὐδὲ γὰρ ἀνατρέπει τὴν εὐσεβείαν αὐτῇ ἢ ὑποταγῇ. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε, πειθέσθω, ἀλλ’, “ὑποτασσέσθω.” Καὶ πρῶτον δικαίωμα τῆς τοιαύτης νομοθεσίας, καὶ ἔλογισμός πρέπων πιστοῖς, τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ ταῦτα διατετάχθαι. “Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, φησὶν, εἰ μὴ C ὑπὸ θεοῦ.” Τί λέγεις; πᾶς οὖν ἄρχων ἰαπό θεοῦ χειροτονεῖται; Οὐ τοῦτο λέγω, φησὶν· οὐδὲ περὶ τῶν καθ’ ἕκαστον ἄρχόντων ὁ λόγος κμοι νῦν, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Τὸ γὰρ ἄρχαὺς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἄρχειν, τοὺς δὲ ἄρχεσθαι, ἢ μὴ ἀπλῶς ^μκαὶ ἀνέδην ἅπαντα φέρεσθαι, ὥσπερ κυμάτων τῇδε κάκεισε τῶν δῆμων περιανομένων, τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας ἔργον εἶναι φημι. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν, οὐ γάρ ἐστιν ἄρχων, εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ πράγματος διαλέγεται λέγων· “Οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι D ὑπὸ θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν.” Οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ τις σοφός, ὅτι ²“Παρὶ κυρίου ἀρμόζεται γυνὴ ἀνδρὶ,” τοῦτο λέγει, ὅτι τὸν γάμον ὁ θεὸς ἐποίησεν, οὐχ ὅτι ἕκαστον συνιόντα γυναικὶ αὐτὸς συνάπτει. Καὶ γὰρ ὁρῶμεν πολλοὺς ἐπὶ κακῷ ^τκαὶ νόμῳ γάμου συνιόντας ἀλλήλοις, καὶ οὐκ ἂν τῷ θεῷ τοῦτο λογισάμεθα. Ἀλλ’ ὅπερ αὐτὸς ἔλεγεν· ³“Ὁ ποιήσας ἐξ

2 Prov. xix. 14.

3 Matth. xix. 4, 5.

^ε παρησίαν I. Statim εἰ γὰρ καὶ τοὺς C. τοὺς οὐκ ἔδδ. ^ε ταῦτα] + πάντα C.

man. A. ὅστισιν ἔδδ. et Cat.

⁴ οὐ τούτους A.B.D.F.H.I. ^ε ὅτιον B.C.D.F.H.I. et a pr.

monito. λογισμός est in A.C.D.F.I. Cat. πρέπων C.F.I. Cat. λογισμὸς

προτρέπων corr. ex λογισμοῖς τρέπων B. ^h ὑπὸ τοῦ θ. ἔδδ. τοῦ om. A.C.

F.H.I. Mosq. Cat. ⁱ ἀπὸ τοῦ θ. ἔδδ. τοῦ om. A.B.C.D.H.I. Cat. ὑπὸ

θ. D. Cat. Statim χειροτονεῖται A. B. F. H. I. κειροτόνηται ἔδδ. et Cat.

^κ μοι om. I. ^l μὴδὲ] Sic C.F.H.I. καὶ μὴ B.D. Cat. Flor. p. 286. (Tom.

xii. p. 562 E.) καὶ μὴδὲ ἔδδ. Verba μὴδὲ ἀπλῶς—φείρεσθαι desunt in A.

^m καὶ] μὴδὲ C.D. καὶ om. H. Flor. Statim ἀναίδην H. et ante corr. B.

ⁿ ὑπὸ τοῦ θ. B.D. Cat. ^o ἐπὸ τοῦ θ. B. ^p γυνὴ ἀνδρὶ pro ἀνδρὶ γυνὴ

B.C.D.F.H.I. ^q συνιόντα et mox συνιόντας C. ^r καὶ νόμῳ γάμον] Sic

A.B.C.D.F. Cat. καὶ νόμῳ γάμῳ H. καὶ παρανόμῳ γάμῳ συναφθέντας καὶ I.

Edebatur καὶ οὐ νόμῳ γάμῳ.

ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς, καὶ εἶπεν, Ἐντὶ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα ¹αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, ²καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· τούτο καὶ ὁ
 Εσοφὸς ἐκείνος ἐρμηνεύων ἔλεγεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ὁμότιμον
 μάχην ³πολλάκις εἰσάγει, πολλὺς ἐποίησε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
 ὑποταγὰς, οἷον ⁴ὡς ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ὡς παιδὸς καὶ πατρὸς,
 ὡς πρεσβύτου καὶ νέου, ⁵ὡς δούλου καὶ ἐλευθέρου, ὡς ἀρχόντος
 καὶ ἀρχομένου, ὡς διδασκάλου καὶ μαθητοῦ. Καὶ τί θαυμάζεις
 ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ὕτὸ αὐτὸ
 τούτο πεποίηκεν. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ὁμότιμα πάντα εἰργά-
 σατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ἔλαττον, τὸ δὲ κρείττον κατεσκεύασε, καὶ
 τὰ μὲν ἄρχειν τῶν μελῶν, τὰ δὲ ἄρχεσθαι ἐποίησε. Καὶ ἐν
 τοῖς ἀλόγοις δὲ ⁶τὸ αὐτὸ τούτο ἴδοι τις ἂν, ὡς ἐν ταῖς με-
 687 λίσσαις, ⁷ὡς ἐν ταῖς γεράνοις, ὡς ἐν ταῖς ἀγέλαις τῶν ἀγρίων
 προβάτων. Καὶ οὐδὲ ἡ θάλαττα ταύτης ἐστέρηται τῆς εὐτα-
 ξίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πολλὰ τῶν γενῶν ὑφ' ἐνὶ τάττεται τῶν
 ἰχθυῶν, καὶ στρατηγεῖται ⁸οὕτω, καὶ μακρὰς ἀποδημίας ἀπο- (190)
 δημεῖ. Καὶ γὰρ ἡ ἀναρχία πανταχοῦ κακὸν, καὶ συγχύσεως
 αἴτιον.

Εἰπὼν τοίνυν πόθεν εἰσὶν αἱ ἀρχαί, ἐπήγαγεν ⁹“Ὡστε ὁ
 ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν.”
¹⁰Εἶδες ποῦ τὸ πρᾶγμα ἀνήγαγε, καὶ πόθεν ἐφόβησε, καὶ πῶς
 ἔδειξε τούτο κατὰ ὀφειλὴν γινόμενον; Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσιν οἱ
 Β πιστοὶ, ὅτι ἐξευτελίζεις ἡμᾶς καὶ εὐκαταφρονήτους ποιεῖς, τοὺς
 τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀπολαύειν μέλλοντας ἄρχουσιν
 ὑποτάττων, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἄρχουσιν, ἀλλὰ τῷ θεῷ πάλιν
¹¹ὑποτάττει τούτο ποιῶν· ἐκείνῳ γὰρ ὁ ταῖς ἀρχαῖς ὑποτασσό-
 μενος πείθεται. ¹²Ἄλλ' οὐ λέγει οὕτως, οἷον ὅτι τῷ θεῷ
 πείθεται ὁ τοῖς ἄρχουσιν ὑπακούων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐναντίου
 φοβεῖ, καὶ ἀκριβέστερον αὐτὸ κατασκευάζει λέγων, ὅτι ὁ μὴ
 ὑπακούων ἐκείνῳ, τῷ θεῷ πολεμεῖ τῷ ταῦτα νομοθετήσαντι.
 Καὶ τούτο σπουδαίξει δεῖξαι πανταχοῦ, ὅτι οὐ χαρίζομεθα
 αὐτοῖς τὴν ὑπακοήν, ἀλλ' ὀφείλομεν. Οὕτω ¹³γὰρ ἂν καὶ τοὺς

4 v. 1.

¹ αὐτοῦ pro αὐτοῦ B.C.D. Post μητέρα add. αὐτοῦ C.D. ² καὶ—τὴν
 γ. αὐτοῦ] καὶ τὰ ἐξῆς I. αὐτοῦ pro αὐτοῦ A.B.H. ³ πολλάκις] πολλὰν A.
 H.I. ⁴ ὡς om. H. ⁵ ὡς pro καὶ A.B.C.D.F.H. ⁶ ὕτὸ αὐτοῦ τούτου
 A.B.D.F.H. τούτου αὐτοῦ Edd. ⁷ τὸ αὐτὸ τ.] τούτου αὐτοῦ I. ⁸ ὡς om. I.
⁹ οὕτω καὶ pro καὶ οὕτω A. D. H. I. ¹⁰ εἶδες pro ἴδε A. B. C. D. F. I. Cat.

¹¹ ὑποτάττει τούτου] ὑποτάττεται ὁ τούτου A. B. D. F. H. I. Cat. ὑποτάττει (sic) C.
¹² ἄλλ' οὐ λέγει—πείθεται] καὶ οὐκ εἶπεν οὕτως ὅτι θεῷ ὑπακούει I. οἷον om. C.
¹³ γὰρ ἂν] Sic C.F. Cat. γὰρ ἂν Veron. γὰρ [ἂν] Sav. Mor. ἂν (vel ἂν)
 abest a nostris A.B.D.E.H.I. Delevit etiam Montef.

ἄρχοντας τοὺς ἀπίστους μᾶλλον ἐπεσπάσατο πρὸς εὐσέβειαν, καὶ τοὺς πιστοὺς πρὸς ὑπακοήν. Καὶ γὰρ πολλὸν περιεφέρετο C ὁ λόγος τότε, ἐπὶ στάσει καὶ καινοτομία διαβάλλων τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἵως ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν κοινῶν νόμων ἅπαντα καὶ ποιοῦντας καὶ λέγοντας. "Ὅταν οὖν ἰδείῃς τὸν κοινὸν ἡμῶν δεσπότην τοῦτο παρεγγυῶντα τοῖς αὐτοῦ πᾶσι, καὶ τῶν διαβαλλόντων ὡς νεωτεροποιούς ἀπορράψεις τὰ στόματα, καὶ μετὰ πολλῆς παρρησίας ὑπὲρ τῶν τῆς ἀληθείας διαλέξῃ δογμάτων. Μὴ τοίνυν αἰσχύνου, φησί, τῇ τοιαύτῃ ὑποταγῇ. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς τοῦτο ἐνομοθέτησε, καὶ σφοδρὸς ἐστὶ τιμωρὸς καταφρονουμένων τούτων. Οὐ γὰρ τὴν τυχούσάν σε ἀπαιτήσῃ δίκην παρακούοντα, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστην, καὶ οὐδέν σε ἐξαιρήσεται ἀντιλέγοντα, ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀνθρώπων ὑποτίθησιν τιμωρίαν χαλεπωτάτην, καὶ οὐδεὶς σου προσθήσεται, καὶ τὸν θεὸν παροξύνεις μεζύωνος. "Ἀπερ ἅπαντα αἰνιττόμενος ἔλεγεν. "Οἱ δὲ ἀνθεστηκότες ἑαυτοῖς κρίμα λήψονται." Εἴτα δεικνύς καὶ τὸ κέρδος τοῦ πράγματος μετὰ τὸν φόβον, καὶ ἀπὸ λογισμῶν πείθει λέγων οὕτως. "Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν." Ἐπειδὴ γὰρ βαθεῖαν ἔδωκε τὴν πληγὴν, καὶ κατέπληξεν αὐτοὺς, πάλιν ἀνίσχιν, ὥσπερ σοφὸς ἰατρὸς φάρμακα προσηνῇ τιθεῖς, καὶ παραμυθούμενος καὶ λέγων, τί δέδοικας; τί φρίττεις; μὴ γὰρ ἐπιτιμᾷ καλῶς πράττοντι; μὴ γὰρ ἐστὶ φοβερὸς ἀρετῆς ἐπιμελουμένῳ; Διὸ καὶ ἐπάγει. "Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; Τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ, καὶ ἔξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς." Εἶδες πῶς αὐτὸν ὑπέκρινε τῷ ἄρχοντι, δείξας αὐτὸν καὶ ἐπαινῆν αὐτοῦ καθήμενον; Εἶδες πῶς ἐκένωσε τὸν θυμὸν; "Θεοῦ γὰρ ἐστὶ διάκονός σοι εἰς τὸ ἀγαθόν." Τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ φοβῆσαι, φησὶν, ὅτι καὶ ἐπαινεῖ τοσοῦτον ἀπέχει

5 v. 3.

6 v. 4.

8 τοὺς] καὶ τοὺς C. ὁ λόγος H. ἵως om. B. ποιοῦντας καὶ λέγοντας C. ἰδεῖν C. Veron. πᾶσι C. νεωτεροποιῶν Edd. ἰσ.—ποιούς Sav. marg. νεωτεροποιούς E.H. et marg. F. ἀποφράσεις I. ἀπορράψεις C. καὶ om. F. Statim μετὰ πλείονος τῆς π. Edd. πολλῆς pro πλείονος A.B.D.E.F.H.I. Articulum damnant omnes. ὑπὲρ τῶν τῆς] Sic omnes. μετὰ τῆς Veron. Sav. Mor. σφόδρα C. ἀπαιτεῖ C.H. Statim παρακούοντα omnes. παρακούσαντα Edd. παρὰ sine elisione B.D.E.H. Cat. καὶ om. C. ἀπὸ τῶν λ. Edd. τῶν q̄est in omnibus. γὰρ om. D.E. Μοx δέδωκε πληγὴν C. καὶ accessit ex B.C.D.E.F.H.I. Cat. τί] καὶ C.D. φοβερός ἐστιν inverso ord. C.D. Μοx ἐπιμελουμένῳ B.D.E.F. Cat. ἐπιμελουμένῳ Veron. Sav. Mor. καὶ om. H. δὲ om. I. Μοx τῇ ἐξουσίᾳ E. αὐτὸν φκ. pro φκ. αὐτὸν A.B.C.D.E.F.H. αὐτὸν οἰκείον ἐποίησεν I. φοβῆσαι, φησὶν] Sic A.B.D. E.F.H.I. Cat. φοβεῖν σε, φησὶν C. φοβῆσαι σε (om. φησὶν) Edd. Μοx ἐπαινεῖ σε C.

τοῦ κωλύσαι, ὅτι καὶ συμπράττει. "Ὅταν οὖν καὶ ἐπαινέτην
 688 ἔχῃς καὶ βοηθὸν, διὰ τί οὐχ ὑποτάσῃ; Καὶ γὰρ καὶ ἄλλως
 εὐκολωτέραν σοι ποιεῖ τὴν ἀρετὴν, τοὺς μὲν πονηροὺς κολάζων,
 τοὺς δὲ ἀγαθοὺς εὐεργετῶν καὶ τιμῶν, καὶ τῷ βουλήματι τοῦ
 θεοῦ συμπράττων· διὸ καὶ διάκονον αὐτὸν ἐκάλεσε. Σκόπει δέ.
 Συμβουλευόν περὶ σωφροσύνης ἐγὼ, καὶ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ λέγει
 διὰ τῶν νόμων· παραινῶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν πλεονεκτεῖν μηδὲ
 ἀρπάζειν, ἐκεῖνος ὑπὲρ τούτων κἀθηται δικάζων. Ὡστε
 συνεργὸς ἡμῖν ἐστὶ καὶ βοηθός· καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ "εἰς τοῦτο
 ἀπέσταλται. Ἀμφοτέρωθεν τοίνυν "ἐστὶν αἰδέσιμος, καὶ ὅτι
 παρὰ τοῦ θεοῦ ἀπεστάλη, καὶ ὅτι ἐπὶ τοιοῦτῳ πράγματι.
 B "Εὰν "δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ." Οὐκ ἄρα ὁ ἄρχων ῥτὸν
 φόβον ποιεῖ, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα πονηρία. "Οὐ γὰρ εἰκὴ τὴν
 μάχαιραν φορεῖ." Εἶδες πῶς αὐτὸν "ἐπέστησε καθοπλίσας
 καθάπερ τινὰ "φοβερὸν στρατιώτην τοῖς ἀμαρτάνουσιν;
 "Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν "εἰς ὄργην, ἐκδικὸς τῷ τὸ κακὸν
 πράττειν." Ἰνα γὰρ μὴ πάλιν ἀκούσας κόλασιν καὶ τιμωρίαν
 καὶ μάχαιραν, ἀποπηδήσῃς, πάλιν φησὶν, ὅτι θεοῦ νόμον πλη-
 ροί. Τί γὰρ, εἰ καὶ αὐτὸς ἀγνοεῖ; Ἀλλ' ὁ θεὸς οὕτως ἐτύ-
 πωσεν. Εἰ τοίνυν καὶ κολάζων καὶ "τιμῶν διάκονός ἐστιν, (191)
 C ἐκδικῶν "ἀρετὴν, ἀπελαύνων κακίαν, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται, τίνος
 ἔνεκεν αὐτῷ φιλονεικεῖς τοσαῦτα εἰσάγοιτι ἀγαθὰ, καὶ προσδο-
 ποιῶντι τοῖς σῶϊς; Καὶ γὰρ πολλοὶ πρότερον διὰ τοὺς
 ἄρχοντας ἀρετὴν ἀσκήσαντες, ὕστερον καὶ διὰ τὸν φόβον τοῦ
 θεοῦ ταύτης ἐπελάβοντο. Τῶν γὰρ παχυτέρων οὐχ οὕτω τὰ
 μέλλοντα, ὥς τὰ παρόντα καθάπτεται. Ὁ τοίνυν τὴν ψυχὴν
 τῶν πολλῶν προευτρεπίζων τῷ φόβῳ καὶ ταῖς τιμαῖς, ὥστε
 γενέσθαι "ἐπιτηδαιότερον τῷ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, εἰκότως
 οὗτος διάκονος κέκληται ὧς τοῦ θεοῦ.

7 "Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὄργην, ἀλλὰ

7 v. 5.

¹ κωλύσαι pro κωλύειν A.B.D.E.F.H.I. Vulgatum habet Cat. ^κ καὶ om.
 C. Mox εὐκολωτέρον idem. ^h Sic Edd. et Cat. Haec καὶ τιμῶν desunt in
 nostris praeter C. omnibus. ⁱ περὶ om. I. περὶ τοῦ om. C. ^κ ἐκεῖνος
 A.B.D.E.F.H. καὶ ἐκεῖνος I. ^κ ἐκεῖνος Edd. ¹ ἡμῖν ἐστὶ pro ἐστὶν ἡμῖν
 B.D.F.H.I. ἡμῖν ἐστὶ E. ^m εἰς] πρὸς C. Veron. ⁿ ἐστὶν om. H.
^o δέ] + καὶ Edd. reclamantibus libris. ^p τῶν φ. ποιῇ pro ποιῇ τὸν φ.
 A.B.D.E.F.H.I. ^q ἐπέστησε vel ἐπέστησεν A.B.D.F.H.I. Cat. ἀπέστησεν
 E. παρίστησεν Edd. Statim καθοπλίσας pro ὀπλίσας omnes. ^r φοβερὸν
 στρ. pro στρ. φοβερὸν A.B.D.E.F.H.I. φοβερὸν om. C. Mox edebatur
 τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐπιστήσε. ^s ἐπιστήσας om. B.D.E.F.I. Cat. ^t εἰς ὄργην
 om. C. ¹ αὐτὰς ἀγνοεῖ A.B.D.E.F.H.I. Cat. ἀγνοεῖ αὐτὸς Edd. ^v τιμω-
 ρῶν A.B.D.E.F.H.I. Post διάκονος vulgo addunt θεοῦ, repugnantibus libris.
^w τὴν ἀρετὴν C. ^x ἐπιτηδαιότερον C. ^y τοῦ om. C. superscript. in E.

καὶ διὰ τὴν συνείδησιν.” ² Τί ἐστίν, “οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν;” Οὐ μόνον, φησὶν, ³ ὅτι ἀνθίστασαι θεῷ μὴ ὑπο- D
 τασσόμενος, οὐδ’ ὅτι κακὰ σεαυτῷ προξενεῖς μεγάλα καὶ παρὰ
 τοῦ θεοῦ καὶ παρὰ τῶν ἄρχόντων, ἀλλ’ ὅτι καὶ ἐν τοῖς
 μεγίστοις εὐεργέτης σου γίνεται, εἰρήνης ὧν πρόξενος καὶ
 οἰκονομίας πολιτικῆς. Καὶ γὰρ μυρία ἀγαθὰ ⁴ διὰ τῶν ἀρ-
 χῶν τούτων ταῖς πόλεσι γίνεται· καὶ ἀνέλης ⁵ αὐτάς, πάντα
⁶ οἰχῆσεται, καὶ οὐ πόλις, οὐ χώρα, οὐκ οἰκία, οὐκ ἀγορά,
 οὐκ ἄλλο οὐδὲν στήσεται, ἀλλὰ πάντα ⁷ ἀνατραπήσεται, τῶν
 δυνατωτέρων τοὺς ἀσθενεστέρους καταπινόντων. Ὡστε ⁸ καὶ
 εἰ μὴ ὀργή τις εἶπετο παρακούοντι, καὶ οἷτως ὑποτάσσεσθαι
 σε ἐχρῆν, ἵνα μὴ δόξης ἀσυνείδητος εἶναι, καὶ ἀγνώμων περὶ τὸν E
 εὐεργέτην. ⁹ “Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε, φησί. Θεοῦ
 γὰρ εἰσι λαειτουργοί, εἰς τοῦτο αὐτὸ προσκαρτεροῦντες.” Ἀ-
 φεῖς εἰπεῖν κατὰ μέρος τὰς εὐεργεσίας τὰς ἀπὸ τῶν ἀρχόντων
 ταῖς πόλεσι γινομένας, οἷον τὴν εὐταξίαν, τὴν εἰρήνην, τὰς
 ἄλλας διακονίας, τὰς ἐπὶ ¹⁰ τῶν στρατιωτῶν, τὰς ἐπὶ τῶν τὰ
 κοινὰ πραττόντων, ἐξ ἐνὸς ¹¹ τούτου τὸ πᾶν ἐνδείκνυται. Ὅτι
 γὰρ εὐεργετῇ παρ’ αὐτοῦ, φησὶ, σὺ μαρτυρεῖς, μισθὸν αὐτῷ
 τελῶν. Ὅρα σοφίαν καὶ σύνεσιν τοῦ μακαρίου Παύλου. Ὁ
 γὰρ ἐδόκει φορτικὸν εἶναι καὶ ἐπαχθές τὸ τῶν ἀπαιτήσεων,
 τοῦτο δείγμα ποιεῖται τῆς αὐτῶν προνοίας. Διὰ τί γὰρ,
¹² φησὶ, φόρους δίδομεν βασιλεῖ; Οὐχ ὡς προνοοῦντι, οὐχ ὡς 689
 προϊσταμένῳ μισθὸν τελοῦντες κηδεμονίας; Καίτοιγε οὐκ ἂν
 ἐτελέσαμεν, εἰ μὴ ἐξ ἀρχῆς ἐγνώμεν, ὅτι ¹³ κερδαίνομεν ἐκ τῆς
 τοιαύτης ἐπιστασίας. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἄνωθεν κοινῇ γνώμῃ
 πάντων ¹⁴ ἔδοξε τοὺς ἄρχοντας τρέφεσθαι παρ’ ἡμῶν, ὅτι τῶν
 οἰκείων ἀμελοῦντες, τῶν κοινῶν κήδονται πραγμάτων, καὶ εἰς
 ταῦτα τὴν σχολὴν ἀναλίσκουσιν ἅπασαν, δι’ ὧν καὶ τὰ ἡμέ-
 τερα ¹⁵ σώζεται. Εἰπὼν τοίνυν τὰ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, πάλιν B
 ἐπὶ τὰ ¹⁶ πρότερα τὸν λόγον ἐπανάγει· τὸν γὰρ πιστὸν ¹⁷ οὕτω

§ v. 6.

² Verba τί ἐστίν—τὴν ὀργὴν desunt in A.B.F.H.I., sed leguntur in Edd.
 et Cat. Pro his tunc τίστιν habent D.E. ³ ὅτι om. C. Mox τῷ θεῷ D.E.I.
⁴ ἀρχόντων libri omnes et Cat. ἀνθρώπων Edd. ⁵ διὰ] καὶ διὰ C. Statim
 τῶν ἀρχῶν Edd. τῶν ἀρχόντων Codd. ⁶ αὐτοὺς F. αὐτὰ corr. ex αὐτὰς C.
 αὐτὰ etiam Veron. ⁷ οἰχεται C. Mox οὐ πόλις, οὐ χώρα omnes. οὐ πόλις,
 οὐ χωρία Edd. ⁸ ἀνατραπήσεται] οἰχῆσεται C. ⁹ καὶ εἰ] εἰ καὶ C. Mox
 τῷ παρακούοντι Edd. τῷ om. A.D.E.I. Cat. et ante corr. B. ¹⁰ τῶν accessit
 ex B.C.D.E.F. Ita tacite correxit Montef. ¹¹ τοῦτο H. Statim ἐνδείκνυται
 A.B.C.D.E.F.I. δείκνυται H. δείκνυσιν Edd. ¹² φησὶ om. I. Statim
 διδάσκειν C.E. ¹³ κερδαίνομεν C. ¹⁴ ἔδειξε A. ¹⁵ σώζεται omnes. σώ-
 ζονται Veron. Sav. Mor. ¹⁶ πρότερον H. Statim ἐπανάγει pro ἐπάγει
 omnes. ¹⁷ οὗτος A.F.H.

μᾶλλον ἰκανὸς ἦν ἐπισπάσασθαι· καὶ δείκνυσιν πάλιν, ὅτι θεῶ
τοῦτο δοκεῖ, καὶ εἰς αὐτὸ κατακλείει τὴν συμβουλὴν, οὕτω
λέγων· “θεοῦ γὰρ εἰσι λειτουργοί.” Εἵτα καὶ τὸν πόνον
αὐτῶν δεικνύς καὶ τὴν τالαιπωρίαν, ἐπήγαγεν· “εἰς τοῦτο
αὐτὸ προσκαρτεροῦντες.” Οὗτος γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος, αὕτη ἡ
σπουδὴ, ὅπως ἁπολαύοις εἰρήνης. Διὰ τοῦτο καὶ ἕν ἑτέρᾳ
ἐπιστολῇ οὐ μόνον ὑποτάσσεσθαι, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐ-
C τῶν κελεύει· καὶ δεικνύς κακεῖ τὸ κέρδος κοινόν, ἐπάγει· ⁹ “Ἵνα
ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσιν.” Οὐδὲ γὰρ
μικρόν τι συντελοῦσιν ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ παρόντος βίου κατὰ-
στασιν, ὅπλα τιθέμενοι, ² τοὺς πολεμίους ἀποκρουόμενοι, τοὺς
ἐν ταῖς πόλεσι στασιάζοντας κωλύοντες, τὰς ἐν πάσι διαφορὰς
ὑδαιλύοντες. Μὴ γάρ μοι τοῦτο εἴπης, εἴ τις κακῶς τῷ πρά-
γματι κέχρηται, ἀλλ’ αὐτῆς βλέπε τῆς διατάξεως τὴν εὐκοσμίαν,
καὶ ³ τὴν πολλὴν ὄψει τοῦ ταῦτα ἐξ ἀρχῆς νομοθετήσαντος σο-
φίαν. ¹⁰ “Ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν
φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον·
D τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν. ^b Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ
ἀγαθὸν ἀλλήλους.” Ἐτι τῶν αὐτῶν ἔχεται, οὐ χρήματα
μόνον ^d κελεύων αὐτοῖς τελεῖν, ἀλλὰ ^e καὶ τιμὴν καὶ φόβον.
Καὶ πῶς ἀνωτέρω λέγων, “Θέλεις μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; (192)
τὸ ἀγαθὸν ποιεῖ” ἐνταῦθα λέγει, “Ἀπόδοτε τὸν φόβον;”
Τὴν ἐπιτεταμένην ἑλέγων τιμὴν, οὐ τὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ συνει-
δότος φόβον, ^h ὃν ἀνωτέρω ἠνίκατο. Καὶ ⁱ οὐδὲ εἶπε, δότε,
ἀλλ’, “ἀπόδοτε,” καὶ τὰς ὀφειλάς προσέθηκεν· οὐδὲ γὰρ χαρίζη
τοῦτο ποιῶν ὀφειλὴ γάρ ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ πράττης
^k αὐτὸ, ἀγνώμονος ὑποστήσῃ δίκην. ^l Μὴ δὲ νομίσης ἐξευτελί-
E ζεσθαι ^m καὶ παραβλάπτεσθαι πρὸς τὸ τῆς οἰκείας φιλοσοφίας
ἄξιομα, ⁿ εἰ ἄν ἄρχοντος παριόντος ὑπαναστήης, ^o εἰ μὴ τὴν κεφαλὴν

² 1 Tim. ii. 2.

¹⁰ v. 7. 8.

^a κατακλείει] καταλήγει εἰς H.

αὐτῶν Edd. αὐτῶν om. C.D.I. et ex corr. B. Deest etiam in Cat.

^b ἀπο-
λαύοις pro ἀπολαύσει A.B.D.E.F.H.I. ἀπολαύσης C. ἀπολαύσεις Cat.

^c ἐν
τῇ ἑτέρᾳ Edd. τῇ deest in omnibus.

^d ἐπὶ
ἐπήγαγεν A.B.D.E.F.H.I.

^e τοὺς π.
ἀποκρουόμενοι om. H.

^f τῇ om.
D.E.

^g καὶ μηδενὶ C.

^h καὶ αὐτοῖς Edd. et Cat.

ⁱ καὶ accessit ex A.B.D.E.F.I. Cat.

^j ἐνταῦθα
(+δὲ E.) ἀπόδοτε τὸν φόβον φησί; D.E.

^k λέγει D.E. Verba τὴν ἐπιτεταμένην—φόβον om. A.H.

^l Haec τὴν ἐπιτεταμένην—ἠνίκατο desunt in I.

^m ὅν δ’ A. ὁ καὶ H.

ⁿ οὐκ I.

^o αὐτὰ C.

^p μὴ δὲ] μηδὲ B.C.D.E.F.

^q καὶ] ἡ C.

^r εἰ μὴ pro εἰ B.E.H.I.

^s Cat. Statim παριόντος pro παρόντος omnes.

^t Proxime ὑποστήης B.

^u εἰ μὴ pro εἰ A.B.D.E.H.I.

^v αὐτῶν om. E. Μοχ τὴν τالαιπωρίαν

^w αὐτῶν om. C.D.I. et ex corr. B. Deest etiam in Cat.

^x ἀπο-
λαύοις pro ἀπολαύσει A.B.D.E.F.H.I. ἀπολαύσης C. ἀπολαύσεις Cat.

^y ἐν
τῇ ἑτέρᾳ Edd. τῇ deest in omnibus.

^z ἐπὶ
ἐπήγαγεν A.B.D.E.F.H.I.

^{aa} τοὺς π.
ἀποκρουόμενοι om. H.

^{ab} τῇ om.
D.E.

^{ac} καὶ μηδενὶ C.

^{ad} καὶ αὐτοῖς Edd. et Cat.

^{ae} καὶ accessit ex A.B.D.E.F.I. Cat.

^{af} ἐνταῦθα
(+δὲ E.) ἀπόδοτε τὸν φόβον φησί; D.E.

^{ag} λέγει D.E. Verba τὴν ἐπιτεταμένην—φόβον om. A.H.

^{ah} Haec τὴν ἐπιτεταμένην—ἠνίκατο desunt in I.

^{ai} ὅν δ’ A. ὁ καὶ H.

^{aj} οὐκ I.

^{ak} αὐτὰ C.

^{al} μὴ δὲ] μηδὲ B.C.D.E.F.

^{am} καὶ] ἡ C.

^{an} εἰ μὴ pro εἰ B.E.H.I.

^{ao} Cat. Statim παριόντος pro παρόντος omnes.

^{ap} Proxime ὑποστήης B.

^{aq} εἰ μὴ pro εἰ A.B.D.E.H.I.

ἀποκαλύψης. Εἰ γὰρ Ἑλλήνων ὄντων ῥόττε τῶν ἀρχόντων ταῦτα ἐνομοθέτησε, πολλῶ μᾶλλον ἡνὺν ἐπὶ τῶν πιστῶν τοῦτο γίνεσθαι χρή. Εἰ δὲ ῥέγεις, ὅτι σὺ μεῖζονα ἐμπειπίστευσαι, μάθε ὅτι οὐκ ἔστι σου νῦν ὁ καιρὸς· ξένος γὰρ εἰ καὶ παρεπίδημος. ¹Ἔσται καιρὸς, ὅτε λαμπρότερος πάντων φανήσῃ· νῦν ¹¹ “Ἡ ζωὴ σου κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ. “Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ.” Μὴ ζητεῖ τοίνυν ἐν τῷ ἐπικήρῳ τοῦτω βίῳ τὴν ἀμοιβήν, ἀλλὰ κἂν μετὰ φόβου παρεστάναι δὲ τῷ ἀρχοντι, μὴ νομίσης ἀνάξιον εἶναι τοῦτο τῆς ὡσὴς εὐγενείας. Ὁ θεὸς γὰρ οὕτω βούλεται, ἵνα ὁ ἄρχων ὁ παρ’ αὐτοῦ τυπῶθῃς τὴν οἰκίαν ἰσχὺν ἔχῃ. Καὶ γὰρ ὅταν ὁ μηδὲν ἐαυτῷ συνειδῶς ὅσο πονηρὸν, μετὰ φόβου ²παρεστήκῃ τῷ δικαίῳ, πολλῶ μᾶλλον ὁ τὰ πονηρὰ πράττων φοβηθήσεται. Καὶ σὺ δὲ ταύτῃ λαμπρότερος ἔσῃ· οὐδὲ γὰρ ἐκ τοῦ τιμᾶν τὸ ἐξευτελίζεσθαι γίνεται, ἀλλ’ ἐκ τοῦ ὑτιμίζειν· καὶ ὁ ἀρχων δέ σε θαυμάσεται μεϊζόνως, καὶ δοξάσει σου τὸν δεσπότην ὑέντευθεν, κἂν ἄπιστος ᾖ. “Μηδενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.” Πάλιν ἐπὶ τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν καταφεύγει, καὶ τὴν διδάσκαλον τῶν εἰρημένων καὶ ποιητικῇν ἀρετῆς ἀπάσης, καὶ φησι ³καὶ αὐτὴν ὄφλημα εἶναι, οὐ μὴν τοιοῦτον, οἷον τὸν φόρον, οἷον τὸ τέλος, B ἀλλὰ διηκεές. Οὐδέποτε γὰρ αὐτὴν ⁴βούλεται ἀποδίδοσθαι· μᾶλλον δὲ ἀποδίδοσθαι μὲν αἰεὶ βούλεται, οὐ μὴν πληροῦσθαι, ἀλλ’ αἰεὶ ὀφείλεσθαι. Τοιοῦτον γὰρ ἔστι τὸ χρέος, ὡς καὶ δίδοναι καὶ ὀφείλειν αἰεὶ. Εἰπὼν τοίνυν πῶς ἀγαπᾶν δεῖ, καὶ τὸ κέρδος αὐτοῦ δηλοῖ λέγων· “Ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε.” Μὴ γάρ ⁵τοι μηδὲ τοῦτο χάριν εἶναι νόμιζε· καὶ γὰρ καὶ ⁶τοῦτο ὀφειλή. Ὁφείλεις γὰρ τῷ ἀδελφῷ ⁷τὴν ἀγάπην διὰ τὴν συγγένειαν τὴν πνευματικὴν· οὐ ⁸ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλ’ ὅτι καὶ μέλη ἐσμὲν ἀλλήλων· κἂν ⁹αὕτῃ ἡμᾶς ἐπιλίπῃ, τὸ πᾶν διεσπάρσθῃ. Φίλει τοίνυν τὸν ἀδελφόν. Εἰ C γὰρ ἐκ τῆς φιλίας αὐτοῦ τοσαῦτα ¹⁰κερδαίνεις, ὡς τὸν νόμον

II Coloss. iii. 3, 4.

ῥ ποτὶ H. ἡ νῦν om. C. ῥ λέγεις A.F. ῥ σοι C.D.H. ῥ ἔσται] + γὰρ C. ῥ σου] ἡ σου H. ῥ ὡσὴς εὐγ.] συγγενείας C. ῥ παρεστήκη B.D.E. παραστήκη Edd. ῥ ἐνταῦθα E. ῥ καὶ om. C. Statim ὄφλημα A.C.E.H. Cat. ὀφείλημα Edd. ῥ β. ἀποδίδοσθαι pro ἀποδίδοσθαι β. A.B. D.E.F.H.I. Cat. ἀποδιδόσθαι β. οὐδὲ πληροῦσθαι per hiatus C. ῥ τοι pro μοι A.B.C.F.H.I. Cat. Mox εἶναι accessit ex omnibus. ῥ τοῦτο] αὐτὸ B.D.F. αὐτὸ δὲ ὀφείλεις pro τοῦτο ὀφειλή C. ῥ τὴν assumptum ex omnibus. ῥ ταύτην E.H. ῥ αὕτῃ A.B.C.D.E.F.I. αὕτη Edd. et Cat. Statim ἐπιλείπῃ F.H. διαλίπῃ C. ῥ κερδαίνεις omnes. κερδαίνεις Edd.

^h ἅπαντα πληροῦν, ὀφείλεις αὐτῷ τὴν ἀγάπην, ἐνεργετούμενος παρ' αὐτοῦ. ¹² "Τὸ γὰρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιούται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν." Οὐκ εἶπε, πληροῦνται ἀπλῶς, ἀλλ', "ἀνακεφαλαιούται" τυντέστι, συντόμως καὶ ἐν βραχεὶ τὸ πᾶν ἀπαρτίζεται τῶν ἐντολῶν ἔργον. Καὶ γὰρ ^m ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς Δ ἀρετῆς ἡ ἀγάπη· ταύτην ἔχει ῥίζαν, ταύτην ὑπόθεσιν, ταύτην ⁿ κορυφὴν. Εἰ τοίνυν καὶ ἀρχὴ καὶ πλήρωμα, τί ταύτης ἴσον; Ἄλλ' οὐχ ἀπλῶς ἀγάπην ζητεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐπιτεταμένην. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ἀγάπησον τὸν ⁿ πλησίον, ἀλλ', "ὡς ἑαυτόν." ^r Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας ἐν αὐτῇ ἱκρέμασθαι ἔλεγε. Καὶ δύο τιθεὶς ἀγάπης εἶδη, ὅρα ποῦ ^r ταύτην ἀνήγαγεν. Εἰπὼν γὰρ, ὅτι ¹³ "Ἡ πρώτη ἐστὶν ἐντολὴ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου" ^s ἐπήγαγε δευτέραν, καὶ ^E οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, "Ὅμοία αὐτῆς, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν." Τί ταύτης ἴσον ^x γένοιτ' ἂν τῆς φιλανθρωπίας; τί τῆς ἡμερότητος; ὅταν ἀπείρως ἡμῶν αὐτοῦ διεστηκώτων, τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην ἐγγὺς ἄγῃ τῆς εἰς αὐτόν, καὶ ὁμοίαν ταύτης ἐκείνην εἶναι λέγῃ. Διὰ δὲ τοῦτο, καὶ μέτρα σχεδὸν ἴσα τιθεὶς ^x ἐκάτερα, περὶ μὲν ἐκείνης ἔλεγεν, "ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ^a ψυχῆς σου" περὶ δὲ ταύτης ^b τῆς τοῦ πλησίον, "ὡς ἑαυτόν." Ὁ δὲ Παῦλος, ταύτης οὐκ οὔσης, οὐδὲ ὀφελεῖσθαι σφόδρα παρ' ἐκείνης ἔλε- (193) γεν. "Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς ^d ἐπειδὴν τινα φιλοῦμεν, λέγομεν, ὅτι ^{dy} ἂν ἐκείνον ἀγαπήσῃς, ἡμεῖς ἡγάπησας· οὕτω καὶ αὐτὸς τοῦτο δηλῶν ἔλεγεν, "ὁμοία ^c αὕτη ἐστὶ" καὶ Πέτρῳ, ¹⁴ "Εἰ φιλεῖς

12 v. 9.

12 Matth. xxii. 39.

14 Joan. xxi. 16.

^h πάντα A.B.E.F.H.I. ⁱ ἑτέρα] + ἐστὶν C. ^k σεαυτὸν D. ^l τὸ ἔργον Edd. τὸ deest in omnibus. ^m καὶ ἀρχὴ C.D. ⁿ κορυφὴν] + τῶν ἀγαθῶν I. ^o πλησίον σου-Edd. σου om. A.B.D.E.F.H.I. Cat. Pro πλησίον, ἀδελφὸν habet C. Statim σεαυτὸν C.D.E.I. ^p διὰ γὰρ τοῦτο Edd. γὰρ deest in omnibus. ^q κρέμασθαι (κρεμάσθαι C.H.I.) pro κρεμασθῆναι omnes. ὁ Χριστὸς ἐν ταύτῃ ἔλεγε κρεμάσθαι τὸν κ. καὶ τοὺς π. C. Statim ἐκέλευεν in textu, ἔλεγεν in marg. I. ^r καὶ ταύτην C. ^s ἐπήγαγε δευτέραν] Sic A.B.C.D.E.F.I. ἐπήγαγεν δευτέραν δὲ H. ἐπήγαγε, δευτέρα γὰρ Veron. ἐπήγαγε, δευτέρα δὲ Sav. Mor. Ben. ^t οὐκ οὐκεί C. ^v ὁμοίαν B.D.E.F. Ita etiam Veron. Post αὐτῆς edebatur καὶ τὸν πλησίον. Pro καὶ libri omnes dant ἀγαπήσεις. ^w σου]+λέγων D.E. Statim σεαυτὸν C.D.I. ^x γένοιτ' ἂν]+τῆς ἀγάπης; τί I. ^y ἀγῃ pro ἀγει A.D. ἀγάγῃ C. Mox λέγῃ pro λέγει A.C.D.I. ^z ἀμφότερα D. ^a ψυχῆς] ισχύος A.E. ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψ. σου C. Verba καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψ. σου om. I. ^b τῆς τοῦ πλησίον om. C. Statim ὡς σεαυτὸν C.D.E.I. ^c οὐδὲν B.F. ^d ἐπειδὴν] εἰαν C. ^e αὕτη pro αὐτῆς A.B.D.E.F.H. αὐτῇ C. αὕτη αὐτῷ I. Statim ἐστὶν τῷ Πέτρῳ, εἰ φ. ex corr. F.

με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου." ¹⁵ "Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται· πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη." Εἶδες πῶς ἑκατέρας ἔχει τὰς ἀρετάς, τὴν τε τῶν κακῶν ἀποχρῆν· "κακὸν γάρ, φησὶν, οὐκ ἐργάζεται" καὶ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν· "πλήρωμα ἔγάρ νόμου, φησὶν, ἐστίν" οὐ τὴν διδασκαλίαν ἡμῖν τῶν πρακτέων ¹⁶ συντόμως εἰσάγουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κατύρθωσιν αὐτῶν ¹⁷ εὐκόλως ποιοῦσα. Οὐ γὰρ ὅπως ἂν ¹⁸ μάθοιμεν τὰ ὠφελούonta μόνον ἐσπούδακεν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν πολλὴν εἰσάγει B συμμαχίαν ἡμῖν, οὐ μέρος τι τῶν ἐντολῶν, ἀλλ' ὁλόκληρον ¹⁹ ἐν ἡμῖν κατορθοῦσα τὴν ἀρετὴν.

²⁰ Φιλοῦμεν οὖν ἀλλήλους, ὡς καὶ ταύτῃ τὸν φιλοῦντα ἡμᾶς ἀγαπήσαντες θεοὶν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων, ἂν τὸν ἐρώμενον φιλῇς, μάχεται ὁ φιλῶν· ἐνταῦθα δὲ ²¹ καὶ ἄξιοι σε κοινωνῆσαι τοῦ ἔρωτος, καὶ μὴ κοινωνοῦντα μισεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώπινος φθόνος καὶ βυσκανίας γέμει, ὁ δὲ ²² θεῖος παντὸς ἀπύλλακται πάθους· διὸ καὶ κοινωνοὺς ἐπιζητεῖ τῆς φιλίας. Φίλει γὰρ, φησὶ, μετ' ἐμοῦ, ²³ καὶ τότε σε καὶ ἐγὼ φιλήσω μερίζων. Ὅρῃς ἐραστοῦ ²⁴ σφοδροῦ ῥήματα; ²⁵ Ἐὰν φιλῇς τοὺς ἑμούςς ἐρωμένους, τότε ἡγούμαι καὶ αὐτὸς ²⁶ σπουδαίως φιλεῖσθαι παρὰ σοῦ. Καὶ γὰρ σφόδρα ἐφίεται τῆς σωτηρίας C τῆς ἡμετέρας, καὶ τοῦτο ἔδειξεν ἄνωθεν. Ὅτε γοῦν τὸν ἄνθρωπον ἔπλαττεν, ἤκουσον τί φησι. ²⁷ "Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν" ²⁸ καὶ πάλιν, "Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν· γοῦ καλὸν αὐτὸν εἶναι μόνον." Καὶ ²⁹ ὅτε παρανομήσαντι πάλιν ἐπετίμητεν, ὅρα πῶς ἡμέρους. Οὐ γὰρ εἶπεν αὐτῷ, μισαρε καὶ παμμίαρε, τοσαῦτα εὐεργετηθεὶς, τῷ διαβόλῳ μετὰ ταῦτα ³⁰ πάντα ἐπίστευσας, καὶ τὸν εὐεργέτην ³¹ ἀφῆεις τῷ πονηρῷ προσέσχες δαίμονι; ἀλλὰ τί φησι; ³² "Τίς σοι εἶπεν, ὅτι γυμνὸς D εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐ ἐνετειλίμην σοι τοῦτον ³³ ἐμόνου μὴ

¹⁵ τ. 10.¹⁶ Gen i. 26. ii. 18.¹⁷ Ibid. iii. 11.

¹ ἔχεις C. ² γάρ] οὖν C. γάρ om. E. ³ συντόμως om. I. ⁴ εὐκόλως om. C. ⁵ μάθοιμεν C. ⁶ ἐν om. C. ἐν ἡμῖν κατορθοῦν A.D.F. κατορθοῦσα ἐν ἡμῖν E. ⁷ HΘIKON. Περὶ ἀρίστης καὶ τελείας φιλίας. Veron. ⁸ ἀγαπήσαντες C. Statim θεὸν om. H.I. ⁹ ἐρώμενον] + τινας E. τὸν ἐρ. ἂν φ. hoc ord. I. Statim φιλῇς pro φιλεῖς A.B.C.D.E.I. ¹⁰ καὶ accessit ex A.B.C.D.E.F.I. σε καὶ ἄξιοι hoc ord. C. ¹¹ θεῖος om. C. ¹² καὶ τότε] τότε γὰρ C. ¹³ σφόδρα C. ¹⁴ ἀν φιλήσης C. ¹⁵ ἐμοὶ E. ¹⁶ σπουδαίως om. I. σπ. καὶ αὐτὸς hoc ord. C. ¹⁷ καὶ πάλιν—μόνον] καὶ τὰ ἑξῆς I. γ αὐ] καὶ οὐ C. Μοχ αὐτὸν εἶναι pro εἶναι αὐτὸν A.B.D.E.F.H.I. εἶναι τὸν ἄνθρωπον C. ¹⁸ ὅτε aberat ante Montef. reclamantibus libris. ¹⁹ πάντα pro πάντα A.B.C.D.E.H.I. ²⁰ ἀφῆεις I. ἀφῆεις H. Μοχ προσείχες B.F.H.I. ²¹ ἐμόνου om. A.B.E.F.H.I.

φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;" ὥς ἂν εἰ ^δ πατὴρ πρὸς παιδίον κελυσθὲν μὴ καθάπτεσθαι μαχαίρας, εἴτα παρακούσαν καὶ πληγὴν, "λέγοι" πόθεν ἐπλήγης; ^ε Ἐκείθεν ἐπλήγης, ὅτι οὐκ ἤκουσάς μου. Ὁρᾷς φίλου ἔτὰ ῥήματα μᾶλλον ἢ δεσπότου; φίλου καταφρονουμένου, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφισταμένου; Μιμησώμεθα τοίνυν αὐτὸν, καὶ ὅταν ἐπιτιμῶμεν, ταύτην τηρῶμεν τὴν ἐπιείκειαν. Καὶ γὰρ καὶ τῇ γυναικὶ μετὰ ^η τῆς αὐτῆς Ἐπάλιν ἡμερότητος ἐπιπλήττει μᾶλλον δὲ οὐδὲ ^κ ἐπιπλήξεις, ἀλλὰ νουθεσία καὶ διόρθωσις τὰ ^ι γινόμενα ἦν. καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀσφάλεια. Διὰ δὲ τοῦτο πρὸς τὸν ὄφιν οὐδὲν φησιν· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τῶν κακῶν ἀρχιτέκτων, ^μ καὶ οὐκ εἶχεν ἐφ' ἑτερον μεταθεῖναι τὴν αἰτίαν· διὸ καὶ σφοδρῶς αὐτὸν ἐκόλαζε. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ^ν ποιεῖ κοινωνῆσαι τῆς ἡρᾶς. Εἰ ^ο δὲ ἐξέβαλε παραδείσου, καὶ κατεδίκασε πόνω, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα αὐτὸν προσκυρεῖν χρή καὶ θαυμάζειν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ῥαθυμίαν ἐξήγαγεν ἡ τρυφή, περικόπτει τὴν ^β εὐφροσύνην, λύπην ἐπιτειχίζει τῇ ῥαθυμίᾳ, ἵνα πρὸς τὴν ἀγάπην ἐπανελθῶμεν τὴν αὐτοῦ. ^γ Τί δὲ ἐπὶ τοῦ Καὶν; οὐ τῷ αὐτῷ κέχυρται τῆς ἡμερότητος τρόπος; Καὶ ^δ γὰρ παρ' ἐκείνου πάλιν ὑβρισθεὶς, οὐκ ἀνθυβρίζει, ἀλλὰ παρακαλεῖ, καὶ φησιν· ¹³ "Ἰνα τί συνέπεσε τὸ πρόσωπόν σου;" Καίτοιγε τὸ γενόμενον συγγνώμης ² ἐστέρητο πάσης· καὶ δείκνυσιν ὁ νεώτερος ἀδελφός. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπιπλήττει, ἀλλὰ ³ τί φησιν; "Ἡμαρτες, ἡσύχασον, μὴ προσθῇς ἔτι" πρὸς σέ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ⁴ ἄρξεις αὐτοῦ·" τοῦ ἀδελφοῦ λέγων. Εἰ γὰρ δέδοικας, φησί, μήποτε διὰ τὴν θυσίαν ταύτην τὴν τοῦ πρωτό- ⁵ Βτόκου ⁶ σε προεδρίαν ἀφέλωμαι, θάρρει· καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν εἰς τὰς σὰς τίθημι χεῖρας· μόνον ⁷ γενοῦ βελτίων, καὶ φίλει τὸν οὐδὲν ἡδικηκότα. Καὶ γὰρ ἀμφοτέρων κήδομαι· καὶ τοῦτό ⁸ με μάλιστα εὐφραίνει, τὸ μὴ στυσιάζειν ὑμᾶς πρὸς

13 Gen. iv. 6.

^δ πατὴρ πρὸς π.] παιδίον πρὸς πατρός Ι.^ε λέγοι] λέγει Veron. λέγει

αὐτῷ A.B.D.E.F.H.I. Vid. Annot.

^ε ἐκείθεν ἐπλήγης om. C.F.H.^ε τῆς αὐτῆς] τοσαύτης C.^ι ἡμερότητος] + ἐπιπλήττει καὶ Ι.^κ ἐπιπλήττει C.^ι γινόμενα pro λεγόμενα A.B.D.E.F.H.I.^μ καὶ] + γὰρ

D.

^ν ποιεῖ κ. pro κ. ποιεῖ B.D.E.F.H.I.^ο δὲ] + καὶ

Veron. Sav. καὶ tacite omisit Mor. quem secutus est Montef. καὶ om. A.B.C.D.E.I.

^π αὐτὸν πρ. καὶ θ. [χρῇ] Sic A.C.D.F. αὐτὸν πρ. καὶ θ. χρῇ E.

αὐτὸν πρ. καὶ θ. [om. χρῇ] B.H. πρ. χρῇ καὶ δοῦναι [om. αὐτὸν?] Ι. πρ.

αὐτὸν καὶ θ. χρῇ Edd.

^γ τί δὲ ἐπὶ] ἐπὶ δὲ C. τί δαὶ ἐπὶ A.^δ γὰρ om. C.² ἐστέρητο A.B.C.D.E.F.I. ἐστέρητω H. ἐστέρηται Edd.³ τί om. C.

Mox μὴ προσθῇς ἔτι om. C.

⁴ ἄρξεις αὐτοῦ pro αὐτοῦ ἄρξεις omnes.⁶ σε om. C.⁷ γενοῦ pro γίνου A.B.E.I.⁸ με aberat ante Montef. invitis libris. καὶ τοῦτο δὲ μάλ. με C. Statim εὐφραίνει omnes. εὐφρανεῖ Edd.

ἀλλήλους. ²Καὶ καθύπερ μήτηρ φιλόστοργος, ³οὕτω καὶ ὁ
θεὸς πάντα ποιεῖ καὶ μηχανᾷται, ὥστε μηδένα ⁴ἀπορραγῆναι
θατέρου. "Ἰνα δὲ καὶ σαφέστερον ⁵αὐτὸ ἐπὶ παραδείγματος ὁ
(194) λέγω μάθῃς, ἐννόησόν μοι τὴν 'Ρεβέκκαν θορυβουμένην, καὶ
πανταχοῦ περιτρέχουσαν, ὅτε ὁ πρεσβύτερος ἐπολέμει τῷ ⁶ν
νεωτέρῳ παιδί. Εἰ γὰρ καὶ ἐφίλει τὸν 'Ιακώβ, ἀλλ' οὐδὲ τὸν
'ΗΣαὺ ἀπεστρέφετο· διὸ καὶ ἔλεγε, ¹⁹ "Μὴ πως ἀτεκνωθῶ ἐκ
τῶν δύο ²⁰ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ." Διὰ ²¹δὴ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς τότε
ἔλεγεν· ²² "Ἡμαρτες, ²³ἡσύχασον, πρὸς σέ ἡ ἀποστροφὴ αὐ-
τοῦ" τὴν σφαγὴν προαναstellων, καὶ τὴν εἰρήνην ἀμφοτέρων
ἐαυτῶν ἐπιζητῶν. ²⁴Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν κατέσφαξεν, οὐδὲ οὕτω
κατέλυσε τὴν περὶ 'αὐτοῦ πρόνοιαν, ἀλλὰ πάλιν ἡμέρως ἀποκρί-
νεται τῷ ἀδελφοκτόνῳ, λέγων· "Ποῦ ἔστιν Ἀβελ ὁ ἀδελφός
σου;" ἵνα καὶ οὕτως ἐξομολογήσῃται. Ὁ δὲ ²⁵ἐπαγωνίζεται
τοῖς προτέροις, μεῖζονα καὶ χαλεπώτερα ἀναισχυντῶν. Ἀλλ' ²⁶οὐδὲ
οὕτως ὁ θεὸς ἀφίσταται, ἀλλὰ ²⁷καὶ πάλιν ἐραστοῦ φθέγ-
γεται ῥήματα ὑβρισμένου καὶ καταφρονουμένου, καὶ φησί·
"Φωνὴ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με." Καὶ πάλιν
τῆς γῆς καθάπτεται μετὰ τοῦ πεφονευκότος, εἰς αὐτὴν τὸν
θυμὸν ἀφίεις, καὶ λέγων· "Ἐπικατάρατος ἡ γῆ, ἡ ἔχανε τὸ
στόμα αὐτῆς δεῖξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου," καὶ τοὺς
ἀνακαλοῦντας μιμούμενος. Ὁ καὶ ²⁸ὁ Δαυὶδ ἐποίησι, τοῦ Σαοὺλ
πεπόντος. Καὶ γὰρ ²⁹καὶ ἐκεῖνος τοῖς δεξαμένοις τὴν σφαγὴν
ὄρεσιν ἐπηράτω λέγων· ³⁰ "Ὅρη ³¹οἱ τὰ Γελβουὲ, μὴ πέσοι ἐφ' ³²Ε
ὑμᾶς ὁρόσος ³³ἡ μὲν ἐν ἐτὸς, ὅτι ἐκεῖ ἐξήρθη σκέπη δυνατῶν."
Οὕτω καὶ ὁ θεὸς ὥσπερ τινὰ μονοψῆδον ³⁴ἡδὼν φησί· "Φωνὴ
'αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ σου βοᾷ πρὸς με· καὶ νῦν ἐπικατάρατος
σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἡ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δεῖξασθαι τὸ αἷμα τοῦ
ἀδελφοῦ σου ἐκ ³⁵τῆς χειρός σου." Ταῦτα δὲ ἔλεγε καταstell-
ων αὐτοῦ τὸν θυμὸν ζέοντα, καὶ κείθων ³⁶καὶ ἀπελθόντα φιλη-
σαι. ³⁷Ἐσβεσας αὐτοῦ τὴν ζῶην, φησί· τί τὴν ἐχθρὰν λοιπὸν

19 Gen. xxvii. 45.

20 Ibid. iv. 7. sqq.

21 2 Reg. i. 21.

² καὶ καθύπερ] Sic B.F. Veron. καθύπερ γὰρ Sav. Mor. Ben. γὰρ om. C.D.E.H.I. et a pr. man. A. ³ οὕτω (vel οὕτως) καὶ] Sic omnes. οὕτως (om. καὶ) Veron. Sav. Mor. ⁴ ἀπαλλαγήναι C. ⁵ αὐτὸ accessit ex A.B.D.E.F.H.I. ⁶ ἡμῶν] μου νῶν H. ⁷ δὴ assumptum ex omnibus.

⁸ ἡσύχ.] καὶ ἡσύχ. A. ⁹ αὐτῶν om. I. ¹⁰ ἐπειδὴ] ἐπεὶ H. ¹¹ αὐτὸν F. αὐτῶν B. αὐτῶν (corr. ex αὐτῶν) C. ¹² ἐπαγωνίζετο A. ἐπαγωνίζετο H. ¹³ καὶ accessit ex A.B.D.E.I. ¹⁴ οἱ τὰ om. H.I. τὰ ἐν G. C. ¹⁵ μὲν B.D.E.F. ¹⁶ ἡδὼν omnes. ἤγων Edd. ante Ben. ¹⁷ τὸ αἷμα Edd. τοῦ om. B.C.D.E. ¹⁸ τῆς om. E. ¹⁹ καὶ] καὶ A.H.I. Stalun ἀπελθόντα λοιπὸν, οὐ κατασβεσνύνει (sic) omissis interme-

dii I.

καταφρονήσασαν αὐτοῦ πόλιν. ²⁴ "Ἀξὺ ἐπὶ σέ τοὺς ἐραστάς σου, καὶ παραδώσω σε εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ λιθοβολήσουσί σε καὶ κατασφάξουσι, καὶ ῥέξαιρέθησεται ὁ ζῆλος μου ἐκ σοῦ, καὶ ἀναπαύσομαι, καὶ οὐ μὴ μεριμνήσω ἔτι." Τί τούτου πλέον ἂν εἶπε σφόδρὸς ἐραστῆς ὑπὸ τῆς ἐρωμένης καταφρονούμενος, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν περικαιόμενος αὐτῆς; Πάντα γὰρ ὁ θεὸς πράττει, ἵνα φιληθῇ παρ' ἡμῶν διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῦ υἱοῦ ἐφείσατο. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀπηνεῖς καὶ ὤμοι. Ἄλλὰ γενώμεθά ποτε (195) ἡμεροί, καὶ φιλήσωμεν τὸν θεόν, ὡς φιλεῖν δεῖ, ἵνα ἡμεῖς ἡδονῆς τῆς ἀρετῆς ἀπολαύσωμεν. Εἰ γὰρ γυναῖκά τις ἐρωμένην ἔχων, ἑοῦδενός αἰσθάνεται τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν λυπηρῶν ὁ τὸν θεῖον τούτον καὶ καθαρὸν ἐρῶν ἔρωτα, ἐννόησον ὅσης ἀπολαύσεται ἡδονῆς. Τοῦτο γὰρ, τοῦτο καὶ οὐρανῶν βασιλεία, τοῦτο ἀπόλαυσις ἀγαθῶν, τοῦτο ἡδονή, τοῦτο εὐφροσύνη, τοῦτο χαρὰ, τοῦτο μακαριότης· μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἶπω, οὐδὲν οὐδέπω παραστήσαι δυνήσομαι πρὸς ἁλίαν, ἀλλ' ἡ πείρα μόνη τοῦτο διδάσκειν οἶδε τὸ καλόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης ἔλεγε, ²⁵ "Κατατρίβησον τοῦ κυρίου" καὶ, "Γεύσασθε, καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος." Πειθώμεθα τοῖσιν, καὶ ἐντροφῶμεν αὐτοῦ τῇ ἀγάπῃ. Οὕτω γὰρ ἐντεῦθεν ἤδη τὴν βασιλείαν ὀψόμεθα, ⁶⁹⁴ καὶ ἀγγελικὸν ζῆσόμεθα βίον, καὶ ἐν γῇ διατρίβοντες τῶν τὸν οὐρανὸν οἰκούντων οὐδὲν ἔλαττον ἔχομεν, καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν, πάντων λαμπρότεροι τῷ βήματι παραστήσόμεθα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης ἀπολαύσωμεν ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ.

B

¹ Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι,

² ΕΠΕΙΔΗ πάντα ἅπερ ἐχρὴν ἐπέταξεν, ὥθει πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐργασίαν ἀπὸ τοῦ κατεπείγοντος. Ἐπὶ

²⁴ Eszech. xxiii. 22. sqq.²⁵ Psal. xxxvii. 4. xxxiii. 9.

1 CAP. XIII. v. 11.

¹ ἐγερθήσεται I. ² ἂν om. C. ³ μεθ' ἡδ. pro μετὰ ἡδ. A.B.D.E.F.H.I. Mox ἀπολαύσωμεν A.B.C.D.E.F.H. ἀπολαύωμεν Edd. ⁴ τις] + καθ' ἐκάστην ἡμέραν D. ⁵ τῆς ἡδονῆς Veron. Sav. Mor. τῆς om. A.B.E.F.H.I. ⁶ παραστήσαι δ. pro δ. παραστήσαι A.B.C.D.E.F.H. ⁷ τοῦτο om. C. ⁸ τῆς ἀγάπης B. ⁹ πάντων λ. τῷ β.] δεκατρίχυνται τῷ φρικτῷ β. E. πάντων om. D. Statim παραστ. τοῦ X. pro τοῦ X. παραστ. omnes. ¹⁰ ἀρρήτου I. ¹¹ ἐπιτυχεῖν pro μετασχεῖν omnes. HOM. XXV. ¹² ἡμᾶς] ἡμέρας H. ἡμᾶς hic et infra C. Statim ἡδὴ om. E. Mosq. S. ¹³ πάντας et ἐπέταξεν H. ¹⁴ εἰς] ἐπὶ C.D.

θύραις γὰρ, φησὶν, ὁ τῆς κρίσεως ἔστηκε καιρὸς· καθάπερ καὶ Κορινθίοις ἔγραψεν, ὅτι ² “Ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ὁ τοῖς λοιπὸν ἐστὶ” καὶ Ἑβραίοις ἐπάλιν, “Ἐτι μικρὸν ὅσον ὅσον, ὃ ὁ C ἐρχόμενος ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ.” Ἀλλ’ ἐκεῖ μὲν τοὺς ἐπονυμένους ἀνίστας, καὶ τοὺς ἰδρῶτας τῶν ἐπαλλήλων πειρασμῶν παραμυθούμενος ^h ταύτ’ ἔλεγεν, ἐνταῦθα δὲ τοὺς καθεύδοντας διεγείρων καὶ ἰγὰρ πρὸς ἀμφοτέρα χρήσιμος ἡμῖν οὗτος ὁ λόγος. Τί δέ ἐστιν ὃ φησιν, “Ὡρα ^k ἡμᾶς ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι;” Τούτέστιν, ἐγγὺς ἡ ἀνάστασις, ἐγγὺς ἡ κρίσις ἡ φοβερὰ, ἐγγὺς ἡ ἡμέρα ἡ ὡς κλίβανος καιομένη καὶ δεῖ λοιπὸν ἡμᾶς ἀπαλλαγῆναι τῆς ραθυμίας. “Νῦν ἰγὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν.” Ὅρᾶς πῶς ἐφίστησιν αὐτοῖς D ἤδη τὴν ἀνάστασιν; Τοῦ χρόνου γὰρ προϊόντος, φησὶν, ὁ μὲν τοῦ παρόντος βίου δαπανᾷται καιρὸς, ὁ δὲ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐγγύτερος γίνεται. Ἄν μὲν οὖν ἡς παρεσκευασμένοι, καὶ πάντα πεποικῶς ὅσα ἐπέταξε, ^m σωτηρία σοι γίνεται ἡ ἡμέρα· ἂν δὲ τοῖναντίον, οὐκέτι. Ἀλλ’ οὐκ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν, ἀλλ’ ἀπὸ τῶν χρηστῶν προτρέπει ⁿ τέως, καὶ ταύτῃ τῆς τῶν παρόντων αὐτοὺς ἀπολύων συμπαθείας. Εἰτα, ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἐν μὲν ἀρχῇ καὶ προσιμίῳ σπονδαιοτέρους εἶναι, ἅτε ἀκμάζοντος αὐτοῖς τοῦ κόθου, τοῦ χρόνου δὲ προελθόντος κατα- E μαρανθῆναι τὴν πᾶσαν σπονδὴν, φησὶν ὅτι τοῖναντίον μὲν οὖν δεῖ ποιεῖν, οὐχὶ ἐκλύεσθαι προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀλλὰ μάλλον ἀκμάζειν. Ὅσῳ γὰρ ἂν ὁ βασιλεὺς ἐγγίξῃ, ^p τοσούτῳ μάλλον δεῖ παρασκευάσασθαι ὅσῳ μάλλον ἐγγὺς τὸ βραβεῖον, το- σούτῳ μάλλον ^q διεγείρεσθαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Ἐπεὶ καὶ οἱ δρομεῖς τοῦτο ποιοῦσιν· ὅταν πρὸς τῷ τέλει τοῦ δρόμου γίνωνται καὶ τῇ τοῦ βραβεῖον λήψει, τότε διανίστανται μειζόνως. Διὰ τοῦτο ἔλεγε, “^r Νῦν ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν.”

³ “Ἡ νῦν προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν.” Οὐκοῦν ^s εἰ

² 1 Cor. vii. 29. Hebr. x. 37.

³ v. 12.

⁴ τοῖς λοιπὸν om. E. ^e πάλιν] δὲ πάλιν Edd. δὲ om. A. B. E. F. H. I. ^f ὃ] καὶ ὁ E. ὁ om. H. ^g πεπονυμένους C. ^h ταύτ’ pro ταῦτα A. B. D. E. Post ἔλεγεν add. νῦν ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νῦν προέκοψεν A. Sav. marg. ⁱ γὰρ] + καὶ C. Mox τί δὲ ἐστὶ, φησὶν idem. ^k ἡμᾶς] + ἡδὴ Edd. ἡδὴ om. A. B. E. H. I. ^l γὰρ om. A. ^m σωτηρία pro σωτηρίας B. E. F. Cat. Statim σοι accessit ex B. C. D. E. F. H. Cat. ⁿ τέως] λέγων C. Statim ταύτῃ om. I. τῆς om. C. ^o οὖν om. C. ^p τοσούτου F. et bis H. Mox παρασκευάζεσθαι B. D. E. F. τοσούτῳ μάλλον παρεσκευάσθαι καὶ διεγείρεσθαι χρή πρὸς τοὺς ἀγῶνας (omissis quibusdam) C. ^q διεγείρεσθαι] Sic B. D. E. F. H. I. δεῖ ἐγείρεσθαι A. διεγείρεσθαι χρή Edd. et Cat. ^r νῦν] + γὰρ C. Mox haec ἡ ὅτε ἐπιστεύσαμεν om. I. ^s εἰ aberat ante Montef. invictis libris. Statim αὐτῇ C. H. Mox δὲ om. H.

αὕτη μὲν τελευτᾷ, ἐκείνη δὲ ἑπλησιάζει· τὰ ἐκείνης πράττωμεν
λοιπὸν, μὴ ἑ τὰ ταύτης. Καὶ γὰρ ^ωκαὶ ἐν τοῖς βιωτικοῖς τοῦτο ^δ95
γίνεται· καὶ ὅταν ἴδωμεν πρὸς ὄρθρον τὴν νύκτα ἐπειγομένην,
καὶ χελιδὸνος ^αἀκούσωμεν ἀδούσης, τὸν πλησίον ἕκαστος διεγεί-
ρομεν, ὕκαιοιγε ἔτι τῆς νυκτὸς οὔσης· ἀλλ' ἐπειδὴ λοιπὸν
ἄπεισιν, ^εἐπειγόμεθα ἐπιλέγοντες ἀλλήλοις, ὅτι ἡμέρα γέγονε,
καὶ τὰ τῆς ἡμέρας ἅπαντα πράττομεν, ἐνδύμενοι καὶ ^οὐνείρων
(196) ἀπαλλαττόμενοι καὶ ὕπνον διακρούμενοι, ἵνα ^βπαρεσκευασμέ-
νους ἡ ἡμέρα εὖρῃ, καὶ μὴ ἀνισχύουσης ἀκτίνας τότε ἀρξώμεθα
ἀνίστασθαι καὶ διατείνεσθαι. ^εἌπερ οὖν ἐκεῖ ποιοῦμεν, ταῦτα
καὶ ἐνταῦθα πράττωμεν· ἀποδυσώμεθα τὰς φαντασίας, ἀπαλλα-
γώμεν τῶν ὀνειράτων τοῦ παρόντος βίου, ^δἀποθώμεθα τὸν Β
βαθὺν ὕπνον, καὶ ἐνδυσώμεθα ἀντὶ ἱματίων τὴν ἀρετὴν. Ταῦτα
γὰρ ἅπαντα δηλῶν ἔλεγεν, “Ἀποθώμεθα ^εοὖν τὰ ἔργα τοῦ
σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός.” Καὶ γὰρ πρὸς
παράταξιν καὶ μάχην ^εἡ ἡμέρα ἡμᾶς καλεῖ. Ἀλλὰ μὴ δέισις
παράταξιν καὶ ὅπλα ἀκούσας. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς αἰσθητῆς
παντενχίας βαρὺ καὶ ^βἀπικτόν τὸ ὀπλίζεσθαι, ἐνταῦθα δὲ
ποθεινὸν καὶ εὐχῆς ἄξιον· φωτὸς γάρ ἐστι τὰ ὅπλα. Διὸ καὶ
τῆς ἀκτίνας λαμπρότερόν σε ἀποφαίνει πολλὴν ἀφίεντα τὴν
ἀστραπὴν, καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ σε καθίστησιν· ὅπλα γὰρ ἐστὶ
καὶ καταλάμπεσθαι ποιεῖ· φωτὸς γάρ ἐστιν ὅπλα. Τί οὖν; C
οὐκ ^εἀνάγκη πολεμεῖν; Ἀνάγκη μὲν πολεμεῖν, οὐ μὴν ταλαιπω-
ρεῖσθαι καὶ πονεῖν· οὐδὲ γὰρ πόλεμος τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ χορεία
καὶ πανήγυρις. Τοιαύτη τῶν ^βὀπλων ἡ φύσις, τοιαύτη ἡ τοῦ
στρατηγοῦ δύναμις. Καὶ καθάπερ νυμφίος καλλωπιζόμενος
ἀπὸ τῆς παστάδος πρόεισιν, οὕτω καὶ ὁ τούτοις φραττόμενος
τοῖς ὀπλοῖς· καὶ γὰρ ^εκαὶ στρατιώτης ὁμοῦ καὶ νυμφίος ἐστίν.
Εἰπὼν δὲ, ὅτι ^ωἡ ἡμέρα ἤγγικεν, οὐδὲ ἐγγὺς εἶναι αὐτὴν ἀφί-
ησιν, ἀλλ' ἤδη αὐτὴν ἐφίστησι· φησὶ γὰρ, ^δ“Ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐ-
σχημόνως περιπατήσωμεν.” Ἡδὴ γὰρ πάρεστιν ἡ ἡμέρα.

4 v. 13.

^ε πλησιάζει] παραγίνεται C. Veron. ^ω καὶ om. Veron. Sav. Mor. repugnantibus libris. ^α ἀκούσ. ἀδούσης pro ἀδούσης ἀκούσ. A.B.D.E.F.H.I. ἡδούσης ἀκούομεν C. ^γ Omnia α καίτοιγε ad γέγονε om. I. ^ε ἐπειγόμεθα λοιπὸν λέγοντες Edd. λοιπὸν om. A.C.D.F.H. Statim ἐπιλέγοντες omnes. ^β ὀνειράτων C. Mox καὶ τὸν ὕπνον I. ^δ παρεσκ.] + ἡμᾶς D.F. et marg. C. ^ε ἄπερ . . . ταῦτα A.B.D.E.F.H.I. ἄπερ . . . τοῦτο Edd. ^δ ἀποθ.] + τοῖνυν C. Mox βαθὺν om. A.H.I. ^ε οὖν pro γοῦν omnes. ^ε ἡ ἡμέρα om. C. ^ε αἰσθητικῆς Edd. ante Ben. αἰσθητῆς libri omnes et Cat. ^β ἀπικτόν C. ^ε ἀνάγκη] + μὲν Sav. Mor. repugnantibus libris. In Veron. verba ἀνάγκη πολεμεῖν casu exciderunt. ^β ὀπλων] + τοῦτων E. receptum a Montef. ^ε καὶ accessit ex A. B. C. D. E. F. H. ^ω ἡ aberat ante Montef. invitis libris.

ΔΚαὶ ἀφ' ὧν μάλιστα οἱ πολλοὶ προτρέπονται, ἀπὸ τούτων
 "καὶ αὐτοὺς ἐφέλκεται, τῆς εὐσχημοσύνης· πολλὺς ὁ γὰρ αὐτοῖς
 τῆς παρὰ τῶν πολλῶν δόξης ὁ λόγος. Καὶ οὐκ εἶπε, περι-
 πατεῖτε, ἀλλὰ, " περιπατήσωμεν," ὥστε ἀνεπαχθῇ ποιῆσαι τὴν
 παραίνεσιν, καὶ κούφην τὴν ἐπίπληξιν. " Μὴ κόμοις καὶ μέ-
 θαις" οὐ τὸ ῥπίνειν κωλύων, ἀλλὰ τὸ ἀμέτρως· οὐ τὸ ἀπο-
 λαύειν οἴνου, ἀλλὰ τὸ μετὰ παροιίας· ὥσπερ ἑοῦν καὶ τὸ ἐξῆς
 μετὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρον τίθησι λέγων· " Μὴ κοίταις καὶ ἀσελ-
 γαίαις." Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα τὸ μίγνυσθαι γυναιξίν ἀναιρεῖ,
 ἀλλὰ τὸ πορνεύειν. " Μὴ ἔρισι καὶ ζήλοισ." Τὰ γὰρ καίρια
 τῶν παθῶν σβέννυσσι, τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν θυμόν. Διόπερ
 οὐκ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πηγὰς αὐτῶν ἀναιρεῖ. Οὐδὲν
 γὰρ οὕτω καὶ ἐπιθυμίαν ἀνάπτει, καὶ ὀργὴν ἐκκαίει, ὥς μέθη καὶ
 παροιμία. Διὰ τοῦτο πρότερον εἰπὼν, " μὴ κόμοις καὶ μέ-
 θαις," τότε ἐπήγαγε, " μὴ κοίταις καὶ ἀσελγαίαις, ἢ ἔρισι καὶ
 ζήλοισ." Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσται, ἀλλ' ἀποδύσας ἡμᾶς τῶν
 βυβλ. 666 πονηρῶν ἱματίων, ἄκουσον πῶς καλλωπίζει λοιπὸν λέγων·
 5 " Ἄλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν." Οὐ-
 κέτι εἶπεν ἔργα, ἢ ἀλλὰ μεζόνως αὐτοὺς ἀνέστησεν. " Ὅτε
 μὲν γὰρ περὶ τῆς κακίας ἔλεγεν, ἔργα ἔφησεν· ὅτε δὲ περὶ
 τῆς ἀρετῆς, οὐκέτι ἔργα, ἀλλ' ὅπλα, δεικνὺς ὅτι ἐν πάσῃ
 ἀσφαλεῖα καθίστησιν ἡ ἀρετὴ τὸν ἔχοντα αὐτήν, καὶ ἐν πάσῃ
 λαμπρότητι. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσται, ἀλλ' ἐπὶ τὸ μεζόν
 ἄγων τὸν λόγον, ὁ πολλῶ φρικωδέστερον ἦν, αὐτὸν τὸν
 δεσπότην δίδωσιν ἡμῖν ἱμάτιον, αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ὁ γὰρ
 τοῦτον περιβεβλημένος, ἅσασαν ἔχει καθόλου τὴν ἀρετήν.
 Β" Ὅταν δὲ εἶπῃ, " ἐνδύσασθε," πάντοθεν ἡμᾶς αὐτὸν περιβάλλε-
 σθαι κελεύει· ὥσπερ ἀλλαχοῦ φησιν, 6 " Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν
 ὑμῖν" καὶ πάλιν, " Εἰς τὸν ἔσω ἡμῶν ἄνθρωπον κατοικῆσαι
 τὸν Χριστόν." Καὶ γὰρ οἰκίαν αὐτῷ βούλεται εἶναι τὴν
 ψυχὴν τὴν ἡμετέραν, καὶ ὥς ἱμάτιον ἡμῖν αὐτὸν περιεῖσθαι,

5 v. 14.

6 Rom. viii. 10. Ephes. iii. 16, 17.

^α καὶ αὐτοὺς] αὐτῶν C. καὶ αὐτοὺς ex corr. A. ^ο γὰρ om. C. ^ρ πλεῖν
 A.H. ^ο οὖν om. I. ^τ ἔρισι καὶ ζήλοισ bis A.B.D.É.F.H.I. Mosq. ἔριδι
 καὶ ζήλῳ Edd. ^μ μὴ ἔ. καὶ ζ.] καὶ τὰ ἐξῆς I. ^ε ἡμῶς om. I. ^ν ἀλλὰ μ.]
 ἀλλ' ὅπλα, δεικνὺς ὅτι μ. C.D. ^ω ἔλεγεν, ἔργα ἔφησεν] Sic nostri omnes.
 ἔφησεν, ἔργα ἔλεγεν Edd. et Cat. Post ἔλεγεν deest folium in E. usque ad
 ἰπειδὴ δὲ p. 697 C. ^ε ὅτε] ὅταν A.B.F.H.I. ^ζ ἡ om. A.H. ἡ ἀρετὴ τὸν
 ἔχοντα καθίστησιν (om. αὐτήν) I. ^η ἡμῖν C.I. Statim περιβάλλεσθαι omnes.
 περιβαλέσθαι Edd. ^θ ὥσπερ καὶ ἀλ. D. ὥσπερ οὖν καὶ ἀλ. C. ^ι ἡμῖν
 pro ἡμῖν omnes. ^κ ἡμῶν D.I. ἄνθρωπον ἡμῶν hoc ord. C. Mox κατοικῆσαι
 H. ^λ αὐτοῦ C. ^μ ἡμῖν αὐτὸν περιεῖσθαι om. I.

ἵνα πάντα αὐτὸς ἡμῖν ἢ ἔσωθεν ¹καὶ ἔξωθεν. Καὶ γὰρ πλήρωμα ἡμῶν αὐτός· ⁷“Τὸ γὰρ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου” καὶ ὁδός, καὶ ἀνὴρ, καὶ νυμφίος· ⁸“Ἡρμοσύμη γὰρ λίβας ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν” καὶ ῥίζα, καὶ ποτὸν, καὶ τροφή, καὶ ζωή· ⁹“Ζῶ γὰρ, φησὶν, οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός”· ¹καὶ ἀπόστολος, καὶ ἀρχιερεὺς, καὶ C διδάσκαλος, καὶ πατήρ, ²καὶ ἀδελφός, καὶ συγκληρονόμος, καὶ τάφου κοινωνὸς καὶ σταυροῦ· ¹⁰“Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ, φησὶ, καὶ ¹σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι ^mτοῦ θανάτου αὐτοῦ.”
 (197) καὶ ἰκέτης· ¹¹“Ὑπὲρ ^rΧριστοῦ γὰρ πρεσβεύομεν” καὶ πρὸς τὸν πατέρα ^oσυνήγορος· ¹²“Καὶ γὰρ ἐντυγχάνει, φησὶν, ὑπὲρ ἡμῶν” καὶ οἶκος, καὶ ἔνοικος· ¹³“Ὁ γὰρ ἐν ἐμοὶ μένων, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ” καὶ φίλος· “Ὑμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστέ” καὶ θεμέλιος, καὶ λίθος ἀκρογωνιαίος· καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ ^rκαὶ μέλη, καὶ γεώργιον, καὶ οἰκοδομή, καὶ κλήματα, καὶ συνεργοί. ¹⁴Τί γὰρ D οὐ βούλεται ἡμῶν εἶναι, παντὶ τρόπῳ συγκολλῶν καὶ συνάπτων ἡμᾶς; ὅπερ τοῦ σφόδρα φιλοῦντός ἐστι. Παίθου τοίνυν, καὶ ἀναστὰς ἐξ ¹ὑπνῶν ἐνδύσαι αὐτὸν, καὶ ἐνδυσάμενος εἰήμεν αὐτῷ παρέχε τὴν σάρκα· τοῦτο γὰρ ἠνίκατο εἰπὼν, “Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ²ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίαν.” “Ὡς περ γὰρ οὐ τὸ πίνειν ἐκώλυσεν, ἀλλὰ τὸ μεθύειν, οὐδὲ τὸ γαμεῖν, ἀλλὰ τὸ ἀσελγαίνειν· οὕτως οὐδὲ ³τὸ προνοεῖν τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τὸ εἰς ἐπιθυμίαν, ὅσον τὸ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνειν.” ⁴Ἐπεὶ, ὅτι γε προνοεῖν αὐτῆς κελεύει, ἀκούσον τί φησι Τιμοθέω· ¹⁴“Οἶνῳ E ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πεκνάς σου ἀσθενείας.” Οὕτω ²δὴ καὶ ἐνταῦθα προνοεῖ μὲν, ἀλλὰ πρὸς ὑγείαν, ³μὴ πρὸς ἀσέλγειαν. Οὐδὲ γὰρ αὖ εἴη τοῦτο πρόνοια λοιπὸν, ὅταν τὴν φλόγα ἀνάπτῃς, ὅταν χαλεπὴν τὴν κάμινον ποιῇς. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον ²μάθητε, τί ποτὲ ἐστὶ τὸ ²προνοεῖν αὐτῆς

⁷ Ephes. i. 23. ⁸ 2 Cor. xi. 2. ⁹ Gal. ii. 20. ¹⁰ Rom. vi. 4, 5. ¹¹ 2 Cor. v. 2.
¹² Rom. viii. 34. ¹³ Joan. vi. 57. xv. 14. ¹⁴ 1 Tim. v. 13.

¹ καὶ om. C. ² τὸ γὰρ πλ.] Sic A.B.F.I. πλ. γὰρ C. καὶ γὰρ πλ. Edd. ³ οὐκέτι om. A.F.H. in marg. habet B. οὐκ pro οὐκέτι D. ⁴ καὶ om. B.D. Haec καὶ ἀπ. καὶ ἀρχ. καὶ δὲ. desunt in A.H.I. ⁵ καὶ om. B. ⁶ σύμφυτος] + αὐτῷ C. ⁷ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· καὶ ἰκέτης] αὐτοῦ· ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ θανάτου· καὶ εἰκότως I. ⁸ Χρ. γὰρ pro γὰρ Χρ. C.D. γὰρ om. A.B.F.H.I. ⁹ συνήγορος—φησὶν] συνήγορος ἐσμέν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς, φησὶν, ἐντυγχάνει I. ¹⁰ καὶ] μερὴ καὶ D. καὶ om. B.C. ¹¹ τ.] καὶ τί I. ¹² ὑπνῶν A.B.D.F.H.I. Cat. Statim ἐνδύσον B. ¹³ ποιεῖτε C. Statim εἰς ἐπιθυμίαν H. ¹⁴ οὐδὲ] οὐ C. Statim τὸ om. H. Mox ἀσελγαίνειν libri omnes et Cat. ἀσελγαίνει Edd. ¹⁵ τὸ om. B. ¹⁶ ἐπεὶ] + καὶ H. ¹⁷ δὴ pro δι omnes. ¹⁸ μὴ] οὐ C. ¹⁹ μάθητε et mox φύγητε C. ²⁰ προνοεῖσθαι C. Mox ἐπιθυμίας A.B.C.D.F.H. ἐπιθυμίαν Edd.

εἰς ἐπιθυμίας, καὶ φύγητε τὴν τοιαύτην πρόνοιαν, τοὺς μεθύνοντας, τοὺς γαστριζομένους, ^b τοὺς ἐν ἱματίοις καλλωπιζομένους, τοὺς θρυπτομένους, τοὺς τὸν ὕγρὸν καὶ διαρρέοντα ^c ζῶντας βίον ἐννοήσατε, καὶ εἰσαθε τὸ εἰρημένον. Ἐκεῖνοι γὰρ πάντα ποιοῦσιν, οὐχ ἵνα ὑγιαίνωσιν, ἀλλ' ἵνα ^d σκιρτώσιν, ἵνα τὴν ^e 697 ἐπιθυμίαν ἀνάπτωσιν. Ἀλλ' ὁ τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένος σὺ, πάντα ἐκεῖνα περικόψας, ἐν ζῇτει μόνον, ὅπως ὑγιαίνουσιν ἔχῃς τὴν σάρκα· καὶ μέχρι τοσούτου προνοεῖ ταύτης, περαιτέρω δὲ μηκέτι, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν σπονδὴν εἰς τὴν τῶν πνευματικῶν ἀνάλισκε ἐπιμέλειαν. Οὕτω γὰρ καὶ ἀναστῆναι ἐκ τοῦ ὕπνου τούτου δυνήσῃ, μὴ ^f βαρυνόμενος ταῖς ποικίλαις ταύταις ἐπιθυμίαις. Καὶ γὰρ ὕπνος ὁ παρὼν βίος, καὶ ὀνειράτων οὐδὲν τὰ ^g ἐν αὐτῷ διενήνοχε. Καὶ καθάπερ οἱ καθεύδοντες καὶ παραφθέγγονται, καὶ ὁρῶσι πολλάκις οὐδὲν ὑγιές, οὕτω καὶ ἡμεῖς· Βμᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ χειρόν. Ὁ μὲν γὰρ αἰσχροῦ τινα πράξας ἢ εἰπὼν ὄναρ, ἀπαλλαγείς ^h τοῦ ὕπνου, καὶ τῆς ⁱ αἰσχύνης ἀπῆλλακται, καὶ δίκην οὐ δίδωσιν· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἡ αἰσχύνῃ καὶ ἡ τιμωρίᾳ ἀθάνατος. Πάλιν, οἱ πλουτοῦντες ὄναρ, ἡμέρας γενομένης ἐλέγχονται εἰκὴ πλουτήσαντες· ἐνταῦθα δὲ καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας ὁ ἐλεγχος ἔπεισι πολλάκις, καὶ πρὶν ἀπελθεῖν ἐκεῖ, τὰ ὀνειράτα ταῦτα ^j ἀπέπτῃ.

^m Ἀποτιναζώμεθα τοίνυν τὸν πονηρὸν τοῦτον ὕπνον. Ἄν γὰρ καθεύδοντας ἡμᾶς ἡ ἡμέρα καταλάβῃ, θάνατος διαδέξεται ἀθάνατος. Καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας δὲ ἐκείνης πᾶσιν εὐεπιχείρητοι ⁿ 700 στοῖς ἔχθροῖς· τοῖς ἐντεῦθεν ἐσόμεθα, καὶ ἀνθρώποις καὶ δαίμοσι· κᾶν ἀνελεῖν βουληθῶσιν, ὁ ^o κωλύσων οὐδεὶς. Εἰ μὲν γὰρ πολλοὶ οἱ ἐγρηγορότερες ἦσαν, οὐκ ἦν ^p τοσοῦτος ὁ κίνδυνος· ἐπειδὴ δὲ εἰς πον καὶ δεύτερος λύχνον ^q ἄψας, καθάπερ ἐν βαθινάτῃ νυκτὶ τῶν ἄλλων καθευδόντων ἐγρηγόρει, διὰ τοῦτο πολλῆς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας, πολλῆς τῆς ἀσφαλείας, ὥστε μὴ τὰ ἀνέκιστα παθεῖν. Οὐχὶ ^r δοκεῖ λαμπρὰ ἢ ἡμέρα εἶναι νῦν; οὐχὶ πάντες ἐγρηγορέναι νομίζομεν καὶ νήφειν; Ἀλλ' ὅμως·

^b τοὺς ἐν ἱματίοις—θρυπτομένους om. H. τοὺς ἐν ἱμ. καλλ. om. Veron. τοὺς θρ. τοὺς ἐν ἱμ. καλλ. hoc ord. C. ^c ζῶντας] μετώνας I. Statim βίον ἀλλ' ἐν. H. ^d σκιρτήσωσιν C. ἵνα σκιρτώσιν om. B. ^e ἐνδυστάμενος C.D. Veron. Μοχ περιέκοψας I. ^f τὴν om. C. ^g βαρυνόμενος A.B.D. F.I. βαρυνόμενος Edd. ^h ἐν αὐτῷ] αὐτοῦ I. ⁱ τοῦ] ἐκ τοῦ C. ^j αἰσχυρῶσιν C.D. Veron. ^k ἀπέπτῃ A.I. ^l ἡΘΙΚΟΝ. Κατὰ πορνικῶν καὶ γαστριμάργων, καὶ ὅτι πάντα ἐντεῦθεν τίκεται τὰ κακά. Veron. ^m τοῖς om. C.D.I. ⁿ κωλύων A.I. ^o τοσοῦτος] οὗτος C. ^p ἀνάψας D. ^q δοκεῖ om. H. ^r ἢ, quod aberat ante Montef. habent A. B. C. D. E. F. ἡμέρα λ. νῦν εἶναι hoc ord. I.

^τκαὶ τάχα γελάσεσθε τὸ εἰρημένον, ἐγὼ μέντοι αὐτὸ ἐρῶ τοῖς ἐν βαθείᾳ νυκτὶ καθεύδουσι ^ντε καὶ ρέγγουσιν εὐόκαμεν ἅπαντες. D
Καὶ εἶγε οὐσίαν ἀσώματον ^ωἦν ἰδεῖν, ἐδειξα ἂν ὑμῖν πῶς οἱ μὲν πλείους ρέγγουσιν, ὁ δὲ διάβολος διορύττει ^χτοιχοῦς, καὶ κατασφάττει κειμένους, καὶ ὑφαιρείται τὰ ἐνδον, καθάπερ ἐν σκότῳ βαθεὶ μετὰ ἀδείας ^γπάντα πράττων. Μᾶλλον δέ, εἰ καὶ ὁ φθαλμοῦς τοῦτο ἰδεῖν ἀδύνατον, ὑπογράψωμεν αὐτὸ τῷ λόγῳ, καὶ ἐννοήσωμεν πόσοι ὑπὸ ἐπιθυμιῶν εἰσι ^ππονηρῶν βεβαρημένοι, πόσοι τῷ χαλεπῷ τῆς ἀσελγείας ^κκάρῳ κατεχόμενοι, καὶ τὸ φῶς τοῦ πνεύματος κατασβεννύντες. Διὰ τοι τοῦτο ἕτερα E
ἀνθ' ἑτέρων ^ββλέπουσιν, ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων ἀκούουσι, καὶ οὐδενὶ τῶν ἐνταῦθα ^ελεγομένων προσέχουσιν. Εἰ δὲ ἐγὼ ψευδομαι ταῦτα λέγων, καὶ ἐγρηγορῶς ἔστηκας, εἰπέ μοι, τί γέγονεν
(198) ἐνταῦθα σήμερον, εἰ μὴ ὡς ὀνειράτων ἤκουσας; Καὶ οἶδα ^μμέν, ὅτι ἐρουσίτινες¹ οὐδὲ γὰρ κατὰ πάντων ταῦτα λέγω² ἀλλὰ σὺ ὁ τοῖς εἰρημένοις ἐνοχος ὢν, ὁ μᾶτην ἐνταῦθα εἰσελθὼν, εἰπέ, τίς προφήτης, ^πποῖος ὑπόστολος ἡμῖν σήμερον διελέχθη, καὶ περὶ τίνων. Ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν³ καὶ γὰρ πολλὰ ^εὡς ἐν ὀνειρῳ διελέχθης ἐνταῦθα, τῶν ^αἀληθῶν οὐκ ἀκούσας πραγμάτων. Ταῦτα δέ μοι καὶ πρὸς γυναῖκας εἰρήσθω⁴ καὶ γὰρ ^κκαὶ 698
ἐν ἐκείναις πολὺς ὁ ὕπνος⁵ καὶ εἴθε ὕπνος. Ὁ μὲν γὰρ καθεύδων οὔτε πονηρόν τι φθέγγεται, ^κοὔτε χρηστόν⁶ ὁ δὲ οὕτως ἐγρηγορῶς ὡς ὑμεῖς, πολλὰ καὶ ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς ἐκβάλλει ῥήματα, τόκους ἀριθμῶν, λογισμοὺς ^δδανεισμάτων συντιθεῖς, κατηλείας ^αἀναισχύντου μεμνημένος, τὰς ἀκάνθας πυκνάς ^εἐν τῇ αὐτοῦ καταφυτεύων ψυχῇ, καὶ τὸν σπόρον οὐκ ^αἀφείς οὐδὲ μικρὸν προκύνει ποτέ. Ἀλλὰ διανάστηθι, καὶ τὰς ἀκάνθας ταύτας προρρίζους ἀνάσπασον, καὶ τὴν μέθην ^ρῥαποτίναξαι⁷ καὶ γὰρ ἐντεύθεν ὁ ὕπνος. Μέθην δὲ οὐκ οἶνον B
λέγω ^μμόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν βιωτικῶν φροντίδων, καὶ μετὰ τούτων καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου. Ταῦτα δὲ οὐχὶ πλουσίοις

^τ καὶ τάχα γελάσεσθε] εἰ καὶ τάχα γελάσεσθε D.E. receptum a Montef. καὶ καταγελάσεσθε A. καὶ καταγελάσασθε H. καὶ εἰ καταγελάσεσθε I. ^ν τε om. A.D.E. ^ω ἦν ἰδεῖν] ὄραν ἦν I. ^χ τοὺς τοίχους C. ^γ πάντα A.B.D.E.F.I. ἅπαντα Edd. ^π πονηρῶν om. B. ὑπὸ ἐπιθ. εἰσι β. πονηρῶν hoc ord. C. ὑπὸ ἐπιθ. πονηρῶν εἰσι β. H. ὑπὸ πονηρῶν ἐπιθ. εἰσι β. I. ^α καιρῷ H. ^β βλέπουσιν ἑτ. ἀνθ' ἑτ. om. E. ^ε διαλεγόμενων B. ^μ μὲν om. I. ^π ποῖος pro τίς omnes. ^ε ἡμῶν σ. δ. pro σ. δ. ἡμῖν A.C.D.E.F.H.I. ^ε ὡς om. I. ^α ἀληθῶν pro ἀληθινῶν A.B.D.E.F.H.I. ^ρ καὶ ἐν ἐκείναις] Sic C.D.E.H. καὶ ἐκείναις A.F.I. ἐκείναις B. ἐν ἐκείναις Edd. ^κ οὐδὲ ἀχρηστον C. ^δ δανεισμάτων C. ^α ἀναισχύντους I. ^ε ἐν τῇ αὐτοῦ (ἑαυτοῦ C.) κ. ψυχῇ omnes. κ. ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψ. Edd. ^α ἀφείς D.E.I. ^ρ ἀποτίναξον I. ^μ μόνον pro μόνον A.B.D.E.F. λέγωμεν pro λέγω μόνον I.

μόνον, ἀλλὰ καὶ πένησι παραινῶ, καὶ μάλιστα τοῖς τὰ φιλικὰ συγκροτοῦσι συμπόσια. Οὐ γάρ ἐστι τοῦτο τρυφή οὔδ' ἀνεσις, ἀλλὰ κόλασις καὶ τιμωρία. Τρυφή γάρ οὐκ αἰσχροῖς εἰπεῖν, ἀλλὰ σεμνὰ ³φθέγγεσθαι, ἐμπλησθῆναι, οὐ διαρραγῆναι. Εἰ δὲ ἡδονὴν αὐτὸ νομίζεις, δεῖξόν μοι ἐν ἐσπερᾷ τὴν ἡδονήν· ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχῃς. Καὶ οὕτω λέγω τὰς ἐντεῦθεν βλάβας, ὡς ἀλλὰ τέως περὶ τῆς ἡδονῆς ⁴σοι διαλέγομαι τῆς εὐθέως μαραίνουσας. Ὁμοῦ ⁵τε γὰρ διελύθη τὸ συμπόσιον, καὶ ἀπέπτη τὰ τῆς εὐφροσύνης. Ὅταν δὲ καὶ τὸν ἔμετον εἶπω, καὶ τὰς καρηβάριας, καὶ τὰ μυρία νοσήματα, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς αἰχμαλωσίαν, τί πρὸς ταῦτα ἐρεῖς; Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ πένητές ἐσμεν, καὶ ἀσχημονεῖν ⁶οφείλομεν; Ταῦτα ⁷δὲ λέγω, οἱ κωλύων συνιέναι οὔδ' κοινῇ συνδειπνεῖν, ἀλλὰ κωλύων ἀσχημονεῖν, καὶ ⁸βουλόμενος τὴν τρυφήν εἶναι τρυφήν, ἀλλὰ μὴ κόλυσιν, μηδὲ τιμωρίαν καὶ μέθην καὶ κῶμον. Μαθέτωσαν Ὑλλήνην, ὅτι μάλιστα Χριστιανοὶ τρυφᾶν ἴσασιν, καὶ τρυφᾶν μετὰ κόσμον. ⁹15 “Ἀγαλλιᾶσθε γὰρ, φησὶ, τῷ κυρίῳ ἐν τρόμῳ.”

D Πὼς δὲ ἐστὶν ἀγαλλιᾶσθαι; Ὑμνοὺς λέγοντας, εὐχὰς ποιούμενους, ψαλμοὺς ἐπεισάγοντας ἀντὶ τῶν ἀνελευθέρων ¹⁰ἁσμάτων ἐκείνων. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς τῇ τραπέζῃ παρῆσται, καὶ εὐλογίας ἐμπλήσει τὴν εὐχίαν ἅπασαν, ὅταν εὐχῇ, ὅταν ᾄδῃς πνευματικὰ, ὅταν πένητας ¹¹ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τῶν προκειμένων καλῇς, ὅταν εὐταξίαν πολλὴν καὶ σωφροσύνην ἐπιστήσῃς τῷ συμπόσιῳ. Οὕτω καὶ ἐκκλησίαν ἐργάσῃ τὸν ¹²πότον, ἀντὶ τῶν ἀκαίρων κραυγῶν καὶ εὐφημιῶν ¹³τὸν ἀπάντων δεσπότην ὑμῶν. Καὶ μὴ μοι λέγε, ὅτι ἕτερος ἐκράτησε νόμος, ἀλλὰ διορθοῦ τὰ ἑκακῶς ἔχοντα. ¹⁴16 “Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, φησὶν, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.” Καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν τοιοῦτων τραπέζων ὑμῖν αἱ πονηραὶ ἐπιθυμίαι, ¹⁵ἐντεῦθεν αἱ ἀσέλγειαί, ἐντεῦθεν αἱ γυναῖκες μὲν ἐν καταφρονήσει, ¹⁶αἱ πόρνοι δὲ ἐν τιμῇ παρ' ὑμῖν ἐντεῦθεν αἱ τῶν οἰκίων ἀνατροπαί, καὶ τὰ μυρία κακά, καὶ ἄνω ¹⁷καὶ κάτω πάντα γέγονε, καὶ τὴν πηγὴν ¹⁸ἀφέντες τὴν καθαρὰν, ἐπὶ τὸν ὀχετὸν τρέχετε τοῦ βορβόρου.

15 Psal. ii. 11.

16 1 Cor. x. 31.

¹ μόνοις I. ² φθέγγεσθαι C. ³ σου H. Statim διαλέγομαι B. ⁴ τε om. C. Statim ἐλύθη idem. ⁵ ἐθέλομεν C. ⁶ δὲ om. C. Statim λέγω

μὲν Edd. ante Ben. μὲν om. A.B.C.D.E.F.I. ⁷ βούλομαι τὴν τρ. (sic) C. ⁸ ἁσμ. ἐκείνων pro ἐκείνων ἁσμ. omnes. ⁹ ἐπὶ τὴν κ. τῶν πρ. omnes. ἐπὶ τῶν πρ. τὴν κ. Edd. ¹⁰ πότον C. Edebatur τόπον. ¹¹ τὸν τῶν δ. Edd. τῶν om. A.B.D.E.F.I. ¹² καὶ ἐντεῦθεν I. ¹³ αἱ π. δὲ pro αἱ δὲ π. A.B.D. E.F.H.I. ¹⁴ καὶ om. D.F.I. ¹⁵ ἀφέντες A.B.E.F.I. Mox ἐπὶ τὸν δ. τρέχετε τοῦ β. omnes. ἐπὶ τοῦ β. τὸν δ. τρέχετε Edd.

“Ὅτι γὰρ βόρβορος τὸ τῆς πόρνῃς σῶμα, οὐδένα ἕτερον, ἀλλ’ αὐτόν σε ἐρωτῶ τὸν ἐγκαλινδούμενον τῷ βορβόρῳ, εἰ μὴ σαντὸν 699 ἐρυθρίῃς, εἰ μὴ ἀκάθαρτον εἶναι νομίζεις μετὰ τὴν ἁμαρτίαν.

Διὸ, παρακαλῶ, φεύγετε τὴν πορνείαν καὶ τὴν ταύτης μητέρα τὴν μέθην. Τί σπείρεις ὅπου θερίσαι οὐκ ἔνι, μᾶλλον δέ, κἂν θερίσης, πολλὴν σοι φέρει τὴν αἰσχύνην ὁ καρπός; Κἂν γὰρ τεχθῇ παιδίον, καὶ σὲ ἥσχυε, καὶ αὐτὸ ἡδίκηται διὰ σὲ νόθον καὶ δυσγενὲς γινόμενον. Κἂν μυρία ^κκαταλίπῃς αὐτῷ χρήματα, ἥτιμος ἐν οἰκίᾳ, ἥτιμος ἐν πόλει, ἥτιμος ἐν δικαστηρίῳ καὶ ὁ ἐκ πόρνῃς καὶ ὁ ἐκ δούλης· ἥτιμος ^ιδὲ καὶ σὺ πάλιν, καὶ ζῶν καὶ τετελευτηκώς· κἂν γὰρ ἀπέλθῃς, μένει τὰ ὑπομνήματα ^μτῆς Β αἰσχυροσύνης. Τί τοίνυν ἅπαντα κατασχύνεις; Τί σπείρεις ἐνθα ἢ ἄρουρα σπουδάζει ^βδιαφθεῖραι τὸν ^οκαρπὸν; ἐνθα πολλὰ τὰ ῥατόκια; ἐνθα πρὸ τῆς γενέσεως φόνος; Καὶ γὰρ (199) καὶ τὴν πόρνην οὐκ ^αἀφίης μέναι πόρνην ^ιμόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνδρουμόνον ποιεῖς. Εἶδες ἀπὸ μέθης πορνείαν, ἀπὸ πορνείας μοιχείαν, ἀπὸ μοιχείας φόνον; μᾶλλον δέ καὶ φάνον ^{τι}χείρον· οὐδὲ γὰρ ἔχω πῶς αὐτὸ καλέσω. Οὐ γὰρ ^ετεχθὲν ἀναιρεῖ, ἀλλὰ καὶ τεχθῆναι κωλύει. Τί τοίνυν καὶ ^ντοῦ θεοῦ τὴν ὄν- C ρεὺν ὑβρίζεις, καὶ τοῖς αὐτοῦ μάχη νόμοις, καὶ ὅπερ ἐστὶ κατὰρα, τοῦτο ^ωσὺ ὡς εὐλογίαν μεταδιώκεις, καὶ τὸ ταμιεῖον τῆς γενέσεως ταμιεῖον ποιεῖς σφαγῆς, καὶ τὴν πρὸς παιδοποιεῖαν δοθεῖσαν γυναικα πρὸς φόνον παρασκευάζεις; Ἴνα γὰρ αἰ τοῖς ἐρασταῖς ^εεὐχάριστος ᾖ καὶ ποθεινὴ, καὶ πλέον ἀργύριον ἔλκη, οὐδὲ τοῦτο παραιτεῖται ποιῆσαι, μέγα ἐπὶ ^ττὴν σὴν κεφαλὴν ἐντεύθεν σωρεύουσα τὸ πῦρ. Εἰ γὰρ καὶ ἐκείνης τὸ τόλμημα, ἀλλὰ σὴ ἢ αἰτία γίνεται. Ἐντεύθεν καὶ ^εεἰδωλο- λατρεῖαι. ^αΠολλαὶ γὰρ ^ωσπερ ἐπίχαρις γενέσθαι, ^οκαὶ ἐπω- δὰς καὶ σπονδὰς καὶ φίλτρα καὶ μυρία ἕτερα μηχανῶνται. D

^α ἕτερον, ἀλλ’ αὐτόν σε ἐρωτῶ omnes. ἕτερον ἐρωτῶ, ἀλλ’ αὐτόν σε Edd. ^ι αὐτῇ H. Μοχ γινόμενον pro γενόμενον A.B.D.E.F.I. ^κ κατ. αὐτῷ pro αὐτῷ κατ. A.B.D.E.F.H.I. ^ι δὲ superscript. in B. ^μ τῆς σῆς ἀσχ. C. ^α δια- φθορῆς I. ^ο κάματος C. ^ε ἐκτόκια A.C.H.I. ^α ἀφίης B. ἀφίης C.F. σφῆς in textu A. ^ι μόνον A.B.D.E.H. μόνον Veron. Sav. Mor. ^{τι} τι om. C. ^ε τεχθὲν omnes. τεχθέντα Edd. ^ν τοῦ θ. τὴν δ.] τὸν θεὸν H.

^ω σὺ accessit ex A.B.D.E.F.I. κατὰρα, ὡς εὐλ. (sic) C. ^ε εὐχάριστος A.H.I. εὐχάριστος F. εὐχαρις D.E. εὐχρηστος Edd. Statim οὐσα pro ᾗ corr. A. omisso καὶ post ποθεινῇ. καὶ ποθεινῇ om. C. ^τ τῇ σῇ κεφαλῇ ante corr. E. Statim ἐντεύθεν (ἐντεύθεν om. C.) σωρεύουσα τὸ (τὸ om. I.) πῦρ omnes. τὸ πῦρ ἐντεύθεν σωρεύουσα Edd. ^ε εἰδωλολατρεῖαι H.I. εἰδωλο- λατρεῖαι E. εἰδωλολατρεῖαι Veron. Sav. Mor. ^α πολλὰ γὰρ] πολλὰι. καὶ γὰρ I. ^ω σπερ] + καὶ A.B.D.E.F.H. Statim ἐπιχαρεῖς A.B.C.D.E. Tum γενέσθαι pro γίνεσθαι omnes. ^ο καὶ om. E. Statim καὶ σπονδὰς om. A.

Ἄλλ' ὅμως μετὰ ^δ τοσαύτην ἀσχημοσύνην, μετὰ φόβους, μετὰ ^ε εἰδωλολατρείας, πολλοῖς ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα εἶναι δοκεῖ, πολλοῖς καὶ γυναῖκας ἔχουσιν ἔνθα καὶ πλείων ὁ φορητὸς τῶν κακῶν. Καὶ ἔγερ φαρμακείαι λοιπὸν κινεῖται, οὐκ ἐπὶ τὴν νηδὺν τὴν ἑμπορευομένην, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἠδίκημένην γυναῖκα, καὶ ἐπιβουλαὶ μυρίαί, καὶ δαιμόνων κλήσεις, καὶ ^η νεκρομαντεῖαι, καὶ πόλεμοι καθημερινοὶ, καὶ ἄσπονδοι μάχαι, Ἐκαὶ σύντροφοι φιλονεικίαι. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος εἰπὼν, "Μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις," ἐπήγαγε, "Μὴ ^θ ἔρισι καὶ ζήλοισ;" εἰδὼς τοὺς ἐντεῦθεν πολέμους, τῶν οἰκιῶν τὰς ἀνατροπὰς, τῶν εὐγενῶν παίδων τὰς ἀδικίας, ἵνα μυρία κακὰ. Ἰν' οὖν ταῦτα ^α φύγωμεν ἅπαντα, τὸν Χριστὸν ἐνδυσώμεθα, καὶ μετ' αὐτοῦ ^β διηνεκῶς ὤμεν ἐπεὶ καὶ τοῦτό ἐστιν ἐνδύσασθαι, τὸ μηδέποτε αὐτοῦ ἀπολειφθῆναι, τὸ πάντοθεν αὐτὸν φαίνεσθαι ἐν ἡμῖν διὰ τῆς ἀγιοσύνης ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπεικειάς. Οὕτω καὶ ἐπὶ φίλων λέγομεν, ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα ἐνεδύσατο, τὴν πολλὴν ἀγάπην λέγοντες καὶ τὴν ἀδιάλειπτον συνουσίαν· ὁ γὰρ ἐνδυσάμενος, ^γ οὗ ἐκείνου φαίνεται, ὅπερ ἐνδεδυται. ^δ Φανέσθω τοίνυν πάντοθεν ἐν ἡμῖν ὁ Χριστός. Καὶ πῶς ^ε φανείται; ^ς Ἄν τὰ ἐκείνου ποιῇς. Τί ^ζ δὲ ἐκεῖνος ἐποίησεν; ^η "Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, οὐκ ἔχει πού τὴν κεφαλὴν ἡ κλίνη." Τοῦτο καὶ σὺ ζήλωσον. Τροφῆς ^θ ἀπολαῦσαι ἔδει, καὶ κριθίνοις ἄρτοις ἐκέχρητο. ^ι Ἀποδημῆσαι ἔχρην, καὶ οὐδαμοῦ ἵπποι καὶ ὑποζύγια, ἀλλὰ ^κ τοσαῦτα ἐβαδίζεν, ὥστε καὶ κοπιᾶσαι. Καθεύδῃσαι ἔδει, καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίου ἐκείτο ἐπὶ τῆς πρῶρας. Κατακλιθῆναι ἔχρην, καὶ ἐπὶ χόρτου ^λ καταπεσεῖν ἐκέλευε. Καὶ τὰ ἱμάτια δὲ εὐτελεῖ καὶ πολλαχοῦ μόνος διέτριβεν, ^μ οὐδένα ἐπισυρόμενος. Καὶ τὰ ἐν τῷ σταυρῷ δὲ, καὶ τὰ ἐν ταῖς ὕβρεσι, καὶ πάντα ἀπλῶς καταμαθὼν, ζήλωσον καὶ οὕτως ἐνεδύσω τὸν Χριστὸν, ἂν ^ν τῆς σαρκὸς προνοίαν μὴ ποιῇς εἰς ἐπιθυμίας. Οὐδὲ γὰρ ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα ἔχει. Καὶ γὰρ αἱ ἐπιθυμίαι αὐταὶ τίκτουσι ^ξ πάλιν ἐτέρας δριμυτέρας, καὶ οὐδέ-

17 Lac. ix. 58.

^δ τὴν τοσαύτην C. ^ε εἰδωλολατρείας B.D. ^ς γὰρ] + καὶ H. Mox λοιπὸν ἐκεῖ κινεῖται C.D. ^ζ πόρην C. ^η νεκρομαντεῖαι (—τεῖαι H.) A.B.D.E.H. —ταί Veron. Sav. Mor. —τεῖαι Ben. ^θ εἰπὼν] λέγων C. ^ι Sic A.B. D.E.F.H.I. ἔριδι καὶ ζήλῳ Edd. ^κ τὰ μ. κακὰ οἰκ. C. ^λ φύγωμεν A.B. D.E.I. φεύγωμεν F. διαφύγωμεν Edd. ^μ ἵν' οὖν φύγωμεν ἅπ. ταῦτα C. Post ἅπαντα add. τὰ τῆς σαρκὸς ἰαθή E. ^ν διαπαντός C. ^ξ φαίνεται C. ^ς φαίνεται C. ^η δὲ] δαί A.E. ^ι κλίνη A.I. κλίνῃ B.C.H. κλίνει Edd. Statim τοῦτων C. ^κ ἀπολαύειν I. ^λ τοσαῦτα] + ἐκεῖνος I. Statim ὡς καὶ κ. C. ^μ καὶ] ἀλλ' I. ^ν ἀναπεσεῖν C.D. Statim ἐκέλευε προ ἐκίλευσε A.D.E.H. ^ξ μηδὲνα A. ^ς τῆς σαρκὸς — ἐπιθυμίας] τῆς κατὰ τὴν σάρκα μὴ προνοήσης ἐπιθυμίας A.B.D.E.F.H.I. ^ζ πάλιν οἰκ. C.

ποτε λήψη κόρον, ἀλλὰ βάσανον ἐργάσῃ σαυτῷ μεγάλην. Ὡσπερ γὰρ ὁ διηνεκῶς ὢν ἐν τῷ διψῆν, κἂν μυρίας ἔχη παρακειμένας πηγὰς, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδαίνει, μὴ δυνάμενος τὸ νόσημα σβέσαι· οὕτω καὶ ὁ διηνεκῶς ἐν ἐπιθυμίαις ζῶν. Ἄν C δὲ τῆς χρείας ἔῃς, οὐδέποτε τοῦτον δέξῃ τὸν πυρετὸν, ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα οἰχῆσεται, καὶ ἄ μέθη καὶ ἀσέλγεια. Τοσοῦτον τοίνυν ἔσθιε ὅσον λύσαι λιμὸν, ἔτοσαῦτα ἐνδύου ὅσον σκέπεσθαι μόνον, ἢ μὴ καλλώπιζε ἱματίοις τὴν σάρκα, ἵνα μὴ αὐτὴν ἀπολέσῃς. Καὶ γὰρ καὶ μαλακωτέραν αὐτὴν ποιεῖς, καὶ τὴν εὐεξίαν αὐτῆς ἡλυμαίνῃ, τῇ πολλῇ βλακείᾳ διαλύων αὐτήν. Ἴν' οὖν ἔχῃς αὐτὴν ὄχημα καλὸν τῆς ψυχῆς, ἵνα ὁ κυβερνήτης ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν οἰκῶν κάθηται, καὶ ὁ στρατιώτης ἐνκόλως μεταχειρίζῃ τὰ ὅπλα, ἢ εὐάρμοστα πάντα ποιεῖ. Οὐ γὰρ τὸ D πολλὰ ἔχειν, ἀλλὰ τὸ ὀλίγων δεῖσθαι, ἀναλώτους ποιεῖ. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ, κἂν μὴ ἀδικηθῇ, δέδοικεν· οὗτος δὲ, κἂν ἀδικηθῇ, τῶν οὐκ ἠδικημένων ἄμεινον διακρίσεται, καὶ ἐν πλείοσι καὶ διὰ τοῦτο ἔσται εὐθυμία. Μὴ τοίνυν τοῦτο ζητῶμεν, ὅπως μὴδὲς ἐπηρεάσῃ, ἀλλ' ὅπως, κἂν ἐπηρεάζειν βούληται, μὴ δύνηται. Τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἐτέρωθεν ἔσται, ἢ ἄλλ' ἢ ἐκ τοῦ τῆς χρείας (200) ἔχεσθαι, καὶ μὴ πλείονων ἐπιθυμεῖν. Οὕτω γὰρ καὶ ἐνταῦθα τρυφῆσαι δυνήσομεθα, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτενξόμεθα ἀγα- E θῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἢ δοξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ KS.

701

Ἰὼν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις ἡ διαλογισμῶν. Ὅς μὲν πιστεῖται φαγεῖν πάντα· ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἔσθιει.

Οἶδα ὅτι πολλοῖς ἄπορον τὸ εἰρημένον. Διὸ πρότερον ἀναγκαῖον εἶπεν τοῦ χωρίου τοῦτου παντὸς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τί βουλόμενος διορθῶσαι, ταῦτα γράφει. Τί τοίνυν βούλεται

I CAP. XIV. v. 1, 2.

^a γὰρ accessit ex A. B. C. D. E. F. I. receptum a Montef. καὶ pro γὰρ H. ^b ἐν om. I. ^c ἔῃς] + ἐντὸς Edd. et A. in marg. repugnantibus libris. Mox δέχῃ C. ^d μέθη pro μέθαι A. B. C. D. F. H. I. μέθοι E. Statim ἀσέλγεια C. I. ^e τοσαῦτα pro τοιαῦτα A. B. D. E. F. H. I. Tum ὅσον pro οἷον idem. ^f σα C. ^g μὴδὲ] μὴ C. ^h καὶ assumptum ex D. E. F. H. I. ⁱ λυμαίνεις C. ^j ἀσφαλῶς om. C. ^k καὶ εὐάρ. π. ποιῇ C. ^l καὶ om. I. Mox ἀθυμία idem. ^m ἀλλ' ἢ] εἰ μὴ C. HOM. XXVI. ⁿ λογισμῶν B. D. F. I. ^o τοῦτου π.] π. τοῦτου A. B. F. H. I. τοῦτου om. Cat. ^p διορθῶσασθαι C. H.

Β διορθούν; Ἦσαν πολλοὶ τῶν ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευκότων, οἱ τῇ τοῦ νόμου κατεχόμενοι συνεδήσει καὶ μετὰ τὴν πίστιν τῶν βρωμάτων ἐφύλαττον ἔτι τὴν παρατήρησιν, οὕτω θαρροῦντες τέλει ἀποστῆναι τοῦ νόμου. Εἶτα, ὥστε μὴ ^αγενέσθαι εὐφώρατοι, τῶν χοιρέων ἀπεχόμενοι ^εμόνων, πάντων ^ιἐξῆς ἀπέχοντο τῶν κρείων, καὶ λάχανα ἥσθιον μόνον, ἵνα νηστεία μᾶλλον εἶναι δοκῇ τὸ γινόμενον, ἀλλὰ μὴ νόμου παρατήρησις. Ἕτεροι πάλιν ἦσαν ^ετελειότεροι, οὐδὲν τοιοῦτον παρατηροῦντες, ^βοὶ τούτοις τοῖς παρατηροῦσι φορτικοὶ καὶ ἐπαχθεῖς ἐγίνοντο, οὐκ οἰδίζοντες, ἐγκαλοῦντες, εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλλοντες. Δεδοικώς **Σ**τοῖνν ὁ μακάριος Παῦλος μὴ μικρὸν κατορθῶσαι βουλόμενοι, τὸ πᾶν ἀνατρέψωσι, καὶ θέλοντες εἰς τὴν τῶν βρωμάτων αὐτοὺς ἀδιαφορίαν ἀγαγεῖν, καὶ τῆς πίστεως αὐτοὺς ἐκπεσεῖν παρασκευάσωσι, καὶ πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ προσήκοντος τὸ πᾶν ἐπανορθῶσαι σπεύδοντες, περὶ τὰ καίρια ^ιτὴν ζημίαν ἐργάσονται, ἀπὸ τῆς εἰς ^κτὸν Χριστὸν ὁμολογίας αὐτοὺς παρασαλεύοντες τῷ συνεχῶς ἐπιτιμᾶν, καὶ ἐν ἐκατέροις ^ιμένουσιν ἀδιόρθωτοι· ὅρα πόση κέχρηται συνέσει, καὶ πῶς ἐκατέρων ἐπιμελεῖται τῶν μερῶν μετὰ τῆς συνήθους ^μαὐτῷ σοφίας.

Δ^ν Οὔτε γὰρ ὅτι κακῶς ποιεῖτε, τολμᾷ τοῖς ἐπιτιμῶσιν εἰπεῖν, ἵνα μὴ ἐκείνους βεβαιώσῃ ἐν τῇ παρατηρήσει, οὔτε πάλιν ὅτι καλῶς, ἵνα μὴ ^οσφοδρότερους κατηγοροῦν ἐργάσῃται, ἀλλὰ συμμεμετρημένην ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν. Καὶ δοκεῖ μὲν τοῖς ἰσχυροτέροις ἐπιτιμᾶν, τὸ δὲ πᾶν εἰς ἐκείνους κenoὶ ἐν τῷ πρὸς τούτους λόγῳ. Αὕτη γὰρ μάλιστα ἡ διόρθωσις ἀνεπαχθεστέρα, ὅταν πρὸς ἄλλον τις τρέψας ^ρτὸν λόγον, ἕτερον πλήττῃ. Οὔτε γὰρ εἰς θυμὸν ἀφίησιν ἐξενεχθῆναι τὸν ἐπιτιμώμενον, καὶ λανθανόντως τὸ τῆς διορθώσεως ἐνῆσι φάρμακον. Ὅρα τοῖνυν πῶς αὐτὸ ποιεῖ συνετῶς, καὶ πῶς εὐκαιρῶς. Εἰπὼν **Ε**γὰρ, “Τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ^αποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας,” τότε εἰς τὸν περὶ τούτων ^ιἐκβαίνει λόγον, ἵνα μὴ δόξῃ ὑπὲρ ἐκείνων λέγειν τῶν ἐπιτιμώμενων καὶ κελυνόντων ἐσθίειν ἅπαντα. Τὸ γὰρ ἡσθητικὸς μέρος αἰεὶ ^επλείονος δεῖται τῆς προνοίας. Διὸ καὶ πρὸς τὸν ἰσχυρὸν εὐθέως ἀποτίνεται, λέγων οὕτω “Τὸν

^α γενέσθαι C. ^ε μόνον D.F.H. et ante corr. A. Ita tacite Montef. Haec τῶν χ. d. μόνων om. C. ^ι ἐξῆς C. τῶν ante κρείων om. B. Cat. ^ε τελειότεροι ex corr. B. Statum οὐδὲν pro οὐδὲ ἐν A.C.E.F.H.I. Cat. οὐδὲν δὲ D. ^β οὐ τούτοις] οἱ τοιοῦτοι C. Mox ἀπεχθεῖς A.I. ^ι τὴν assumptum ex A.E.F.H.I. ^κ τὸν accessit ex A.B.D.E.F.H. Mox αὐτῷ pro αὐτοῖς A. ^μ μένους A. ^ρ αὐτοῦ C.D.F.H.I. Veron. ^ο οὐδὲ C. Mox ἐσθίειν idem. ^ο σφοδρότερον C. ^ρ τὸν om. A.F.H. ^α ποιεῖσθαι F.H. ^ι ἐκβαίνει A. ^ε τοῦ πλείονος F.H.

δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει." Εἶδες πληγὴν εὐθὺς μίαν ἐκείνῃ δοθεῖσαν; Εἰπὼν γάρ, "τὸν ἀσθενοῦντα," ἔδειξεν αὐτὸν ἄρρωστον. Εἶτα δευτέραν προστίθῃσι λέγων, "προσλαμβάνεσθε." Δείκνυσι γὰρ πάλιν πολλῆς δεόμενον ἐπιμελείας, ὅπερ σημεῖον ἑσχάτης ἀρρωστίας ἐστί. "Μὴ εἰς διακρίσεις ὁμιλοῦσιν." 702 Ἰδοὺ καὶ τρίτην ἐπέθηκε πληγὴν. Ἐντεῦθεν γὰρ δηλοῖ τοιοῦτον αὐτοῦ τὸ ἁμάρτημα ὃν, ὡς καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ αὐτῷ μὴ πλημμελοῦντας, κοινωνοῦντας δὲ ὅμως αὐτῷ τῆς φιλίας, καὶ ἀντεχομένους αὐτοῦ τῆς θεραπείας, διακρίνεσθαι. Εἶδες πῶς δοκεῖ μὲν τούτοις διαλέγεσθαι, ἐκείνοις δὲ ἐπιτιμῇ λαθανόντως καὶ ἀνεπαχθῶς; Εἶτα τιθεῖς ἀμφοτέρους παράλληλα, τὸν μὲν μετ' ἐγκωμίων, τὸν δὲ μετ' ἐκκλημάτων τίθησιν. Ἐπάγει γὰρ λέγων "Ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα," ἀνακρίπτων αὐτὸν ἀπὸ τῆς πίστεως. "ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει," καὶ τοῦτον Β πάλιν κακίζων ἀπὸ τῆς ἀσθενείας.

Εἶτα, ἐπειδὴ καιρίαν ἔδωκε τὴν πληγὴν, παραμυθεῖται πάλιν (201) αὐτὸν, οὕτω λέγων. ² "Ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω." Οὐκ εἶπεν, ἐάτω, οὐκ εἶπε, μὴ ἐγκαλείτω, οὐκ εἶπε, μὴ διορθοῦσθω, ἀλλὰ, μὴ ὀνειδιζέτω, μὴ διαπτύετω, δεικνὺς ὅτι πρᾶγμα πολλοῦ γέλωτος ἄξιον ἐποιοῦν. Ἐπὶ δὲ τούτου οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πῶς; "Ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω." Ὡς περ γὰρ οἱ τελειότεροι τούτους ἐξευτέλιζον ὡς ὀλιγοπίστους καὶ ὑποῦλους καὶ νόθους καὶ Ἰουδαίζοντας ἔτι, οὕτως C ἐκείνοι τούτους ἔκρινον ὡς παρανομούντας, ἢ ² ὡς λαιμαργίᾳ προσέχοντας ὡς πολλοὺς καὶ ἐξ ἐθνῶν εἰκὸς εἶναι. Διὸ καὶ ἐπήγαγεν "Ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο." Ἐπ' ³ ἐκείνου δὲ οὐκ εἶπε τοῦτο. Καίτοι τὸ μὲν ἐξουθενεῖσθαι τοῦ ἐσθιοντος ἦν ὡς λαιμάργον, τὸ δὲ κρίνεσθαι τοῦ μὴ ἐσθιοντος ὡς ὀλιγοπίστου. Ἄλλ' ἀντήλλαξεν αὐτὰ, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον τοῦ ἐξουθενεῖσθαι οὐκ ἔστιν ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ἐξουθενεῖν δύναται. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ κατακρίνω, φησίν; Οὐδαμῶς διὰ γὰρ τοῦτο ἐπήγαγεν, ὅτι "ὁ θεὸς αὐτὸν προσελάβετο." Τί τοίνυν ⁴ αὐτῷ D περὶ νόμου διαλέγῃ ὡς παραβαίνοντι; "Ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο" τούτεστι, τὴν ἄφατον αὐτοῦ περὶ αὐτὸν ἐπεδείξατο

2 v. 3.

¹ τὸν] + δὲ A.C.F.H.I. Mox προσλαμβάνεσθαι C.F. ² ἐσχάτης] μεγάλης C. ³ ὁμιλοῦσιν A.C.D.E. λογισμῶν Edd. ⁴ αὐτὰ] τοιαῦτα A.H. Mox μὴ πλ. pro οὐ πλ. A.H. Cat. τοῦς μὴ τὰ αὐτὰ αὐτῷ πλ. C. Negativam om. I. ⁵ ὅμως om. E. Statim αὐτοῦ A.H.I. ⁶ ὡς pro ὅπως libri omnes et Cat. ⁷ ἐκείνου A.B.D.E.I. Cat. ἐκείνου D. ἐκείνῃ Edd. ⁸ αὐτῷ π. v. pro π. v. αὐτῷ A.B.C.D.E.F.H. Cat.

ἡ χάριν, καὶ πάντων ἀπῆλλαξεν ἡ ἐγκλημάτων. Εἵτα πάλιν
 πρὸς τὸν ἰσχυρὸν, ³“Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;”
 “Ὅθεν δῆλον, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἔκρινον, οὐ μόνον ἐξουθενούν.
 “Τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει.” Ἴδου πάλιν ἄλλη πληγὴ.
 Καὶ δοκεῖ μὲν ἡ ἀγανάκτησις εἶναι πρὸς τὸν ἰσχυρὸν, καθ-
 ἄπτεται δὲ ἐκείνου. “Ὅταν ἐγὰρ εἴπῃ, “Σταθήσεται δέ,”
 Εδείκνυσιν ἔτι σαλευόμενον, καὶ ^bπολλῆς δεόμενον τῆς προσοχῆς,
 καὶ τοσαύτης τῆς ἐπιμελείας, ὡς ⁱκαὶ τὸν θεὸν καλεῖν εἰς ταῦτα
 ἰατρόν. “Δυνατὸς γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς στῆσαι αὐτόν.” “Ὅπερ
 ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀπεγνωσμένων λέγομεν. Εἵτα, ἵνα μὴ ἀπογνῶ,
 καὶ ἀσθενοῦντα αὐτὸν οἰκέτην καλεῖ, λέγων, “Σὺ τίς εἶ ὁ
 κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;” Καὶ ἐνταῦθα ^kδὲ πάλιν λανθα-
 νόντως αὐτοῦ καθάπτεται. Ἰού γὰρ ἐπειδὴ ἀξία τοῦ ^mμὴ
 κρίνεσθαι ποιεῖ, διὰ τοῦτο κελεύω μὴ ⁿκρίνειν, ὅλλ’ ἐπειδὴ
 ἀλλότριός ἐστιν οἰκέτης, ῥτουτέστιν, οὐ σὸς, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ.
 Εἵτα παραμυθούμενος αὐτὸν πάλιν, οὐκ εἶπεν, ὅτι πίπτει,
 ὅλλὰ τί; “Στήκει ἢ πίπτει.” Ἄν τε δὲ τοῦτο, ἂν τε ἐκεῖνο
 ἡ, τῷ δεσπότῃ διαφέρει ταῦτα ἀμφότερα· καὶ γὰρ ἡ ζημία
 703 ³ἐκεῖ τείνει, πεσόντος, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ πλούτος, ἐστῶτος.
 Ταῦτα δὲ, εἰ μὴ τὸν σκοπὸν πάλιν ⁱκατίδοιμεν τοῦ ^vΠαύλου,
 βουλομένου μὴ πρὸ καιροῦ ^wτοῦ προσήκοντος ἐπιτιμᾶσθαι
 αὐτοὺς, σφόδρα ἀνάξια τῆς Χριστιανοῖς πρεπούσης κηδεμονίας
 ἐστίν. Ἄλλ’, ὅπερ αἰεὶ λέγω, τὴν γνώμην ἐξετάζειν δεῖ μεθ’
 ἧς ^xλέγεται, καὶ τὴν ὑπόθεσιν περὶ ἧς λέγεται, καὶ τί σπου-
 δάζων κατορθῶσαι λέγει. Οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ ἐνέτρεψε, τοῦτο
 εἰπών. Εἰ γὰρ ὁ θεὸς, φησὶν, ὁ τὴν ζημίαν ὑπομένων, οὐδὲν
 ποιεῖ τέως, πῶς οὐκ ἂν εἴησ ἄκαιρος σὺ καὶ πέρα τοῦ μέτρου
 B ²περιέργως, ἄγχων αὐτὸν καὶ ἐνοχλῶν.

⁴“Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ’ ἡμέραν, ὅς δὲ ⁿκρίνει πᾶσαν
 ἡμέραν.” ^bἘνταῦθά μοι δοκεῖ ἡρέμα καὶ περὶ νηστείας αἰνέ-
 τεσθαι. Καὶ γὰρ εἰκὸς τῶν νηστευόντων τινὰς τοὺς μὴ νηστει-

3 v. 4.

4 v. 5.

^c χάριν] + πρὸς τὸν ἰσχυρὸν I. ^d τῶν ἐγκλ. C.D.E. ^e ἐκεῖνον B.
 Veron. ^f ἰσχυρότερον B. ^g γὰρ accessit ex omnibus. ^h πολλῆς om.
 C. ⁱ καὶ om. C. ^k δέ om. C. ^l οὐ] οὐδὲ C.D. ^m μὴ om. C.
ⁿ κρίνειν pro κρίναι omnes. ^o ἄλλ’] οὐκ F. Mox ἐστὶν ὁ οἰκέτης C.H.
^p τουτέστιν om. A.F.H.I. ^q ἄλλὰ τί;] ἄλλ’ ἐτι A.C.F.I. ^r ἡ om. C.
 Statim τῷ αὐτῷ δεσπ. δ. τὰ ἀμφ. E. ^s ἐκεῖ τείνει] οὐκ ἐστὶν ἡ C. Statim
 πεσόντος om. I. ^t κατίδοιμεν pro κατίδομεν A.F. κατίδομεν B. καθίδομεν
 H. καταλάβοιμεν I. κατίδομεν habet Cat. ^v Παύλου] ἀποστόλου C. ^w τοῦ
 om. I. ^x λέλεκται (bis?) C. ^y ἐνέτρεψε τοῦτο] τούτων ἐνέτρεψεν I.
^z περιέργως A.F.I. ^{aa} κρίνει om. C.D.E. ^{bb} ἐνταῦθα δὲ Edd. δὲ om.
 B.D.E.

οντας ^δ διηλεκτῶς κρίνειν ἢ καὶ ἐν ταῖς παρατηρήσεσιν ^δ εἰκὸς εἶναι τινας τοὺς ῥητὰς ἀπεχομένους, ^ε καὶ ῥητὰς ἐχομένους. Διὸ καὶ ἔλεγεν, “Ἐκαστος τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω.” Οὕτω γὰρ καὶ τῶν παρατηρούντων τὸν φόβον ^ε ἐξέλυσεν, ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα εἶναι λέγων, καὶ ^δ τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς σφοδρῶς τὴν φιλοεικίαν ἀνῆρει, δεικνὺς ^δ ὅτι οὐ σφόδρα περισπούδαστον ^ι τὸ περὶ τούτων ἐνοχλεῖν συνεχῶς οὐ σφόδρα ^κ δὲ C περισπούδαστον, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ παρὰ τὸν καιρὸν, καὶ διὰ τὸ νηλυδὲς εἶναι ἐν τῇ πίστει. Ἐπεὶ Κολασσαεῦσι γράφων, μετὰ πολλῆς ^μ ἀπαγορεύει τοῦτο τῆς σπουδῆς, λέγων ^ν “Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ σοφίης ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν” καὶ πάλιν, “Μὴ οὖν τις ὑμᾶς ^π κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν (201) πόσει” καὶ, “^ο Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω.” Καὶ Γαλάταις δὲ ἐπιστέλλων, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ἀπαιτεῖ παρ’ αὐτῶν τὴν ἐν ῥητοῖς τοιοῦτοις φιλοσοφίαν καὶ τελειότητα. Ἐνταῦθα δὲ οὐ κέχρηται τούτῳ τῷ ^ρ τόνῳ, διὰ τὸ νεόφυτον εἶναι παρ’ αὐτῶν τοῖς τὴν πίστιν. Μὴ τοίνυν εἰς πάντα ἔλκωμεν ^σ τὸ, “Ἐκαστος τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω.” Ὅταν γὰρ περὶ δογματῶν ὁ λόγος ᾖ, ἄκουστον τί φησιν. ^τ “Εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ’ ὃ παρελάβετε, καὶ ἄγγελος ᾖ, ἀνάθεμα ἔστω” καὶ πάλιν, ^θ “Φοβοῦμαι μὴ πως, ὥς ὁ ὄφεις Ἐὐὰν ἠπάτησεν, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν.” Καὶ ^ι Φιλιππησίους ἐπιστέλλων ἔλεγε ^κ “Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.” Παρὰ δὲ Ῥωμαίοις γέπειδὴ τέως οὐκ ἦν ^λ Ε καὶρὸς τὰ τοιαῦτα διορθοῦν, “Ἐκαστος, ^μ φησὶ, τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω.” Καὶ γὰρ καὶ περὶ νηστείας ὁ λόγος ἦν,

^δ Col. ii. 8, 16, 18.^ε Gal. i. 9.^ζ 2 Cor. xi. 3.^δ Philipp. iii. 2.

^δ δ. κρίνειν pro κρίνειν δ. omnes. ^ε εἰκὸς om. I. ^ε καὶ ῥ. ἐχομένους om. C.H.I. ^ε ἐξέλυσεν pro ἐξέλυεν A.B.C.F.H.I. ἐξέβαλεν Cat. ^ε τῶν om. C. Mox σφοδρῶς καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἀναιρεῖ idem. ^ε ὅτι] + καὶ Edd. καὶ deest in omnibus. ^ι τὸ accessit ex C.D.E. Cat. Verba τὸ περὶ τούτων —περισπούδαστον om. A.F.H.I. Haec οὐ σφ. δὲ περισπούδαστον desunt in D. Cat. ^κ δὲ om. E. ^ι ἐπεὶ] + καὶ H. καὶ pro ἐπεὶ C. Statim Κολασσα. D. ^μ ἀπαγορεύει C. Mox τῆς om. A.F.H.I. Cat. ^ν κρινέτω] + ἢ A.D.E.H. Haec κρινέτω—ὑμᾶς om. I. ^ο μή τις A.E.F.H. ^ο τοῖς τοιοῦτοις] τοῖς C. ^ρ τόνῳ] μὲν I. ^ρ τὸ om. C. ^σ τῷ] ἐν τῷ C.F.H.I. δι' ἐν τῷ A. ^τ γὰρ] δὲ A.F.H.I. ^τ ὑμᾶς A.B.C.D.E.H.I. Cat. ὑμῶν Edd. ^θ φοβοῦμαι δὲ Edd. δὲ om. A.C.D.E.H.I. Mox ὁ ὄφεις A.C.D.F.H.I. et ex corr. B. Articulus aberat. Tum ἐπατήσεν D. ^ι Φιλ. δὲ Edd. δὲ om. B.C.D.E. Cat. ^ι ἐπεὶ C.D. Statim τέως οὐκ ἦν κ. B.C.H.I. Cat. οὐκ ἦν κ. τέως E. οὐκ ἦν τέως κ. Edd. ^λ φησὶ ἐν τῷ Edd. ἐν om. A.C.D.E.F.H.I. Cat.

^aκαὶ τὴν ἐκείνων τοίνυν ἀλαζονείαν καθαιρῶν, καὶ τούτων ἐκ-
 λύνων τὸν φόβον, ταῦτα ἔλεγεν. ⁹ “Ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν,
 κυρίῳ φρονεῖ καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ οὐ φρονεῖ.
^bΚαὶ ὁ ἐσθίων, κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ
 μὴ ἐσθίων, κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ.” “Ἐτι τῶν
 αὐτῶν ἔχεται. ^aὉ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· οὐ περὶ τὰ καίρια
 τὸ πρᾶγμα ἐστι. Τὸ γὰρ ζητούμενον, ^cεἰ διὰ τὸν θεὸν καὶ
 οὗτος κἀκεῖνος ἐργάζεται· ^dτὸ ζητούμενον, εἰ ἀμφοτέροι εἰς
 704 εὐχαριστίαν τελειῶσι. Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος καὶ οὗτος ^eεὐ-
 χαριστοῦσι τῷ θεῷ. Εἰ τοίνυν ἀμφοτέροι εὐχαριστοῦσιν, οὐ
 πολὺ τὸ μέσον. Σὺ δέ μοι σκόπει πῶς καὶ ἐνταῦθα πληττεῖ
^fλανθανόντως τὸν Ἰουδαῖζοντα. Εἰ γὰρ τὸ ζητούμενον τοῦτό
 ἐστι, τὸ εὐχαριστεῖν, εὐδὴλον ὅτι ὁ ἐσθίων οὗτός ἐστιν ὁ εὐ-
 χαριστῶν, οὐχ ὁ μὴ ἐσθίων· πῶς γὰρ, ἔτι τοῦ νόμου ἐχόμενος;
 “Ὅπερ οὖν καὶ ἔπρος Γαλάτας ἔλεγεν ¹⁰ “Οἵτινες ἐν νόμῳ
 δικαιώσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσετε.” Ἄλλ’ ἐνταῦθα αἰνίττεται
 μὲν αὐτὸ, οὐκ ἀνακαλύπτει δὲ αὐτὸ οὕτως· οὐπῶ γὰρ ἦν καιρὸς·
 Βάλλὰ τίως ^hδιαβαστάζει, καὶ διὰ τῶν ἐξῆς αὐτὸ παρανοίγει
 μάλλον. Εἰπὼν γάρ· ¹¹ “Οὐδεὶς ἰγὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ
 οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· εἴαν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν·
 εἴαν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ^kἀποθνήσκομεν” σαφέστερον
 αὐτὸ καὶ διὰ τούτων παρεδήλωσεν. Ὁ γὰρ τῷ νόμῳ ζῶν,
 πῶς δύναται τῷ Χριστῷ ζῆν; Οὐ τοῦτο δὲ μόνον διὰ τούτων
^mκατασκευάζει, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπειγόμενον εἰς τὴν ἐκείνων διόρ-
 θωσιν κατέχει, καὶ πείθει μακροθυμεῖν, δεικνὺς ὅτι ἀμήχανον
 τὸν θεὸν καταφρονήσιν αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ προσήκοντι καιρῷ
ⁿδιορθώσεται.

C Τί οὖν ἐστίν, “Οὐδεὶς ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ;” Οὐκ ἐσμὲν ἐλευθεροί,
 δεσπότην ἔχομεν τὸν καὶ ζῆν ἡμᾶς βουλόμενον, καὶ ἀποθαρεῖν
 οὐ θέλοντα, καὶ ὧ ταῦτα ἀμφοτέρα μάλλον ἡμῶν διαφέρει.
 Διὰ γὰρ τούτων δείκνυσιν, ὅτι πλέον ἡμῶν αὐτὸς ὁ ἡμῶν κή-

^a v. 6.¹⁰ Gal. v. 4.¹¹ v. 7, 8.^a καὶ τοίνυν τὴν ἐκείνων hoc ord. E. Cat. Mox ἔλεγεν ταῦτα pro ταῦτα ἔλεγεν C.D.^b καὶ om. I.^c Haec ei διὰ—ζητούμενον desunt in A.F.H.I.^d Verba τὸ ζητούμενον, quae in Editis non leguntur, habent B.D.E. Pro

his particulam καὶ dat Cat.

^e Haec εὐχαριστοῦσι—ἀμφοτέροι om. I. Idem mox add. καὶ post· εὐχαριστοῦσιν.^f λανθανόντως E.I. Cat. συνεχῶς C. λαθάνων Edé. λανθ. πληττεῖ hoc ord. E. πλ. τὸν Ἰουδ. λανθανόντως Cat.^g πρὸς Γ.] Γαλάτας C. Mox ἐξεπέσατε C.F.H.I.^h διαβαστάζει καὶ om. C.ⁱ γὰρ om. C.D.E.^k ἀποθνήσκωμεν B.E. Mosq. Verba τῷ κυρίῳ

ἀποθνήσκομεν om. I.

^l αὐτὸ (αὐτῷ E.) καὶ δ. τούτων pro καὶ διὰ τούτων αὐτὸ

A.D.E.F.H.I. καὶ διὰ τούτου (om. αὐτῷ) C.

^m παρασκευάζει A.F.H.ⁿ διορθώσονται C.^o ἡμῶν om. I. Cat. Mox καὶ μάλλον ἡμῶν om. I.

δεται, καὶ μᾶλλον ἡμῶν καὶ πλοῦτον τὴν ἡμετέραν ^ρζωὴν ἡγεί-
ται, καὶ ζημίαν τὸν θάνατον. Οὐ γὰρ ἑαυτοῖς ἀποθνήσκομεν
μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ δεσπότῃ, ἃν ἡρα ^αἀποθάνομεν. Θάνατον
δὲ ἐνταῦθα τὸν ἐκ ^ττῆς πίστεως λέγει. Ἰκανὸν μὲν οὖν καὶ
τοῦτο πείσαι, ὅτι φροντίζει ἡμῶν, ὅτι ^εαὐτῷ ζῶμεν, ^εκαὶ αὐτῷ
ἀποθνήσκομεν. Πλὴν οὐκ ἀρκεῖται τούτῳ, ἀλλὰ ^νκαὶ ἕτερον
ἐπάγει. Εἰπὼν γάρ, “Ἐάν τε οὖν ζῶμεν, εἴαν τε ἀποθνή- D
σκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν” καὶ ἀπ’ ἐκείνου τοῦ θανάτου ἐπὶ τὸν
φυσικὸν μεταβάς, ἵνα μὴ δόξη τραχύνειν τὸν λόγον, ἕτερον
^ωσημεῖον ποιεῖται ^κτῆς αὐτοῦ προνοίας μέγιστον. Ποῖον δὲ
τοῦτο; ¹² “Εἰς τοῦτο γὰρ ^ιΧριστὸς, φησί, ^εκαὶ ἀπέθανε καὶ
ἀνέστη καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.” “Ὡστε
καὶ τοῦτό ^ασε πειθέτω, ^βὅτι φροντίζει τῆς σωτηρίας ἡμῶν καὶ
διορθώσεως. Εἰ γὰρ μὴ ^ατοσαύτην ἐποιεῖτο πρόνοιαν, τίς
χρεῖα τῆς οἰκονομίας ἦν; Ὁ τοίνυν τοσαύτην σπουδὴν θέμενος
ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ γενέσθαι ἡμᾶς, ὥς καὶ δούλου μορφὴν λαβεῖν
καὶ ἀποθανεῖν, οὗτος μετὰ τὸ γενέσθαι καταφρονήσει; Οὐκ Ε
ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν οὐδ’ ἂν ἔλοιτο τοσαύτην προσέσθαι
πραγματεῖαν. “Εἰς τοῦτο γὰρ, φησί, καὶ ἀπέθανεν” ὥς ἂν
εἴποι τις, ὁ δεῖνα ^οοὐκ ἂν ἀνάσχοιτο καταφρονῆσαι τοῦ δούλου
τοῦ γὰρ οἰκείου κήδεταί βαλαντίου. Καὶ ^εγὰρ οὐχ οὕτως
ἡμεῖς χρημάτων ἐρώμεν, ὥς αὐτὸς τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας.
(203) Οὐκοῦν ^βοὐδὲ χρήματα, ἀλλὰ τὸ ^ααἷμα ὑπὲρ ἡμῶν κατέβαλε
καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἂν ἀνάσχοιτο προσέσθαι τούτους, ὑπὲρ ὧν
τοσαύτην τιμὴν ^εκατέθηκεν. “Ὁρα δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ,
πῶς δείκνυσιν ἄφυτον οὐσαν. “Εἰς τοῦτο γὰρ, φησὶν, ^κἀπέ- 705
θανε καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ” καὶ ἀνω-
τέρω, “Ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, εἴαν τε ἀποθνήσκωμεν, αὐτοῦ ἐσμέν.”
Εἶδες δεσποτεῖαν ἐπιτεταμένην; εἶδες ἰσχὺν ἁμαχον; εἶδες
πρόνοιαν ἡκριβωμένην; Μὴ γάρ μοι τοὺς ζῶντας εἶπης, φησί,
καὶ τῶν ἀπελθόντων ^ιπρονοεῖ. Εἰ δὲ τῶν ^μἀπελθόντων, εὐ-

12 v. 9.

^ρ [ζωή] σωτηρίαν A. ^α ἀποθνήσκωμεν I. ^τ τῆς om. B.H. Cat.
^ο αὐτῷ] ^ε αὐτῷ bis C. ^ε καὶ] ^ε ὅτι A.F.H.I. Verba ζῶμεν καὶ αὐτῷ om. E.
^ν καὶ om. C. ^ω σημεῖον] ἡμῶν vcl ἡμῶν ante corr. C. Idem post μέγιστον
add. τεκμήριον. ^κ τῆς αὐτοῦ] αὐτοῦ τῆς αὐτῆς D. ^ι Χριστὸς, φησί] Sic
B.F.H.I. φησί, Χριστὸς Edd. φησί om. a pr. man. A. ^ε καὶ om. C.E.
^α σε om. C. ^β ὅτι] + ^α αὐτῷ Edd. repugnantibus libris et Cat. ^ε ἡμῶν] τῆς
ἡμῶν C. ^α τοσαύτην ἡμῶν ^ε ^ε ^ε Edd. ἡμῶν om. A. C. D. E. F. H. Cat.
^ο οὐκ] καὶ οὐκ H. Statim ἂν accessit ex A.B.D.E.H. Cat. ^ε γὰρ om. C.
^β οὐδὲ pro οὐ A.B.C.D.E.F.I. ^α αἷμα] + τὸ αὐτοῦ Edd. reclamantibus
libris. ^ι κατέθετο I. ^κ καὶ ἀπέθανε H. ^ι προνοεῖ B.C.D.E.I. Cat.
et ex corr. A. προνοεῖται Edd. Haec προνοεῖ. εἰ δὲ τῶν ἀπελθόντων om. H.
^μ ἀπελθόντων] ἀποθανόντων προνοεῖ C.

δῆλον ὅτι καὶ τῶν ζώντων. Οὐδὲν ἂ γοῦν ὑπὲρ τῆς δεσποτείας ταύτης παρέλιπε, ὅπλεια ἀνθρώπων ἢ καὶ δικαίωματα ἑαυτῷ κατασκευάζων, καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων ἀπάντων εἰς τὸ προνοεῖν ἡμῶν. Ἀνθρώπος μὲν γὰρ ἀργύριον καταβάλλει, καὶ διὰ τοῦτο σφόδρα ἀντέχεται τοῦ δούλου· αὐτὸς δὲ θάνατον κατέβαλε, καὶ οὐκ ἂν τὸν τῆς τσοαύτης τιμῆς ἀγορασθέντα, καὶ οὗ τὴν δεσποτείαν μετὰ τσοαύτης ἐκτήσατο σπουδῆς καὶ πραγματείας, τοῦτον τὴν σωτηρίαν ἐν οὐδενὶ λογίζεται. Ταῦτα δὲ λέγει, ἐντρέπων τὸν Ἰουδαῖζοντα, καὶ πείθων ἄναμνησθῆναι τοῦ μεγέθους τῆς ἐνεργεσίας, καὶ ὅτι νεκρὸς ὢν ἔζησε, καὶ ὅτι οὐδὲν ἐκέρδανε παρὰ τοῦ νόμου, καὶ ὅτι ἐσχάτης ἀγνωμοσύνης ἂν εἴη, ὅτον τσοαῦτα ἐπιδειξάμενον ὑπὲρ αὐτοῦ καταλιπόντα, C ἐπὶ τὸν νόμον παλινδρομεῖν.

Ἰκανῶς τοίνυν αὐτοῦ καθαψάμενος, πάλιν ἀνίστι λέγων
 13 “Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;” Καὶ δοκεῖ μὲν ὡς ἰσάζοντα αὐτὰ τιθέναι, πολλὴν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων δείκνυσσι τὴν διαφορὰν οὖσαν. Καὶ πρῶτον μὲν τῇ προσηγορίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ καταλύει τὴν φιλονεικίαν, ἔπειτα δὲ καὶ τῇ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀναμνήσσει τῆς φοβεράς. Εἰπὼν γάρ, “Τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;” ἐπήγαγε, “Πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ.” Καὶ δοκεῖ μὲν πάλιν ἐπιτιμῶν τῷ D τελειωτέρῳ. ταῦτα λέγειν, κατασεῖει δὲ τοῦ Ἰουδαῖζοντος τὴν διάνοιαν, οὐκ ἀπὸ τῆς ἐνεργεσίας τῆς γεγενημένης ἐντρέπων αὐτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς μελλούσης κολάσεως φοβῶν. “Πάντες γὰρ, ἢ φησὶ, παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. 14 Γέγραπται γάρ· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ. Ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον ἰδώσει τῷ θεῷ.”

13 v. 10.

14 v. 11, 12.

ἂ γοῦν μο γὰρ A.B.C.E.F.H.I. Mox παρέλιπε A.F.H.I. ὅπλεια] + δούς in marg. A. ἢ καὶ om. B. Statim δικαίωμα A.F.I. Tum ἑαυτῷ om. H. ἢ τοῦτον I. Statim οὐ σφόδρα A.C.D.E. τοῦ ἰδίου δ. Edd. ἰδίου deest in omnibus. τῆς assumptum ex A.B.E.I. ἐν om. A.E.H. ὅτε λέγει C. ἄναμνησθῆναι] + τῆς δικαιοσύνης καὶ I. ἐκέρδανεν A.F. H.I. ἐκέρδανεν ἀπὸ τοῦ v. Cat. ὅτον] τὸ D. τοῦτο τὸν I. τὸν ἀδελφόν—τὸν ἀδελφόν σου] ἀλλότριον οἰκέτην; ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν ἀδελφόν σου, καὶ ἐξουθενεῖς αὐτὸν I. ὡς] ὅτι ὡς I. Statim ἰσάζοντα τὰ αὐτὰ A. ἰσάζοντα τὰ αὐτὰ D.E. ἰδιαζοντα αὐτῷ C. Tum τίθεται I. ἀδελφοῦ F.H. ἐκείνης om. C. ἐπιτιμῶν τῷ τ. ταῦτα λέγων B.D.E. receptum a Montef. Vulgatum habet Cat. τοῖς Ἰουδαῖζοντας C. γεγενημένης A.D.E.F.H.I. Cat. γενομένης Edd. αὐτοῦ I. ἢ φησὶ om. C. ἰδώσει A.B.D.E. ἀποδώσει Edd. Haec ἄρα οὖν—τῷ θεῷ desunt in C.

Εἶδες πῶς πάλιν ^κ αὐτοῦ κατασεῖει τὴν διάνοιαν δοκῶν ἐπιπλήττειν θατέρῳ; Τοιοῦτον γάρ ^ι τι αἰνίττεται, οἷον ^μ ἂν εἰ ἔλεγε, τί σοὶ μέλει; μὴ γὰρ σὺ μέλλεις ὑπὲρ αὐτοῦ κολάζεσθαι; Ἄλλ' οὕτω μὲν οὐκ εἶπε, τοῦτο δὲ ἠνίξατο, "πρᾶότερον αὐτὸ ^Ε θεῖς, καὶ εἰπὼν, "Πάντες ^γ γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ" ^ρ καὶ, "Ἀρα οὖν ἕκαστος ^η ἡμῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ λόγον ἴδῳσι τῷ θεῷ." Καὶ τὸν προφήτην εἰσήγαγε ^τ τὴν ἀπάντων αὐτῷ μαρτυροῦντα ὑποταγὴν, ^κ καὶ ὑποταγὴν ἐπιτεταμένην, καὶ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ ἀνθρώπων, καὶ πάντων ἀπλῶς. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπε, προσκυνήσει ἕκαστος, ^υ ἀλλὰ καὶ, "ἐξομολογήσεται," τούτέστιν, εὐθύνas δώσει τῶν πεπραγμένων. "Ἔσο τοῖνυν ἐναγώνιος, τὸν κοινὸν δεσπότην ὀρώs ἐπὶ τοῦ βήματος καθήμενον, καὶ μὴ σχίζε καὶ μέριζε τὴν ἐκκλησίαν, τῆς χάριτος ⁷⁰⁶ ἀπορρηγνύμενος, καὶ τῷ νόμῳ προστρέχων· καὶ γὰρ καὶ ὁ νόμος αὐτοῦ. Καὶ τί λέγω, ^ω ὁ νόμος; Καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ, καὶ ^ο οἱ πρὸ τοῦ νόμου. Καὶ οὐχ ὁ νόμος ^ι σε ἀπαιτήσει εὐθύνas, ἀλλ' ὁ Χριστὸς καὶ σὲ καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Εἶδες πῶς ἐξέλυσε τοῦ νόμου τὸν φόβον; Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη ^ω ὡς ἐπιτήδεις φοβῶν αὐτὸν λέγειν ταῦτα, ἀλλ' ὡς ^ε ἐκ τῆς προκειμένης ἀκολουθίας ἐπὶ τοῦτο ἐληλυθῆναι, πάλιν ἔχεται τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, λέγων ¹⁵ "Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνομεν, ἀλλὰ ταῦτο ^β κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον." Ταῦτα δὲ οὐκ ἐκείνου μᾶλλον ἔστιν ἢ τοῦτου· ^Β διὸ ἀμφοτέροις ἀρμόζειν δύναται, ^δ καὶ τοῦ τελείου σκανδαλιζομένου ἐπὶ τῇ τῶν βρωμάτων παρατηρήσει, καὶ τοῦ ἀτελοῦς προσκόπτοντος ἐπὶ τῇ σφοδρᾷ ἐπιπλήξει.

* Σὺ δέ μοι σκόπει πόσῃν ἴδωσμεν τιμωρίαν οἱ σκανδαλίζοντες ἀπλῶς. ^ε Εἰ γὰρ, ἔνθα παράνομον ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τὸ ἀκαίρως ἐπιτιμᾶν, ^ε ἐκώλυσε τοῦτο γίνεσθαι, ὥστε μὴ σκαν-

15 v. 13.

^κ αὐτοῦ κ. pro κ. αὐτοῦ omnes. Mox ἐκπλήττειν Edd. ἴσ. ἐπιπλήττειν Sav. marg. ἐπιπλήττειν A.B.C.D.F.H.I. ^ι τι om. C. ^μ ἂν εἰ ὥσπερ B.D.E. ἂν om. Cat. Haec οἶον—μέλει om. C. ^π πρῶτερον A.F.H. πρῶτερον I. ^γ γὰρ om. C. ^ρ καὶ accessit ex A.C.D.E.F.I. εἰ pro καὶ H. ^η ἡμῶν om. C. Statim περὶ αὐτοῦ idem. ^τ δώσει pro ἀποδώσει omnes. ^τ τὴν ἀπάντων] μετὰ πάντων B.D.E. Veron. Statim αὐτῷ om. I. ^κ καὶ ὑποταγὴν] οὐ τὴν ὑποταγὴν δὲ ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν C. καὶ ὑποταγὴν om. B. ^υ ἀλλὰ καὶ ἔξ.] Sic A.B.D.E.F.I. Ante Montef. edebatur ἀλλ' ἔξ. ^ω δ] εἰ δ' H.I. ^ο οἱ om. C. ^ι σε om. C. ^ω ὡς] οὐχ ὡς B. Mox λέγειν ταῦτα, ἀλλ' ἐκ τῆς E. ^ε ἐκ τῆς om. C. ^β κρίνατε A. ^γ τοῦτο C. ^δ Sic libri omnes et Cat. καὶ τῷ τελείῳ σκανδαλιζομένῳ... καὶ τῷ ἀτελεῖ προσκόποντι Edd. * ΘΗΙΚΟΝ. Περὶ τῶν διαπιστωμένων τῇ γένεσιν, καὶ λεγόντων μὴ εἶναι γένεσιν, σαφὲς ἀπὸ δειξίς. Veron. ἴδωσμεν E.H. ^ε εἰ γὰρ] εἴτα εἰ C. Statim ἐνταῦθα π. ἐν τῷ γ. I. Veron. ^ε ἐκώλυσε pro ἐκάλυψε omnes.

δαλισθῆναι καὶ προσκόψαι τὸν ἀδελφόν· ἴσταν μὴδὲ διορ-
 θούντες τι σκανδαλίζωμεν, τίνος ἐσόμεθα ἄξιοι; Εἰ γὰρ τὸ μὴ
 C σωθαι, ἐγκλημα, καὶ δείκνυσιν ὁ τὸ τάλαντον κατορύξας· τὸ
 ἡ καὶ σκανδαλίσαι, τί οὐκ ἂν ἐργάσῃται; Τί οὖν, εἰ οἰκοθεν
 σκανδαλίζεται, φησιν, ἀσθενὴς ὢν; Ἰδιὸν αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο ἂν
 ἡ εἴης δίκαιος ὑπομένειν. Εἰ γὰρ ἰσχυρὸς ἦν, οὐδὲ ἔδει τοσαύ-
 της ἐπιμελείας αὐτῷ· ὅντι δὲ ἐπειδὴ ῥατελέστερός ἐστι, διὰ
 τοῦτο καὶ πολλῆς χρῆζει τῆς σπουδῆς. Παρέχωμεν ἡ τοίνυν
 αὐτῷ ταύτην, καὶ πανταχόθεν αὐτὸν διαβαστάζωμεν. Οὐδὲ
 γὰρ τῶν οἰκείων κακῶν ὑφέζομεν λόγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 ὧν ἑτέρους σκανδαλίζομεν. Εἰ δὲ ἐκείναι ἡ καὶ καθ' ἑαυτὰς
 D χαλεπαὶ αἱ εὐθύναι, ὅταν καὶ αὗται προστεθῶσι, πότε σωθη-
 σόμεθα; Μὴ γὰρ δὴ νομίσωμεν, εἰ κοινωνοὺς εὐροίμεν τῶν
 ἁμαρτημάτων, ἀπολογίαν ἔχειν τοῦτο γὰρ ἡμῖν καὶ προσθήκη
 γίνεται τιμωρίας. Ἐπεὶ καὶ ὁ ὄφρις μᾶλλον ἐκολάσθη τῆς
 γυναικὸς, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τοῦ Ἀχάαβ δὲ
 τὸν ἀμπελῶνα ἡ ἀρπάσαντος ἡ Ἰεζάβελ χαλεπώτεραν ἔδωκε
 δίκην· αὕτη γὰρ ἡ τὸ πρᾶγμα ὑφ' ἀνάστα ἅπαν ἦν, καὶ σκαν-
 δαλίσασα τὸν βασιλέα. Καὶ σὺ τοίνυν ἡ ὅταν ἑτέροις ἀπωλείας
 αἴτιος γένῃ, ἡ χαλεπώτερα πείσῃ τῶν ὑποσκελισθέντων διὰ
 σου. Οὐδὲ γὰρ οὕτω τὸ ἁμαρτεῖν, ὡς τὸ ἡ καὶ ἑτέροις εἰς τοῦ-
 E το ἐναγαγεῖν ἀπόλλυσιν· διό φησιν, ¹⁶ "Οὐ μόνον αὐτὰ ποι-
 οῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσιν." Ὡστε ὅταν
 ἡ ἴδωμεν ἁμαρτάνοντας, μὴ μόνον μὴ ὠθῶμεν, ἀλλὰ καὶ ἀνέλ-
 κωμεν ἐκ τοῦ ἡ βαράθρου τῆς πονηρίας, ἵνα μὴ τῆς ἑτέρων
 ἀπωλείας αὐτοὶ τὴν δίκην ὑπόσχωμεν. Καὶ μνημονεύομεν
 διηλεκτῶς τοῦ βήματος τοῦ φοβεροῦ, ἡ τοῦ ποταμοῦ τοῦ πυρὸς,
 τῶν δεσμῶν τῶν ἀλύτων, τοῦ σκότους τοῦ ἀφεγγοῦς, ἡ τῶν
 βρυχόντων ὀδόντων, τοῦ σκώληκος τοῦ ἰοβόλου. ἡ Ἀλλὰ

¹⁶ Rom. i. 32.

¹ ὅταν δὲ μὴδὲ διορθοῦν ἴσται σκανδ. C. ² καὶ om. C. Mox τί οὐκ ἐργά-
 σεται B.C. ³ ἰδιὸν αὐτῷ διὰ τοῦτο F. ⁴ εἴη F.H. εἴη (sic) A. Statim
 δίκαιος πάντα ὑπομένειν Edd. πάντα om. B.C.D.E. δίκαιος, δι' αὐτὸν πάντα
 ὑπομένει I. δίκαιος δεῖσθαι τοῦ (τὸ F.) πάντα ὑπομένειν A.F. ⁵ ἔδει A.C.B.
 F.H.I. ἔδειτο Edd. Mox αὐτῷ pro αὐτὸς iidem. ⁶ οὖν E.H.I. ⁷ ἀτε-
 λέστερος A.B.C.D.H.I. ἀσθενέστερος Edd. ⁸ τοίνυν· ὅντι C. ⁹ καὶ om.
 A.F. ¹⁰ ἀρπάσαντος C. ¹¹ γὰρ om. A.F.H. Mox ἅπαν, ἡ καὶ σκ. A.F.H.I.
¹² ὅτε E.F.I. ¹³ χαλεπώτερον οἴσεις I. Statim τῶν ὑπὸ σου σκανδαλισθέντων
 δίκην ἀπασιτούμενος. οὐδὲ γὰρ C. ¹⁴ καὶ om. A.F.H.I. Mox ἐνάγειν B.D.E.
 ὡς καὶ εἰς τοῦτο ἑτέροις ἐνάγειν C. ¹⁵ ἴδωμεν]+τινας Edd. reclamantibus
 libris. ¹⁶ βορβόρου H. βύθου Sav. marg. Statim ἀπωλείας pro πονηρίας C.
¹⁷ τῶν ποταμῶν A.F.H. ¹⁸ τῶν βρυχόντων ὀδ. Sic A.B.D.E.F.H.I. τοῦ
 βρυγμοῦ τῶν ὀδ. Edd. ¹⁹ ἀλλὰ]+καὶ A.F.I. Post θίος add. φησιν
 C.D.E.

φιλόανθρωπος ἐστὶν ὁ θεός. Οὐκοῦν ῥήματα ταῦτά ἐστι, καὶ οὔτε ὁ πλοῦσιος ἐκείνος κολάζεται ὁ τὸν Δάξαρον ὑπεριδὼν οὐχ αἱ μωραὶ παρθένοι τοῦ νυμφῶνος ἐκβάλλονται· οὐχ οἱ μὴ θρέψαντες αὐτὸν εἰς τὸ πῦρ ἀπέρχονται τὸ ἡτοιμασμένον τῷ 707
^δ διαβόλῳ· οὐχ ὁ τὰ ῥήματα ἐνδεδυμένος ἱμάτια, χεῖρας καὶ πόδας δεθεὶς ἀπολείται· οὐχ ὁ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτήσας
 * παραδοθήσεται τοῖς βασανισταῖς· οὐ τὸ περὶ τῶν μοιχῶν εἰρημένον ἀληθές, ὅτι ¹⁷ "Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται" ἀλλ' ἀπειλαὶ ταῦτα μόνον. Ναί, φησί. Καὶ πόθεν, εἰπέ μοι, πρᾶγμα τοσοῦτον τολμᾶς ἀποφύνασθαι, καὶ ταῦτα οἰκοθεν φέρων τὴν ψήφον; Ἐγὼ γὰρ καὶ ἀφ' ὧν εἴρηκε, καὶ ἀφ' ὧν πεποίηκε, τὸναντίον ἀποδείξαι δυνήσομαι. Εἰ γὰρ ἀπὸ τῶν ^h μελλόντων οὐ πιστεύεις, κἂν B ἀπὸ τῶν ἤδη γεγεννημένων πίστευε· οὐ γὰρ δὴ τὰ γεγεννημένα καὶ εἰς ἔργον ἐξελθόντα ἀπειλαὶ καὶ ῥήματα. Τίς οὖν τὴν οἰκουμένην ἐπέκλυσε· ἅπασαν, καὶ τὸ χαλεπὸν ἐκείνο ναυάγιον εἰργάσατο, καὶ τὴν τοῦ γένους ἡμῶν πανωλεθρίαν παντός; τίς μετὰ ταῦτα τοὺς κεραυνούς ἐκείνους καὶ τοὺς πρηστῆρας ^h ἀφῆκεν ἐπὶ τὴν Σοδόμων γῆν; τίς τὴν Αἴγυπτον ἅπασαν κατεπόντισε; τίς τὰς ἐξακοσίας χιλιάδας ἐπὶ τῆς ἐρήμου κατανόλησε; τίς τὴν συναγωγὴν ^m Ἀβειρῶν κατέφλεξε; τίς ⁿ τοῖς C περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν ἀνοῖξαι τῇ γῇ τὸ στόμα, καὶ καταπιεῖν ἐκέλευσε; τίς τὰς ἐβδομήκοντα χιλιάδας ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ κατήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ; Εἵπω καὶ τοὺς κατ' ἰδίαν κολασθέντας; τὸν διηκεῖ παραδοθέντα τιμωρίᾳ Κάιν; τὸν καταλευσθέντα μετὰ τοῦ γένους παντός ^o Χαρμί; P τὸν ὑπὲρ συλλογῆς ξύλων τὸ αὐτὸ τοῦτο παθόντα ἐν σαββάτῳ; τοὺς τεσσαράκοντα ^q παῖδας P τοὺς ὑπὸ τῶν θηρίων ἐκείνων δαπανηθέντας, καὶ μηδὲ ἀπὸ τῆς ἡλικίας τυχόντας συγγνώμης; Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν χάριν ^r τὰ αὐτὰ ἰδεῖν ἐθέλεις, ἐνόησον ^v πόσα D

17 Marc. ix. 44.

^δ διαβόλῳ] + καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ Edd. Haec om. A.B.D.E.F.I. ^o παραδοθήσεται pro παραδίδοται omnes. ^r αὐτῶν om. A.E.F.H.I. ^ε εἴρηκεν] + ὁ Χριστός Edd. repugnantibus libris. ^h μελλόντων] + κολάσεων Edd. sine monito. κολάσεων deest in omnibus. ^q παῖδας] + ἐπὶ τοῦ Νῶε Sav. Mor. Ben. reclamantibus libris. Etiam ἅπασαν om. C. ^k ἐπαφῆκεν A. ⁱ Αἴγυπτίαν A.F.H. ^m Ἀβειρῶν F.H. ⁿ τοῖς τοὺς C.H. Mox τὴν γῆν I. ^o Χαρμί A.F. Χαρμὴν D.E. et in marg. H. Ἀχάρ H. Ἀχάρ τὸν τοῦ Χαρμί I. Editi omnes Χαρμὴν. P τὸν] καὶ τὸν I. Mox τὸ om. C. ^q παῖδας] + καὶ δύο ἐπὶ Ἑλισσαίου Sav. Mor. Ben. reclamantibus libris. ^r τοὺς om. C. Statim ἀπὸ pro ὑπὸ A.F.H. ^s τὰ om. I. τὰ αὐτὰ ταῦτα Edd. ταῦτα om. A.B.E.F.H.I. αὐτὰ om. C. ^t ἐθέλεις A.B.C. ^v ὅσα B.C.D. οἱ ante Ἰουδαίους om. B.

ἐπαθον οἱ Ἰουδαῖοι, πῶς *τὰ τέκνα κατέφαγον αἱ γυναῖκες, αἱ (205)
 μὲν ὀπτῶσαι, αἱ δὲ ἄλλως δαπανῶσαι· πῶς λιμῷ παραδοθέντες
 ἀνηκέστῳ καὶ πολέμοις ποικίλοις καὶ χαλεποῖς, πύσας τὰς
 ἔμπροσθεν τραγηδίας ἀπέκρινψαν τῇ τῶν οἰκείων ὑπερβολῇ
 συμφορῶν. Ὅτι γὰρ ὁ Χριστὸς *αὐτοῖς ταῦτα εἰργάσατο,
 ἄκουσον αὐτοῦ· τοῦτο προλέγοντος καὶ διὰ παραβολῶν, καὶ
 σαφῶς καὶ διαρρήδην διὰ παραβολῶν, ὡς ὅταν λέγῃ. ¹⁸ «Τοὺς
 δὲ μὴ βουληθέντας με βασιλεῦσαι ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατισφά-
 ξατε» καὶ διὰ τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ διὰ τοῦ γάμου· *σαφῶς δὲ,
 Εἰς ὅταν ἀπειλῇ, ὅτι ¹⁹ «Πεσοῦνται ἐν στόματι *μαχαίρας, καὶ
 αἰχμαλωτισθήσονται εἰς τὰ ἔθνη, καὶ ἔσται συνοχὴ ἐπὶ γῆς
 ἐθνῶν, ἐν ἀπορίᾳ ἢ ἔχου θαλάσσης καὶ σάλου, ἀποψυχόντων
 ἀνθρώπων ἀπο φόβου» καὶ, ²⁰ «Ἔσται θλίψις τοιαύτη, οἷα
 οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἔτι ἔσται.» Καὶ ὁ Ἀνανίας δὲ καὶ ἡ
 Σάπφειρα ὑπὲρ κλοπῆς ὀλίγων ἀργυρίων ὅσῃν ἔδωκαν δίκην,
 ἅπαντες ἴστε. Τὰς δὲ καθημερινὰς συμφορὰς οὐχ ὥρᾱς; ἢ
 οὐδὲ ταῦτα γεγένηται; Οὐχ ὥρᾱς καὶ τὴν τοὺς λιμῷ τηκομένους;
 τοὺς βελέφαντι καὶ λῶβῃ σώματος κατεχομένους; τοῖς πένι
 708 διηνεκέι συζῶντας; τοὺς μυρία ἀνήκεστα πύσχοντας; Πῶς οὖν
 ἂν ἔχοι λόγον τοὺς μὲν κολάζεσθαι, τοὺς δὲ μὴ κολάζεσθαι;
 Εἰ γὰρ μὴ ἄδικος ὁ θεός, ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἄδικος, πάντως καὶ σὺ
 δώσεις δίκην ἀμαρτάνων· εἰ δὲ, ἐπειδὴ φιλόανθρωπός ἐστιν, οὐ
 κολάζει, οὐδὲ τούτους ἔδει κολασθῆναι. Νυνὶ δὲ διὰ ταῦτα
 ἡμῶν τὰ ῥήματα πολλοὺς καὶ ἐνταῦθα κολάζει ὁ θεός, ἵνα ὦσαν
 τοῖς ῥήμασι μὴ ἰπιστεύσητε τῆς ἀπειλῆς, κἄν τοῖς πράγμασι
 πιστεύσητε τῆς τιμωρίας· καὶ ἐπειδὴ τὰ παλαιὰ οὐχ οὕτως
 ἡμᾶς φοβεῖ, τοῖς ἐφ' ἐκάστης γενεᾶς συμβαίνουσι τοὺς κατὰ
 Βκαίρον διορθοῦνται ῥαθυμουῖντας. Καὶ ὁ τίνας ἕνεκεν οὐ πάντας
 ἐνταῦθα κολάζει, φησί; ²¹ Δι' οὖν τοῖς ἄλλοις προθεσμίαν
 μετανοίας. Τίνας οὖν ἕνεκεν οὐ πάντας ἐκεῖ τιμωρεῖται; ἵνα
 μὴ πολλοὶ *διαπιστῶσιν αὐτοῦ τῇ προνοίᾳ. Πύσοι λησται
 οἱ μὲν εὔλωσαν, οἱ δὲ ἀπῆλθον μὴ δόντες δίκην; ποῦ τοίνυν ἡ

¹⁸ Luc. xix. 27.¹⁹ Ibid. xxi. 24, 25, 26.²⁰ Matth. xxiv. 21.

* τὰ ἴδια τέκνα Edd. ἴδια om. A.B.C.D.E.H.I. * αὐτοῖς προ αὐτοῦς
 A.D.E.F.H.I. αὐτοῖς om. C. γ ταῦτα E. τοῦτο om. C. * σαφῶς δὲ]
 + καὶ διαρρήδην Sav. Mor. Ben. invitis libris. ^a ῥομφαίας C. ^b ἔχου
 pro ἡχούσης A.C.D.E.H.I. ^c καὶ ἀποψ. F.H.I. Mox καὶ ἀπὸ φόβου A.
^d οὐ pro οὐδέποτε A. Statim γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς Sav. cet. ἀπ' ἀρχῆς om. B.
 C.D.E.H.I. ^e μὴ] οὐ μὴ I. ^f δίκην ἔδωκαν inverso ord. C.D. ^g ἐλε-
 φαντία C. ^h ἡμῶν pro ἡμῶν omnes. ⁱ πιστεύητε A.D.E. ^k ἡμᾶς pro
 ἡμᾶς A.E.F.H.I. ^l τίνας] + οὖν E. ^m διδοῖς] Sic A.B.C.D.E.F.H. et
 Veron. ἵνα δὲ Sav. Mor. Ben. ⁿ οὖν om. B. ^o διαπιστῶσιν A.C.D.E.I.
 διαπιστούσιν F.H. διαπιστῶσιν Edd.

φιλανθρωπία τοῦ Ὑθεοῦ; Ἐμὸν γὰρ ἔστι λοιπὸν ἐρίσθαι σέ.
 Εἰ μὲν γὰρ μὴ οὖς ὅλως ἐτιμωρεῖτο, εἶχες ἐπὶ τοῦτο καταφυ-
 γεῖν ὅταν δὲ οἱ μὲν ὀδῶσι δίκην, οἱ δὲ μὴ ὀδῶσι χεῖρον
 ἁμαρτόντες, πῶς ἂν ἔχοι λόγον τῶν αὐτῶν πλημμελημάτων μὴ
 τὰς αὐτὰς εἶναι δίκας; πῶς δὲ οὐκ ἂν ὀδῶσι ἀδικεῖσθαι οἱ
 κολιυσθέντες; Ἰσὺς οὖν ἔνεκεν οὐ πάντες ἐνταῦθα κολάζονται;
 Ἄκουσον αὐτοῦ σοι περὶ τούτων ἀπολογουμένου. Ἐπειδὴ
 γὰρ τινες πύργου κατενεχθέντος ἀπέθανον, τοῖς ὑπὲρ τούτων
 διαποροῦσι λέγει ²¹ “Δοκιῦτε, ὅτι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ
 πάντας ὤϊσαν; Οὐχί, λέγω ὑμῖν ἄλλ’, ἐν μὴ μετανοήσητε,
 καὶ ὑμεῖς πάντες ὡσαύτως ἀπολείσθε” παραινὼν ἡμῖν μὴ
 θυρεῖν, ὅταν, ἐτέρων ὀντων δίκην, ἡμεῖς πολλὰ πλημμελή-
 σαιτες μὴ ὀφείμην. Ἄν γὰρ μὴ μεταβαλλόμεθα, δάσομεν
 πάντως. Καὶ πῶς, φησὶν, ἀθάνατα κολαζόμεθα, ἐνταῦθα ἐν
 βραχεὶ χρόνῳ ἁμαρτόντες; Ἡὼς ἄνθρωπος ἐν βραχείᾳ καιροῦ
 ῥοπή ἕνα φόνον ποιῶν, διηνεκῶς τῇ τῶν μετᾴλλων καταδικά-
 ζεται ταλαιπωρία; Ἄλλ’ ὁ θεὸς οὐ ποιεῖ ταῦτα, φησί. Πῶς
 οὖν τριάντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἐν τῇ τοσαύτῃ κολάσει τὸν παρά-
 λυτον κατεῖχεν; Ὅτι γὰρ δι’ ἁμαρτήματα αὐτὸν ἐκόλαζεν,
 ἄκουσον τί φησιν ²² “Ἰδε, ὑγίης γέγονας” μὴκέτι ἁμάρτανε.”
 Ἄλλ’ ὅμως ἔλαβε λύσιν, φησὶν. Ἄλλ’ οὐ τὰ ἐκεῖ τοιαῦτα
 ὅτι γὰρ ἐκεῖνα λύσιν οὐχ ἔξει ποτὲ, ἀκουσον αὐτοῦ λέγοντος ^Ε
²³ “Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσεται, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται”
 καὶ, “Πορεύονται οὗτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὗτοι εἰς κόλασιν
 αἰώνιον.” Εἰ τοίνυν ἡ ζωὴ αἰώνιος, καὶ ἡ κόλασις αἰώνιος.

²¹ Luc. xiii. 4, 5.²² Joan. v. 14.²³ Marc. ix. 44. Matth. xxv. 46.

Ὑθεοῦ] + καὶ ἡ δικαιοκρισία Sav. Mor. Ben. Haec om. A.B.C.D.E.H.I. Veron.

⁹ ἔστι λοιπὸν pro λοιπὸν ἔστι D.E.H.I. ⁷ διδῶσι bis A.F.H.I.

⁸ ὀδῶσι] + καὶ ταῦτα Sav. Mor. Ben. invitis libris. Statim χεῖρον ἁμαρτόντες C.

¹ ὀδῶσιν D.H.I. ὀδῶσιν A.B.E. Veron. ὀδῶσιν Sav. cet. ⁹ οἱ] μὴ C.

¹⁰ σοι τοῦ Χριστοῦ D.E. τοῦ Χριστοῦ σοι Sav. Mor. Ben. τοῦ Χριστοῦ om. A.B.C.F.H.I. Veron. ¹¹ τοῖς—διαποροῦσι λέγει] Sic A.D.E. F.H.I. ἄλλ’—τοῖς διαποροῦσι (ἀποροῦσι C.) Edd.

¹² εἰσιν B.C.F.H.I. Veron. ¹³ καὶ ὑμεῖς om. A.C.F.H.I. Statim πάντως C. ¹⁴ μεταβαλλόμεθα H.

¹⁵ ἐν β. χ.] βραχὺν χρόνον Sav. Mor. Ben. repugnantibus libris. Statim ἁμαρτόντες C. ἁμαρτάντες E.

¹⁶ πῶς] + ἐνταῦθα Sav. Mor. Ben. invitis libris. ¹⁷ ποιῶν B.C.D.E.F.H.I. Veron. πεποικῶς ediderunt Sav. cet.

¹⁸ διηνεκῶς—ταλαιπωρία] διηνεκῶς τιμωρία κολάζεται I. μελλόντων pro μετᾴλλων C. ¹⁹ κολάζεται A.F.H. Statim ταλαιπωρία A.B.D.E.F.H. τιμωρία Edd.

²⁰ ἔτη om. I. Statim τοιαύτη id. ²¹ δι’ ἁμαρτίαν C. Mox ἄκουε idem. ²² ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται Sav. Mor. Ben. Haec ἵνα μὴ—γένηται desunt in A.B.C.D.E.H.I. Veron.

²³ λύσιν] λῆξιν Sav. Mor. repugnantibus libris. λύσιν revocavit Montef. οὐχ ἔξει λύσιν ποτὲ C. ²⁴ πῦρ] + αὐτῶν C. Statim οὐ σβέννεται A.F.H.I. ²⁵ ἡ om. F.H. ²⁶ αἰώνιος] + τί φαῖς ἂν ἕτερον, ὁ ἀντιλέγων μοι; I.

Οὐχ ὁρᾷς πόσα ἠπειλήσεν Ἰουδαίοις; ὁ ἄρα οὖν ἐξέβη τὰ ἀπειληθέντα, ἢ λόγος ἦν τὰ εἰρημένα; ²⁴ "Οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον" ἄρα οὖν ἔμεινε; Τί δέ, ἴδτε εἶπεν, "Ἔσται θλίψις οἷα οὐ γέγονεν;" ἄρα οὐκ ἐγένετο; Ἀνάγνωθι τὴν ἱστορίαν ἡ τὴν Ἰωσήπου, καὶ οὐδὲ ἀναπνεῦσαι δυνήσῃ, μόνον 709 ἀκούων ἡ ἄπερ ἔπαθον ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκεῖνοι.

Ταῦτα λέγω, οὐχ ἵνα λυπήσω, ἀλλ' ἵνα ἀσφαλίσωμαι, καὶ μὴ ψυχαγωγήσας ὑμᾶς περιττὰ, παρασκευάσω χαλεπώτερα ὑπομῖναι. Διὰ τί γάρ, εἰπέ μοι, οὐκ ἀξιοῖς κολάζεσθαι ἀμαρτάνων; Οὐχὶ προεῖπέ σοι ἅπαντα; οὐχὶ ἠπειλήσεν; οὐχὶ (206) ἔβόηθησεν; οὐχὶ μυρία εἰργάσατο ὑπὲρ ὧ τῆς σωτηρίας τῆς σῆς; οὐχὶ λουτρον παλιγγενεσίας ἐδώρησατο, καὶ τὰ πρότερα ἅπαντα ἀφῆκεν; οὐχὶ μετὰ τὴν ἄφεσιν ταύτην καὶ τὸ λουτρον, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἑκάλιν βοήθειαν ἀμαρτάνοντί σοι δέδωκεν; οὐχὶ εὐκολον ἐποίησέ σοι τὴν ὁδὸν καὶ μετὰ ταῦτα Β τῆς τῶν ἀμαρτημάτων ἀφέσεως; Ἀκούε ἡ γοῦν οἷα ἐπέταξεν. ²⁵ "Ἄν ἀφῆς τῷ πλησίον, ἀφήμί σοι καγὼ," φησί. Ποίαν τοῦτο δυσκολίαν ἔχει; "Ἐὰν κρίνητε ὀρφανῶ, καὶ δικαιώσῃτε χήραν, δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, φησί, καὶ ἐὰν ὦσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικῶν, ὡς χιόνα λευκανῶ." Ποῖον τοῦτο ἔχει μόχθον; "Λέγε σὺ τὰς ἀμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς." Τίνα τοῦτο δυσκολίαν ἔχει; "Ἐὰς ἀμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι." Ποίος τοῦτο ἴδρως; Εἶπεν ὁ τελώνης, "Ἰάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ," καὶ κατῆλθε δεδικαιωμένος. Ποίος πόνος Σμικρῆσθαι τὸν τελώνην; Ἀλλ' οὐ βούλει πεισθῆναι οὐδὲ μετὰ τοσαῦτα, ὅτι κόλασις ἔστι καὶ τιμωρία; Οὐκοῦν οὐδὲ τὸν διάβολον εἶποις ἂν κολάζεσθαι. ²⁶ "Πορεύεσθε γάρ, φησιν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ." Εἰ γάρ ἡ μὴ γένενά ἐστιν, οὐδὲ ἐκεῖνος κολάζεται· εἰ δὲ ἐκεῖνος κολά-

²⁴ Matth. xxiv. 2, 21.

²⁵ Matth. vi. 14. Essai. i. 17, 18. xliii. 26. Dan. iv. 24.

Luc. xviii. 13.

²⁶ Matth. xxv. 41.

ο ἄρα] ὅρα A.F. Mox ἠπειλημένα F.I. ἡ λίθον pro λίθῳ omnes. ἡ ὅτε pro ὅταν A.B.D.F.H. ὅτε C. ὅτε om. E. ἡ οὐ γέγονεν C.I. ἡ τὴν pro τοῦ B.H. et ex corr. F. Statim Ἰωσήπου F.H. τὴν ἱστ. Ἰωσήπου C. τὴν Ἰωσήπου ἱστ. D.E. ἡ ἄπερ] οἷα C. ἡ ἐβόηθησεν A.D.E.F.I. ἐβόησεν B.C. ἐφοβήθησαν H. ἐφόβησεν Eccl. γρ. ἐβόηθησεν, ἀλλ. ἐπτόησεν Sav. marg. ὧ τῆς om. C. ἡ πάντα ἀφ. pro ἀφῆκε πάντα omnes. ἡ βοήθ. πάλιν inverso ord. A.F.H.I. Statim ἀμαρτάνοντι σοι ἔδωκεν C. ἡ σου A.F. H.I. ἡ οὖν E. ἡ ἐὰν (ἂν A.C.F.H.I.) κρίνητε ὁ, καὶ δικαιώσῃτε χ. δεῦτε] Sic nostri omnes. Edebatur κρίνατε ὁ, καὶ δικαιώσατε χ. καὶ δεῦτε. ὁ καὶ om. I. Statim διαλεχθῶμεν H.I. διαλεγχθῶμεν F. ἡ ἀνομίας C. ἡ τὰς] ὅτε τὰς I. Mox λυτρώσαι I. ἡ οὐδὲ pro καὶ omnes. ἡ ἔσται C. ἡ ἐν om. C. ἡ διαβόλῳ] + καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ Sav. Mor. Ben. repugnantibus libris. ἡ μὴ γ. ἐστιν] γ. μὴ ἐστιν A.F.H.I. ἡ οὕτε A.F.H.I.

ζεται, ^m ἔδηλον ὅτι καὶ ^a ἡμεῖς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς παρηκούσαμεν, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Πῶς ^o δὲ οὐ δέδοικας καὶ τολμηρὰ φθεγγόμενος; "Ὅταν γὰρ ^p λέγῃς, φιλάνθρωπος ^q ἔστι, καὶ οὐ κολάζει· ^r ἐὰν κολάσῃ, εὐρεθήσεται ^s καθ' ὑμᾶς οὐκέτι φιλάνθρωπος ὢν. Ὅρᾳς εἰς οἷα ῥήματα ὑμᾶς ὁ διάβολος ἄγει; Τί δέ; Οἱ τὰ ὄρη κατεκληφότες μοναχοὶ, καὶ μυρίαν ἄσκησιν ^D ἐπιδειξάμενοι, ἀστεφάνωτοι ἀπελεύσονται; Εἰ γὰρ οἱ πονηροὶ ^t μὴ κολάζονται, μηδὲ ἔστι μηδεὶς ἀντίδοσις, ἔρεῖ τις ἕτερος ἴσως, ὅτι οὐδὲ οἱ ἀγαθοὶ στεφανοῦνται. ^v Ναί, φησί· τούτο γὰρ θεῷ πρόπον, βασιλείαν εἶναι μόνον, ^w καὶ μὴ γένναν. Οὐκοῦν ὁ πόρνος καὶ ὁ μοιχὸς, καὶ ὁ μυρία κακὰ ἐργασάμενος, τῶν αὐτῶν ἀπολαύσεται τῷ σωφροσύνην καὶ ^x ἀγιοσύνην ἐπιδειξάμενος, καὶ Παῦλος μετὰ Νέρωνος στήσεται, μᾶλλον δὲ ^y καὶ ὁ διάβολος μετὰ Παύλου. Εἰ γὰρ μὴ ἔστι γέννα, ἀνάστασις ^E δὲ ^z πάντων ἐστὶ, καὶ οἱ πονηροὶ ^a τῶν αὐτῶν τεύξονται. Καὶ τίς ἀν τούτο εἶποι καὶ τῶν σφόδρα ἐξεσθηκότων ἀνθρώπων; μᾶλλον δὲ τίς ^b τούτο ἀν εἶποι ^c δαιμόνων; Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνοι γένναν ὁμολογοῦσιν εἶναι· διὸ καὶ ἐβόων λέγοντες, ²⁷ "Ἐλθες ὡδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;" Πῶς οὖν οὐ δέδοικας καὶ φρίττεις, ^d καὶ τῶν δαιμόνων ὁμολογούντων, αὐτὸς ἀρνούμενος; πῶς δὲ οὐ συνορᾷς τὸν διδάσκαλον τῶν πονηρῶν τούτων δογμάτων; Ὁ γὰρ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπάτησας ἀνθρώπον, καὶ ^e προτάσει μεζόνων ἐλπίδων καὶ τῶν ἐν χερσὶν ἐκβαλὼν ἀγαθίων, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ νῦν ταῦτα ὑποβάλλων λέγειν ^f τε καὶ νοεῖν· καὶ διὰ τούτο ^g πείθει τινὰς ὑποπτεῖν μὴ εἶναι γένναν, ἵνα ^h ἐμβάλῃ εἰς ⁷¹⁰ γένναν· ὥσπερ οὖν ὁ θεὸς ἀπεναντίας ἀπειλεῖ γένναν, ⁱ καὶ ἠτοίμασε γένναν, ἵνα μαθὼν οὕτω βιώσῃς ὡς μὴ ἐμπεσεῖν εἰς

27 Matth. viii. 29.

^m ἔδηλον D.E. ^a ἡμεῖς· + [οἱ τὰ τούτου ἔργα ἐπιτελοῦντες κολασθησόμεθα] Sav. Mor. et remotis uncis Ben. Libri non accedunt. Sequentia καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς desunt in C. ^o δὲ et p. p. καὶ om. C. ^p λέγῃς· + ὅτι Sav. Mor. Ben. ὅτι om. B.C.D.E.F.I. ^q ἔστι· + θεὸς Sav. cet. θεός om. A.B.C.D. E.H.I. ^r ἐὰν· + δὲ C. ^s καθ' ὑμᾶς (ἡμᾶς I.) omnes. κατὰ σὲ Sav. cet. Mox ἂν om. C. ^t μὴ pro οὐ A.B.D.E.F.H.I. Mox μηδὲ (οὐδὲ D.) ἔστι μηδεὶς pro οὐδὲ ἔστιν οὐδεὶς omnes. ^v καὶ· οὐχὶ Sav. cet. repugnantibus libris. ^w καὶ om. C. ^x ἀγιοσύνην C. καὶ ἀγιοσύνην om. A. ^y καὶ om. C. ^z πάντων D.E.F.I. πάντως solus edidit Sav. Statim ἴσται C. ^a τῶν αὐτῶν ἀγαθίων τεύξονται τοῖς δικαίοις Sav. Mor. Ben. ἀγαθῶν om. A.B. C.D.E.H.I. τοῖς δικαίοις deest in omnibus. ^b τούτο (τούτ' I.) ἂν pro ἂν τούτο omnes. ^c δαιμόνων A. ^d καὶ om. C.D.E. Veron. τῶν om. A.F. H.I. ^e προτάσει C. ^f τε om. I. ^g ποιεῖ B.D.E. Veron. ^h βάλῃ I. ἐμβάλῃ C. Haec ἵνα ἐμβ. εἰς γ. om. H. ⁱ Verba καὶ ἠτοίμασε — εἰς γένναν om. I. Haec ἵνα μαθὼν — εἰς γένναν desunt in A.H.

γένναν. ^k Καίτοι εἰ γέννης οὐσης ὁ διάβολός ^l σε ταῦτα ἀναπείθει, πῶς ἂν μὴ οὖσαν ὠμολόγησαν οἱ διαίμονες, οἷς περισπούδαστόν ἐστι μηδὲν τοιοῦτον ^m ὑποπτεῖν ἡμᾶς, ἵνα τῇ ἀδείᾳ γενομένοι ῥαθυμότεροι, μετ' αὐτῶν εἰς τὸ πῦρ ἐκείνο ⁿ ἐμπέσωμεν; Πῶς οὖν ^o τότε, φησὶν, ὠμολόγουν; Τὴν ἀνάγκην οὐ φέροντες τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς. Ἄπερ οὖν ἐννοοῦντες B ἅπαντα, παυσθῶσαν καὶ ἑαυτοὺς καὶ ἑτέρους ἀπατῶντες οἱ P ταῦτα λέγοντες· ἐπεὶ καὶ τῶν ῥημάτων τούτων δώσουσι δίκην, τὰ φοβερά διασύροντες ἐκεῖνα, καὶ ^q πολλῶν τὸν τόνον τῶν σπουδαῖεν βουλομένων ἐκλύοντες, καὶ οὐδὲ τοὺς ^r βαρβάρους μιμούμενοι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ καίτοι πάντων ^s ὄντες ἄπειροι, ἀκούσαντες ὅτι ἡ πόλις καταστραφήσεται, οὐ μόνον οὐκ ^t ἠπίστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐστέναξαν, καὶ σάκκον περιεβάλοντο, καὶ συνεχύθησαν, καὶ οὐ πρότερον ἀπέστησαν ^u πάντα ποιῶντες, ἕως ^v ἂν ἔλυσαν τὴν ὀργήν· σὺ δὲ ὁ τοσαύτην λαβὼν πείραν πραγμάτων, ^x ῥημάτων, ἐξουθενεῖς τὰ εἰρημένα; Οὐκοῦν ἔσται C τὰ ἐναντία. Ὡς περ γὰρ ἐκεῖνοι φοβηθέντες τὰ ῥήματα, οὐχ ὑπέμειναν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τιμωρίαν· οὕτω καὶ σὺ τῆς ἀπὸ τῶν ῥημάτων καταφρονῶν ἀπειλῆς, τὴν ἀπὸ ^y τῶν πραγμάτων ὑποστήσῃ κόλασιν. Καὶ εἰ νῦν μῦθός σοι δοκεῖ ^z εἶναι τὰ ῥήματα, ἀλλ' οὐχ ὅταν σε τὰ πράγματα πείθῃ τότε. Οὐχ ὅρας καὶ ἐνταῦθα τί πεποιήκε; πῶς δύο ληστὰς λαβὼν οὐ τῶν (207) αὐτῶν ἠξίωσεν, ἀλλὰ τὸν μὲν εἰς βασιλείαν εἰσήγαγε, τὸν δὲ εἰς γέενναν ^a ἀπέπεμψε; Καὶ τί λέγω ληστὴν καὶ ἀνδροφόνον; D Οὐδὲ γὰρ τοῦ ἀποστόλου ἐφείσατο, ἐπειδὴ προδότης ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βρόχον ὁρῶν ^b ὁρμῶντα, καὶ ἀγχομένον καὶ μέσον ῥηγνύμενον· καὶ γὰρ ^c ἐλάκησε μέσος, καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἐξεχύθη πάντα· ^d ἀλλ' ὅμως ἅπαντα ταῦτα προειδὼς, εἶασε ^e πάντα αὐτὸν ταῦτα παθεῖν, ἀπὸ τῶν παρόντων ^f σε καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ πιστούμενος πάντων. Μὴ τοίνυν φενακίζετε ἑαυτοὺς

^k καίτοιγε C.D.^l σε om. H.^m μνημονεύειν C.ⁿ ἐκπίσωμεν H.^o τότε φησὶν προ φησὶ τότε A.B.D.E.F.I. φησὶ τοῦτο C.^p τὰ τοιαῦτα C.^q πολλῶν τῶν τόνον (φόβον pro τόνον A.F.H.I.) τῶν σπ. β.] Sic A.B.D.E.F.H.I.

πολλῶν τούτων ὄντων σπ. β. corrupte pro πολλῶν τῶν τόνον τῶν σπ. β. Veron.

Haec sic mutavit Sav. πολλοὺς τῶν ὄντων σπ. β. consentiente, ut videtur, C.

Hunc secutus est Montef. ^r βαρβάρους] + [Νουεῖτας] Sav. Mor. + Νουεῖ-

τας Ben. Νουεῖτας om. A.B.C.D.E.H.I.

^s ὄντες om. C.^t ἠπείδωσαν

A.F.H.I.

^u ἅπαντα A.H.I.^v ἂν om. A.F.H.I.^x ῥημάτων] διὰ

ῥημάτων (junct. cum ἐξουθενεῖς) Sav. Mor. Ben. διὰ om. A. B. D. E. F. H. I.

πείραν πραγμάτων λαβὼν, διὰ β. C.

^y τῶν accessit ex A.B.C.D.E.F.H.^z τὰ ῥήματα εἶναι (om. ἀλλ') inverso ord. A.F.H.I.^a ἐπεμψε A.C.F.H.I.^b ὁρμῶντα] + αὐτὸν Sav. cet. invitis libris. Etiam ὁρῶν om. C.^c ἐλάκισεν

B.C.D.

^d ἀλλ'] καὶ D.E.^e αὐτὸν πάντα inverso ord. C.D.^f σε om.

B. et corr. C. Statim καὶ τὰ ἐκείσε πιστ. C. πάντων om. C.D.

τῷ διαβόλῳ πειθόμενοι· ἐκείνου γὰρ ταῦτα τὰ νοήματα. Εἰ γὰρ καὶ δικασταὶ καὶ δεσπόται καὶ διδάσκαλοι καὶ βάρβαροι τοὺς μὲν ἀγαθοὺς τιμῶσι, τοὺς δὲ πονηροὺς κολάζουσι· πῶς ἂν ἔχοι λόγον παρὰ τῷ θεῷ τὰναντία γίνεσθαι, καὶ τῶν αὐτῶν Ε ἀξιούσθαι τὸν τε ἀγαθὸν ^hκαὶ τὸν οὐ τοιοῦτον; Πότε δὲ καὶ ⁱἀπαλλαγῇσονται τῆς κακίας; ^kὍποτε γὰρ νῦν προσδοκῶντες κόλασιν, καὶ μεταξὺ τοσούτων ὄντες φόβῳ ^lτῶν ἀπὸ τῶν δικαστῶν ^mκαὶ τῶν νόμων, ⁿοὐδὲ οὕτως ἀφίστανται τῆς πονηρίας· ὅταν ἀπελθόντες ἐκεῖ καὶ τὸν φόβον τοῦτον ἀπόθωνται, καὶ μὴ μόνον εἰς γέενναν ^oμὴ ἐμπέσωσιν, ῥὰλλὰ καὶ βασιλείας ἐπιτύχωσι, πότε πονηρενόμενοι στήσονται; Τοῦτο οὖν φιλανθρωπίας, εἰπέ μοι, τὸ τὴν πονηρίαν ^qἐπιτρίβειν, τὸ ^rτῇ κακίᾳ ἄθλον τιθέναι, τὸ τῶν αὐτῶν ἀξιῶν τὸν σῶφρονα καὶ τὸν ἀκόλαστον, τὸν πιστὸν καὶ τὸν ἀσεβῆ, τὸν Παῦλον καὶ τὸν ^γ11 διάβολον; Ἀλλὰ ^sγὰρ μέχρι τίνος καὶ ἡμεῖς ληροῦμεν; Διὸ παρακαλῶ, τῆς ματίας ἀπαλλαγέντες ταύτης, καὶ ὑμῶν αὐτῶν γενόμενοι, πείσατε τὴν ψυχὴν δεδοικέναι καὶ τρέμειν, ἵνα καὶ ^tτῆς μελλούσης ἀπαλλαγῇ γέννης, καὶ σωφρόνως τὸν ^uἐνταῦθα ζήσασα βίον, ^vκαὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχη, ^wὥν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, αἶμα τῷ ἀγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ.

B

¹Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ^aἐαυτοῦ· εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ ^bτι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.

ΠΡΟΤΕΡΟΝ ἐπιτιμῆσας τῷ κρίνοντι τὸν ἀδελφόν, καὶ ^cταύτῃ τῆς ἐπιπλήξεως αὐτὸν ἀποστήσας, τότε λοιπὸν καὶ περὶ

1 CAP. XIV. v. 14.

^ε τῷ om. A.E.F.I. Statim τὰ ἐναντία A.D.E.H.I. ^h καὶ τὸν] τὸν τε C. ⁱ ἀπαλλαγῇσονται] Sic libri omnes. ἀπαλλαγῇ ἔσται Edd. ^k οἱ τε γὰρ C. οἱ τε γὰρ om. F.H.I. et a pr. man. A. εἰ γὰρ superscript. in A. οὔτε γὰρ C. ὅτε γὰρ ex corr. idem. ὅποτε γὰρ B.D.E. ^l τῶν om. B. Statim ἀπὸ τῶν δικαστηρίων C. ^m καὶ τῶν νόμων A.B.D.E.H.I. Veron. τῶν τῶν νόμων F. τῶν ἀπὸ τῶν νόμων ediderunt Sav. cet. ⁿ οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται B.D.E. οὐκ ἀφίστανται A. καὶ οὐκ ἀφιστάμενοι Edd. ^o μὴ ἐμπ.] Sic A.D.E.F.H. μὴ om. B.C.I. Veron. οὐκ ἐμπ. Sav. cet. Statim πέσωσιν B. Veron. ^p ῥὰλλὰ om. C. Statim καὶ τῆς β. idem. ^q μὴ ἐπιτρίβειν B. ^r τὴν κακίαν H. ^s γὰρ accessit ex omnibus. ^t τῆς μ. ἀ. γέννης] τῆς γ. ἀπαλλαγῇ ἐκείνης I. ἀπαλαγήτε habet C. ^u ἐνταῦθα H. Statim ζήσαντες C. ζήσητε et ἐπιτύχητε I. ^v καὶ om. B.C.E. ^w Haec ὡν—ἐπιτυχεῖν assumpta ex A.B. C.D.E.F. HOM. XXVII. ^a αὐτοῦ D.E. Veron. ^b τι om. C. Mox ἐκεῖνο D. ^c ταύτης I. Veron. Mox ἀποστήσας C.

τοῦ δόγματος ἀποφαίνεται, καὶ μετὰ ἡσυχίας παιδεύει τον
 C ἀσθενέστερον, πολλὴν καὶ ἐνταῦθα τὴν πραότητα ἐπιδεικνύ-
 μενος. Οὐ γὰρ λέγει, ὅτι δίκην δώσει, οὐδὲ ἄλλο τι ὁ τῶν
 τοιούτων οὐδὲν, ἀλλὰ τὸν φόβον μόνον ἐκλείει τοῦ πράγματος,
 ὥστε αὐτὸν εὐκολώτερον πεισθῆναι τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις,
 καὶ φησιν· "Οἶδα καὶ πέπεισμαι." *Εἶτα, ἵνα μὴ λέγῃ τις
 τῶν οὐ πιστῶν, καὶ τί πρὸς ἡμᾶς, εἰ σὺ πέπεισαι; οὐδὲ γὰρ
 ἀξιοπίστος εἰ ἂντικαταστήναι νόμῳ τοσοῦτω καὶ χρησμοῖς
 ἡνωθεν κατενεχθεῖσιν· Ἐπάγει, "ἐν κυρίῳ"· τουτέστιν, ἐκείθεν
 μαθὼν, ^hκαὶ παρ' αὐτοῦ πληροφορηθεῖς. Οὐκ ἄρα ἀνθρωπίνης
 διανοίας ἡ ψῆφος. Ἰτί τοίνυν πέπεισαι καὶ οἶδας; εἰπέ.

D "Οτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῦ." Τῇ φύσει, φησὶν, οὐδὲν
 ἀκάθαρτον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προαιρέσεως ἔγινεται τοῦ μετιόντος·
 ἐκείνῳ γοῦν ^mμόνῳ γίνεται, καὶ οὐχὶ πᾶσι. "Τῷ γὰρ λογι-
 ζομένῳ," φησὶ, κοινόν, ἐκείνῳ κοινόν." Τί οὖν οὐ διορθοῦσαι
 τὸν ἀδελφόν, ἵνα μὴ νομίζῃ ἀκάθαρτον; τί δὲ οὐκ ἀπάγεις τῆς
 τοιαύτης συνθηθείας καὶ ὑπολήψεως μετ' ἔξουσίας ἀπάσης, ἵνα μὴ
 ποιῇ αὐτὸ κοινόν; Φοβοῦμαι, φησὶ, μὴ λυπήσω αὐτόν. Διὸ
 ἐπήγαγεν· 2 "Εἰ ὃδὲ διὰ βρώμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται,
 E οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς." Εἶδες ὥπως τῶς αὐτὸν
 ἠκείωσατο, δείξας ὅτι τοσοῦτον αὐτοῦ ποιεῖται ἡ λόγον, ὥς
 ὑπὲρ τοῦ μὴ λυπῆσαι αὐτόν, μηδὲ ἐπιτάξαι τῶς τολμᾶν τὰ
 σφόδρα ἀναγκαῖα, ἀλλὰ τῇ συγχωρήσει μᾶλλον αὐτὸν ἐφέλκε-
 σθαι, καὶ τῇ ἀγάπῃ; Οὐδὲ γὰρ μετὰ ^aτὸ λύσαι τὸν φόβον
 ἔλκει καὶ βιάζεται, ἀλλ' ἀφίησιν αὐτὸν ἑαυτοῦ κύριον. Οὐ
 γὰρ ἐστὶν ἴσον βρώματος ἀπαγαγεῖν, καὶ λύπη περιβαλεῖν.
 Ὅρᾳς ^vπόσῃ σπουδῇ ποιεῖται τῆς ἀγάπης; Οἶδε γὰρ ὅτι
 πάντα αὕτη κατορθῶσαι δύναται. Διὸ καὶ μείζον ἐνταυθά τι
 παρ' αὐτῶν ἀπαιτεῖ. Οὐ γὰρ μόνον, φησὶν, αὐτοὺς ^wοὐ χρῆ
 712 πρὸς ^aἀνάγκην ἀπαγαγεῖν, ὡλλ' εἰ δεῖ καὶ συγκαταβαίνειν,
 μηδὲ τοῦτο ὀκνεῖν. Διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· "Μὴ τῷ βρώματί
 σου ἐκείνον ἀπόλλυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν." ^zἩ οὐδὲ

2 τ. 15.

^a τῶν τοιούτων] τοιούτων II. * εἶτα om. B. ^f ἀντικαταστήναι A.C.D.E.F.H.
 Cat. ἀντιστηναι I. Edebat ut ἀντικαταστήσαι. ^g ἐπήγαγεν A. ^h καὶ om.
 Veron. Sav. Mor. invitis Eris. ⁱ τί] εἰ B. ^k αὐτοῦ A.B.C.D.E.H.
 Veron. Ben. αὐτοῦ Sav. Mor. ^l γίνεται om. B. ^m μόνῳ γ. pro γ. μόνῳ
 A.B.D.E.F.H. Cat. μόνον γ. I. μόνον (om. γίνεται) C. ⁿ φησὶν] + εἶναι I.
^o δεῖ] γὰρ C. ^p ὥς B. ^q τὸν λόγον Edd. τὸν deest in omnibus. ^r ἐπι-
 τάξαι] + τι I. Statim τολμᾶν H. ^s τὸ] τοῦ C. Ita tacite Montef. ^t ἔλκει]
 + πάλιν C. ^v πόσῃ B.D.E. ^w οὐ om. C. ^x ἀνάγκην] + ὑμᾶς Edd.
 ὑμᾶς om. A.B.D.E.F.H.I. Cat. Statim ἀπαγαγεῖν A.H.I. Cat. ἀπάγειν F.
 ἐπάγειν B.D. ἀπαγίν Edd. ^y ἀλλ' εἰ τι δεῖ I. ^z ἡ οὐδὲ — τὸν ἀδελ-
 φόν] σὺ δὲ λυπεῖς σου τὸν ἀδ. C.

(208) ^a τοσούτου ἄξιον εἶναι ἡγῇ τὸν ἀδελφόν, ὥς μὴδὲ ἀποχῇ βρωμάτων ὠνήσασθαι αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν; Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς οὐδὲ δούλος γενέσθαι, οὐδὲ ἀποθανεῖν παρητήσατο δι' αὐτόν· σὺ δὲ οὐδὲ βρωμάτων καταφρονεῖς, ἵνα ^b αὐτὸν διασώσῃς; Καίτοιγε οὐ ^c πάντως ἅπαντας κερδαίνειν ἐμελλεν ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅμως ὑπὲρ ἁπάντων ἀπέθανε, τὸ ^d αὐτοῦ πληρῶν. Σὺ δὲ οἶδας ὅτι διὰ ^e βρῶμα ἀνατρέπεις αὐτὸν ἐν τοῖς μείζονσι, καὶ ἐτι φιλονεικεῖς; καὶ τὸν οὕτω περισπούδαστον τῷ Χριστῷ, οὕτως B εὐκαταφρόνητον εἶναι νομίζεις, καὶ ὃν ἐκεῖνος ἐφίλησεν, ἀτιμάξεις; Κάκεινος οὐχ ὑπὲρ ἀσθενούντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐχθροῦ ἀπέθανε· σὺ δὲ ^f οὐδὲ ὑπὲρ ἀσθενούντος ἀπέχη βρωμάτων; Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς καὶ τὸ μέγιστον ἐπεδείξατο, σὺ δὲ οὐδὲ τὸ ἔλαττον; ^g καίτοι ὁ μὲν δεσπότης, σὺ δὲ ἀδελφός. Ταῦτα δὲ ^h καὶ ἐκείνον ἱκανὰ ἐπιστῆναι τὰ ῥήματα· δείκνυσιν γὰρ αὐτὸν μικρόψυχον ὄντα, ⁱ καὶ μεγάλων ἀπολελανκότα πυρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ οὐδὲ μικρὰ ἀντιδίδόντα.

³ “Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρώσις καὶ πόσις.” Τὸ ἀγαθὸν ἐνταῦθα C ἢ ^k τὴν πίστιν φησὶν, ἢ τὴν μέλλουσαν ἐλπίδα τῶν ἐπάθλων, ἢ τὴν ἀπρητισμένην εὐσέβειαν. Οὐ γὰρ μόνον, φησὶ, τὸν ἀδελφὸν οὐκ ὠφελεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα, καὶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δωρεὰν βλασφημείσθαι ποιεῖς. “Ὅταν γὰρ μάχη, ὅταν φιλονεικῇς, ὅταν λυπῇς, ὅταν σχίζῃς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ λοιδορῇς τὸν ^l ἀδελφόν, καὶ ἀπεχθῶς ἔχῃς πρὸς αὐτόν, βλασφημοῦσιν αἱ ἔξωθεν ὥστε οὐ μόνον ^m οὐδὲν ἐντεῦθεν ⁿ κατορθοῦται, ἀλλὰ τοῖναντίον ἅπαν. Τὸ γὰρ ἀγαθὸν ὑμῶν ἡ ἀγάπη, ἡ φιλαδελφία, τὸ ἠνῶσθαι, τὸ συνδεδέσθαι, τὸ μετ' εἰρήνης, ^o τὸ μετ' ἐπιεικείας ζῆν. Εἴτα πάλιν ἐκλύων ^p αὐτοῦ D τὸν φόβον καὶ τὴν ἐκείνου φιλονεικίαν, φησὶν “Οὐ γάρ ^q ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρώσις καὶ πόσις.” Μὴ γὰρ ἀπὸ τούτων εὐδοκιμῆσαι ἔχομεν; “Ὅπερ ^r καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ⁴ “Οὔτε, ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν· οὔτε, ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστεροῦμεν.” Καὶ οὐδὲ κατασκευῆς δεῖται, ἀλλ' ἀρκεῖται τῇ ἀποφάσει. “Ο

3 v. 16, 17.

4 1 Cor. viii. 8.

^a τοσούτου Edd. et Cat. τούτου A.B.D.E.F. τούτο H. τούτον I. Μαχ εἶναι om. I. ^b αὐτόν] εὐ C. ^c πάντως ἅπαντας] Sic omnes. πάντας Edd. Statim κερδαίνειν (κερδανεῖν I.) ἐμελλεν pro ἐμελλε κερδανεῖν omnes. ^d αὐτοῦ pro αὐτοῦ A.B.D.E.H.I. ^e βρωμάτων C. ^f οὐδὲ pro οὐδ' A.B.C.D.E. ^g καίτοι pro καὶ A.B.D.E.F.H.I. ^h καὶ om. C. ⁱ καὶ μεγάλων] μεγάλοι C. ^k τὴν om. C. ^l ἀδελφόν] + σου C. ^m οὐδὲν ἐντεῦθεν om. H. ⁿ κατορθοῦται] ὀφελος C. Statim ἀλλὰ καὶ τοῖν. Edd. et Cat. καὶ ου. A.B. D.E.F.H.I. ^o τῷ καὶ C. ^p αὐτοῦ om. C. ^q ἐστιν om. F.H.I. et ante corr. A. ^r καὶ om. C.

δὲ λέγει, ^ε τοῦτό ἐστι· μὴ γὰρ, εἰς φάγης, τοῦτό σε εἰς βασι-
 λειαν εἰσάγει; Διὸ καὶ διασύρων αὐτοὺς, ὡς μέγα ἐπὶ τούτῳ
 φρονούντας, οὐχὶ βρῶσιν εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ πόσιν. Τίνα
 Εὐὸν ἐστὶ τὰ εἰσάγοντα; Δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ, ὁ
 ἐνάρετος βίος, ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν εἰρήνη, ^ω ἢ ἐναντιοῦται αὐτῇ
 ἡ φιλονεικία· ἡ ἐκ τῆς ὁμονοίας χαρὰ, ^z ἢ ἀναιρεῖ αὐτῇ ἡ
 ἐπίπληξις. Ταῦτα δὲ οὐχὶ θατέρῳ μόνον, ἡ ἀλλ' ἐκατέροις ἔλεγε·
 καὶ γὰρ πρὸς ἐκατέρους εἰρησθαι καιρὸν ^z εἶχεν. Εἴτα, ἐπειδὴ
 εἶπεν εἰρήνην καὶ χαρὰν, ἔστι δὲ εἰρήνη καὶ χαρὰ καὶ ἐπὶ πονη-
 ρῶν πραγμάτων, ἐπήγαγεν, “Ἐν πνεύματι ἀγίῳ.” ^α Ὡς ὁ γε
 ἀπολλύς τὸν ἀδελφὸν καὶ εἰρήνην ἀνέτρεψε, ^β καὶ τὴν χαρὰν
 713 ἠδίκησε, καὶ πλέον ἢ ὁ τὰ χρήματα ἀρπάζων· καὶ τὸ δὴ
 χεῖρον, ὅτι ^α ἄλλος ἔσωσε, καὶ σὺ ἀδικεῖς καὶ ἀπολλύεις. “Ὅταν
 οὖν ταῦτα μὲν μὴ ^δ εἰσάγῃ ἡ βρῶσις καὶ ἡ δοκοῦσα τελειότης,
 τὰ δὲ ἀνατρέποντα αὐτὰ εἰσάγῃ, πῶς ^ε οὐ χρὴ καταφρονεῖν τῶν
 μικρῶν, ὥστε τὰ μεγάλα ^ι πῆξαι; Εἴτα, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ κενο-
 δοξίας ἡρέμα τοῦτο ἐγένετο τὸ ἐπιτιμᾶν, ἐπάγει λέγων· ^ε “Ὁ
 γὰρ ἐν ^ε τοῖς δουλεύων τῷ Χριστῷ, εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ
 δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.” Οὐ γὰρ οὕτω σε θαυμάσονται τῆς
 Β τελειότητος, ὡς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας ^β πάντες. Τούτων
 μὲν γὰρ τοῦ καλοῦ πάντες ἀπολαύσονται, ἐκείνου δὲ οὐδὲ εἰς.
 6 “Ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς
 τῆς εἰς ἀλλήλους.” Τοῦτο πρὸς ἐκείνον, ἵνα εἰρηνεῖ· ^ι τοῦτο
 πρὸς τοῦτον, ἵνα μὴ ^κ καταλύῃ τὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ὅμως
 κοινὰ πάλιν ^ι ταῦτα ἀμφοτέρα πεποίηκεν εἰπὼν, “τῆς εἰς ἀλ-
 λήλους,” καὶ δείξας ὅτι χωρὶς εἰρήνης οὐκ εὐκολον οἰκοδομεῖν.
 7 “Μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ” τὴν
 σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ οὕτω καλῶν, καὶ ^μ πολλὴν ἐπιτείνων τὸν
 φόβον, καὶ δεικνύς ὅτι τούναντίον οὐ σπουδάζει ποιεῖ. Οὐ γὰρ
 C μόνον οὐκ οἰκοδομεῖς, φησὶν, ^ν ὁ νομίζεις, ἀλλὰ καὶ καταλύεις,

5 v. 18.

6 v. 19.

7 v. 20.

^ε τοῦτο A.B.C.E.F. Cat. τοιούτων Edd. ^ι εἰς τὴν B. C. ^ν θαρρούντας
 I. Statim οὐχὶ βρώμασιν εἶπε μ. δ. κ. πόμασιν C. ^ω ἢ ἐναν. αὐτῇ ἡ φ.] ἡ
 ἀφιλονεικία I. αὐτῇ om. C. ^z ἢν—ἐπίπληξις om. H. αὐτῇ om. I.
 ὦ ἀλλ' pro ἀλλὰ A.B.D.E. Cat. ἀλλ' ἐκατέρῳ C. ^z εἶσχε C. ^α ὥστε
 ὁ ἀπολλύς τὸν ἀδ. C. ^β Edebatur καὶ τὴν χαρὰν, καὶ ἠδίκησε πλέον κ. τ. ε.
 καὶ αὐτὴ ἠδίκησε om. B.C.D.E. Mox καὶ πλέον A.B.C.F.H.I. καὶ πολλῷ
 πλέον D.E. ^ε ἀλλοις F.H. ^δ εἰσάγει E. Mox ubi edebatur εἰσάγει,
 εἰσάγῃ dant A.B.C.D.F.I. ^ε οὐχὶ A.E. ^ι πῆξαι C. Haec ὥστε τὰ μ. πῆξαι
 desunt in A.E.H.I. ^ε τοῦτω C. ^β πάντες pro πάντες A.B.D.E.F.H.I.
^ι τοῦτο] ἐκείνο D.E. Statim πρὸς ἐκείνον I. ^κ καταλύει C. ^ι ταῦτα ἀμφ.
 pro ἀμφ. ταῦτα A.B.D.E.F.H. τὰ ἀμφ. ταῦτα I. ^μ πολλὴν accessit ex om-
 nibus. Mox τούν. σπουδάζει ποιεῖν C. ^ν ὅν A.B.D.E.F.H.I. invita Cat.

ο καὶ οἰκοδομὴν οὐκ ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ θεοῦ, ἢ καὶ οὐδὲ μεγάλου
 τινὸς ἔνεκεν, ἀλλὰ πράγματος εὐτελοῦς· “ἐνεκεν γὰρ βρώ-
 ματος,” ἡ φησὶν. Ἔπειτα, ἵνα μὴ αἱ τοσαῦται συγχωρήσεις
 βεβαιώσωσι τὸν ἀσθενέστερον ἐν τῇ πονηρᾷ ὑπολήψει, δογμα-
 τίζει πάλιν οὕτω λέγων· “Πάντα μὲν καθαρὰ· ἀλλὰ κακὸν
 τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίουσι” τῷ μετὰ συνει-
 δότος πονηροῦ. Ὡστε καὶ ἀναγκάσης, καὶ φάγη, τὸ ὄφελος
 (209) οὐδέν· οὐ γὰρ τὸ φαγεῖν ποιεῖ ἀκάθαρτον, ἀλλ’ ἡ γνώμη μεθ’
 ἧς ἐσθίει. Ἄν τοίνυν ἐκείνην μὴ διορθώσῃ, πάντα εἰκὴ πεποι-
 ηκας, καὶ μᾶλλον ἔβλαψας· οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ἁκάθαρτόν τι D
 νομίζειν, καὶ νομίζοντα ἁκάθαρτον ἀπογενέσθαι. Δύο τοίνυν
 ἐνταῦθα ἀμαρτάνεις, καὶ τὴν πρόληψιν ἐπιτείνων τῇ φιλο-
 νεκία, καὶ ἀκαθάρτου ποιῶν ἀπογενέσθαι. Ὡστε ἕως ἂν μὴ
 πείσης, ἢ μὴ ἀναγκάσης. 8 “Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ
 πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει ἢ σκανδα-
 λίζεται ἢ ἀσθενεῖ.” Πάλιν τὸ πλέον ἀπαιτεῖ, ὥστε μὴ μόνον
 μὴ ἀναγκάζειν, ἀλλὰ καὶ συγκαταβαίνειν αὐτῷ. Καὶ γὰρ καὶ
 αὐτὸς αὐτὸ ὅτι πολλοῦ ἐποίησεν ὥς ὅτε περιέτεμεν, ὥς ὅτε
 ἐξυρᾶτο, ὅτε ἔθνε τὴν Ἰουδαϊκὴν θυσίαν ἐκείνην. Καὶ οὐ λέγει
 αὐτῷ, ὅτι ποιήσον, ἀλλ’ ἐν τάξει γνώμης αὐτὸ τίθησιν, ἵνα μὴ E
 ἐκείνον πάλιν ῥαθυμότερον ποιήσῃ τὸν ἀσθενέστερον. Καὶ τί
 φησι; “Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέας.” Καὶ τί λέγω κρέας;
 Καὶ οἶνος ἦ, καὶ ἄλλ’ ὅτιοῦν τοιοῦτον σκανδαλίζον, ἀπέχου.
 Οὐδὲν γὰρ ἴσον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ τοῦτο δηλοῖ
 ὁ Χριστὸς, καὶ ἐξ οὐρανῶν παραγενόμενος, καὶ πάντα παθὼν
 δι’ ἡμᾶς, ἅπερ ἔπαθε. Σκόπει δέ μοι πῶς ἡ κακείνου καθικνεῖ-
 ται, λέγων· “προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ.” Μὴ
 γὰρ μοι λέγε, φησὶν, ὅτι ἀλόγως, ἀλλ’ ὅτι δύνασαι κατορ- 714
 θῶσαι. Καὶ γὰρ ἄρκουν ἔχει δικαίωμα εἰς τὸ βοηθεῖσθαι τὴν
 ἀσθενείαν ἐκεῖνος, καὶ σοὶ βλάβη οὐδεμία· οὐδὲ γὰρ ὑπόκρισις
 τὸ πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλ’ οἰκοδομὴ καὶ οἰκονομία. Ἄν μὲν γὰρ

8 v. 21.

ο καὶ τὴν I. Statim οὐκ ἀνθ. ἀλλὰ θεοῦ om. A.B.F.H.I. ἢ καὶ om. A.
 B.E.F.H. non Cat. Mux ἀλλὰ καὶ πρ. C. ἡ φησὶν om. A.F.H.I. ἔπειτα
 καὶ I. τῷ ἀνθρώπῳ om. D.E. καὶ καὶ C. ἢ ἀκ. τι (τι om. C.)
 νομίζειν omnes. νομίζειν ἀκ. τι Edd. ἁκάθαρτα I. ἀκάθαρτον εἶναι Edd.
 εἶναι deest in omnibus. τῇ φιλονεκία om. I. ἢ μὴ ἀναγκάσης om. B.
 πρ. ἢ σκ. πρὸ σκ. ἢ πρ. A.B.D.E.F.H.I. Mosq. αὐτὸ om. A.B.D.E.
 F.H.I. πολλοῦ] ἀλλοῦ A.H.I. Cat. ὥς ὅτε Edd. ὥς om. B.F.
 H.I. Cat. Mux ἔθνε A.B.D.E.H.I. ἔθνε Edd. et Cat. κρέας πρὸ κρέα
 bis A.B.D.E.F.H.I. Cat. καὶ τί λέγω—οἶνος ἦ] ἢ πιεῖν οἶνον ἢ C. ἄλλ’
 ὅτιοῦν] Sic C. ἄλλο ὅτιοῦν Edd. et Cat. ἄλλο τι A.B.D.E.F.H.I. καὶ
 accessit ex A.B.C.D.F.H.I. Statim ἐξ οὐρανοῦ H. κακείνου per crasin
 A.B.C.D.E.H.I. Cat. Statim καθίκετο C.

ἀναγκάσης, καὶ καταλύεται, καὶ σοῦ καταγνώσεται, καὶ μᾶλλον οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ μὴ ἐσθίειν· εἰς δὲ συγκαταβῆς, τέως ¹σε ἀγαπήσει, καὶ οὐχ ἔξει ^κσε ἐν ὑποψίᾳ διδάσκοντα, καὶ λήψῃ λοιπὸν ἔξουσίαν ¹ἀνεπαισθήτως σπείρειν ἐν αὐτῷ τὰ ὀρθὰ δόγματα. ^μἌν δὲ ἅπαξ σε μισήσῃ, καὶ τὴν εἰσοδὸν ἀπέφραξας ^πτῷ λόγῳ. Μὴ τοίνυν ἀνάγκαζε ἐκείνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέχου ^οδι' ἐκείνον, οὐχ ὡς ἀκαθάρτου ἀπεχόμενος, ἀλλ' **Β**ἐπειδὴ σκανδαλίζεται ἐκείνος, καὶ μᾶλλον σε ἀγαπήσει. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ῥέκελευσεν εἰπὼν, “Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν ἱκρέας” οὐκ ἐπειδὴ ἀκάθαρτον, ἀλλ' ἐπειδὴ σκανδαλίζεται καὶ ἀσθενεῖ ὁ ^ρἀδελφός.

⁹ “Σὺ πίστιν ἔχεις; Κατὰ ^σσεαυτὸν ἔχε.” Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ ἡρέμα καὶ εἰς κενοδοξίαν αἰνίττεσθαι τὸν ^ιτελειότερον. ^οΟ δὲ λέγει, “τοῦτό ἐστι· θέλεις ^μμοι δεῖξαι, ὅτι τέλειος εἶ καὶ ἀπηρτισμένος; Μὴ ^λἐμοὶ δείκνυς, ἀλλ' ἀρκείτω Ἰσοι τὸ συνειδός. ²Πίστιν δὲ ἐνταῦθα οὐ ^ττὴν περὶ δογμάτων, ἀλλὰ **Γ**τὴν περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως λέγει. Περὶ γὰρ ἐκείνης φησί· ¹⁰ “Στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν” καὶ, “^οὅς ^δἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ ἐγώ.” Ἐκείνη μὲν γὰρ μὴ ὁμολογουμένη καταστρέφει, αὕτη δὲ ὁμολογουμένη ^εἀκαίρως. “Μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ^φᾧ δοκιμάζει.” Πάλιν τὸν ἀσθενέστερον πλήττει, καὶ ^εδίδωσι τούτῳ ἀκούοντα στέφανον ^ιτὸν τοῦ συνειδότης. Κἂν γὰρ ἄνθρωπος μὴ ^βεἶδῃ, ἀρκεῖς ^ησὺ σαυτῷ εἰς τὸ γενέσθαι μακάριος. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, καθ' ἑαυτὸν ἐχέτω, ἵνα μὴ ^ινομίῃ μικρὸν **Δ**τὸ δικαστήριον τοῦτο, λέγει, τῆς οἰκουμένης σοι τοῦτο βέλτιον. Κἂν πάντες σου ^κκατηγορῶσι, σὺ δὲ σαυτὸν μὴ κατακρίνης, μηδὲ τὸ συνειδὸς ἐπιλάβηται, μακάριος εἶ. Οὐχ ἀπλῶς δὲ περὶ πάντων λέγων τοῦτο τέθεικεν. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ μὴ κατακρίνοντες ἑαυτοὺς, καὶ σφόδρα πλημμελοῦντες· οἱ πάντων

9 v. 22.

10 Rom. x. 10. Luc. ix. 26.

¹ σε ἀγαπήσει om. C. ^κ σε om. C. ¹ ἀνεπαισθήτως A.H. Cat. ἀνασχόντως I. ^μ ἂν B.E.I. Statim ἅπαξ πρὸ καθάπαξ A.B.E.H.I. Cat. ^π τῷ λόγῳ τῶν λογισμῶν C. ^ο δι' καὶ C. Mox ἀπεχόμενος idem. ^ρ ἐκέλευσεν om. I. ^σ κρέας πρὸ κρέα A.B.D.E.F.H.I. ^τ ἀδελφός + σον C. ^ι σεαυτὸν πρὸ σαυτὸν A.B.D.E.H.I. Veron. ^ι τελειώτερον I. ^ι τοῦτό ἐστιν A.B.C.E. τοῦτ' ἐστιν D.F.H.I. τοιοῦτόν ἐστι Edd. et Cat. ^μ μοι] σὺ B. μοι om. Cat. ^λ ἐμοὶ A.D.E.F.H. ἐμοὶ habet Cat. ^τ σου D. Veron. ἀλλ' ὀρεῖ τὸ συνειδὸς C. ² πίστιν δὲ ἐνταῦθα] Sic Edd. et Cat. ἐνταῦθα δὲ πίστω A.B.D.E.F.H.I. ^τ τὴν om. C.H. Statim περὶ τῶν δογμάτων I. Mox τὴν περὶ om. H. ^δ ἂν πρὸ δ' ἂν A.B.E.F.H.I. Cat. δε ἀρνήσεται C. ^ο ἀκαίρως A.B.D.E.F.H.I. Cat. ^φ ᾧ] οἷς C. ^ε δίδωσι omnes. δείκνυσι Edd. ^ι τὸν om. H. ^η εἶδῃ H.I. ^η σὺ σαυτῷ] ἑαυτῷ C. Statim εἰς τὸ om. I. ^ι νομίῃ C. Statim τὸ om. I. τοῦτο om. C. ^κ κατηγορήσωσι C.H.

εἰσὶν ἀθλιώτεροι· ἀλλὰ τέως τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἔχεται.
 11 “Ο¹ δὲ διακρινόμενος, εἰς φάγῃ, κατακέκριται.” Πάλιν
 παρακαλῶν αὐτὸν φείσασθαι τοῦ ^mἀσθενεστέρου, τοῦτο φησι.
 Τί γὰρ ὄφελος, εἰς φάγῃ διακρινόμενος, καὶ ²κατακρίνη ἑαυ-
 τόν; Ἐγὼ γὰρ ἐκείνον ἀποδέχομαι τὸν καὶ ἐσθίοντα καὶ μὴ
 μετὰ ἀμφιβολίας. ³Ὅρῃς πῶς αὐτὸν ἐνάγει οὐκ εἰς τὸ φαγεῖν Ε
 μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ καθαρῶ συνειδῶτι φαγεῖν; Εἰτά φησι
 καὶ τὴν αἰτίαν, δι’ ἣν κατακέκριται, ἐπάγων καὶ λέγων, “Ὅτι
 οὐκ ἐκ πίστεως” οὐκ ἐπειδὴ ἀκάθαρτον, ἀλλ’ ⁴ῥεπειδὴ οὐκ ἐ
 (210) πίστεως· οὐ γὰρ ἐπίστευσεν ὅτι καθαρὸν ἐστίν, ἀλλ’ ὡς ἀκί-
 θάρτων ἦψατο. Διὰ δὲ τούτων δεικνυσιν αὐτοῖς καὶ τὴν βλά-
 βην ὅσῃν ἑργάζονται, ἀναγκάζοντες καὶ ⁵μὴ πείθοντες ἀπτε-
 σθαι τῶν τέως δοκούντων αὐτοῖς ἀκαθάρτων εἶναι, ἵνα ⁶κἂν διὰ
 τοῦτο ἀπόσχωνται τοῦ ἐπιπλήττειν. “Πάν δὲ ⁷οὐκ ἐκ πί- 715
 στεως, ἁμαρτία.” Ὅταν γὰρ μὴ ⁸ῥαρη, φησί, μηδὲ πιστεῖν
 ὅτι καθαρὸν, πῶς οὐχ ἡμαρτε; Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῆς
 προκειμένης ὑποθέσεως εἰρηται τῷ Παύλῳ, οὐ περὶ πάντων.
 Καὶ σκόπει πόσῃν ποιῶται ⁹τοῦ μὴ σκανδαλίζειν πρόνοιαν.
 Καὶ γὰρ ἀνωτέρω ἔλεγεν· “Εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου
 λυπείται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς.” Εἰ ¹⁰δὲ λυπεῖν
 οὐ δεῖ, πόσῳ μᾶλλον σκανδαλίζειν οὐ δεῖ. Καὶ πάλιν, “Μὴ
 ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ.” Εἰ γὰρ ἐκκλη- B
 σίαν ¹¹κατασκάψαι χαλεπὸν καὶ ἀνόσιον, ¹²πολλῶ μᾶλλον ναὸν
 πνευματικόν· καὶ γὰρ ἄνθρωπος ¹³σεμνότερον ἐκκλησίας. Οὐ
 γὰρ διὰ τοὺς τοίχους ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν, ἀλλὰ διὰ τοὺς
 ναοὺς τούτους.

^b Πάντοθεν τοίνυν ^cτὰ καθ’ ἑαυτοὺς περισκοπῶμεν, καὶ μηδὲ
 μικρὰν μηδενὶ παρέχωμεν λαβὴν. Καὶ γὰρ στάδιον ὁ παρὼν
 βίος, καὶ μυρίους πάντοθεν ὀφθαλμοὺς ἔχειν δεῖ, ^dμηδὲ νομίζειν
 ἀρκεῖν εἰς ἀπολογίαν τὴν ἄνοιαν. Ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ ἀγνοίας C

11 v. 23.

¹ δὲ pro γὰρ omnes. ^m ἀσθενεῖς C. ⁿ κατακρίνη ἑαυτὸν B.C.D.E.F.
 Cat. κατακρίνει αὐτὸν A.H. κατακρίνεις αὐτὸν I. κατακρίνῃ ἑαυτὸν Edd.
² ὄρῃς pro ὅρα A.B.D.E.F.I. Cat. ³ ῥεπειδὴ pro ὅτι omnes. ⁴ ἑργάζονται
 E. ⁵ μὴ om. C.F. ⁶ κἂν καὶ C. Statim διὰ τούτου I. διὰ τούτων A.E.H.
⁷ ἁμαρτία]+ἐστίν C. ⁸ ῥαρησῃ et πιστεῖσῃ C. ⁹ τοῦ] περὶ τοῦ C.
¹⁰ δε]+καὶ I. Μοχ πόσῳ pro πολλῶ A.B.F.H.I. ¹¹ καταστρέφαι C.
¹² πόσῳ A.D.E. ¹³ σεμνότερον ἐκκλησίας pro ἐκκλησίας σεμνότερον A.B.D.
 E.F.H.I. ἐκκλησίας σεμνότερος C. ^b ΗΘΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ δεῖν ὀρθῶς
 βιοῦν, καὶ προσέχειν ἀκρεβῶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καὶ μὴ νομίζειν ἀρκεῖν εἰς ἀπο-
 λογίαν τὴν ἄνοιαν, καὶ ποία βλάπτει ἄνοια, καὶ ποία οὐ· καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς
 ἀπλότης βλάπτει καὶ ἀφέλεια πρὸς τὸ γνῶναι τὴν ἀλήθειαν· καὶ τοῦτο δεικνύται
 ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Μελχισεδέκ. Veron. ^c τὰ] τὸ A.E. τὰ περὶ ἑαυτοὺς
 σκοπῶμεν I. ^d καὶ μηδὲ Edd. καὶ om. A.B.C.D.E.F.I.

δοῦναι δίκην, ὅταν ἡ ἀγνοία ὡς ἀσύγγνωστος ἢ· ἐπεὶ καὶ Ἰουδαῖοι ἠγνόησαν, ἡ ἀλλ' οὐ συγγνώμης ἀξία ἠγνόησαν· καὶ Ἕλληνες ἠγνόησαν, ἀλλ' ἀπολογίαν οὐκ ἔχουσιν. Ὅταν ἔμην γὰρ ταῦτα ἀγνοῆς, ἃ μὴ δυνατόν εἰδέναι, οὐδὲν ἔγκλημα ὑποστήσῃ· ὅταν δὲ τὰ ράδια καὶ δυνατὰ γνωσθῇναι, τὴν ἐσχάτην δώσεις δίκην. Ἄλλως δὲ, ἂν μὴ σφόδρα ὦμεν ἀναπεπτωκότες, ἡ ἀλλὰ τὰ παρ' ἐαυτῶν συνεισενέγκωμεν ἅπαντα, καὶ ἐν τοῖς ἀγνοουμένοις χεῖρα ἡμῖν ὁ θεὸς ὀρέξῃ· ὁ καὶ Φιλιππησίους ἔλεγε Παῦλος· ¹² “Καὶ εἴ τι ἐτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.”

D Ὅταν δὲ μὴδὲ ὧν ἐσμεν κύριοι, βουλώμεθα ἀνέιναι, οὐδὲ ἐν ἐκείνῃς ἀπολαύσομεν συμμαχίας· ὁ καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων γέγονε. ¹³ “Διὰ τοῦτο γὰρ ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, φησὶν, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι.” Πῶς βλέποντες οὐκ ἔβλεπον; Ἐώρων δαίμονας ἐλαινόμενους, καὶ ἔλεγον ¹ ὅτι δαιμόνιον ἔχει· εἴρων νεκροὺς ἐγειρομένους, καὶ οὐ προσεκύνουν, ἡ ἀλλ' ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπεχείρουν. Ἄλλ' οὐχ ὁ Κορνήλιος τοιοῦτος. Διὰ τοι τοῦτο, ἐπειδὴ πάντα τὰ παρ' ἐαυτοῦ μετὰ σπουδῆς ἔπραττε, καὶ τὸ λείπον αὐτῷ προσέθηκεν ὁ θεός. Μὴ τοίνυν λέγε, πῶς

E τὸν δεῖνα ἄπλαστον ὄντα καὶ χρηστὸν περιεῖδεν ὁ θεός, ἡ Ἕλληνα ὄντα; Πρῶτον μὲν γὰρ, ἡ εἴ τις ἄπλαστος, οὐκ ἀνθρώποις δυνατόν εἰδέναι ὁσαφῶς, ἀλλὰ τῷ πλάσαντι κατὰ μόνας τὰς καρδίας· ἔπειτα κακεῖνό ἐστιν εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἐφρόντισε πολλὰκις, οὐδὲ ἐσπούδασε. Καὶ πῶς, φησὶν, ἡ δύνατο, σφόδρα ἄπλαστος ὧν; Οὐκοῦν τὸν ἀπλοῦν τοῦτον καὶ ἀφελῇ σκόπει μοι, καὶ καταμάνθανε ἐπὶ τῶν βιωτικῶν, καὶ ὄψει πολλὴν ἀκρίβειαν ἐπιδεικνύμενον, ἣν εἶγε ἐβούλετο καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἐπιδείκνυσθαι, οὐκ ἂν παρώφθη. Καὶ γὰρ ἡλίου ἡ φανότερα τὰ τῆς ἀληθείας· καὶ ὅπου περ ἂν ἀφίκεται τις, ραδίως ἐπιλήψεται τῆς ἐαυτοῦ σωτηρίας, εἶγε βουλευθεὶς προσ-
716 ἔχειν, καὶ μὴ πάρεργον τοῦτο ἡγεῖσθαι. Μὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ τὰ πράγματα συνεκλείσθη; μὴ γὰρ ἐν γωνίᾳ μικρῇ τῆς οἰκουμένης; Οὐκ ἤκουσας τοῦ προφήτου λέγοντος, ὅτι ¹⁴ “Πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου;” οὐχ ὅρας

¹² Philipp. iii. 15.¹³ Matth. xiii. 13.¹⁴ Jer. xxxi. 34.

* ἀσύγ. ἢ. ἀλλ' οὐ συγγνώμης ἀξία. ἠγνόησαν καὶ Ἕλληνες, ἀλλ' ἀπ. οὐκ ἔχουσιν C. ¹ Haec ἀλλ. οὐ σ. ἀ. ἠγνόησαν om. E. ² Sequentia καὶ Ἕλληνες ἠγνόησαν desunt in A.H. ³ μὲν om. C. ⁴ Μοχ οὐδὲ pro οὐδὲν idem. ⁵ Haec ἀλλὰ—ἅπαντα καὶ om. I. ⁶ ἐν ἐκείνῃς pro ἐκείνης omnes. ⁷ Μοχ τῆς συμμαχίας Edd. τῆς om. A.B.C.D.E.F.H. ⁸ τοῦτο γὰρ pro γὰρ τοῦτο A.B.E. F.H.I. ⁹ ὅτι accessit ex omnibus. ¹⁰ ἀλλὰ ἀναιρεῖν ἐπ. αὐτῶν C. ¹¹ εἰ om. I. ¹² ὁσαφῶς accessit ex A.B.C.D.E.F.H. ¹³ τὴν πολλὴν C. ¹⁴ Μοχ ἦν γε εἰ εἰς. idem. ¹⁵ φανότερα A.B.C.D.E.F. φανέρωτερον Edd. ¹⁶ τοῦτο om. C.

τὰ πράγματα ἀληθεύοντα; Πῶς οὖν ἂν ἔχοιεν οὗτοι συγγνώμην, ὁρῶντες ^ατὸ δόγμα τῆς ἀληθείας ἐκτεταμένον, καὶ ^βμὴ περιεργαζόμενοι, μηδὲ φροντίζοντες μαθεῖν; ^γΚαὶ ταῦτα παρὰ ἀγροίκου καὶ βαρβάρου, φησὶν, ἀπαιτεῖς; Οὐ παρὰ ἀγροίκου καὶ βαρβάρου μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ τις τῶν νῦν ὄντων βαρβαρικώτερος. Τίνος γὰρ ἕνεκεν, εἰπέ μοι, ἐπὶ μὲν τῶν βιωτικῶν ^δκαὶ ἀντειπεῖν οἶδεν ἀδικούμενος, ^εκαὶ ἀντιστῆναι βιαζόμενος, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε μηδὲ μικρὸν ἐπηρεασθῆναι ^ςποτε ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν οὐ κέχρηται ^ζτῇ αὐτῇ ταύτῃ συνέσει; Καὶ ὅταν μὲν λίθον προσκυνῇ, καὶ θεὸν ἡγείται, καὶ ἑορτὰς ^ηἐπιτελεῖ, καὶ χρήματα δαπανᾷ, καὶ πολὺν ἐπιδείκνυται φόβον, καὶ οὐδαμοῦ ῥάθυμος ἀπὸ τῆς ἀφελείας γίνεται (211) ^θὅταν δὲ τὸν ὄντως ^ιὄντα θεὸν ἐπιζητήσῃ δέξ, τότε μοι ἀφελείας καὶ ἀπλότητος μέμνησαι. Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι ῥαθυμίας γὰρ μόνης τὰ ἐγκλήματα. Τίνος γὰρ ^κἀπλουστέρους ^λκαὶ ἀγροικότερους εἶναι νομίζεις, τοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ ἢ τοὺς νῦν; Εὐδὴλον ὅτι ἐκείνους. Πότε ^μδὲ ἐνκολώτερον εἶναι τὴν εὐσέβειαν εὐρεῖν, ^ννῦν ἢ τότε; Εὐδὴλον ὅτι νῦν. Νῦν μὲν γὰρ παρὰ πᾶσι καὶ τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα ^ξβεβόηται, καὶ προφῆται ἀνεκήρυξαν, καὶ τὰ πράγματα ἐξέβη, καὶ τὰ Ἑλλήνων ἐηλεγκεται ^οτότε δὲ ἔτι ^πἀδιδάκτως εἶχον οἱ πλείους, καὶ ἡ ἀμαρτία ἐκράτει, καὶ οὔτε νόμος ἦν ^ρπαιδεύων, οὐ προφῆτης, οὐ θαύματα, οὐ διδασκαλία, οὐ τὸ πλῆθος τῶν ^ςἐπιγινωσκόντων, οὐκ ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλ' ὥς ἐν σκότῳ βαθεῖ καὶ ἀσελῆνῳ καὶ χειμερίῳ νυκτὶ τὰ πράγματα ^τδιέκειτο ἅπαντα. Ἀλλ' ὅμως ^θὁ ^ιθαυμαστὸς ἐκεῖνος καὶ γενναῖος ἀνὴρ, καὶ τοσοῦτων ὄντων κωλυμάτων, καὶ τὸν θεὸν ἐπέγνω, καὶ τὴν ἀρετὴν ἥσκησε, καὶ πολλοὺς εἰς τὸν ἴσον ^κἤγαγε ζῆλον, καὶ ταῦτα ^λοὐδὲ τῆς ἔξωθεν σοφίας ἔμπειρος ὢν ^μπῶς ^νγὰρ, ὅπου γε οὐδὲ γράμματα ^ξπῶποτε ἦν εὐρεθέντα; Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὰ παρ' ἑαυτοῦ

^α τὰ δόγματα H. Statim τῆς ἐκκλησίας I. ^β μήτε π. μήτε φρ. C. ^γ καὶ om. B.D.E.F. Verba παρὰ ἀγροίκου—ἀπαιτεῖς om. I. ^δ καὶ ἀντιστῆναι βιαζόμενος desunt in A.B.D.E.F.H.I. ^ε καὶ ἀντιστῆναι βιαζόμενος desunt in A.B.D.E.F.H.I. ^ς ποτε] μηδέποτε I. ^ζ τῇ αὐτῇ ταύτῃ] ταύτῃ τῇ C. τῇ αὐτῇ I. ^η ἐπιτελεῖ E. receptum a Montef. ^θ ὅτε F. Μοχ δὲ pro δέξ B.D.E.F.H.I. χρῆ ex corr. A. ^ι ὄντα om. C. ^κ ἀπλουστέρους]+εἰπέ μοι B.D.E.F. ^λ δὲ om. H.I. ^μ νῦν ἢ τότε—νῦν μὲν γὰρ] νῦν, εὐδὴλον. καὶ γὰρ I. ^ν διαβεβόηται C. ^ξ ἀδιδάκτα H. ^ο ὁ παιδεύων C. Statim οὕτε pr. idem. ^π ἐπιγινωσκόντων A.B.C.D.E.F.H. γινωσκόντων Edd. ^ρ διέκειτο A.B.D.E.F.H.I. διέκειτο Edd. ^ς θαυμαστός C. Statim ἐκεῖνος om. A.B.E.F.H.I. Habet, sed post γενναῖος D. ^τ εἰσῆγαγε A.B.F.H.I. ἐνῆγαγε D.E. ^θ οὕτε A.B.D.E.H.I. ^ι γὰρ om. I. ^κ πῶ τότε ex corr. F. π. ἦν εὐρεθέντα pro ἦν εὐρεθέντα π. A.B.D.E.H.I. πῶποτε om. C.

εἰσήνεγκε, καὶ ὁ θεὸς ἡ τὰ ἑαυτοῦ λοιπὸν συνεισήνεγκεν. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὅτι παρὰ πατέρων ἑδέξατο τὴν εὐσέβειαν ὁ Ἀβραάμ· καὶ γὰρ εἰδωλολατρῆς ἦν ἐκεῖνος· ἀλλ' **Ε**ὖτως καὶ προγόνων γενόμενος τοιούτων, καὶ βάρβαρος ὢν ἴμεσον βαρβάρων τραφεῖς, καὶ διδάσκαλον οὐδένα ἔχων εὐσεβείας, καὶ τὸν θεὸν ἠέγνων, καὶ τῶν ἐκγόνων τῶν ἑαυτοῦ πάντων ὕτων καὶ νόμου καὶ προφητῶν ἀπολελακότες τοσούτον ὑποκίμησε μῦλλον, ὅσον οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν. Τί δήποτε; Ὅτι ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς οὐ σφόδρα ἦν μεμεριμνημένος, ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ὅλον ἑαυτὸν συνέτεινε. Τί δὲ ὁ Μελχισεδέκ; οὐχὶ καὶ αὐτὸς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐγένετο, καὶ τοσούτον ἔλαμψεν, ὥς καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ χρηματίσαι; Καὶ γὰρ ἀμήχανον, καὶ σφόδρα ἀμήχανον, τὸν νήφοντα περι-
 717 οφθῆναι ποτε. **Μ**ὴ δὴ ταῦτα ὑμᾶς θορυβεῖται· ἀλλ' εἰδότες, ὅτι πανταχοῦ τῆς γνώμης ἐστὶ τὸ κύρος, τὰ ἡμέτερα αὐτῶν περισκοπῶμεν, ὅπως γενοίμεθα βελτίους. Μὴ τὸν θεὸν ἀπαιτῶμεν εὐθύνas, μηδὲ ἐξετάζωμεν, διὰ τί τὸν δεῖνα εἶπας, καὶ τὸν δεῖνα ἐκάλεσε. Καὶ γὰρ ταῦτ' οὖν ποιοῦμεν, οἷον ἂν εἴ τις οἰκέτης προσκεκρουκῶς ἐπεμεργάζοιτο τὴν οἰκονομίαν τοῦ δεσπότου. Ἀθλίη καὶ ταλαίπωρε, δέον φροντίζειν ὑπὲρ τῶν σῶν εὐθυνῶν, καὶ πῶς καταλλάξεις τὸν δεσπότην, εὐθύνas ἀπαιτεῖς ὧν οὐ μέλλεις παρέχειν εὐθύνas, ἐκεῖνα παρατρέχων, ὧν ὀφείλεις δοῦναι λόγον.

Τί οὖν πρὸς τὸν Ἕλληνα εἶπω, φησί; Ταῦτα τὰ εἰρημένα.
Β Καὶ σκόπει μὴ τί εἶπες πρὸς τὸν Ἕλληνα μόνον, ἀλλὰ καὶ πῶς αὐτὸν διορθώσῃ. Ὅταν σου τὸν βίον ἐξετάζων σκανδαλίζεται ἐκεῖθεν, ἐνταῦθα φρόντισον τί εἶπες. Ὑπὲρ μὲν γὰρ ἐκείνου, καὶ σκανδαλίζεται, σὺ λόγον οὐ δώσεις· ἀπὸ δὲ τοῦ βίου τοῦ σου εἰς βλαβὴν, κίνδυνον ὑποστήσῃ τὸν ἔσχατον.
 Ὅταν ἴδῃ σε περὶ βασιλείας φιλοσοφούντα, καὶ πρὸς τὰ παρόντα ἐπτοημένον, καὶ περὶ γεέννης δευδοικότα, καὶ τὰ ἐν-

⁹ τὰ παρ' ἑαυτοῦ A.B.D.E.F.H. λοιπὸν τὸ (sic) ἑαυτοῦ inverso ord. C.

¹ ἐκεῖνο Veron. Sav. Mor. ἰσ. ἐκεῖνο Sav. marg. ἐκεῖνο est in nostris omnibus.

² δεδέξατο I. ³ ἴμεσον I. το καὶ ἐν μέσφ omnes. ⁴ ἔχων A.B.C.D.E.F.H. σχὼν Edd. ⁵ ἔγνω D.E. ⁶ ἐκγόνων A.B.C.D.F.H. Statim αὐτοῦ pro τῶν αὐτοῦ I.

⁷ τῶν om. A.B.F.H.I. ⁸ δαὶ A.E. ⁹ καὶ σφ. ἀμήχανον om. D.E. ¹⁰ μὴ δὴ pro μηδὲ B.C.E.F.H.I. ¹¹ αὐτῶν] καὶ αὐτῶν E. αὐτοῦς C. Mox γενοίμεθα idem. ¹² καὶ] + διὰ τί C. ¹³ ἐπεμεργάζεται I.

¹⁴ ὧν ὦν E. ¹⁵ ex corr. B. Statim οὐ pro σὺ A.D.E.H.I. Mox παρέχειν pro παρέξειν A.B.D.E.F.H.I. In C. locus sic legitur: εὐθύνas ἀπαιτεῖς ὡς οὐ μέλ-

λων παρασχεῖν εὐθύνas. ¹⁶ παρατρέχων omnes. παρατρέχεις Edd. ¹⁷ ὀφείλεις δ. λόγον] Sic A.B.C.E.F.H.I. μέλλεις δ. δέξῃ Edd. ¹⁸ εἰρημένα] + καὶ I.

¹⁹ αὐτῶν] + γὰρ C.D.

ταῦθα τρέμοντα δεινὰ, τότε φρόντισον. "Όταν ταῦτα ὀρῶν
 ἐγκαλῇ, καὶ λέγῃ· εἰ βασιλείας ἐρᾷς, τί τῶν παρόντων οὐχ C
 ὑπερορᾷς; εἰ δικαστήριον προσδοκᾷς φοβερὸν, τί τῶν ἐνταῦθα
 δεινῶν οὐ καταφρονεῖς; εἰ ἀθανασίαν ἐλπίζεις, τί τοῦ θανάτου
 οὐ καταγελᾷς; ¹Όταν ταῦτα λέγῃ, μερίμνησον τί ἀπολογήσῃ.
 "Όταν ἴδῃ σε τρέμοντα ζημίαν χρημάτων τὸν τοὺς οὐρανοὺς
 προσδοκῶντα, καὶ περιχαρῇ ^mγεγόμενον ὑπὲρ ἐνὸς ὀβολοῦ, καὶ
 τὴν ψυχὴν πάλιν προέμενον ὑπὲρ ἀργυρίου ὀλίγου, τότε φρόν-
 τισον· ταῦτα γάρ ἐστι, ^aταῦτα τὰ τὸν "Ελληνα σκανδαλί-
 ζοντα. "Ωστε εἰ φροντίζεις ^aαὐτοῦ τῆς σωτηρίας, ὑπὲρ τούτων
 ἀπολογοῦ, μὴ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων. Δι' ἐκεῖνο D
 μὲν γὰρ τὸ ζήτημα οὐδεὶς ποτε ἐβλασφήμησε τὸν θεόν· διὰ
 δὲ τὸν πονηρὸν βίον μυρίαί πανταχοῦ βλασφημίαί. ^pΤούτων
 τοίνυν διόρθον· ἐπεὶ πάλιν ἐρεῖ σοι ὁ "Ελλην· πόθεν ἴμαθω
 ὅτι δυνατὰ ἐπέταξεν ὁ θεός; ἰδοὺ γὰρ ^rσὺ Χριστιανὸς ὢν ἐκ
 προγόνων, καὶ ἐντρεφόμενος τῇ καλῇ ταύτῃ θρησκείᾳ, οὐδὲν
 τοιοῦτον ποιεῖς. Τί οὖν ἐρεῖς; Πάντως ^sἐρεῖς, δεῖξω σοι ἐτέ-
 ρους ποιοῦντας, μοναχοὺς ἐν ἐρημίαις καθημένους. Εἰτα οὐκ
 αἰσχύνῃ Χριστιανὸς μὲν εἶναι ὁμολογῶν, πρὸς δὲ ἐτέρους πέμ-
 (212) πων, ^tὥς οὐ δυνάμενος δεῖξαι ὅτι τὰ Χριστιανῶν ἐπιδείκνυσται; E
 Καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος εὐθέως ἐρεῖ· οὐκοῦν ποία ^vμοι ἀνάγκη βαδί-
 ζειν ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ τὰς ἐρημίας διώκειν; ^wΕἰ γὰρ μὴ δυνατόν
 ἐν μέσαις στρεφόμενον πόλεσι φιλοσοφεῖν, πολλῇ τῆς πολι-
 τείας ^xταύτης ἡ κατηγορία γένοιτ' ἂν, εἰ μέλλοιμεν τὰς πόλεις
^yἐκλιπόντες, ἐπὶ τὰς ἐρήμους τρέχειν. Ἀλλὰ δεῖξόν μοι
 ἄνθρωπον γυναικα ἔχοντα καὶ παιδία καὶ οἰκίαν, καὶ φιλοσο-
 φοῦντα. Τί οὖν πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; οὐκ ἀνάγκη κάτω
 κύντειν καὶ αἰσχύνεσθαι; Οὐδὲ γὰρ ὁ Χριστὸς οὕτως ἐκέλευ-
 σεν· ἀλλὰ ^zπῶς; ¹⁵ "Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν
 ἀνθρώπων," οὐχὶ τῶν ^aὀρέων, οὐδὲ τῆς ἐρημίας καὶ τῆς ἀβάτου. 715
 Καὶ ταῦτα λέγω, οὐ κακίζων τοὺς κατειληφότες τὰ ὄρη, ἀλλὰ
 θρηνῶν τοὺς ^bοικοῦντας τὰς πόλεις, ὅτι τὴν ἀρετὴν ἐντεύθεν
 ἐξήλασαν. Διὼ, παρακαλῶ, τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐκείθεν καὶ

¹⁵ Matth. v. 16.

¹ ὅταν] + γὰρ C. Post λέγῃ add. τότε idem. ^m γεγόμενον vel γεγονόμενον
 A.B.D.E.H. ^a ταῦτα om. C. ^a αὐτοῦ A.B.C.D.E.F.H. σεαυτοῦ Edd.
^p τοῦτο C. Ita clam dedit Montef. ^q μάθωμεν C. ^r σὺ om. C. ^s ἐρεῖς
 ὅτι δεῖξω Edd. ὅτι deest in omnibus. ^t ὥς] καὶ ὥς C. ^v μοι om. C.
^w εἰ γὰρ] εἶγε A.D.E.H.I. Mox ἐν μέσαις ταῖς πόλεσι στρ. C. ^x ταύτης
 om. C. ^y ἐκλιπόντες pro ἐκλείποντες A.B.C.D.E.I. ἐκλειπόντες (sic) F.
^z πῶς] + οὕτως H. ^a ὀρέων pro ὄρων A.B.D.E.F.H.I. οὐχὶ τῶν ὀρέων
 om. C. ^b οἰκοῦντας A.B.C.D.F.I. κατοικοῦντας Edd.

ἐνταῦθα εἰσαγάγωμεν, ἵνα αἱ πόλεις γένωνται πόλεις. Ταῦτα τὸν Ἑλληνα ὀρθῶσαι δύναται, ταῦτα ἐμυρίων ἀπαλλάξαι σκανδάλων. Ὅστε εἰ βούλει κάκεινον ἐλευθερώσαι σκανδάλου, καὶ αὐτὸς μυρίων ἀπολαῦσαι μισθῶν, τὸν βίον διόρθου τὸν ἑαυτοῦ, καὶ πάντοθεν ἀπολάμπειν ἐποιεῖ, “ὅπως ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ καλὰ ἔργα ἑμῶν, καὶ ἡδοξάζωσι τὸν πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν Β τοῖς οὐρανοῖς.” Οὕτω ἡ γὰρ καὶ ἡμεῖς τῆς ἀπορρήτου καὶ μεγάλης ἐκείνης ἀπολαυσόμεθα δόξης ἥς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ’ οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ.

Ἰ Τῷ δὲ δυναμένῳ ἡμᾶς στηρίζαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου
C χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν, διὰ ἅ τε γραφῶν προφητικῶν κατ’ ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος· μόνῳ σοφῷ θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ἜΘΟΣ αἰὲ τῷ Παύλῳ εἰς εὐχὰς καὶ δοξολογίας κατακλείειν τὴν παραινέσιν· οἶδε γὰρ οὐ μικρὰν τὸ πρᾶγμα ἔχον ῥοπήν. Τοῦτο δὲ ἀπὸ φιλοστοργίας καὶ εὐλαβείας ποιεῖν εἴωθε. Καὶ γὰρ φιλόπαιδος καὶ φιλοθέου διδασκάλου τὸ μὴ μόνον λόγῳ
D παιδεύειν, ἀλλὰ καὶ δι’ εὐχῶν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ συμμαχίαν τοῖς διδασκόμενοις εἰσάγειν· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. Ἡ δὲ ἀκολουθία αὕτη ἐστὶ. “Τῷ δὲ δυναμένῳ ἡμᾶς στηρίζαι δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.” Πάλιν γὰρ ἐκείνων ἔχεται τῶν ἀσθενῶν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τρέπει τὸν λόγον. Ὅτε μὲν γὰρ ἐπετίμα, κοινὴν ἐποιεῖτο τὴν ἐπιτίμησιν· νυνὶ δὲ εὐχόμενος, ὑπὲρ τούτων τίθησι τὴν ἱκετηρίαν. Εἰπὼν δὲ, “στηρίζαι,” ἐπάγει καὶ κατὰ ποῖον τρόπον, “κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου.”

1 CAP. XIV. v. 24—26.

μ. ἀπαλλάξαι pro ἀπ' ἀλλάξαι μ. omnes. ἑαυτοῦ A.B.F.H.I. σεαυτοῦ D.E. σεαυτοῦ Edd. ἐποιεῖ] +κατὰ τὸ εἰρημένον C.D.E. οἱ ἄνθρωποι om. I. ἡμῶν aberat ante Montef. invitis libris. ἡδοξάζωσι C.F. ἡμῶν (ἡμῶν H.) accessit: ex omnibus. γὰρ om. I. καὶ μ. ἐκείνης pro ἐκείνης καὶ μ. B.B.F.H. ἐκείνης om. A.I. HOM. XXVIII. καὶ om. F. Statim κατὰ τὸ κ. Veron. Sav. Mor. κατὰ om. B.C.D.E.H.I. Mosq. τε accessit ex omnibus. διὰ om. A. αὐτῷ pro φ A.C.D.E.F.I. Mosq. Cat.

Τούτο δὲ δηλοῦντος ἦν, ὅτι οὕτω ἦσαν βεβαιωθέντες, ἀλλ' Ε^ε εἰσπήκεισαν μὲν, ἐσαλεύοντο δέ. Εἵτα ποιῶν τὸν λόγον ἀξιόπιστον, ἐπήγαγε, “καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ” τούτέστιν, ὃ αὐτὸς ἐκήρυξεν. Εἰ δὲ αὐτὸς ἐκήρυξεν, οὐχ ἡμέτερα τὰ δόγματα, ἀλλ' ἐκείνου οἱ νόμοι. Φιλοσοφῶν δὲ λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ κηρύγματος, δείκνυσιν ὅτι πολλῆς εὐεργεσίας τούτο τὸ δῶρον, καὶ πολλῆς τιμῆς. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ καταγγέλαντος τούτο κατασκευάζει, ἔπειτα καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν καταγγελλέντων· εὐαγγέλια γὰρ ἦν· πρὸς τοῖτοις, ἀπὸ τοῦ μηδενὶ γνωρίσαι πρὸ ἡμῶν. Τούτο γοῦν ἠνέξατο ⁷¹⁹ εἰπὼν, “κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου” ὅπερ μεγίστης φιλίας σημεῖόν ἐστι, τὸ μυστηρίων ποιεῖν κοινωνοὺς, καὶ μηδένα πρὸ ἡμῶν. “Χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν.” Πάλαι μὲν γὰρ προώριστο, ἐφάνη δὲ νῦν. ¹⁰ Πῶς ἐφάνη; “Διὰ γραφῶν προφητικῶν.” Ἐνταῦθα ὁ πάλιν τὸν φόβον ἐκλύει τοῦ ἀσθενοῦς. Τί γὰρ δέδοικας; μὴ ῥάποστῆς τοῦ νόμου; Τούτο βούλεται ὁ νόμος, τούτο ἄνωθεν προύλεγεν. (213) Εἰ ἡ δὲ ἐξετάξεις διὰ τί νῦν ἐφανερώθη, οὐκ ἀσφαλὲς πρᾶγμα ποιεῖς, μυστήρια θεοῦ περιεργαζόμενος, καὶ εὐθίνας ἀπαίτῳ ^B οὐδὲ γὰρ πολυπραγμονεῖν τὰ τοιαῦτα δεῖ, ἀλλ' ἀγαπᾶν καὶ στέργειν. Διὸ καὶ αὐτὸς ἐπιστομιζῶν τὴν τοιαύτην γνώμην ἐπήγαγε, “κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως.” Ὑπακοῆς γὰρ ἡ πίστις δεῖται, οὐ πολυπραγμοσύνης· καὶ ὅταν θεὸς ἐπιτάτῃ, πείθεσθαι, οὐ περιεργάζεσθαι χρή. Εἵτα καὶ ἐτέρωθεν αὐτοὺς παραθαρρύνει λέγων “εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος.” Οὐδὲ γὰρ σὺ μόνος, ἀλλ' ἡ οἰκουμένη πᾶσα οὕτω πιστεύει, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ θεὸν λαβοῦσα διδάσκαλον. Διὸ ἐπήγαγε, “διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.” Οὐκ ἐγνω- ^C ρίσθη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐβεβαιώθη· ἀμφοτέρα δὲ αὐτοῦ ἔργα. Διὸ καὶ οὕτως ἀναγνωστέον· “Τῷ δὲ δυναμένῳ ἡμᾶς στηρίζαι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.” Καὶ γὰρ, ὅπερ εἶπον, ἀμφοτέρα αὐτῷ ἀνατίθῃσι· μᾶλλον δὲ οὐκ ἀμφοτέρα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν τὴν εἰς τὸν πατέρα. Διὸ καὶ ἔλεγεν, “Ὡς ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.” Δοξάζει δὲ πάλιν, τὸ ἀκατάληπτον τῶν

^ε εἰσπήκεισαν πρὸ ἐσπήκεισαν A.B.D.E.F.I. Cat. ^ε καὶ κατὰ F. ^ο οἱ om. B. ^δ λοιπὸν καὶ καὶ λοιπὸν A.H. ^{λοιπὸν} om. I. ^{τὸ} om. C.I. Cat. ^κ τῆς τιμῆς Edd. τῆς om. A.B.E.H.I. Cat. ¹ φιλοσοφίας A.H. Veron. ¹⁰ πῶς] + δὲ A.D. ¹¹ προφητικῶν] διὰ προφητῶν I. ^ο πάλιν] δὲ πάλιν E. Statim τὸν (τὸν om. A.H.) φόβον ἐκλύει πρὸ ἐκλύει τὸν φ. omnes. ^ρ ἀπο-
στῆς τοῦ ν.] ἀπὸ τῆς προλήψεως (sic) E. ^α δὲ] + καὶ Edd. repugnanti-
bus libri et Cat. ^ε γὰρ om. I. ^ο ὁ θεὸς E. Cat. ^{τὸ} Edd. et Cat. οὐδὲ Cor-
d. ^ν διὸ καὶ ἐπ. Edd. καὶ om. A.B.C.D.E.F.I.

μυστηρίων τούτων ἐκπληττόμενος. Οὐδὲ γὰρ νῦν ὅτε ἐφάνη, λογισμοῖς αὐτὰ ^ωδυνατὸν καταλαβεῖν, ἀλλὰ διὰ πίστεως ^εἐπιγινώσκειν ^δχρὴ ἄλλως ^γγὰρ οὐκ ἔστι. ^εΚαὶ καλῶς εἶπε, “μόνῳ σοφῷ θεῷ.” Ὅταν γὰρ ἐννοήσῃς, πῶς τὰ ἔθνη εἰσήγαγε καὶ ἀνεκέρατε τοῖς πάλαι κατωρθωκόσι, πῶς ἀπεγνωσμένους ἔσωσε, πῶς τῆς γῆς ἀναξίους ὄντας εἰς οὐρανοὺς ἀνήγαγε, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς ἐκπεπτωκότας εἰς τὴν ^αἀθάνατον καὶ ἀπόρρητον ἐκείνην εἰσήγαγε, καὶ ὑπὸ δαιμόνων πατομένους ^βἄγγελοις ἐφαμίλλους ἐποίησε, καὶ παράδεισον ἠνέφξε, καὶ τὰ παλαιὰ ^εκακὰ ἅπαντα ἔλυσε, καὶ ταῦτα ἐν χρόνῳ βραχεῖ, καὶ δι’ ὁδοῦ ῥαδίως καὶ συντομωτάτης· τότε γνώσῃ τὴν σοφίαν, ὅταν ἴδῃς, ^Εὃ μῆτε ἄγγελοι μῆτε ἀρχάγγελοι ἤδεσαν, τοῦτο ἐξαίφνης τοῖς ἐξ ἔθνων μεμαθηκότας ^δδιὰ Ἰησοῦ. Δέον οὖν θαυμάζειν ^εαὐτὸν τῆς σοφίας, ^εκαὶ δοξάζειν αὐτὸν, σὺ δὲ περὶ μικρὰ ^εστρέφῃ, τῇ σκιᾷ προσεδρεύων ἔτι· ὅπερ οὐ σφόδρα ἐστὶ δοξάζοντος. Ὁ γὰρ μὴ θαρρῶν αὐτῷ, μηδὲ τῇ πίστει πεποιθώς, οὐ μαρτυρεῖ τῷ μεγέθει τῶν ^βγενομένων. Ἀλλ’ αὐτὸς τὴν ὑπὲρ ἐκείνων δόξαν ἀνένεγκε, κακείνους εἰς τὸν αὐτὸν ζῆλον ἐνάγων. Ὅταν δὲ ἀκούσῃς αὐτοῦ λέγοντος, “μόνῳ σοφῷ θεῷ,” μὴ πρὸς 720 ἀθέτησιν τοῦ υἱοῦ τοῦτο νόμιζε λέγεσθαι. Εἰ ^εγὰρ ἅπαντα ταῦτα, ἀφ’ ὧν ἡ σοφία αὐτοῦ δείκνυται, διὰ Χριστοῦ γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ οὐδὲ ἐν γέγονεν, εὐδηλον ὅτι καὶ τὰ τῆς σοφίας ἴσα. Τίνος οὖν ἔνεκεν, “μόνῳ,” εἶρηκε; Πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς κτίσεως ἀπάσης.

Ἀποδοὺς τοίνυν τὴν δοξολογίαν, πάλιν ἀπὸ τῆς εὐχῆς ἐπὶ παραίνεσιν χωρεῖ, πρὸς τοὺς ἰσχυροτέρους τρέπων τὸν λόγον, καὶ λέγων οὕτως· ²“Ὁφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ ^δδυνατοί.” Ὁφείλομεν, οὐ χαριζόμεθα. Τί ὀφείλομεν; “Τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν.” Εἶδες πῶς ἐπῆρεν αὐτοὺς τοῖς ἐγκωμίοις, Βούχῃ τῷ δυνατοῦ μόνον εἰπεῖν, ^μἀλλὰ καὶ τῷ μεθ’ ἑαυτοῦ τάξαι ἐκείνους; Οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ χρησίμῳ

² CAP. XV. v. 1.

^ω κατ. δυνατὸν Edd. et Cat. δυνατὸν κατ. Codd. ^ε ἐπιγινώσκειν libri omnes et Cat. εἰδέναι Edd. ^γ γὰρ pro δὲ omnes. ^ε καὶ accessit ex omnibus. ^α ἀθ. καὶ ἀπ. ἐκείνην A. B. D. F. H. ἀθ. καὶ ἀπ. ἐκείνην ζῶν C. ἔπ. καὶ ἀθ. ἐκείνην E. I. ἀθ. ἐκείνην καὶ ἀπ. Edd. ^β καὶ ἄγγελοις I. ^ε κακὰ ἅπαντα pro ἅπαντα κακὰ omnes. ^δ διὰ τοῦ I. Edd. τοῦ deest in omnibus. Post Ἰησοῦ add. τότε εἶση τὴν δύναμιν C. D. ^ε αὐτὸν τῆς σοφίας] Sic A. B. C. D. E. F. H. τὴν αὐτοῦ σοφίαν I. αὐτοῦ τὴν σοφίαν Edd. ^ε καὶ δοξάζειν αὐτὸν om. I. ^ε στρέφῃ—δοξάζοντος] προσεδρεύων τῇ σκιᾷ περιστρέφῃ I. ^β γνωμένων H. ^δ τοῦ υἱοῦ om. A. F. H. Statim τοῦτο v. pro v. τοῦτο omnes. ^ε γὰρ] μὲν γὰρ E. Mox διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ I. ^δ δυνατοί]+τὰ ἀσθ. τῶν ἀθ. βαστάζειν I. ^μ ἀλλὰ om. I.

πάλιν αὐτοὺς ἐπισπᾶται, καὶ ἁνεπαχθεῖ. Ὁ Σὺ μὲν γὰρ δυνατὸς εἶ, φησὶ, καὶ καταβαίνων οὐδὲν βλάβη· ἐκείνῳ δὲ περὶ τῶν ἐσχάτων ὁ κίνδυνος, ἂν μὴ διαβαστάζηται. Καὶ οὐκ εἶπε, τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ, “τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων,” εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐπισπώμενος καὶ ἐπικλῶν· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, 3 “Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον.” Δυνατὸς γέγονας; Ἀπόδος τῷ θεῷ τὴν ἀμοιβὴν τῷ ποιήσαντί σε τοιοῦτον· ἀποδώσεις δὲ, τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἀρρώστου διορθούμενος. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀσθενεῖς ἤμεν, ἀλλ’ ὑπὸ τῆς χάριτος ἐγενόμεθα δυνατοί. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐνταῦθα δεῖ μόνον ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλως ἀσθενούντων· οἷον ἂν ἀκρόχολός τις ᾖ, ἂν ὑβριστής, ἂν ἄλλο τι τοιοῦτον ἔχων ἐλάττωμα, διαβάσταζε. Πῶς δ’ ἂν τοῦτο γένοιτο, ἀκουσον τῶν ἐξῆς. Εἰπὼν γάρ, “ὀφείλομεν βαστάζειν,” ἐπήγαγε, “Καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν.” Ἐκαστος ὡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδομὴν.” Ὁ δὲ λέγει, * τοῦτό ἐστι· δυνατὸς εἶ; Λαμβανέτω σου πείραν τῆς δυνάμεως ὁ ἁσθενής· ἐκείνος D μανθανέτω σου τὴν ἰσχύν, ἐκείνῳ ἄρeson. Καὶ οὐχ ἀπλῶς (214) εἶπεν, ἄρeson, ἀλλ’, “εἰς τὸ ἀγαθόν.” καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἰς τὸ ἀγαθόν, ἵνα μὴ λέγῃ ὁ τέλειος, ἰδοὺ γὰρ εἰς τὸ ἀγαθὸν ἔλκω, ἀλλὰ ἁ προσέθηκε, “πρὸς οἰκοδομὴν.” Ὡστε καὶ πλουτῆς, καὶ ἂν ἐν δυναστείᾳ ᾖ, μὴ σαντῷ, ἀλλὰ τῷ πένητι καὶ τῷ δεομένῳ ἄρesκε· οὕτω γὰρ καὶ δόξης ἀπολαύσῃ τῆς ἀληθοῦς, καὶ ὠφέλειαν ἐργάσῃ πολλήν. Ἡ μὲν γὰρ τῶν βιωτικῶν δόξα εὐθέως ἀφίπταται· ἡ δὲ τῶν πνευματικῶν μένει, ἂν πρὸς οἰκοδομὴν τοῦτο ποιῇ. Διὸ παρὰ πάντων τοῦτο ἀπαιτεῖ· οὐ γὰρ ὁ θεῖνα καὶ ὁ δαῖνα, ἀλλ’, “ἐκαστος ὡμῶν.” Εἴτα ἐπειδὴ ἡ μέγα ἐπέταξε, καὶ τῆς οἰκείας ἐκέλευσε καθυφεῖναι τελειότητος εἰς τὸ διορθῶσαι τὴν ἐτέρου ἀσθένειαν, πάλιν τὸν Χριστὸν εἰς μέσον ἄγει λέγων· 5 “Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρeson” ἥ ὅπερ

3 Gal. vi. 1.

4 v. 2.

5 v. 3.

ἁ ἀνεπαχθεῖ C.D.E.F. et ex corr. B. ἀνεπαχθῶς Edd. ἀνεπαχθῶς (om. καὶ) Cat. ὁ σὺ εἰ A. Statim γὰρ om. C. ἁ βαστάζηται B. ἁ αὐτὸν pro αὐτῶν A.B.D.E.F.H.I. αὐτῇ Cat. ἁ ἄλλων E. ἄλλων ἀσθενῶν Cat. ἁ οἷον, ἀκρ. τις ᾖ καὶ ὑβριστής καὶ ἄλλο τι C. ἁ τοιοῦτον ἔχων pro ἔχων τοιοῦτον omnes. ἁ πῶς δ’ ἂν τοῦτο γένοιτο] Sic A.B.E.F.H.I. πῶς δ’ ἂν γένοιτο τοῦτο D. τοῦτο om. C. πῶς δὲ τοῦτο γένοιτο ἂν Edd. ἁ ἡμῶν C. D. Cat. ἁ τοῦτέστι H. τοιοῦτῶν ἐστι B.C.D.I. Mox εἰς pro εἰ C. ἁ ἀσθενῶν I. Mox ἐκείνῳ ἀρέσκων C. ἁ καὶ om. B. Statim οὐχ pro οὐδὲ C. Haec καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἰς τὸ ἀγαθόν om. A.H. ἁ προσέθηκεν, εἰς οἰκὸδ. A. D.E. ἁ ἐν om. B. ἐν δυναστείᾳ E. ἁ τοῖς δεομένοις καὶ τῷ πένητι ἥρeson C. ἁ ἀφίπταται A.B.D.E.F.H.I. ἁ ἡμῶν A.C.D.H.I. Cat. ἁ μέγα om. A.H.I. ἁ εἰς μέσον ἄγει omnes. εἰσάγει μέσον Edd. ἁ ὅπερ καὶ αἱ Edd. et Cat. καὶ om. A.B.D.E.F.H.I. Statim ἐπορεύετο C.

αἱ ποιεῖ. Καὶ γὰρ ὅτε περὶ ἐλεημοσύνης ἔλεγεν, ἰαυτὸν παρήγαγε λέγων· ⁶“Γινώσκετε τὴν χάριν τοῦ κυρίου, ὅτι δι’ ἡμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν” καὶ ὅτε εἰς ἀγάπην ¹προέτρπευεν, ἐκείθεν προύτρεψεν, εἰπὼν· “Καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς” καὶ ὅτε περὶ τοῦ φέρειν αἰσχύνην καὶ κινδύνους ³συνε-
⁷²¹βούλευσεν, ἐπ’ αὐτὸν “κατέφυγε, λέγων· “Ὅς ἀντὶ τῆς προ-
 κειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας.”
 Οὕτω καὶ ἐνταῦθα δέκνυνσι καὶ αὐτὸν ^οτοῦτο ποιήσαντα, καὶ
 τὸν προφήτην ἀνωθεν προαναφωνήσαντα· διὸ καὶ ῥεπήγαγεν·
 “Οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ⁹ἐπέπεσον ἐπ’ ἐμέ.” Τί δέ
 ἐστίν, “οὐχ ἑαυτῷ ἤρσεν;” Ἐξῆν ¹αὐτῷ μὴ ὀνειδισθῆναι, ἐξῆν
 μὴ παθεῖν ἄπερ ἔπαθεν, εἶγε ἤθελε τὸ ἑαυτοῦ σκοπεῖν ἀλλ’
 ὅμως οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον σκοπήσας, τὸ ἑαυτοῦ
 παρεῖδε. Καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ⁸εἶπεν, ἑαυτὸν ἐκένωσεν; “Ὅτι
 Βοὺ τοῦτο ¹ἐβούλετο δεῖξαι μόνον, ὅτι ἄνθρωπος γέγονεν, ἀλλ’
 ὅτι καὶ ὑβρίσθη, καὶ πονηρὰν παρὰ πολλοῖς ἔλαβε δόξαν,
 ἀσθενὴς εἶναι νομισθεῖς. ⁷“Εἰ γὰρ υἱὸς εἶ, φησὶ, τοῦ θεοῦ,
 κατὰ βῆθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ” καὶ, “Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ
 δύναται σῶσαι.” Διὸ πράγματος ἐμνημόνευσε χρησιμεύοντος
 αὐτῷ εἰς τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν, καὶ δέκνυνσι πολλῷ πλέον οὐ
 ἐπηγγεῖλατο. Οὐ γὰρ τὸν Χριστὸν δέκνυνσι ὀνειδισθέντα
 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. “Οἱ ὀνειδισμοὶ ⁹γὰρ τῶν
 ὀνειδιζόντων σε, φησὶν, ἐπέπεσον ἐπ’ ἐμέ.” Ὁ δὲ λέγει,
 τοιοῦτόν ἐστιν· οὐδὲν συνέβη καινόν, γοῦδεν ξένον. Οἱ γὰρ
 ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ⁷μελετήσαντες αὐτὸν ὀνειδιζέιν, οὗτοι καὶ κατὰ
 C τοῦ παιδὸς ἐμάνησαν. Ταῦτα δὲ ἐγράφη, ἵνα ⁸μιμώμεθα.
 Ἐνταῦθα αὐτοὺς καὶ εἰς πειρασμῶν ὑπομονὴν ἀλείφει λοιπόν.
⁸“Ὅσα γὰρ προεγράφη, φησὶν, εἰς διδασκαλίαν ἡμῶν προε-
 γράφη· ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ^bτῆς παρακλήσεως τῶν γρα-

6 2 Cor. viii. 9. Ephes. v. 25. Hebr. xii. 2. 7 Matth. xxvii. 40, 42. 8 v. 4.

¹ αὐτὸν π. λέγων] ἔφη A.H.I. Statim γὰρ τὴν χ. C. ^κ κυρίου] + ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ C.D.E. ¹ προύτρεπεν A.B.E. Mox προέτρπευεν D. ³ συνε-
 βούλευσεν pro συνεβούλευεν A.B.D.E.F.H.I. ^π κατέφυγε A.F.I. ^ο τοῦτο]
 τὸν I. ^ρ ἐπήγαγε] + καθὼς γέγραπται Edd. repugnantibus libris. ⁹ ἐπέπεσαν
 bis H.I. ¹ αὐτὸν C. Mox ἐξῆν αὐτῷ μὴ π. E. ⁸ εἶπεν] + ἀνθρώπος γέγονεν
 ἀλλ’ ex corr. F. ⁷ βούλεται C ^γ φησὶ post σταυροῦ vulgo legitur,
 invitis libris A.B.D.E.F.H.I. ^ω Χριστὸν] υἱὸν C.D.E. ^κ γὰρ] + φησὶ E.
 Mox φησὶν ἐπέπ. pro ἐπέπ. φησὶν A.B.D.F.H.I. Cat. ἐπέπ. ἐπ’ ἐμέ, φησὶν C.
 φησὶν om: E. ^γ οὐδὲ H. ^μ αὐτὸν ὀνειδιζέιν libri omnes et Cat.
 ὀνειδιζέιν αὐτῷ μ. Edd. ⁸ μιμώμεθα] + τὸν Χριστὸν in marg. B. ἵνα μὴ
 μιμώμεθα ἐνταῦθα αὐτοὺς. καὶ εἰς π. ὅ. Veron. ἵνα ⁸ μιμωσώμεθα αὐτοὺς. καὶ εἰς
 π. ὅ. (add. ἐνταῦθα in marg. ante αὐτοὺς) C. ^b τῆς ante παρακλήσεως bis om.
 H. Mox ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν idem.

φῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν." Τουτέστιν, ἵνα μὴ ἐκπέσωμεν ποικίλοι γὰρ οἱ ἀγῶνες ἔσθην, ἔξωθεν ἵνα νευρουμένοι καὶ παρικολούμενοι παρὰ τῶν γραφῶν, ὑπομονὴν ἐπιδειξώμεθα· ἵνα ἐν ὑπομονῇ ἔζῶντες, μένωμεν ἐπὶ τῆς ἐλπίδος. Ταῦτα γὰρ ἀλλήλων ἐστὶ κατασκευαστικά, ἡ ὑπομονὴ τῆς ἐλπίδος, ἡ ἐλπίς τῆς ὑπομονῆς· ἅπερ ἀμφοτέρω ἀπὸ τῶν γραφῶν γίνεται. ^D

Εἶτα πάλιν εἰς εὐχὴν ^d περιτρέπει τὸν λόγον, λέγων· ⁹ "Ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῶκε ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, "κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν." Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὰ παρ' ἑαυτοῦ, καὶ ^f τὰ ὑποδείγματα ἐπήγαγε τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν προσέθηκε μαρτυρίαν, ^e δεικνύς ὅτι μετὰ τῶν γραφῶν καὶ αὐτὸς πάλιν δίδωσι τὴν ὑπομονήν, ^h διὰ τοῦτο ἔλεγεν, "Ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως δῶκε ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν." Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀγάπης, ὃ περὶ ἑαυτοῦ τις φρονεῖ, τοῦτο καὶ περὶ τοῦ ἄλλου. Εἶτα πάλιν δεικνύς, ὅτι οὐχ ^E ἀπλῶς ἀγάπην ζητεῖ, ἐπήγαγε, "κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν" ὃ πανταχοῦ ποιεῖ, ^k ἐπειδὴ ἐστὶ καὶ ἑτέρα ἀγάπη. Καὶ ^l τί τὸ κέρδος τῆς συμφωνίας; ¹⁰ "Ἰναι ὁμοθυμαδὸν, ^m φησὶν, ἐν ἐνὶ στόματι δοξάζητε τὸν θεὸν καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ." Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, "ἐν ἐνὶ στόματι," ἀλλὰ καὶ μὴ ψυχῇ τοῦτο ποιεῖν ἐκέλευσεν. Εἶδες ⁿ πῶς τὸ σῶμα ἦμωσεν (215) ἅπαν, καὶ πῶς τὸν λόγον κατέκλεισε πάλιν εἰς δοξολογίαν, ὅθεν καὶ ^o ἐνάγει μάλιστα εἰς ὁμόνοιαν ^p καὶ συμφωνίαν; Εἶτα πάλιν ἐντεῦθεν τῆς αὐτῆς παραινήσεως ἔχεται λέγων· ¹¹ "Διὸ ⁷²² προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ἡμᾶς, εἰς δόξαν θεοῦ." Πάλιν τὸ παράδειγμα ἄνωθεν, καὶ τὸ κέρδος ἄφατον· μάλιστα γὰρ τὸν θεὸν τοῦτο δοξάζει τὸ ^r συμπεφρίχθαι. Ὡστε καὶ ^s ἀλγῶν ὑπὲρ ^t αὐτοῦ διαστασιάζης πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἐννοήσας ὅτι καταλύσας τὴν ὀργὴν τὸν δεσπότην σου δοξάζεις, καὶ μὴ διὰ τὸν ἀδελφόν, δι' αὐτὸ γοῶν τοῦτο καταλλάγηθι· μᾶλλον δὲ διὰ τοῦτο πρῶτον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει, καὶ τῷ πατρὶ διαλε-

⁹ v. 5.

¹⁰ v. 6.

¹¹ v. 7.

^c ζήσαντες C. ^d τρέπει A.B.E.F.H.I. Cat. προτρέπει C. ^e κατὰ τὴν γῆν (καρμίας) C.D. ^f τὸ ὑπόδειγμα C. ^g δεικνύσιν C. ^h διὰ τοῦτο] διὰ C. ⁱ ἀγάπη D.E. ^k ἐπειδὴ] + γὰρ C. ^l τί om. A.H.I. ^m φησὶν om. C. ⁿ πῶς] πού bis C. Veron. ^o ἐντρέπει C. Veron. ^p καὶ] τε καὶ H. Mox ἐντεῦθεν om. C. ^q ἡμᾶς omnes. ^r συμπεπλέχθαι C. ^s ἄκαν omnes. ^t ἀλγῶν Edd. ^u ἄγαν Cat. ^v αὐτοῦ pro αὐτοῦ A. D. E. F. H. Cat. ^w ὑπὲρ αὐτοῦ om. C.

Β γόμενος ἔλεγεν ¹² "Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι σύ με ἀπέστειλας, ἵνα ὥσιν ἐν."

"Πειθώμεθα τοίνυν, καὶ συνάπτωμεν ἑαυτοὺς ἀλλήλοις. Ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ πάντας διεγείρει. Καὶ βούληται τις ἀπορραγῆναι σου, ἢ μὴ σὺ ἀπορραγῆς, μηδὲ τὸ ψυχρὸν ἐκεῖνο φθέγγῃ ῥῆμα, ἐὰν φιλή με, φιλῶ ἵνα μὴ φιλή με ὁ ὀφθαλμὸς ὁ δεξιὸς, ἐξορύττω αὐτόν. Σατανικὰ γὰρ ἅταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ τελωνῶν ἄξια, καὶ τῆς Ἑλλήνων μικροψυχίας. Σὺ δὲ ὁ πρὸς μεῖζονα κληθεὶς πολιτείαν, καὶ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐγγραφεὶς, μεζόνων ὑπεύθυνος εἶ νόμων. Μὴ δὲ λέγε ταῦτα, ἀλλ' ὅταν σε μὴ βούληται φιλεῖν, τότε πλείονα ἐπιδείκνυσο τὴν ἀγάπην, ἵνα αὐτὸν ἐπισπᾷς. Καὶ γὰρ μέλος ἐστὶ τὸ δὲ μέλος ὅταν ὑπὸ τινας ἀνάγκης ἀποσχίζηται τοῦ λοιποῦ σώματος, πάντα ποιοῦμεν ὥστε ἐνώσται πάλιν αὐτὸ, καὶ πλείονα πρόνοιαν ἐπιδεικνύμεθα τότε. Καὶ γὰρ πλείων ὁ μισθός. ὅταν μὴ βουλόμενον φιλεῖν ἐφελκύσῃ. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἀρίστου κενεὶ καλεῖν τοὺς μὴ δυναμένους ἡμῖν ἀντιδοῦναι, ἵνα αὐξήθῃ τὰ τῆς ἀντιδόσεως πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ φιλίας τούτο δεῖ ποιεῖν. Ὁ μὲν γὰρ φιλούμενος καὶ φιλῶν ἀπιδώκε σοι τὴν ἀμοιβήν· ὁ δὲ φιλούμενος καὶ μὴ φιλῶν, τὸν θεὸν ἀντὶ ἑαυτοῦ σοι χρεώστην κατέστησε. Καὶ χωρὶς δὲ τούτων, ὅταν μὲν φιλή ἔσῃ, οὐ πολλῆς δεῖται τῆς σπουδῆς· ὅταν δὲ μὴ φιλή, τότε σου χρεῖαν ἔχει τῆς ἀντιλήψεως. Μὴ τοίνυν τὴν αἰτίαν τῆς σπουδῆς αἰτίαν ποιῶν ῥιθυμίας, μηδὲ λέγε, ἐπεὶ νουθεῖ, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοῦ ἀμελῶ καὶ γὰρ νόσος ἐστὶν ἡ κατάψυξις τῆς ἀγάπης· ἀλλὰ σὺ θερμῶν τὸ καταψυχθέν. Τί οὖν ἂν μὴ θερμαίνεται, φησί; Μένε τὰ σαυτοῦ ποιῶν. Τί οὖν ἂν μεζόνως διαστρέφεται; Πάλιν μεζονά σοι τὴν ἀντίδοσιν προξενεῖ, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον δὲ δείκνυσι τοῦ Χριστοῦ ὁμιμητήν. Εἰ γὰρ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους, γινώ-

¹² Joan. xvii. 21.

^v ἐὰν ὥσιν ἐν om. A. ^w HOIKON. Περὶ ἀγάπης, καὶ τοῦ εἶναι φιλεῖν καὶ ἀγαπᾶν τοὺς ἑαυτοῦ. Veron. ^x μὴ καὶ σὺ Edd. καὶ om. A.B.D.E.F.H.I. Flor. p. 4. (Tom. xii. p. 433 D.) ^y ἐὰν]+δὲ A.B.F.H. Flor. ^z ὁ ὀφθ. (+μου C.) ὁ δ. omnes. ὁ δ. ἀφθ. Edd. ^a ταῦτα τὰ β. A.B.C.D.F.I. τὰ β. ταῦτα E. ταῦτα ῥήματα Veron. Sav. Mor. τὰ β. ταῦτα edidit Montef. ^b δὲ pro δι D.E.I. ^c σχίζηται I. ^d ποιῶμεν B.F.H. ^e τὸν θ. ἀντὶ ἑαυτοῦ pro ἀντὶ ἑαυτοῦ τὸν θ. A.B.D.E.F.H.I. ^f καὶ χ. δὲ τούτων] Sic B.F.I. Flor. καὶ χ. τούτων δὲ A.H. χ. δὲ τούτων D.E. καὶ τούτων C. καὶ χ. τούτων Edd. ^g σε]+τις C. Haec ὅταν μὲν—σπουδῆς om. I. Tum ὅταν σε μὴ φ. idem. ^h μὴ om. C. ⁱ λέγε]+ὅτι A.E. Flor. ^k αὐτόν C. ^l ἂν pro ἐὰν A.B.D.E.H.I. ^m τοσοῦτῳ pro τοσοῦτον A.B.F.I. et ex corr. H. πολλῶ D.E. ⁿ δείκνυσι]+σε B. ^o μαθητὴν C.D.

ρισμα μαθητῶν¹³ “Εν τούτῳ γὰρ γινώσκονται, ῥησὶ, πάντες, ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους” τὸ τὸν μισοῦντα φιλεῖν, ἐννόησον ἡλίκον. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης σου⁹ μισοῦντας ἐφίλει καὶ παρεκάλει· καὶ ὅσῳ ἀσθενεῖς ἦσαν, τοσοῦτῳ μᾶλλον αὐτῶν ἐπεμελείτο, καὶ ἐβόα λέγων, ¹⁴ “Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ’ οἱ κακῶς ἔχοντες” καὶ τραπέζης ἡξίου τῆς⁵ αὐτῆς τελῶνας καὶ ἀμαρτωλοῦς· καὶ ὅσην αὐτὸν ἠγάπησαν ἀτιμίαν ὁ τῶν Ἰουδαίων ἔφημος, τοσαύτην περὶ⁷²³ αὐτοὺς ἐπεδείξατο τιμὴν καὶ κηδεμονίαν, μᾶλλον δὲ⁶ καὶ πολλῶ πλείονα. Τούτον καὶ σὺ ζήλωσον. Οὐδὲ γὰρ μικρὸν ἐστὶ τὸ κατορθοῦμενον, “ἀλλ’ οὐ χωρὶς οὐδὲ ὁ μαρτυρῶν⁸ θεῷ σφόδρα δύναται ἀρέσαι, καθὼς ὁ Παῦλός φησι. Μὴ τοίνυν λέγε, ὅτι μισοῦμαι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φιλῶ· διὰ γὰρ τοῦτο μάλιστα φιλεῖν ὀφείλεις. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ἐν φιλοῦντα μισεῖσθαι ταχέως, ἀλλὰ καὶν θηρίον ἢ τις, τοὺς φιλοῦντας φιλεῖ”¹⁵ “Τοῦτο γὰρ καὶ οἱ ἐθνικοὶ, φησὶ, καὶ οἱ τελῶναι ποιοῦσιν.” Εἰ⁷ δὲ τοὺς φιλοῦντας ἕκαστος φιλεῖ, τοὺς μετὰ τοῦ μισεῖσθαι φι- B λοῦντας τίς οὐκ ἂν ἀγαπήσει; Τοῦτο τοίνυν ἐπίδειξαι, καὶ μὴ παύσῃ λέγων² τοῦτ’ ὁ ῥῆμα, ὅτι ὅσῳ³ ἂν μισῇς, οὐ παύσομαι¹ σε φιλῶν, καὶ πᾶσαν φιλονεικίαν ἐχάλασας, ⁴ πᾶσαν ψύξιν ἐξέβαλες. Ἡ γὰρ ἀπὸ φλεγμονῆς γίνεται τὸ νόσημα τοῦτο, ἢ ἀπὸ ψυχρότητος· ἀλλ’ ἀμφοτέρω¹ τῆς ἀγάπης ἡ δύναμις διορθοῦν εἴωθε τῇ θερμότητι. Οὐχ ὁρᾷς τοὺς αἰσχυρῶς ἐρώντας ραπίζομένους, ἐμπτυομένους, ὀνειδιζομένους, κυρία πάσχοντας δεινὰ ὑπὸ τῶν πορνευομένων γυναικῶν ἐκείνων; Τί οὖν; ἐξέλυσε C (216) ⁵ τοῦτ’ ὁ τῶν ἔρωτα¹ τὰ τῶν ὕβρεων; Οὐδὰμῶς, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνήψε. Καίτοιγε αἱ μὲν ταῦτα ποιοῦσαι μετὰ τοῦ πορνεύεσθαι καὶ ἀσήμον γένουσι εἰσὶ καὶ ἐντελοῦς, οἱ δὲ πάσχοντες πολλάκις λαμπροὺς ἔχουσι προγόνους ἀριθμεῖν, καὶ πολλὴν ἄλλην περιφάνειαν λέγειν· ἀλλ’ ὁμως⁶ οὐδὲν τούτων αὐτοὺς

¹³ Joan. xiii. 35.¹⁴ Matth. ix. 12.¹⁵ Ibid. v. 46.

⁹ φησὶ πάντες pro πάντες φησὶν A.B.E.F.H.I. Statim ὅτι μ. μου ἐπ’ ἐπ’ οἰ-
 νες. ὅτι ἐμοὶ μ. ἐστε Edd. ⁴ μισοῦντας] μισοῦντά σε A.I. ⁷ ὅσῳ] +
 μᾶλλον C. Mox τοσοῦτον H. ⁵ αὐτῆς] ἰσ. αὐτοῦ Sav. marg. ἰαντοῦ C.
 αὐτοῦ tacite dedit Montef. ¹ ἠγάπησαν B.D.H.I. ἠγάπησεν Edd. Mox
 οἱ τῶν Ἰ. δῆμοι I. ⁶ καὶ om. B. ² ἀλλ’ οὐ χωρὶς—ἀρέσαι] ἀλλ’ οὐ
 χωρεῖς; οὐδὲ μαρτυρῶν δύνασαι σφ. ἀρέσαι θεῷ C. ³ θεῷ σφ. δ. ἀ. (ἀ. δ.
 D.) pro σφ. δ. ἀ. θεῷ A.B.D.E.F.H.I. ⁷ δὲ] + καὶ C. Mox μετὰ τὸ μ. C.D.
² τοῦτ’ pro τοῦτο A.B.C.D.E.F.H. ⁴ ἂν με μισῇς Edd. me deest in om-
 nibus. μισῇς pro μισήσῃς A.B.E.F.H.I. ⁵ σε superscript. in A. ⁶ καὶ
 πᾶσαν Edd. καὶ om. A.B.C.D.E.H.I. Statim ψύξιν (sic) ἐξέβαλες pro ψυχὴν
 ἐμάλασας omnes. ¹ τῆς ἀγ. ἢ δ. pro ἡ τῆς ἀγ. δ. omnes. ⁷ τοῦτων pro
 τούτων A.B.D.H.I. et ex corr. E. ¹ τὰ τῶν ὕβ.] ἡ τῶν ὕβ. ἀτιμία C. τὰ
 om. H. ² οὐδὲν τούτων omnes. οὐδὲ τοῦτο Edd.

ἐκλείει, οὐδὲ ἀφίστησι τῆς ἐρωμένης. Εἴτα οὐκ αἰσχυρόμεθα, ὅσῃ ὁ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων ἔρως ἰσχὺν ἔχει, ταύτην οὐ δύναμενοι περὶ τὴν κατὰ θεὸν ἡδεΐσαι φιλίαν; Οὐκ ἐννοεῖς, **Δ**ὅτι τοῦτο μέγιστόν ἐστιν ὄπλον κατὰ τοῦ διαβόλου; ἰοῦ συνοράς, ὅτι παρέστηκεν ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, ἔλκων πρὸς ἑαυτὸν τὸν μισούμενον, ^κκαὶ βουλόμενος πλεονεκτῆσαι τὸ μέλος; σὺ δὲ ^ιπαρατρέχεις, καὶ τὸ ἔπαθλον προδίδως τῆς μάχης; Καὶ γὰρ ἔπαθλον ὁ ἀδελφὸς ἐν τῷ μέσῳ κείται· ^μκαὶ περιγένῃ, σὺ τὸν στέφανον ἔλαβες· ἂν δὲ ῥαθυμῆσῃς, ἄσπεφανωτος ἀνεχώρησας. Παῦσαι ^ντοῖνον τὸ Σατανικὸν ἐκείνο φθεγγόμενος ῥῆμα, ὅτι ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς μου μισῇ με, οὐδὲ ἰδεῖν αὐτὸν ^ρδύναμαι. Οὐδὲν γὰρ αἰσχυρότερον τοῦ ῥήματος τούτου, καίτοιγε εὐγενοῦς αὐτὸ ψυχῆς ^ιεἶναι δείγμα τίθενται **Ε**οὶ πολλοί· ἀλλ' οὐδὲν ^ττούτου δυσγενέστερον, ^αοὐδὲν ἀνοητότερον, ^ιοὐδὲν μωρότερον. Διὸ δὴ μάλιστα καὶ πενθῶ, ὅτι τὰ τῆς κακίας ἀρετῆς εἶναι ^ννομίζεται, καὶ τὸ ὑπερορᾶν καὶ καταφρονεῖν, λαμπρὸν ^ωἔδοξεν εἶναι καὶ σεμνόν· ὅπερ μεγίστη παγίς ἐστι τοῦ διαβόλου, τὸ καὶ ἀγαθὴν ^χπεριτιθέναι δόξαν τῇ πονηρίᾳ· ὃδιὸ καὶ δυσεξάλειπτος γίνεται. Καὶ γὰρ πολλῶν ἔγωγε ἤκουσα σεμνυνομένων ἐπὶ τῷ μὴ προσίσθαι τοὺς ἀποστρεφόμενους αὐτοὺς· καίτοιγε ὁ δεσπότης σου ^κκαὶ ἐγκαλλωπίζεται τούτῳ. Ποσάκις ^αγούν αὐτὸν διέπτυσαν ἄνθρωποι; ποσάκις ἀπεστράφησαν; αὐτὸς δὲ οὐ παύεται ἐπιτρέχων. Μὴ τοῖνον λέγε, ὅτι οὐ δύναμαι ^βπροσίσθαι τοὺς μισούντας, ἀλλ' εἰπὲ, ὅτι οὐ δύναμαι διαπτύσαι τοὺς διαπτύοντας. Τούτο ^γτοῦ

724 μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ τὸ ῥῆμα, ὡς τό γε ἔτερον τοῦ διαβόλου· τοῦτο λαμπροὺς ^δποιεῖ καὶ ἐνδόξους, ὡς τό γε ἔτερον αἰσχυροῦς καὶ καταγελάστους. Διὰ τοῦτο ^εθαυμάζομεν Μωϋσέα, ὅτι ^εκαὶ τοῦ θεοῦ λέγοντος, ¹⁶ ^α“Εασόν με, καὶ θυμωθεὶς ἐκτρίψω αὐτούς,” οὐκ ἡδυνήθη διαπτύσαι τοὺς πολλάκις αὐτὸν ἀπο-

¹⁶ Exod. xxxii. 10, 32.

^ι ἡδεΐσαι pro ἐπιδείξαι A.B.D.E.F.I. ^ι οὐχ ὁρᾷς I. ^κ καὶ om. D.E.
^λ παρέχεις B. ^μ καὶ γὰρ π. Edd. γὰρ deest in omnibus. ^ν τοῖνον om. I.
^ο ὁ ὀφθαλμὸς A.B.C.D.E.F.I. ὁ ἀδελφὸς Veron. Sav. ἀδελφὸς sine artic.
Mor. Ben. ^ρ δύναμαι A.D.E.I. δύναμαι B.F.H. βούλομαι Edd. ^σ εἶναι
δείγμα pro δείγμα εἶναι B.C.D.E.F.H.I. τίθενται οἱ π. δείγμα εἶναι hoc ord. A.
^τ τούτου pro τούτων A.B.D.E.F.H.I. ^α οὐδὲν pro οὐδέ A.B.D.F.I. ἡ ἀνοητ.
E. ^β οὐδὲν (οὐδέ C.) μωρότερον omnes. οὐδέ ὁμώτερον Edd. ^γ νομίζεται
Sic F.I. νομίζετε A.B.C.D.E.H. νομίζουσιν οἱ πολλοὶ Edd. ^δ ἔδοξεν C.
^ε περιτιθέναι omnes. περιθεῖναι Edd. ^ς διὸ om. I. Statim δυσέκλειπτος C.
^ζ καὶ om. I. ^η οὐν A.B.E.F.H.I. Mox οἱ ἄνθρωποι B.E. ^θ προσίσθαι
ἰδεῖν I. Mox εἰπὲ om. idem. ^ι τοῦ μαθ. omnes. τοῦ Χριστοῦ B.C.D.E.H.
μαθητοῦ Χριστοῦ absque articulis Veron. Sav. Mor. ^κ ποιεῖ pro ἵσטי A.B.
C.D.E.F.H. ^λ θαυμάζομεν B.F.H. ^μ καὶ om. C.

στραφέντας, ἀλλ' ἔλεγεν, "Εἰ μὲν εὐφρῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· ^hἐπεὶ καμὲ ἐξάλειψον." Θεοῦ γὰρ ⁱἦν φίλος καὶ μιμητής. ^kΜὴ δὲ σεμνυνόμεθα ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι δεῖ, μηδὲ λέγωμεν τὰ τῶν ἀγοραίων ^lτούτων καὶ σεσυρμένων ἀνθρώπων, ^mοἷδα καταπτύσαι μυρίων· ἀλλὰ καὶ ⁿἕτερος λέγει, καταγελῶμεν καὶ ἐπιστομίζωμεν, ὅτι καλλωπίζεται ἐφ' οἷς αἰσχρὸν B νεσθαι ἔδει. Τί λέγεις, εἰπέ μοι; καταπτύεις ἀνθρώπου πιστοῦ, οὐ ^oἀπίστου ὄντος οὐ κατέπτυσεν ὁ Χριστός; Τί λέγω, οὐ κατέπτυσεν; Οὕτω μὲν οὖν αὐτὸν ^pἐφίλησεν αἰσχρὸν ὄντα καὶ δυσειδῆ, ὡς καὶ ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἵτα αὐτὸς ^qμὲν οὕτως ἐφίλησε καὶ τοιοῦτον ὄντα, σὺ δὲ ^rἰῶν, ὅτε ὡραῖος ἐγένετο καὶ θαυμαστός, διαπτύεις, εἰπέ μοι, μέλος ὄντα ^sΧριστοῦ, καὶ σῶμα γενόμενον δεσποτικόν; Οὐκ ἐννοεῖς τί φθέγγῃ; οὐκ αἰσθάνῃ οἶα πολμῶς; Κεφαλὴν ἔχει τὸν Χριστὸν, καὶ τρά-C πεξαν, καὶ ἱμάτιον, καὶ ζῶν, καὶ φῶς, καὶ νυμφίον, καὶ πάντα ἐστὶν ἐκεῖνος αὐτῷ, καὶ πολμῶς εἰπεῖν, ὅτι διαπτύω τοῦτον; καὶ οὐ ^tτοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίους ἑτέρους μετ' αὐτοῦ; Ἐπίσχε, ἄνθρωπε, ^vπαῦσαι τῆς ματίας· ἐπίγνωνθι τὸν ἀδελφόν· μάθε ὅτι ἀνοίας ταῦτα τὰ ῥήματα καὶ παραπληξίας, καὶ λέγε τὰναντία, ὅτι καὶ μυριάκις με διαπτύῃ, ἐγὼ οὐκ ἀποστήσομαι. Οὕτω καὶ τὸν ἀδελφὸν κερδαίνει, καὶ εἰς δόξαν ^wτοῦ θεοῦ βιώσῃ, καὶ τῶν μελλόντων ^xμεθέξεις ἀγαθῶν ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

^κἀφείς B.E.F. ^hἐπεὶ omnes. εἰ δὲ μὴ Edd. ⁱἦν φ. pro φ. ἦν omnes. ^kμὴ δὲ pro μηδὲ B.F. Mox ἐφ' οἷς A.B.C.D.E.F.I. ἐν οἷς Edd. ^lτούτων om. C. ^mοἷδα] ὡς οὐδὲ τοιοῦτων C. ⁿἕτερος τοῦτο λέγει Edd. τοῦτο om. B.C.D.F.H.I. τις pro τοῦτο E. ^oἀπίστου ὄντος] ἀπιστοῦντος A.C.E.H.I. ^pἐφίλησεν post δυσειδῆ vulgo legitur, repugnanti-
bus libris. Post ἐφίλησεν, καίτοι add. I. Statim αἰσχρὸν pro ἐχθρὸν omnes. ^qμὲν] + οὖν αὐτὸν C. ^rἰῶν om. I. ^sΧριστοῦ sine artic. A.B.D.E.F.H.I. ^tτοῦτο pro τοῦτον A.C.D.E.F.H.I. ^vπαῦσαι A.B.C.D.E.F.H. καὶ ἀνάπαυσαι Edd. ἐπίσχε καὶ ἀνάπαυσαι (om. ἄνθρωπε) Veron. ^wτοῦ om. C.D.H. et ante corr. B. Statim βιώσεις C. ^xμεθ. ἀγαθῶν pro ἀγαθῶν μεθ. omnes.

D.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ.

¹ Λέγω ^a δὲ Χριστὸν Ἰησοῦν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων.

ΠΑΛΙΝ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ κηδεμονίας ^b ἡμῖν διαλέγεται, (217) ἔτι τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου ἐχόμενος, καὶ δεικνὺς ὅσα ἐποίησεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ^c ὅπως οὐχ ἑαυτῷ ἤρесе. Καὶ μετὰ ^d τούτου Ἐκείνo κατασκευάζει, ^e ὅτι μειζόνων εἰσὶν οἱ ἐξ ἔθνων ὀφειλῆται τῷ θεῷ. Εἰ δὲ μειζόνων εἰσὶ, δίκαιοι ἂν εἴεν φέρειν ἑαυτοὺς ἀσθενεῖς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων. Ἐπειδὴ ^f γὰρ σφόδρα ἐκείνων καθήψατο, ἵνα μὴ τούτους ἐπάρῃ τούτο, καταστέλλει πάλιν αὐτῶν ^h τὴν ἀπόνοιαν, ἐκείνοις μὲν ἐξ ἐπαγγελίας πατέρων δεικνὺς ἰδιόδομενα τὰ ἀγαθὰ, τοῖς δὲ ἐξ ἔθνων, ἐξ ^k ἐλέους καὶ φιλανθρωπίας μόνης. Διὸ καὶ ἔλεγε “Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν θεόν.” Ἰνα δὲ σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, αὐτῶν πάλιν ἰᾶξιον ἀκοῦσαι τῶν ῥημάτων, ἵνα μάθῃς τί ἐστὶ τὸ “ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ γεγενῆσθαι τὸν Χριστὸν διάκονον 725 περιτομῆς, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας ^m τῶν πατέρων.” Τί ποτ’ οὖν ἐστὶ τὸ εἰρημένον; Ἐπαγγελία πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἦν γεγενημένη ⁿ ἢ λέγουσα ² “Σοὶ δώσω τὴν γῆν ^o καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη.” Ἀλλ’ ἐγένοντο κολάσεως ὑπεύθυνοι μετὰ ταῦτα οἱ τοῦ σπέρματος ^p τοῦ Ἀβραὰμ ἅπαντες. Ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν αὐτοῖς κατειργάζετο παραβαινόμενος, καὶ τῆς ἐπαγγελίας ^q ἀπεστέρει λοιπὸν ἐκείνης τῆς τῶν πατέρων. Παραγενόμενος τοίνυν ὁ υἱὸς συνέπραξε τῷ πατρὶ, εἰς τὸ τὰς ἐπαγγελίας ^B ἐκείνας ἀληθεῦσαι καὶ εἰς τέλος ἐξελθεῖν. Πάντα γὰρ τὸν νόμον πληρώσας, ἐν ^r ᾧ καὶ περιτομὴν, καὶ ^s ταύτη καὶ διὰ τοῦ σταυροῦ τῆς κατάρας ἀπαλλάξας τῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει, οὐκ ἀφῆκε διαπσεῖν τὴν ἐπαγγελίαν. Ὅταν οὖν λέγῃ, “διάκονον

1 CAP. XV. v. 8.

2 Gen. xii. 7. xxii. 18.

Hom. XXIX. ^a δὲ γὰρ C. Ἰησοῦν om. idem. ^b ἡμῖν accessit ex omnibus. ^c ὅπως A.E.F.H.I. Cat. πῶς Edd. ^d τοῦτο D.E. ^e ὅτι μειζόνων—δίκαιοι ὅτι ἐπειδὴ μειζόνων ἔνγον, δίκαιοι I. οἱ ἐξ ἔθνων om. H. ^f τοὺς ἀσθ. τοὺς ἐξ Ἰ. omnes. τοὺς ἐξ Ἰ. ἀσθενεῖς Edd. ^g γὰρ δὲ B.D.E.F. Statim σφόδρα om. C. ^h τὸ φῶσθημα. ἐκείνοις μὲν γὰρ ἐξ C. ⁱ διδόμενα τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὰ τὰ διδόμενα B.D.E.F.H.I. Cat. et ante corr. A. τὰ ἀγαθὰ διδόμενα ex corr. A. ^k ἐλέους pro ἔλεος A.B.D.E.F.H.I. Mox ἐλέος A.B.C. D.E.H. ἐλέος Edd. et Cat. ^l ἄξιον ἀκοῦσαι omnes. ἀκονον Edd. ^m τῶν πατέρων om. C. ⁿ ἢ accessit ex omnibus. ^o καὶ τῷ σπ. σου om. C. Mox εὐλογηθήσονται C. ἐνευλογηθήσονται I. ^p τοῦ assumptum ex A.B.C.D. E.F.H. ^q λοιπὸν ἐστέρει hoc ord. C. ^r ἐκείνας om. H. ^s ταύτην A.C.H.I. Statim καὶ om. C.E.

περιτομῆς," τοῦτο λέγει, ὅτι ἐλθὼν, καὶ πάντα τὸν νόμον πληρώσας, καὶ περιτμηθεὶς, καὶ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἔλυσε τὴν κατάραν, ἔπαυσε τοῦ θεοῦ τὴν ὀργὴν, ἐπιτηδείους λοιπὸν ἐποίησε τοὺς μέλλοντας δέχεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν, ἀπαξ ἀπαλλαγέντας τοῦ προσκεκρουκέναι. Ἰν' οὖν μὴ λέγωσιν οὗτοι οἱ ἐγκαλούμενοι, πῶς οὖν ὁ Χριστὸς ^ν περιετέμετο, καὶ C πάντα ἐφύλαττε τὸν νόμον; εἰς τὸναντίον αὐτὸ περιτρέπει. Οὐ γὰρ ἵνα ^ω μὲν ὁ νόμος, τοῦτο ἐποίησε, φησὶν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν λύσῃ, καὶ σὲ ἀπαλλάξῃ τῆς ^ε ἐκείνου κατάρης, καὶ ἐλευθερώσῃ καθόλου τῆς ἀρχῆς ^ν τῆς ἐκείνου. Ἐπειδὴ γὰρ σὺ παρέβης τὸν νόμον, διὰ τοῦτο ^ε ἐκείνος ἐπλήρωσεν, οὐχ ἵνα σὺ πληρώσῃς, ἀλλ' ἵνα σοι τὰς ἐπαγγελίας βεβαιώσῃ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας, ἃς ὁ νόμος διαπεσεῖν ἐποίει, δεικνύς σε ^α προσκεκρουκότα καὶ τῆς κληρονομίας οὐτα ἀνάξιον. Ὡστε καὶ σὺ κατὰ χάριν ἐσώθης· καὶ γὰρ ἀποβεβλημένος ἦς. Μὴ τοίνυν στασίαζε, μηδὲ φιλονείκει ἀντεχόμενος ἀκαίρως τοῦ νόμου, ὃς D καὶ τῆς ^ε ἐπαγγελίας ἐξέβαλεν ἂν, εἰ μὴ τοσαῦτα ἔπαθεν ὑπὲρ σου ὁ Χριστός. Ἐπαθε δὲ ταῦτα, οὐκ ἐπειδὴ ^ε σὺ ἄξιος σωτηρίας ἦς, ἀλλ' ὥστε ἀληθεῦσαι τὸν θεόν.

Εἰτα, ἵνα ^α μὴ τοῦτο φουσῇ τὸν ἐξ ἐθνῶν, φησί· ³ "Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ^ε ἐλέους δοξάσαι τὸν θεόν." Ὁ δὲ λέγει, ^ε τοῦτό ἐστιν· οἱ μὲν ^ε ἐξ Ἰουδαίων κἀν ἐπαγγελίας εἶχον, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν· σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' ἀπὸ φιλανθρωπίας ἐσώθης μόνης. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα οὐδὲ ἐκείνοις τι ^β πλέον ἐγένετο ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας, εἰ μὴ παρεγένετο ὁ Χριστός· ἀλλ' ὅμως ἵνα αὐ- E τοὺς κεράσῃ, καὶ μὴ συγχωρήσῃ κατεξανίστασθαι τῶν ἰασθενῶν, μέμνηται τῶν ἐπαγγελιῶν. Περὶ δὲ ^κ τοιῶτων φησὶν, ὅτι ἐλέω ἐσώθησαν μόνον. Διὸ καὶ δίκαιοι ἂν εἶεν μάλιστα δοξάζειν τὸν θεόν. Δόξα δὲ ^ι θεοῦ, τὸ συνῆφθαι, τὸ ἡνώσθαι, τὸ ὁμοθυμαδὸν εὐφημεῖν, τὸ βαστάζειν τὸν ἀσθενέστερον, τὸ μὴ περι-

3 γ. 9.

^ε ἐπιτ.] καὶ ἐπιτ. I. Μοx ἀπαξ καταλλαγέντας τοῦ προσκεκρουκέναι idem.
^ν περιετέμετο D.H. περιετμήθη C. Μοx ἐφύλαττε τὸν ν. pro τὸν ν. ἐφύλαττεν omnes.
^ω μὲν omnes. μέν Edd. ^ε ἐκείνου pro ἐπικειμένης omnes.
^ν τῆς ἐξ ἐκείνου Edd. ἐξ om. A.B.D.E.H. Cat. ^ε ἐκείνου A.H.I.
Μοx οὐχ ἵνα σοι πληρώσῃ C. ^α προσκ.] καὶ προσκ. B.D.F. Μοx οὐτα om. I.
^β ἐπαγγελίας] + σε B.D.F. ^ε σὺ ἄξιος] ἄξιος σὺ I. Cat. σὺ om. B. Statim σωτηρίας ἦς pro ἡς σωτηρίας omnes. ^δ μηδὲ I. Μοx τοὺς ἐξ ἐθνῶν C. ^ε ἐλέου F.H. et ante corr. B. ^ε τοῦτο (τοῦτ' H.) pro τοιούτου A.B.D.E.F.H. Cat. ^κ ἐξ Ἰουδαίων libri omnes et Cat. Ἰουδαίους Edd. Statim κἀν pro καὶ A.B.C.D.E.F.I. Cat. receptum a Montef. ^β πλέον] + δν E. ^ι ἀσθενῶν] Ἰουδαίων C. ^κ τοῦτο H. Μοx ἐλέω pro ἐλέει omnes cum Cat. Tum μόνον pro μόνης C.D.E.F.H.I. et ante corr. A. ^ι θεοῦ omnes. θεῷ Edd. Μοx δοξάζειν pro εὐφημεῖν C.

ορῶν ἀπορρηγνύμενον τὸ μέλος. Εἵτα καὶ μαρτυρίας ἐπάγει, ἐν αἷς δέικνυσιν, ὅτι δεῖ συνῆφθαι "τὸν ἐξ Ἰουδαίων τοῖς ἐξ ἔθνων, οὕτω λέγων· "Καθὼς γέγραπται· Διὰ τοῦτο ἑξομολο- 726 γήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, κύριε, καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ· ⁴ καὶ, Εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καὶ, ⁵ Αἰνεῖτε πάντα (218) τὰ ἔθνη τὸν κύριον, ⁶ καὶ ἐπαινεσάτωσαν αὐτὸν πάντες οἱ λαοί· καὶ, "Εστὶ αἱ ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι." Ταῦτα δὲ ⁷ πάντα παρήγαγε, δεικνύς ὅτι δεῖ ἠνώσθαι καὶ δοξάζειν τὸν θεόν, ὁμοῦ καὶ τὸν ἐξ Ἰουδαίων καταστέλλων, ἵνα μὴ ἐπαίρηται κατὰ τοῦτου, τῶν προφητῶν πάντων τούτους καλούντων, καὶ τὸν ἐξ ἔθνων πείθων Βμετριάζειν, τῷ δεῖξαι πλείονος ὑπεύθυνον ὄντα χάριτος. Εἵτα πάλιν ἐπὶ εὐχὴν κατακλείει τὸν λόγον, λέγων· ⁸ "Ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ ⁹ περισσεύειν ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου." Τουτέστιν, ἀπαλλαγείητε τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀθυμίας, καὶ μὴ καταβληθείητέ ποτε ὑπὸ τῶν πειρασμῶν· τοῦτο δὲ ἔσται ἐν τῷ περισσεύειν ὑμᾶς ¹⁰ ἐν τῇ ἐλπίδι. Τὸ ¹¹ γὰρ πάντα ἐν αἷτιον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο. Τοῦτο δὲ ἀπὸ πνεύματος ἔσται ἁγίου. Ἄλλ' οὐχ ἀπλῶς ἀπὸ πνεύματος, ἀλλ' εὖν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν εἰσενέγκωμεν. Διὰ τοῦτό φησιν, "ἐν τῷ πιστεύειν" οὕτω γὰρ δύνασθε πληρωθῆναι χαρᾶς, εὖν CΥπιστεύητε, εὖν ἐλπίζητε. ¹² Ἄλλ' οὐκ εἶπεν, ¹³ εὖν ἐλπίζητε, ἀλλ', "εὖν περισσεύητε ἐν τῇ ἐλπίδι," ὥστε μὴ μόνον παραμυθίαν εὐρεῖν τῶν δεινῶν, ἀλλὰ καὶ χαρὰν ἔχειν διὰ τὴν περιουσίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος. Οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα ¹⁴ ἐπισπάσσεθε· οὕτω καὶ ἐκείνου παραγενομένου, τὰ ἀγαθὰ διατηρήσετε πάντα.

¹⁵ Καθάπερ γὰρ τὴν ζωὴν ἡμῶν ἡ τροφή διακρατεῖ, καὶ

4 v. 10-12.

5 v. 13.

¹³ τὸν pro τοὺς A.B.F.H.I. non Cat. τοὺς Ἰουδαίους C. ¹⁴ αἰνεῖτε — κύριον om. F. αἰνεῖτε τὸν κ. πάντα τὰ ἔθνη C.D. ¹⁵ καὶ accessit ex A.B.C.D.E.I. Statim ἐπαινεσάτωσαν pro ἐπαινεσάτε omnes. ¹⁶ πάντα om. D.E. ¹⁷ καὶ ὁμοῦ Edd. καὶ deest in omnibus. Statim καὶ τῶν ἐξ Ἰ. καταστέλλων τὸν τύπον, ἵνα C. ¹⁸ ἐξ ἔθνων] ἐθνικὸν A. ¹⁹ ὑμᾶς—εἰρήνης] χαρὰς ὑμᾶς καὶ εὐφροσύνης I. ²⁰ περισσεύειν] + ὑμᾶς C.D. Statim ἐν om. A.B.E. Mosq. S. ²¹ ἔστιν A.B.D.E.F.H.I. Cat. ²² ἐν om. D.E. ²³ γὰρ pro δι C. τὰ γὰρ—τοῦτο] τοῦτο γὰρ πάντων αἰνῶν τῶν ἀγαθῶν A.B.D.E.F.H.I. Cat. ²⁴ πιστεύειν A.B.D.E.F.H. Cat. Statim εὖν ἐλπίζητε om. I. ²⁵ ἀλλ' καὶ I. ²⁶ εὖν om. C. ²⁷ ἐπισπάσσεσθαι C. Statim οὕτω κακείνου (add. in marg. τὸ πνεῦμα) τὰ ἀγαθὰ διατηρῆσαι ἀπαντα idem. διατηρῆσαι est in H. ²⁸ ΘΕΙΚΟΝ. Περὶ τοῦ δεῖν ἔργα ἔχειν ἀγαθὰ· τούτων γὰρ ὄντων καὶ πνεῦμα ἁγίου ἔξομεν, καὶ ἐλπίδα ἀγαθῶν. Δεῖ οὖν καὶ ψάλλειν συνεχῶς, καὶ τὰς ἄλλας κατὰ νοῦν ἔχειν γραφάς· οὕτω γὰρ πάντα εἰσόμεθα, καὶ περὶ δογμάτων καὶ περὶ ἡθικῶν καὶ τῶν ἄλλων. Veron.

^d ταύτῃ τὸ σῶμα οἰκονομεῖ· οὕτως εἴαν ἔχωμεν ἔργα ἀγαθὰ, τὸ πνεῦμα ^eἐξομεν· ^fκάν τὸ πνεῦμα σχῶμεν, καὶ ἔργα ἐξομεν ἀγαθὰ ὥσπερ οὖν ^gκαὶ τὸναντίον, ^hεἴαν μὴ ἔργα ἔχωμεν, τὸ πνεῦμα ἀφίπταται· εἴαν δὲ τοῦ πνεύματος ἐρημωθῶμεν, καὶ περὶ τὰ ἔργα ⁱχωλείσωμεν. Ὅταν γὰρ τοῦτο ἀπέλθῃ, τὸ ἀκάθαρτον ἐρχεται· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Σαούλ. Τί γάρ, εἰ μὴ πνίγει ἡμᾶς ὥσπερ ἐκεῖνον; Ἀλλ' ἐτέρως ἀπαγχοῖζει διὰ πράξεων πονηρῶν. Δεῖ τοίνυν ἡμῖν τῆς κιθάρας τοῦ Δαυὶδ, ἵνα ἐπάδωμεν τῇ ψυχῇ τὰς θείας ἐπιδόας, καὶ τὰς ἐντεῦθεν καὶ τὰς ^kἀπὸ τῶν ἀγαθῶν πράξεων· ὥς ἂν θάτερον μόνον ποιῶμεν, καὶ τῆς ψῆδης ἀκούοντες, τῷ ταῦτα ἐπάδοντι πολεμῶμεν διὰ τῶν ἔργων, καθάπερ ἐκεῖνος τότε· καὶ εἰς κρίμα ἡμῖν ἔσται τὸ φάρμακον, καὶ ἀγριωτέρα ἢ μαγία ^lγενήσεται. Πρὸ μὲν γὰρ ^mτοῦ ἀκοῦσαι, δέδωκεν ὁ πονηρὸς δαίμων, ⁿμήποτε ἀκούσαντες κατορθώσωμεν· ὅταν δὲ ^oκαὶ ἀκούσαντες οἱ αὐτοὶ μένωμεν, καὶ τοῦτο ἐξαίρεται ^pτὸ δέος αὐτοῦ. ^qΨάλλωμεν τοίνυν τὴν ἀπὸ τῶν πράξεων ᾠδὴν, ἵνα τὴν δαίμονος χαλεπωτέραν ἐκβάλωμεν ἀμαρτίαν. Δαίμων ^rμὲν γὰρ οὐ πῦντως ἀποστερεῖ τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ συμπράττει τῷ νήφοντι· ἀμαρτία δὲ πάντως ἐκβάλλει. ^sΔαίμων γάρ ἐστιν ἐκούσιος αὐτῇ, καὶ μαγία αὐθαίρετος· διόπερ οὐδὲ τοὺς ἐλεούντας ἔχει ^tκαὶ συγγινώσκοντας. ^uἘπάδωμεν τοίνυν τῇ οὕτω διακειμένη ψυχῇ, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων γραφῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ μακαρίου Δαυὶδ· καὶ ψαλλέτω τὸ στόμα, καὶ παιδεύεσθω ὁ νοῦς. Οὐκ ἔστιν ^vαὐτὸ τοῦτο μικρόν. ^wἌν γὰρ παιδεύσωμεν τὴν γλῶτταν ψάλλειν, αἰσχυνηθήσεται ἡ ψυχὴ ταύτης ψαλλούσης ^xτὰναντία βουλευομένη. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον καρπωσόμεθα τὸ καλόν, ἀλλ' ὅτι καὶ ^yπολλὰ εἰσόμεθα τῶν ἡμῖν διαφερόντων. Καὶ γὰρ ^zκαὶ περὶ τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων σοι διαλέγεται, καὶ περὶ τῶν ὀρωμένων, καὶ ^{aa}περὶ τῆς ἀοράτου κτίσεως.

^d ταύτῃ τὸ σῶμα οἰκονομεῖ] Sic H.I. et ex corr. C. ταύτῃ τὸ σ. οἰκονομεῖται A. αὐτῇ τὸ σ. οἰκονομεῖ B.D.E.F. Edebatur ταύτην ἢ ζωῇ οἰκονομεῖ. ^e ἐξομεν—ἀγαθὰ] πάρεσται I. ^f κᾶν] καὶ ἂν C. Statim σχῶμεν pro ἔχωμεν A.B.C.D.E.F.H. ^g καὶ om. C. ^h ἂν I. Mox ἂν pro εἴαν D.E.H.I. εἴαν γὰρ pro εἴαν δὲ C. ⁱ χωλείσωμεν H. χαλαινόμεν I. Statim ἂν pro ὅταν C. ^k ἀπὸ om. A. ἐκ pro ἀπὸ H. ^l γένεται C. Statim μὲν om. B.C. ^m μήποτε]+καὶ εἰς κρίμα ἔσται ἡμῖν τὸ κακόν C. Mox βελτίους γενώμεθα pro κατορθώσωμεν I. ⁿ καὶ om. C.I. ^o τὸ δέος αὐτοῦ om. A.E.H.I. ^p ψάλλωμεν pro ψάλλομεν A.D.E.H. ^q μὲν assumptum ex A.B.D.E.F.H.I. ^r δαίμων ἐκούσιος ἐστιν αὐτῇ C. ^s καὶ συγγινώσκοντας om. H. ^t αὐτὸ τοῦτο pro τοῦτο αὐτὸ A.B.D.E.F.H.I. ^u τὰ ἐναντία A.B.E.H.I. Statim βουλευομένη B.C.D.E.F. βουλευομένη Edd. ^v πολλὰ]+ἡμεῖς Edd. repugnantibus libris. ^x καὶ om. C. Mox καὶ περὶ τῶν μ. C.H. ^y ὀρωμένων]+καὶ περὶ τῶν ἀοράτων I. ^z περὶ om. B.

Κάν περι οὐρανοῦ ^a θέλῃς μαθεῖν, πότερον μένει τοιοῦτος ἢ μεταβάλλεται, σαφῶς ^b ἀποκρίνεται σοι καὶ ἐρεῖ, ὅτι ⁶ “Οἱ οὐρανοὶ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, ^c καὶ ὡσεὶ περιβολαῖον Β ἐλίξεις αὐτοὺς ὁ θεὸς, καὶ ἀλλαγήσονται.” Καὶ περι τοῦ σχήματος ^d ἂν ἐθέλῃς ἀκοῦσαι, ἀκούσῃ πάλιν. ⁷ “^e Ὁ ἐκτείνων τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέρριν.” Κάν περι τῶν νώτων αὐτοῦ ^f βουλευθῇς τι πλεον εἰδέναι, ἐρεῖ σοι πάλιν. ⁸ “Ὁ στεγάζων ἐν ὕδασι τὰ ὑπερφᾶ αὐτοῦ.” Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταιται, ἀλλὰ καὶ περι τοῦ πλάτους καὶ τοῦ ὕψους σοι διαλέγεται, δεικνὺς ταῦτα ἰσόμετρα ὄντα. ⁹ “Καθ’ ὅσον γὰρ, ^g φησὶν, ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ (219) ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν ἀφ’ ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν. Κατὰ τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε κύριος τὸ ἔλεος C αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν.” Κάν τῆς γῆς τὰ θεμέλια περιεργάσῃ, οὐδὲ ταῦτά σε ^h ἀποκρίνῃ, ἀλλ’ ἀκούσῃ ψάλλοντος αὐτοῦ καὶ λέγοντος, ὅτι ¹⁰ “Ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν.” Κάν περι τῶν σεισμῶν ⁱ θέλῃς μαθεῖν πόθεν γίνονται, ἀπαλλάξει σε πύσης ἀπορίας, οὕτω λέγων. ¹¹ “Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.” Κάν τῆς νυκτὸς ^k ζητῇς τὴν χρεῖαν, καὶ ταύτην εἴσῃ παρ’ αὐτοῦ μαθὼν, ὅτι ¹² “Ἐν αὐτῇ ^l διελεύσεται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.” Καὶ τὰ ὄρη ποῦ χρήσιμα, ἀποκρίνεται ^m σοι. ¹³ “Ὅρη τὰ ὑψηλὰ τοῖς ἐλάφοις.” Καὶ διὰ τί ⁿ αἱ πέτραι; “Πέτρα καταφυγὴ D τοῖς χοιρογρυλλίοις.” Διὰ τί τὰ ἄκαρπα ^o δένδρα; ¹⁴ “Ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύουσι.” Διὰ τί ἐν ἐρήμοις ^p πηγαί; ¹⁵ “^r Ἐπ’ αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, καὶ τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ.” Διὰ τί οἶνος; Οὐχ ἵνα ^s πίνῃς μόνον, ἐπεὶ ἥρκει καὶ ἡ

⁶ Psal. ci. 27.¹⁰ Ibid. xxiii. 2.¹⁴ Ibid. vers. 17.⁷ Ibid. ciii. 2, 3.¹¹ Ibid. ciii. 32.¹⁵ Ibid. vers. 12, 11.⁸ Ibid. vers. 3.¹² Ibid. vers. 10.⁹ Ibid. cii. 12, 11.¹³ Ibid. vers. 18.^a θέλῃς pro θέλεις A.B.C.D.E.I. κρινεῖται Edd. Post ἐρεῖ add. σοι C.^d ἂν H.I. ἐθέλῃς pro θέλῃς A.B.D.E.F.I.^e ὁ om. D.E.^f βουλευθῇς τι A.B.C.D.F.H. βουλευθεὶς τι E. βουλευθῇς (om. τι) I. βουλευθῇ τις Edd. Statim μαθεῖν pro πλεον εἰδέναι C.^g φησὶν om. C. Mox αἱ ἀνατολαὶ idem.^h ἀποκρίνῃ pro ἀποκρίνεται A.B.D.E.ⁱ θέλῃς A.E.I. θέλεις H. ἐθέλῃς D.^k ζητῇς pro ζητήσῃς B.D.E.F.I. Mox ταύτης pro ταύτην I.^l ἐλεύσεται pro διελεύσονται omnes. ἐν αὐτῇ om. I.^m σοι om. C. Veron. Mox ταῖς ἐλάφοις D.ⁿ αἱ πέτραι om. I. αἱ πέτραι λέγει σοι Edd. λέγει σοι om. C. Veron.^o τοῖς χοιρογρυλλίοις καὶ τοῖς λαγωοῖς Edd. τοῖς χ. καὶ om. A.B.D.E.H.I. καὶ τοῖς λαγωοῖς om. C.^p δένδρα]+μάθε Edd. μάθε om. C. Veron.^q πηγαί]+ἀκουε D.E. ^r ἐπ’ αὐτὰ κατασκηνώσει τὰ θ. τοῦ ἀγροῦ C.^s πίνῃς C. διὰ τί—ἥρκει] οὐχ ἵνα πίνῃς δὲ μόνον οἶνος, ἥρκει γὰρ D.E.^b ἀποκρίνεται A.B.C.D.E.F.H. ἀπο- ^c καὶ ὡσεὶ—ἀλλαγήσονται] καὶ τὰ^d ἂν H.I. ἐθέλῃς pro θέλῃς A.B.D.E.F.I.^e ὁ om. D.E.^f βουλευθῇς τι A.B.C.D.F.H. βουλευθεὶς τι E. βουλευθῇς (om. τι) I. βουλευθῇ τις Edd. Statim μαθεῖν pro πλεον εἰδέναι C.^g φησὶν om. C. Mox αἱ ἀνατολαὶ idem.^h ἀποκρίνῃ pro ἀποκρίνεται A.B.D.E.ⁱ θέλῃς A.E.I. θέλεις H. ἐθέλῃς D.^k ζητῇς pro ζητήσῃς B.D.E.F.I. Mox ταύτης pro ταύτην I.^l ἐλεύσεται pro διελεύσονται omnes. ἐν αὐτῇ om. I.^m σοι om. C. Veron. Mox ταῖς ἐλάφοις D.ⁿ αἱ πέτραι om. I. αἱ πέτραι λέγει σοι Edd. λέγει σοι om. C. Veron.^o τοῖς χοιρογρυλλίοις καὶ τοῖς λαγωοῖς Edd. τοῖς χ. καὶ om. A.B.D.E.H.I. καὶ τοῖς λαγωοῖς om. C.^p δένδρα]+μάθε Edd. μάθε om. C. Veron.^q πηγαί]+ἀκουε D.E. ^r ἐπ’ αὐτὰ κατασκηνώσει τὰ θ. τοῦ ἀγροῦ C.^s πίνῃς C. διὰ τί—ἥρκει] οὐχ ἵνα πίνῃς δὲ μόνον οἶνος, ἥρκει γὰρ D.E.

τοῦ ὕδατος φύσις, ἀλλ' ἵνα καὶ ἡσθῆς· ¹⁶ “Ὀἶνος γὰρ εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.” Τοῦτο ¹⁷ δὲ μαθὼν, εἴσῃ καὶ μέχρι ποῦ τῷ οἴνῳ χρῆσθαι δεῖ. Πόθεν τρέφεται τὰ πετεινὰ καὶ τὰ ἄγρια θηρία; Ἀκούσῃ λέγοντος· ¹⁸ “Πάντα πρὸς σέ προσδοκῶσι δοῦναι τὴν τροφήν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον.” ¹⁹ “Κἀν εἴπῃς, διὰ τί τὰ κτήνη; ἀποκρίνεται σοι, ὅτι καὶ ταῦτα διὰ σέ·” ²⁰ “Ὁ ἐξανατέλλων γὰρ, φησὶ, χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων.” ²¹ “Τίς τῆς σελήνης ἡ χρεία;” Ἀκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ²² “Ἐποίησε σελήνην εἰς καιρούς.” Καὶ ὅτι γενητὰ πάντα τὰ ὀρώμενα καὶ τὰ μὴ ὀρώμενα, καὶ τοῦτο σαφῶς ἐδίδαξεν εἰπών· ²³ “Αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν.” Καὶ ὅτι θανάτου λύσις ἔσται, καὶ ²⁴ τοῦτο διδάσκει λέγων· ²⁵ “Ὁ θεὸς ἑλυτρώσεται τὴν ψυχὴν μου ἐκ χειρὸς ἁδου, ὅταν λαμβάνῃ με.” Πόθεν τὸ σῶμα ἡμῶν γέγονε; καὶ τοῦτο λέγει· ²⁶ “Ἐμνήσθη ὅτι χεὺς ἐσμεν.” Ποῦ πάλιν ἀπέρχεται; ²⁷ “Ἐπιστρέφει εἰς τὸν χοῦν αὐτοῦ.” Διὰ τί ²⁸ ταῦτα πάντα; Διὰ σέ. ²⁹ “Δόξη γὰρ καὶ τιμὴ ἐστεφάνωσας αὐτὸν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.” ³⁰ “Ἐχομέν τι κοινὸν πρὸς τοὺς ἀγγέλους οἱ ἄνθρωποι;” ³¹ τοῦτο λέγει ψάλλον οὕτως· “Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ·” ἀγγέλους. Περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ ³² θεοῦ· ³³ “Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱοὺς, ὁ ὠκτεῖρῃσε κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν.” Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα ³⁴ διαδεχομένων ἡμᾶς, καὶ ³⁵ τῆς ἀταράχου λήξεως ἐκείνης· ³⁶ “Ἐπίστρεψον, φησὶ, ψυχὴ μου, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου.” Διὰ τί οὕτω μέγας ὁ οὐρανός; Καὶ τοῦτο ἐρεῖ· ³⁷ ὅτι ³⁸ “Οἱ οὐρανοὶ διη-

¹⁶ Psal. ciii. 15. ¹⁷ Ibid. vers. 27. ¹⁸ Ibid. vers. 14. ¹⁹ Ibid. vers. 19.
²⁰ Ibid. xxxii. 9. ²¹ Ibid. xlviii. 16. ²² Ibid. cii. 14. ²³ Ibid. cii. 29.
²⁴ Ibid. viii. 6, 7. ²⁵ Ibid. cii. 13. ²⁶ Ibid. cxiv. 7. ²⁷ Ibid. xviii. 2.

¹ ἵνα καὶ εὐφρανθῇς καὶ ἡσθῆς Edd. ἵνα εὐφ. καὶ ἡσθῆς A.I. ἵνα καὶ ἡσθῆς C.D.E. Veron. ἵνα ἡσθῆς B. In H. haec ἀλλ' ἵνα—ἡσθῆς desunt. ² ἀνθρώπων]+φησὶν E. ³ δὲ accessit ex omnibus. μαθὼν om. a pr. man. C. ⁴ χρῆσθαι pro κεχρησθαι omnes. χρῆσθαι τῷ οἴνῳ hoc ord. C. Statim χρὴ pro δεῖ A.B.C.F.H.I. ⁵ ἄγρια om. B. ⁶ αὐτῶν pro αὐτοῖς omnes. ⁷ κἀν pro ἀν omnes. ⁸ τίς B.D.H.I. τί Edd. Mox ἡ χρεία pro σοι χρεία A.B.C.D.F.H.I. εἰς χρεία E. ⁹ καὶ τὰ μὴ ὀρώμενα om. A.B.D.E.F.H. ¹⁰ τοῦτο]+σε Edd. σε om. A.B.E.F.H.I. ¹¹ ἡμῶν pro ἡμῖν omnes. Mox ἐμνήσθη E. μνήσθητι C. ¹² ἀπέρχεται]+καὶ τοῦτο ἐρεῖ D.E. Statim ἐπιστρέφει εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ C. ¹³ πάντα ταῦτα in verso ord. B.D.F. ¹⁴ ἐπὶ]+πάντα B. ¹⁵ εἰ ἐχομέν Edd. εἰ deest in A.B.D.E.F.H.I. Statim τοι pro τι A.E. ¹⁶ θεοῦ]+λέγει A.B.D.E.F.H.I. ¹⁷ οἰκτεῖρει C. ¹⁸ διαδεχομένων διδάξει σε καὶ τῶν διαδεχομένων(?) I. ¹⁹ τῆς]+μετὰ C. Mox ἐκείνης om. idem. Post ἐκείνης add. διδάσκει D.E. ²⁰ φησὶ om. H. Statim ἡ ψυχὴ B.F.I. ²¹ ὅτι om. D.E.

13 γοῦνται δόξαν θεοῦ." Διὰ τί νῦν καὶ ἡμέρα ἔγένετο; Οὐχ ἵνα φαίνωσι ²⁸ καὶ ἀναπαύωσι μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ παιδεύωσιν. ²⁹ "Οὐ γὰρ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν." Πῶς ἡ θάλασσα περικείται τῇ ᾠῇ; ³⁰ "Ἀβυσσος ὡς ἱμάτιον τὸ περιβόλαιον αὐτῆς." οὕτω γὰρ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει. Ἀπὸ δὲ τῶν εἰρημένων ἀρχὴν λαβόντες, καὶ τὰ ἄλλα πάντα εἰσεσθε, τὰ περὶ Χριστοῦ, τὰ περὶ ἀναστάσεως, τὰ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, τὰ περὶ ἀναπαύσεως, τὰ περὶ κολάσεως, τὰ ³¹ κατὰ τὸν ἠθικὸν λόγον, τὰ περὶ τῶν δογματικῶν ἅπαντα, καὶ μυρίων ἀγαθῶν ³² τὸ βιβλίον ἐμπεπλησμένον εὐρήσετε. Κἂν εἰς πειρασμοὺς ἐμπέσης, πολλὴν ἐντεῦθεν ὠλήψῃ παραμυθίαν· κἂν εἰς ἁμαρτήματα, μυρία φάρμακα κείμενα ἐνταῦθα εὐρήσεις· ἂν εἰς πεινίαν, ἂν εἰς θλίψιν, πολλοὺς τοὺς λιμένας ὄψῃ· κἂν δίκαιος ᾖς, πολλὴν ³³ ἀσφάλειαν ἐκείθεν καρπώσῃ· κἂν ἁμαρτωλὸς ᾖς, πολλὴν τὴν παραμυθίαν. Ἄν τε γὰρ δίκαιος ᾖς, καὶ πάσχῃς δεινὰ, ἀκούσῃ λέγοντος, ὅτι ³⁴ "Ἐνεκέν σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. Ταῦτα πάντα ³⁵ ἐπῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπ' ἀλαθόμενά σου." ³⁶ Κἂν ἐπάρῃ σε τὰ κατορθώματα, ἀκούσῃ λέγοντος· ³⁷ "Μὴ Δεῖσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ἄνθρωπος" καὶ εὐθέως ταπεινωθήσῃ. ³⁸ Κἂν ἁμαρτωλὸς ᾖς, καὶ ἀπεγνωκὼς ἑαυτοῦ, ἀκούσῃ συνεχῶς ἐπάδοντος· ³⁹ "Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσῃτε, μὴ σκληρύνετε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ" καὶ ἀναστήσῃ ταχέως. Κἂν διάδημα ἔχῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ⁴⁰ μέγα φρονῆς, μαθήσῃ (220) ὅτι ⁴¹ "Οὐ σῴζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ" καὶ δυνήσῃ μετριάξαι. ⁴² Ἐὰν πλούσιος ᾖς καὶ ἐπίδοξος, πάλιν ἀκούσῃ ψάλλοντος· ⁴³ "Οὐαὶ οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν ⁴⁴ καυχώμενοι" καὶ ὅτι "Ἀνθρώπος,

28 Psal. xviii. 4.

29 Ibid. ciii. 6.

30 Ibid. xliii. 23, 18.

31 Ibid. cxlii. 2.

32 Ibid. xciv. 8.

33 Ibid. xlii. 16.

34 Ibid. xliii. 7. cii. 15. xlviii. 18.

[ἐγένετο] ἐγένετο C. οὐδὲ τοῦτο ἀποκρίψαι· ἐγένετο γὰρ D.E. ³⁵ καὶ ἀναπαύωσι om. C. ἀλλὰ pro ἀλλ' ἵνα idem. ³⁶ γῆ] + καὶ τοῦτο ἐνθεν (non ἐκείθεν, quod citat Montef.) μαθήσῃ D.E. ³⁷ κατὰ τὸν ἠθικὸν λόγον] Sic omnes. μετὰ τῶν ἠθικῶν λόγων Veron. περὶ τῶν ἡ. λ. Sav. cet. ³⁸ τῶν om. I. Post ἅπαντα add. περιέχει idem. ³⁹ τὸ β. ἐμπ. pro ἐμπ. τὸ β. B.C. D.F.H.I. ⁴⁰ ὠλήψῃ] εὐρήσεις C. Mox κἂν εἰς ἁμαρτίαν idem. ⁴¹ τὴν ἀσφ. (sic) B. Mox τὴν ante παραμυθίαν accessit ex omnibus. ⁴² ἐπῆλθεν pro ἦλθεν A.B.C.D.E.F.I. ⁴³ κἂν] ἂν D.E.F. ⁴⁴ κἂν] ἂν C.D.E.F.H.I. Infra haec ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ om. C. ⁴⁵ μέγα φρ.] μεγαλοφρ. E. ⁴⁶ ἐάν] ἢν C.D.H. ⁴⁷ ἐκαυχώμενοι F. et ex corr. A. αὐτῶν καυχώμενοι om. H.

ὥστει χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ" καὶ ὅτι "Οὐ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ ὀπίσω αὐτοῦ" καὶ οὐδὲν ἡγήσῃ μέγα εἶναι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ γὰρ πάντων λαμπρότερον, ἡ δόξα καὶ ἡ δυναστεία, ὅταν ὡς τοῦτο εὐτελὲς ᾖ, τί ἔξερων ἀξίον ἂν εἴη λόγου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς; Ἀλλ' ἐν ἀθυμίᾳ κατέστης; Ἀκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ³⁵ "Ἴνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἵνα τί συνταράσσεις με; Ἐλπίσον ἐπὶ τὸν θεόν, ὅτι ἐξομολογήσομαι αὐτῷ." Ἀλλ' ὁρᾷς εὐδοκίμουντας παρ' ἀξίαν; ³⁶ "Μὴ παραζήλῃς ἐν πονηρευομένοις, ὅτι ὥστει χόρτος ὁ ξηρανθήσονται, καὶ ὥστει λάχανα χλόης ταχὺ ἀποπεσούνται." Ὁρᾷς δικαίους καὶ ἁμαρτωλοὺς κολαζομένους; Ἀκουσον ὅτι οὐχ ἡ αὐτὴ αἰτία ³⁷ "Πολλαὶ γὰρ, φησὶν, αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ." Ἐπὶ δὲ τῶν δικαίων οὐκ εἶπεν, αἱ μάστιγες, ἀλλὰ, ³⁸ "Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ κύριος" καὶ πάλιν, "Θάνατος ἁμαρτωλῶν πονηρός" καὶ, "Τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ." Ταῦτα λέγε συνεχῶς, ἐντεῦθεν παιδεύου· τούτων γὰρ ἕκαστον τῶν ῥημάτων πέλαγος ἀχανὲς ἔχει νοημάτων. Ἡμεῖς γὰρ ἀπλῶς αὐτὰ παρεδράμομεν· εἰ δὲ βουλευθείητε μετὰ ἀκριβείας διερευνᾶσθαι τὰ εἰρημένα, πολὺν ὄψεσθε τὸν πλοῦτον. Ἀλλὰ τέως καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων δυνατὸν καθαίρεσθαι τῶν ἐπικειμένων παθῶν· ὅταν γὰρ μὴ φθονεῖν ἐφ', μὴ λυπεῖσθαι καὶ ἄθυμειν ἀκαίρως, μήτε ἡγείσθαι τι πλοῦτον, μὴ θλίψιν, μὴ πενίαν, μηδὲ αὐτὴν τὴν ζωὴν νομίζειν τι εἶναι, πάντων σε ἀπαλλάττει τῶν παθῶν. Ὑπὲρ αὐτῶν τούτων ἀπάντων εὐχαριστήσωμεν τῷ θεῷ, καὶ τὸν θησαυρὸν μεταχειριζώμεθα, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν," καὶ τῶν μελλόντων ἀπολαύσωμεν ἀγαθῶν

³⁵ Psal. xli. 12.

³⁶ Ibid. xxvii. 1, 2.

³⁷ Ibid. xlii. 10.

³⁸ Ibid. xxxiii. 20, 22. cxi. 6.

αὐτοῦ] + ὥστει ὁστος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει Sav. Mor. Ben. Haec om. B.C.D.E.F.H. Veron. ὅτι assumptum ex B.D.F.H.I. αὐτῷ accessit ex B.E.F.H.I. Mox ὀπίσω αὐτοῦ om. E. εἶναι] τι εἶναι D.E. εἶναι τι C. ὡς om. C.E. Statim εὐτελὲς B.D.E.F. εὐτελὲς Edd. τῷ θεῷ A. παρ' ἀξίαν] + λάβε καὶ τούτου τὴν θεραπείαν D.E. + εἰπέ Edd. invitis libris. Post πονηρευομένοις, εἰπέ add. A.B.D.E.F.H.I. ὁ ξηρανθήσονται] ταχὺ ἀποξηρανθήσονται C. P καὶ om. C. οὐκ αὐτὴ ἡ αἰτία C. οὐχ ἡ αὐτὴ ἡ αἰτία H. οὐχ ἡ αἰτία ἡ αὐτὴ I. Mox εἰσὶν προ φησὶν H. γὰρ] μὲν γὰρ Edd. μὲν om. A.B.D.E.F.H.I. ἀληθείας pro ἀκριβείας A.B.D.E.F.H.I. Statim διερευνᾶσθαι A.B.D.E.F.H. διερευνήσασθαι Edd. καθαίρεσθαι C.H. μὴ pro μήτε bis A.B.D.E.F.H.I. μήτε ... καὶ C. ἄθυμειν C. τι om. C. γὰρ pro μήτε bis A.B.D.E.F.H. ἡ θλ. μήτε π. C. τῶν om. A.B.D.E.F.H.I. αὐτῶν pro δὲ A.B.C.D.E.F.H. Statim ἀπάντων accessit ex A.B.C.D.E.H.I. τῆς om. C. ἐπιτιμῶμεν B.

ὡν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ^δἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ᾧμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Α.

¹ **Π**έπεισμαι, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτοὺς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι ^βπάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοουθετεῖν.

Δ **Ε**ΙΠΕΝ, ὅτι “**Ε**φ’ ^εὅσον εἰμὶ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω” εἶπεν, ^δὅτι “**Μ**ὴ πως οὐδὲ σοὺ φείσεται” εἶπε, “**Μ**ὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ’ ἑαυτοῖς” καὶ πάλιν, “**Σ**ὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου;” καὶ, “^ε**Σ**ὺ τίς εἰ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην;” καὶ ἕτερα πολλῶ ^ιπλείω τοιαῦτα. **Ε**πεὶ οὖν πολλαχοῦ **β**τραχύτερον τὸν λόγον ἐποίησε, θεραπεύει λοιπόν· καὶ ὅπερ ἀρχόμενος ἔλεγε, τοῦτο καὶ τελευτῶν. **Α**ρχόμενος ^ημὲν ἔλεγεν “**Ε**ὐχαριστῶ τῷ θεῷ ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ” ἐνταῦθα

Εἰδὲ, “**Π**έπεισμαι, φησὶν, ὅτι ^κκαὶ αὐτοὶ μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης, δυνάμενοι καὶ ἄλλους νοουθετεῖν” ὅπερ πλέον ἐστὶν ἐκείνου. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἤκουσα, ἀλλὰ, “πέπεισμαι,” ^ικαὶ οὐδέομαι παρ’ ἐτέρου μαθεῖν ^μκαὶ, “αὐτοὺς ἐγὼ,” τοιτέστιν, ὁ ἐπιτιμῶν, ὁ ἐγκαλῶν. “^ν**Ο**τι μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης.” Τοῦτο πρὸς τὴν ἐναγχος γενομένην παραινέσιν· ὥσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι οὐχ ὡς ὠμοῖς οὐδὲ μισαδέλφοις ταῦτα παρήνευσα, **π**ροσλαμβάνεσθαι, καὶ ^ρμὴ εἶναι, μηδὲ καταλύειν τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ· οἶδα γάρ, ὅτι μεστοὶ ἐστε ἀγαθωσύνης. Δοκεῖ δέ μοι ἐνταῦθα καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀρετὴν οὕτω καλεῖν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἔχετε, ⁷³⁰ ἀλλὰ, “μεστοὶ ^ρἐστε.” Καὶ τὸ ἐξῆς μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτάσεως· “πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως.” Τί γὰρ εἰ φιλόστοργοι

1 CAP. XV. v. 14.

^α μετασχεῖν B.F.I. Haec ὡν γένοιτο—ἐπιτυχεῖν om. A.D.E. Hom XXX. ^β πέπεισμαι δὲ Edd. δὲ om. A.C.D.E.F.H.I. Mosq. 8. Mox ὑπὲρ ὑμῶν I. ^γ πάσης τῆς γν. C. ^δ ὅσον]+μὲν οὖν C. ^ε ὅτι om. C. Mox φείσεται pro φείσεται C.D.E.F. Veron. Statim εἶπεν ὅτι μὴ A.E. Cat. ^ε σὺ om. C. ^ι πλείω pro πλείονα A.B.C.D.E.F.I. Cat. πλέον H. τούτων pro τοιαῦτα C. ^κ γρ. τὸν λ. γρ. omnes. Excidit folium unum Cod. C. usque ad p. 730 B. ^η μὲν] γὰρ B.F. μὲν γὰρ E. Haec τοῦτο καὶ—ἔλεγεν om. A.H.I. Mox τῷ θεῷ μου Edd. repugnantibus libris. ^ι δὲ] δὴ ex corr. A. δὲ om. I. ^κ καὶ αὐτοὶ accessit ex libris omnibus. ^μ καὶ] ὥστε D.E. ^ν καὶ pro ἄλλ’ A.B.D.E.F.I. ^ρ ὅτι] καὶ ὅτι Edd. καὶ deest in omnibus. ^ρ οὐδὲ μισαδέλφοις om. I. Statim τούτους pro ταῦτα B. ^ρ προσλαμβάνεσθαι]+τοὺς ἀδελφοὺς I. ^ρ μὴ aberat ante Montef. invitis libris. ^ρ ἐστε]+ἀγαθωσύνης Edd. ἀγαθωσύνης om. A.B.D.E.F.I. Cat.

μὲν ἦσαν, οὐκ ᾔδεσαν δὲ πῶς δεῖ τοῖς φιλουμένοις κεχορησθαι ;
 (221) Διὰ τοῦτο ¹ προσέθηκε, “πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἄλλους
 νοουθετεῖν” οὐχὶ μόνον μαθάνειν, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν. ² “Τολ-
 μηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν ἀπὸ μέρους.” ³ “Ὁρα Παύλου
 ταπεινοφροσύνην, ὅρα σοφίαν, πῶς καὶ βαθείαν ἔδωκε τὴν
 τομὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καὶ ἐπειδὴ κατώρθωσεν ὑπὲρ ἐβού-
 λετο, πολλῇ κέχρηται τῇ θεραπείᾳ πάλιν. Ἰκανὸν ἔγὰρ καὶ
 χωρὶς τῶν εἰρημένων αὐτὸ τοῦτο τὸ ὁμολογῆσαι τετολμηκέναι, B
 χαλάσαι αὐτῶν τὸν τόνον. Τοῦτο καὶ Ἑβραίοις ἐπιστελλῶν
 ποιεῖ, ⁴ λέγων οὕτω ⁵ “Πέπεισμαι δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί,
 τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτηρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν.”
 Καὶ Κορινθίοις ⁶ πάλιν ⁷ “Ἐπαινω ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου
 μέμνησθε, καὶ καθὼς ⁸ παρέδωκα τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέ-
 χετε.” ⁹ Καὶ Γαλάταις δὲ ἐπιστελλῶν ἔλεγε, ¹⁰ “Πέποιθα εἰς
 ὑμᾶς, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε.” Καὶ πανταχοῦ δὲ τῶν ἐπι-
 στολῶν τοῦτο εὔροι τις ἂν τὸ θεώρημα δαψιλές· ἐνταῦθα δὲ C
 καὶ μεζόνως. Καὶ γὰρ ἐν ἀξιώματι ἦσαν πλείονι, καὶ ἔδει
 φλεγμαίνουσιν ¹¹ αὐτῶν τὴν διάνοιαν καταστέλλειν, μὴ τῷ στί-
 φειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ¹² τῷ χαλᾶν· καὶ γὰρ διαφόρως αὐτὸ
 ποιεῖ. Διὸ καὶ ἐνταῦθ’ ἔφησι, “τολμηρότερον ὑμῖν ἔγραψα.”
 Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἀρκεῖται, ἀλλὰ προσέθηκεν, “ἀπὸ μέρους,”
 τούτέστιν, ἡρέμα. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστη, ἀλλὰ τί φησιν;
 “Ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς.” ¹³ Οὐκ εἶπε, διδάσκων, οὐδὲ, ἀνα-
 μιμνήσκων, ἀλλ’, “ἐπαναμιμνήσκων,” τούτέστι, μικρόν τι ἀνα-
 μιμνήσκων. Ὅρᾳς τὸ τέλος τῷ προοιμίῳ συμβαῖνον; Ὡς περ
 γὰρ ἐκεῖ ἔλεγεν, ὅτι “Ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ
 τῷ κόσμῳ,” οὕτω καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς· ¹⁴ “Ἡ γὰρ D
 ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο.” Καὶ ὥς περ ἀρχόμενος
 ἔγραψεν· “Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα
 ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δὲ ἐστὶ,
 συμπαρακληθῆναι” οὕτω καὶ ἐνταῦθα, “ὥς ἐπαναμιμνήσκων,”
 ἔλεγε. Καὶ ἀπὸ τοῦ θρόνον καταβάς τοῦ διδασκαλικοῦ, καὶ
 ἐκεῖ καὶ ἐνταῦθα ὡς ἀδελφοῖς διαλέγεται, καὶ φίλοις ¹⁵ ὁμοτίμοις·

2 v. 15.

3 Hebr. vi. 9.

4 1 Cor. xi. 2.

5 Gal. v. 10.

6 Rom. xvi. 19.

¹ προσέθηκε] + πάσης δυνάμεως I. ² ὁρᾳς bis H. ³ γὰρ] μὲν γὰρ D.E. δὲ I. ⁴ λέγων] γράφων I. Mox πέπεισμαι omnes. Edebatur πεπεισμεθα. ⁵ πάλιν] + ὁμοίως Edd. repugnantibus libris. ⁶ δὲ οὐν. H. ⁷ παρέδωκα] + ὑμῖν D.E. receptum a Montef. ⁸ καὶ accessit ex omnibus. ⁹ αὐτῶν τὴν δ. pro τὴν δ. αὐτῶν omnes. ¹⁰ τῷ] ἐν τῷ F. τὸ pro τῷ bis H. ¹¹ καὶ οὐκ Edd. καὶ om. B.D.F.H.I. Cat. ¹² ἔγραψεν pro ἔλεγεν omnes: et mon ἰδεῖν ὑμᾶς pro ὑμᾶς ἰδεῖν. ¹³ ἐνταῦθα] + φησὶ (et om. ἔλεγε) D.E. ¹⁴ καὶ ὁμοτίμοις Edd. et Cat. καὶ deest in nostris omnibus.

ὁ ἡδὴ μάλιστα ἐστὶ διδασκάλον, τὸ ἰποικίλλειν τὸν λόγον πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων ὠφέλειαν. "Ορα ἰγούν πῶς εἰπὼν, Εὗτι "τολμηρότερον ἔγραψα," καὶ ὅτι "ἀπὸ μέρους," καὶ ὅτι "ὡς ἐπαραμιμνήσκων," οὐδὲ τούτοις ἠρέεσθη, ἀλλὰ ταπεινότερον ἔτι ποιῶν τὸν λόγον, ἐπήγαγε "Διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ" ὃ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγεν, "Ὁφειλέτης εἰμί." Ὡσανεῖ ἔλεγεν, "οὐχ ἑαυτῷ ἤρπασα τὴν τιμὴν, οὐδὲ ἐπεπῆδησα τούτῳ πρῶτος, ἀλλ' ὁ θεὸς τοῦτο ἐπέταξε, καὶ τοῦτο κατὰ χάριν, οὐχ ὡς ἄξιον εἰς τοῦτο ἀφορίσας. Μὴ τοίνυν τραχύνεσθε· οὐ γὰρ ἐγὼ κατεξανίσταμαι· θεὸς ἐστὶν ὁ ἐπιτάττων. Καὶ ὥσπερ ἐκεῖ φησιν, "Ὡς λατρεύω ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ νιού αὐτοῦ," οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἰπὼν, "διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ," ἐπήγαγεν· ⁷ "Εἰς τὸ ⁷³ εἶναι με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργούντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ." Μετὰ ὃ γὰρ τὴν πολλὴν τῶν εἰρημένων ἀποδείξιν, ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἄγει τὸν λόγον, οὐχ ἀπλῶς λατρεῖαν λέγων, Ἐκαθάπερ ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ λειτουργίαν καὶ ἱερουργίαν. Αὕτη γάρ μοι ἱερωσύνη, τὸ κηρύττειν καὶ καταγγέλλειν ταύτην προσφέρω τὴν θυσίαν. Ἱερεῖ δὲ οὐδεὶς ἂν ἐγκαλέσειε τὸ θῆμα σπουδάζοντι ἁμῶν προσενεγκεῖν. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἅμα καὶ τούτων ³ πτερῶν τὰ φρονήματα, καὶ δεικνὺς θυσίαν ὄντας, καὶ ὑπὲρ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀπολογούμενος, ὅτι τοῦτο ἐπιτέτακται. Ἡ γὰρ μάχαιρά μου, ἔφησί, τὸ ^B εὐαγγέλιον, ὁ τοῦ κηρύγματος λόγος. Καὶ ἡ αἰτία, οὐχ ἵνα ἐγὼ δοξασθῶ, οὐχ ἵνα λαμπρὸς φανῶ, ἀλλ', "ἵνα ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν ^W εὐπρόσδεκτος ^X γένηται, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ." Τοντέστιν, αἱ ψυχαὶ τῶν διδασκομένων ἵνα δεχθῶσιν. Οὐ γὰρ ἐμὲ τοσοῦτον τιμῶν ὁ θεὸς εἰς τοῦτο ἤγαγεν, ὅσον ὑμῶν κηδόμενος. Καὶ πῶς ἂν ^Y γένοιτο εὐπρόσδεκτοι; Ἐν πνεύματι ἁγίῳ· οὐ γὰρ πίστεως δεῖ μόνης,

⁷ v. 16.

^a δὴ] + καὶ H. Mox διδασκάλων I. ¹ ποικίλλειν libri omnes et Cat. διαποικίλλειν Edd. ^k ὠφέλειαν om. διόρθωσιν superscripto B. ¹ οὐν D. ^m οὐχ ἑαυτῷ A.B.F.H.I. οὐκ ἀπ' ἑμαυτοῦ D.E. οὐκ ἑμαυτοῦ Edd. et Cat. ⁿ οὐ] οὐδὲ B.D.I. Mox θεὸς sine artic. A. B. C. D. E. F. I. θεὸς γὰρ ἐστὶν C. ^o γὰρ om. E. ^p καθάπερ] ὥσπερ C. Mox λ. καὶ ἱεραρχίαν I. ^q ἡ ἱερωσ. C. Mox κατιστάλλειν pro καταγγέλλειν idem. ^r οὐδεὶς ἂν] οὐκ ἂν τις C. Statim ἐγκαλέσειε libri omnes et Cat. ἐγκαλέσθαι Edd. Tum τῷ pro τὸ C. ^s περαιῶν C. Sav. marg. ^t φησὶ τὸ εὐ. pro τὸ εὐ. φησιν A.B.D.E.F.H.I. Statim ὁ om. F.H. et ante corr. A. καὶ ὁ I. ^v οὐχ] τουτέστιν οὐκ D. Statim ἵνα ἐγὼ λ. C.D. ^w εὐπρόσδεκτος] δεκτὴ I. ^x Sic A.B.D.E.F.H.I. In Editis γένηται post ἵνα legitur. ^y γένοιτο εὐπρόσδεκτοι (+ φησιν D.) A.B.D.F. γένοιτο εὐπρόσδεκτοι (sic) H. et ex corr. C. Lacunam habet E. γένοιτο εὐπρόσδεκτος Edd. et Cat.

ἀλλὰ καὶ πολιτείας πνευματικῆς, ἵνα ^ακατέχωμεν τὸ πνεῦμα τὸ
δοθὲν ἅπασι. Οὐ γὰρ ξύλα καὶ πῦρ, οὐδὲ ^ββωμὸς καὶ μάχαιρα,
(222) ἀλλὰ ^γπνεῦμα πάντα παρ' ἡμῖν. Διὰ ^δτοῦτο πάντα ποιῶ, ἵνα C
μὴ σβεσθῇ ἐκείνο τὸ πῦρ· τοῦτο γὰρ καὶ ἐπιτέταγμαί. Τί
οὖν τοῖς μὴ δεομένοις λέγεις; Δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο οὐ διδάσκω,
ἀλλ' ἀναμιμνήσκω, φησί· ^εκαθάπερ ὁ ἱερεὺς παρέστηκεν τὸ πῦρ
ἀνακαίων, οὕτω καὶ ἐγὼ τὴν προθυμίαν ὑμῶν διεγείρων. Καὶ
ὄρα· οὐκ εἶπεν, ἵνα γένηται ἡ προσφορά ὑμῶν, ἀλλὰ, “τῶν
ἐθνῶν.” ^ε“Ὅταν δὲ εἶπῃ, “τῶν ἐθνῶν,” τὴν οἰκουμένην λέγει,
γῆν καὶ θάλασσαν ἅπασαν, καταστέλλων ἐκείνων τὰ φρονή-
ματα, ὥστε μὴ ἀπαξιῶσιν ^ςδιδάσκαλον ἔχειν τι· πρὸς τὰ
πέρατα τῆς οἰκουμένης τεινόμενον· ὁ καὶ ἀρχόμενος ἔλεγε,
“Καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν·” Ἑλλήσι· τε καὶ βαρ- D
βάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί.”

⁸“Ἐχω οὖν καίχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν θεόν.”
Ἐπειδὴ ^hγὰρ σφόδρα ἑαυτὸν ἐταπείνωσε, πάλιν ἐπαίρει τὸν
λόγον, καὶ τοῦτο ὑπὲρ ἐκείνων ποιῶν, ὥστε μὴ δόξαι· εὐκατα-
φρόνητος εἶναι. Καὶ ἐν τῷ ἐπαίρειν δὲ ^κἑαυτὸν, τοῦ οἰκείου
μένεται ἥθους, οὕτω λέγων· “Ἐχω οὖν καίχησιν.” Καν-
χῶμαι, φησὶν, οὐκ ἐν ἑμαυτῷ, οὐδὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ σπουδῇ,
ἀλλὰ τῇ τοῦ θεοῦ χάριτι. ⁹“Οὐ γὰρ τολμήσω τι λαλῆσαι,
ὡν ^μοὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ^ντῶν ἐθνῶν,
λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει E
πνεύματος θεοῦ.” Οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν, ^οφησὶν, ὅτι
κόμπος μου τὰ ῥήματα· τῆς γὰρ ἱερουργίας μου ταύτης τὰ
σύμβολα, καὶ τῆς χειροτονίας ἔχω ^ρδείξαι πολλὰ τὰ τεκμήρια·
οὐ ποδῆρην καὶ κώδωνας, καθάπερ οἱ ῥαλαιοὶ, οὐδὲ μίτραν καὶ
κίδαριν, ἀλλὰ πολλῶ φρικωδέστερα τούτων σημεία καὶ θαύ-
ματα. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ^ςἐνεχειρίσθη μὲν, οὐκ
ἐποίησα δὲ τὸ ἐπιταχθέν· μᾶλλον δὲ ^τοὐδὲ ἐγὼ ἐποίησα, ἀλλ' 731

8 v. 17.

9 v. 18, 19.

^α ἔχωμεν A.H.I.^β βωμὸς] + καὶ ἐν αὐτῷ βοῦς I. βοῦς pro βωμὸς Cod.

Aug. apud Sav.

^γ πνευματικὰ πάντα παρ' ἡμῖν C. Cat. πάντα πνευματικὰ
τὰ παρ' ἡμῖν D.E. πνεῦμα παρείτω παρ' ἡμῖν H. et (παρείτω ex corr. pro πα-
ρέσω, ut videtur) A. πνεῦμα παρείται παρ' ἡμῖν Sav. marg. πνεῦμα τὸ πῦρτὸ παρ' ἡμῖν I. ^δ τοῦτο] + γὰρ C.^ε καθάπερ] + γὰρ H. διὰ τοῦτο δὴ
τοῦτο οὐ διδάσκω, φησὶν, ἀλλὰ καθάπερ C. ^ς ὅταν δὲ εἶπῃ τῶν ἐθνῶν om. C.I.^ε ὥστε] ὡς C.^ς διδασκάλους H. καὶ διδασκαλον Edd. καὶ om. A.B.C.D.
E.F.H. Cat. Statim σχεῖν A.C.F. Cat. ^h γὰρ om. D.E.I. Cat. ^κ ἐν-
καταφρόνητος H.^κ ἑαυτὸν pro αὐτὸν A.B.C.D.E.I. Cat. ^ι ἀλλὰ] ἀλλ'

ἐν C.D.

^μ οὐκ ἐργάσατο C. Statim Χριστὸς sine artic. A.B.C.D.E.H.I.^ν τῶν om. A.E. (Mosq.?)^ο φησὶν om. C. ^ρ δείξαι πολλά pro πολλὰ
δείξαι omnes. τεκμήρια sine articulo Cat. ^ς ἐνεχειρίσθημεν, οὐκ ἐποίησαμεν
δὲ C. ^τ οὐκ C.

ὁ Χριστός· διὸ καὶ ἐν αὐτῷ καυχῶμαι, ^ακαὶ οὐχ ὑπὲρ τῶν
 τυχόντων πραγμάτων, ἀλλ' ὑπὲρ πνευματικῶν. Τοῦτο γάρ
 ἐστὶ, “τὰ πρὸς τὸν θεόν.” “Ὅτι γὰρ ἦν ἡμεῖς ἐφ’ ᾧ ἐπέμφθη,
 καὶ οὐ κόμπος τὰ ῥήματα, δηλοῖ τὰ θαύματα καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν
 ὑπακοή. “Οὐ γὰρ τολμήσω τι ὕλαλῆσαι ὃν οὐ κατειργάσατο
 Χριστὸς δι’ ἐμοῦ εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει
 Β σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος θεοῦ.” ^ωὉρᾷς
 πῶς βιάζεται τὸ πᾶν δεῖξαι τοῦ θεοῦ, καὶ οὐδὲν ἑαυτοῦ; Εἴτε
 γὰρ φθέγγομαί τι, εἴτε ποιῶ, ^εεἴτε θαυματοουργῶ, πάντα
 αὐτὸς, πάντα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ταῦτα δὲ λέγει, δεκνὺς
 ὡ καὶ τοῦ πνεύματος τὸ ἀξίωμα. Εἶδες πῶς ταῦτα τῶν παλαιῶν
 θαυμαστότερα καὶ φρικωδέστερα, ἢ θυσία, ἢ προσφορά, τὰ
 σύμβολα; Ὅταν ^εγὰρ εἶπῃ, “ἐν λόγῳ καὶ ἔργῳ, ἐν δυνάμει
 σημείων καὶ τεράτων,” τοῦτο λέγει, τὴν διδασκαλίαν, τὴν περὶ
 βασιλείας φιλοσοφίαν, ^ατὴν τῶν ἔργων καὶ τῆς πολιτείας
 C ἐπίδειξιν, τοὺς νεκροὺς τοὺς ἐγειρομένους, ^βτοὺς δαίμονας τοὺς
 ἐλαυνομένους, τοὺς θεραπευομένους τυφλοὺς, τοὺς πηδῶντας χω-
 λοὺς, τὰ ἄλλα τεράστια, ἅπερ ἅπαντα εἰργάζετο τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον ἐν ἡμῖν. Εἶτα ἡ τούτων ἀποδείξεις, ἐπειδὴ ταῦτα
 τέως ἀπόφασιν ^δἦν, τῶν μαθητῶν τὸ πλῆθος. Διὸ καὶ ἐπὶ-
 γαγεν· “Ὡστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ^εκαὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ
 Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέμεν τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ἰησοῦ.” Ἀρί-
 θμει τοίνυν καὶ πόλεις καὶ χώρους καὶ ἔθνη καὶ δήμους, μὴ τοὺς
 ὑπὸ Ῥωμαίοις ^εμόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ βαρβάρους. ^βΜὴ
 γάρ μοι τὴν ἰδίαν τῆς Φοινίκης καὶ Συρίας καὶ τῆς Κιλικίων καὶ
 Καππαδοκῶν ἑλθῆς ὁδόν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀπισθεν ἅπαντα λογί-
 D ζου, τὴν Σαρακηνῶν καὶ Περσῶν καὶ Ἀρμενίων, ^κτὴν τῶν
 ἄλλων βαρβάρων. Διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, “καὶ κύκλῳ,” ἵνα μὴ
 τὴν κατευθὺ λεωφόρον ἑλθῆς μόνον, ^ιἀλλὰ πᾶσαν ^μκαὶ τὴν
 κατὰ τὸν νότον ^ππεριδράμῃς τῇ διανοίᾳ Ἀσίαν. Καὶ ὥσπερ
 νιφάδας θαυμάτων ἐνὶ λόγῳ παρέδραμεν, εἰπὼν, “Ῥέν δυνάμει
 σημείων καὶ τεράτων” οὕτω καὶ πόλεις ἀπείρους, καὶ ἔθνη καὶ

^α καὶ accessit ex A.B.C.D.E.F.H. Cat. ^ε ὑπὲρ τῶν πν. Edd. repugnanti-
 bus libris. ^ω λαλεῖν C. Mox Χριστὸς sine artic. omnes. ^ω ὁρᾷς omnes.
 ὅρα Edd. Mox τὸ πᾶν om. E. ^ε εἴτε θ. om. C. ^γ καὶ om. D.E. ^ε γάρ
 om. C. ^α τὴν] καὶ τῇ I. ^β τοὺς δ. τοὺς εἰ. om. A.B.H.I. ^κ καὶ τὸ πν.
 Veron. Sav. Mor. καὶ om. D.E. et tacite deleuit Montef. ^δ ἦν om. C.
^ε καὶ om. a pr. man. E. κύκλῳ om. H. ^ι θεοῦ C. ^μ μόνους A.B.C.D.
 F.H. et ex corr. E. ^π μόνους Edd. ante Ben. ^κ μόνον Cat. ^β μὴ] κἄν A.
^ι διὰ om. I. ^κ καὶ τὴν Edd. καὶ om. A.B.E.F.I. Cat. ^ι ἀλλὰ καὶ πᾶσαν
 Edd. et Cat. καὶ om. B.C.D.E.F.H. ^μ καὶ om. A. ^π τὴν om. H. Statim
 κατὰ τῶν νότων II. ^π π. τῇ δ. Ἀσίαν A.B.E.F.H.I. Cat. Ἀσίαν π. τῇ δ.
 Edd. ^ω ὥσπερ] ὡς C. ^γ ἐν om. C.

δήμους καὶ χώρας ἡ ἐνὶ τούτῳ πάλιν συνεῖλε ῥήματι, τῷ
 “κύκλῳ.” Πόρρω γὰρ ἦν τύφου παντός· καὶ ταῦτα ἡ δὲ διὰ
 (223) τούτους ἐφθέγγετο, ὥστε μὴ μέγα φρονεῖν ἐφ’ ἑαυτοῖς. Καὶ
 ἀρχόμενος μὲν φησιν, “Ἴνα ἡ τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν,
 καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν” ἐνταῦθα δὲ ἀνάγκην ἱερῶ-Ε
 σύνης τίθησιν. Ἐπειδὴ γὰρ τραχύτερον ἐφθέγγετο, καὶ
 σαφέστερον αὐτοῦ δείκνυσι τὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν
 ἀπλῶς φησι, “καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν” ἐνταῦθα δὲ
 καὶ τὸν ἵτόπον λέγει πάντα, ὥστε πάντοθεν αὐτῶν ὑποτέ-
 μνεσθαι τὸ φρόνημα. Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπε κηρύξαι τὸ εὐαγ-
 γέλιον, ἀλλὰ, “πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ὡ Χριστοῦ.”

10 “Οὕτω δὲ ἡ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίσασθαι, ὅπου οὐκ
 ὠνομάσθη ὡ Χριστός.” Ἰδοὺ πάλιν ἑτέρα ὑπερβολή, ἡ ὅτι οὐ
 μόνον τοσοῦτους εὐηγγελίσατο καὶ ἐπείσεν, ἀλλ’ ὅτι οὐδὲ πρὸς
 μεμαθηκότας ἀπῆλθε. Τοσοῦτον ἡ ἀπείχε τοῦ ἐπιρρίπτειν
 ἑαυτὸν ἡ ἀλλοτρίοις μαθηταῖς, ὡ καὶ δόξης ἕνεκεν τοῦτο ποιεῖν,
 ὅτι ὡ καὶ ἐσπούδαζε τοὺς μὴ ὡ ἀκηκοότας διδάσκειν. Οὐδὲ γὰρ 733
 εἶπεν, ὅπου οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλ’, “ὅπου οὐδὲ ὠνομάσθη
 Χριστός” ὡ πλέον ἐστί. Καὶ τίνος ἕνεκεν τοιαῦτα ἐφιλο-
 τιμεῖτο; “Ἴνα μὴ ἐπ’ ἀλλότριον θεμέλιον οἰκοδομῶ,” φησί.
 Ταῦτα ἡ δὲ λέγει, δεικνύς ἑαυτὸν ἀλλότριον ὄντα κενοδοξίας,
 καὶ παιδεύων αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ἀπὸ τοῦ δόξης ἐρᾶν καὶ τῆς παρ’
 ἡ αὐτῶν τιμῆς ἐπὶ τὸ γράψαι ἦλθεν, ἀλλ’ ὡς διακονίαν πληρῶν,
 ὡς ἱερουργίαν ἀπαρτίζων, ὡς τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἐρῶν. Ἀλ-
 λότριον δὲ ἡ τὸν τῶν ἀποστόλων φησὶν, οὐ κατὰ τὴν ἡ τοῦ
 προσώπου ποιότητα, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ κηρύγματος φύσιν, Β
 ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ μισθοῦ λόγον· ἐπεὶ ὡ τὰ κηρύγματα οὐκ
 ἀλλότρια ἦν, ἀλλ’ ὅσον εἰς μισθὸν ὡ ἀλλότριον. Ὁ γὰρ τῶν
 ἑτέροις πεπονημένων μισθός, τούτου ἀλλότριος ἦν. Εἶτα
 ἡ δείκνυσι καὶ προφητείαν πληρουμένην, ἡ λέγων ἡ “Καθὼς

10 v. 20.

11 v. 21.

ἡ ἐνὶ οὕτω π. ἀνείλε ρ. C. ἡ δὲ accessit ex A.D.E.F.H.I. Cat. Mox ἐν
 ἑαυτοῖς I. ἡ καρπὸν τῶν inverso ord. A.E. ἡ τρόπον C.D.E. ἡ ὑπο-
 τεμνεσθαι I. ὑποτέμνεσθαι (sic) F. ἡ Χριστοῦ] ὡστε δεῖξαι φιλοτιμίας τὸ
 κατὰρθεῖν ὡ D.E. ἡ φιλοτιμούμενον] φιλοτιμούμενος οὐ προσθέμην, φησὶν
 E. Statim εὐαγγελίσασθαι A.B.D.E.F.H. Mosq. εὐαγγελίσασθαι Edd.
 ἡ Χριστός sine articulo hic et infra omnes. ἡ ὅτι οὐ μ.] οὐ μ. γὰρ D.E.
 ἡ ἀπῆλθε C. ἡ ἄλλοις C. ἡ καὶ] ἐνταῦθα δὲ καὶ I. ἡ καὶ om. A.
 Statim ἐπέσπενδεν I. ἡ ἀκούοντας E. ἡ ὅπου om. C. ἡ οἰκοδομῶ προ
 οἰκοδομήσω omnes. ἡ δὲ om. C. ἡ αὐτοῖς I. ἡ τῆς om. H. ἡ τὸν
 προ τὸ A.B.D.E.F.I. Cat. Voculam om. C. ἡ τοῦ om. I. ἡ οὐ τὰ κ.
 inverso ord. C. ἡ ἀλλότριον C. Cat. ἀλλότρια Edd. ἡ δείκνυσιν] +
 οὕτω C. ἡ λέγων] οὕτω λέγων I.

γέγραπται· Οἷς οὐκ ἀνηγγέλῃ περὶ αὐτοῦ, ὁψονται· καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσιν.” Ὁρᾷς ἑπιτρέχοντα ὅπου πλείων ὁ πόνος, ὅπου μείζων ὁ ἰδρώς; ¹² “Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.” Σκόπει πῶς πάλιν ὁμοίως τῷ προοιμίῳ τὸ τέλος ὑφαίνει. Καὶ γὰρ ἑκαὶ ἀρχόμενος τῆς C ἐπιστολῆς ἔλεγεν, ὅτι “Πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο.” ἐνταῦθα δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τίθησι, δι’ ἣν ἐκωλύθη· καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις καὶ πολλάκις. “Ὡς περ γὰρ ἐκεῖ φησι, “Πολλάκις προεθέμην ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς,” οὕτω καὶ ἐνταῦθα, “Ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.” Ὅπερ μάλιστα τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ δείκνυσι, τὸ πολλάκις ἐπιχειρεῖν. ¹³ “Νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις.” Ὁρᾷς πῶς ἐθαίξεν, ὅτι οὐ τῆς παρ’ αὐτῶν ἐφίεμενος δόξης ἔγραφέ τε καὶ παρεγίνετο; “Ἐπιδοθίαν δὲ ἔχων ἔλθειν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.” ¹⁴ ὡς γὰρ πορεύομαι εἰς Σπανίαν, ἐλπίζω διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ’ ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, εἰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.” ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ ἐξευτελίζειν αὐτοὺς τῷ λέγειν, ὅτι ἐπειδὴ οὐδὲν ἔχω ποιῆσαι, διὰ τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς, πάλιν τὸν τῆς ἀγάπης κινεῖ λόγον εἰπὼν, “Ἐπιδοθίαν ἔχων ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.” Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐπεθύμησα ἐλθεῖν, ἐπειδὴ σχολὴν ἄγω, ἀλλ’ ἵνα τὴν E ἐπιθυμίαν, ἣν πάλαι ᾤδινον, ταύτην ἀποτέκω. Εἴτα, ἵνα μὴ τοῦτο πάλιν αὐτοὺς φνύσῃ, σκόπει πῶς αὐτοὺς καταστέλλει, εἰπὼν, “Ὡς εἰν πορεύομαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλπίζω διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς.” Διὰ γὰρ τοῦτο τέθεικε τοῦτο, ἵνα μὴ μέγα φρονῶσιν· ὁμοῦ γὰρ καὶ τὴν ἀγάπην δεῖξαι βούλεται, καὶ κωλύσαι θρύπτεσθαι ἐκείνους. Διὸ συνεχῶς αὐτὰ τίθησι καὶ ἐφεξῆς, ἐναλλάττων τὰ ἐκατέρων τούτων κατασκευαστικά. Διὰ τοι τοῦτο πάλιν, ἵνα μὴ λέγωσιν, ὁδοῦ πάρεργον ἡμᾶς ποιῇ; ἐπήγαγε, “καὶ ὑφ’ ὑμῶν προπεμφθῆναι” τούτέστιν,

*

12 v. 22.

13 v. 23.

14 v. 24.

† ἐπιτρ.] + αὐτὸν C. * πῶς om. E. πῶς πάλιν πρὸ πάλιν πῶς A.B.C.D. F.H.I. Statim ὁμοίως τῷ πρ. πρὸ τῷ πρ. ὁμοίως A.B.C.D.E.F.H. Cat. ἴσον τῷ πρ. I. † καὶ om. A.C. ‡ τοῦ ἐλθεῖν C. § τοῦ accessit ex omnibus. ¶ τοῦ ἐλθεῖν Edd. τοῦ om A.B.E.F.H. † εἰν pro ἔν B.D.E.F.H.I. ‡ εἰς τὴν Σπανίαν Edd. τὴν om. A.B.D.E.F.H.I. Ἰσπανίαν hic et infra B.D. E.F. Statim ἐλπίζω γὰρ διαπ. C. * ὑφ’] ἀφ’ I. Mox ἐκεῖ om. C. † τὸ B.C.H. Mox ἐπειδὴ o.n. C. ‡ τὸν] εἰς τὸν A.H.I. § ἔχω pro ἔχων A.B.D.E.H. δὲ ἔχω I. Statim ἐλθεῖν A.B.D.E.F.H.I. Cat. τοῦ ἐλθεῖν Edd. † γὰρ assumptum ex A.B.D.E.F.H.I. Cat. ‡ ταύτην om. C. Cat. § αὐτοὺς accessit ex omnibus. πάλιν τοῦτο αὐτοῖς hoc ord. C. † τὴν, quod aberat, est in nostris omnibus. ‡ αὐτὰ pro αὐτῇ A.D.E.F.H. Cat. § ποιῇ B.D.E.F.I. et ex corr. H. etiam Cat. ποιῇ Edd.

ἵνα ὑμεῖς μοι ¹μαρτυρήσητε, ὅτι οὐ καταφρονῶν ὑμῶν, ἀλλ' ἐλκόμενος ὑπὸ τῆς χρείας παρατρέχω. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ⁷³⁴ ἔτι λυπεῖ, λιπαρώτερον αὐτὸ θεραπεύει, λέγων, “εἰν ὑμῶν (224) ²πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.” Τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν, “διαπορευόμενος,” δέικνυσιν οὐκ ³ἐφίεμενος αὐτῶν τῆς δόξης· τῷ δὲ εἰπεῖν, “ἐμπλησθῶ,” δέικνυσιν ⁴ἐρῶν αὐτῶν τῆς ἀγάπης, ⁵καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐρῶν, ἀλλὰ καὶ σφοδρῶς· διὸ οὐδὲ εἶπεν, “ἐμπλησθῶ,” ἀλλ', “ἀπὸ μέρους.” Οὐδεὶς ⁶γὰρ με χρόνος ἐμπλησθαι δύναται, οὐδὲ ἐμποῦνθαί μοι κόρον τῆς συνοουσίας ὑμῶν. Εἶδες πῶς τὴν ⁷ἀγάπην δέικνυσιν, ὅταν καὶ ἐπειγόμενος μὴ πρότερον ^B ⁸ἀνίστηται, ἕως ἂν ⁹ἐμπλησθῇ; Καὶ τοῦτο δὲ τῆς πολλῆς αὐτοῦ φιλοστοργίας σημεῖον, τὸ τοῖς ῥήμασιν οὕτω θερμῶς κεχρῆσθαι. Οὐδὲ γὰρ εἶπε, ¹⁰θεάσομαι, ἀλλ' “ἐμπλησθῶ,” τὰ τῶν γονέων μιμούμενος ῥήματα. Καὶ ἀρχόμενος μὲν ἔλεγεν, “ἵνα τινὰ καρπὸν ¹¹σχῶ” ἐνταῦθα δὲ, “ἵνα ἐμπλησθῶ” ἄπερ ἀμφοτέρω ἐφελκόμενον ἦν. Τὸ μὲν γὰρ ἐγκώμιον αὐτῶν ἦν μέγιστον, εἶγε καρπὸν ¹²αὐτῷ παρέχειν ἔμελλον ἐκ τῆς ὑπακοῆς· τὸ δὲ, τῆς αὐτοῦ φιλίας δεῖγμα γνήσιον. Καὶ Κορινθίοις δὲ ἐπιστέλλων οὕτως ἔλεγεν· ¹³“ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε οὐ ^C ¹⁴εἰν πορεύεσθαι” διὰ πάντων τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀγάπην ἐνδεικνύμενος, ἧς ἴσον οὐδέν. Διὸ καὶ ἀρχόμενος αἰετῶν ἐπιστολῶν ἐντεῦθεν προοιμιάζεται, καὶ τελευτῶν εἰς τοῦτο καταλύει πάλιν. Καθάπερ ¹⁵γὰρ πατὴρ φιλόπαις μονογενὲς παιδίον καὶ γνήσιον, ἐφίλει τοὺς πιστοὺς ἅπαντας· διὸ καὶ ἔλεγε, ¹⁶“Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;”

¹⁷Καὶ γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τοῦτο χρὴ τὸν διδάσκαλον ἔχειν. Διὸ καὶ Πέτρῳ ἔλεγεν ὁ Χριστὸς, ¹⁸“Εἰ φιλεῖς με, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.” Ὁ γὰρ τὸν Χριστὸν ^D ¹⁹φιλῶν, καὶ τὴν ποιμνὴν αὐτοῦ φιλεῖ. Καὶ τὸν Μωϋσέα δὲ τότε ἐπέστησε τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων, ὅτε τὴν πρὸς αὐτοὺς εὖνοιαν ἐπεδείξατο· καὶ ὁ Δαυὶδ δὲ οὕτως ἐπὶ τὴν βασιλείαν

15 1 Cor. xvi. 6.

16 2 Cor. xi. 29.

17 Joan. xxi. 16.

¹ μαρτυρήσητε pro μάρτυρες ἦτε omnes. ^m πρῶτος H. πρότερον I.
² ἐφίεμενος Edd. ἐφίμενος Codd. et Cat. ^o ἐρῶντα bis B.C.D.E. Cat. et ex corr. F. ^p καὶ om. H. ^q γὰρ με (με γὰρ C.) pro μὲν γὰρ libri omnes et Cat. ^r ἀγάπην] αὐτὴν H. ^s ἀνίστηται pro ἀνίσταται C.D.E.F.H.I. ἀνίσταται A. ἀναστῆναι ex corr. B. ^t πλησθῇ C. Statim καὶ om. idem.
^v θεάσομαι Cat. ^w ἔχω H. ^x αὐτῷ—ὑπακοῆς] ἔμελλον ἔξω ἐξ αὐτῶν I. Haec εἶγε καρπὸν—ὑπακοῆς om. H. ^y τοῦτο] τὸ αὐτὸ A. Statim καταπαύει C. ^z γὰρ om. B. ^a ἠΘΙΚΟΝ. Ὅποιον χρὴ εἶναι τὸν διδάσκαλον. Veron.

ἦλθε, πρότερον φιλόστοργος περὶ αὐτοὺς φανείς. Οὕτω γοῦν
 ἔτι νέος ὢν ἤλγησεν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν
 ἐπιδούναι, ἥνικα τὸν βάρβαρον ἐκείνον καθεῖλεν. Εἰ δὲ λέγει
 18 "Τί ἐστὶ τῷ ἀνελόντι τὸν ἀλλόφυλον τούτον;" οὐ μισθὸν
 Εἰσπαυτῶν ἔλεγεν, ἀλλὰ πιστευθῆναι βουλόμενος, καὶ ἐγχειρι-
 σθῆναι τὴν πρὸς αὐτὸν μάχην. "Ὅτε γοῦν εἰσῆλθε πρὸς τὸν
 βασιλεία μετὰ τὴν νίκην, οὐδὲν ὑπὲρ τούτων διελέχθη. Καὶ ὁ
 Σαμουὴλ δὲ ἰσφόδρα φιλόστοργος ἦν· διὸ καὶ ἔλεγεν, 19 "Εμοὶ
 δὲ μὴ γένοιτο ἡ διαμαρτεῖν τοῦ διαλιπεῖν προσευχόμενον ὑπὲρ
 ὑμῶν τῷ κυρίῳ." Οὕτω καὶ Παῦλος, μᾶλλον δὲ οὐχ οὕτως,
 ἀλλὰ καὶ πολλῷ πλέον ἀπάντων περικαίετο τῶν ἀρχομένων.
 Διὸ καὶ τοὺς μαθητὰς οὕτω ἑπρὸς αὐτὸν διέθηκεν, ὡς εἰπεῖν,
 ὅτι, 20 "Εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορίζαντες αἱ
 ἐδώκατέ μοι." Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς Ἰουδαίῳ διδασκάλοις τοῦτο
 πρὸ τῶν ἄλλων 21 ὁ θεὸς ἐγκαλεῖ λέγων 22 "Ὡς οἱ ποιμένες
 735 Ἰσραὴλ, μὴ βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτοὺς; οὐχὶ τὰ πρόβατα
 βόσκουσιν;" Ἐκείνοι δὲ τούναντίον ἐποίουν. "Τὸ γὰρ γάρ,
 φησί, ἡ κατεσθίετε, καὶ τὰ ἔρια περιβάλλεσθε, καὶ τὸ παχὺ
 σφάζετε, καὶ τὰ πρόβατα οὐκ ἐβόσκετε." Καὶ ὁ Χριστὸς
 δὲ ποιμένος ἀρίστου κανόνα ἐκφέρων ἔλεγεν 23 "Ὁ ποιμὴν ὁ
 καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων." Τοῦτο
 ὁ Δαυὶδ ἐποίησε πολλαχοῦ ἢ τε ἀλλαχοῦ, καὶ ἥνικα ἄνωθεν κατὰ
 τοῦ δήμου παντὸς ἡ φοβερά ἐκείνη ὀργὴ κατεφέρετο. Πάντων
 γὰρ σφαττομένων ἔλεγεν, 24 "Ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμαρτον, ἐγὼ
 Β ὁ ποιμὴν ἐκακοποίησα· καὶ οὗτοι, τὸ ποιμνιον, τί ἐποίησαν;"
 Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ αἵρέσει τῶν τιμωριῶν ἐκείνων οὐ λιμὸν
 εἴλετο, ὡς διώξιν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ πεμπό-
 μενον θάνατον, δι' οὗ προσεδόκα τοὺς μὲν ἄλλους ἐν ἀσφαλείᾳ
 καταστήσειν, αὐτὸν δὲ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων κατενεχθήσε-
 σθαι. 25 Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐκ ἐγένετο, θρηνεῖ καὶ λέγει· "Ἐν

18 i Reg. xvii. 26.

19 i Reg. xii. 23.

20 Gal. iv. 15.

21 Ezech. xxxiv. 2, 3.

.

22 Joan. x. 10.

23 2 Reg. xxiv. 17.

^b ἔτι om. I. ^c ὑπὲρ pro περὶ omnes. Ita edidit Montef. ^d ἑαυτοῦ C.D. ^e ἐκείνον καθ. pro καθ. ἐκείνον A.B.D.E.F.H.I. ^f λέγει B.D.E. F.H.I. et ante corr. A. ἔλεγε Edd. εἰ δὲ λέγει τις, ὥστε ἀνελόντι τὴν δ. τ. C. ^g ἐστὶ D. ^h περὶ C.D.H. ⁱ σφόδρα accessit ex omnibus. ^k ἀμαρτεῖν C. ^l πρὸς αὐτὸν δ.] προσδιέθηκεν E. ^m δ. πρὸς ἑαυτὸν C. ⁿ ὑμῶν assumptum ex omnibus. Statim ἂν om. C. ^o δ. θ. ἐγκαλεῖ λέγων] ἐγκαλῶν ὁ θ. ἔλεγεν C. ^p οἱ om. B.D.E.F. ^q γὰρ om. C. ^r κατεσθίετε . . . περιβάλλεσθε . . . σφάζετε (sic) A. ^s σφάζετε B.D.E.F.I. ἐσφάζετε C. ἐσφάζετε Edd. ^t αὐτοῦ pro αὐτοῦ B.D.E. fortasse alii. ^u τοῦτο] καὶ τοῦτο C. ^v τε] + καὶ E. ^w τε ἀλλαχοῦ om. C. ^x ἐγὼ ὁ ποιμὴν ἡμαρτον om. A.H.I. Statim καὶ ἐγὼ C. ^y διὰ] καὶ διὰ C. ^z οὐ] οὐδὲ C. ^{aa} Μοχ τὸν om. I. ^{ab} ἐπεὶ C.D.

ἐμοὶ ἢ χεῖρ σου." εἰ ^αδὲ οὐκ ἄρκει, "καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου." "Ἐγὼ γάρ, φησὶν, ὁ ποιμὴν ἡμαρτον." Ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι εἰ καὶ ^βοὔτοι ἡμαρτον, ἐγὼ ὑπεύθυνος ἤμην τῇ τιμωρίᾳ ὁ μὴ διορθούμενος· ὅταν δὲ καὶ ἐμὸν τὸ ἁμάρτημα, ἐγὼ δίκαιος ἂν εἴην δοῦναι τὴν τιμωρίαν. Καὶ γὰρ αὐξῆσαι τὸ ^γἐγκλημα θέλων, τὸ τοῦ ποιμένου ἔθηκεν ὄνομα. Οὕτω γοῦν τὴν ὀργὴν ἔστησεν, οὕτω τὴν ἀπόφασιν ἀνεκαλέσατο. Τοσοῦτόν ^δἐστὶν ἐξομολόγησις μέγα. ²⁴ "Δίκαιος γὰρ ἑαυτοῦ (225) κατήγορος ἐν πρωτολογία" τοσοῦτον κηδεμονία καὶ συμπάθεια ποιμένος ἀρίστου. Καὶ γὰρ ἐσταράττετο αὐτοῦ τὰ σπλάγχχνα πιπτόντων ἐκείνων, ^εκαθάπερ παίδων γνησίων ἀναρουμένων· διὸ καὶ ἐπ' αὐτὸν τὴν ὀργὴν ἐλθεῖν ἤξιον. Καὶ ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς σφαγῆς τοῦτο ἐποίησεν ἂν, ^ςεἰ μὴ βαδίζουσιν ὁδῷ καὶ ^ζἐπ' αὐτοὺς ἤξειν προσεδόκησεν. "Ὅτε γοῦν εἶδε ^ητοῦτο μὲν οὐ γινόμενον, ἐκείνους δὲ ἐπινεμομένην τὴν συμφορὰν, οὐκέτι ^θἤνεγκεν, ἀλλ' ἀνήφθη μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῦ Ἀμνὸν τοῦ πρωτοτόκου. Τότε ^ιγοῦν θάνατον οὐκ ἤτησε, νῦν δὲ ἀξιοὶ πρὸ τῶν ἄλλων πεσεῖν. Τοιοῦτον εἶναι χρὴ τὸν ἄρχοντα, καὶ μᾶλλον ταῖς ἐτέρων, ἢ ταῖς οἰκείαις ἀλγεῖν συμφοραῖς. Τοιοῦτον γοῦν τι καὶ ἐπὶ τοῦ ^κπαιδὸς ἔπαθεν, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲν πλέον τῶν ἀρχομένων τὸν παῖδα ἐφίλει. Καίτοιγε ἀκόλαστος ἦν ὁ νεανίσκος καὶ πατραλοῖας, ἀλλ' ὅμως ἔλεγε· ²⁵ "Τίς ^λῤῥῆ μοι θάνατον ἀντὶ σοῦ;" Τί λέγεις, ὦ μακάριε, καὶ πάντων ἀνθρώπων πραότατε; Ἀνελεῖν σε ^μἑσπουδάζειν ὁ παῖς, καὶ μυρίοις σε ^νΕ περιέβαλε κακοῖς· καὶ ὅτε ἐκ μέσου γέγονε, καὶ τὸ τρώπαιον ἔστη, τότε εὐχῇ ^ξσφαγῆναι; Ναί, φησὶν. Οὐ γὰρ ἐμοὶ νενίκηκε τὸ στρατοπέδον, ἀλλ' ^οἔτι πολεμοῦμαι σφοδρότερον ἢ πρότερον, καὶ τὰ σπλάγχχνα μοι διακόπτεται νῦν μειζρόνως. Οὗτοι μὲν οὖν ^πἅπαντες τῶν ἐγκεχειρισμένων ἐφρόντιζον· ὁ

24 Prov. xvi. 17.

25 1 Reg. xviii. 33.

^α δὲ] + τοῦτο D. ^β οὗτος ἡμαρτεν A.B.E.F.H.I. Haec ὡσανεὶ—ἡμαρτον om. C. ^γ εἰμ C.I. Statim τῆς τιμωρίας μὴ δ. C. ^δ ἁμάρτημα] + ἡ Edd. ^ε om. A.B.D.E.H.I. ^ς πληγὴν Sav. marg. ^ζ γῆν (sic) A. ^η ἔσταν om. C. Mox μέγα accessit ex A.B.D.E.F.H.I. ^θ τοσοῦτον] τοῦτο D.E. ^ι καθάπερ παίδων γνησίων om. I. ^κ τῆς accessit ex omnibus. ^λ εἰ μὴ καὶ βαδίζουσιν αὐτὴν ὁδῷ Edd. καὶ deest in A.B.D.E.F.H.I. αὐτὴν om. A.B.D.E.F.I. Tum ὁρῶν pro ὁδῷ A.H.I. ^μ ἐπ' αὐτὸν omnes. πρὸς αὐτὸν Edd. Mox προσεδόκησεν pro ἤλπιζεν omnes. ^ν τοῦτο om. F. Statim οὐ pro μὴ omnes. Mox οὐ κατήγεγεν C. ^ξ γοῦν pro γὰρ omnes. ^ο παιδὸς] Ἀδελφολῶμ E. Post ἔπαθεν add. τοῦ Ἀδελφολῶμ C.D. ^π ῥῆ A.C.E.F.H.I. δώσει Edd. ^ρ σπουδάζει C. Mox περιέβαλλεν B.F.H. περιβαλεῖν C. ^ς σφαγῆν C. Mox οὐδὲ γὰρ A.C.F.H.I. ^τ ἔτι πολεμοῦμαι] ὅτι με πολεμεῖ C. ^θ ἅπαντες accessit ex omnibus. Statim περὶ τῶν ἐγκ. H.

δὲ μακάριος Ἀβραὰμ καὶ τῶν οὐκ ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ πολλὴν ἐποιεῖτο τὴν πρόνοιαν, καὶ τοσαύτην, ὡς καὶ κινδύνους ἑαυτὸν περιβαλεῖν χαλεποῖς. ^π“Ὅτι γὰρ οὐχ ὑπὲρ ^αἀδελφιδου μόνον ἔπραττεν ἄπερ ἔπραττεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν 736 ^γΣοδομιτῶν, οὐ πρότερον ἀπέστη τοὺς Πέρσας ^εἐλαύνων ἐκείνους, ἕως πάντας αὐτοὺς ἠλευθέρωσε. Καίτοιγε ἐξῆν ^αλαβόντι τοῦτον ἀναχωρεῖν, ἀλλ’ οὐκ ἠθέλησε· καὶ γὰρ πάντων ὁμοίως ἐκίχδετο. Καὶ τοῦτο καὶ διὰ τῶν μετὰ ταῦτα ^δδῆλον ἐποίησεν. “Ὅτε γοῦν οὐ βαρβάρων στρατόπεδον ἐμελλεν αὐτοὺς πολιορκεῖν, ^εἀλλ’ ἡ θεήλατος ὀργὴ τὰς πόλεις ^ααὐτῶν ἐκ βάθρων ἀνέσπα, καὶ οὐκέτι ὄπλων ἦν ὁ καιρὸς, οὐδὲ μάχης καὶ παρατάξεως, ἀλλ’ ἰκετηρίας, τοσαύτην ἐποίησατο ὑπὲρ αὐτῶν σπουδὴν, ὅσην ἂν εἰ αὐτὸς ἀπόλλυσθαι ἐμελλε. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ Β ^απαξ καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις προσέρχεται τῷ θεῷ, καὶ ἐπὶ τὴν φύσιν καταφεύγει λέγων· ²⁶“Ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδός.” Καὶ ἐπειδὴ οἰκοθεν εἶδει αὐτοὺς προδεδομένους, δι’ ^εἐτέρους αὐτοὺς ἤξιον σώζεσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἔλεγεν· “Οὐ μὴ κρύψω ἀπὸ τοῦ παιδὸς μου Ἀβραὰμ ^αἃ μέλλω ποιεῖν;” ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν πῶς ἐστὶ φιλόανθρωπος ὁ δίκαιος. Καὶ οὐδ’ ἂν ἀπέστη παρακαλῶν, εἰ μὴ ὁ θεὸς ἀπέστη πρῶτος. Καὶ δοκεῖ μὲν ὑπὲρ τῶν δικαίων δεῖσθαι, τὸ δὲ πᾶν ὑπὲρ ἐκείνων ἐποιεῖ. Καὶ γὰρ σφόδρα εἰσὶν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ ἡμεροὶ καὶ φιλόανθρωποι, καὶ περὶ τοὺς οἰκείους καὶ περὶ τοὺς ἄλλο- C ^γτρίους, ^εκαὶ μέχρις ἀλόγων αὐτῶν ταύτην ἐκτείνουσι τὴν ἡμερότητα. Διὰ τοῦτο καὶ σοφὸς τις ἔλεγε, ²⁷“Δίκαιος οἰκτεῖρει ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ” εἰ ^δδὲ κτηνῶν, πόσῳ μᾶλλον ἀνθρώπων; Ἀλλ’ ἐπειδὴ κτηνῶν ἐμνήσθην, λογισώμεθα καὶ τοὺς τῶν προβάτων ποιμένας τοὺς ἐν τῇ Καππαδοκῶν χώρα, οἳ καὶ ἡλίκα πάσχουσιν ὑπὲρ τῆς τῶν ^ιἀλόγων προστασίας. Πολ- λάκις γοῦν χιόνι καταχωσθέντες, τρεῖς ἐφεξῆς ἔμειναν ἡμέρας. Λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐν ^κτῇ Λιβύῃ οὐκ ἐλάττωνα τούτων ὑπο-

26 Gen. xviii. 27, 17.

27 Prov. xii. 10.

^γ περιβαλεῖν H. Statim κακοῖς C. ^π ὅτι] ὅτε A.B.D.E.F.H.I. ^α ἀδελφιδου H. Statim μόνον pro μόνον A.B.D.E.F.H.I. ἀπερ ἔπραττεν om. C. ^γ Σοδομιτῶν A. ^ε ἐλαύνειν ἐκείνους ἕως ἂν πάντας C. ^α λαβόντα I. Statim τοῦτο H. et a pr. man. A. μόνον pro τοῦτον C. ^δ δῆλον om. C. ^ε ἀλλ’ pro ἀλλὰ A.B.D.E. ἡ om. C. Veron. ^α αὐτῶν ἐκ β.] ἐκ β. αὐτῶν A.B.F. Statim ἀνέσπα A.B.D.E.F.H.I. ἀνασπᾶν Edd. ^ε ἐτέρων B.D.E. Statim ἡξιου pro ἔξιου A.B.D.E.F.H.I. ^ι α μ. ποιῖν om. C. ^ε καὶ μέχρις (μέχρι B.E.F.) ἀλόγων A.B.D.E.F. καὶ μέχρι λόγων ante corr. C. καὶ οὐ μέχρι λόγων H.I. καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων Edd. Statim αὐτοῦ pro αὐτῶν A. αὐτὴν C. ^δ ἐξ] + καὶ Edd. repugnantis libris. ^ι ἀλόγων] προβάτων C. ^κ τῇ accessit ex A.B.D.E.F.H.I. οἱ ἐν τῇ A.] εἰς Λιβύην C. Statim οὐκ ἐλάττων idem.

μένειν δεινὰ, μῆνας ὁλοκλήρους τὴν χαλεπὴν ἔρημον ἐκείνην καὶ τῶν πικροτάτων γέμουσαν θηρίων περιπολοῦντες. Εἰ δὲ περὶ ἄλογα τοσαύτη ἢ σπουδῇ, τίνα ἂν ἔχοιμεν ἀπολογίαν οἱ Δ ψυχὰς ἠλογικὰς ἐμπιστευθέντες, καὶ τὸν βαθὺν τοῦτον καθεύδοντες ὕπνον; Ἐναπνεῖν ἡ γὰρ ὅλως ἔχρη; ἡσυχάζειν δὲ ὅλως; ὁ ἀλλ' οὐ πανταχοῦ περιτρέχειν, καὶ μυρίοις ἑαυτοὺς ἐκδιδόναι θανάτοις ὑπὲρ τῶν προβάτων ἢ τούτων; Ἡ οὐκ ἴστε τῆς ἀγέλης ταύτης τὸ ἀξίωμα; οὐχ ὑπὲρ ταύτης ὁ δεσπότης ὁ σὸς μυρία ἐπραγματεύσατο, καὶ τὸ αἷμα ὕστερον ἐξέχεε τὸ ἑαυτοῦ; σὺ δὲ ἀνάπασιν ζητεῖς; καὶ τί χειρόν γένοιτ' ἂν τῶν ποιμένων τούτων; Οὐκ ἐννοεῖς τοῦτο, ὅτι περιεστῆκασι τὰ πρόβατα ταῦτα λύκοι τούτων ἢ πολὺ πικρότεροί τε καὶ ἀγριώτεροι; Οὐ λογίζῃ ἢ πρὸς ἑαυτὸν οἷας δεῖ ψυχῆς τῷ μέλλοντι ταύτην μεταχειρίζειν τὴν ἀρχήν; Ἄλλ' ἄνθρωποι μὲν δημιγωγοὶ ὑπὲρ τῶν τυχόντων βουλευόμενοι πραγμάτων, τὰς νίκτας (226) ταῖς ἡμέραις προστιθέασιν ἀγρυπνοῦντες ἡμεῖς δὲ ὑπὲρ οὐρανοῦ τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, καὶ ἐν ἡμέρᾳ καθεύδομεν; καὶ τίς ἡμᾶς ἐξαίρησεται λοιπὸν τῆς ἐπὶ τούτοις κολάσεως; Εἰ γὰρ τὸ σῶμα κατακόπτεσθαι ἔδει, εἰ ἢ γὰρ μυρίους ὑποστῆναι θανάτους, οὐχ ὥς ἐπὶ πανήγυριν τρέχειν ἐχρη; Ταῦτα δὲ μὴ μόνον ποιμένες, ἀλλὰ καὶ ἢ τὰ πρόβατα ἀκονέτω, ἵνα τοὺς ποιμένας προθυμότερους ποιῶσιν, ἵνα μᾶλλον αὐτῶν τὴν προαίρεσιν 737 ἀλείψωσιν, ἕτερον μὲν οὐδὲν, πειθῶ δὲ καὶ ὑπακοὴν πᾶσαν παρέχοντες. Οὕτω καὶ ἢ Παῦλος ἐκέλευσε λέγων, 28 "Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπέικετε ἢ αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὥς λόγον ἀποδώσοντας." Ὅταν δὲ εἴπῃ, "ἀγρυπνοῦσι," μυρίους λέγει πόρους καὶ φροντίδας καὶ ἢ κινδύνους. Ὁ γὰρ καλὸς ποιμὴν, καὶ τοιοῦτος οἶον ὁ Χριστὸς βούλεται, ἢ μυρίοις ἀμιλλᾶται μάρτυσιν. Ὁ μὲν γὰρ ἅπαξ δι' αὐτὸν ἀπέθανεν, οὗτος δὲ μυριάκις διὰ τὴν ποιμήνην, εἴγε ποιμὴν εἴη τοιοῦτος, οἶον εἶναι χρὴ ὁ γὰρ τοιοῦτος καθ' Β

28 Hebr. xiii. 17.

¹ ἢ σπουδῇ omnes. Articulus aberat. ^α λογικὰς om. B. Statim πιστευθέντες C. ^β γὰρ] δὲ A.H.I. Mox ἐχρη om. I. Statim ἢ ἡσ. δὲ C. ^ο ἀλλ' οὐ—θανάτοις] ἀλλ' οὐ πολλοὺς ὑπομένειν θανάτους I. ^γ τούτων om. B. ^δ αὐτῆς H. ^ε αὐτοῦ pro αὐτοῦ A.B.C.D.E.H.I. ^ς τοῦτο om. D.E. ^τ πολὺ pro πολλῇ A.B.D.E.H. πολλῇ τούτων hoc ord. C. Mox τε accessit ex B.D.E.F.H. ^υ πρὸς om. C. Statim ἑαυτὸν A.B.F.H.I. σεαυτὸν D.E. σαιυτὸν Edd. ^ω οὐρανοῦ] τῶν ἐν οὐρανῷ F. in marg. ^ξ ἐξ. λοιπὸν pro λοιπὸν ἐξ. omnes. ^γ γὰρ superscript. in B. ^ζ τὰ accessit ex A.B.C.D. E.F.H. ^α Παῦλος sine articulo A.B.C.D.E.F.H. ^β αὐτοὶ γὰρ A.B.C. D.E.F.H. ὅτι αὐτοὶ Edd. * Sequentia usque ad finem operis desunt in I. ^ο μυρίους ἢ μάρτυρας C.

ἐκάστην ἡμέραν ἀποθνήσκειν δύναται. Διὸ καὶ ὑμεῖς εἰδότες τὸν πόνον, συμπράττετε ταῖς εὐχαῖς, τῇ σπουδῇ, τῇ προθυμίᾳ, τῇ φιλίᾳ· ἵνα ^δκαὶ ἡμεῖς ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς ἡμῶν καύχημα γένησθε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων, καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους αὐτὸν φιλοῦντι, ^ετοῦτο ἐνεχείρισε, πρότερον ἐρωτήσας αὐτὸν, εἰ ^εφιλοῖτο παρ' αὐτοῦ, ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτὸν τεκμήριον τίθεται· καὶ γὰρ νεανικῆς ^δδεῖται τοῦτο ψυχῆς. Ταῦτα δέ μοι περὶ ἀρίστων ^ιποιμένων εἴρηται, οὐ περὶ ἐμμαντοῦ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ^κἀλλ' εἴ τις τοιούτος, οἷος ὁ Παῦλος ^κἦν, οἷος ὁ Πέτρος, οἷος Μωϋσῆς. Τούτους οὖν μιμησώμεθα καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι· ἔξεστι γὰρ καὶ ἀρχομένῳ ἐν μέρει εἶναι ^μποιμένος, τῆς οἰκίας, τῶν φίλων, τῶν οἰκετῶν, τῆς γυναίκος, τῶν ^νπαιδίων. Κἀν οὕτω τὰ καθ' ^οἑαυτοὺς οἰκονομῶμεν, πάντων ^ρἐπιτευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ^ιμετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ.

D¹ Νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, διακονῶν τοῖς ἀγίοις. ^αΕὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ. Εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὀφείλεται αὐτῶν εἶσιν.

^βΕΠΕΙΔΗ εἶπεν, ὅτι τόπον οὐκέτι ἔχω ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, καὶ ἐπιποθίαν ἔχω ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐμελλε δὲ ἔτι βραδύνειν· ἵνα μὴ νομίζηται διαχλευάζειν αὐτοὺς, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀναβάλλεται τῶς, καὶ φησιν, ὅτι E^α πορεύομαι εἰς ^βἹεροσόλυμα. Καὶ δοκεῖ μὲν τὴν πρόφασιν λέγειν τῆς μελλήσεως, διὰ δὲ τούτων καὶ ἕτερόν τι κατασκευάζει, τὸ προτρέψαι ἐκείνους εἰς ἐλεημοσύνην, καὶ σπουδαιοτέρους ποιῆσαι. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ^εἐσπούδαζε κατορθῶσαι, ἥρκει

1 CAP. XV. V. 25—27.

^δ καὶ ἡμεῖς ὑμῶν om. E.H. Statim καὶ ὑμεῖς ἡμῶν omnes. καὶ ἡμῶν ὑμεῖς Edd. ἵνα καὶ—καύχημα] ἵνα ὑμεῖς ὑμῶν καύχημα C. ^ε τοὺς om. C. Statim αὐτὸν φ. pro φ. αὐτὸν A.B.E.F.H. ^ε τοῦτον F. Statim ἐνεχείρῃς E.F.H. ^ε φιλεῖται C. ^δ δεῖται τοῦτο pro τοῦτο δεῖται D.F.H. δεῖται ψυχῆς τοῦτο hoc ord. C. ^ι π. εἴρηται pro εἴρηται π. omnes. ^κ ἦν om. C. ^ο ὅ om. B.F. Mox Μωϋσῆς sine artic. A.B.D.E.F.H. ^μ ποιμένος A.B.D.E.H. ποιμὴν ex corr. F. ποιμένα Edd. ante Ben. ^ν παιδίων pro παίδων A.B.D. E.H. τῶν παίδων, τῶν οἰκετῶν, τῆς γυναίκος inverso ord. C. ^ρ ἐαυτοὺς A.B. D.E.F.H. αὐτοὺς Edd. ^ι ἐπιτευξόμεθα B.F. ἐπιτευξόμεθα H. τευξόμεθα C. ^ι μετασχεῖν pro ἐπιτευχῆν A.B.D.E.F.H. HOM. XXXI. ^α εὐδόκησε B. εὐδόκησεν H. ^β Ἱερουσαλὴμ C. ^ε ἐσπούδαζε] ἐβούλετο A.B.E.F.H. Cat.

εἰπεῖν, ὅτι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλήμ· ἄνυν δὲ καὶ τὴν αἰτίαν προστίθῃσι τῆς ἀποδημίας. “Πορεύομαι γάρ, φησί, διακονῶν τοῖς ἀγίοις.” *Καὶ ἐνδιατρίβει τῷ λόγῳ, καὶ λογισμοὺς κινεῖ, λέγων ὅτι ὀφείλεται εἰσὶ, καὶ ὅτι, “Εἰ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι.” ἵνα μάθωσιν ἐκεῖνοι τούτους ζηλοῦν. Διὸ καὶ 738 μάλιστα αὐτοῦ τὴν σοφίαν ἱθανμάσαι ἄξιον, ὅτι τούτον τῆς συμβουλῆς τὸν τρόπον ἐπενόησεν· οὕτω γὰρ μᾶλλον ἠνείχοντο ἢ εἰ ἐν τάξει παραινέσεως εἶπε. Καὶ γὰρ ἔδοξαν ἂν ὑβρίζεσθαι, εἰ εἰς προτροπὴν αὐτῶν Κορινθίους ἡπαρήγαγεν εἰς μέσον καὶ Μακεδόνας. Διὰ δὲ ἰ τοῦτο ἐκείνους μὲν οὕτω προτρέπει λέγων· 2 “Γνωρίζω ἡ δὲ ὑμῖν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δεδομένην ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας” καὶ Μακεδόνας δὲ διὰ τούτων πάλιν· “Ὁ γὰρ ἐξ ὑμῶν ζῆλος, ἡφθῆσιν, ἡρέθισε τοὺς πλείονας.” Καὶ διὰ Γαλατῶν δὲ ὁμοίως τοῦτο ποιεῖ, ὡς (227) ὅταν λέγῃ· 3 “Ὡςπερ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε.” Ἐπὶ δὲ Ῥωμαίων οὐχ οὕτως, ἀλλ’ ὑπεσταλμένως μᾶλλον. Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος, B ὡς ὅταν λέγῃ· 4 “^m Ἡ ἀφ’ ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν;” Οὐδὲν γὰρ οὕτως, ὡς ζῆλος, ἰσχυρόν. Διὸ πολλαχοῦ αὐτὸ τίθησι· καὶ γὰρ “καὶ ἀλλαχοῦ φησι” 5 “Καθὼς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις διατάσσομαι” καὶ πάλιν, “Καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ διδάσκω.” Καὶ Ῥο- λασσαεῦσι δὲ ἔλεγεν, ὅτι 6 “Ἔστι καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον τὸ εὐαγγέλιον ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ.” Τοῦτο δὲ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Καὶ σκόπει πῶς μεγαλοπρεπῶς ταῖς λέξεσι κέχρηται· οὐδὲ γὰρ εἶπε, πορεύομαι ἐλεημοσύνην ἀποφέρων, ἀλλὰ, “διακονῶν.” Εἰ δὲ Παῦλος C ^aδιακονεῖ, ἐννόησον ἡλίκον τὸ γινόμενον, ὅταν ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος καταδέχεται ἀποκομίζεин, καὶ μέλλων εἰς Ῥώμην ἀποδημεῖν, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐπιποθῶν, τοῦτο ἐκείνου προτιμᾷ.

2 2 Cor. viii. 1. ix. 2.

3 1 Cor. xvi. 1.

4 Ibid. xiv. 36.

5 Ibid. vii. 17.

iv. 17. 6 Col. i. 6.

^a *νυν* pro *νυν* A.B.D.F.H. * Haec καὶ ἐνδιατρίβει—λειτουργῆσαι desunt in A.H. Agnoscit ea Cat. ¹ *θανμάζειν* C.D. Statim ἄξιον libri omnes et Cat. χρῆ Edd. Mox τοσοῦτον pro τούτον C. ² *εἰ* accessit ex B.D.E.F. Cat. Mox εἶπε vel εἶπεν D.E.F. Cat. εἶπεν Sav. Mor. Ben. οὕτω γὰρ μᾶλλον ἢ (ἢ om. Veron.) ἐν τ. π. εἶπεν C. Veron. ³ *παρήγαγεν* pro παρῆγεν omnes. ⁴ *τούτο* + *ἐκεῖ* Edd. ἐκεῖ om. B.C.D.E.F.H. Cat. ⁵ *δὲ* om. B.E.H. Mox ἐν ταῖς ἐκκλ. C. ⁶ *φησὶν* accessit ex A.B.D.E.F.H. Cat. ^m *ἢ* om. C. ⁿ καὶ om. C. ^o ταῖς om. H. ^p *Κολοσσ.* D.E. ^q *εὐαγγέλιον* + *τοῦ θεοῦ* Edd. τοῦ θεοῦ om. A.B.E.F.H. Mox τῷ κόσμῳ omnes. Articulus aberat. ^r οὐδὲ pro οὐ omnes. Mox ἐλεημοσύνης A. ^s *διακόνει* C. Mox γινόμενον A.B.D.E.F.H. Cat. γινόμενον Edd.

“*Ἡδόκησαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα*” τούτέστιν, ἐδόκimasαν, ἐπεθύμησαν. “*κοινωνίαν τινά.*” Πάλιν οὐκ εἶπεν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ, “*κοινωνίαν.*” Τὸ δὲ, “*τινά,*” οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλ’ ἵνα μὴ δοῇ τούτους ὀνειδίζειν. Καὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλ’, “*εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων*” διπλῆν ποιῶν τὴν σύστασιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς πενίας. Καὶ οὐδὲ τούτῳ μόνον ἠρέεσθη, ἀλλ’ ἐπήγαγεν, ὅτι “*ὀφειλέται ἡμῖν.*” Εἴτα δείκνυσι πῶς ὀφειλέται. “*Εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν, φησὶν, ἐκοινωνήσαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς.*” Ὁ δὲ λέγει, ὅτι οὗτοί ἐστι δι’ αὐτοὺς ἦλθεν ὁ Χριστὸς, αὐτοῖς ἦν ἅπαντα ἐπηγγελμένα τοῖς ἐξ Ἰουδαίων, ἐξ αὐτῶν ὁ Χριστὸς διὸ καὶ ἔλεγεν, “*Ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶν ἡ σωτηρία*” ἐκείθεν οἱ ἀπόστολοι, ἐκείθεν οἱ προφῆται, ἐκείθεν τὰ ἀγαθὰ πάντα. Εἰ τούτων οὖν ἁπάντων ἐκοινωνήσεν ἡ οἰκουμένη. Εἰ τοίνυν ἐν τοῖς μείζουσιν ἐκοινωνήσατε, φησὶ, καὶ τῶν δεινῶν ἐκείνοις παρεσκευασμένων ὑμεῖς εἰσελθόντες ἀπηλάυσατε τῶν προκειμένων, κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου παραβολήν· ὀφείλετε καὶ τῶν σαρκικῶν κοινωνῆσαι καὶ μεταδοῦναι αὐτοῖς. Καὶ οὐκ εἶπε, κοινωνῆσαι, ἀλλὰ, “*λειτουργῆσαι*” ἐν τάξει διακόνων αὐτοὺς καθιστὰς, καὶ τῶν βασιλευσὶ τελούντων φόρους. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐν τοῖς σαρκικοῖς ὑμῶν, ὥσπερ ἐν τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν· τὰ μὲν γὰρ πνευματικὰ ἐκείνων, τὰ δὲ σαρκικὰ οὐ τούτων ὁμίων, ἀλλὰ κοινὰ πάντων· τὰ γὰρ χρήματα πάντων ἐκέλευεν εἶναι, οὐχὶ τῶν κερταμένων μόνον. ⁸ “*Τούτῳ οὖν ἐπιτελέσας, καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τούτου*” τούτέστιν, ὥς εἰς βασιλικά ταμεία ἀποθέμενος, ὡς ἐν ἀσύλῳ καὶ ἀσφαλεὶ χωρίῳ. “*Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ πάλιν, “τὸν καρπὸν” δεικνὺς κερδαίνοντας τοὺς παρέχοντας. “Ἀτελεύσομαι δι’ ὑμῶν εἰς Σπανίαν.” Πάλιν μέμνηται τῆς Σπανίας, δεικνὺς τὸ ὅσον καὶ ἔτι περὶ ἐκείνους θερμόν.*” ⁹ “*Οἶδα*

7 Joan. iv. 22.

8 v. 28.

9 v. 29.

¹ ποιῶν τὴν] ποιεῖται C. ² οὐ C. Statim τούτοις F. ³ εἰς] + αὐτῶν C. Statim εἴτα δ. π. ὀφειλέται om. idem. ⁴ τοῖς] ἐν τοῖς D. Mox αὐτῶν, φησὶν ἐκοινωνήσαν A.B.D.E.F. φησὶν om. C.H. ἐκοινωνήσαν αὐτῶν, φησὶ Edd. ⁵ τοιοῦτον C. ⁶ τῶν ἐκείνους Sav. Mor. Ben. τῶν om. C. Veron. Mox τῶν προκειμένων om. Cat. ⁷ μὲν om. H. ⁸ μόνον D.E.H. et a pr. man. B. Statim ἀλλὰ καὶ κοινὰ π. C. ἀλλὰ κοινῇ π. D.E. Verba ἀλλὰ κοινὰ πάντων om. B.F. Haec omnia ἀλλὰ κοινὰ—κερταμένον μόνον desunt in A.H. Vulgatum firmat Cat. ⁹ μόνον D. Cat. et ex corr. E. ¹⁰ ὥς om. H. Cat. ταμεία pro ταμεία A.E.H. Cat. Statim ἀποθέμ. A.C.D.H. Cat. ἀποθέμ. Edd. ¹¹ καὶ deest in A.B.D.E.F.H. non in Cat. ¹² εἰς] + τὴν C. Ἰσπ. pro Σπ. bis B.D.E.F. ¹³ τὸ om. C.

δὲ ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσομαι.” ^hΤί ἐστίν, “ἐν πληρώματι εὐλογίας;” ⁱἮτοι περὶ χρημάτων φησίν, ἢ περὶ πάντων ἀπλῶς τῶν κατορθωμάτων. Εὐλογίαν γάρ, ὡς τὰ παλλὰ, ¹³ τὴν ἐλεημοσύνην εἴωθε λέγειν ὡς ὅταν λέγῃ, ¹⁰ “Ἰδοὺ εὐλογίαν ¹καὶ μὴ ὡς πλεονεξίαν” καὶ ἔθος δὲ παλαιὸν οὕτως ἦν καλεῖσθαι τὸ πρᾶγμα. Ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα προσέθηκε, “τῷ εὐαγγελίῳ,” διὰ τούτου φαμεν οὐ περὶ χρημάτων ^k μόνον εἰρηκεῖναι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ^l ἰσχυρεῖ εἶπεν, οἶδα δὲ ὅτι ἐρχόμενος ὄψομαι ὑμᾶς ἐν ᾧ πάντι ἐυδοκίμουντας, καὶ κομῶντας τοῖς ἀγαθοῖς, ^m καὶ μυρίων ἐπαίνων ἀξίους τῶν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον. Καὶ τοῦτο δὲ εἶδος ⁿ συμβουλῆς θαυμαστὸν, τὸ προκαταλαμβάνειν αὐτοὺς τοῖς ἐγκωμίοις. Ὅταν ^C γὰρ παραιτῆται ἐν τάξει παραινέσεως τοῦτο ποιεῖν, ἐπὶ τούτῳ ἐρχεται τῆς διορθώσεως τὸν τρόπον.

¹¹ “Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος.” Πάλιν ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν καὶ τὸ πνεῦμα προβάλλεται, καὶ ^o οὐδαμοῦ μέμνηται τοῦ πατρὸς. Ταῦτα δὲ ^p εἰπον, ἵν’ ὅταν ἴδῃς αὐτὸν πατὴρ καὶ (228) υἱὸς μεμνημένον, ἢ πατὴρ μόνου, μήτε υἱὸν μήτε πνεῦμα ἀθετῆς. Καὶ οὐκ εἶπε, πνεύματος, ^q ἀλλ’, “ἀγάπης πνεύματος.” Καθάπερ ^r γὰρ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὸν κόσμον, καὶ ὁ πατήρ, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα. Τί δὲ ἐστίν ὁ παρακαλεῖς, εἰπέ μοι; ^s “Ἐυναγωνίσασθαι μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς ^D τὸν θεόν, ¹² ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ.” Μέγας ἄρα ἀγὼν αὐτῷ προέκειτο· διὸ καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν καλεῖ. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα συμπλακῶ, ἀλλ’, “ἵνα ῥυσθῶ” ὡς ὁ Χριστὸς ἐκέλευσεν ^t εὐχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς ^u πειρασμόν. Ταῦτα δὲ ^v λέγων, ἐδείκνυ πονηροὺς τινες λύκους ἐπιθησομένους αὐτῷ, καὶ θηρία μᾶλλον ἢ ἄνδρας. Ἀπὸ δὲ τούτου καὶ ἕτερον

10 2 Cor. ix. 5.

11 v. 30.

12 v. 31.

^h τῷ + οὐν C. ⁱ καὶ accessit ex A.B.D.E.F.H. Cat. ^k μόνον εἰρ. pro εἰρ. μόνον omnes. ^l ὡς ἂν Edd. ante Ben. Mox ἐν om. D. ἐν πάντι C. ^m καὶ om. H. Statim edebatur μυρίων ἀγαθῶν ἀξίους ἐπαίνων. ἀγαθῶν deest in omnibus. Tum ἐπαίνων ἀξίους hoc ord. A.B.C.D.E.F. Cat. ⁿ συμβουλῆς B. τῆς συμβουλῆς C.D. ^o οὐδαμοῦ omnes. οὐδαμῶς Edd. p εἶπεν B.C.D.F. ^q τὸν υἱὸν C. Cat. et ex corr. A.B. Statim τὸ πνεῦμα A.B.C.F.H. non Cat. ἀθετήσης C. ^r ἀλλὰ D. Cat. Post πνεύματος add. ἐκώσως D.E. ^s γὰρ om. A.B.F.H. Cat. ^t συναγωνίσασθε A.C.H. ^u εὐχεσθαι pro εὐχέσθε A.B.C.D.F.H. Cat. ^v πειρασμόν] + οὕτω προτρέπων αὐτοὺς τοῦτο ποιεῖν D.E. ^x λέγων—τινας] ἔλεγεν δεικνύς τινες πονηροὺς C. εἰδείν om. H. Mox αὐτῷ om. C.

ἤκατεσκεύαζε, τὸ δεῖξαι ὅτι δικαίως ἀνεδέξατο τὸ διακονῆσαι
 Ετοῖς ἀγίοις, εἶγε τοσούτοι οἱ ἀπειθοῦντες, ὡς καὶ ²αὐτῶν εὐ-
 χεσθαι ῥυσθῆναι. Οἱ γὰρ μεταξὺ τοσούτων ὄντες πολεμίων,
 καὶ λιμῷ ἀπόλλυσθαι ἐμελλον' διὸ ἀναγκαίως ³ἐτέρωθεν αὐ-
 τοῖς ἐκομίζετο. "Καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἐν Ἱερουσαλὴμ εὐ-
 πρόσδεκτος γένηται τοῖς ἀγίοις" τούτέστιν, ἵνα δεκτὴ ⁴ὑγερῇται
 μου ἡ θυσία, ἵνα μετὰ προθυμίας ὑποδέξωνται τὰ διδόμενα.
 Ὅρας πῶς πάλιν ἐπῆρε τὸ ἀξίωμα τῶν λαμβανόντων, εἶγε
 εὐχῶν δέεται παρὰ δήμου τοσούτου εἰς τὸ δεχθῆναι τὰ πεμπό-
 μενα; Ἀπὸ δὲ τούτου δεικνύσι καὶ ἕτερόν τι, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ
 δοῦναι ἐλεημοσύνην εἰς τὸ δεχθῆναι. "Ὅταν γὰρ μετὰ ἀνάγκης
 740 τις παρέχῃ, ὅταν ἐξ ἀδικίας, ὅταν ⁵πρὸς κενοδοξίαν, οἷχεται ὁ
 καρπός. ¹³ "Ἰνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ θελήματος θεοῦ."
 "Ὡς περ ἀρχόμενος ἔλεγεν, " ⁶Εἰ πῶς ἤδη ποτὲ εὐδοθήσομαι
 ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς" οὕτω καὶ ἐνταῦθα
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ καταφεύγει θέλημα, καὶ φησιν, ὅτι διὰ τοῦτο
 ἐπείγομαι, καὶ ῥυσθῆναι ἐκείθεν εὐχομαι, ἵνα ταχέως ὑμᾶς ἴδω,
 καὶ ἴδω μετ' ἡδονῆς, μηδεμίαν ἐκείθεν ἐπισυρόμενος ἀθυμίαν.
 "Καὶ ⁷συναναπαύσωμαι ὑμῖν." "Ὅρα πῶς πάλιν τὸ ἄτυφον
 ἔδεικνυσιν. Οὐ γὰρ εἶπε, διδάξω ὑμᾶς καὶ κατηχῶ, ἀλλ',
 B "ἵνα συναναπαύσωμαι ὑμῖν." ⁸Καίτοι αὐτὸς ἦν ὁ ἀγωνιζό-
 μενος καὶ πυκτείνων πῶς οὖν φησι, "συναναπαύσωμαι;" Χари-
 ζόμενος αὐτοῖς κἂν τοῖς, καὶ προθυμοτέρους ποιῶν, τῷ
 κοινωνοῦς ποιεῖν τῶν στεφάνων, καὶ δεικνύει καὶ αὐτοὺς ἀγω-
 νιζομένους καὶ πονοῦντας. Εἵτα, ὅπερ αἰεὶ ποιεῖν εἴωθε, τὴν
 εὐχὴν μετὰ τὴν παραίνεσιν ⁹προστίθῃσι λέγων. ¹⁴ "Ὁ δὲ θεὸς
 τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν."
¹⁵ "Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ¹⁰ἀδελφὴν, διάκονον οὖσαν
 τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς." "Ὅρα διὰ πόσων αὐτὴν
 σεμνύνει. Καὶ γὰρ πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἐμνήσθη πάντων, καὶ
 C ἀδελφὴν ἐκάλεσεν οὐ μικρὸν δὲ Παύλου ¹¹κληθῆναι ἀδελφὴν
 καὶ τὸ ἀξίωμα προσέθηκε, διάκονον εἰπών. ¹⁶ "Ἰνα αὐτὴν

13 v. 32.

14 v. 33.

15 CAP. XVI. v. 1.

16 v. 2.

¹ κατεσκεύαζε (κατεσκεύασεν C.) libri omnes et Cat. παρεσκεύαζε Edd.
² αὐτὸν A. B. C. D. F. ³ καὶ ἕτερον C. Mox ἐν Ἱερουσαλὴμ om. idem.
⁴ γένηται μου pro μου γένηται A. B. E. F. H. Cat. ⁵ εἰς ὡς C. ⁶ πρὸς
 κενοδοξίαν omnes. μετὰ κενοδοξίας Edd. ⁷ εἰ πῶς om. C. ⁸ συναναπαύ-
 σωμα B. C. E. ⁹ ἐνδείκνυται C. Mox εἶπεν ἵνα διδάξω D. E. tacite receptum
 a Montef. ¹⁰ καίτοι αὐτὸς] Sic B. D. E. F. H. Cat. ut edidit Montef. καὶ
 τοιοῦτος Veron. Sav. Mor. ¹¹ προστίθεται Edd. "MSS. [B. E.] προστίθῃσι.
 Legendum videtur προστίθῃσι." Montef. προστίθῃσι (non προστίθῃσι) habent
 A. B. D. E. F. Cat. τίθῃσι C. προστίθεται (!) H. ¹² ἀδελφὴν] + ὑμῶν C.
¹³ μνησθῆναι H. Mox προστίθειεν B. F. Cat.

προσδέξασθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων·" τοῦτέστι, διὰ τὸν κύριον, ἵνα τιμῆς ^mἀπολαύσῃ παρ' ὑμῖν. Ὁ γὰρ διὰ τὸν κύριον δεχόμενος, καὶ μὴ ⁿμέγαν τινὰ δέξεται, μετὰ σπουδῆς δέχεται· ὅταν δὲ ^oἅγιος ᾖ, ἐννόησον ἡλικίης αὐτὸν ἀπολαῦσαι δίκαιον θεραπείας. ^pΔιὰ τοῦτο προσέθηκεν, "ἀξίως τῶν ἁγίων," ὥς δεῖ τοὺς τοιοῦτους ὑποδέχεσθαι. Διπλὴν γὰρ ἔχει ἀφορμὴν τοῦ θεραπευθῆναι παρ' ὑμῖν, καὶ τὸ διὰ τὸν κύριον δεχθῆναι, καὶ τὸ αὐτὴ ἁγία εἶναι. "Καὶ ^rπαρὰστῆτε αὐτῇ ἐν ^sᾧ ἂν ὑμῶν χρῆσις πρίγματι." Εἶδες τὸ ἀνεπαχθές; ^tΟὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἵνα ἀπαλλάξῃτε, ἀλλ' ἵνα τὰ παρ' ὑμῶν εἰσενέγκῃτε, καὶ χεῖρα ὀρέξῃτε· καί, "ἐν ^uᾧ ἂν ὑμῶν χρῆσις" οὐκ ἐν οἷς ἂν ᾖ πάντως, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ὑμῶν δέχεται· ^vδεήσεται δὲ ἐν ἐκείνοις, ἐν οἷς ἂν ὑμεῖς ᾔτε κύριοι. Εἴτα πάλιν ὁ ἔπαινος ἀφατος· "Καὶ γὰρ ^wαὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ." Εἶδες τὴν σύνεσιν; ^xΠρῶτον τὰ ἐγκώμια, εἴτα μέσην τὴν παράκλησιν, εἴτα πάλιν τὰ ἐγκώμια τέθεικεν, ἐκατέρωθεν ^yΕ (229) περιστellaων τὴν χρεῖαν τοῖς ἐπαίνοις τῆς γυναικὸς τῆς μακαρίας ἐκείνης. Πῶς γὰρ οὐ μακαρία ἡ τοσαύτης ^zἀπολαύουσα παρὰ Παύλου μαρτυρίας, ἡ καὶ αὐτῷ βοηθήσαι δυνηθεῖσα τῷ τὴν οἰκουμένην διορθώσαντι; Τοῦτο γὰρ ὁ κολοφῶν αὐτῆς τῶν ἀγαθῶν· διὸ καὶ ὕστερον αὐτὸ τέθεικε λέγων, "καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ." Τί δέ ἐστι, "καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ;" Τοῦ ^{aa}κήρυκος τῆς οἰκουμένης, τοῦ τοσαῦτα παθόντος, τοῦ μυρίοις ἀρκούντος. Μιμησώμεθα τοίνυν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὴν ^{ab}ἁγίαν ἐκείνην, καὶ τὴν ^{ac}μετ' αὐτὴν δὲ σὺν τῷ ἀνδρί. Τίνες δὲ οὗτοί εἰσιν; ^{ad}17 "Ἀσπάσασθε, φησὶ, Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν, τοὺς ^{ae}συλλειτουργοὺς μου ἐν ^{af}741 Χριστῷ Ἰησοῦ." Τούτων ^{ag}τὴν ἀρετὴν καὶ ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ· τοῦτο μὲν, ὅταν λέγῃ, ὅτι ^{ah}18 "Ἐμείνε πρὸς αὐτοὺς ὁ Παῦλος· ᾔσαν γὰρ σκηνοποιοὶ ^{ai}τὴν τέχνην" τοῦτο δὲ, ὅταν δεικνύῃ τὴν

17 v. 3.

18 Act. xviii. 3, 26.

^m ἀπολαύσῃ: Veron. Sav. Mor. repugnantibus libris. ⁿ μέγα B.H.
^o καὶ ἁγία Edd. καὶ ἅγιος E. ἅγιος (sine καὶ) A.B.D.F.H. καὶ ἁγίαν (om. ᾗ)
 Cat. Mox αὐτὸν προ αὐτῇ B.D.E.F. ^p διὰ τοῦτο πρ.] τί δέ ἐστιν E. Post
 ἁγίαν add. ἀπὸ τοῦ D.E. ^q ὑμῖν προ ὑμῶν A.B.D.E.F.H. Cat. Mox αὐτὴ
 ἁγία προ αὐτῇ ἁγίαν B.F.H. αὐτῇ ἁγία (sic) A. ^r παρὰστῆτε B.D.E.
 παραστήσαι H. Mox χρ. πρίγματι προ πρίγματι χρ. A. B. D. E. F. H. Cat.
 "οὐδέ] οὐ C. ^s καὶ om. E. ^t δεήσεται B. ^u αὐτῇ C. Statim προ-
 στάτις H. Mosqg. Tum ἐγενήθη πολλῶν inverso ord. C.D. Statim καὶ ἐμοῦ
 αὐτοῦ ter C. Mosqg. ^x πρῶτον] + μέν Edd. μὲν deest in A.B.D.E.F.H.
 Cat. Proximum τὰ om. H. ^y ἀπολαύουσα προ ἀπολαύσασα A.B.C.D.E.
 Cat. ^z κήρυκος] + ὄντος ex corr. B. ^{aa} παναγίαν A.H. ^{ab} μετὰ ταύτην
 C.D. δι om. A.H. ^c συνεργούς bis B.E. ^d τὴν ἀρετὴν A.D.E.H. Cat.
 τῇ ἀρετῇ Edd. ^e τῇ τέχνῃ A.C.E.F. et ex corr. H.

γυναῖκα τὸν Ἀπολλῶ ἑπροσλαμβανομένην, καὶ κατηχήσασαν
τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου. § Μεγάλα μὲν γὰρ κἀκεῖνα πολλῶ δὲ
μαΐζονα, ᾧ φησι Παῦλος. Τί γὰρ φησι; Πρῶτον συλλει-
τουργοῦς αὐτοὺς καλεῖ, τῶν ἀφάτων πόνων καὶ τῶν κινδύνων
ἡδαικνὺς κοινωνοῦς ἔπειτά φησιν, ¹⁹ “Ὅτι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου
B τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέβηκαν.” Εἶδες μάρτυρας ἀπηρτισμέ-
νους; Καὶ γὰρ εἰκὸς ἐπὶ Νέρωνος μυρίους εἶναι ἰ τοὺς κινδύνους,
ὅτε καὶ διετάξατο πάντας χωρίζεσθαι ἀπὸ τῆς Ῥώμης τοὺς
Ἰουδαίους. “Οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι
αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν.” Ἐνταῦθα τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν
ἀπὸ τῶν χρημάτων λειτουργίαν αἰνίττεται, θαυμάζων αὐτοὺς,
ὅτι ^k καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ἐξέχεαν, καὶ τὴν ἰουσίαν ^m κοινὴν προέ-
θηκαν ᾧ πᾶσιν. Εἶδες γυναῖκας γενναίας, οὐδὲν ἀπὸ τῆς φύσεως
ἐμποδιοισθείσας εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον; Καὶ μάλα εἰκότως.
²⁰ “Ἐν” γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἄρσεν, οὐ θῆλυ.” Καὶ ὅπερ
^v ἐπὶ τῆς προτέρας εἶπε, τοῦτο καὶ ἐπὶ ταύτης φησί. Καὶ
C γὰρ περὶ ἐκείνης ἔλεγεν, “Ἦτις προστάτις πολλῶν ἡγένετο,
καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ” καὶ ἐπὶ ταύτης πάλιν, ὅτι “Οὐκ ἐγὼ μόνος
εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν.” Ἰνα γὰρ
μὴ δόξῃ ^r κολακεύειν λέγων ταῦτα, καὶ ἄλλους μάρτυρας ἄγει
τῶν γυναικῶν πολλῶ πλείους. “Καὶ τὴν κατ’ οἶκον ἐκκλη-
σίαν ποιῆσαι, διὰ ^t τε τοῦ πάντας ποιῆσαι πιστοῦς, καὶ διὰ τοῦ
τοῖς ξένοις αὐτὴν ἀνοίξαι πᾶσιν. Οὐδὲ γὰρ ἀπλως εἴωθεν οἰ-
κίας ἐκκλησίας καλεῖν, εἰ μὴ πολλή ^v ἡ εὐλαβεία καὶ πολὺς ὁ
D τοῦ θεοῦ φόβος ἐρριζωμένους ἐν αὐτοῖς εἴη. Διὰ τοῦτο καὶ
Κορινθίοις ἔλεγεν, ²¹ “Ἀσπάσασθε ^w Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν,
σὺν τῇ κατ’ οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ” καὶ περὶ Ὀνησίμου ^x δὲ

¹⁹ v. 4.²⁰ Gal. iii. 28.²¹ 1 Cor. xvi. 19. Philem. 1, 2.

^r προσλαμβάνων B.D.E. προσλαμβ. τὸν Ἀπ. inverso ord. C. Mox κυρίου
sine artic. C. § μεγάλα μ. γ. κἀκεῖνα om. C. Mox ἂ om. idem. ⁱ δει-
κνὺς] + αὐτοὺς Edd. αὐτοὺς deest in omnibus. ^t τοὺς om. C. ^k καὶ om.
C. Statim αὐτοῦ pro αὐτῶν H. ⁱ θυσίαν A.F.H. Cat. Post οὐσίαν add.
αὐτῶν C.D. ^m κοινῇ D.E. Statim προέβηκαν pro προύθησαν A.B.C.D.E.F.
Cat. προσέβησαν H. Tum πᾶσιν B.C.D.E.F. Cat. ἀποσαν Edd. ^v γὰρ
Χριστῷ pro Χριστῷ γὰρ A.C.D.E.F.H. γὰρ om. B. ^v ἐπὶ] περὶ bis C.D.
^v γὰρ] + καὶ Edd. καὶ om. A.B.C.E.F. ⁱ ἡγένετο pro ἐγενήθη A.B.D.E.
F.H. Mox ὅτι om. C. ^r κολακεύειν A.B.C.D.H. Cat. κολακεύων Edd.

κολακεύων (sic) F. Statim λέγων, quod aberat, est in A.B.C.D.F. Cat. λέγει
pro λέγων E. ^s ἦν εὐδόκιμος omnes. ἦσαν εὐδόκιμοι Edd. et Cat. ^t τε
om. B. τὸ pro τοῦ idem. τὸ pro τοῦ bis C. Cat. ^v ἡ om. C. ^w Ἀκύλαν
καὶ om. C. Statim καὶ τὴν κατ’ οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν idem. ^x δὲ om. C.
Statim γράφω φησὶ Edd. φησὶ om. A.H. Pro φησὶ habent οὕτω πως γράφει
B.D.E. Deinde Παῦλος, φησὶ, Φιλήμονι B.

γράφων, “Παῦλος Φιλήμονι καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ, καὶ τῇ κατ’ οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ.” Ἐνὶ γὰρ καὶ ἐν γάμῳ ὄντα θυμαστὸν εἶναι καὶ γενναῖον. Ἰδοὺ οὖν καὶ οὗτοι ἐν γάμῳ ἦσαν, καὶ σφόδρα ἔλαμψαν, καίτοιγε οὐδὲ τὸ ἐπιτήδευμα αὐτῶν λαμπρὸν ἦν· σκηνοποιοὶ γὰρ ἦσαν· ἀλλ’ ὅμως πάντα ἀπέκρυψεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὑπὲρ τὸν ἥλιον αὐτοὺς ἔδειξε· καὶ οὔτε ἡ τέχνη, οὔτε ἡ συζυγία αὐτοὺς παρέβλαψεν, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ὁ Χριστὸς ἀπήτησε, ταύτην ἐπεδείξαντο. ²² “Μεῖζονα γὰρ ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, φησὶν, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.” Καὶ ²³ ὁ γνώρισμά ἐστι μαθητοῦ, τοῦτο κατῴρθωσαν· ἔλαβον γὰρ τὸν σταυρὸν, καὶ ἠκολούθησαν. ^bΟἱ γὰρ ὑπὲρ τοῦ Παύλου τοῦτο ποιοῦντες, πολλῷ μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ταύτην ^cἀν ἐπεδείξαντο τὴν ἀνδρείαν.

^dΤαῦτα καὶ πλούσιοι καὶ πένητες ἀκουέτωσαν. Εἰ γὰρ οἱ ἀπὸ τῶν χειρῶν ζῶντες καὶ ἐργαστηρίου ^eπροεστηκότες τοσαύτην ἐπεδείξαντο δαψίλειαν, ὡς ἐκκλησίαις πολλαῖς ^fγενεῇσθαι χρήσιμοι· τίνα ἂν ἔχοιεν συγγνώμην οἱ πλουτοῦντες καὶ τοὺς πένητας παρορῶντες; Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐδὲ τοῦ αἵματος ἐφέ- ⁷⁴²σαντο διὰ τὸ τῷ θεῷ δοκοῦν· σὺ δὲ καὶ χρημάτων ὀλίγων φείδη, πολλάκις ^hἀφειδῶν τῆς ψυχῆς τῆς σαντοῦ; Ἀλλὰ περὶ μὲν τὸν διδάσκαλον τοιοῦτοι ἐκεῖνοι, περὶ δὲ τοὺς μαθητὰς οὐ τοιοῦτοι; Ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν· καὶ γὰρ αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν, φησὶν, αὐτοῖς εὐχαριστοῦσι. Καίτοι ἐξ Ἰουδαίων ἦσαν, ἀλλ’ ὅμως οὕτως ἐπίστευσαν εὐλικρινῶς, ὡς καὶ ἐκείνοις μετὰ προθυμίας διακονεῖσθαι πάσης. Τοιαύτας εἶναι χρὴ τὰς γυναῖκας, ⁽²³⁰⁾ ²³ “μὴ ἐν πλέγμασιν ἢ χρυσῷ ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ,” ἀλλὰ ^B τοῦτοις καλλωπιζομένας τοῖς κατορθώμασι. Ποία γὰρ, εἰπέ μοι, ^hβασίλισσα οὕτως ἔλαμψε, ποία οὕτως ἄδεται, ὡς αὕτη ἡ τοῦ σκηνοποιοῦ; Καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων ἐστὶ στόμασιν, οὐ δέκα ⁱκαὶ εἴκοσιν ἔτη, ἀλλὰ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· καὶ

²² Joh. xv. 13.

²³ 1 Tim. ii. 9.

^y καὶ σφ. ἔλαμψαν om. E. ^z φησὶν om. E. Mox αὐτοῦ pro αὐτοῦ in priore loco A.H. bis B.D.E. ^a δ om. C. Mox κατορθῶσαι idem. ^b οἱ] εἰ C. ^c ἂν accessit ex A.B.D.E.F.H. ἂν post μᾶλλον habet C. Mox ἀνδρίαν A.B.D. ^d ΘΕΙΚΟΝ. “Ὅτι οἱ ἀπὸ τῶν χειρῶν ζῶντες καὶ ἐργαστηρίου προεστώτες πολλὴν ἐπεδείξαντο δαψίλειαν, γενομένοι χρήσιμοι ταῖς ἐκκλησίαις· οἱ δὲ πλουτοῦντες καὶ τοὺς πενιμένους περιωρῶντες, τίνα ἔχουσι συγγνώμην; καὶ περὶ φιλοξενίας. Veron. καὶ ταῦτα καὶ πλ. C. ^e προεστώτες C. ^f γενεῇσθαι pro γενέσθαι A.B.E.F. ^g τοὺς om. E. ^h ἀφειδῶν omnes. υπερῶν Edd. Statim τῆς ψ. τῆς σαντοῦ B.D.E. τῆς ψ. τῆς αὐτοῦ (αὐτοῦ A. αὐτοῦ C.) A.C.F.H. τῆς σεαυτοῦ ψ. Edd. ⁱ ὅμως om. A.B.F.H. ^k βασιλεῖα A.C.H. Mox αὐτῇ pro αὐτῇ A.H. ^l οὐδὲ καὶ Edd. οὐδὲ deest in omnibus.

πάντες αὐτὴν ἐπὶ ^μτοιούτοις ἀνακηρύττουσιν, ἃ τοῦ διαδήματος αὐτὴν μᾶλλον κοσμεῖ τοῦ βασιλικοῦ. Τί γὰρ μείζον, τί δὲ ἴσον τοῦ ^ππροστάτην γενέσθαι Παύλου, τοῦ κινδύνους ἰδίοις διασῶσαι τὸν τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον; ^οΣκόπει δέ. Ὅσαι μὲν βασιλίσσαι σεσίγηται, ἡ δὲ τοῦ σκηνοποιοῦ πανταχοῦ ^ρπεριφέρεται μετὰ τοῦ σκηνοποιοῦ, καὶ ὕσιν ἥλιος ἐφορᾷ γῆν, Cτοσαύτην ἐπιτρέχει καὶ ἡ δόξα τῆς γυναικὸς οἰκουμένην· καὶ Πέρσαι καὶ Σκύθαι καὶ Θράκες, καὶ οἱ τὰς ἐσχατίας οἰκούντες, ἡδούσι τῆς γυναικὸς τὴν φιλοσοφίαν ^ικαὶ μακαρίζουσι. Πόσον πλοῦτον, πόσα διαδήματα καὶ ἀλουργίδας οὐκ ἂν ἡδέως ἔρριψας ὑπὲρ τοῦ τὴν μαρτυρίαν ταύτην λαβεῖν; Οὐδὲ γὰρ ἔχει τις ἂν εἰπεῖν, ὅτι ἐν κινδύνους μὲν ἦσαν τοιοῦτοι, καὶ ἐν χρήμασι θαυσιλείς, τοῦ κηρύγματος δὲ ἡμέλουν· καὶ γὰρ ^ςκαὶ συνεργούς καὶ συλλειτουργοὺς αὐτοὺς διὰ τοῦτο καλεῖ. Καὶ οὐκ αἰσχύνεται γυναῖκα συλλειτουργὸν καλῶν, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τούτῳ· οὐ γὰρ τῇ φύσει προσέχει, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν στεφανοῖ. Τί τοῦ κόσμου τούτου ἴσον; Πού ^ιοὖν ὑμῖν ὁ πλοῦτος ὁ πανταχοῦ ^νἐπιρρέων; πού δὲ ὁ τῶν ὄψεων καλλωπισμός; πού δὲ ἡ δόξα ^ωἡ κενή; Κατάμαθε τῆς γυναικὸς τὸν κόσμον, τὸν οὐ σώματι περικείμενον, ἀλλὰ ψυχὴν καλλωπίζοντα, τὸν οὐδέποτε ἀποτιθέμενον, τὸν οὐκ ἐν κιβωτίῳ κείμενον, ^αἀλλ' ἐν οὐρανοῖς ἀποκείμενον. Βλέπε αὐτῶν τὸν περὶ τὸ κήρυγμα πόνον, τὸν ἐν τῷ μαρτυρίῳ στέφανον, τὴν ἐν τοῖς χρήμασι φιλοτιμίαν, τὴν περὶ ^ςΠαῦλον ἀγάπην, τὸ περὶ Eτὸν Χριστὸν φίλτρον. ²Παράβαλε τούτοις τὰ σὰ, τὴν περὶ τὰ χρήματα σπουδὴν, τὴν πρὸς τὰς πορνεομένας ἀμιλλαν, τὴν πρὸς τὸν χόρτον φιλονεικίαν· καὶ τότε ὄψει τίνες μὲν ἐκεῖνοι, ^ατίς δὲ σύ. Μᾶλλον δὲ μὴ παράβαλε μόνον, ἀλλὰ καὶ ζήλου τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ φορτία τῆς χλόης ἀποθεμένη· τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ἱματίων πολυτέλεια· λάμβανε τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κόσμον, καὶ μάνθανε πόθεν ἐγένοντο ^ιτοιούτοι οἱ περὶ Πρίσκιλλαν.

^μ τούτοις C. Statim ἀνακηρύττουσιν. τοῦτο αὐτὴν τοῦ δ. μᾶλλον idem.
^π προστάτην H. ^ο σκόπει δέ. ὅσαι μὲν βασιλίσσαι] Sic A. B. D. E. F. II. Edehatur σκόπει γοῦν καὶ ὅσαι μὲν βασιλίδες. ^ρ περιφέρεται D.E. Haec πανταχοῦ—σκηνοποιοῦ om. A.H. ^ι καὶ μακαρίζουσι desunt in A.B.D.E.F.H. ^ν ἐρριψαν C. Mox τὴν μ. ταύτην πρὸ τοιαύτην μ. omnes. ^ς καὶ accessit ex omnibus. Mox καὶ συλλ. αὐτοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ συλλ. A.C. D.E.F. καὶ συλλ. αὐτοῦ H. καὶ συλλειτουργοὺς om. B. ^ω οὖν πρὸ τῶν A.B.D.E.F.H. τοῖνον C. Statim ὑμῖν C. ² ἐπιρρέων A.D.E.H. περιρρέων Edd. ^α ἡ κενή] ἐκείνη C. ἡ κενὴ F.H. Statim καταμάθετε A.H. ^α ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς] Sic omnes. ἄλλὰ τοῖς αἰθρανοῖς Edd. Statim ἀποκ. πρὸ ἐνδοκ. B.C.D.E.F.H. ^ς Παῦλον F.H. ² παράβαλε A.B.F. Infra παράβαλε B.F. ^α τίς] τίνες II. ^ι τοιαῦτα αἱ περὶ C.

Πόθεν οὖν ἐγένοντο; ^c Δύο ἔτη τὸν Παῦλον ἐξενδοδόχησαν^c ἔτη δὲ δύο τί οὐκ ἂν αὐτῶν εἰργάσατο τὴν ψυχὴν; Τί οὖν ἐγὼ πάθω, φησὶν, ὅτι Παῦλον οὐκ ἔχω; Ἐὰν ^d θέλῃς, ἀκριβέστερον ⁷⁴³ ἔχεις ἢ ἐκεῖνοι· οὐδὲ γὰρ ἐκείνους ἢ ὄψις ἢ Παύλου τοιούτους ἐποίησεν, ἀλλὰ τὰ ῥήματα Παύλου. Ὡστε, εἰ βουληθεῖς, καὶ Παῦλον καὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ τῶν προφητῶν ^e ἅπαντα τὸν χορὸν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἔξεις ὁμιλοῦντά σοι διηνεκῶς. Λάβε γὰρ τῶν μακαρίων τούτων τὰς βίβλους, καὶ ἐντύγχανε διηνεκῶς ταῖς ἐκείνων γραφαῖς, καὶ δυνήσονται σε ποιῆσαι κατὰ τὴν τοῦ σκηνοποιοῦ γυναικα. Καὶ τί λέγω Παῦλον; ^f Ἄν γὰρ B ἐθέλῃς, κα' αὐτὸν ἔξεις ^g τὸν Παύλου δεσπότην^g διὰ γὰρ τῆς Παύλου γλώττης καὶ ἐκεῖνός σοι διαλέξεται. Καὶ ἐτέρως ^h δὲ πάλιν δυνήσῃ δέξασθαι τούτον, ὅταν τοὺς ἀγίους δέξῃ, ὅταν τοὺς εἰς ἐκεῖνον πιστεύοντας θεραπεύσῃ· οὕτω καὶ ἀπελθόντων ἐκείνων, πολλὰ ὑπομνήματα εὐλαβείας ἔξεις. Οἶδε γὰρ καὶ τράπεζα ἐφ' ἧς ⁱ ὁ ἅγιος ἔφαγε, καὶ καθέδρα ἐφ' ἧς ἐκάθισε, καὶ κλίνη ἐφ' ἧς κατεκλίθη, κατανύξαι τὸν ὑποδεξάμενον, καὶ ἀπελθόντος ἐκείνου. Πῶς γοῦν οἶει τὴν Ἰουμανίτιν ἐκείνην κατανύττεσθαι, ^k εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ ὑπερφῶν ἔνθα κατέμενεν ὁ C Ἑλισσαῖος, ὁρῶσαν τὴν τράπεζαν, ^l τὴν κλινὴν ἐφ' ἧς ὁ ἅγιος ἐκείνος ἐκάθευδε; πόσῃ ἐντεῦθεν δέχεσθαι τὴν εὐλάβειαν; Οὐδὲ γὰρ ^m ἂν, εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἔρριψεν ἐκεῖ τὸ παιδίον ⁿ νεκρὸν, εἰ μὴ πολλὴν ἐκείθεν ἐκαρπούτο τὴν ^o ὠφέλειαν. Εἰ γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον εἰσιόντες, ἔνθα ^p ῥέμεινε Παῦλος, ἔνθα ἐδέθη, ἔνθα συνεκάθισε ^q καὶ διελέχθη, πτερούμεθα, καὶ ^r πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνην ἀπὸ τῶν τόπων παραπεμπόμεθα· ^s τί νωτέρων τῶν πραγμάτων ὄντων πάσχειν εἰκὸς τοῖς μετ' εὐλαβείας ξενοδοχοῦντας; Ταῦτ' οὖν εἰδότες ὑποδεχόμεθα τοὺς ἀγίους, ἵνα D λάμπῃ ἡ οἰκία, ἵνα ἀπαλλάττηται τῶν ἀκανθῶν, ἵνα λιμὴν γέ-
(231) νηται τὸ δωματίον· καὶ ὑποδεχόμεθα, καὶ τοὺς πόδας νίπτωμεν. Οὐκ εἰ σὺ τῆς Σάρρας βελτίων οὐδὲ εὐγενεστέρα οὐδὲ εὐποριώτερα, καὶ Ἰ. βασιλὶς ἦς. Τριακοσίους ^v γοῦν καὶ δεκαοκτὼ οἰκο-

^c δύο ἔτη—ἔτη δὲ δύο] τὸν Π. ἔξεν. ἔτη δύο C. ^d θέλῃς pro ἐθέλῃς omnes. ^e ἁπάντων C. Mox ὁμιλοῦντας E. ^f τὸν τοῦ Π. δ. A.E. τοῦ Π. τὸν δ. B.F.H. Mox γὰρ om. C. ^g δὲ om. C. ^h ὁ accessit ex omnibus. ⁱ Σουμανίτιν omnes. Σουμανίτιν Veron. Σουμανίτιν Sav. cet. ^j εἰσιῶσαν E. ^k τὴν] καὶ τὴν C. ^l ἂν om. A.B.H. ^m νεκρὸν]+οὐδ' ἂν εἰσῆς D.E. ⁿ ἀσφάλειαν H. ^o ῥέμεινε H. ^p καὶ] ἔνθα C. ^q Vid. Annot. ^r Edehatur ἔτι v. τῶν πραγμάτων ὄντων, τί πάσχειν κ. τ. εἰ. Pro ἔτι, τί est in A.B. C.D.F. τί ἐπὶ v. τῶν πρ. (om. ὄντων) E. τί v. ὄντων τῶν πρ. A.C.D. Deinde τί ante πάσχειν deest in omnibus. ^s βασιλὶς pro βασιλίσσα A.B.D.E.F.H. ^t γοῦν] ὅν A.B.D.E.F.H. Statim καὶ δεκαοκτὼ B.D.F. καὶ δεκαοκτὼ Edl. καὶ βασιλὶς—ἐκείνη] εἰ τριακοσίους γοῦν δεκαοκτὼ εἶχεν οἰκογενεὶς ἐκείνη C.

γενεῖς εἶχεν ἐκείνη, ὅτε ^ωκαὶ τὸ δύο παῖδας ἔχειν πλοῦτος ἦν. Καὶ τί λέγω τριακοσίους ^κδέκα καὶ ὀκτὼ οἰκέτας; Τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐν τῷ σπέρματι καὶ ταῖς ἐπαγγελίαις ἐκέκτητο, τὸν τοῦ θεοῦ φίλον εἶχεν ἄνδρα, αὐτὸν τὸν θεὸν προστάτην, ὃ πάσης βασιλείας μείζον ἦν. Ἄλλ' ὅμως ἐν τῷσαύτῃ οὐσα Εὐερίφανεῖα καὶ δόξη, ὧστε ἔφυρε τὰ ἄλευρα, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διηκονεῖτο, καὶ ἐστιωμένοις παρειστήκει πάλιν ἐν τάξει θεραπαινίδος. Οὐκ εἰ σὺ τοῦ Ἀβραάμ ἐγγενέστερος, ὅς τὰ οἰκετῶν ἐπραττε, μετὰ τὰ τρόπαια ἐκεῖνα, μετὰ τὰς νίκας, μετὰ τὴν τιμὴν τοῦ βασιλέως Αἰγύπτου, μετὰ ^πτὸ τοὺς Περσῶν ἐλάσαι βασιλέας, καὶ τὰ λαμπρὰ στήσαι τρόπαια. Μὴ δὲ τοῦτο ἴδῃς, ὅτι ^εεὐτελεῖς τὸ φαινόμενον οἱ ἅγιοι οἱ πρὸς σέ ^κκαταγόμενοι, καὶ πτωχοὶ καὶ ῥακοδυτοῦντες πολλαῖς, ἀλλ' ἐκείνης μέμνησο τῆς φωνῆς τῆς λεγούσης· ²⁴ “Ἐφ’ ὅσον ἐποίησατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποίησατε” καὶ, “Μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, ὅτι οἱ ἄγγελοι ^δαὐ-
744 τῶν διαπαντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἐμὸν τοῦ ἐν οὐρανοῖς” καὶ δέχον μετὰ προθυμίας αὐτοὺς τὰ μυρία σοι κομίζοντας ἀγαθὰ διὰ ^ιτοῦ ἀσπασμοῦ τῆς εἰρήνης. Καὶ ^εμετὰ τῆς Σάρρας λογίζου καὶ ^κτὴν Ῥεβέκκαν, ἥ καὶ ὑδρένετο, καὶ ἐπότιζε, καὶ ἐκάλει τὸν ξένον ἐνδόν, ^ιπάντα καταπατήσασα τύφον. Διὰ ^κτοὶ τοῦτο καὶ μεγάλους τῆς φιλοξενίας ἐλάμβανον τοὺς μισθοὺς. Σὺ δὲ, εἰ βουλευθείης, καὶ μείζους ἐκείνων λήψῃ. Οὐ γὰρ ^μπαιδίων μόνον δώσει σοι τὸν καρπὸν ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ, καὶ γεέννης ἀπαλλαγὴν, καὶ ἁμαρτημάτων συγχώρησιν. Καὶ γὰρ μέγας, ^κκαὶ σφόδρα μέγας ^βὁ τῆς φιλοξενίας καρπός. Οὕτω καὶ ^οἸσθὼρ, καὶ ταῦτα βάρβαρος ὢν, κηδεστὴν ἔλαβε τὸν τῇ θαλάττῃ μετὰ τῷσαύτης ἐπιτάξαντα τῆς ἐξουσίας· καὶ γὰρ αἱ θυγατέρες αὐτῷ τὸ καλὸν τοῦτο Ῥθήραμα ἐσαγήνευσαν. Ταῦτ’ οὖν ἐννοοῦσα, καὶ τὴν

²⁴ Matth. xxv. 40. xviii. 10.

^ω καὶ τὸ] τὸ καὶ B.F. ^κ δέκα καὶ ὀκτὼ] Sic nostri omnes. καὶ δεκαοκτὼ Edd. ^ι αὐτῇ πρὸ αὐτῇ C.D.E.F.H. ^π τὸ τοὺς] τοῦ C. Mox βασιλείας omnes. βασιλεῖς Edd. ^ε εὐτελεῖς πρὸ εὐτελεῖς omnes. ^κ καταφεύγοντες

C. Mox ῥακοδ. H. ῥακοδ. (sic) A. ^ε Haec ἐμοὶ ἐποίησατε—τῶν μικρῶν τούτων om. A.H. ^δ αὐτῶν om. F. ^μ μου pro ἡμῶν omnes. Mox ἐν τοῖς οὐρανοῖς C. ^ι τοῦ ἀσπασμοῦ omnes. τῶν ἀσπασμῶν Edd. ^ε μετὰ]+δὲ C. ^κ τῆς Ῥεβέκκας H. Veron. ^ι καὶ πάντα F.H. Mox τὸν τύφον H. ^κ τοι om. H. ^ι ἐλάμβανον pro ἐλάμβανον C.F.H. Veron. ^μ παιδίων pro παιδίων B.C.E. παιδίων Veron. Mox τὸν κ. ὁ θ. pro ὁ θ. τὸν κ. omnes. ^β καὶ om. A.B.E.F.H. καὶ et p. p. μέγας om. C. ^ο Ἰσθὼρ B.F. Ἰσθὼρ C.E. ὁ Ἰσθὼρ Edd. invitis libris. ^ρ Ῥθήραμα pro Ῥθήραμα A.B.D.F.H.

ἀνδρείαν τῶν γυναικῶν ἐκείνων ὁλογιζομένη καὶ τὴν ἱφιλοσοφίαν, καταπάτησον τὸν παρόντα τῦφον, τὸν τῶν ἱματίων καλλωπισμὸν, τὴν τῶν χρυσίων πολυτέλειαν, τῶν μύρων τὴν ἀλοιφήν· καὶ τὸ κατακλᾶσθαι καὶ θρύπτεσθαι καὶ ῥυθμῷ βαδίζειν ἀφείσα, πᾶσαν ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ψυχὴν εἰσάγαγε, καὶ τὸν τῶν οὐρανῶν πόθον ἀναψον ἐπὶ τῆς διανοίας. C. Ὡς γὰρ οὗτός σε ὁ ἔρως ἔλῃ, ὅψει τὸν βόρβορον καὶ τὸν πηλόν, καὶ καταγελάσῃ τῶν νῦν θαυμάζομένων· οὐδὲ γὰρ ἔστι γυναῖκα πνευματικοῖς κοσμουμένην κατορθώμασιν, ἐπιζητῆσαι τὸν γέλωτα τοῦτον. Ἐψάσα τοίνυν πάντα ταῦτα, ἃ καὶ ὑγοραίων γυναῖκες, ἃ καὶ ὀρχηστρίδες καὶ αὐλητρίδες μετὰ πολλῆς ἔχουσι τῆς φιλοτιμίας, περίθου φιλοσοφίαν, φιλοξενίαν, προστασίαν τῶν ἀγίων, κατάνυξιν, εὐχὰς συνεχεῖς. Ταῦτα χρυσῶν ἱματίων βελτίω, ταῦτα λίθων σεμνότερα καὶ περιδερραίων, ταῦτα καὶ παρὰ ἀνθρώποις εὐδοκίμειν ποιεῖ, καὶ παρὰ θεῷ μέγαν φέρει σοι τὸν μισθόν. Οὗτος τῆς ἐκκλησίας ὁ κόσμος, ἐκείνος τῶν θεάτρων· οὗτος τῶν οὐρανῶν ἄξιος, ἐκείνος ἱππῶν καὶ ἡμιόνων· ἐκείνος καὶ νεκροῖς σώμασι περιτίθεται, οὗτος ἐν ψυχῇ μόνον ἀγαθὴ λάμπει, ἐν ᾗ Χριστὸς κατοικεῖ. Τοῦτον τοίνυν κτησάμεθα τὸν κόσμον, ἵνα ἀδώμεθα πανταχοῦ καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐναρεστήσωμεν τῷ Χριστῷ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἀγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΔΒ.

Ἰ' Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς Χριστόν.

ΠΟΛΛΟΥΣ καὶ τῶν σφόδρα δοκούντων εἶναι σπουδαίων τοῦτο τῆς ἐπιστολῆς τὸ μέρος παρατρέχειν ἡγοῦμαι, ὡς

I CAP. XVI. v. 5.

^a λογισμένη C. [†] φιλοξενίαν F. [‡] χρυσίων ex corr. A. Idem post πολυτέλειαν add. κόσμων. [§] κλᾶσθαι C. Statim καὶ τὸ θρ. καὶ τὸ ῥυθμῷ β. B.D.E.F. [¶] ἀφείσα pro ἀφείσα A.C.D.H. πᾶσαν om. C. [‖] τὴν om. E. Statim εἰσάγαγε pro εἰσαγε omnes. ^x τῶν οὐρανῶν] οὐράνιον B.D. E.F. ^y ἀν] + μέν C. ^z νῦν om. C. [‡] πάντα ταῦτα pro ταῦτα πάντα omnes. ^b καὶ αὐλητρίδες om. C. ^c εὐδοκίμειν omnes. εὐδόκιμον Edd. ^d παρὰ θεῷ A.B.D.E.F.H. παρὰ τοῦ θεοῦ Edd. ^e τῶν ἱππῶν C. [†] καὶ om. E. [§] ἐν τῇ ψ. μ. τῇ ἀγαθῇ C. ^b ἀδώμεθα pro αἰδώμεθα omnes. HOM. XXXII. ^a ἀγαπητόν] ἀδελφόν A. Max. ὅτι pro ὅς D. ^b εἶναι om. C. ^c ἐπιστολῆς A.B.C.E.F.H. ut e libris edidit Montef. ἐντολῆς Veron. Sav. Mor.

περιττὸν καὶ οὐδὲν μέγα ἔχον· καὶ τοῦτο αὐτὸ ^δκαὶ ἐν τῇ
γενεαλογίᾳ τῇ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κειμένη πᾶσχει αὐτοὺς νομίζω.
Ἐπειδὴ γὰρ ὀνομάτων ἐστὶ κατάλογος, οὐδὲν μέγα οἴονται
ἐντεῦθεν κερδαίνειν. Καὶ οἱ μὲν τῶν χρυσοχῶν παῖδες καὶ τὰ
745 μικρὰ ψήγματα περιεργάζονται, οὗτοι δὲ καὶ μάζας χρυσοῦ
τοσαύτας παρατρέχουσιν. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο πᾶσχωσιν, ^εϊκανὰ (232)
μὲν καὶ τὰ εἰρημένα ταύτης ἀπαγαγεῖν τῆς ῥαθυμίας αὐτοὺς.
Ὅτι γὰρ οὐ μικρὸν καὶ ἐντεῦθεν κέρδος, εἰδείξαμεν καὶ ἐκ τῶν
ἔμπροσθεν εἰρημένων, τὴν ψυχὴν ὑμῶν ἀναστήσαντες διὰ τῶν
προσρήσεων τούτων· ἵπρασόμεθα δὲ καὶ σήμερον τὸ αὐτὸ
πάλιν τοῦτο μεταλλεῦσαι ἔχωρίον. Ἔστι γὰρ καὶ ἀπὸ ὀνο-
μάτων ^ψφιλῶν μέγαν εὐρεῖν θησαυρόν. Ἐὰν γοῦν μάθης διὰ
τί Ἀβραὰμ ἐκλήθη, διὰ τί Σάρρα, διὰ τί Ἰσραὴλ, διὰ τί
B Σαμουὴλ, πολλῶν πραγμάτων καὶ ἐντεῦθεν ἱστορίαν εὐρήσεις.
Καὶ ἀπὸ καιρῶν δὲ καὶ ἀπὸ τόπων τὸ αὐτὸ ^κτοῦτο δυνήσῃ
συναγαγεῖν. Ὁ μὲν γὰρ σπουδαῖος καὶ ἐντεῦθεν πλουτεῖ, ὁ δὲ
ἀναπεπτικῶς οὐδὲ ἀπὸ τῶν σφόδρα καταδήλων κερδαίνει. Καὶ
γὰρ ^ιτὸ τοῦ Ἀδὰμ ὄνομα οὐ ^μμικρὰν ἡμᾶς παιδεύει φιλο-
σοφίαν, καὶ τὸ τοῦ παιδὸς ^ντοῦ ἐκείνου, καὶ τὸ τῆς γυναικὸς
αὐτῆς, καὶ τῶν ἄλλων τὰ πλείω. Πολλὴν γάρ ἐστι πρα-
γμάτων ὑπομνήματα τὰ ὀνόματα· καὶ θεοῦ ἐνεργείαν καὶ ^οτῶν
γυναικῶν δεικνύσιν ^ρεὐχαριστίαν· συλλαμβάνουσαι γὰρ ἀπὸ
C τῆς ^θτοῦ θεοῦ δωρεᾶς τὰ παιδιά ὠνόμαζον αὐτά. Ἀλλὰ τί
νυν περὶ ὀνομάτων φιλοσοφοῦμεν, νοημάτων τοσούτων ἀμελου-
μένων, καὶ πολλῶν οὐδὲ τὰ ὀνόματα ^ααὐτὰ τῶν βιβλίων εἰδότην;
Πλὴν ^βἀλλ' οὐδ' οὕτως ἀναχωρητέον ἡμῖν τῆς περὶ τὰ τοιαῦτα
σπουδῆς. ^γἘδεῖ γάρ σε, φησί, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριον ἐπὶ
τοὺς τραπεζίτας. Διόπερ κἂν μηδεὶς ὁ ὑποδεχόμενος ἦ, τὸ
^δἑαυτῶν ποιῶμεν, καὶ δεικνύμεν οὐδὲν περιττὸν οὐδὲ εἰκῇ ^επροσ-
κείμενον ταῖς γραφαῖς. Εἰ γὰρ μηδὲν εἶχε ταῦτα κέρδος,

² Matth. xxv. 27.

^δ καὶ om. B. Mox ἐν om. H. Post κερδαίνειν lacuna est in E. usque ad ἐκεί-
μαι καλλωπ. p. 746 E. * ἱκανὰ F. ἱκανὸν H. ^ι πειρασόμεθα pro πειρασόμεθα
omnes. ^κ πειρασόμεθα δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο πάλιν ἐπιζητῆσαι καὶ metall. τὸ χ. C.
^μ τὸ χωρίον Edd. τὸ om. B.F.H. ^ν βασιλῶν H. ^ο ἱστορίαν A.B.C.D.F.H.
^π ἱστορίας Edd. ^ρ τοῦτο] + κέρδος C. Mox κερδαῖναι pro συναγαγεῖν A.B.D.
F.H. ^σ τὸ τοῦ Ἀ. ὄνομα A.B.D.F.H. τοῦ Ἀ. τὸ ὄνομα Edd. ^τ μικρὰν
... φιλοσοφίαν omnes. ^θ μικρὸν ... φιλοσοφίας Edd. Statim παιδεύσει B.
^ι τοῦ accessit ex A.B.D.F. Statim καὶ τὸ τῆς γ. omnes. τὸ aberat. αὐτοῦ
pro αὐτῆς C. ^κ τῶν accessit ex A.B.D.F.H. ^λ εἰς τὸν Veron. Statim
λαμβάνουσαι B.C.D.F. ^μ τοῦ θεοῦ om. Veron. et in textu C. Mox αὐτὰ
pro αὐταῖς C. ^ν αὐτὰ om. C. ^ξ ἀλλ' om. C. ^ο ἑαυτῶν pro αὐτῶν A.
B.D.F.H. Mox δεικνύμεν B.F. ^π προσκείμενον omnes. ^ρ προσφερόμενον
Edd.

οὐδ' ἂν ^ωπροσετέθη τῇ ἐπιστολῇ, οὐδ' ἂν Παῦλος ^χἔγραψεν ἅπερ ἔγραψεν. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω τινές εἰσι βάνανσοι καὶ χαῖνοι καὶ τῶν οὐρανῶν ἀναξιοί, ὥς μὴ μόνον ὀνόματα, ἀλλὰ D καὶ ὀλόκληρα βιβλία περιττὰ εἶναι ^γνομίζουσιν, ὥς τὸ Λευϊτικόν, ὥς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἕτερα πλείονα. Οὕτω καὶ τὴν παλαιὰν πολλοὶ τῶν ἀνοήτων ἐξέβαλον· καὶ ὁδῶ προβαίνοντες ^ετῇ ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ταύτης συνηθείας, πολλὰ καὶ τῆς καινῆς περιέκοψαν. Ἀλλὰ τούτων ^αμὲν αἶτε μεθυόντων καὶ τῇ σαρκὶ ζώντων οὐ πολλὴς ἡμῖν ὁ λόγος· εἰ δέ τις φιλοσοφίας ἐραστὴς, ^βκαὶ πνευματικῆς ἀκροάσεως φίλος, ἀκουέτω ὅτι οὐδὲ τὰ μικρὰ δοκοῦντα εἶναι ^δἐν τῇ γραφῇ εἰκὴ κεῖται καὶ μάτην, ^εκαὶ ὅτι καὶ τὰ παλαιὰ πολὺ φέρει τὸ κέρδος. ³“Ταῦτα γὰρ πάντα E τύποι, καὶ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν ἐγράφη,” φησί. Διὸ καὶ Τιμοθέῳ ἔλεγε, “Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει,” εἰς τὴν τῶν παλαιῶν ^ααὐτὸν ἀνάγνωσιν ἐμβάλλων βιβλίων, ἀνθρωπον ^ετοσοῦτον πνεῦμα ἔχοντα, ὥς καὶ ^εδαίμονας ἐλαύνειν καὶ νεκροὺς ἐγείρειν. Ἐχώμεθα τοίνυν τῶν προκειμένων. “Ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου.” ^αἌξιον ἔν- τεῦθεν ἰδεῖν, πῶς ἐκάστῳ τοὺς ἐπαίνους ἀπονέμει διαφόρως. Οὐδὲ γὰρ μικρὸς οὗτος ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγας, καὶ 746 πολλῆς ἀρετῆς ἐνδεικτικός, τὸ Παῦλον ἔχειν ἀγαπητόν, ¹Παῦ- λον τὸν οὐκ εἰδῶτα χάριτι, ἀλλὰ κρίσει φιλεῖν. Εἴτα καὶ ἄλλο ἐγκώμιον “ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας.” ²Ἡ γὰρ τοῦτό φησιν, ὅτι τῶν ἄλλων ἀπάντων προεπήδησε καὶ ἐπί- στευσεν, ὅπερ οὐ μικρὸς ^κἔπαινος, ἢ ὅτι πάντων τῶν ἄλλων πλείονα ἐπιδείκνυται τὴν εὐλάβειαν. Διὰ τοῦτο εἰπὼν, “¹ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας,” οὐκ ἐσίγησεν, ἵνα μὴ τὴν κοσμικὴν ὑποπτεύσης δόξαν, ἀλλὰ προσέθηκεν, “εἰς Χριστόν.” Εἰ γὰρ ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ὁ πρωτεύων μέγας εἶναι δοκεῖ καὶ λαμπρὸς, πολλῇ μάλλον ἐν τούτοις. Ἐπεὶ ^ωοὖν εἰκὸς ἦν B αὐτὸν ταπεινοῦ γένους εἶναι, λέγει τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν καὶ τὴν προεδρίαν, ἐντεῦθεν αὐτὸν κοσμῶν. Καὶ οὐχὶ Κορίνθου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου ἔθνους φησὶν αὐτὸν ἀπαρχὴν εἶναι, ὥσανεὶ

3 1 Cor. x. 11. 1 Tim. iv. 13.

^ωπροσετέθη] + ταῦτα A.H. Haec οὐδ' ἂν πρ. τῇ ἐπ. om. C. ^χἔγραψεν] + πνευματικὰ γὰρ A.D.F.H. οὐδ' ἂν π. ταῦτα ἔγραψεν] πνεύματι γὰρ ἔγραψεν. ἀλλὰ C. ^γνομίζουσιν C. ^ετῇ om. B.C.F. Statim τῆς accessit ex om- nibus. ^αμὲν om. H. ^βκαὶ om. D. ^δἐν τῇ] τῆς C. ^εκαὶ ὅτι καὶ] ὅτι C. ^εαὐτῶν C. ^ετοσοῦτον C. καὶ post ὥς om. idem. ^εδαίμονας pro δαίμονια A.B.C.D.F. Mox καὶ νεκροὺς ἐγείρειν om. A.C. ^αἐνταῦθα C. Mox ἐκάστον idem. ¹Παῦλον accessit ex A.B.C.D.F. Cat. ^κἔπαινος] ὁ ἔπαινος A.F.H. ἔπαινος ἦν C. ¹ὅς om. C. ^ωοὖν pro γὰρ libri omnes et Cat. Statim αὐτὸν pro αὐτοὺς iidem.

θύραν καὶ εἰσοδὸν τοῖς ἄλλοις γεγεννημένον. Οὐ μικρὸς δὲ τοῖς τοιοῦτοις ὁ μισθός· καὶ γὰρ ^ακαὶ τῶν ἐτέροις κατωρθωμένων πολλὴν καρπώσεται τὴν ἀμοιβὴν ὁ τοιοῦτος, ἅτε καὶ ἐκείνοις πολὺ διὰ τῆς ἀρχῆς ^βσυνεισενεγκών.

⁴ “Ἀσπάσασθε Μαριάμ, ἣτις πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς Ῥύμᾱς.”

C Τί τοῦτο; Πάλιν γυνὴ στεφανοῦται καὶ ἀνακηρύττεται, πάλιν ἡμεῖς αἰσχυνόμεθα οἱ ἄνδρες· μᾶλλον δὲ οὐκ αἰσχυνόμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ σεμννόμεθα. Σεμννόμεθα μὲν γὰρ, ὅτι τοιαῦται παρ’ ἡμῖν γυναῖκες· αἰσχυνόμεθα δὲ, ὅτι σφόδρα αὐτῶν ἀπο- (233)
λιμπανόμεθα οἱ ἄνδρες. Ἄλλ’ ἐὰν μάθωμεν πόθεν ἐκείναι καλλωπίζονται, ταχέως καὶ ἡμεῖς αὐτὰς καταληψόμεθα. Πόθεν οὖν καλλωπίζονται; Ἀκουέτωσαν καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες· οὐκ ἀπὸ τῶν ^γψελλίων, οὐδὲ ἀπὸ τῶν ὀρμίσκων, οὐδὲ ἀπὸ τῶν εὐνούχων καὶ τῶν θεραπεινίδων καὶ τῶν χρυσοπάστων ἱματίων,
D ἄλλ’ ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἰδρώτων. “Ἦτις γὰρ, φησί, πολλὰ ἐκοπίασεν εἰς Ῥύμᾱς” οὐκ εἰς ἑαυτὴν μόνον, οὐδὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀρετὴν, ὃ πολλοὶ καὶ νῦν ποιοῦσι γυναῖκες, νηστεύουσαι, χαμευνούσαι, ἀλλὰ καὶ ^δεἰς ἐτέρους, ἀποστέλλων καὶ εὐαγγελιστῶν ἀναδεξαμένη δρόμους. Πῶς οὖν φησι, ⁵ “Γυναικὶ ^εδὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω;” Τῆς ἐν τῷ μέσῳ προεδρίας αὐτὴν κωλύων ^ςκαὶ θρόνον τοῦ ἐν τῷ βήματι, οὐ τοῦ λόγου τῆς διδασκαλίας. Ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, πῶς ἔλεγε τῇ τὸν ἄπιστον ἄνδρα ἐχούσῃ, ⁶ “Τί γὰρ οἶδας, γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;” πῶς ἐπέτρεπε παῖδας νουθετεῖν ^ζλέγων, “Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν ^ηἐπιμείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ
E ἀγίασμῳ μετὰ σωφροσύνης;” πῶς ἡ Πρίσκιλλα τὸν Ἀπολλῶν ^θκατήχει; Οὐ τοίνυν τὴν ^ιἰδίᾳ διάλεξιν γινομένην ἐπ’ ὠφελείᾳ διακόπτων τοῦτο ἔλεγεν, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἐν τῷ κοινῷ θεάτρῳ διδασκάλοις πρέπονσαν· καὶ ὅταν πάλιν πιστὸς ὁ ἀνὴρ ἦ, καὶ σφόδρα ἀπηρτισμένος, καὶ διδάσκειν αὐτὴν δυνάμενος· ὥς ^κἂν αὐτὴ σοφωτέρα ἦ, οὐ κωλύει ^λκαὶ διδάσκειν καὶ διορθοῦν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἣτις πολλὰ ἐδίδασκεν, ἀλλ’, “ἣτις πολλὰ

4 v. 6.

5 1 Tim. ii. 12.

6 1 Cor. vii. 16. 1 Tim. ii. 15.

^α καὶ om. A.B.D.F.H. Μοχ κατορθουμένων A.B.D.F. Vulgatum firmat Cat. ^β συνεισενεγκών A.B.C.D.F.H. Cat. Edebatur εισενεγκών. ^γ Ῥύμᾱς B.D. Mosq. 3. ^δ ψελλίων B.F. ^ε Ῥύμᾱς pro Ῥύμᾱς A.F. Veron. ^ς εἰς om. B. ^ζ δὲ om. C. ^ς καὶ τοῦ θρ. Edd. τοῦ deest in omnibus. ^η λέγων om. A.H. Cat. ^θ ἐπιμείνωσι D. Cat. Statim ἐν π. καὶ ἀ. καὶ (+τῷ B.) ἀγίασμῳ A.B.D.E.F.H. τῇ π. καὶ (καὶ om. C.) τῇ ἀ. καὶ τῷ ἀγίασμῳ Edd. et Cat. ^ι κατήχει A.B.C.D.E.F. Cat. κατηχεῖ Veron. Sav. ἐκατήχησεν Mor. Ben. ^κ ἰδίᾳ om. A. ^λ ἀν. + ei C. Statim αὕτη A.D.E. ^μ καὶ accessit ex omnibus. ^ν Haec ἐδίδασκεν ἄλλ’ ἥτις πολλὰ om. E. qui post ἐκοπίασε addit ἄλλ’ εἰς Ῥύμᾱς.

ἐκοπίασε," δεικνὺς ὅτι μετὰ τοῦ λόγου καὶ ἕτερα ⁴ ἄλλα διηκο-
νεῖτο, τὰ ἀπὸ τῶν κινδύνων, τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων, τὰ ἀπὸ ⁵
τῶν ἀποδημιῶν. Λεόντων γὰρ θερμότεραι αἱ τότε γυναῖκες
ἦσαν, διανεμόμεναι πρὸς τοὺς ἀποστόλους τοὺς ὑπὲρ τοῦ κη-
ρύγματος πόνους· διὰ τοῦτο καὶ συναπεδήμουν αὐτοῖς, καὶ τὰ
ἄλλα πάντα διηκοῦντο. Καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δὲ ἠκολούθουν
γυναῖκες ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς διακονοῦμεναι, καὶ θερα-
πεύουσαι τὸν διδάσκαλον.

⁷ " Ἀσπασασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς
μου." Δοκεῖ μὲν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον εἶναι· τὸ δὲ ἐφέξῃς
πολλῶ μείζον. Ποῖον εἰδὲ τοῦτο; "Καὶ ⁸ τοὺς συναιχμαλώτους
μου." Τοῦτο γὰρ ὁ μέγιστος στέφανος, ἡ μεγάλη ἀνακήρυξις. ^B
Καὶ ποῦ γέγονεν αἰχμαλώτος Παῦλος, ἵνα εἴπῃ, " τοὺς συν-
αιχμαλώτους μου;" Αἰχμαλώτος μὲν οὐκ ἐγένετο, αἰχμα-
λώτων δὲ ⁹ αἰχμαλωτότερα ἔπασχεν, οὐ πατρίδος ἀλλοτριού-
μενος μόνον καὶ οἰκίης, ἀλλὰ ¹ καὶ λιμῶ παλαίαν καὶ θανάτῳ
διηνεκεῖ καὶ μυρίοις ἐτέροις. Τοῦ μὲν γὰρ αἰχμαλώτου τοῦτο
μόνον ἐστὶ ¹⁰ τὸ δεινόν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀλλοτριούμενος, δούλος
γίνεται πολλάκις ἀντ' ἐλευθέρου· ἐνταῦθα δὲ νιφάδας ἐστιν
εἰπεῖν πειρασμῶν, ¹¹ οὓς ὑπέμεινεν ὁ μακάριος οὗτος, ἀγόμενος
καὶ περιηγόμενος, μαστιγούμενος καὶ δεσμούμενος, λιθαζό-
μενος ¹² καὶ καταποντιζόμενος, μυρίους ἔχων ἐπιβούλους. Καὶ
οἱ μὲν αἰχμαλῶτοι οὐδένα λοιπὸν ἔχουσι πολέμιον μετὰ τὴν ^C
ἀπαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀπολαύουσι ¹³ προνοίας παρὰ τῶν
εἰληφότων αὐτούς· ¹⁴ οὗτος δὲ ἐν μέσοις ¹⁵ ἐστρέφετο τοῖς πολε-
μίοις διηνεκῶς, καὶ πανταχοῦ δόρατα ἐβλεπε, ¹⁶ καὶ ξίφη ἠκονη-
μένα, καὶ παρατάξεις καὶ μάχας. Ἐπεὶ οὖν καὶ τούτους εἰκὸς
ἦν πολλῶν αὐτῷ κεκοινωνηκέναι κινδύνων, συναιχμαλώτους ¹⁷ αὐ-
τοὺς καλεῖ ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν, ¹⁸ " Ἀρίσταρχος ὁ
συναιχμαλώτός μου." Εἴτα καὶ ἕτερος ἔπαινος· " Οἵτινες εἰσιν
ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις." ¹⁹ Καίτοι καὶ τὸ ἀποστόλους
εἶναι μέγα· τὸ δὲ καὶ ἐν ²⁰ τούτοις ἐπισήμους εἶναι, ἐννόησον

7 v. 7.

8 Col. iv. 10.

⁴ ἄλλα διηκοῦντο] πολλά διηκόνει C. ⁵ ὑπὲρ] ἀπὸ C. ⁶ ἐξῆς D.E.
εἰς δὲ pro δὲ A.B.D.E.F.H. ⁷ τοὺς accessit ex A.B.D.E.F.H. Mosq. ⁸ ἵνα
εἴπῃ] ὅτι λέγει D.E. Statim καὶ τοὺς σ. B.D.E.H. μου om. C. ⁹ αἰχμα-
λωτότερα] Sic A.H. χαλεπώτερα B.C.D.E.F. Cat. πολλῶ χαλεπώτερα Edd.
¹⁰ Sic A.B.D.E.F.H. Cat. καὶ om. Veron. Sav. Mor. ¹¹ τὸ om. E. ¹² οὓς]
ds C. Statim ὑπέμεινεν A.B.D.E.F.H. ὑπέμεινεν Edd. ¹³ καὶ δεσμ. om. C.
¹⁴ καὶ accessit ex A.B.D.E.F. ¹⁵ τῆς πρ. C. ¹⁶ αὐτοὺς C. ¹⁷ ἐστρέφετο
pro περιεστρέφετο omnes. τοῖς π. ἐστρέφετο hoc urd. C. Idem διηνεκῶς in
marg. habet. ¹⁸ καὶ τὰ ξίφη Edd. τὰ deest in omnibus. ¹⁹ αὐτοὺς om. C.
²⁰ καίτοι om. C. Cat. ²¹ τούτοις ἐπισήμους] τοῖς ἐπισήμοις C.

Δ' ἡλίκον ἐγκώμιον. Ἐπίσημοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τῶν ἔργων, ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων. Βαβαί, πόση τῆς γυναικὸς ταύτης ἡ φιλοσοφία, ὡς καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἀξιοθῆναι προσηγορίας. Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἴσταται, ἀλλ' ἕτερον πάλιν ἐγκώμιον προστίθῃσι, λέγων· “Οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονόασιν ἐν Χριστῷ.” Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἔπαινος ²μέγιστος, τὸ προσηθῆσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐλθεῖν. Σκόπει δέ μοι τὴν ἀγίαν ψυχὴν πῶς κενοδοξίας ἦν καθαρὰ. Μετὰ γὰρ τὴν τοσαύτην καὶ τηλικαύτην δόξαν ἐτέρους ἑαυτοῦ προτίθῃσι, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται τὸ ὕστερος αὐτῶν ἐλθεῖν, οὐδὲ αἰσχύνεται τοῦτο ὁμολογῶν. Καὶ (234) τί θαυμάζεις, εἰ τοῦτο οὐκ αἰσχύνεται, ὅπου γε καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον ¹ἐκπομπεύειν οὐ παραιτεῖται, βλάσφημον ἑαυτὸν καὶ διώκτην ³καλῶν; Ἐπεὶ οὖν οὐκ εἶχε τῶν ἄλλων ἐντεῦθεν αὐτοὺς ⁴προβεῖναι, ἐζήτησε ⁵τὸν μετὰ τοὺς ἄλλους ἐλθόντα ἑαυτὸν, καὶ εὔρε καὶ ἐντεῦθεν αὐτοῖς συνθεῖναι ἔπαινον, εἰπὼν, “οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγονόασιν ἐν Χριστῷ.”

⁹ “Ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν τὸν ἀγαπητὸν μου.” Πάλιν τοῦτον ἀπὸ τῆς ἀγάπης ἐγκωμιάζει. Ἡ γὰρ ἀγάπη Παύλου διὰ τὸν θεὸν ἦν, μυρία ἔχουσα ἀγαθὰ. Εἰ γὰρ τὸ παρὰ βασιλείως ἀγαπᾶσθαι μέγα, τὸ παρὰ Παύλου φιλεῖσθαι ἡλίκον 748 ἐγκώμιον; Οὐδὲ γὰρ εἰ, εἰ μὴ πολλὴν ἠρετὴν ἐκέκτητο, εἰς ἔρωτα αὐτὸν ἐπεσπάσατο. Οἶδε γὰρ τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας καὶ παρανομίαις οὐ μόνον ¹φιλεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζειν ὡς ὅταν λέγῃ, ¹⁰ “Εἰ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον ¹¹Ἰησοῦν, ἔστω ἀνάθεμα” καὶ, “Εἰ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.” ¹¹ “Καὶ Οὐρβανὸν τὸν συνεργόν μου ἐν ¹²κυρίῳ.” Τοῦτο ἐκείνου ¹³μείζον τὸ ἐγκώμιον· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνο περιέχει τοῦτο. “Καὶ Στάχυν τὸν ἀγαπητὸν μου.” Πάλιν ἀπὸ τῶν αὐτῶν ¹⁴στεφανοὶ καὶ τοῦτον. ¹² “Ἀσπάσασθε 1211 Β' Ἀπελλῆν ¹⁵τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ.” Οὐδὲν τοῦτου τοῦ ἐπαινοῦ ἴσον, ¹⁶τοῦ ἀληπτον εἶναι καὶ μηδεμίαν παρέχειν λαβὴν ἐν τοῖς κατὰ θεὸν πράγμασιν. Ὅταν γὰρ εἶπῃ, “τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ,” πᾶσαν ἠρετὴν καταλέγει. Καὶ τίνος ἕνεκεν

9 v. 8.

10 1 Cor. xvi. 22. Gal. i. 8.

11 v. 9.

12 v. 10.

⁹ ταύτης om. C. ² μέγας C. ³ ἀπέκρυπτε A. ἀπέκρυβεν H. ἀποτίθεται C. Statim τὸ ὕστερον αὐτὸν ἐλθεῖν οὕτε αἰσχ. C. ⁴ ἐκπομπεύειν om. H. ⁵ ἀποκαλῶν C. ⁶ προβεῖναι pro προτιθέναι A.B.D.E.F.H. ⁷ τὸν om. C. [εἰ] καὶ H. ⁸ ἄν om. B. ⁹ ἀγάπην C. ¹⁰ οὐ φιλεῖν Edd. οὐ om. Veron. et a pr. man. A. μὴ pro οὐ B.C.D.E.F.H. ¹¹ Ἰησοῦν Χριστὸν Edd. Χριστὸν om. A.B.D.E.F.H. ¹² καὶ om. C. ¹³ κυρίῳ pro Χριστῷ A.B.D.F.H. ¹⁴ μείζον om. C. ¹⁵ στεφάνων καὶ τοῦτο A. στεφάνων καὶ τοῦτον H. καὶ τοῦτον στεφανοὶ C. ¹⁶ τὸν + ἀγαπητὸν μου καὶ C. ¹⁷ τοῦ pro τὸ D.E. Cat.

οὐδαμοῦ φησι, τὸν κύριόν μου τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεσπότην μου; "Ὅτι ταῦτα ἐκείνων μεῖζω τὰ ἐγκώμια· ἐκείνα μὲν γὰρ τιμῆς ἐστὶν ὑπλῶς, ταῦτα δὲ ἀρετῆς. Καὶ τούτῳ δὲ αὐτῷ τετίμηκεν αὐτοὺς οὐχ ὡς ἔτυχε, τῷ πολλοὺς τῶν καταδεεστέρων μετὰ τῶν ὑψηλῶν καὶ μεγάλων προσαγορεύειν. Τῷ μὲν γὰρ προσειπεῖν, καὶ μετ' ἀλλήλων προσειπεῖν, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, πάντας ὁμοίως ἐτίμησε· τῷ δὲ τὰ ἰδιάζοντα ἐκάστου θείναι ἐγκώμια, τὴν ἰδιάζουσαν ἐκάστου παρέστηκεν ἡμῖν ἀρετὴν· ὡς μήτε φθόνον τεκεῖν τῷ τοὺς μὲν τιμῆσαι, τοὺς δὲ ἀτιμάσαι, μήτε ῥαθυμίαν καὶ σύγχυσιν ἐργάσασθαι ἐκ τοῦ πάντων τῶν αὐτῶν ἀξιῶσαι, οὐ τῶν αὐτῶν ὄντας ἀξίους. "Ὁρα γοῦν πῶς πάλιν ἐπὶ τὰς θαυμαστάς ἔρχεται γυναῖκας. Εἰπὼν γάρ, "Ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ἀριστοβούλων,¹³ καὶ Ἡρωδίωνα τὸν συγγενὴ μου, καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσων" οὕς εἰκὸς ἴσως μὴ τοιούτους εἶναι, οἷους τοὺς ἔμπροσθεν· διὸ οὐδὲ ὀνομαστὶ τῶν πάντων μέμνηται· καὶ τὸ προσήκον αὐτοῖς ἀποδοὺς ἐγκώμιον, τὸ πιστοὺς εἶναι· τοῦτο γὰρ ἐστὶ, "τοὺς ὄντας ἐν κυρίῳ" ἐπὶ γυναῖκας πάλιν ἄγει τὴν πρόβρῃσιν, λέγων·¹⁴ "Ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν κυρίῳ." Καὶ περὶ μὲν ἐκείνης φησὶν, ὅτι ἐκοπίασεν εἰς ἑμᾶς· περὶ δὲ τούτων, ὅτι ἔτι κοπιῶσιν. Οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἐγκώμιον, τὸ ἐνεργοὺς εἶναι δι' ὅλου, καὶ μὴ μόνον ἐνεργοὺς, ἀλλὰ καὶ κοπιᾶν. Τὴν δὲ Περσίδην καὶ ἀγαπητὴν καλεῖ, δεικνὺς μεῖζονα τούτων οὖσαν. "Ἀσπάσασθε γάρ, φησὶ, Περσίδα ἔτην ἀγαπητὴν μου." Καὶ πολὺν αὐτῇ μαρτυρεῖ κάματος, λέγων· "Ἦτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν κυρίῳ." Οὕτως οἶδεν ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν ὀνομάζειν, τούτους τε προθυμότερους ποιῶν τῷ μηδενὸς τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀποστερεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν μικροτάτην ὑπεροχὴν ἀκακηρύττειν· τοὺς τε ἐτέρους σπουδαιοτέρους κατασκευάζων, καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἄγων ζῆλον τοῖς περὶ τούτων ἐγκωμίοις.

¹⁵ "Ἀσπάσασθε Ροῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ, καὶ τὴν

13 v. 11.

14 v. 12.

15 v. 13.

¹ Haec τιμῆς ἐστὶν—οὐχ ὡς desunt in A.H. ² τούτῳ δὲ αὐτῷ B.C.D. E.F. Cat. τοῦτο δὲ αὐτὸ Edd. ³ τῷ pro τὸ A.B.C.D.E. Cat. τῶν H. ⁴ τὰ om. H. ⁵ ὡς μήτε] ὥστε μὴ C. Mox τῷ om. idem. ⁶ μηδὲ A.H. ⁷ οὐ om. A.C.H. Mox πῶς ἐπὶ θαυμαστάς C. ⁸ τοὺς] τὸν H. Mox τὸν συγγενὴ (μου om.) A.B.F.H. Mosq. ⁹ οἷους τοὺς] τῶν C. Post ἔμπροσθεν perit folium unum hujus Cod. usque ad v. εἰπομεν p. 749 D. ¹⁰ ἀποδοὺς ἐγκ. pro ἐγκ. ἀποδοὺς omnes. ¹¹ ἑμᾶς A.B.E.F.H. ἡμᾶς Edd. ¹² ἐνεργοὺς libri omnes et Cat. ἐν ἔργοις Edd. Iidem mox ἐνεργοὺς repetunt, ubi edebatur ἐνεργεῖν. ¹³ μου accessit ex omnibus. ¹⁴ ἄγων omnes. ἐνάγων Edd. et Cat.

μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ." Ὁλόκληρα πάλιν ἐνταῦθα τὰ ἀγαθὰ,
 749 ὅταν καὶ ὁ παῖς τοιοῦτος ᾖ, καὶ ἡ μήτηρ τοιαύτη, καὶ πλήρης
 ἡ οἰκία εὐλογίας, καὶ ἡ ρίζα τῷ καρπῷ συνμβαίνει. Οὐδὲ γὰρ
 ἀπλῶς ἠεῖπε, "μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ," εἰ μὴ πολλὴν ἐμαρ- (235)
 τύρει τῇ γυναικὶ τὴν ἀρετὴν. 16 "Ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον,
 Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς
 ἀδελφούς." Ἐνταῦθα μὴ τοῦτο ἰδῆς, ὅτι χωρὶς ἐγκωμίων
 αὐτοὺς τίθησιν, ἀλλ' ὅτι σφόδρα, ὥς ἔοικε, καταδεεστέρους
 ὄντας ὑπάντων οὐκ ὑπεξίωσε τῆς παρ' αὐτοῦ προσρήσεως.
 Μᾶλλον δὲ οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον, τὸ καὶ ἀδελφούς
 αὐτοὺς καλεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς, ἁγίους.
 17 "Ἀσπάσασθε" γὰρ, φησὶ, Φιλόλογον καὶ Ῥ'Ιούλιον, καὶ
 Β'Νηρέα καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν καὶ τοὺς σὺν
 αὐτοῖς ἡ πάντας ἁγίους" ὅπερ μέγιστον ἦν ἀξίωμα, καὶ τιμῆς
 μέγεθος ἄφατον. Εἴτα, ἵνα μηδεμίᾳ φιλονεικία γένηται τῷ
 τοὺς μὲν οὕτω, τοὺς δὲ οὕτω προσειρησθαι, καὶ τοὺς μὲν
 ὀνομαστί, τοὺς δὲ ὑδιορίστως, καὶ τοὺς μὲν μετὰ πλειόνων
 ἐγκωμίων, τοὺς δὲ μετὰ ἐλαττόνων, ἀνακρινῆς πάλιν αὐ-
 τοὺς τῇ τῆς ἀγάπης ἰσοτιμίᾳ καὶ τῷ ἁγίῳ φιλήματι, λέγων.
 18 "Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ" διὰ τῆς εἰ-
 ρηνῆς ταύτης πάντα ἐκβάλλων θορυβοῦνται αὐτοὺς λογισμὸν
 (καὶ μικροψυχίας ἀφορμὴν, ἵνα μήτε ὁ μέγας καταφρονῇ τοῦ
 ἐλαττονος, μήτε ὁ μικρὸς βυσκαίνῃ τῷ μείζονι· ἀλλὰ καὶ
 ὑπεροψία καὶ φθόνος ἀπελαύνηται, τοῦ φιλήματος τούτου
 πάντα καταπραυνόντος τε καὶ ἐξισούντος. Διὸ οὐ μόνον αὐτοὺς
 ἀσπῖσασθαι κελεύει οὕτως, ἀλλὰ καὶ τὸν παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν
 ἀσπισμὸν οὕτως αὐτοῖς διαπέμπεται. "Ἀσπάζονται γὰρ
 ὡς ἑμῶς," φησὶν, οὐκέτι τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα κατ' ἰδίαν, ἀλλὰ
 κοινῇ πάντας, "αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ." Εἶδες πῶς οὐ
 μικρὰ καὶ ἀπὸ τῶν προσρήσεων τούτων ἐκερδάναμεν; "Ὅσους
 D θησαυροὺς ἐμέλλομεν παρატρέχειν, εἰ ἤμῃ καὶ τοῦτ' ὁ μέρος
 τῆς ἐπιστολῆς μετὰ ἱκριβείας ἐξητύσαμεν, τῆς ἡμῖν ἐγγω-
 ρούσης λέγου· ὡς εἶγε τις εὐρεθείη σοφὸς ἄνθρωπος καὶ πνευματικὸς,

16 v. 14.

17 v. 15.

18 v. 16.

ε συνμβαίνει B.D.E.F.H. Cat. ἡ εἶπε] ἰσ. εἶπεν ἂν Sav. marg. Ita Cat.
 ἰδους] + μόνον D.E. ὅτι] + καὶ D.E. ὡς ἔοικε pro καὶ τοὺς libri omnes
 et Cat. αὐ] οὐδὲ D. Cat. καὶ οὐ A.H. καὶ ante τοῦτο om. A.B.D.E.H.
 non Cat. αὐτοῦ A.D.E. γὰρ, φησὶ om. A.H. Ῥ'Ιούλιον pro
 Ῥουλίαν nostri omnes cum Mosq. Statim καὶ Νηρέα B.D.E. ἡ πάντας pro
 ἁπώτας omnes. τὸ A.H. ἁρίστως H. ἐκβαλὼν Coëd. Vul-
 gatam habet Cat. παρὰ τῶν pro πασῶν libri omnes et Cat. ὡς ἑμῶς,
 φησὶν pro φησὶν. ἑμῶς omnes. θεοῦ A.D.E.H. Mosq. ἡ μὴ καὶ] καὶ
 μὴ H. ἐγγεγραμμένης E.

καὶ βαθύτερον καταβήσεται, καὶ πλείους ὑψεται τοὺς μαρ-
γαρίτας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τινες ἐζήτησαν πολλάκις, τί δῆποτε ἐν τῇ
ἐπιστολῇ ταύτῃ ^α τοσοῦτους προσείπεν, ὅπερ ἐν ἐτέρᾳ οὐκ
ἐποίησεν ἐπιστολῇ· ^β ἐκεῖνο ἂν εἴποιμεν, ὅτι διὰ τὸ 'μὴδέπω
ἑωρακέναι' Ῥωμαίους τοῦτο ποιεῖ. Καίτοιγε, φησὶν, 'οὐδὲ
Κολασσαίᾳς εἶδε, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησεν. Ἀλλ' οὗτοι
δοκιμώτεροι τῶν ἄλλων ^γ ἦσαν, καὶ ἐξ ἐτέρων πόλεων ἐκεῖ
'μεταστάντες, ὡς εἰς ^δ ἀσφαλεστέραν τινὰ καὶ βασιλικωτέραν·
πόλιν. Ἐπεὶ οὖν ^ε ἐν ξένῃ διήγον, καὶ ἔδει πολλῆς ἀπολαύειν
ἀσφαλείας αὐτοὺς, καὶ τῶν ^ς αὐτῷ γνωρίμων ἡσάν τινες ἐξ αὐ-
τῶν, οἱ ^ζ δὲ καὶ διακονησάμενοι πολλὰ καὶ μεγάλα ὑπὲρ αὐτοῦ
^ι παρόντες· εἰκότως αὐτοὺς συνίστησι διὰ τῶν γραμμάτων. Καὶ
γὰρ οὐ μικρὰ ἦν ἡ ^κ Παύλου δόξα τότε, ἀλλὰ τοσαύτη, ὡς καὶ
ἀπὸ γραμμάτων ^λ μόνων πολλὴν ἔχειν προστάσιαν τοὺς τῶν
ἐπιστολῶν ἀπολαύοντας· οὐδὲ γὰρ ἠδούκτο μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ
καὶ ἐδοδοίκεσαν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ^ο ἂν εἶπεν, "Ἦτις
προστάτις πολλῶν ἐγενήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ·" καὶ πάλιν, "Ἡ- 750
χόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγώ." Καὶ Φιλήμοι γράφων
ἔλεγεν, ^ρ "Ὡς Παῦλος πρεσβύτερος, Ῥυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ
Χριστοῦ·" καὶ Γαλάταις, "Ἴδε ἐγὼ Παῦλος ᾗ λέγω ὑμῖν·" καί,
"Ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐδέξασθέ με." Καὶ Κορινθίους δὲ ἐπι-
στέλλων ἔλεγεν· ^σ "Ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς,
ἐφνυσιώθησάν τινες·" καὶ πάλιν, "Ταῦτα δὲ μετεσχημάτισα εἰς
ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ, ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ ὑπὲρ ^τ ὃ
γέγραπται φρονεῖν." Δι' ὧν ἀπάντων δῆλον, ὅτι μεγάλην
περὶ αὐτοῦ ^θ δόξαν εἶχον ἅπαντες. Βουλόμενος τοίνυν αὐτοὺς B
εἶναι ἐν ἀδείᾳ καὶ τιμῇ, προσεῖπεν ἕκαστον, κατὰ τὸ ἐγχωροῦν
καλλωπίζων αὐτοὺς. Τὸν μὲν γὰρ ἀγαπητὸν ἐκάλεσε, τὸν
δὲ συγγενῇ, τὸν δὲ ἀμφοτέρα, τὸν δὲ συναιχμάλωτον, τὸν δὲ
συνεργόν, τὸν δὲ δόκιμον, τὸν δὲ ἐκλεκτόν· καὶ τὴν μὲν ἀπὸ

¹⁹ Philem. 9. Gal. v. 2. iv. 14.

²⁰ 1 Cor. iv. 18, 6.

^α τοσοῦτους] Sic Cat. πολλοὺς A.B.E.F.H. ^β ἐκεῖνο pro τοῦτο omnes.
^γ μὴδέπω omnes. μὴδέποτε Edd. ^δ οὐδὲ pro οὔτε omnes. Statim Κολοσσ.
C.D.E. ^ε ἦσαν] + ἄλλως δὲ D.E. ^ς μεταστάντες om. A.B.D.H. et in
textu F. Agnoscit Cat. ^ζ ἀσφαλεστέραν A.B.H. non Cat. Haec ἀσφαλε-
στέραν τινὰ καὶ om. D.E. sed τινὰ ante πόλιν habet D. ^η ἐν τῇ ζ. D.E.
Μοχ καὶ ἴδιαι π. ἀπ. ἀσφ. hoc ord. omnes. καὶ π. ἀσφ. ἴδιαι ἀπ. Edd. ^ι αὐ-
τῶν H. αὐτοῖς B.F. ^κ δὲ om. C. ^λ παθόντες C. Cat. ^μ Π. δόξα
pro δόξα Π. A.B.D.E.F.H. Cat. Μοχ ἀλλὰ καὶ τοσαύτη A.B.D.E.F. non Cat.
^ν μόνων B.C.D.E.F. ^ο ἂν om. B. ^ρ ῥύν C. Μοχ Ἰησοῦ Χριστοῦ pro ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ B.C.D.E.F. Haec om. A.H. ^σ γράφω E. ^τ ἐ] ἂ B.C.
F.H. ^θ δόξαν εἶχον pro εἶχον δόξαν omnes.

τοῦ ἀξιώματος· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς τὴν διακονουμένην φησὶν, ἐπεὶ εἰ τοῦτο ἦν, καὶ τὰς περὶ Τρύφαιναν καὶ Περσίδα οὕτως ἂν ὠνόμασεν, ἀλλὰ τὴν χειροτονίαν ἔχουσαν διακόνου· τὴν δὲ συνεργὸν καὶ λειτουργὸν, τὴν δὲ μητέρα, τὴν δὲ ἀπὸ τῶν κόπων ὧν ἐκοπίασε· καὶ τοὺς μὲν ἀπὸ τῆς οἰκίας, τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ τῶν C ἀδελφῶν ὀνόματος, τοὺς δὲ ἀπὸ τῆς ὡτῶν ἀγίων προσηγορίας· καὶ τοὺς μὲν αὐτῷ τῷ προσαγορεῦσθαι τιμᾷ, τοὺς δὲ ἔτι καὶ τῷ ὀνομασθὶ προσαγορεῦσθαι· καὶ τοὺς μὲν τῷ ὑπαρχῇν προσεῖπεν, τοὺς δὲ τοῖς τῶν χρόνων πρεσβείοις· πλέον δὲ ἅπαντων τοὺς περὶ Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν. Εἰ γὰρ καὶ πάντες ἦσαν πιστοὶ, ἀλλ' οὐ πάντες ὅμοιοι, ἀλλὰ διεισθήκεισαν τοῖς ἄλλοις. Διὸ δὴ καὶ εἰς μείζονα ἔζηλον ἅπαντας ἄγων, οὐδενὸς ἔκρυψε τὰ ἐγκώμια. Ὅταν γὰρ οἱ πλείονα ποιοῦντες, μὴ πλείονα τὸν μισθὸν λαμβάνωσι, πολλοὶ γίνονται ῥαθυμότεροι. Διὰ D τοῦτο οὐδὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ ἴση ἡ τιμὴ, οὐδὲ ἐν τοῖς μαθηταῖς πάντες ἴσοι, ἀλλ' οἱ τρεῖς τῶν ἄλλων προείχον· καὶ ἐν ταῦτοις αὐτοῖς τοῖς τρισὶ πολλὴ ἑπάλιν διαφορά. Πολλὴ γὰρ ἀκρίβεια παρὰ τῷ θεῷ καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων. 21 «Καὶ γὰρ ἀστὴρ ἀστέρος, ἡ φησὶ, διαφέρει ἐν δόξῃ.» Καίτοι γε πάντες ἦσαν ἀπόστολοι, καὶ πάντες ἐπὶ δώδεκα θρόνους μέλλουσι καθέζεσθαι, καὶ πάντες ἀφήκαν τὰ αὐτῶν, καὶ πάντες αὐτῷ συνῆσαν· ἀλλ' ὅμως τοὺς τρεῖς ἐλάμβανε. Καὶ πάλιν καὶ τούτων αὐτῶν ἔφησέ τινας ἐγγωρεῖν ὑπερέξιν. 22 «Τὸ γὰρ καθίσαι, ἡ φησὶν, ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ ἐνωμένων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.» Καὶ τὸν Πέτρον δὲ αὐτῶν E προτίθησι λέγων, 23 «Φιλεῖς με πλέον τούτων;» καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ δὲ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἡγαπάτο. Καὶ γὰρ πάντων ἐξέτασις ἔσται ἀκριβής· καὶ μικρὸν ὑπερέχης τοῦ πλησίον, καὶ ἀκαριαῖον, καὶ ὅτι οὐν, οὐδὲ τοῦτο παρόψεται ὁ θεός. Καὶ

21 1 Cor. xv. 41.

22 Marc. x. 40.

23 Joan. xxi. 15.

† τοῦ accessit ex omnibus. ὡς om. H. et a pr. man. A. Statim ἀλλὰ τὴν μὲν χ. Edd. μὲν om. B.F.H. et ante corr. A. ὡς τῶν ἁγίων om. C. Mox αὐτῶν pro αὐτῷ idem. ἔτι om. C. Mox ὀνόματι A.C.H. ὑπαρχῇν pr. pro pr. ἀπαρχῇν omnes. ἅπαντων pro ἁπάντων A; B. D. E. F. H. διεισθήκεισαν vel διεισθήκεισαν omnes. διεισθήκει Edd. ἔζηλον, quod aberat, est in nostris omnibus. ποιοῦντες B.C.D.E. ποιοῦντες Edd. μὴ pro οὐ omnes. Mox τὸν om. H. Tum λάβωσιν C. πολὺ C.D. ἡ om. A.B.F.H. ἡ pro πάλιν E. καὶ ἐν τοῖς τρισὶ πάλιν πολλὴ διαφορά C. ἡ φησὶ post δόξῃ vulg. legitur, repugnantibus libris. καθέζεσθαι A.B.D. E.F.H. καθίεσθαι C. καθῆσθαι Edd. αὐτῶν pro ἐαυτῶν A.B.E.H. Mox ἐγγωρεῖν καὶ ὑπερέξιν Edd. καὶ om. A.B.D.E.F.H. ἐγγωρεῖν καὶ om. C. ἡ φησὶν om. C. Mox ἡ ἐξ pro καὶ ἐξ idem. πλείον E. πλείω A. B. D. F. H. ὁ δὲ om. A.H.

τοῦτο καὶ ἄνωθεν ἴδοι τις ἂν διαλάμπων. Καὶ γὰρ ῥκαὶ ὁ
 Λῶτ δίκαιος ἦν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς ὁ Ἀβραάμ· καὶ ὁ Ἑξ-
 κίας πάλιν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς ὁ Δανιὴλ· καὶ οἱ προφῆται
 πάντες, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὡς ὁ Ἰωάννης.

Ἐποῦ τοίνυν εἰσὶν οἱ μετὰ τὴν τοσαύτην ἀκρίβειαν οὐ
 βουλόμενοι εἶναι γέενναν; Εἰ γὰρ οἱ δίκαιοι πάντες οὐ τῶν
 αὐτῶν ἀπολαύσονται, καὶ μικρὸν ὥσι τῶν ἐτέρων ὑπερέχοντες.⁷⁵¹
 “Ἀστὴρ γὰρ ὑπέρτος διαφέρει, φησὶν, ἐν δόξῃ” πῶς οἱ
 ἁμαρτωλοὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἔσονται τοῖς δίκαιοις; Ταύτην γὰρ
 οὐδ' ἂν ἄνθρωπος ἐργάσαστο τὴν σύγχυσιν, μήτι γε ὁ θεός.
 Εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμαρτηκότων, καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη
 γεγενημένων ταύτην ὑμῖν δείξω τὴν διαφορὰν, καὶ τὴν ἀκριβῆ
 δικαιοκρισίαν. Σκόπει δέ. Ἡμαρτεν ὁ Ἀδάμ, ἡμαρτε καὶ ἡ
 Εὐὰ· καὶ ἀμφοτέρω μὲν παρέβησαν, οὐκ ἐξ ἴσης δὲ ἡμαρτον·
 οὐκοῦν οὐδὲ ἐξ ἴσης ἐκολάσθησαν. Τοσοῦτον γὰρ τὸ μέσον ἦν,
 ὥς Παῦλον εἰπεῖν, ὅτι²⁴ “Ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ Β
 ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε.” Καίτοι ἡ ἀπάτη μία ἦν·
 ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ θεοῦ μετὰ ἀκριβείας ἐξέτασις τοσοῦτον ἐδείξε
 τὸ μέσον, ὡς Παῦλον τοῦτο εἰπεῖν. Πάλιν ὁ μὲν Κάϊν ἐκο-
 λάζεται· ὁ δὲ Λάμεχ μετ' ἐκείνον φονεύσας, οὐδὲν τοιοῦτον
 ἔπαθε· καίτοι καὶ τοῦτο φόνος, κακίον φόνος, καὶ πολλῶ
 χαλεπώτερος, ὅτι μὴδὲ τῷ παραδείγματι γέγονε βελτίων
 οὗτος· ἀλλ' ὅμως ἔπειδ' ὁ μὲν οὔτε ἀδελφὸν ἔσφαξε μετὰ
 παραινέσιν, οὔτε ἐδεήθη τοῦ κατηγορησέντος, οὔτε θεοῦ ἐρω-
 τήσας ἡμισυὴν ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ μηδενὸς ἐλέγχοντος καὶ
 κατεῖπεν ἑαυτοῦ καὶ κατεδίκασε· χαλεπώτερα, συγγνώμης
 ἔτυχεν· ὁ δὲ, ἐπειδὴ τὰναντία ἐποίησεν, ἐτιμωρεῖτο. Ἐίδες
 μεθ' ὅσης ἀκριβείας ἐξετάζει τὰ γινόμενα ὁ θεός; Διὰ τοῦτο
 καὶ τοὺς ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐτέρως, καὶ τοὺς ἐν Σοδόμοις
 ἑτέρως ἐτιμωρεῖτο· καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας δὲ πάλιν διαφόρως,
 καὶ τοὺς ἐν Βαβυλῶνι, καὶ τοὺς ἐπ' Ἀντιόχῳ· δεικνύς ὅτι
 πολλὴν ἔχει τῶν ἡμετέρων λόγον. Καὶ οἱ μὲν ἐβδομήκοντα

²⁴ 1 Tim. ii. 14.

⁷⁵¹ καὶ accessit ex A.B.D.E.F. Ἡ ἐξέκλις H. Ἐξε-
 κίας C. et corr. ex Ἐξεκίλ F. Ἱεζεκίας Edd. Statim δὲ πάλιν A.B.D.E.H.
 οὕτως om. A.B.D.E.F. οὕτως om. B. ἩΘΙΚΟΝ. Περὶ γενέσεως καὶ
 δικαιοκρισίας θεοῦ. Veron. τὴν om. C. μὴ pro οὐ idem. ἐργάσαστο
 B.H. Mox μήτι γε δὴ ὁ θ. C. καὶ ἐπὶ] ἐκ C. Veron. ὡς] + καὶ D.
² τοῦτο εἰπεῖν pro εἰπεῖν τοῦτο omnes. καὶ τοῦτο φ. κακίον] καὶ οὗτος C.
³ ἐπειδὴ ὁ μὲν om. C. οὐδὲ A.E. Mox τοῦ κατηγορησέντος A. λέ-
 γοντος C. χαλεπώτερα accessit ex omnibus. Statim καὶ συγγνώμης C.
⁴ εἶδες pro ἴδε omnes. ἑτέρως] ἀλλ' ὅμως C. Statim ἐτιμωρεῖτο omnes.
⁵ ἐτιμωρεῖτο Edd. Ἀντιόχῳ C.D.

Δεδούλευσαν ἔτη, οἱ δὲ ¹τετρακόσια, οἱ δὲ τέκνα ἔφαγον, καὶ μυρίας ἐτέρας ^κχαλεπωτέρας ὑπέμειναν συμφοράς, καὶ οὐδὲ ¹ταύτῃ ἀπηλλάγησαν, οὔτε ^ωοὔτοι οὔτε οἱ ζῶντες ²καέντες ἐν Σοδόμοις. ²⁵ «^αἈνεκτότερον γάρ, ^οφησὶν, ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρας, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.» Εἰ μὲν γὰρ μηδὲν αὐτῷ ῥμέλει μηδὲ ἀμαρτανόντων ³ἡμῶν, μηδὲ κατορθούντων, ἴσως ἔξει τινα λόγον τὸ λέγειν μὴ εἶναι κόλασιν· εἰ δὲ τοσαύτην ποιεῖται σπονδὴν, ὥστε μὴ ἀμαρτάνειν ἡμᾶς, καὶ τοσαῦτα πραγματεύεται, ²ὥστε κατορθοῦν, εὐδηλον ὅτι ¹καὶ ἀμαρτάνοντας κολάζει, καὶ κατορθούντας στεφανοῖ. Σὺ δὲ μοι σκόπει τῶν πολλῶν τὴν ἀνωμαλίαν. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ ἐγκαλοῦσι (237) ^ντῷ θεῷ, ὅτι μακροθυμεῖ πολλάκις, καὶ περιορᾷ πολλοὺς μιαινοὺς, ἀσελεγεῖς, βιαίους, μὴ διδόντας δίκην· ἐκεῖ πάλιν ἂν ἀπειλήσῃ κολάζειν αὐτοὺς, σφοδροὶ καὶ ^ωβαρεῖς εἰσιν αἰτιώμενοι· ²καίτοιγε εἰ τοῦτο λυκεῖ, ἐκείνο ἀποδέχσθαι ἔδει καὶ θαυμάζειν. Ἄλλ' ^ωτῆς ἀνοίας, ^ωτῆς ἀλόγον καὶ ²ὀνόδους γνώμης· ^ω ²φιλαμαρτήμονος καὶ πρὸς κακίαν βλεπούσης ψυχῆς. Καὶ γὰρ ^βἐκείθεν τὰ δόγματα ἅπαντα ταῦτα τίκτεται· ὥς εἰ βουλευθεῖεν οἱ ταῦτα λέγοντες ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, ⁷⁵² ταχέως καὶ περὶ τῆς γεέννης ¹πεισθήσονται, καὶ οὐκ ἀμφιβαλοῦσι. Καὶ ποῦ, ^δφησὶ, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ αὕτη ἔσται ἡ γεέννα; Τί σοι ^ετοῦτο μέλει; Τὸ γὰρ ζητούμενον, δείξαι ὅτι ἔστιν, ¹οὐχ ὅπου τεταμύεται, καὶ ἐν ποίῳ χωρίῳ. Τινὲς μὲν γὰρ μυθολογούντες φασιν, ὅτι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἰωσαφάτ· ^βὁ περὶ πολέμου τινὸς εἴρηται ¹παρελθόντος, τοῦτο εἰς τὴν γεένναν ἔλκοντες· ἡ δὲ γραφὴ οὐ τοῦτό φησιν. Ἄλλ' ἐν ποίῳ ^κτόπῳ ἔσται, φησὶν; Ἐξω που, ὡς ἔγωγε οἶμαι, τοῦ κόσμου τούτου παντός. Καθάπερ γὰρ τῶν ^ωβασιλείων τὰ δεσμω-

²⁵ Matth. x. 15.

¹ τετρακόσια H. ^κ χαλεπωτέρας om. C.H. ¹ ταύτης C. ^ω αὐτοῖς C. ² καέντες] καὶ τοὺς C. ^ο φησὶν om. A.E. Mox Γομόρρας pro Γομόρρων omnes. ^ν μέλλει A.E.H. μέλει post ἡμῶν vulgo legitur, repugnantibus libris. Statim μηδὲ pro μήτε A.B.D.E.H. ³ ἡμῶν om. C. Statim μηδὲ pro μήτε A.B.D.E.F.H. ^ε ὥστε] + καὶ A.B.F.H. Statim ἀμαρτάνειν C. ² ὥστε om. C. ¹ καὶ om. C. ^ν τὸν θεόν E. ^ω θρασεί C. ² καίτοι εἶνε γε C. ^γ δεῖ C.D.E. Veron. ² ἀναιδούς C. ² φιλαμαρτήμονος] + καὶ φιληρόνους Edd. Haec non leguntur in nostris. ^β ἐκείθεν] Sic A.B.D.E.F.H. Veron. καὶ ἐκείθεν C. ἀπὸ τῆς φιληροτίας Sav. Mor. Ben. Mox ταῦτα om. C. Veron. ^ε πεισθήσονται pro πιστωθήσονται omnes. ^δ φησὶ καὶ] φησὶν H. Statim ἐν ποίῳ χώρα C. ^ε τοῦτο pro τούτου A.B.C.D.E.H. et ante corr. F. ^ε οὐχ ὅπου A.B.D.F.H. οὐχ ὅπου E. οὐ τοῦ Edd. ² γὰρ om. B. ^β ὁ] ὅπου C.H. ¹ παρελθόντος] + καὶ νῦν Edd. reclamantibus libris. ^κ τόπῳ om. C. Statim ἔσται φησὶν omnes. φησὶν ἔσται Edd. ¹ ὡς om. C. ^ω βασιλείων A.D.E. βασιλείων eraso accentu H. βασιλείων Veron. Sav. Mor.

τῆριά καὶ τὰ μέταλλα πόρρω διέστηκεν, οὕτω δὴ καὶ τῆς Β οἰκουμένης ταύτης ἔξω που ἔσται ἡ γέεννα. Μὴ τοίνυν ζητῶμεν ποῦ ἔστιν, ἀλλὰ ὡς αὐτὴν φύγοιμεν. Μὴδὲ ἐπειδὴ πάντας ἐνταῦθα οὐ κολάζει ὁ θεός, διὰ τοῦτο ἀπίσκει τοῖς μέλλουσι· φιλάνθρωπος γάρ ἐστι, καὶ μακροθυμεῖ. Διὰ τοῦτο ἀπειλεῖ, καὶ οὐκ εὐθέως ἐμβάλλει. ²⁶ “Οὐ γὰρ θέλω, φησί, τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ.” Εἰ δὲ μὴ ἔστι θάνατος ἁμαρτωλοῦ, περιττὸν τὸ εἰρημένον. Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι οὐδὲν ἀηδέστερον τούτων ἡμῖν τῶν λόγων· ἀλλ’ ἐμοὶ τούτων οὐδὲν ἥδιον. Καὶ εἴθε ἦν ²⁷ καὶ ἀριστοποιουμένους καὶ δειπνοῦντας καὶ λουομένους καὶ ²⁸ πανταχοῦ περὶ γεέννης διαλέγεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἂν ἡλγήσαμεν τοῖς ἐνταῦθα δεινοῖς, οὐκ ἂν ἡσθημεν τοῖς χρηστοῖς. Τί γὰρ μοι καὶ εἰπεῖν ἔχεις δεινόν; πενίαν, νόσον, αἰχμαλωσίαν, πῆρωσιν σώματος; Ἀλλὰ ταῦτα πάντα γέλως πρὸς τὴν ἐκεῖ κόλασιν· κἂν τοὺς δι’ ὅλου βασανιζομένους λιμῶ λέγῃς, κἂν τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ²⁹ πεπρωμένους καὶ προσαιτούντας, ³⁰ τρυφῇ καὶ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνα τὰ κακά. Συνεχῶς ³¹ τοίνυν στρέφωμεν τοὺς περὶ τούτων λόγους· οὐ γὰρ ἀφήσιν ἐμπεσεῖν εἰς γέενναν τὸ μεμνήσθαι γεέννης. Οὐκ ἀκούεις ³² Παύλου λέγοντος· ³³ “Οἵτινες δίκην τίσουσιν αἰώνιον ἀπὸ προσώπου κυρίου;” οὐκ ἀκούεις οἷος ὁ Νέρων ἐγένετο, ὃν καὶ μυστήριον καλεῖ τοῦ ἀντιχρίστου ³⁴ Παῦλος; “Τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη, φησὶν, ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας.” ³⁵ Τί οὖν; οὐδὲν πείσεται ὁ Νέρων; οὐδὲν πείσεται ὁ ἀντίχριστος; οὐδὲν ὁ διάβολος; Οὐκοῦν ³⁶ αἰεὶ ὁ ἀντίχριστος ἔσται, καὶ ὁ διάβολος· οὐδὲ γὰρ ἀποστήσονται τῆς κακίας μὴ κολαζόμενοι. Ναί, φησὶν· ἀλλ’ ὅτι μὲν ἔστι γέεννα, παντί που δῆλον· οἱ δὲ ἄπιστοι ἐμπεσοῦνται μόνοι. Τίνος ἕνεκεν, εἰπέ μοι; “Ὅτι οἱ πιστοὶ, φησί, ³⁷ τὸν δεσπότην ἐπέγνωσαν τὸν ἑαυτῶν. Καὶ τί τοῦτο; “Ὅταν γὰρ ³⁸ βίος ἀκάθαρτος ᾖ, καὶ μέζονα κατὰ τοῦτο δώσουσι δίκην τῶν ἀπίστων. ³⁹ “Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἡμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολονται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.”

26 Ezech. xviii. 32.

27 2 Thess. i. 9. ii. 7.

28 Rom. ii. 12. Luc. xii. 48.

²⁶ ἔστιν] ἔσται ἡ γέεννα H. ²⁷ ὡς ἂν αὐτὴν Edd. ἂν deest in omnibus. Statim φύγοιμεν C. ²⁸ ὁ θεὸς cum articulo omnes. ²⁹ γὰρ θ.] β. γὰρ C.D. ³⁰ ἁμαρτωλῶ A.B.E.F.H. ³¹ καὶ accessit ex A.B.C.D.F.H. ³² καὶ om. C. ³³ πάντα ταῦτα inverso ord. B.F.H. ³⁴ πεπρωμένους pro πηρομένους omnes. ³⁵ Sic omnes. Edebat̄ur καὶ προσαιτούντας τρυφῇ, καὶ ταῦτα. ³⁶ τοίνυν] οὖν C. ³⁷ Παύλου sine artic. omnes. ³⁸ οὐκ om. C. ³⁹ Παῦλος pro ὁ Π. A.B.C.E.F.H. ⁴⁰ ἀνομίας A.B.F.H. ⁴¹ τί οὖν—Νέρων om. C. ⁴² αἰεὶ ὁ ἀ. ἔσται] πάντοτε ὁ ἀ. C. Haec οὐκοῦν—ὁ διάβολος om. H. ⁴³ ἔστι] + κόλασις καὶ Edd. repugnantibus libris. ⁴⁴ πεσοῦνται A.B.C.F.H. ⁴⁵ βίος + sine articulo A.B.C.D.F.H.

καί, "Ὁ οἰκέτης ὁ εἰδὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, δαρήσεται πολλὰς." Εἰ δὲ οὐκ ἔστι βίου δοῦναι λόγον, ἀλλ' ἀπλῶς ταῦτα εἴρηται, οὐδὲ ὁ διάβολος τιμωρηθήσεται· καὶ γὰρ ἔτον θεὸν οἶδε, καὶ ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ πολλῶν· καὶ οἱ δαίμονες δὲ πάντες καὶ ἴσασιν αὐτὸν, καὶ φροῖττονσι, καὶ κριτὴν ὁμολογοῦσιν. Εἰ τοίνυν βίου οὐκ ἔστι δοῦναι λόγον, 753 οὐδὲ πονηρῶν πράξεων, διαφεύξονται καὶ οὗτοι. Οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· μὴ ἑαυτοὺς ἀπατάτε, ἀγαπητοί. Εἰ γὰρ μὴ ἔστι γένενα, πῶς κρινούσι τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ οἱ ἀπόστολοι; ὡς φησι Παῦλος, 29 "Οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινόμεν, μήτι γε βιωτικά;" πῶς ὁ Χριστὸς ἔλεγεν, 30 "Ἄνδρες Νινευίται ῥάνασθήσονται, καὶ κατακρινούσι τὴν γενεὰν ταύτην" καὶ ἡ πάλιν, "Ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως;" Τί τοίνυν παίζειν ἐν οὐ παικτοῖς; τί ἀπατᾷς σαντὸν καὶ παραλογίζῃ; τί τῇ τοῦ θεοῦ φιλανθρωπία μάχῃ; Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡτοίμασεν αὐτὴν καὶ ἠπέλησεν, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν, τῷ φόβῳ γενόμενοι βελτίους. Ὡστε ὁ τὸν περὶ τούτων ἀναιρῶν λόγον, οὐδὲν ἕτερον ἢ εἰς αὐτὴν ὠθεῖ καὶ (238) ἐμβάλλει διὰ τῆς ἀπάτης ταύτης. Μὴ τοίνυν ἐκλύσης τὰς χεῖρας τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς πορούντων, μηδὲ ἐπιτείνης τὴν ῥαθυμίαν C² τῶν καθενδόντων. Εἰ γὰρ πεισθεῖεν οἱ πολλοί, ὅτι γένενα οὐκ ἔστι, πότε ἀποστήσονται τῆς κακίας; ποῦ δὲ καὶ τὸ δικαίον φανέται, οὐ λέγω ἐπὶ ἀμαρτωλῶν καὶ δικαίων, ἀλλ' ἐπὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ἀμαρτωλῶν; Διὰ τί γὰρ ὁ μὲν ἐκολάσθη ἐν ταῦθα, ὁ δὲ οὐκ ἐκολάσθη τὰ αὐτὰ ἀμαρτῶν, ἢ καὶ πολλῶ χαλεπώτερα; Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι γένενα, οὐδὲν ὑπὲρ τούτων ἀπολογήσασθαι δυνήσῃ τοῖς ἐγκαλοῦσι. Διὸ παρακαλῶ παυσάμενους τούτου τοῦ γέλωτος, ἐπιστομίζειν τοὺς ὑπὲρ τούτων ἡμῖν ἀντιλέγοντας. Καὶ γὰρ καὶ τῶν μικροτάτων καὶ ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι καὶ ἐν τοῖς κατωρθώμασιν ἀκριβῆς ἔσται ἡ ἐξέτασις· καὶ ὀφθαλμῶν ἀκολάστων δώσωμεν δίκην, καὶ ῥήματος ἀργοῦ, καὶ λοιδορίας ἀπλῶς, καὶ

29 1 Cor. vi. 3.

30 Matth. xii. 41. xi. 24.

¹ αὐτοῦ cum tenni A.B.D.E.H. ² τὸν om. C. ³ πολλῶ B.D.E.F. πολλῶν Edd. ⁴ καὶ aberat ante Montef. invitis libris. ⁵ τοῦ Ἰσραὴλ om. H. ⁶ πῶς] οὐ C. Mox ὁ Παῦλος C.D. ⁷ ἀναστήσονται] + ἐν τῇ κρίσει Edd. repugnantibus libris. ⁸ πάλιν accessit ex A. B. D. E. F. H. ⁹ παραλογίζῃ] + τὴν ψυχὴν σου, ἐνθροπε Edd. Haec desunt in nostris. ¹⁰ αὐτὴν om. C. ¹¹ τούτου A.B.D.F. ¹² οὐδὲν ἕτερον λανθάνει ποιῶν ἢ Edd. λανθάνει om. A. λανθάνει ποιῶν om. C.D.E.F.H. ἕτερον λ. ποιῶν om. B. ¹³ αὐτὸν A.H. ¹⁴ τῶν καθενδόντων om. A.B.F.H. ¹⁵ καὶ om. C.D.E. ¹⁶ γὰρ accessit ex A.C.D.E.F.H. ¹⁷ ἀπολ. δυνήσῃ pro δυνήσῃ ἀπολ. omnes. ¹⁸ τούτου τοῦ γ. pro τοῦ γ. τούτου A.B.D.E.F.H. ¹⁹ καὶ] καὶ γὰρ καὶ Sav. Mor. Ben. καὶ γὰρ deest in omnibus. ²⁰ καὶ λοιδ. ἀπλῶς] καὶ γέλωτος καὶ λοιδ. ἀπλῶς καὶ ἐνθύμησας Sav. Mor. Ben. repugnantibus libris.

μέθης εὐθύνας ὡς ἐφέξομεν καὶ ποτηρίου ψυχροῦ ληψόμεθα D
 ἴμισθον, καὶ στεναγμοῦ μόνου. ³¹ “Δὸς γὰρ, φησί, τὸ σημεῖον
 ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν στεναζόντων καὶ κατοδυνωμένων.” Πῶς
 οὖν τολμᾷς εἰπεῖν, ὅτι ὁ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας ἐξετάζων τὰ
 ἡμέτερα, ἀπλῶς καὶ εἰκῇ τὴν γέενναν ἠπέιλησε; Μὴ, παρακαλῶ,
 μὴ ταῖς κεναῖς ταύταις ἐλπίσι σεαυτὸν ἀπόλλυε, καὶ τοὺς
 ἠπειθόμενους. Εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις ἀπιστεῖς ἰ λόγοις, ἐξέ-
 τασον Ἰουδαίους, Ἑλλήνας, αἰρετικούς ἅπαντας καὶ πάντες ὡς
 ἐξ ἐνὸς ἁποκρινόμενοι στόματος, ὅτι καὶ κρίσις ἔσται καὶ
 ἀντίδοσις. Ἀλλ’ οὐκ ἀρκούσιν ἄνθρωποι; Ἐρώτησον καὶ E
 τοὺς δαίμονας αὐτοὺς, καὶ ἀκούσῃ ἡ βοώντων ³² “Τί ἤλθες ὥδε
 πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;” Καὶ “πάντα ταῦτα συναγαγὼν
 πείσον τὴν ψυχὴν μὴ μάτην ληρεῖν, ἵνα μὴ διὰ τῆς πέρας μάθῃ
 τὴν γέενναν, ἀλλ’ ὅτε οὕτως σωφρονοσθεῖσα καὶ τὺς βασάνους
 ἐκείνας ῥυθιθῇ διαφυγεῖν, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτυ-
 χεῖν, ἵνα γένοιτο πάντας ἡμᾶς μετασχεῖν, χάριτι καὶ φιλαν-
 θρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι’ οὗ καὶ μεθ’ οὗ τῷ
 πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ.

754

¹ Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας
 καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασκίαν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε,
 ποιούντας καὶ ἐκκλίνετε ἀπ’ αὐτῶν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ
 κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἐαυτῶν
 κοιλίᾳ καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ἐξαπατῶσι
 τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων.

ΠΑΛΙΝ παραίνεσις, καὶ εὐχή μετὰ τὴν παραίνεσιν. Εἰπὼν B
 γὰρ σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας, καὶ μὴ ὑπακούειν αὐτοῖς,
 ἐπήγαγεν· “Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν
 ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν” καὶ, “Ἡ χάρις τοῦ κυρίου μεθ’ ὑμῶν.”
 Σκόπει δὲ πῶς καὶ προσηνῶς παραινεῖ, οὐκ ἐν τάξει συμβούλου,
 ἀλλ’ ἐν τάξει ἱκέτου τοῦτο ποιῶν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς·

³¹ Ezech. ix. 4.³² Matth. viii. 29.¹ Cap. XVI. v. 17, 18.

² ἐφέξομεν] + ὡς πάλιν καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς Edd. Haec om. A.B.D.E.F.H. Veron.
³ ἴμισθον] + καὶ λόγου ἀγαθοῦ Sav. Mor. Ben. in vitis libris. ⁴ τὸ
 om. E. Mox κατοδυνωμένων B.E. ⁵ ἠπειθόμενους] + σοὶ C.D. ⁶ λογισμοῖς
 C. ⁷ ἀποκρ. στόματος pro στόματος ἀποκρ. A.B.D.E.F.H. ⁸ καὶ accessit
 ex iisdem. Mox ἀνταπόδοσις E.H. ⁹ λεγόντων C.D. ¹⁰ πάντα ταῦτα σ.
 A.B.E.F.H. πάντα σ. ταῦτα D. ταῦτα πάντα σ. Edd. ¹¹ ἐνταῦθα C. ¹² δι-
 νηθήσιν omnes. δινηθήσιν Edd. ¹³ Haec ὡν — μετασχεῖν assumpta ex A.B.D.
 E.F.H. Hom. XXXIII. ¹⁴ καὶ εὐλογίας om. C. Mosq. 8. ¹⁵ διχοστασίας]
 + πικαίας Edd. ποιοῦντας om. B.H. Veron. ¹⁶ Haec καὶ — μεθ’ ὑμῶν
 desunt in E. ¹⁷ δὲ et mox καὶ om. C.

καὶ γὰρ *καὶ ἀδελφοὺς ἐκάλεσε, καὶ ἰκετεύει. "Παρακαλῶ
 ἵνα γὰρ ὑμᾶς, φησὶν, ἀδελφοί." Εἴτα καὶ ἐναγωνίους ποιεῖ,
 δεκνὺς τὸ δολερὸν τῶν ἐπηρεαζόντων. Ὡς γὰρ οὐκ αὐτόθεν
 C ἔσονται δῆλων φησί· "Παρακαλῶ ὑμᾶς σκοπεῖν" τουτέστι,
 περιεργάζεσθαι μετὰ ἀκριβείας, καὶ καταμανθάνειν καὶ διερευ-
 νᾶσθαι. Τίνας, εἰπέ μοι; "Τοὺς τὴν διχοστασίας καὶ τὰ
 σκάνδαλα παρὰ τὴν διδασκίαν, ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας."
 Αὕτη γὰρ μάλιστα ἐκκλησίας ἀνατροπὴ, τὸ ἰδιρῆσθαι τοῦτο
 ὄπλον τοῦ διαβόλου, τοῦτο ἡ πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιεῖ. "Ἔως
 γὰρ ἂν ἡ τὸ σῶμα ἠνωμένον, οὐκ ἰσχύει εἰσόδον ἢ σκεῖν, ἀλλ'
 ἀπὸ τῆς διχοστασίας τὸ σκάνδαλον. Ἡ δὲ διχοστασία πόθεν;
 Ἀπὸ τῶν δογμάτων τῶν παρὰ τὴν διδασκίαν τῶν ἀπο-
 D στολῶν. Τὰ δὲ δόγματα τὰ τοιαῦτα πόθεν; Ἀπὸ τοῦ
 γαστρὶ δουλεύειν καὶ τοῖς ἄλλοις πάθεσιν. "Οἱ γὰρ τοι-
 οῦτοι, φησὶ, τῷ κυρίῳ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν
 κοιλίᾳ." Ὡστε οὐκ ἂν γένοιτο ὁ σκάνδαλον, οὐκ ἂν γένοιτο
 διχοστασία, εἰ μὴ τι παρὰ τὴν ἀποστολικὴν διδασκίαν ῥέπινη-
 θεῖη δόγμα· ὃ καὶ ἐνταῦθα δηλῶν ἔλεγε, "Ἡ παρὰ τὴν διδα-
 χὴν." Ἐκαὶ οὐκ εἶπεν, ἣν ἐδιδάξαμεν, ἀλλ' "ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε," (239)
 προκαταλαμβάνων αὐτοὺς, καὶ δεκνὺς πεπεισμένους ὅτι καὶ
 ἀκούσαντας καὶ καταδεξαμένους. Καὶ τί ποιήσομεν τοῖς τὰ
 τοιαῦτα κακούργοις; Οὐκ εἶπεν, ὁμόσε χωρεῖτε καὶ πικτενετε,
 ἀλλ', "ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν." Εἰ μὲν γὰρ ἐξ ἀγνοίας ἢ
 πλάνης τοῦτο ἐποίουν, εἶδει διορθοῦν· ἐπειδὴ δὲ ἔκόντες
 E ἀμαρτάνουσιν, ἀποπηδάτε. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τοῦτο λέγει.
 2^x "Στέλλεσθε γάρ, φησὶν, ἀπὸ παντός ἀδελφοῦ ἀτάκτως
 περιπατοῦντος." Καὶ Ὑτιμοθέω περὶ τοῦ χαλκῆως διαλεγό-
 μενος, τοιαῦτα παρήγει λέγων· "Ὅν καὶ σὺ φυλάσσον." Εἴτα
 καὶ κομψῶν τοὺς τὰ τοιαῦτα τολμῶντας, λέγει καὶ τὴν αἰτίαν,
 ἀφ' ἧς ταύτην ἔπενόησαν τὴν διχοστασίαν. "Οἱ γὰρ τοι-
 οῦτοι τῷ κυρίῳ ἡμῶν ἁ Χριστῷ, φησὶν, οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ

2 2 Thess. iii. 6. 2 Tim. iv. 15.

* καὶ accessit ex A.B.D.F.H. Cat. et corr. C. ἵνα γὰρ] δὲ C. ἢ ὄντων
 δῆλων omnes. δῆλων ὄντων Edd. ἢ δὲ ὑμᾶς Edd. δὲ om. B.F.H. Cat.
 ἵ διακρίσθαι C.D. ἢ πάντα om. A.H. ἢ pro εἴη A.B.D.E.F. ἢ pro
 ἂν εἴη C. ἢ σκεῖν A.B.D.E.F. ἔχων Edd. ἢ ἑαυτῶν pro αὐτῶν
 A.B.D.E.F.H. ὁ σκάνδαλον pro σκάνδαλα B.C.D.E.F. Haec σκάνδαλον
 οὐκ ἂν γένοιτο om. A.H. Cat. ῥέπινηθεῖ omnes. ἐπινοήθη Edd. ἢ παρὰ
 omnes. Ante Montf. edebatur περί. ἢ καὶ om. D. ὅτι om. A.B.C.
 D.E.F. ἵ ποιήσωμεν H. ἵ ταῦτα C.D. ἢ ἔκόντες A.B.D.E.F.H.
 Cat. εἰδότες Edd. ἢ στέλλεσθε pro συστήλλεσθε C.D.E.H. ἢ τιμοθέω
 + δὲ C. Mox παρακαλεῖ idem. ἢ ἐποίησαν Cat. ἢ Ἰησοῦ Χριστῷ C.D.E.
 et ex corr. F. φησὶν om. C.

ἐαυτῶν κοιλία." Τοῦτο καὶ Φιλιππησίους ἐπιστέλλων ἔλεγε·
 3 "Ὡν ^b ὁ θεὸς ἡ κοιλία." Ἐνταῦθα δέ μοι τοὺς ἐξ Ἰουδαίων
 αἰνίττεσθαι δοκεῖ, οὓς μάλιστα αἰεὶ διαβάλλειν εἴωθεν ὡς γὰρ 755
 στριμάργους. Καὶ γὰρ ^c καὶ Τίτῳ ἐπιστέλλων ἔλεγε περὶ
 αὐτῶν ^d "Κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί." Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ
^d αὐτοὺς ἐπὶ τούτῳ διαβάλλων, "Κατεσθίετε, φησὶ, τὰς οἰκίας
 τῶν χερῶν." Καὶ οἱ προφήται τοιαῦτα ^e αὐτῶν κατηγοροῦσιν·
 "Ἐλιπάνθη γὰρ, φησὶ, καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ
 ἡγαπημένος." Διὸ καὶ Μωϋσῆς παρήνει λέγων "Φαγὼν καὶ
 πιὼν καὶ ἐμπλησθεὶς, μνήσθητι κυρίου τοῦ θεοῦ σου." Καὶ ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις δὲ τῷ Χριστῷ ^f λέγοντες, "Τί σημεῖον δει-
 κνύεις ἡμῖν;" ^g τὰ ἄλλα πάντα παραδραμόντες, τοῦ μάννα
 μέμνηται· οὕτω πανταχοῦ τῷ πάθει τούτῳ κρατούμενοι φαί- B
 νονται. Πῶς οὖν οὐκ αἰσχύνῃ δούλους κοιλίας διδασκάλους
 ἔχων ὁ τοῦ Χριστοῦ ἀδελφός; Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις τῆς πλάνης
 αὐτῆς, ὁ δὲ τρόπος τῆς ἐπιβουλῆς ἕτερον πάλιν νόσημα, ^h ἡ
 κολακεία. "Διὰ γὰρ τῆς χρηστολογίας, φησὶν, ἐξαπατῶσι
 τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων." Καὶ καλῶς εἶπε, "χρηστολογίας"
 μέχρι γὰρ τῶν ῥημάτων ἡ θεραπεία· ἡ δὲ διάνοια οὐ τοιαύτη,
 ἀλλὰ δόλου γέμουσα. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὑμᾶς ἐξαπατῶσιν, ἀλλὰ,
 "τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων." Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη, ἀλλ'
 ὥστε ποιῆσαι ⁱ ἀνεπαχθέστερον τὸ εἰρημένον, φησὶν ^j "Ἡ γὰρ C
 ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο." Τοῦτο δὲ ποιεῖ, οὐκ ^k ἀφίεις
 αὐτοὺς ἀναισχυνητῆσαι, ἀλλὰ τοῖς ἐγκωμίοις προκαταλαμβάνων,
 καὶ τῷ πλήθει τῶν ^l μαρτύρων προκατέχων αὐτοὺς. Οὐδὲ γὰρ
 ἐγὼ μαρτυρῶ μόνος, ^m ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκουμένη πᾶσα. Καὶ οὐκ
 εἶπεν, ἡ γὰρ ὑμῶν σύνεσις, ἀλλ', "ἡ ὑμῶν ὑπακοή" τουτέστιν,
 ἡ πειθὴ· ὅπερ πολλὴν αὐτοῖς ἦν μαρτυροῦντος πρᾶότητα.
 "Χαίρω οὖν ⁿ τὸ ἐφ' ὑμῖν." Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον.
 Εἰτα μετὰ τὸν ἔπαινον νοουθεσία. "Ἴνα γὰρ μὴ τῶν ἐγκλη-
 μάτων ἀπαλλάξας αὐτοὺς, ὥς λανθάνοντας ῥαθυμότερους ἐργά-
 σται, αἰνίττεται πάλιν ^o αὐτοὺς λέγων "Θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς D
^p μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν." Ὅρᾳς

3 Philipp. iii. 19. 4 Tit. i. 12. Matth. xxiii. 14. Deut. xxxii. 15. vi. 12, 13.
 Joann. ii. 18. 5 v. 19.

^b ὁ accessit ex omnibus. ^c καὶ assumtum ex A.B.D.E.F.H. ^d αὐτοὺς] τοὺς A.H. ^e αὐτῶν om. A.B.F.H. ^f λεγόντων C. ^g καὶ τὰ Edd. καὶ om. A.D.E.H. Mox παραδραμὼν H. ^h ἡ om. C. ⁱ ἀνεπαχθέστερον omnes. μὴ ἐπαχθέστερον Edd. ^k ἀφίεις C. ^l μαρτυρούν C. ^m ἀλλὰ καὶ ἡ pro ἀλλ' ἡ A.B.D.E.F.H. Cat. ⁿ τὸ om. C. ^o ὡς λανθάνοντας] λανθάνοντας C. ^p αὐτοὺς pro αὐτοῖς omnes. ^q μὲν accessit ex A.B.C. D.E.F. Mox δὲ om. H.

πὼς πάλιν αὐτῶν καθάπτεται, καὶ ἀνυπόπτως; τοῦτο γὰρ αἰνιττομένου ἐστίν, ὅτι τινὲς [†]ἐξ αὐτῶν καὶ παρήγοντο. ⁶ “Ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.” Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα ποιούντας, εἶπεν εἰρήνης θεόν, ἵνα θαρρήσωσι περὶ τῆς τούτων ἀπαλλαγῆς. Ὁ γὰρ ^{*}ταύτη χαίρων, τὰ λυμαινόμενα αὐτὴν καταλύσει. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὑποτάξει, ἀλλ’, ὁ ^Εμείζων ἐστὶ, “συντρίψει” καὶ οὐκ ἐκείνους ^νμόνον, ἀλλὰ ^ωκαὶ τὸν στρατηγούντα αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα ^ςΣατανᾶν. Καὶ οὐχ ἀπλῶς συντρίψει, ἀλλ’, “ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν” ὥστε αὐτοὺς τὴν νίκην ἄρασθαι, καὶ τῷ τροπαίῳ γενέσθαι λαμπρούς. Καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ ἡ παραμυθία πάλιν ἐπήγαγε γὰρ, “ἐν τάχει.” Τοῦτο δὲ ὁμοῦ ²καὶ εὐχὴ καὶ προφητεία ἦν. “Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ’ ὑμῶν.” Τὸ μέγιστον ὄπλον, τὸ τεῖχος τὸ ἄρρηκτον, ὁ πύργος ὁ ἄσειστος ἀέμνησε γὰρ αὐτοὺς τῆς χάριτος, ἵνα ^απροθυμότερους ἐργάσῃται. Εἰ γὰρ τῶν πολὺ χαλεπωτέρων ἀπηλλάγητε, ^δκαὶ ἀπηλλάγητε χάριτι ^εμόνον· πολλῷ ^εμᾶλλον τῶν ἐλαττόνων ἀπαλλαγῆσεσθε, ^δὅτε καὶ φίλοι γεγονάτε, καὶ τὰ παρ’ ἐαυτῶν (240) 756 ⁶συνεισάγετε. [†]Ὅρᾳς πῶς οὔτε ^ςεὐχὴν χωρὶς ἔργων, οὔτε ἔργα χωρὶς εὐχῆς τίθησι; Μαρτυρήσας γὰρ αὐτοῖς τὴν ὑπακοήν, τότε ἐπνύξατο, δεικνὺς ὅτι ἀμφοτέρων δεόμεθα, καὶ τῶν παρ’ ἡμῶν, καὶ τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ, εἰ μέλλοιμεν μετὰ ἀκριβείας σώζεσθαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἔμπροσθεν ^νμόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν, κἂν μεγάλοι ὦμεν καὶ εὐδόκιμοι, τῆς παρ’ αὐτοῦ δεόμεθα χάριτος.

⁷ “Ἀσπάζεται ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ συνεργός μου.” Εἶδες πάλιν τὰ συνήθη ἐγκώμια; “Καὶ ^βΛούκιος καὶ Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου.” Τούτου τοῦ ^ιἸάσονος καὶ Λουκάς μέμνηται, καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ παρίστησιν ἡμῖν ^Βλέγων, ⁸ὅτι ἤγον αὐτὸν ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας βοῶντες. Καὶ τοὺς ἄλλους δὲ ^κεἰκὸς εἶναι τῶν ἐπισήμων· οὐ γὰρ ἀπλῶς συγγενῶν μέμνηται, εἰ ^ιμὴ κατὰ τὴν εὐσέβειαν εἶεν εὐκότες αὐτῷ. ⁹ “Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν.”

6 v. 20.

7 v. 21.

8 Act. xvii. 6.

9 v. 22.

[†] ἐξ om. C. ⁶ ἐν ταύτῃ C. ⁷ αὐτὴν pro αὐτῇ omnes. ^ν μόνους C.
^ω καὶ om. A.F.H. ^ς τὸν Σατανᾶν Edd. τὸν om. A.B.D.E.F.H. Cat.
^δ αὐτοῖς C. ^ε καὶ om. C.D. ^α λαμπροτέρους B. ^β καὶ ἀπὸλλ. om. C.
^ε μᾶλλον om. E. ^δ ὅτε pro ὅτι omnes. ^ε συνεισηγάγετε C. [†] ὁρᾷς omnes. ὅρα Edd. ^κ εὐχὴν omnes. εὐχὴ Veron. Sav. ^β Λουκάς H.
^ι Ἰάσωνος A.E.H. ^κ εἰκότως A.B.F. Mox οὐδὲ γὰρ C. ^ι μὴ] + καὶ B.E. Statim ἐλάθειν et in marg. γρ. εὐσέβειαν D.

Οὐ ¹⁰ μικρόν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον. ὑπογραφία εἶναι Παύλου πλὴν οὐχ ἵνα ἐαυτὸν ἐγκωμιάσῃ, τοῦτο "λέγει, ἀλλ' ἵνα θερμὴν ἐπισπάρσῃται παρ' αὐτῶν τὴν ἀγάπην ἀπὸ τῆς διακονίας. ¹¹ "Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Γάιος ὁ ξένος μου καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης." Εἶδες οἷον αὐτῷ στέφανον ἔπλεξε, τοσαύτην φιλοξενίαν μαρτυρήσας, καὶ ὁλόκληρον ¹² τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν οἰκίαν ¹³ Ρεῖσαγαγὼν τὴν ἐκείνου; τὸν γὰρ ξένον ἐνταῦθα τὸν ξενοδόχον φησίν. "Ὅταν δὲ ἀκούσης, ὅτι Παύλου ξενοδόχος ἦν, μὴ τῆς φιλοτιμίας αὐτὸν θαύμαζε μόνον, ἀλλὰ ¹⁴ καὶ τῆς κατὰ τὸν βίον ἀκριβείας. Εἰ μὴ γὰρ ἦν ἄξιος τῆς ἀρετῆς τῆς ἐκείνου, οὐδ' αὖ ἐκεῖνος ἐκεῖ κατήχθη. Ὁ γὰρ πολλὰ τῶν ἐπιταγμάτων τοῦ Χριστοῦ σπουδάζων ὑπερβαίνειν, οὐκ αὖ τοῦτον παρέβη τὸν νόμον τὸν κελεύοντα ¹⁵ περιεργάζεσθαι τοὺς ὑποδεχομένους, καὶ ¹⁶ παρ' ἀξίοις κατάγεσθαι. "Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Ἐραστός ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ Κούαρτος ὁ ἀδελφός." Οὐχ ἀπλῶς ¹⁷ προσέθηκεν, ¹⁸ "ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως" ἀλλ' ὥσπερ Φιλιππησίοις ¹⁹ ἔγραφεν, ²⁰ "Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας," ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ τῶν μεγάλων τὸ κήρυγμα ἤψατο· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τοῦ ἀξιώματος μέμνηται, τὸ αὐτὸ τοῦτο κατασκευάζων, καὶ δεικνὺς ὅτι τῷ προσέχοντι ²¹ οὐδὲ πλούτος κώλυμα γίνεται, οὔτε ἀρχῆς φροντίδες, οὔτε ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν. ²² "Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν." Εἶδες πόθεν ἄρχεσθαι δεῖ, καὶ ποῦ τελευτᾶν ²³ πανταχοῦ; Καὶ γὰρ τὸν θεμέλιον ἐντεῦθεν κατέβαλε τῆς ἐπιστολῆς, καὶ τὸν ὄροφον ἐντεῦθεν ἐπέθηκεν, ὁμοῦ καὶ ἐπενχόμενος τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αὐτοῖς, καὶ πάσης ²⁴ ἀναμνησκῶν ²⁵ τῆς εὐεργεσίας. Τοῦτο γὰρ μάλιστα διδασκάλου γενναίου, τὸ μὴ ²⁶ λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ²⁷ εὐχαῖς ὠφελεῖν τοὺς μαθητευομένους. Διὸ καὶ ἔλεγεν, ²⁸ "Ἡμεῖς δὲ τῇ προσυχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου ²⁹ προσκαρτερήσωμεν."

³⁰ Τίς οὖν ἄρα καὶ ἡμῖν ἐπεύζεται, ἐπειδὴ Παῦλος ἀπῆλθεν;

¹⁰ v. 23.

¹¹ Philipp. iv. 22.

¹² v. 24.

[¹³ Act. vi. 4.

¹⁰ μικρόν] + δὲ C. ¹¹ λέγει B.H. ¹² τὴν om. C.D. ¹³ εἰσαγαγὼν libri omnes et Cat. συναγαγὼν Edd. ¹⁴ καὶ om. H. ¹⁵ τὸ περιεργ. C. ¹⁶ παρ' ἀξίοις pro παρὰ ἀξίοις B.D.E.H. ¹⁷ δ accessit ex B.D.E. Cat. ¹⁸ ἔλεγεν C. ¹⁹ οὐδὲ pro οὐτὶ A.B.D.E.F. Cat. οὐδὲ ter H. ²⁰ πανταχοῦ pro πάντα omnes. ²¹ τῆς om. A.B.E.F.H. non Cat. ²² μόνον λόγῳ in verso ord. C.D. ²³ εὐχαῖς pro εὐχῇ A.B.D.E.F.H. Cat. ²⁴ προσκαρτερήσωμεν B.C.D.E.F.H. προσκαρτερήσομεν Sav. Mor. Ben. ²⁵ ΘΕΙΚΟΝ. Περὶ τῆς ἀγάπης καὶ προσευχῆς Παύλου, καὶ τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ κατορθωμάτων· καὶ περὶ τοῦ δεῖν μιμῆσθαι Παῦλον, ἐπὶ τῷ καταξιοθῆναι καὶ ἡμᾶς ἰδεῖν αὐτὸν ἀπελθόντα ἐκεῖ· καὶ ὅτι τοῦτω μάλιστα ὑπὲρ τὰ ἄλλα κοσμίται ἡ Ῥώμη καὶ τειχίζεται, τὸν Παῦλον τάφον ἔχουσα καὶ Πέτρον· καὶ περὶ τῶν κατὰ μέρος διδασκαλιῶν Παύλου καὶ πράξεων. Veron.

Οἱ Παύλου ζηλωταὶ ^δοὔτοι· μόνον ἀξίους παράσχωμεν ἑαυτοὺς
 τῆς τοιαύτης συνηγορίας, ἵνα μὴ ἐνταῦθα μόνον ἀκούσωμεν τῆς
 Παύλου φωνῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀπελθόντες ἰδεῖν ^εἀξιοθῶμεν τὸν
 757 ἀθλητὴν τοῦ Χριστοῦ· μᾶλλον δὲ ἂν ἐνταῦθα ἀκούσωμεν, καὶ
 πάντως ἑαυτὸν ὀψόμεθα, εἰ καὶ μὴ πλησίον ἐστώτες, ἀλλ' ὀψό-
 μεθα πάντως ἐγγὺς τοῦ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ λάμποντα, ἔνθα
 τὰ Χερουβὶμ δοξάζει, ἔνθα τὰ Σεραφὶμ ^επέταται. Ἐκεῖ
 Παῦλον ὀψόμεθα μετὰ Πέτρον καὶ τοῦ τῶν ἁγίων χοροῦ κορυ-
 φαῖον ὄντα καὶ ^hπρωτοστάτην, καὶ τῆς ἀγάπης ἁπολαυσόμεθα
 τῆς γηνησίας. Εἰ γὰρ ἐνταῦθα ὧν οὕτως ἡγάπα τοὺς ἀνθρώ-
 πους, ὡς αἰρέσεως οὐσης ἀναλύσαι καὶ σὺν Χριστῷ ^κεῖναι,
 ἐλέσθαι ἐνταῦθα εἶναι· πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖ θερμότερον ἐπι-
 758 δεῖξεται τὸ φίλτρον. ¹Ἐγὼ καὶ τὴν Ῥώμην διὰ τοῦτο φιλῶ,
 καίτοιγε αὐτὴν καὶ ἐτέρωθεν ἔχων ἐπαινεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ μεγέ-
 θους, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἀπὸ τοῦ κάλλους, καὶ ἀπὸ
 τοῦ πλήθους, καὶ ἀπὸ τῆς δυναστείας, καὶ ἀπὸ τοῦ πλούτου,
 καὶ ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐν ^mπολέμοις· ^hἀλλὰ πάντα
 τὰ ἄλλα ἀφείς, διὰ τοῦτο αὐτὴν μακαρίζω, ὅτι καὶ ζῶν αὐτοῖς
^oἔγραφε, καὶ οὕτως αὐτοὺς ἐφίλει, καὶ παρὼν αὐτοῖς διελέχθη,
 καὶ τὸν βίον ἐκεῖ ^ρκατέλυσε. Διὸ καὶ ἐπίσημος ἡ πόλις ἐντεῦ-
 θεν μᾶλλον, ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων· ^qκαὶ καθάπερ σῶμα (241)
 759 μέγα καὶ ἰσχυρὸν, ὀφθαλμοὺς ἔχει δύο λάμποντας, τῶν ἁγίων
 τούτων τὰ σώματα. Οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ οὐρανὸς λαμπρὸς,
 ὅταν ἀφῇ τὰς ἀκτῖνας ὁ ἥλιος, ὡς ἡ Ῥωμαίων πόλις τὰς δύο
 ταύτας λαμπάδας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀφείισα. Ἐκεῖθεν
 ἀρπαγῆσεται Παῦλος, ἐκεῖθεν Πέτρος. Ἐννοήσατε καὶ φρί-
 ξατε, ^oοἷον ὄψεται θέαμα Ῥώμῃ, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνι-
 στάμενον ἀπὸ τῆς θήκης ἐκείνης μετὰ Πέτρον, καὶ αἰρόμενον
 εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ἰησοῦ· οἷον ἀποστέλλει τῷ Χριστῷ
^ρδόδον ἡ Ῥώμῃ, οἷους στεφάνους ἡ πόλις περικείται δύο, οἷας
 χρυσᾶς ὑλύσεις διέζωσται, οἷας ἔχει πηγᾶς. Διὰ ^wταῦτα θαυ-
 μάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσὸν τὸν πολὺν, οὐ διὰ τοὺς

^δ οὔτοι om. A.B.D.E.F.H. ζηλωταί· οὔτοι μόνον· ἀξίους οὖν παράσχ. C.
^ε ἀξιοθῶμεν A.B.E.F.H. καταξιοθῶμεν Edd. ἑαυτὸν om. A.B.F. ^ε πέ-
 τεται D.E. ^h πρωτοστάτην pro προστάτην A.B.C.D.E.F. ¹ ἀπολαυσό-
 μεθα pro ἀπολαύσομεν om. es. ^κ εἶναι]+ἡ ἐνταῦθα εἶναι in marg. man.
 recent. B. Statim αἰρέσθαι C. ¹ ἐγὼ δὲ διὰ τοῦτο καὶ τ. P. φ. C. ^m πο-
 λέμοις C.D.E.F.H. πολέμῳ Edd. ⁿ ἀλλὰ om. A.C.H. Μοχ τὰ ἄλλα pro
 ταῦτα A.B.D.E.F.H. ^o ἔγραφε] εἰκνους ἢ Veron. ^ρ κατέλυσε]+καὶ τὸ
 ἅγιον σῶμα κατέχουσιν A.B.C.F.H. Eclog. (Tom. xii. p. 717 A.) +καὶ αὐτοὶ
 τὸ ἅγιον ἐκείνο σῶμα κατέχουσι D.E. ^q καὶ καθ.] καθ. γὰρ D. καὶ om. E.
^r ἐφείσα (sic) C. ^s οἷον ὄψεται θέαν C. ^t Χριστοῦ pro κυρίου omnes.
^v δῶρον libri omnes et Eclog. ibid. et p. 666 E. ῥόδον Edd. ^w τοῦτο C.

κίονας, *οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους D τῆς ἐκκλησίας τούτους.

Τίς μοι νῦν ἔδωκε περιχυθῆναι ὃ τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ, καὶ τὴν κόνιν ἰδεῖν τοῦ σώματος ἐκείνου, τοῦ τὰ ὑστερήματα ἀναπληρώσαντος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὰ στίγματα ²βαστάξαντος, τοῦ πανταχοῦ τὸ κήρυγμα κατασπείραντος; τὴν κόνιν ἐκείνου τοῦ σώματος, ³δι' οὗ πανταχοῦ διέδραμε τὴν κόνιν τοῦ στόματος, δι' οὗ Χριστὸς ἐφθέγγετο, καὶ τὸ φῶς ἐξέλαμψε τὸ πάσης ἀστραπῆς λαμπρότερον, καὶ φωνὴ ἐξεπήδησε πάσης βροντῆς φοβερωτέρα τοῖς δαίμοσι δι' οὗ τὸ μακάριον ἐκείνο ἐφθέγγετο ῥῆμα λέγων· ⁴“Ὁ ὑψόμενος E ἀνάθεμα εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου” δι' οὗ ἐλάλει ἐναντίον βασιλέων, καὶ οὐκ ἠσχύνητο δι' οὗ Παῦλον ἐμάθομεν, δι' οὗ τὸν Παῦλον δεσπότην; Οὐχ οὕτως ἡμῖν ἡ βροντὴ ⁵φοβερά, ὥς ἐκείνῃ τοῖς δαίμοσιν ἡ φωνή. Εἰ γὰρ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔφριττον, πολλῶ μᾶλλον τὴν φωνήν. Αὕτη δεδεμένους αὐτοὺς ἤγαγεν, αὕτη τὴν οἰκουμένην ἐξεκάθρεν, αὕτη ⁶νοσήματα ἔλυσε, κακίαν ἐξέβαλεν, ἀλήθειαν ἐπαγγέλαγε, τὸν Χριστὸν εἶχεν ἐγκαθήμενον, καὶ μετ' αὐτοῦ πανταχοῦ προΐει. Καὶ ⁷ὅπερ τὰ Χερουβὶμ, τοῦτο ἡ Παύλου φωνή. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν δυνάμεων ἐκείνων ἐκάθητο, οὕτω ⁸καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ 758 Παύλου γλώττης. Καὶ γὰρ ἀξία τοῦ δεῖσθαι τὸν Χριστὸν ἐγένετο, ἐκεῖνα ⁹φθεγγομένη, ἃ τῷ Χριστῷ φίλα ἦν, καὶ πρὸς ὕψος ἄφατον ἱπταμένη καθάπερ τὰ Σεραφίμ. Τί ¹⁰γὰρ ὑψηλότερον τῆς φωνῆς ἐκείνης τῆς λεγούσης, ὅτι “Πέπεισμαι, ὅτι οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστώτα, οὔτε μέλλοντα, οὔτε ¹¹ὑψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνησεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ;” Πόσας δοκεῖ σοι πτέρυγας ¹²ἔχειν αὕτη ἡ φωνή; πόσους ὀφθαλμούς; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· ¹³“Οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ B νοήματα ἀγνοοῦμεν” διὰ τοῦτο ¹⁴ἔφευγον δαίμονες, οὐχὶ φθεγγομένου μόνον ἀκούοντες, ἀλλὰ καὶ πόρρωθεν ὄντος ἱματίου ὄρωντες. Τρίτου τοῦ ¹⁵στόματος ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν,

14 2 Cor. II. 11.

* οὐ] οὐδὲ C.D. ὃ τῷ σώματι—προσηλωθῆναι om. C. ² βαστάξαντος pro βαστάσαντος A.B.C.E.F.H. ³ δι' οὗ ἔδραμεν πανταχοῦ C. Mox σώματος pro στόματος idem. ⁴ ὑψόμενος]+γὰρ C. ⁵ φοβερά pro φοβερόν omnes. ⁶ τὰ νοσήματα Edd. τὰ deest in omnibus. ⁷ ὅπερ]+ἦν Edd. ἦν om. A.B.D.E.F.H. Eclog. p. 717 D. ⁸ καὶ om. H. ⁹ φθεγγομένη]+μόνον Edd. μόνον non legitur in A.B.D.E.F.H. Eclog. ¹⁰ γὰρ om. C. ¹¹ ὅτι πέπεισμαι om. A. ¹² ὕψος C. Mox τις om. A.B.H. ¹³ ἔχει C. ¹⁴ ἐφευγον C. ¹⁵ σώματος C.

ἡ δὲ οὐ τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ὁ Χριστὸς ἐλάλησε, καὶ μείζονα ἢ δι' ἑαυτοῦ· ὥσπερ γὰρ εἰργάσατο μείζονα διὰ τῶν μαθητῶν, οὕτω καὶ ἐφθέγγετο δι' οὗ τὸ πνεῦμα ὁ τῇ οἰκουμένην τοὺς θαυμαστοὺς ἐκείνους χρησμοὺς ῥέδωκε. Τί γὰρ οὐκ εἰργάσατο ἐκεῖνο τὸ στόμα ἀγαθόν; Δαίμονας ἤλασεν, ἀμαρτήματα ἔλυσε, τυράννους ἐπεστόμισε, φιλοσόφων ὁ γλώττας ἔφραξε, τὴν οἰκουμένην τῷ θεῷ προσήγαγε, βαρβάρους φιλοσοφεῖν ἔπεισε, ἅπαντα μετερρύθμισε τὰ ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δέ, ὃν ἐβούλετο διετίθει τρόπον, δεσμῶν οὐκ ἐβούλετο, καὶ λύων ἐκεῖ κατὰ τὴν δεδομένην ἐξουσίαν αὐτῷ. Οὐ τοῦ στόματος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς καρδίας ἐκείνης ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν, ἣν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καρδίαν τῆς οἰκουμένης εἰπῶν, καὶ τῶν μυρίων πηγὴν ἀγαθῶν, καὶ ἀρχὴν καὶ στοιχείον τῆς ἡμετέρας ζωῆς. Ὅτι γὰρ πνεῦμα τῆς ζωῆς ἐκεῖθεν εἰς ἅπαντας ἐχορηγεῖτο, καὶ τοῖς μέλεσι τοῦ Χριστοῦ διεδίδοδοτο, οὐ δι' ἀρτηρίας ἐκπεμπόμενον, ἀλλὰ διὰ προαιρέσεως ἀγαθῶν. Αὕτη οὕτω πλατεία ἡ καρδία ἦν, ὥς καὶ πόλεις ὁλοκλήρους δέχεσθαι καὶ δήμους καὶ ἔθνη. ¹⁵ «Ἡ καρδία ἡ γάρ μου, φησὶ, πεπλάτνυται.» Ἀλλ' ὅμως τὴν οὕτω πλατείαν συνέσχε πολλάκις καὶ ἔθλιψεν αὐτὴ ἡ εὐρύνουσα αὐτὴν ἀγάπη. ¹⁶ «Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως, φησὶ, καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν.» Ταύτην καὶ διαλελυμένην ἐπεθύμουν ἰδεῖν, τὴν πυρουμένην καθ' ἕκαστον τῶν ἀπολλυμένων, τὴν ὠδίνουσαν ἐκ δευτέρου τὰ ἐξαμβλούμενα τῶν παιδῶν, τὴν τὸν θεὸν (242) ὁρώσαν. ¹⁷ «Οἱ γὰρ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, φησὶ, τὸν θεὸν ὁψονται» τὴν θυσίαν γεγεννημένην. ¹⁸ «Θυσία γὰρ τῷ θεῷ, πνεῦμα συντετριμμένον» τὴν ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν, τὴν εὐρυτέραν τῆς οἰκουμένης, τὴν τῆς ἀκτίνος φαιδροτέραν, τὴν τοῦ πυρὸς θερμότεραν, τὴν τοῦ ἀδάμαντος στερροτέραν, τὴν τοὺς ποταμοὺς ἀφίεισαν. ¹⁹ «Ποταμοὶ γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ

¹⁵ 2 Cor. vi. 11.¹⁶ Ibid. ii. 4.¹⁷ Matth. v. 8.¹⁸ Psal. l. 19.¹⁹ Joan. vii. 38.

^o τῇ] ἐν τῇ H. ^p ἐξέχεε C. ^q γὰρ om. F. Mox τὸ στόμα ἐκεῖνο inverso ord. D.E. ^r ἤλασεν C. ^s γλώττας D.E. Statim ἔφραξε pro ἐνέφραξε A.B.D.E.F.H. ^t ἅπαντα A.B.D.E.F.H. πάντα Edd. ^v τοῖς accessit ex omnibus. ^w δέπειν A.H. δέπειν Eclog. p. 666 A. δέ δὲ ἐβ. δ. τρόπον] δι' ὧν ἐβ. διαθεῖναι τρόπων C. ^x πηγὴν ἀγαθῶν pro ἀγαθῶν πηγὴν omnes. ^y τὸ γὰρ—ζωῆς om. B.H. ^z ἅπαντας A.B.E.F. et Eclog. p. 717 E. πάντας C.D. ἅπαντα Edd. ^a προαιρέσεως] μεταδόσεως D.E. Statim ἀγαθῆς C. ἀγαθῶν (sic) B. ^b γὰρ μου pro μου γὰρ A.D.E.F.H. γὰρ om. B. ^c συνέσχεεν C. ^d Vid. Annot. ^e φησὶ om. C. ^f ἀκτίνος] + τῆς ἡλιακῆς C. Haec τὴν τῆς δ. τῆς ἡ. φαιδροτέραν post οὐρανῶν transp. hic Codex. ^g φησὶν om. C.

ρέουσιν ὕδατος ζῶντος·" ἔνθα ἦν ἡ πηγὴ ^h ἡ ἀλλομένη, καὶ ποτίζουσα οὐ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἀλλὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ὅθεν οὐ ποταμοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πηγαὶ δακρύων ἐξῆσαν καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν· τὴν καιρὴν ζήσασαν ζῶν, ⁱ οὐ ταύτην τὴν ἡμετέραν· ²⁰ "Ζῶ γὰρ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοί, φησὶν, ὁ Χριστός·" ἄρα ἐκείνου ^k καρδίᾳ ἦν ἡ Παύλου καρδίᾳ, καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου πλάξ, καὶ βιβλίον τῆς χάριτος· ⁷⁵⁹ τὴν τρέμουνσαν μὲν ^l ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων, ἀμαρτημάτων· ²¹ "Φοβοῦμαι γὰρ, ^m φησὶ, μή πως εἰκὴ κεκοπίακα εἰς ⁿ ὑμᾶς," "Μή πως ὥς ὁ ὄφις Εὐὰν ^o ἠπάτησε," "Μή πως ἐλθὼν οὐχ οἶους θέλω εὐρω ὑμᾶς·" ὑπὲρ δὲ ^p αὐτῆς καὶ δεδοικίαν καὶ θαρροῦσαν· ²² "Φοβοῦμαι γὰρ, φησὶ, μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι·" καὶ, "Πείπειμαι γὰρ, ὅτι οὔτε ἄγγελοι οὔτε ^q ἀρχάγγελοι δυνήσονται ^r ἡμᾶς χωρίσαι·" τὴν καταξιωθείσαν φιλήσαι Χριστὸν, ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐφίλησε, τὴν θανάτου καὶ γέννησις ^s καταφρονούσαν, καὶ ὑπὸ δακρύων ἀδελφικῶν συντριβομένην· ²³ "Τί γὰρ ποιεῖτε, φησὶ, κλαίοντες καὶ ^t συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν;" τὴν καρτερικωτάτην, καὶ οὐ ^B στέγουσαν καιρὸν ὥρας ἀποστήναι Θεσσαλονικέων. Ἐβουλόμην τὴν κόνιν ἰδεῖν τῶν χειρῶν τῶν ἐν ἀλύσει, δι' ὧν ^x τὰ θεῖα γράμματα ἐγράφετο· ²⁴ "Ἔδε γὰρ πηλίκους ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρὶ·" καὶ πάλιν, "Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου·" τῶν χειρῶν ἐκείνων, ἃς ἰδοῦσα ἡ ἔχρις ἐξέπεσεν εἰς τὴν πυράν. Ἐβουλόμην τὴν ^y κόνιν ἰδεῖν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πηρωθέντων καλῶς, τῶν ἀναβλεψάντων ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης, τῶν ^C καὶ ἐν σώματι Χριστὸν ἰδεῖν καταξιωθέντων, τῶν ὁρώντων τὰ γήϊνα καὶ οὐχ ὁρώντων, τῶν βλέπόντων τὰ μὴ βλέπόμενα, τῶν ^z μὴ εἰδόντων ὕπνον, τῶν ἐν μέσαις ^{aa} νυξὶν ἀγρυπνούντων, τῶν οὐ πασχόντων τὰ τῶν ^{ab} ὀφθαλμῶν. Ἐβουλόμην καὶ τῶν ποδῶν

²⁰ Gal. ii. 20. ²¹ Gal. iv. 11. ² Cor. xi. 3. xii. 20. ²² 1 Cor. ix. 27. Rom. viii. 38. ²³ Act. xxi. 13. ²⁴ Gal. vi. 11. 1 Cor. xvi. 21.

^h ἡ cm. C. Veron. ⁱ οὐ om. A.H. ἡ pro οὐ Eclog. p. 666 B. Haec οὐ ταύτην τ. ἡμ. om. C. ^k ἡ καρδίᾳ A.C.H. ^l ὑπὸ C. ^m φησὶ om. C. ⁿ ὑμᾶς]+καὶ πάλιν D.E. ^o ἐξηπάτησεν D. Statim καὶ πάλιν μή πως D.E. ^p αὐτῆς A.B.D.F.H. αὐτῆς Edd. ^q ἀρχάγγελοι pro ἀρχαὶ A.B.D.F.H. ^r ἡμᾶς χ.] με χ. (+ἀπὸ D.) τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ D.E. ^s καταφρονούσαν pro καταφρονησάντες omnes. ^t συνθρύπτοντες omnes. συντριβοῦσας Edd. ^u τὰ θεῖα γρ. A.B.D.E.F.H. Eclogg. ταῦτα τὰ γρ. Edd. ^v ἴδετε C.D. Mox ὑμῖν γράμμασιν pro γράμμασιν ὑμῖν A.B.D.E.F.H. ὑμῖν ἔγραψα γράμμασιν C. ^x κόνη]+ἐκείνη C.D. ^y μὴ ἰδόντων H. μηδὲ ἰδόντων C. ^z ταῖς νυξὶν Edd. ταῖς deest in omnibus. ^{aa} ὀφθαλμῶν omnes et Eclog. p. 718 A. ὀφθαλμῶντων Edd.

ἡ ἐκείνων ἰδεῖν τὴν κόνιν τῶν περιδραμόντων τὴν οἰκουμένην καὶ μὴ ἑκατόντων, τῶν ἐν τῷ ξύλῳ δεδεμένων, ἡνίκα τὸ δεσμοτήριον ἔσεισε, τῶν οἰκουμένην καὶ αἰκίητον περιελθόντων, τῶν ὁδοιπορούντων πολλακίς. Καὶ τί δεῖ κατὰ μέρος λέγειν; Δ' Ἐβουλόμην τὸν τάφον ἰδεῖν, ἔνθα τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης ἀπόκειται, τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, τὰ μέλη τὰ νῦν ζῶντα, νεκρωμένα δὲ ὅτε ἔζη, ἡ ἐν οἷς πᾶσιν ὁ Χριστὸς ἔζη, τὰ ἐσταυρωμένα τῷ κόσμῳ, τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη, τὰ ἐνδεδυμένα τὸν Χριστὸν, τὸν ναὸν τοῦ πνεύματος, τὴν οἰκοδομὴν τὴν ἁγίαν, τὰ δεδεμένα τῷ πνεύματι, τὰ καθηλωμένα τῷ φόβῳ τοῦ θεοῦ, τὰ ἔχοντα καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο τὸ σῶμα τειχίζει τὴν πόλιν ἐκείνην, ὁ παντὸς πύργου καὶ μυρίων περιβόλων ἐστὶν ἀσφαλέστερον καὶ μετὰ τούτου τὸ Πέτρον. Καὶ γὰρ ζῶντα ἐτίμα. ²⁵ "Ἀνέβη γὰρ ἱστορησαὶ Πέτρον." Διὰ τοῦτο καὶ ἀπελθόντα κατηξίωσεν ὁμόσκηνον αὐτῷ ποιῆσαι ἢ χάρις. Ἐβουλόμην ἰδεῖν τὸν λέοντα τὸν πνευματικόν. Ὡς περ γὰρ λέων πῦρ ἀφίει, εἰς ἀλωπέκων ἀγέλας, οὕτως εἰς τὴν τῶν ἡδαιμόνων καὶ φιλοσόφων ἐνέπεσε φατρίαν, καὶ καθάπερ σκηπτὸς τις ἐμβολὴ εἰς τὰς τοῦ διαβόλου κατηνέχθη φαλαγγας. Οὐδὲ γὰρ ἐκ παρατύξεως ἴστατο πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' οὕτως ἐδεδοίκε καὶ ἔτρεμεν, ὥς, εἰ καὶ σκιὰν ἴδοι καὶ φωνὴς ἀκούσειε, πόρρωθεν δραπετεύειν. Οὕτω γοῦν καὶ τὸν πεπορνευκότα παρέδωκεν αὐτῷ πόρρωθεν ὦν, καὶ πάλιν ἐξήρπασε τῶν ἐκείνου χειρῶν οὕτω καὶ ἑτέρους, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν. Σκόπει δὲ πῶς καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ τεταγμένους ἀντεπεξάγει, διεγείρων, ἀλείφων καὶ νῦν μὲν Ἐφεσίοις φησὶν. ²⁶ "Οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας" εἶτα καὶ τὸ ἐπαθλον τίθησιν, "ἐν τοῖς ἐπουρανίοις," λέγων. Οὐ γὰρ περὶ γῆινων πραγμάτων ἡμῖν ὁ

25 Gal. i. 18.

26 Ephes. vi. 12.

^b ἐκείνων ἰδεῖν A.B.D.E.F.H. Eclogg. ἰδεῖν ἐκείνων Edd. τὴν κόνιν om. C.
^c κατόντων pro κατόντων D.F.H. Eclogg. ^d τῷ accessit ex B.C.D.E.F.H. Eclogg.
^e τὴν οἰκουμένην Edd. τὴν om. A.B.D.E. Eclogg. τὴν οἰκ. καὶ τὴν αἰκίητον C.
^f ἀπόκειται pro ἀπόκεινται A.B.C.D.E.F. ^g τοῦ] τὰ τοῦ F. et ex corr. A. Adde Eclog. p. 718 B. ^h ἐν οἷς πᾶσιν ὁ Χ. ἔζη om. C. Haec ἐν οἷς—τῷ κόσμῳ om. A.H. et Eclog. ibid. ὁ Χριστὸς πᾶσιν inverso ord. F. ⁱ πνεύματος] + τοῦ ἁγίου C. ^k τὰ om. A.B.F.H. ^l περιβόλων ἐστὶν pro ἰστί περιβόλων libri omnes et Eclog. ibid. ^m γὰρ] + καὶ C. Mox ἀνέβη D.E. Veron. Eclog. ⁿ καὶ om. C. ^o ἢ χάρις αὐτῶν Edd. αὐτῶν ἢ χάρις C. αὐτῶν om. A.B.D.E.F.H. Eclog. ^p εἰς δλ. ἀγέλας] δλ. ἀγέλας C. ^q φιλ. καὶ δαιμόνων hoc ord. C. ^r καὶ accessit ex omnibus. ^s δραπετεύσαι C. ^t παιδευθῶμεν H. ^u φησιν] λέγει E. Mox ἡμῖν om. B. ^v καὶ τὰς] πρὸς τὰς D. τὰς om. B. ^x τῷ accessit ex A.B.C.E.F.H.

ἀγῶν, φησὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
 (243) Νῦν δὲ ἑτέροις φησὶν.²⁷ "Οὐκ οἶδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινόμεν, μήτι γε βιωτικά;" Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἐνοοῦντες, στῶμεν^B γενναίως. Καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἄνθρωπος ἦν, τῆς αὐτῆς φύσεως ἡμῖν μετέχων, καὶ τὰ ἄλλα ἅπαντα ἔχων κοινά· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὴν τὴν περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπην ἐπεδείξατο, τοὺς οὐρανοὺς ὑπερέβη, καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων ἔστη. "Ὡστε ἂν^b βουλευθῶμεν καὶ ἡμεῖς διαναστῆναι μικρὸν, καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο ἀνάψαι ἐν ἡμῖν, δυνησόμεθα ζηλῶσαι τὸν ἅγιον ἐκείνον. Οὐδὲ γὰρ, εἴπερ ἀδύνατον ἦν τοῦτο, ἐβόα λέγων.²⁸ "Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ." Μὴ τοίνυν θαυμάζωμεν^d αὐτὸν μηδὲ ἐκπληττώμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα, ἵνα κατα-^C ξιωθῶμεν καὶ ἐντεῦθεν ἀπελθόντες αὐτὸν ἰδεῖν, καὶ τῆς ἀπορρήτου δόξης μετασχεῖν^e ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιοθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ᾧμα τῷ ἀγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²⁷ 1 Cor. vi. 3.²⁸ Ibid. xi. 1.

τῶν οὐρανίων A.B. τῶν ἐπουρανίων C.D. οὐρανίων (om. τῶν) E. Μοχ τοῖς om. C.D. ² ἑτέροις] Κορινθίους D.E. φησὶν om. C. ^a ἅπαντα pro πάντα A.B.D.E.F.H. Eclog. ^b ἂν pro ἐάν idem. ^c γὰρ]+ἂν Edd. ἂν deest in omnibus. ^d αὐτὸν μόνον Edd. μόνον αὐτὸν C. μόνον deest in ceteris. ^e ἀξιοθῆναι A.B.D.F.H. Eclog. ἐπιτυχεῖν Edd.

ANNOTATIONES

AD HOMILIAS IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

(ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ)

HOM. XX.

P. 642 B. not. f. Editi omnes, *τί οὖν*; (distinctio abest a Veron.) ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτου οὐκ ἐπέτυχεν. Sic C. favente Cat. *τί οὖν*; (sine distinctione F.) ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ τοῦτο ὁ οὐκ ἐπέτυχεν. B.F.H. *τί οὖν*; ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ τοῦτο ὁ οὐκ ἐπέτυχεν E. *τί οὖν*; ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν. D. *τί οὖν*; ὁ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ (ὁ Ἰσραὴλ I.) τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν. A.I. Mosqq. Hoc nos edidimus, tum hic, tum in fronte Homiliae, sed mutata ad mentem Chrysostomi distinctione, scilicet ut tota periodus per interrogationem efferatur.

P. 643 A. lin. penult. Verba οὐ μὴ μεταστῶ desunt in Benedictina utraque, vulgari operarum vitio.

P. 647 C. not. P. "Lego παραμυθούμενον sine μόνον." Dn. "Lego, ὅρα δὲ αὐτὸν καὶ ἐν οἷς χαρίζεται, διὰ ῥ. αὐτοῦ παραμυθούμενον μόνον. . . . Μόνον autem legendum esse, docent Graeca Scholia his verbis: ἃ γὰρ ἅπαντα δοκεῖ λέγειν ὑπὲρ αὐτῶν, ψυχρὰν χάριν χαρίζόμενος λέγει, ὥς καὶ λαοὶ πολλάκις ποιοῦσι τοῖς κάμνουσι." Bois. Recte. Cf. pp. 648 B.C. 649 A. 652 C.

P. 648 B. lin. 5. ἐννόησον γὰρ ποιηρίαν τῶν κλάδων. Ne quis τὴν ποιηρίαν requirat, apponimus συντάξεις simillimas ex hoc ipso opere, p. 598 C. ὅρα τοῦ μακαρίου Παύλου σύνεσιν. p. 617 C. σκόπει δὲ αὐτοῦ εὐγνωμοσύνην καὶ σοφίαν ἄφατον. p. 635 E. σκόπει δὲ αὐτοῦ σύνεσιν. Adde Tom. X. p. 56 E. ubi hodie dubitamus an recte ex uno libro ediderimus, εἶδες τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν;

P. 649 B. not. s. "Fortasse οἱ sublatum est, ideo quod v. 17. legitur τινὲς τῶν κλάδων. Nam κλάδοι sunt τινὲς κλάδοι: οἱ κλάδοι autem sunt πάντες οἱ κλάδοι." Matth. ad loc.

P. 649 C. not. i. "Editi ἕτερον ἐγκώμιον, omisso αὐτῶν, quae vox

in MSS. interseritur." *Montef.* Immo, MS. iste (non MSS.) *ἕτερον τούτων ἐγκώμιον* exhibet.

P. 649 E. lin. 2. *φείσῃται* pro *φείσεται* tacite edidit *Montef.* repugnantibus libris. Cf. p. 729 D.

P. 651 B. not.^π. *φυσικά*. "Sic unus Codex [immo, *utroque*]. Editi οὐ γὰρ φύσει τὰ καλὰ, male." *Montef.* Probum est φύσει, fortasse alteri praeferendum.

P. 651 C. not.^γ. *μεγάλας . . ὑποφαίνων ἐλπίδας*. Quamquam usus τοῦ ὑφαίνειν apud Nostrium latissime patet, hic proculdubio in locum non suum irrepsit. Vid. Tom. IV. pp. 114 D. 629 A. Tom. VIII. p. 372 C. Tom. X. p. 425 D. al.

P. 653 D. not.^κ. Scripturam *συγκροτεῖ* recte praetulit Editor Ben. 2^{dae}. Vid. Annot. ad Tom. VII. p. 223 C. et ad Tom. X. p. 281 C.

Ibid. not.^α. "ἄπορον F. G. male." *Heyse*. Permutatio frequens. Chrys. Tom. I. p. 410 C. *ὅταν τις μετὰ αὐθεντίας ἐπιστομίζῃ τοὺς τὰ ἄπορα (alii ἀπόρρητα) ταῦτα ἐρευνῶντας*; ubi vid. *Bengel*. Tom. X. p. 55 C. *ὅταν πνευματικὸν καὶ ἄπορον ᾖ* (unus ἀπόρρητον).

P. 654 A. not.^ι. "τοῖς παρ' ἐτέρων κατορθώμασι. Error. Cf. p. 650 E. [not.^ι]. Placet autem et ordo [hoc ex alio Cod. receptum] et articulus." *Heyse*.

Ibid. not.^κ. Utrum scriptura Cod. C. sit τῶν ἁγίων γεγόνاسι, ἂν τῶν ἁγίων γεγόνاسι συγγενείς, pro certo non affirmamus. Posteriorem habet Sav. in marg. probante *Heysio*.

P. 654 C. not.^p. Editi, οὗτω καὶ Παύλου Τιμόθεος παῖς ἦν ἐξ ἀρετῆς (ἀρχῆς *Veron.*) καὶ γνήσιον τέκνον ἐκαλεῖτο. Ita C. sed inverso ordine παῖς Τιμόθεος. Ceteri post Παύλου sic legunt : παῖς T. ἐξ ἀρετῆς ἐκαλεῖτο A. παῖς T. ἐξ ἀρετῆς τέκνον ἐκαλεῖτο H. I. Τιμ. ἐξ ἀρετῆς τέκνον ἐκαλεῖτο, καὶ τέκνον γνήσιον D. E. Τιμ. ἐξ ἀρετῆς τέκνον ἐκαλεῖτο B. H. Hoc, quod *Heysio* quoque nostro non displicebat, edendum curavimus.

HOM. XXI.

P. 657 A. not.^ο. Lectionem marginis probat *Heysius*, quocum hic quidem consentire non possumus. Diversa est ratio loci Tom. XI. p. 458 D. ubi edebatur, ὡς ἔτι ζῆ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων ἡ καρδία. "Leg. ἔως ἔτι ζῆ." *Dun.* "ζῆ praebet *Colb.* Aequè certum est ἔως pro ὡς." *Ed. Ben.* 2^{dae}. Ζῆ certo certius; nam sequitur τῆς ζῆσεως : ἔως pro ὡς prorsus inutile et falsum.

P. 658 B. not.^ι. "Mallet *ἀνοίσει*, ut supra saepe ἀναφέρει dixit : ἀνύειν enim non est *absolvere*, sed *expedire rem*, et *agendo proficere* . . . Sed rectius utrisque ἀνάλωσει. Error ex eo, quod sic scriptum erat per compendium ἀνώσει." *Dun.* Etiam *Heysio* ἀνοίσει placet. Sed ἀναφέρειν *θεσίαν* cujusvis est, nec ope S. Spiritus indiget : hic fortius

vocabulum requiritur. Quod vero ait Dunaeus, ἀνέιν non esse *absolvere rem*, id quidem sexcentis exemplis confutari potest. Ceterum falsa scriptura ἀνοις pro ἀνε legitur in duobis libris Tom. X. p. 236 C. Contrario errore Morellus dedit ὕμνον ἀνέσει Tom. V. p. 182 B.

P. 658 D. lin. 3. οὐδὲ διεκρέε] οὐδὲν διηνεκίς Mor. Ben. reclamantibus libris.

P. 659 B. lin. 7. εἰς τὸ δοκιμάζειν ἡμᾶς [τὰ διαφέροντα καὶ γινώσκειν] τί τὸ θέλημα. "Verba τὰ διαφέροντα καὶ γινώσκειν add. [Codd. Chrysost.] 3. 8. Τὰ διαφέροντα autem bis ibi interpretatur Chrys. τὰ συμφέροντα . . . Ex Philipp. i. 10. huc translatus putat Millius. Mibi ex Rom. ii. 18. repetitum videtur. Nullus certe Codex [N. T.] agnoscit. Ergo et hic Chrysostomum memoria fefellit, ut Rom. xi. 20. et alibi." Matth. ad loc.

P. 659 E. not.^k. διερθρωμένην Sav. marg. "Multo melius. Nam τὸ διερθρωμένην vel de compage corporis, vel de oratione articulis distincta dicitur." Dun. Non tam arcte astringendus apud Nostrum quidem huius vocabuli usus. Tom. I. p. 447 C. φρονεῖ μὲν (τὸ παιδὶον) οὐδὲν δὲ διερθρωμένον. Tom. II. p. 128 A. Θεὸς τὸ συνειδὸς ἡμῖν διερθρωσε. Denique Tom. IX. p. 405 A. ὅρα τὴν φυσικὴν κρίσιν διερθρωμένην καὶ παρὰ βαρβάρους.

P. 660 B. lin. 8. οὐ γὰρ ἐμὸν λόγον λέγω. "Imitatur Eurip. Melanipp. (Fragm. Tom. II. p. 454 Ed. Lips. in 4°. coll. Valckenar. ad Eurip. Hippol. v. 352. et Diatribe p. 46.)". Krabinger.

P. 661 A. not.^o. Eadem vocabula permutantur infra p. 681 B. Tom. X. p. 18 C. ubi vid. Annot.

P. 661 B. lin. penult. καὶ τὸ πόσον δοῦναι. Articulum casu praeteriit Montef.

P. 661 D. lin. penult. καὶ ἐκάστη δὲ μεγαληγορία τ.ε. ἐφίσταται τὸ δ. Veron. καὶ ἐκάστη δὲ μεγαληγορία τ.ε. ἐπισπάται τὸ δ. Sav. Morellus dedit ἐκάστη et μεγαληγορία. Contrario errore Montef. ἐκάστη et μεγαληγορία.

P. 663 A. not.^v. Vulgatum πεπτωκός frustra defendendum suscepit Dunaeus. "Quid si πτωκός? Proverbiale enim quiddam verba haec resipiunt." Bois. "πτωκός F. Certissima lectio, quam ingeniose divinauerat Boisius." Heyse.

HOM. XXII.

P. 664 D. not.^z. Codex Bessarion. 103. καὶ πᾶν ἀγαθὸν πνευμα-
τικόν ^{ἔργον} διακονία (sic). Inde fluxit lectio vulgaris in Veronensem et cet.

P. 664 E. lin. penult. ἀπλόγητα γὰρ τοῦτο οἶδε πανταχοῦ. "Puto deesse καλεῖν aut simile quidpiam." Sav. "Oratio est integra, nec

opus est additione: Sic enim loqui solent Graeci, praesertim Grammatici. Auctor Etym. Magni in dictione ἔγχος. Ἰστέον ὅτι ἔγχος καὶ ξίφος καὶ δόρυ τὸ αὐτὸ οἶδε Ὅμηρος i.e. ut Sylburgius recte interpretatur, *pro eodem habet, pro eodem usurpat.* Bois. Acute. Nec desunt exempla huius usus ex ipso Chrysostomo arcessita. Tom. VIII. p. 343 B. οὐδὲ ζημίαν ἴστε τὸ πρᾶγμα. Tom. X. p. 89 A. ἡμαρτήσθαι μὲν αὐτῷ τίνα ἁμαρτήματα, μὴ μὲν αὐτὸν εἰδέναι ταῦτα ἁμαρτήματα. Tom. XI. p. 631 E. ἀποθνήσκουσι μὲν γὰρ καὶ ἐν αὐτοῖς . . . ἀλλ' οὐκ ἴσασι, θάνατον τὸν θάνατον. Quae verba frustra sollicitavimus in Annot. ad Tom. VII. p. 535 A.

P. 673 A. Transitor apud Montef. a pag. 664 ad 673.

P. 673 C. not.^w. καὶ delendum esse vidit Dunaeus.

P. 676 B. lin. ult. ταῖς χρεαῖς τῶν ἁγίων. Alio loco Tom. XI. p. 674 B. Chrysostomus diserte legit *μνείαις*. Verba sunt: Καὶ τί θαυμαστὸν, εἰ τοῖς ἔτι ζώσι κοινωνῶν τις τῶν αὐτῶν ἀξιοῦται τοῖς ἀγωνιζομένοις, ὥσπερ οὖν (fort. ὅπου γε) καὶ τοῖς ἀπελθούσι, τοῖς ἤδη κειμένοις, τοῖς ἐστεφανωμένοις, τοῖς οὐδενὸς δεομένοις, ἔστι κοινωνεῖν καὶ μετὰ θάνατον; Ἄκουε γὰρ τοῦ Παύλου λέγοντος, “ταῖς μνείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες.”

P. 676 D. lin. 8. ἰκέτου σχῆμα ἀνέλαβε καὶ οἰκέτου. “Unus καὶ οὐκ οἰκέτου. Quam certe lectionem ego libenter amplecterer, nisi aliī omnes cum editi, tum manuscripti καὶ οἰκέτου haberent.” Montef. Istam lectionem nos quidem in nullo libro deprehendimus; sed ubique delitescat, flocci habenda est.

P. 677 A. not.^b. Infra p. 743 B. Σουμανίριον (sic) est in libris omnibus.

Ibid. not.ⁱ. Edebatur, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀβραάμ, τότε ὢν μετὰ τῆς θαφιλίας καὶ τῆς προθυμίας. καὶ διὰ τοῦτο κ.τ.ε. Vetos: *quemadmodum et Abraham suo tempore largiter ac prompte fecit. Et profecto* etc. E libris, ὢν om. A.B.C.D.I. οὖν pro ὢν dant F.H. “Sic restituo locum mendi manifesti compertum, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀβραάμ τότε, ὢν μετὰ θαφιλίας καὶ προθυμίας ἐποίησε, vel ἐργάσατο, vel ἐπεδείξατο: supplendum ex priore membro, ἐργάτα τὸν καρπὸν. Nam quod editum est, nullum habet sensum.” Dun. “Mendum animadvertit Dunaeus, non sustulit. Ego ex οὖν μετὰ vel ὢν μετὰ elicio, οὐκ ὦνато. Scribo igitur: ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Ἀβραάμ τότε οὐκ ὦνατο τῆς θαφιλίας, ἀλλὰ τῆς προθυμίας. Particularum καὶ et ἀλλὰ in compendiis facilis atque obvia est permutatio.” Heyse. Hic quidem, semel fere in toto opere, conjecturae nostrae, ὢν pro ὢν, tantum tribuimus, ut in textum Auctoris eam intulerimus.

P. 677 D. not.². Verba πρὸ πάντων agnoscit Auctor Eclogae de Mansuetudine etc. (Tom. VII. p. 680. Ed. Sav.) Cf. Tom. I. p. 8 D. Tom. IV. p. 679 C. οὐ γὰρ ληστὴν εἰσέγαγε μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς οἰκονομίας ἀπάσης καὶ πρὸ τῶν ἀποστόλων. Ibid. p. p. ἀπὸ πίστεως μόνης πρὸ τῶν ἀποστόλων εἰσπηήθησεν εἰς τὸν παράδεισον.

P. 677 D. not.^b. *ἰθεράπευσε* Eclog. "Praestat ἔφερε." Heyse. "Omnino retinendum αὐτὸν ἔφερε: nam ἰθεράπευε non ita convenit. Nam neque curavit Judam unquam, nec coluit ut potentem." Dun. Verbum *θεραπεύειν* cum notione *blandiendi* frequentat Noster: e.g. Tom. X. p. 10 C. *ἐνταῦθα δοκεῖ μὲν αὐτοὺς θεραπεύειν, πάσης δὲ κολακείας ἀπήλλακται τὸ λεγόμενον.* Et de ipso proditore, Tom. VII. p. 782 A. *καὶ διὰ φόβου καὶ διὰ θεραπείας.* Alterum *φέρειν*, *mores alicujus perpeti*, notum ex Rom. ix. 22, nescimus an exemplis e bonis scriptoribus petitis confirmari possit.

P. 678 A. lin. 2. *ἀδάμαντα*] *λιθώδη ψυχὴν* Eclog.

P. 678 B. not.^m. *ὃ μισρὲ καὶ παμμίαρε* C. Sic infra p. 691 C. Tom. VII. p. 775 B. Tom. IX. p. 375 B. Cod. Reg. 733. *ὃ μισρὲ καὶ πονηρὲ καὶ παμπόνηρε*, plane ut Tom. XII. pp. 465 D. 597 A.

P. 678 C. lin. 4. *οὐχ οὕτω*] *πῶς* Eclog. *οὐχ οὕτω*; interrogando scripsimus cum Ed. Veron.

HOM. XXIII.

P. 681 C. lin. 1. *καὶ περὶ ἐκείνου*] + *φρόνησον* Montef. notans: "Haec vox, quae in Editis desideratur, in MSS. [sic, pro MS.] habetur." Habet quidem B. sed correctus. In E. folium deest.

P. 682 B. not.^w. *καλῶς δὲ τὸ ἐξῆς ἐκόλασεν.* Vid. Annot. ad Tom. X. p. 572 B.

P. 682 D. not.^e. Mendosum *φιλοσοφία* pro *φιλία* in quosdam libros irrepsit infra p. 719 A. Tom. X. p. 315 B.

P. 683 D. not.^s. "Legendum ὑπὸ πάθους ἀνελευθέρου τοῦ θυμοῦ νικηθεῖς. Praecessit enim ἡττήθης." Dun.

P. 684 A. not.^q. Editi sic: *ἀποστερήσης, αὐτὸν τοῦ παντὸς ἐξευτέλειας, ἀπεστέρησας, καὶ ἔδειξας.* Sav. post *παντὸς*, non post *ἀποστερήσης*, interpungit. Ben. *ἀποστερήσης αὐτὸν, τοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτέλειας, καὶ ἔδειξας*, sine monito. Savilius tentabat, *ἀποστερήσης αὐτὸν, τοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτέλειας, εὐκαταφρόνητον ἔδειξας.* Post *παντὸς* add. *ἀπεστέρησας* A.B.D.E.F.H. Mox *ἀπεστέρησας* om. D.E.F.H. *ἐξευτέλειας*, ποῦ *ἐξευτέλειας* habent B.D.E.F.H. *δείξας* pro *ἔδειξας* est in A.B.D.E.F.H.I. Hinc evadit lectio optima, *ἀποστερήσης αὐτὸν, τοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτέλειας καὶ δείξας εὐκαταφρόνητον.* Totus locus sic legitur in C. *ὅταν οὖν σὺ μάλιστα ἐπιθυμῇς τούτου, μάλιστα αὐτὸν τοῦ παντὸς ἀπεστέρησας, ἐξευτέλειας, ἔδειξας εὐκαταφρόνητον.*

P. 685 C. lin. 1. *οἴκοι τὴν πληγὴν ἔχει τῆς κακίας* edidit Montef. notans: "Editi τὴν πηγὴν. MSS. τὴν πληγὴν, et ita legit Vetus Interpres." Codices isti non exstant, nisi in Sav. marg., hoc est, in Ed. Veron.

HOM. XXIV.

P. 686 C. lin. 3. οὐδὲ περὶ] οὐδὲ γὰρ περὶ clam edidit Morell. repugnantibus libris. Ita tamen Montef.

P. 687 C. not.⁹. " Bene ὑπὲρ τῶν τῆς, quod est etiam in Ven. b." Heyse. Ergo Editor Veronensis hic quidem archetypam suam non expressit.

P. 687 D. not.^v. δὲ pro καὶ mendose edidit Montef.

P. 688 B. not.⁹. " Ven. b. ἐπιστόμισεν. καθάπερ τινὰ στρ. φ. τ. ἀμ. ἐπιστήσας. [Sic Veron. sed ὀπλίσας in textu]. Dunaeus conjiciebat ἐπιστόμωσεν vel ἐστόμωσεν, argutius quam aptius, si quid video: quippe ἐπιστόμισεν corruptum esse puto ex ἐπιστόλισεν. Apparet etenim in veteribus libris duas lectiones exstitisse, quarum alteram exhibet F. alteram ex depravata scriptura Codicis b. in hunc modum facile restitues: ἐπιστόλισεν, καθάπερ τινὰ στρ. φ. τ. ἀμ. ἐπιστήσας." Heyse. Neque ἐπιστολίσειν neque ἐπιστομοῦν apud Nostrum legere meminimus.

Ibid. lin. 5. ἔνδικος pro ἔδικος est sphalma Benedictinorum.

P. 690 A. not.². Vid. Annot. ad p. 510 A.

P. 690 D. not.⁶. Omnino conferendus est locus Tom. X. p. 294 D. Διὰ δὲ τοῦτο εἰπὼν, " Πρώτη καὶ μεγάλῃ ἐντολῇ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου," ἐπήγαγε, " Δευτέρα δὲ," καὶ οὐκ ἐσίγησεν, ἀλλὰ προσέθηκεν, " ὁμοίᾳ αὐτῆς, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν." Quae vulgatam nostri loci scripturam defendunt.

P. 691 D. not.⁸. " Codex C. λέγει... πόθεν (add. in rasura trium litterarum αὐτό καὶ). Scilicet primitus scriptum videtur καί." Heyse.

P. 692 A. lin. 2. Τί δὲ ἐπὶ τοῦ Κάϊν; κ. τ. εἰ. Similia habet Noster Tom. I. p. 675 E.

P. 692 D. lin. 7. καὶ τοὺς ἀνακαλοῦντας μιμούμενος. " Interpres, imitatus eos, qui suorum casus et calamitates deplorant. Aliquid certe in Graeco Codice deesse videtur." Sav. " Fort. καὶ τοὺς μονοφθόοντας μιμούμενος... vel sic, καὶ οὕτω τοὺς μονοφθόοντας καὶ τοὺς τοῖς ἀναίτιοις ἐγκαλοῦντας μιμούμενος." Bois. " Τοὺς ἀνακαλοῦντας, quod explicandum videtur, eos qui aliorum benevolentiam revocare student. Cf. Galat. p. 751, 25. ubi Cod. x. ἀνακαλοῦντες. Exemplis opus est pluribus." Heyse. En copia exemplorum ex ipso Auctore sumtorum, quibus inter se collatis vis vocis neminem, opinamur, latebit. Locus ab Heysio indicatus est hic: Tom. X. p. 715 A. ταῦτα ἀποροῦντος (Codd. ἀνακαλοῦντος) ἐστὶ καὶ θρηνοῦντος μᾶλλον. Tom. I. p. 214 D. καὶ τὰ ῥήματα δὲ, ἅπερ αὐτὸν ἀνακαλῶν ἐθρήνησεν, ἱκανὰ τὸ πάθος ἡμῖν παραστήσαι τῆς ψυχῆς· ἐπῆρε γὰρ, φησὶν, ὁ βασιλεὺς τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσεν ἐπὶ τῷ τάφῳ Ἀβελέρ. Tom. V. p. 245 B. προφητείας εἶδει μᾶλλον ἀνακαλῶν,

καὶ θρηνοῦντα μιμούμενος, καὶ λέγων, οὐαί σοι, Χωραζίν. *Iustar omnium est locus* Tom. II. p. 555 C. Μάθοι δ' ἂν τις καλῶς, ὥς ἡ φαντασία τῶν ἀπελθόντων ἀπὸ τῶν τόπων ἐγγίνεται ταῖς τῶν ζώντων ψυχαῖς, εἰς νοῦν τοὺς περ-
 βοῦντας λαβῶν, οἱ ἅμα τε τοῖς τῶν τεθνηκότων τάφοις ἐφίστανται, καὶ ὥσπερ
 ἀντὶ τῆς θήκης τοὺς ἐν τῇ θήκῃ κειμένους ἐστῶτος ἰδόντες, οὕτως αὐτοὺς ἀπὸ
 τῶν προθύρων εὐθείως ἀνακαλοῦσι. *Rarius hoc sensu ponitur ἀνακαλεῖσθαι.*
Noster Tom. I. p. 216 E. καὶ τοῦ πατραλοίου πεσόντος ἐκείνου, οἱ μὲν λοιποὶ
 πάντες ἦσαν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ, μόνος δὲ ἐκείνος ἐπένθει καὶ ἔδακρνε, καὶ
 καθεύριξας ἑαυτὸν ἀνεκαλείτο τὸν τεθνηκότα, καὶ ἔδυσχέριαιεν ὅτι μὴ ἀντ'
 ἐκείνου τὴν τελευταίην ἐδέξατο. *Non possumus nobis temperare, quo minus*
unum exemplum, idque omnium pulcherrimum, ex alio S. Patre
afferamus. Sic igitur magnus ille Basiliius Neocaesarienses morte
 Episcopi sui afflictos consolatur, Tom. III. p. 107 E. Νῦν ἀπῆνθηκέ σοι
 κόσμος ὁ καλλίστος, ἐκκλησία δὲ μέμικε, καὶ σκανθρωπάξουσιν πανηγύρεις, καὶ τὸ
 ἱερὸν συνεδρίον τὸν κορυφαῖον ἐπιποθεῖ, λόγοι δὲ μυστικοὶ τὸν ἐξηγητὴν
 ἀναμύνουσιν· οἱ κνίδες τὸν πατέρα, οἱ πριεσβῦται τὸν ἡλικιωτὴν, οἱ ἐν τέλει τὸν
 ἔξαρχον, ὁ δῆμος τὸν προστάτην, οἱ βίον δεόμενοι τὸν τροφίον, πάντες αὐτὸν ἐκ
 τῶν οἰκειοτάτων ὀνομάτων ἀνακαλοῦμενοι, ἐπὶ οἰκείῳ πάθει οἰκείον αὐτῷ καὶ
 προσήκοντα ἕκαστος τὸν θρῆνον αἶρουν. *Ceterum ab hoc usu probe*
distinguenda est locutio apud externos Scriptores obvia, ἀνακαλεῖσθαι
τὴν ψυχὴν τινος, quae ad necromantiam, non ad luctum funebrem,
pertinet.

P. 693 C. lin. 7. ὥς αὐτὸς βούλεται. Pronomen adest a Ben. recla-
 mantibus libris.

P. 693 D. lin. 2. Ἄξω κ. τ. ε. Locus Ezechielis est Cap. xvi. v. 37—
 42, non Cap. xxiii. v. 22 sqq.

HOM. XXV.

P. 694 D. lin. 7. “An melius τῆς τῶν παρόντων αὐτοὺς ἀπολύων
 προσπαθείας?” *Dun.* Ita quidem diserte legitur in Catena. Quinetiam,
Noster Tom. XII. p. 59 C. ἰὼν μὴ χρήμασιν ὤμεν προσδεδεμένοι, ἂν μὴ
 οἰκίαις, ἂν μὴ προσπαθείᾳ τῶν παρόντων ὤμεν ἀπρητημένοι. *Tom. I. p. 233*
E. ὅτι πάσῃ ἀπῆλλαξαι προσπαθείας (alii συμπαθείας), καὶ ἐπιθυμίας ἐλ-
 πονηρᾶς κἀπαρος.

P. 695 A. lin. penult. Pro διατείνεσθαι, διατείνασθαι perperam edi-
 derunt Mor. Ben. “Διατείνεσθαι est quod Aristoph. σκορδινᾶσθαι,
pandiculari, se diste idere.” Dun. Cf. nos ad Tom. VII. p. 581 C.

P. 695 D. not.^a. “καὶ αὐτὸς A. corr. quod placet.” *Editor* Ben. 2^{dae}.
 Bene se habet αὐτὸς, si verbo προτρέπονται passivam vim tribuas.

P. 696 D. not.^c. ἀναστὰς ἐξ ὕπνων. *Rarius* in plurali hoc vocabulum.
Vid. Jacobs. ad Ach. Tat. p. 717. Schaefer. ad Long. p. 343.

P. 698 D. not.^b. “Legendum, οὕτω καὶ ἐκκλησίαν ἐργάσθαι τὸν πότον,

sic ecclesiam efficitur convivium i.e. in convivio quasi in ecclesia versaberis. Τὸ ποτὸν, potus : ὁ πότος, symposium, Eustathii." *Dun.* Noster Tom. II. p. 774 A. τὸν γὰρ . . . κρεωφαγίᾳ καὶ οἴνοπουσίᾳ διαρρηγνύμενον, πολλάκις καὶ ἀκούτα καὶ ἐκόντα ἀνάγκη ἁμαρτάνειν, καὶ παρὰ τὸν τοῦ παρόντος τόπου (Colb. πότου) καιρὸν, καὶ μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν. Cf. *Jacobs.* ad Ach. Tat. p. 820.

P. 699 A. lin. 1. τὸν ἐγκαλινδούμενον τῷ βορβόρῳ. "Vid. Plat. Phaedon. p. 69 C. ibique *Ast.* (Tom. XI. p. 567.) et quae annotavimus ad Greg. Nyss. de Precat. p. 138 sq." *Krabinger.*

P. 699 B. not. P. ἔνθα πολλὰ τὰ ἀτόκια (subaudi φάρμακα). Vid. Annot. ad Tom. VII. p. 340 E.

P. 699 C. lin. 6. Notanda est locutio πλείον ἀργύριον ἔλκῃ. "Si legas ἔλῃ, non deterius." *Dun.*

Ibid. not. b. ὥστε ἐπίχαρις γενέσθαι. Sic Sav. notans: "Nescio quam recte in plurali." ἐπιχάρις Ben. ἐπιχαρείς Ben. 2da. In quarto casu ἐπιχάριτας scriptum Tom. IX. p. 121 D. Tom. XI. p. 6 C.

P. 699 E. lin. penult. Dictum erat vulgare, ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα ἐνεδύσατο. Noster Tom. XI. p. 99 A. Τὸ δὲ ἐνδύσασθαι οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ τὸ μηδέποτε ἀποδίσθαι . . . Καὶ πάλιν ἡμῖν ἔθος λέγειν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ δεῖνα τὸν δεῖνα ἐνεδύσατο.

P. 700 A. not. v. καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίου ἔκειτο ἐπὶ τῆς πρώτας. "Aut cum Boisio, καὶ ὡς ἐπὶ προσκεφαλαίῳ corrigendum, aut καὶ ἀντὶ προσκεφαλαίου: nisi forte eodem sensu posuit ἐπὶ cum casu tertio; καὶ ἐπὶ προσκεφαλαίῳ." *Heyse.* Frustra. Vid. Marc. iv. 38.

P. 700 C. not. c. ἂν δὲ τῆς χρείας ᾖ. Vulgo addunt ἐντὺς, quod non necessarium. Noster Tom. VII. p. 760 B. καὶ γὰρ πανταχοῦ τῆς χρείας ἐστίν' ἔστι δὲ ὅπου οὐδὲ τῆς χρείαν. Tom. XI. p. 378 C. οὐδαμοῦ τῆς χρείας, ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν περιττῶν. Ibid. p. 279 E. πανταχοῦ δὲ ἡμῖν τῶν ἀνυγκαίων εἶναι χρὴ, καὶ τῶν ἐν χρείᾳ, οὐ τῶν περιττῶν.

Ibid. lin. penult. ὄχημα καλὸν τῆς ψυχῆς. "Vid. *Alb. Jahn.* ad Greg. Nyss. de Anima et Resurr. p. 209 Ed. *Krabing.*" *Krabinger.* "Frequens apud recentiores ὄχημα de unaquaque re, qua quid fulcitur, tenetur, continetur." *Jacobs.* ad Ach. Tat. p. 471. Sic Chrys. Tom. V. p. 103 A. καὶ πανταχοῦ ὄχημα εὐχῆς εὐρίσκεται ταπεινοφροσύνη.

HOM. XXVI.

P. 701 B. not. f. πάντων ἐξῆς ἀπείχοντο τῶν κριῶν. Unus nostrorum ἐξίσης obtulit; frustra. Omnino consulendus *Top.* ad Longin. De Sublim. §. xxxiii. extr.

P. 701 D. lin. 3. Pro ἰργάσῃται Montef. tacite scripsit ἰργάζῃται, invitis libris.

P. 704 C. lin. ult. ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπάγει. εἰπὼν γὰρ, ἴαν. Sic Sav.

Particulam γὰρ casu omisit Morell. quem incaute secutus est Montefalconius, etiam distinctione in pejus mutata, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐπάγει, εἰπὼν· εἰάν.

P. 705. lin. penult. πλείονα ἀνθρώπων—εἰς τὸ προνοεῖν ἡμῶν. "Locus est fortasse depravatus, obscurus certe: qui tamen deletο καὶ [ante δικαιώματα] et inductis forte καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων ἀπάντων, hoc modo: πλείονα ἀνθρώπων (i. quam homines habent) δικαιώματα εἰναυτῷ κατασκευάζων εἰς τὸ προνοεῖν ἡμῶν. Sed nihil affirmo." Sav. "Uncinis includerem illa, καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων ἀπάντων, quae sensum turbant, et forsān huc irrepererunt ex glossemate τοῦ πλείονα, parum tamen apto. Nam πλείονα ἀνθρώπων ita interpretari convenit: *jura majora quam quae hominibus competunt in servos suos.*" Heyse. Nobis quidem verba suspecta καὶ χωρὶς τῶν ἄλλων ἀπάντων non sine sententiae detrimento abesse posse videntur. Veritas, et in primis ut nostri curam habeat. In proximis, scriptura οὐ σφόδρα ἀντίκειται τοῦ δούλου habet quo se commendat.

P. 706 C. not.^m. ἱπομένειν sc. τὸν ἀσθενέστερον. Vetus: *aequum fuerit ut illum feras.*

P. 707 C. not.^o. Χαρμὴν Edd. "Unus Codex Χαρμίν. Forte legendum 'Ἀχὰρ νίον Χαρμίν." Montef. Facilior correctio foret, τὸν Χαρμί. Tom. XI. p. 44 E. περὶ τοῦ Χαρμί λέγω τοῦ τὸ ἀνάθημα κλέψαντος: ubi nulla varietas e libris nostris enotatur. Ibid. p. 483 F. ἄλλος τις δ Χαρμί ἀνάθημα κλέψας.

P. 709 A. not.^r. Ἐβοήθησεν habet etiam Flor. p. 401. (Tom. XII. p. 611 A.) Lectio ἐπιώησεν, a Savilio in margine memorata, nobis quidem magnopere placet. Ut enim hic, οὐχὶ ἠπειλήσεν; οὐχὶ ἐπιτόησεν; ita alio loco Tom. VII. p. 615 A. legitur, βούλεται γὰρ αὐτὸν πτοῆσαι διὰ τῆς ἀπειλῆς ταύτης. Vocabulum paullo infrequentius tum hic, tum illic notioribus cedere coactum est.

P. 710 B. not.^w. ἔως ἂν ἔλυσαν. Vid. Annot. ad p. 564 B.

HOM. XXVII.

P. 711 C. lin. 7. Pro καὶ χρησμοῖς, Morell. tacite edidit οὐ χρησμοῖς, contra fidem librorum. Hunc temere secutus est Montef.

P. 712 E. not.^b. καὶ τὴν χαρὰν ἠδίκησε. Sic Tom. X. p. 532 D. ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῶν καθαρτόμενος ἅτε ἀδικούντων τὸ δίκαιον.

P. 713 B. lin. 4. τοῦτο πρὸς ἐκείνον...τοῦτο (non ἐκείνο) πρὸς τοῦτον. Negligenter dictum, quod in talibus Nostro usitatum. E. g. Tom. II. p. 248 D. καὶ οὔτε οὗτοι ἐγκαλοῦσιν ἐκείνοις, οὔτε οὗτοι (pro ἐκείνοι) τούτων καταγνώσκουσιν. Tom. XI. p. 250 B. καὶ ἀπὸ τούτου μὲν δῆλον, ὅσον ἀπείχετε τῆς ἐννοίας τῆς περὶ θεοῦ, δῆλον δὲ καὶ ἐκ τούτου. Tom. VIII. p. 523 B. οὐ πρὸς τὰ ἡδέα τὰ ἐνταῦθα πεισόμεθά τι, οὐ τὰ λυπηρὰ βαρέως οἴ-

τομεν· ἀλλὰ καὶ τούτων καὶ τῶν ὁμοίων καταγελασόμεθα. Nescimus an legendum, ἀλλὰ καὶ τούτων καὶ τούτων ὁμοίως καταγελασόμεθα.

P. 712 B. lin. 7. ἐπιστύνψαι. Dunaeus dubitanter corrigit, ἐπιστρέψαι, in se convertere. "Ἐπιστύνψαι, i. e. ad maiorem moderationem et ad sensum aliquem suae culpaе redigere." Bois. Vertas, coercere, praeunte Bergler. ad Alciph. I. 3. Jungitur cum φοβεῖν, Tom. X. p. 455 B. ἐπιστύνψαι δὲ αὐτοὺς σφοδρότατα, καὶ φοβεῖ. Contrarium est τῷ θεραπεύειν, blandiri, ut Tom. X. p. 264 C. δεῖ γὰρ καὶ ἐπιστύνψαι, οὐχὶ θεραπεύειν μόνον: ubi pauca notavimus.

P. 714 B. lin. 6. καὶ εἰς κενοδοξίαν αἰνίττεσθαι τὸν τελειότερον. Pro αἰνίττεσθαι glossema σκόπτειν habet Cat. Savilius conjicit, τῶν τελειοτέρων: Boisius, καὶ κενοδοξίαν αἰνίττεσθαι τῶν τελειοτέρων, deleta praepositione. Sed regularis constructio est αἰνίττεσθαί τινα, ut infra p. 755 C. secundum Codd. Tom. VIII. p. 362 D. ὁμοῦ μὲν αὐτοὺς αἰνιττόμενος, ὅτι περισσῶς ταῦτα ἐξήτουν. Tom. X. p. 174 B. οὗς καὶ αἰνιττόμενος ἔλεγε. Additur autem εἰς τι respectu ad vitium quod perstringitur. Cf. p. 472 C.

P. 715 B. lin. 3. καὶ γὰρ ἄνθρωπος] καὶ γὰρ καὶ ἄνθρωπος Montef. repugnantibus libris. Morellus, operarum vitio, dederat καὶ (in fine versiculi) καὶ γὰρ ἄνθρωπος.

P. 716 E. not.^t. μέσον βαρβάρων τραφεῖς. Μέσον pro ἀνὰ μέσον vel κατὰ μέσον; ut Tom. X. p. 660 C. οὐδὲ μέτρα θεότητος ὀρίξειν μέσον νιού καὶ πατρός. Tom. XII. p. 6 B. πολλοῦ χρόνου γενομένου μέσον (alii μέσου). Vid. Dorvill. ad Charit. p. 601 Ed. Lips.

P. 717 B. lin. 2. Editi omnes, πῶς αὐτὸν διορθώσῃ. Sensus loci omnino postulat, quomodo teipsum corrigas. Vid. pp. 717 D. 718 A. Tunc scribendum erat, πῶς σαντὸν δ. vel etiam πῶς αὐτὸν δ.

HOM. XXVIII.

P. 718 B. lin. penult. Τῷ δὲ δυναμένῳ——'Αμῆν. "Omnes, quos vidi Codd. [N. T.] hos tres versiculos ponunt ad finem totius Epistolae; sed Chrysostomus, alia, ut videtur, exemplaria secutus, hoc loco ad finem Cap. xiv. Et quidem ita eum legisse apparet ex p. 213. l. 27, 28. [p. 720 A.]" Sav. "Haec in vulgaribus Edd. leguntur Cap. xvi. v. 25—27. Hoc loco autem exhibent Graeci omnes mei, etiam Lectionaria. Chrysostomus haec tractat Hom. XXVIII. ineunte, non in fine Hom. XXXIII. Ergo etiam Codd. 3. 8. hunc locum hic exhibent." Matthaei. Codex Vaticanus C. hos versiculos, una cum Chrysostomi interpretatione usque ad p. 720 A. bis exhibet; nempe hic, et infra p. 756 D. lin. 8.

P. 720 B. lin. 6. εἰς ἔλεον αὐτὸν ἐπισπώμενος καὶ ἐπικλῶν. Sic Sav.

cum libris, ut videtur, omnibus. Mendosam scripturam Ed. Veron. ἐπικαλῶν, tacite retraxerunt Mor. Ben. Frustra. Verbum ἐπικλᾶν, *flectere ad misericordiam*, legitur Tom. III. p. 289 D. πρὸς συμπάθειαν ἐπικλῶντων αὐτόν. Tom. V. p. 247 A. ἐπικλάσαι πρὸς ἔλεον. Tom. X. p. 187 A. διὰ τὴν ὁμότητα τὴν σὴν ... τὴν μὴ ἐπικλωμένην πρὸς ἔλεον. Lexicographi afferunt Aelian. de Nat. An. X. 36. οἷον εἰς οἶκτον ἐπικλάσαι τοὺς ἀκούοντας.

P. 722 A. not.^{s, t}. ἀλγῶν ὑπὲρ αὐτοῦ (vulgo οὐτοῦ). Verterunt, *tui gratia nonnihil dolens* Vet. *dolens pro hac re* Montef. Potius, *Dei causa dolens*. Supra p. 587 E. τὸν πατέρα ὁρῶν ἀλγούντα ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κοπτόμενον. p. 588 B. οὐ γὰρ δὴ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἤλγουν τῶν σεσσωμένων. Tom. X. p. 614 D. οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ τῶν μειζάνων μὲν ἤλγει, τῶν δὲ ἐλαττόνων κατεφρόνει.

P. 722 B. lin. 7. Pro ἐξορύττω, ἐξορύξω legunt Mor. Ben. nulla, ut videtur, auctoritate.

P. 723 B. not.^c. πῶσον ψῦξιν ἐξέβαλες. "Bene." Heyse. Cf. Tom. VIII. p. 430 A. οὕτως οὐκ ἀπὸ ψύξεως, ἀλλ' ἐκ τοῦ γυμνωθῆναι τῆς ἀσθεν βοηθείας γέγονε. Tom. XI. p. 542 B. διὰ τὴν πολλὴν ψῦξιν τῆς ἀγάπης.

P. 723 D. not.^o. ὁ ὀφθαλμός μου, h. e. *amicus maxime familiaris*. Cf. p. 722 B. Noster ad locum S. Matth. v. 29. (Tom. VII. p. 225 E.) *Ἄν γάρ τινα οὕτω φιλῇς, φησὶν, ὥς ἐν χώρᾳ δεξιῷ ὀφθαλμοῦ, ἢ οὕτω χρήσιμον εἶναι νομίσῃς, ὥς ἐν τάξει ἔχειν χειρὸς, καὶ βλάβη σου τὴν ψυχὴν, καὶ τούτους ἀπότρεμε.

P. 723 D. lin. 3. καὶ τὸ ὑπερορᾶν] καὶ ὑπερορᾶν Ben. *operarum*, ut videtur, culpa.

P. 724 A. lin. penult. τὰ τῶν ἀγοραίων τούτων καὶ σεσυρμένων ἀνθρώπων. "Hoc verbum non est apud Suidam, neque Hesychium, neque ullum credo Lexicographum. Ἀνασεσυρμένος est *impudens, obscænus* ... Hinc apud Lucianum, ἀνασεσυρμένη κομφῳδία, quam alii φορτικὴν. Theophr. Ethic. Char. ὁ δὲ βδελυρὸς τοιαῦτος, οἷος ὑπαντήσας γυναιξὶν ἐλευθέραις, ἀνασυρμένους δεῖξαι τὸ αἰδοῖον. Videtur hoc verbum simile quiddam significare." Dun. "Fort. ἀσυρῶν i. ἀκαθάρτων. Quid sit ἀσυρῆς notum est e Sirac. xxiii. 18 (al. 13). Sic igitur lego, vel cum doctiss. praeceptore meo ἀνασεσυρμένων, quod ad excusam lectionem propius accedit." Bois. Frustra. Σεσυρμένος est *sordidus, abjectus*, ut Tom. X. p. 657 A. χαμαίζηλος ἦν αὐτῶν ἢ γνώμη, καὶ ταπεινὴ καὶ σεσυρμένη. Dixit Noster, τῶν ἐπ' ἀγορᾶς συρμένων Tom. IX. p. 247 D.

HOM. XXIX.

P. 725 E. lin. 1. ἵνα αὐτοὺς κεράσῃ. Vetus, in unum *commisceat*. Usitatus est hoc sensu compositum ἀνακεράσαι; e. g. pp. 719 D. 749 B.

P. 727 E. lin. 4. καὶ ὅτι ἐποίησε γενητὰ κ.τ.λ. Verbum ἐποίησε a Morello tacite invecum, sine monito retinuerunt Editores Benedictini.

P. 728 B. lin. 5. οὕτω γὰρ τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει. Versio Graeca vulgaris habet τὸ περιβάλοιον αὐτοῦ; sed apud Aquilam et Theodor. est τὸ περιβάλοιον αὐτῆς, nempe τῆς γῆς, quod cum Hebraicis concinit.

HOM. XXX.

P. 730 C. lin. 6. ἀπὸ μέρους, τουτέστιν, ἡρέμα. Hinc colligi potest vera notio vocabuli ἡρέμα, ut a Chrysostomo sexcenties ponitur, non, ut vulgo vertunt, *sensim*, *pauclatim*, sed ἀπὸ μέρους, *aliquantulum, aliquatenus*. Supra p. 548 C. ἀλλὰ ἡρέμα καὶ κατασκευαστικόν. p. 713 A. ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ κενοδοξίας ἡρέμα τοῦτο ἐγίνετο. Tom. II. p. 731 C. ἦν μὲν οὖν ὁ Πέτρος ἡρέμα[πως] καὶ ἀπότομος. Tom. IV. p. 517 E. καὶ ἡρέμι πως ἐνεδοίαζεν. Tom. VII. p. 786 D. ἡρέμα δὲ καὶ φιλοτιμίας τὸ πρᾶγμα ἦν: ubi nos in Ind. Graec. dubitanter fortasse vertimus. Haec satis tuentur locum Luciani de Mercede Conduct. 28. qui Criticos male habuit: τὸ μὲν γὰρ λιμῶ ξυνόντα, καὶ τῇ δία γε διψῶντα, μύρω χρίεσθαι καὶ στεφανοῦσθαι τὴν κεφαλὴν, ἡρέμα καὶ γελοῖον.

P. 730 D. lin. 1. ἡ γὰρ ὁμῶν ὑπακοή. Ἡμῶν est lapsus Montefalconii. Tum ὑπακοή (sic) inviti excuderunt Sav. Mor.

Ibid. not. i. τὸ διαποικίλλειν ediderunt Sav. Mor. Articulum casu, ut videtur, omisit Montef. notans: "Unus Codex τὸ ποικίλλειν." Subjungit ejus successor: "Sic A. Atque articulo in altera scriptione aegre caremus." Articulo caret ne unus quidem nostrorum.

P. 731 A. lin. ult. Pro ἡ γὰρ μάχαιρα tacite dedit Montef. καὶ γὰρ μάχαιρα, contra fidem librorum.

Ibid. not. 2. Lectio marginis Sav. περιαιρών fortasse debetur Codici emendato apud Interp. Vet. ex quo haec ipsa scriptura affertur.

P. 733 A. not. 5. Mosquenses non αἰκοδομῶ, sed ἐποικοδομῶ legere testatur Matthaeius.

P. 733 B. lin. penult. "τοῦ ἐλθεῖν] τοῦ μὴ ἐλθεῖν. Mosq. 3. 8. Sed mox cum repetit, omittit μὴ Mosq. 3." Matth.

P. 733 D. not. 2. εἰς Ἰσπανίαν. Pro scriptura Ἰσπανίαν (non Ἰσπανίαν) Matthaeius citat quatuor N.T. Codices, non Chrysostomicos. Eandem scripturam cum leni habent e nostris B.D.E.F. tum hic, tum infra p. 739 A, ubi notat Montef. "Codex unus semper Ἰσπανίαν habet." In loco Tom. X. p. 113 A. Ἰσπανίαν cum aspero edidimus, prout illic in libris scriptis exstare nobis relatum est.

Ibid. lin. ult. ἀλλ' ἵνα τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν πάλαι ὤδιον, ταύτην ἀποτίκω. Plane ut Tom. I. p. 363 C. ἀθρόως ἦν πάλαι ὤδιον ἐπιθυμίαν ἀπέτεκε τότε.

P. 734 A. not.^o. δείκνυσιν οὐκ ἐφείμενος αὐτῶν τῆς δόξης. Hic quidem libri omnes faciliorem lectionem ἐφείμενον exhibent; sed in sequentibus ἑρῶν, non ἑρῶντα, tuentur A.H.I. et ante corr. F. Eadem structura exstat Tom. X. p. 544 B. νυνὶ δὲ ἀλγῶν, ἐδείκνυ κατὰ κόσμον λυπούμενος.

P. 734 B. lin. 3. τὸ τοῖς ῥήμασιν οὕτω θερμῶς κεχρησθαι. Ne quis forte θερμοῖς requiratur, conferimus p. 738 B. καὶ σκόπει πῶς μεγαλοπρεπῶς ταῖς λέξεσι κέχρηται. Vid. Dobree. Adversaria Tom. I. p. 406.

P. 734 C. lin. 1. προπέμψετε pro προπέμψετε est mendum typographicum Ed. Mor. quod usque ad hunc diem permansit.

P. 736 E. lin. 1. λύκοι τούτων πολὺ πικρότεροι. "Lego ἐκείνων. Sic poscit τὸ ἀνάλογον." Dun. Frustra. Pronomen οὗτος hic est vulgaris, sive naturalis, de quo usu movuimus ad Tom. VII. p. 376 B. Nunc unum atque alterum exemplum addimus, ubi Interpretes a vero aberravit. Tom. I. p. 526 D. ἐκείνοι δὲ νομίζοντες ὅτι περὶ τοῦ ὕπνου τούτου διαλέγεται, λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. Tom. V. p. 280 B. εἶχον μὲν γὰρ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ· εἶπετο καὶ αὐτῇ (sc. mundana).

HOM. XXXI.

P. 740 D. not.^w. Προστάτης legitur sine varietate infra p. 750 A. Alterum edidimus Tom. X. p. 583 B. Mosquensium fidem secuti.

P. 741 C. not.^r. ἵνα γὰρ μὴ δόξῃ κολακεύων ταῦτα Veron. Sav. sed hic in marg. κολακεύειν. "Aug. κολακεύειν λέγων ταῦτα, quod videtur recipiendum. Dun. κολακεύειν. Bois. κολακεύων λέγειν ταῦτα, melius etiam lectione Codicum." Heyse. "MSS. κολακεύων ταῦτα λέγειν. In Editis λέγειν deest." Montef. Fallitur. Nam lectio Codicis B. est κολακεύειν λέγων ταῦτα: alterius autem E. κολακεύων λέγει (λέγει;) ταῦτα.

Ibid. lin. penult. τοῖς ξένοις αὐτὴν ἀνοῖξαι πᾶσιν. Catena habet ἀνεῖσθαι, liberam et apertam esse, non male, sed vulgato deterius. Cf. Tom. X. pp. 527 E. 528 A. Tom. II. p. 188 B. εἰ γὰρ ἀνεῖτο τὰ βαλάνεια. Tom. I. p. 735 A. οὐχὶ τῷ θεῷ μὲν ἀνέφκτο (ἢ θύρα), ἐτέρῳ δὲ ἀπεκέλειστο, ἀλλὰ πᾶσιν ἀπλῶς ἀνεῖτο.

P. 741 D. lin. penult. ἀλλ' ὅμως πάντα ἀπέκρυψεν ἡ ἀρετὴ. Dunaeus conjicit συνεκρύψεν, vel quod propius est, ἐπέκρυψεν; quia ἀποκρύπτειν apud Nostrum dicitur, cum splendidius obscurat minus splendidum. Fortasse recte. Cf. Tom. XI. p. 742 D. αὕτη δὲ ἡ ἔξω ἐπικειμένη (δόξα) ἐπικρύπτει πολλάκις τὴν ἀμαρτίαν, ἐπικρύπτει παρὰ ἀνθρώποις καὶ μέχρι τῆς ἐσπέρας.

P. 742 A. not.^b. Notanda oppositio solennis verborum φειδῆσθαι et ἀφειδεῖν. Sic Tom. X. p. 208 A. καὶ ὥσπερ πολέμιας, οὕτω τῆς ἐαυτῶν ἀφειδοῦντες ψυχῆς. Ibidem paullo post, καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν καταφρονῶντες, τῶν χρημάτων φειδόμεθα. πῶς οὖν τὸν θιόν ἀξιοῖς σου φείσασθαι, αὐτὸς σου οὕτως ἀφειδῶν, καὶ χρήματα προτιμῶν ψυχῆς.

P. 742 E. lin. 3. ὄψει pro ὄψει negligentiter dederunt Mor. Ben.

P. 743 C. not.^r. Editi omnes, καὶ πρὸς τὴν μνήμην τῆς ἡμέρας ἀπὸ τῶν τόπων παραπεμπόμεθα. Codicum varietas haec est. καὶ πρὸς τὴν μν. τῆς ἡμ. ἐκείνης ἀπὸ τῶν τ. παραπ. F. "Recte: idem Dunaeus correxit." Heyse. καὶ πρὸς τὴν μν. ἀπὸ τῶν τ. ἐκείνου παραπ. D. καὶ πρὸς τὴν μν. τῆς ἡμ. ἀπὸ τῶν τ. ἐκείνης παραπ. B. καὶ πρὸς τὴν μν. ἐκείνην ἀπὸ τῶν τ. ἐκείνων παραπ. C. Quod nos edidimus, καὶ πρὸς τὴν μν. ἐκείνην ἀπὸ τῶν τ. παραπ. est in A.E.H. et Sav. marg.

P. 744 D. not.^b. Vid. Annot. ad p. 443 B. not.^d.

HOM. XXXII.

P. 744 E. lin. 1. Ἐπαινέτον] Ἐπαινέτον (hic? et) infra p. 745 E. habent A.B.D. fortasse alii, cum Mosq. et Ed. Veron. Alteram scripturam juxta praeceptum Grammaticorum dederunt Sav. et recentiores. Eustath. ad II. β. 648. ἐπαινέτος, τὸ ἐπίθετον, καὶ ἐπαινέτος, κύριον.

Ibid. lin. ult. καὶ οἱ μὲν χρυσοχῶον παῖδες κ.τ.ε. Cf. Tom. II. p. 2 E. Μὴ τοῖνυν παρέργως ἀκούσωμεν· ἐπεὶ καὶ οἱ τὴν μεταλλικὴν ἔφοντες γῆν, ἐπειδὴν εἰς τὸ χωνεντήριον αὐτὴν ἐμβάλωσιν, οὐχὶ τὰς μάζας τοῦ χρυσοῦ μόνον ἀναιροῦνται, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ψήγματα μετὰ πολλῆς συλλέγουσι τῆς ἀκριβείας.

P. 745 B. lin. penult. καὶ τῶν γυναϊκῶν δείκνυσιν εὐχαριστίαν. Designantur prae ceteris Jacobi uxores. Noster Tom. IV. p. 544 A. Σκόπετε πῶς ἐφ' ἑκάστου τῶν παίδων εὐχάριστεί (ἡ Λεία) τῷ δεσπότη, καὶ εὐγνώμων γίνεται περὶ τὴν εὐεργεσίαν . . . Εἶδες πῶς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, οὐδὲ τὰς ὀνομασίας τοῖς τιεκτομένοις ἐπιτίθει; Tom. VIII. p. 113 A. "Ἔθος δὲ καὶ τοῦτο τοῖς παλαιοῖς ἦν ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα τίθεσθαι, ὅπερ δῆπον καὶ ἡ Λεία πεποίηκε· τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς γίνεται, ἀλλ' ἵνα τὴν προσηγορίαν ἔχουσαν ὑπόμνημα τῆς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ. Sic enim iste locus posthac legetur, ex emendatione amici eruditi CAROLI MARRIOTT, nobiscum per literas communicata. Editi, ὅπερ δῆπον καὶ Ἠλίας πεποίηκε, nullo sensu.

P. 745 C. not.^v. Probum est προσκείμενον, nec sollicitandum, quam Nostro fere solenne est in pari argumento προσερρμμένον. Tom. I. p. 476 D. ἀπλῶς καὶ εἰκὴ τὸ ῥῆμα προσέρρμπται. Tom. IV. p. 274 D. μὴ νομίσητε ἀπλῶς τοῦτο προσερρρίφθαι· οὐδὲν γάρ ἴστι τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κειμένων, ὃ μὴ μετὰ τινος εἰρηται λόγου. Adde Tom. VII. pp. 6 B. 36 C. Tom. VIII. pp. 75 D. 87 D.

Ibid. not.^x. Fortasse legendum, οὐδ' ἂν Παῦλος ἔγραψεν· πνεύματι γὰρ ἔγραψεν ὅπερ ἔγραψεν.

P. 746 D. lin. 5. ἀναδεξαμένη δρόμους. Sic Veron. Sav. et Codd.

ἀναδεξιμένοι (sic) Mor. Montef. Hic autem in Latinis, *suscipientes*. Tandem ἀναδεξιμένοι scripsit Editor novissimus.

P. 746 D. not.^s. Vid. *Matth.* ad locum, 1 Tim. ii. 15.

P. 746 E. not.^d. καὶ ἑτερα ἄλλα διακονεῖτο. Unus πολλά pro ἄλλα habet. In Catena autem ἄλλα abest. In promptu est conjicere ἑτερα ἄττα. Noster Tom. VIII. 8 E. ἑτερα ἄττα τὰ τοιαῦτα. Tom. X. p. 275 A. ἑτερα τοιαῦτα ἄττα διακονούμενοι. Sed negari non potest, secundum usum linguae etiam ἑτεοα ἄλλα per pleonasmum recte dici posse. Vid. *Schaefer.* ad Demosth. p. 1031, 23. Sic Noster Tom. I. p. 235 D. καὶ ἑτερα ἄλλα διακονοῦνται πολλὰ πλείονα τούτων. Tom. III. p. 446 A. ἑτερά τινα ἄλλα νομίζουσι. Tom. V. p. 272 E. καὶ ἑτερα δὲ ἄλλα παράδοξα τοιοῦτα συνίστανεν. Tom. XII. p. 232 A. μυρία ἄλλα ἑτερα. Litem dirimere videtur locus Tom. I. p. 258 A. τούτο, εἰ καὶ μηδὲν ἑτερον ἄλλο, ἱκανὸν ἦν κ.τ.ε.

P. 747 D. lin. 5. οἱ καὶ πρὸ ἐμοῦ. Sic Veron. οἱ pro οἱ dederunt Sav. Mor. Ben. οἱ B. et fortasse omnes.

Ibid. lin. ult. ὅπου γε καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ βίον ἐκπομπεύειν οὐ παραινεῖται. Haec fere persuadent, ut in loco simili, Tom. X. p. 592 D. lectionem unius Codicis, ἐκπομπεύοντος αὐτοῦ τὸν πρότερον βίον, amplectamur.

P. 748 D. Deficiente Codice C. lectiones quasdam libri ejusdem recensionis Vindob. Lamb. CXXXIV. hic notabimus. P. 748 D. not.^c. ὑμᾶς. not.^d. ἐνεργοὺς εἶναι δι' ὅλον, μὴ μόνον δι' ἐνεργούς. E. not.^f. ἐνάγων (sed vid. p. 750 C.) P. 749 A. not.^g. τῷ καρπῷ συμβαίνει] τοῦ καρποῦ ἀξία. not.^h. ὡς ζοικε] τοὺς οἴκοι. B. not.ⁱ. ἐκβάλλων. C. not.^v. παρὰ τῶν] πορουσῶν. not.^x. Χριστοῦ.

P. 749 B. lin. penult. διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης. "Vera lectio. Sic supra [p. 679 A.] πῶς δίδως εἰρήνην, πολέμου γίμονται στόματι; hoc est, *osculum pacis*." Dun.

P. 751 D. lin. 5. Εἰ μὲν γὰρ μηδὲν κ.τ.ε. "Haec et sequentia usque ad finem Homiliae exscripsit plagiarus supra memoratus ad p. 795 E. Cf. Tom. VIII. Spuria p. 147 B." Editor Ben. 2^{dae}. Hujus Scriptoris variantes notabiliores hae sunt. P. 751 D. lin. 7. ἔξει] ἔχει (etiam Flor. p. 409 = Tom. XII. p. 614 C.) E. lin. 4. βιαίους] πλεονέκτας (etiam Flor.) not.^z. ἀναιδούς. not.^a. + καὶ φιληδόνου. Mox βεπούσης pro βλεπούσης. not.^b. ἀπὸ πολλῆς φιληδονίας. P. 752 A. not.^c. περὶ τούτου. lin. 6. Post παρελθόντος addit, καὶ γὰρ ἐν τῇ κοιλάδι Ἰωσαφὰτ κρίσει δικαία τιμωρῶν τοὺς Ἰναχιούς ἀρδην ἀπώλεσεν, ὧν ἐπὶ ἑπταετῇ χρόνον ἥρκεσεν εἰς καῦσιν τὰ ὅπλα τοῖς τὴν Ἱερουσαλὴμ κατοικοῦσι (Ezech. xxxix. 9.) not.^m. βασιλείων. B. not.^o. πῶς ἂν αὐτὴν φύγωμεν. not.^r. ἀμαρτωλοῦ. lin. ult. "ἡδίων] ἡδύτερον Anon. et Sav. marg." Ed. Ben. 2^{dae}. Immo, ἀνώτερον, non ἡδύτερον est in Sav. marg. C. not.^s. καὶ habet. not.^v. πάντα

ταῦτα. not.^a. τρυφή ταῦτά εἰς πρὸς ε. τ. κ. D. not.^f. + κόλασις καί. E. not.^b. ὁ βίος. Mox ὅ, μείζονα καὶ διὰ τοῦτο θάσσουσι. not.^l. πολλῶ. P. 753 A. lin. 5. μήτοιγε pro μήτιγε. Cf. Var. Lect. ad Tom. X. p. 450 B. B. not.^r. + τὴν ψυχὴν σου ἀνθρωπε. Mox ἀντιμάχῃ pro μάχῃ. not.^v. οὐδὲν ἔτερον λαμβάνει ποιῶν ἢ εἰς αὐτὴν τὴν γένναν ἑαυτὸν ὠθεῖ. C. not.^z. διὰ τί γὰρ] διὰ τοῦτο. Mox ἁμαρτάνων. not.^e. καὶ γὰρ καί. not.^d. καὶ γέλωτος ἀτάκτου καὶ λοιδορῶς ἀπλῶς καὶ ἐνθυμήσεως κακῆς. not.^e. + ὡς πάλιν ἐν τοῖς ἀγαθοῖς. D. not.^f. + καὶ λόγου ἀγαθοῦ. not.^g. κατωδ᾽. not.^h. + ὑμῖν (cum verbis in plurali). not.^l. ὅτι κρίσις ἔσται καὶ ἀσταπόδοσις. E. lin. 4 λαλεῖν pro ληρεῖν.

P. 752 A. not.^e. τί σοι τοῦτο μέλει; Proba constructio, ut Tom. X. p. 414 D. καὶ οὐ σφόδρα σοι τοῦτο μέλει; ubi nunc nollemus a nobis ex unico libro editum τοῦτου.

P. 753 C. not.^d. "καὶ ἐνθυμήσεως om. F. Recte. Nota textum glossis oneratum." *Heyse. et iracundiæ*, vertit Montef.

HOM. XXXIII.

P. 754 A. not.^a. Locum S. S. sine verbis καὶ εὐλογίας citat Noster Tom. VII. p. 293 D.

P. 754 B. not.^b. Bene habet τοὺς τὰς διχοστασίας, omisso vocabulo quod quivis cogitatione supplere possit. Ejusdem generis sunt Nostri loca, Tom. XI. p. 332 C. τὸν τὰ πεντε τάλαντα (sc. λαβόντα). Ibid. p. 384 B. τὸν τὰ ἑκατὸν δηνάρια, ubi videndus Montef. Etiam in Sacro Codice Matth. xxv. 22. ὁ τὰ δύο τάλαντα, ut in optimis libris legitur: 2 Cor. viii. 5. ὁ τὰ πολλὰ, ὁ τὰ ὀλίγα (sc. συλλέξας). Adde Ephraim. Syr. apud *Bengel.* ad Chrys. de Sacerdot. p. 117 Ed. Leo. ὁ τὰ ζιζάνια (sc. σπεύρων). Lucian. Tom. IX. p. 186 Bip. ὁ τὸν κἀνδὺν καὶ τὴν τιάραν (sc. φορῶν). Antholog. Tom. II. p. 254. ἡ τὰ ῥόδα (sc. πωλοῦσα).

P. 755 A. lin. 4. ἐπὶ τούτῳ διαβάλλων: τοῦτο est mendum Ed. Ben.

P. 756 D. lin. penult. καὶ γὰρ καὶ τὸν θεμέλιον tacite edidit Montef. inivitis libris.

P. 756 E. not.^d. οἱ Παῦλον ζηλωταὶ οὗτοι. Videtur δικτυκῶς de Episcopo et Presbyteris tunc temporis in Ecclesia assidentibus dictum. Certe falluntur, qui verba ἀξίους τῆς τοιαύτης συνηγορίας vertunt, *dignos qui in tali intercessione jungant.*

P. 757 A. not.^b. Petrus πρωτοστάτης dicitur Tom. X. p. 181 E. Eadem confusio notatur Tom. X. p. 19 E.

P. 757 D. not.^r. βαστάξαντος. Vid. Annot. ad Tom. X. p. 217 B.

P. 758 C. not.^z. ἅπαντας. "Recte, sicut jussit Dunaeus." *Heyse.*

P. 758 D. not.^d. Edebatur, καὶ ἐθλιψεν ἡ εὐρύνοῦσα αὐτὴν ἀγάπη. Sic Sav. Mor. Ben. Veron. καὶ ἐθλιψεν αὐτὴν, εὐρύνοῦσα αὐτὴν ἀγάπη. Huic proxime accedit C. καὶ ἐθλιψεν αὐτὴν ἡ εὐρύνοῦσα αὐτὴν ἀγάπη. A.B.D.

cum Sav. marg. καὶ ἐθλίψεν αὐτὴ ἡ ἔρευνα, αὐτὴ ἡ ἀγάπη. Sic, sed αὐτὴ pro αὐτῇ bis F.H. Concise E. καὶ ἐθλίψεν αὐτὴ ἡ ἀγάπη. Vox ἔρευνα hic non quadrat, cujus loco μέριμνα habet Reg. 733. Recte ad sensum habere videtur lectio vulgata, sed pronomem αὐτῇ, cujus manifesta vestigia in libris insunt, non erat negligendum. Noster Tom. X. p. 531 A. ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται. καθάπερ γὰρ τὸ θερμαίνειν εὐρύνειν εἰώθειν, οὕτω καὶ τῆς ἀγάπης ἔργον τὸ πλατύνειν ἐστίν.

P. 758 D. lin. 7. Distinguebatur, ἔγραψα ὑμῖν ταύτην. καὶ διαλελυμένην. Correximus juxta Eclog. et Sav. in Addendis.

P. 759 C. not.^a. ὀφθαλμιώντων utcumque defendere conati sunt Dun. et Bois. tanquam pro φθοροῦντων positum. Sed multo convenientius est ὀφθαλμῶν, etiam Heysio iudice.

P. 759 E. lin. 4. φαρτρίαν. Hic ne unus quidem liber formam vulgarem φαρτρίαν obtulit. Verbo monuimus ad Tom. X. p. 274 B.

P. 760 A. lin. 3. διεγείρων καὶ ἀλείφων post Morellum tacite dederunt recentiores. Copula non est in libris.

Addendum.

P. 427 D. not.^a. Lectionem emendatam, ὁ γοῦν Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας καὶ ἄγγελος (vel, si mavis, Ἀγγελος cum majuscula) exemplo apud ipsum Chrysostomum exstante confirmari posse serius vidimus. Locus est Tom. XII. p. 144 C. ἀναγνῶθι τί φησιν ὁ Ἀγγαῖος, τί ὁ Ζαχαρίας, τί ὁ ἄγγελος, τί δὲ Ἐσθραὶ ἐγκαλεῖ.